

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 04/14

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi:
Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
033/14	Vuoddudeapmi
034/14	Odda áššiid dieđiheapmi
035/14	Sámediggeráđđi doaibmadiedahus
036/14	Gažaldagat Sámediggeráđđái
037/14	Sámediggeráđi čilgehhus sámi kulturásahusaid birra
038/14	Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2015
039/14	Dáiddáršiehtadus 2015
040/14	Etihkalaš njuolggadusat sámedikki politihkkáriidda
041/14	Sámedikki cealkámuš 2015/2016 boazodoallošiehtadussii
042/14	Suohkanreformma - sámi bealit
043/14	Ráddehusa dieđáhus vuoddodearvvašvuoda birra
044/14	Sámedikki 2015 bušeahtta
045/14	Sámedikki 2016 bušeahttadárbu
046/14	Boazologu heiveheapmi Finnmárkkus

Čoahkkináiggit

Áigi	Ášši	Siidu
03.12.14	dii.09.00 - 09.25	033/14
	dii.09.25 - 09.27	034/14 ovddideapmi
	dii.09.27 - 16.10	035/14
	dii.16.10 - 17.50	036/14
	dii.17.50 - 18.12	037/14 digaštallan
04.12.14	dii.09.05 - 09.55	038/14
	dii.10.30 - 11.15	039/14
	dii.11.15 - 12.00	040/14
	dii.15.05 - 16.55	041/14
	dii.17.35 - 19.00	042/14
	dii.19.00 - 20.00	043/14
	dii.20.00 - 20.35	046/14
05.12.14	dii. 09.00 - 09.45	034/14
	dii. 09.47 - 13.55	044/14
	dii. 13.55 - 14.20	045/14

Ášši/Sak DC 033/14

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.14 dii. 09.00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Stein Are Olsen (<i>Várrelabttu Lisa-Katrine Mo ovdas</i>)
2. Beaska Niillas	22. Sandra Márjá West
3. Hartvik Hansen	23. Geir Are Winther (<i>Várrelabttu Aud Marthinsen ovdas</i>)
4. Knut Inge Store	24. Per Mathis Oskal (<i>Várrelabttu ii sábtán boahit</i>)
5. Christina Henriksen	25. Torbjørg Leirbakken (<i>Várrelabttu Lars Oddmund Sandvik ovdas</i>)
6. Ellen Kristina Saba	26. Nanna Thomassen
7. Laila Nystad	27. Viktor Inge Paulsen
8. Laila Susanne Vars	28. Vibeke Larsen
9. Marit Kirsten A. Gaup	29. Lars Filip Paulsen
10. Per A. Bæhr	30. Ellinor Marita Jåma
11. Mathis Nilsen Eira	31. Nora Marie Bransfjell
12. Isak Mathis O. Hætta	32. John Kappfjell
13. Inger Eline Eriksen	33. Jovna Zakarias Dunfjell
14. Johan Vasara	34. Kirsti Guvsám
15. Toril Bakken Kåven	35. Jørn Are Gaski
16. Ronny Wilhelmsen	36. Anita Persdatter Ravna
17. Arthur Johan Tørfoss	37. Marie Therese N. Aslaksen
18. Inger Elin Kristina Utsi	38. Kjellrun Wilhelmsen
19. Rolf Wilhelmsen (<i>Várrelabttu Kjetil Romsdal ovdas</i>)	39. Tor Gunnar Nystad
20. Piera Heaika Muotka	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 21 Lisa-Katrine Mo

Áirras nr. 23 Aud Marthinsen

Áirras nr. 25 Lars Oddmund Sandvik

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 19 Kjetil Romsdal juovlamánu 3. - 4. b.

Áirras nr. 31 Nora Marie Bransfjell juovlamánu 3. b.

Áirras nr. 24 Per Mathis Oskal juovlamánu 3. - 5. b.

Áirras nr. 13 Inger Eline Eriksen juovlamánu 3. b. dii 17.30 rájes

Áirras nr. 27 Viktor Inge Paulsen juovlamánu 4. b. dii 15.00 rájes - juovlamánu 5. b.

Áirras nr. 2 Beaska Niillas juovlamánu 3. b. dii 10.30 - 12.00

Várrelahtut

Várrelahttu Stein Are Olsen lei čoahkkimis áirras nr. 21 Lisa-Katrine Mo ovddas.

Várrelahttu Geir Are Winther lei čoahkkimis áirras nr. 23 Aud Marthinsen ovddas.

Várrelahttu Torbjørg Leirbakken lei čoahkkimis áirras nr. 25 Lars Oddmund Sandvik ovddas.

Várrelahttu Rolf Wilhelmsen lei čoahkkimis áirras nr. 19. Kjetil Romsdal ovddas juovlamánu 3. - 4. b.

Várrelahttu Sigbjørn Dunfjeld lei čoahkkimis áirras nr. 31 Nora Marie Bransfjell ovddas juovlamánu 3. b.

Várrelahttu Kjetil Johnsen lei čoahkkimis áirras nr. 24 Per Mathis Oskal ovddas juovlamánu 5. b.

I Áššebáhpirat

05.11.14 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

05.11.14 beaiváduvvon gohččun evttohuvvon áššelisttuin, prográmmain ja sárdnunáiggiin dohkkehuvvo

Per A. Bæhr evttohus:

Ođđa ášši Boazologu heiveheapmi biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo mañemus áššin 04.12.14.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus ja Per A. Bæhr evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski, dievasčoahkkinjođiheaddji	
2	Per Andersen Bæhr	
	Kirsti Guvsám,	

	čoahkkinnortnegii	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	
3	Per Andersen Bæhr	
	Kirsti Guvsám, čoahkkinnortnegii	
	Ronny Wilhelmsen, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

05.11.14 beaiváduvvon gohččun evttohuvvon áššelisttuin, prográmmain ja sárdnunaiggiin dohkkehuvvo.

Ođđa ášši Boazologu heiveheapmi biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo maŋemus áššin 04.12.14.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 03.12.14 dii.09.25.

Ášši/Sak	DC	034/14
----------	----	--------

Odđa áššiid diediheapmi

Arkiiva	Arkiiváššénr.
SF-	14/5891

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.14 dii. 09.25.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat	Sámegiella eatnigiellan - statistihkka
2		Áirras Mariann Wollmann Magga, BB:a sámédiggejoavku	Politiijaguovlluid ovttahttin
3		Áirras John Kappfjell, BB:a sámédiggejoavku	Bieggamillopárka Kalvvatnan-guovllus
4		Áirras Vibeke Larsen, BB:a sámédiggejoavku	Sámi álgoálbmogin Vuodđoláhkii
5		Áirras Ronny Larsen, BB:a sámédiggejoavku	Sámédiggi čujuha Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta gulaskuddannotáhtii - evttohus rievdadusaide oassálastinlágas jna. - konsešuvnnaid, oassálastinlobiid addin beaiváduvvon 23.09.14
6		Áirras Sandra Márjá West, NSR-NSR/SáB	Sámi mánáidgárdiid čuovvoleapmi

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat

Sámegiella eatnigiellan - statistihkka

Sámédiggi gávnnahe ahte bargu sámi gielain ja oahpahasain gillá dan geažil go ii gávdno makkárgé visogovva mii čájeha gallis duodaid geavahit sámegiella, dahje gallásis duodaid lea sámegiella eatnigiellan. Raporta "Sámi logut muitalit" čájeha viehka čielgasit ahte dát lea hástalus.

Vai geavahivččii váikkuhangaskaomiid buoremus láhkai ja juvssašii buorebut dan mihttomeari ahte eanebut hálašedje sámegiella, de lea áibbas dárbbaslaš ahte Sámédikkis lea buoret fáktavuodđu iežas politihkkii.

Sámédiggi bivdá ráđi álggahit barggu oážžut jahkásaš visogova das gallásis sis geain lea iešguđet sámegiella, lea sámegiella eatnigiellan Norggas ja gos ii orrot. Dás sáhtá áinnas geahčadit mo Suomas registrerejit dan.

Sámédiggeráđi čuovvoleapmi 1. evttohussii

Sámédiggi lea jo 1997:s Sámi dutkama guorahallan -áššis (gč. Ášši 19/97) meannudan servodatdutkan ja plánema diehtovuorkká vuđot statistihkkadárbbu. Dán sávdaga vuodul álggahii Sámi instituhtta (manŋá ovttahtton Sámi allaskuvllain) seamma jagi diehtočkohkema ja statistihka

ovdabarggu. 2003:s álggahuvvui Sámiide goskevaš statistihkka Norggas – sisdoallu, organiseren ja doaibma ovttasbargoprošeaktan Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain. Dán barggu boadusin vuodđudii Bargo- ja searvadahttindepartemeanta geassemánu 22. beaivvi 2007:s sámi statistihka analysajoavkku man bargun lei nannet guorahallamiid ja mearrádusaid diehtovuodu mii dárbbasuvvo stáhta eiseválddiid ja Sámediggi konsultašuvnnain. Nu leage 2008 rájes boahán jahkásaččat ráhkaduvvon raporttat, Sámi logut mitalit, main lea oppalaš dieđut ja analysat sámi servodaga áigeovdilis ovdáneami sárgosiin.

Analysajoavku lea mángii čujuhan man váilevaš statistihkalaš dieđut mis leat sámi gielladili birra. “Oppalaččat áigut čujuhit daidda váttisvuodáide mat leat das go ii gávdno statistihkka mii čájeha man gallis hálddašit sámegeiela iešguđet lágán dásis. Dakkár statistihkka lea vuđolaš visot giellaoahpahusas. Nannoseamos logut mat mis leat giela dáfus lea mánáidgárde- ja skuvlastatistihkka” (Sámi logut mitalit 2. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2009. s. 116.) Maiddá mañit áiggi raporttat leat čujuhan statistihkalaš dieđuid váilevašvuhtii.

Dan olis go Eurohpalaš lihttu guovllu- dahje minoritehtagielaide birra čuovvuleapmi guorahallojuvvui 2011:s, de celkojuvvui ahte Norgga stáhtas eai leat áigeovdilis dieđut sámegeiela loguin. Danin čadahuvvuige 2012:s sámi giellaikkadeapmi mii livččii vuodđun giellaplánemii buot dásiin servodagas. Iskkademiis bohte ovdan miellagiddevaš dieđut, muhto sihke válljenkriterat ja kategoriseremat ovddit iskkademiid ektui dahket váttisin buohtastahtit bohtosiid ja nu loahpa loahpas sáhttit sihkarit meroštallat giellaovdáneami. Váldohástalussan lea oažžut áigái registreremiid main sáhtta guhkit áigeovdilis diliid veardidit ja nu sáhttit čuovvut ovdáneami ja plánat dađe mielde.

Go dál eai šat lágiduvvo álbmotlohkamat, de ferte eará vuogi mielde háhkat dieđuid sámegeiela geavaheami birra. Okta vejolašvuhta sáhtáii leat dákkár dieđuid oažžut mielde álbmotregistariid sullasaš vuogi mielde go Suomas. Lea vuorddehahti ahte gieskat nammaduvvon almmolaš lánvegoddi man bargun lea guorahallat lágaid, doaibmabijuid ja ortnegiid sámegeielaid várás Norggas, maiddá guorahallá dákkár áššiid. Nu dáid áššiid guorahallan čuovvolivččii Sámediggedieđáhusa sámegeiela birra, mas jeavddalaš gielladili ovdáneami čuovvun deattuhuvvo.

Evttohus 2, áirras Mariann Wollmann Magga, BB:a sámediggejoavku

Politiijaguovlluid ovttahttin

Politiija čáđaha deatalaš barggu, ja servodat sorjá áibbas das ahte mis lea bures doaibmi politiija, maiddá sámi guovlluin. NOU 2013:9 «Ett politi - rustet til å møte fremtidens utfordringer» lea dál meannuduvvomin mañja gulaskuddama. NOU evttoha ásahtit stuorát regiovníid ja ovttahttit 3 davimus politiijaguovllu.

Dakkár beliin go demografija, kultuvrralaš dilit, geografija, infrastruktuorra ja dálkkádat dilit lea stuorra mearkkašupmi dasa mo berre organiseret politiija vái oažžut buoremus vejolaš loahppabohtosa álbmogii doppe gos dat lea. Politijas Finnmárkkus lea buoret máhttu ja gelbbolašvuhta sámi gielas ja kultuvrras go dan mii lea eará sajiin riikkas. Dát ii leat doarvái bures čilgejuvvon, ja erenoamážit ii leat sámi perspektiiva váldojuvvon vuhtii.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá Sámediggeráđi álggahit ovttasbarggu 3 davimus politiijaguovllu Politijameaštáriiguin, ja čuovvolit politihkalaš nátionála dási rávvagiid.

Duogáš:

”Politiijaguorahallan” ii dohkke mearridanvuodđun dannego dat ii leat mánggabealat ja das lea hui ovttagardánis čilgehus mas gehččojuvvojit dušše ovddut guovlluid ovttahttimis stuorra regiovníid.

Romssa fylkka ja Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku politiijameaštárat leat ovttaoavilis dasa ahte ovttahttit Romssa fylkan ja Finnmárkun ii leat buorre čuovddus. Romsa fylka šattašii stuorra

regiovdnan, Finnmárkkuguovlluin šaddá dušše okta guovlu Finnmárkkus. Ii ge leat nu guhkes áigi dan rájes go Nuorta-Finnmárku šattai oktan guovlun.

Mii oaivvildit ahte politiijabálvalusa, dutkama ja gearggusvuoda kvalitehta Finnmárkku álbmogii šaddá hui olu heajut jus buot guovllut davvin čohkkejuvvojit oktan odđa Davvi-Norgan.

Rekrutteren ja dat ahte bisuhit gelbbolaš ja buori bargofámu Finnmárkui šaddá váttis go nana fágabirrasat galget nannejuvvot ja gártet guhkás eret. Riikkaadvokáhta lea mánga oktavuodas dadjan čielgasit ahte Finnmárku lea doarvái stuoris. Uhcit, várddus ja bures doaimmahuvvon guovlluin lea buoret resursaávkástallan. Dat han addá nanusvuoda.

Eanet politiijaguovlluid bisuheami ferte geahččat dan oktavuodas ahte Davvi Dearvvašvuoha árvvoštallá ovttá AMK-guovddáža eahperealisttalažžan dannego Davvi-Norga lea issoras stuorra geográfalaš guovlu, ja ahte doppe leat ollu ambulánsaresurssa maid koordineret. Viidáseappot lea geopolitihkalaš sajádat áibbas mearrideaddjin, ja Norgga ovddasvástádus Schengen-ovttasbarggu ektui lea vealtameahtun eanemus bargogáibideaddjin Nuorta-Finnmárkkus.

Sámediggeráđi čuovvoleapmi 2. evttohussii

Sámediggeráđdi vuordá seammá dahje buoret bálvalusdási sápmelaččaid ektui go ovdal sámelága §§ 3-3 ja 3-4 vuodul, vaikke vel guovlojuogadeapmi rievdaduvvo.

§ 3-4: "Politiija- ja sivahallaneiseválddi várás mas lea bálvalanbiire mii ollásit dahje muhtun muddui gokčá hálddašanguovllu, gustojit lassin čuovvovaš njuolggadusat sámegiela anu birra:

- 1. Juobkehaččas lea vuoigatvuohhta sámástit dutkkabaladettiinis orgána kantuvrras.*
- 2. Juobkehaččas lea vuoigatvuohhta sámástit njálmmálaš váidima ja duopmováidaleami oktavuodas".*

§3-3: "Sus gii sámegillii váldá oktavuoda báikkálaš almmolaš orgánain mii lea hálddašanguovllus, lea vuoigatvuohhta oažžut vástádusa sámegillii. Dát ii dattetge gusto go njálmmálaččat váldojuvvo oktavuohhta virgeolbmuiin gubte lea doaibmamin eará sajis go orgána kantuvrras.

Sus gii čálalaččat váldá oktavuoda guovllu almmolaš orgánain mii lea hálddašanguovllus, lea vuoigatvuohhta oažžut vástádusa čálalaččat sámegillii. Gonagas sáhtá erenoamáš dáhpábusain čoavdit dihto guovllu almmolaš orgánaid dán gáibádusas."

Vaikke vel regiovnat šattašedje ge štuorát, de leat dattetge odđa regiovnat geatnegahttojuvvon bisuhit ja nannet iežaset bálvalusa sámi álbmogii, go regiovnat muhtumassii gokčēt giellahálddašanguovllu ja go dat lea láidesteadđjin politiija bargui, mii sámediggeráđi oainnu mielde ii sáhte organiserejuvvo eret odđasisorganiseremiin.

Sámediggi lea juo bargan rekrutteremiin politiiji dakko bokte ahte oažžut mearriduvvot njuolggadusaid sámi giella ja kulturgelbbolašvuoda deattuheapmái go odđa virggit almmuhuvvojit sámi guovlluin. Dat bissu.

Hástalusson sáhtá dattetge leat ahte dihtomielalašvuohhta sámi áššiin njiedjá go regiovnat sturrot ja mearrádusat dahkkojuvvojit guovddáš dásis. Sámediggeráđdi háliida gulahallamiin Politiijadirektoráhtain oažžut loktejuvvo gelbbolašvuoda sámi diliid birra viidáset bargui odđa regiovnnaiguin.

Nationála heahdedieđáhusprošeakta ráhkada dál konseptačilgehusa oktasaš heahtenummiriid birra ja oktasaš heahdedieđihanguovddážiid birra gaskal dearvvašvuoda, buollima ja politiija. Dan čilgehusa maid prošeakta bidjá ovdan, galget leat rávvagat das man muddui buollima, politiija ja dearvvašvuoda heahdedieđihanguovddážat berrejit oktiisajustuvvot ja das makkár servodatávki das lea. Dat galgá leat

vuodđun mearrádusaide boahtteáiggi heahdedieđihanbálvalusa organiserema ektui. Čilgehus galgá geigejuvvot 2014-2015 jahkemolsumis.

Justiisa- ja gearggusvuodádepartemeanta áigu seammás nannet ovttasbarggu ja koordinerema gaskal heahtetáhtaid ja áigu árvvoštallat ahte galgá go prinsihppan leat ahte geahččalit oktiisajustit buollinlágádusa 110-guovddážiid ja politiija doaibmanguovddážiid (112-guovddážiid) politiijaodastusbarggu oktavuodas, seammás go láchččojuvvo dasa ahte sáhttit váldit mielde eanet ovttasbargoguimmiid. Galgá maid árvvoštallojuvvot berrejit go 110-guovddážiid geográfalaš rájät dávistit 112-guovddážiid rájáide ođđa organiserema oktavuodas.

Evttohus 3, áirras John Kappfjell, BB:a sámediggejoavku

Bieggamillopárka Kalvvatnan-guovllus

Fred.Olsen Renewables oáččui konsešuvnna hukset 72 bieggamillo Kalvvatn-guvlui Binttá guvlui Binttá suohkanis Nordlánddas cuorjománu 1. b. 2014. Šiehtadus lea dahkkojuvvon priváhta eanaeaiggádiin. Ovdal váidináigemeari suoidnemánus ovddiduvvui vuosttaldeapmi sihke boazodoalus ja Luonddugáhttensearvvis. Gaska bieggamilluid másttas lagamus vuovdeguvlui Granbostad dálu lahka lea sullii 1,5 miilla áimmu mielde. Dán guovllus ii leat šattolaš vuovdi ii ge guohtuneana šibihiidda. Kalvvatnan-guovlu lea mearkkašan ja das lea ain stuorra mearkkašupmi boazodollui. Doloža rájes leat sápmelaččat atnán “Trongen” rádján priváhta oamastanvuoigatvuhtii, mii mearkkaša ahte bieggamillo-guovlu ii leat priváhta eatnamis. Dát lea dakkár jurddašepmi mii sáhtta soahpat dainna eanaeaiggátrievttálaš guorahallamiin maid Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II čađahii Ránus (geahča NOU 2007:14, V oasi), ja man loahppacealkka lea ahte Stáhta ii sáhte duođaštit su oamastanvuoigatvuođa stuorra osiide Ránu várre- ja meahceguovlluin.

Bargiidbellodat vuordá ahte Sámediggeráđđi geahččala oážžut čielggaduvvot vuoigatvuođadiliid Kalvvatnan-guovllus ovdalgo NČE addá loahpalaš konsešuvnna bieggamillohuksema dán sámi geavahanguovllus.

Sámediggeráđi čuovvoleapmi 3. evttohussii

Sámediggeráđđi registrere ahte Plathes Eiendommer lea almmuhuvvon eanaeaiggádin Kalvvatnan bieggafápmorusttega plánaguovllus. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte sáhtta lea stuorra eahpádus historjjálaš duohtavuhtii dakkár diggegulahallan priváhta opmodagaid ektui, ja ahte danne lea deatalaš ahte Sámi vuoigatvuođalávdegotti evttohus kártet sámi eana- ja resursavuoigatvuođaid, čuovvoluvvo láchkaevttohusain ráđdehusa bealis. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi evttohi nu mo mii diehtit ahte maiddá dain guovlluin, main dál leat registrerejuvvon priváhta eanaeaiggádat, galgá sáhttit kártet vuoigatvuođaid.

Sámediggerádis ii leat vuodđu ja vejolašvuohta čielggadit konkrehta vuoigatvuođadiliid. Bieggafápmoplánat Kalvvatnan-guovllus čájehit baicce man deatalaš dat lea ahte Sámi vuoigatvuođalávdegotti bargu čuovvoluvvo. Dat lea jearahuvvo sihke čoahkkimiin ja reivviin mánggii gielda- ja ođasmahttinministarii. Dán rádjai lea vástiduvvon ahte gielda- ja ođasmahttinministtar áigu máhccat dasa maŋŋá. Gažaldat ovddiduvvo fas čoahkkimis gielda- ja ođasmahttinministariin juovlamánu 8. b.

Sámediggi áigu čuovvolit konsešuvdnaohcama Kalvvatnan bieggafápmorusttegi viidáset meannudeamis. Sámediggi lea ovddidan vuostecealkámuša prošekti, ja Oljo- ja energiijadepartemeanta ja Sámediggi fertejit konsulteret áššis.

Evttohus 4, áirras Vibeke Larsen, BB:a sámediggejoavku

Sámi álgoálbmogin Vuodđoláhkii

Bargiidbellodaga stuoradiggejoavku lea buktán árvalusa, man Gurutbellodat, Sosialisttalaš Gurutbellodat ja Birasbellodat Ruoná dorjot, Vuodđolága 108. paragrafa rievdadeapmi, mii sihkkarastá sámiid riektesaji Norggas, ja Vuodđolága sámegilli.

Lea lunddolaš ahte Sámediggi ovdal boahte Stuoradikki, buktá cealkámuša sihke árvaluvvon rievdadusaid birra ja iežas sávaldagaid birra. Mii vuordit ahte Sámediggeráđđi buori áiggis ovdal boahte Stuoradikki ráhkkanahttá ođđa ášši mas geahčadit vuodđolágarievdadeami.

Sámediggeráđi čuovvoleapmi 4. evttohussii

Sámediggeráđi mielas lei Vuodđolága § 110a meannudeapmi váilevaš ja unohas go Stuorradiggi reviderii vuodđolága 2014 giđa. Vuodđolága mearrádusa rievdadeapmi sámi álbmotjoavkku birra lea konsultašuvdnageatnegahttojuvvon ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 6 vuodul.

Vuodđoláhkarievdadusevttohus galgá ovddiduvvot ovttá Stuorradiggái ja meannuduvvot dan maŋit Stuorradikkis. Danne leat dan ovddit Stuorradikki ovddiduvvon evttohusat maid sáhttet duohtameannudit.

Seammás go sámediggeráđi lea posiitiiva dasa ahte doppe leat áirasat ja bellodagat Stuorradikkis mat čájehit dáhtu čalmmustahttit sápmelaččaid álgoálbmogin vuodđolágas, de oaidná ráđđi ahte dakkár evttohus lea ovddiduvvon almmá dan haga ahte sii leat vuos konsulteren Sámedikki ja geahččalan juksat ovttamielalášvuoda Sámedikkiin. Danne sáhtta áddet áirrasevttohusa danin ahte dat ii ane árvvus dan álgoálbmotrievtti man evttohus galggašii nannet.

Sámediggeráđi áddejumi mielde lea nu ahte Sámedikkis lea nana doarjja dasa ahte sápmelaččat lea álbmot ON konvenšuvnna artihkkala 1 vuodul siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra ja álgoálbmot ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 1 vuodul. Sámediggái lea deatalaš ahte rievdadusat vuodđolága dálá sátnehámis sámi álbmotjoavkku birra leat bures árvvoštallojuvvon álbmotrievtti vuodul. Sámediggeráđi áigu bivdit oazžut dakkár olggobealde rievttálaš smiehtamuša ja ovddidit ášši dievasčoahkkimii rievdadusa birra vuodđolágas buori áiggis ovdal boahte sámedigge- ja stuorradiggeválgga.

Evttohus 5, áirras Ronny Larsen, BB:a sámediggejoavku

Sámediggi čujuha Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta gulaskuddannotáhtii - evttohus rievdadusaide oassálastinlágas jna. - konsešuvnnaid, oassálastinlobiid addin beaiváduvvon 23.09.14

Sámediggi lea álo leamaš prinsihpalaččat vuostá eriid oastima ja vuovdima. Rievdadusat Oassálastinlágas ja eriid oastima ja vuovdima liberaliseren ovddasta oktasaš luondduresurssaid privatiserema. Sámediggi čujuha Riddoguoalástuslávdegotti čielggadussii dokumeanttas NOU 2008:5 'Retten til fisket i havet utenfor Finnmark' (vuoigatvuohta guolásteapmái olggobealde Finnmárkku) ja čujuha dasa ahte guolástanvuoigatvuohta lea dakkár vuoigatvuohta mai olbmot geat ássat vuonain ja rittuin, leat oamastan báikkálaš boares vieru, oamasteami ja dološ áiggi rájes geavaheami vuodul.

Sámediggi bisuha dan čuoččuhusa ahte sápmelaččat leat ásahan vuoigatvuodaid guolásteapmái ja eará mariidna resurssaide riddolagaš sámi guovlluin. Sápmelaččain ja earáin geat ássat rittus, lea danne guolástanvuoigatvuohta dološ áiggi rájes geavaheami ja boares vieru geažil. Álbmotrievtti njuolggadusat álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra addá dasa lassin vuodu guolástanvuoigatvuohtii. Danne oaivvilda Sámediggi ahte muddendoaimmabijut guolásteamis eai sáhte čađahuvvot nu ahte dat váldet eret sápmelaččain vuoigatvuođa gánnáhahti guolásteapmái bisuhettiin kultuvrra oktan gielain, ealáhusdoaimmahemiin ja servodateallimiin.

Guollefatnasat leat sámi kultuvrra geađgejuolgin riddo- ja vuotnaguovlluin. Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta evttohus mielddisbuktá vealgeassáneami mii sáhtta rihkkut gánnáheami. Dat hehte rekrutterema, beassama guolásteapmái ja hedjonahtta gánnáheami. Sámediggi oaivvilda ahte dat bealit čuhcet negatiivvalaččat árbevirolaš sámi guovlluin gos guolásteapmi árbevirolaččat lea heivehuvvon resursa- ja luondduvuogádahkii. Árbevirolaš sámi riddo- ja vuotnaguolásteapmi lea vuodđuduvvon ollu iešguđet guollešlájaid bivdimii. Strukturere ma dakko bokte ahte sirdit/vuovdit eriid, sáhtta dadjat ahte dat rihkku árbevirolaš sámi guolásteami go addojuvvo ovdu sidjiide geat válljejit dušše spesialiserema ovdamearkka dihtii dorskiin.

Sámediggi oaivvilda ahte departemeantta evttohus sáhtta váikkuhit dasa ahte sámi kultuvra vuodđu hedjona riddo- ja vuotnaguovlluin, mii ii guorras mearraresursalága § 7 g bustávii dan birra ahte hálddašandoaimbajut galget leat mielde sihkkarastimin sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu ja § 11 6. lađđasii dan birra ahte galgá biddjojuvvon hui stuorra deaddu sámi geavaheapmái ja dasa maid geavaheapmi mearkkaša sámi báikegottiide.

Sámediggi oaivvilda ahte dan vejolašvuoda ásaheapmi ahte sáhtta vuovdit guolástanlobiid almmá fatnasa haga, nannešii eriid oastima ja vuovdima geavada. Das leat vuodđoprinsihpalaš mearkkašupmi ja guhkesáiggi váikkuhusat sámi riddo- ja vuotnaservodagaide. Dat mielddisbuktá prinsihpalaččat dan ahte eriid sáhtta oastit eret sámi guovlluin ja hedjonahttit báikkálaš eaiggáduššama ja beassama. Áiggi mielde dat goarida ja hedjonahtta ain eanet ássama ja barggolašvuoda riddo- ja vuotnaguovlluin, mii rihkošii Mearraresursalága ulbmilparagráfa.

Sámediggi bivdá ahte váldojuvvo oktavuoha konsultašuvnnaid várás gulaskuddanevttohusa čuovvoleami birra Konsultašuvnaprosedyraid vuodul mat leat mearriduvvon gonagaslaš resolušuvnnain 01.07.05 ja konsultašuvnnaid njuolggadusain guolástusáššiin.

Guolásteapmi lea Stuorradikki oainnu mielde nationála resursa, álbmot dat oamasta guoli searvevuodas. Sámediggi registrere ahte rievdadus Oassálastinlágas mielddisbuktá eriid oastima ja vuovdima ovttaskas olbmuid gaskkas. Sámediggái dat lea áddemeahtun ja dat rihkku áibbas dan prinsihpa maid Stuorradiggi lea mearridan ahte searvevuoha dat oamasta guoli. Sámediggi váldá vuhtii Stuorradikki mearrádusa ii ge doarjjo guolleeriid oastima ja vuovdima prinsihpa.

Sámediggi hilgu ráđđehusa ovddeš čuoččehusa ahte sii geain lea stuorámuš máksindáhttu, leat eanemus bevtolaš oassálastit guolásteamis. Sámediggi ii oainne ahte dakkár čuoččehusa sáhtta doarjut man ge láhkai. Sámedikki bealis adnojuvvo riddo- ja vuotnaguovlluid álbmot ovttas guliin deataleamos resursan dasa ahte háhkat bargosajiid ja bisuhit ássama. Kapitála ja máksindáhttu lea dušše reaidu ii ge mihttomearri iešalddis. Searvevuoda ulbmil lea bisuhit ássama riddo- ja vuotnaguovlluin.

Danne ii doarjjo Sámediggi Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta gulaskuddannotáhta - evttohus rievdadit oassálastinlága jna. – konsešuvnnaid, oassálastinlobiid addin jna. beaváduvvon 23.09.14.

Sámediggeráđi čuovvoleapmi 5. evttohussii

Sámediggeráđdi lea duhtavaš go Sámedikki dievasčoahkkin ovddida áššiid mat gusket vuoigatvuodaide ja ealáhusovddideapmái mearrasámi guovlluin. sámediggeáirras Ronny Wilhelmsen lokte dás hui deatalaš ja vuodđudeaddji ášši Ráđđehusa dieđihan rievdadeami birra oassálastinlágas.

Ealáhus- ja guolástusdepartemeanttas lea dál evttohus rievdadit oassálastinlága, gulaskuddanáigemeeriin juovlamánu 23. b. 2014. Sámediggi áigu addit gulaskuddancealkámuša áigemearis ja čuovvolit ášši dábálaš vuogi mielde departemeantta ektui ja vejolaš meannudeami ektui Stuorradikki Ealáhuslávdegottis.

Sámediggeráđdi lea ráđi dieđáhusas čilgen Sámediggeráđi vuodđooainnu áššis. Sámediggeráđdi oazžu maiddái dađistaga mángosiid gulaskuddancealkámušain áššis iešguđet guolástusorganisašuvnnain. Sámediggái sámi servodaga ovddasteaddjin lea deatalaš ahte mii árvvoštallat daid cealkámušaid maid

mii oazžut dán áššis. Sámediggeráđđi áigu geavahit osiid juohke cealkámušas iežamet barggus min iežamet gulaskuddancealkámušain. Sámediggeráđđi lea giitevaš go oazžu árjjalaš cealkámušaid Sámedikki joavkkuin dákkár áššiin ja áigu deattuhit dán cealkámuša viidáset áššemeannudeamis.

Evttohus 6, áirras Sandra Márjá West, NSR-NSR/Sáb

Sámi mánáidgárddiid čuovvoleapmi

Sámi mánáidgárddit leat vealtameahttun deatalaččat sámegiela ealaskahttimis. Čájehan lea maiddá ahte dat leat deatalaččat ohppiid rekrutteremii sámegillii vuosttaš giellan skuvllas. Sámegiela boahhteáiggi geažil lea deatalaš ahte min mánáide fálljuvvo ollislaš mannolat giellaoahpahusain mánáidgárddi rájes, vuodđoskuvlii ja joatkkaskuvlii. Danne vai sihkkarastit midjiide giellabargiid, oahpaheddjiid, girječálliid, journalisttaid ja dulkkaid boahhteáigái.

Dan geažil suorganit go gullat ahte guokte gieldda sámegiela hálldašanguovllus háliidit heaittihit sámi mánáidgárdefálaldaga. Porsáŋgu gieldda lea evttohan heaittihit sámi mánáidgárddi Ájanas ja Gáivuona suohkanis lea gielddastivra evttohan ovttahttit dáža ja sámi mánáidgárddi Olmmáivákkis. Sámi gielddain lea erenoamáš ovddasvástádus kvalitehta dáfus fállat buriid sámi mánáidgárdefálaldagaid. Mii fertet maiddá muihtit ahte giella mearrasámi guovlluin lea erenoamážit áitojuvvon. Mii diehtit maiddá ahte lea álkut heaittihit fálaldaga, go dan hukset, ja dieinna lágiin duššá mánggaid jagiid bargu, ja deatalaš fágabirrasat jávket.

Sámediggi ferte ain bargat dan ala ahte Mánáidgárdeláhka rievdaduvvo ja ahte lágas čielggasmahttojuvvo ahte sámi mánáin lea individuála vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii. Dilli odne lea nu ahte gielddat leat báikkálaš mánáidgárdeiseválddit, ja gažaldagaid ovttaskas áššiin ferte divvut gildii masa ášši guoská, vaikko Sámediggi bargáge politihkalaš dásis láhkačohkiid ja rámmaeavttuid rievdademiiguin. Sámediggi čuovvu ovttaskas áššiid mánáidgárddis, jos ovddiduvvo konkrehta čálalaš váidda áššis mii guoská mánáidgárdeiseváldái (gieldda) mas lea biddjojuvvon kopiija Sámediggái ja fylkkamánii.

Gustovaš mánáidgárdelágas ii addojuvvo buohkaide vuoigatvuohta oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga geat dan háliidit. Sámediggi oaivvilda ahte ferte lága bokte geatnegahttojuvvot ahte buot mánáin geat dan háliidit, lea vuoigatvuohta oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga sorjjakeahttá das guđe báikkis riikkas orrot.

Dáláš lága mielde lea mánáin vuoigatvuohta dušše oazžut mánáidgárdefálaldaga, muhto ii leat vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii (sámegielas ja sámegillii). Sámediggediedáhusas sámi mánáidgárdefálaldaga birra daddjojuvvo ahte mánáin mánáidgárddis berre lága dáfus leat ovttárvosáš vuoigatvuohta nu go lea vuodđoskuvlla ohppiin go guoská sámegiefálaldahkii. Individuála vuoigatvuođain sámi mánáidgárdefálaldahkii oaivvilduvvo ahte buot mánát geat háliidit dan, ožžot dakkár fálaldaga mas sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo.

Buot mánáidgárddit galget doaimmas bargat dan árvovuodtu ja sisdoalu vuodul mii lea mearriduvvon Mánáidgárdelágas (2006). Sámi mánáid ja sámi mánáidgárdefálaldaga ektui maid sii ožžot, gustojit mánáidgárdelága paragrafat 2 ja 8 main erenoamážit deattuhuvvo sámi dili.

Mánáidgárdelága § 2, mas lea sáhka mánáidgárddi sisdoalu birra, daddjojuvvo ahte: Mánáidgárdi galgá vuhtii váldit mánáid agi, doaimmadási, sohkaheali, sosiála, etnikkalaš ja kultuvrralaš duogáža, maiddá sámi mánáid giela ja kultuvrra.”

Mánáidgárdelága § 8 daddjojuvvo čuovvovaččat gieldda ovddasvástádusa birra: “Gielddas lea ovddasvástádus ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide sámi guovlluin vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Eará gielddain galget dilut láhččojuvvot nu ahte sámi mánáide sáhtá sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra.” Mánáidgárdelágas biddjojuvvo ovddasvástádus gielddaide láhčit diliid nu ahte

sámi mánát sáhtta sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra.

Nugo ortnet dál lea, de dat ii leat doarvái dárkil, ja boadusin lea ahte lánkačoahkki ja rámmaeavttut eai gozit sámi mánáid dárbbu mánáidgárdesaji juohkima oktavuodas.

Ollu lágat ja konvenšuvnnat bidjet rámmaid dasa movt stáhta mánáidgárdepolitihkka galgá čađahuvvot. Dás sáhtta namuhit ILO-konvenšuvnna álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra, ON konvenšuvnna mánáid vuoigatvuodaid birra, Vuodđolága § 110a ja Mánáidgárdelága.

Sámediggedieđáhus sáme giela birra daddjojuvvo ahte "...Diliin gos váhnemat ieža eai máhte sáme giela, šaddet mánáidgárddit ja skuvllat erenoamáš dehálaš giellagaskusteaddit. Mii diehtit vásáhusaid vuodul Aotearoa/Ođđa Selánddas ahte mánáidgárddit leat leamaš dehálaččat dan buoremuddui lihkostuvvan maorigiela ealáskahttimis. Norggas oaidnit maid ahte suohkaniin olggobealde sáme giela hálddašanguovllu leat sámi mánáidgárddit mat rekrutterejit ohppiid váldit oahpu sáme gielas ja sáme gillii. Danne lea dehálaš nannet sámi mánáidgárddiid nu ahte dat sáhttet leat buorit giellaoahppanarenat mánáide. Jus galgá lasihit sáme gielagiid logu, de lea dehálaš ahte maiddái olbmot geat eai leat sápmelaččat sáhttet válljet sáme giel oahpahusa mánáidgárddis ja skuvllas. Dakkár dilis go váhnemat eai huma sáme giela, gáibida giellaoahpahus erenoamáš doarjaga lagasbirrasis, ja lea hui mearrideaddji fáktor ahte gávdnojit arenat gos mánát ožžot giellamovttiidahttima ja doarjaga giellaoahpahas. Vásáhusat čájehit ahte sáme giel oahpahus nubbegiellan ii leat doarvái jus galgá joksat guovttegielatvuoda mihtu. Fertejit gávdnot giellaarenat olggobealde mánáidgárddi ja skuvlla sihkkarastin dihte doallelaš giellaoahpahusa."

Sámedikki bargu lea lánčit diliid sámi mánáidgárdefálaldaga várás Norggas doarjaortnegiid bokte maid Sámediggi lea ásahan, mii lea stuoramus váikkuhangaskaoapmi sámi giela ja kultuvrra nannemis mánáidgárddiin. Doarjaortnega mihttomearrin lea ahte mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii vuodđuduvvá sámi gillii ja kultuvrii. Doarja galgá váikkuhit dan ahte sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat sámi giela ja kultuvrra vuodul, gos sámi mánát ohppet, suodjalit ja ovddidit sin sáme gielaid ja sámi kultuvrra.

Sámedikki doarjaga sámi mánáidgárddiide juolludaneavttut leat:

- mánáidgárdi galgá leat mearridan ahte mánáidgárdedoaimma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii
- mánáidgárddis galget leat sáme gielat bargit, geat árrjalaččat geavahit sáme giela sihke mánáid ja ollesolbmuid gaskka
- mánáidgárddi jahkeplánas galgá oidnot makkár doaimmabijut galget čađahuvvot nannet sámi giela ja kultuvrra

Rámmaplána mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra (2011), lea mánáidgárdelága lánkaásahus, bidjá geatnegahtti rámma mánáidgárddiid doaimma plánemii, čađaheapmái ja árvvoštallamii. Bargojuvvon lea ođasmahttit mánáidgárddiid bajimus rámma plána. Sámedikki dievasčoahkkin meannudii dán ášši juovlamánus 2013 ja mearridii earret eará ahte "Rámma plána berre speadjalastit stáhta geatnegasvuodaid sámi álbmoga guovdu ja doallá unnimus standárddaid ILO 169, Mánáidkonvenšuvnna, Álgoálbmotjulggaštusa, Vuodđolága § 110 a, Sámelága ja mánáidgárdelága ektui. Sámedikki mánáidgárde dieđáhus ferte maiddái leat vuodđun viidáseappot bargui rámma plánain, danne go lea deatlaš sihkkarastit mánáid rievtti sin identitehtii, kultuvrii ja sáme giela oahpahussii, beroškeahhtá das guđe báikkis ášset"

Dál leat bargamin giella doastusain mas dieđusge leat stuorra váikkuhusat maiddái sámi mánáidgárdefálaldahkii. Dasa lassin ii leat vuod čielggas mii dáhpáhuvvá giella daide mat leat sáme giela hálddašanguovllu siskko bealde, bissot go dat sámi giellan vai mearridan go son dan ođđa stuorra giellat? Dát muittus lea deatleappot ahte Sámediggi lea bures ráhkkanan ja das leat buorit strategijat movt suodjalit ja ovddidit sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámediggeráđi čuovvoleapmi 6. evttohussii

Maŋimus jagiin lea Sámediggi oaidnán ahte mánáidgárdesuorgi lea rievdaduvvomin ja ođđasis organiserejuvvoimin, dáža ja sámi mánáidgárdefálaldagat ovttahttojuvvojit ja sámi mánáidgárdefálaldagat heaittihuvvojit. Dán negatiivlaš politihka gal ii doarjjo Sámediggi. Dasto oaidnit ahte maiddái vanhemat geain alddiineaset ii leat sámegeiella eatnigiellan háliidit sámi mánáidgárdefálaldaga mánáidasaset. Dát lea buorre dan dihte go oažžut eanet giellageavaheddjiid.

Sámedikki dievasčoahkkin meannudii Sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra njukčamánu 2013. Dan dieđáhusas deattuhuvvojit čuovvovaš guhtta ángiruššansuorggi; mánáidgárddi sisdoallu, giellamovttiidahttin mánáidgárddiin, giellalávgunmáallet, sámegeielat bargiid rekrutteren, pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat ja ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaska. Dát oainnusmahtá makkár hástalusat mis leat ovddabealde guđege suorggis. Juohke ángiruššansuorggi vuolde leat mihttomearit ja strategijat.

Sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra čuovvoleami oktavuodas ráhkaduvvo dál doaibmaplána mas leat buorit strategijat ja konkrehta doaibmabijut. Doaibmaplána deattuhuvvo váldoášsis sámi mánáidgárdefálaldaga kvalitehta buorideami láchčin. Deatalemos doaibmabijuid gaskkas dán doaibmaplána lea bargu mánáidgárdelága rievdademiin nu ahte lága bokte mearriduvvošii ahte buot mánáin geat háliidit lea riekti oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga beroškeahhtá das gos riikkas sii orrot.

Okta Sámedikki doaibmabijuid gaskkas lea mánáidgárdedoarjaga hálddašepmi sámi mánáidgárdefálaldaga várás. Sámediggi lea dán hálddašepmi bokte oaidnán ollu hástalusaid sámi mánáidgárdefálaldaga láchčima ektui. Dáid dieđuid ja oktavuoda vuodul sihke gielddaiguin ja mánáidgárddiiguin áigu Sámediggi dál evalueret doarjjaortnega. Oaidnit ahte dát ortnet lea doaibman almmá stuorát rievdadusaid haga dan rájes go dat lea ásahuvvon. Gielddat ja mánáidgárddit leat maŋimus jagiin ožžon ođđa hástalusaid mii dagaha ahte buotlágan mánáidgárdefálaldagat eai šat sáhte oažžut doarjaga ortnega eavttuid mielde.

Sámedikki rolla mánáidgárdeáššiin lea hástalus. Sámedikkis ii leat duohta váldi mánáidgárdesuorggis iige das leat makkárga láchkapolitihkalaš váldi. Báikkálaš eiseválddiin dat lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Dattetge fuolastuhtá dat go gielldaekonomiija lea fuotni ja go dat čuohtá vuodđobálvalusaide nugo earret eará mánáidgárdefálaldahkii sámi mánáide.

Dáláš lágas ii addojuvvo buot mánáide vuoigatvuohta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi lea buktán rávvagiid/árvalusaid jagi 2006 rájes dalle mánáidgárddiid rámma-plána rievdaduvvui, muhto dan ektui ii lean ovttamielalašvuohta ja dat hilgojuvvui guovddáš eiseválddiid beales. Láhka ii leat dohkálaš iige das leat doarvái dárkilit hábmejuvvon dat movt sihkarastit sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga masa sis lea riekti sáme giela ja kultuvrra vuodul.

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

Ođđa áššit 1-6 sáddejuvvojit sámediggeráđđái čuovvoleapmái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Arthur Johan Tørfoss	John Kappfjell
	Aili Keskitalo	
	Arthur Johan Tørfoss	
	Aili Keskitalo	
2	Mariann Wollmann Magga	
	Henrik Olsen	
	Mariann Wollmann Magga	
	Henrik Olsen	
3	John Kappfjell	
	Thomas Åhrén	
	John Kappfjell	
	Thomas Åhrén	
4	Vibeke Larsen	
	Aili Keskitalo	Mariann Wollmann Magga
	Vibeke Larsen	
	Aili Keskitalo	
5	Ronny Wilhelmsen	
	Silje Karine Muotka	
	Ronny Wilhelmsen	
6	Sandra Márjá West	
	Silje Karine Muotka	
	Sandra Márjá West	
	Silje Karine Muotka	

VI Sámedikki mearrádus

Odda áššit 1 - 6 sáddejuvvojit sámediggeráddái čuovvoleapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 05.12.14 dii. 09.45.

Ášši/Sak DC | **035/14**

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Arkiiva Arkiváššénr.
SF- 14/5889

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.14 dii.09.27.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Rehketdoallu
2			Juolluduvvon doarjagat 20.09-07.11.14
3			Gažaldagat sámediggeráđái

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi dán áigodaga doaibmadieđáhus diehtun.

1 Álggahus

Dán dieđáhusas válddahuvvo áigodat 20.09.14 rájes 07.11.14 rádjai ja lea čadnojuvvon Sámedikki 2014 bušehtti. Dieđáhusas raporterejuvvojit mihttomearit ja strategijat mat leat válddahuvvon bušehtas, ja eará bargamušat.

Sámediggeráđi lea dán áigodagas doallan ovttá fysálaš čoahkkima ja mánga telefončoahkkima ja lea meannudan 31 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no/kalender, de lea ráđdi searvan maiddái ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

2 Giella

Váldomihttomearri

Eanet giellageavaheaddjit ja eanet sámegiela geavaheapmi.

Sámegiela hálddašanguovlu ja sámi giellaguovddážit

Ovttasbargošiehtadusat Sámedikki ja ovttaskas gielddaid ja fylkkagielddaid gaskka sámegiela hálddašanguovllus leat guston guovvamánu 2012 rájes ja gustojit jagi 2014 lohppii. Šiehtadusa ja guovttegielatvuoda doarjaga njuolggadusaid mielde galgá ortnet evaluerejuvvot maŋŋá golbma jagi. Sámedikki 2015 bušehtaevttohusa mielde galggašii ortnet evaluerejuvvot 2015:s. Dán vuodul lea Sámediggi evttohan ahte dáláš šiehtadusat guhkiduvvojit ovttain jagiin jagi 2015 lohppii, ja ahte šaddá dan maŋŋá vejolašvuolta joatkit daid vel ovttain jagiin.

Sámediggi lágida gielakonferánssa Kárásjogas 10.-11.02.15 gos fáddán leat earret eará guovttegielatvuohta ja gieldaođastus. Dohko bovdejuvvojit buot gielddat ja fylkkagielddat mat gullet sámegeala hálddašanguvlui.

Giellakampánja

Giellaambassadevrrain lea leamaš workshop Oslos. Workshop:s barge ambassadevrrat konkrehta doaibmabijuiuin mat guske giellakampánja bargui viidáseappot. Mii leat bidjan gilvvuid sosiála mediain, gos sii geat servet fertejit geavahit giela gilvui searvamis. Giellaambassadevrrain lea árrjalaš bloggga, mii áigáduvvo mángii vahkus. Bloggačujuhus lea www.samasblogg.wordpress.com. Giellakampánja facebook-siiddus lea ollu aktivitehta, ja dohko biddjojuvvojit ollu dieđut giellakampánja birra. Sámedikki vásihusaid mielde lea ain stuorra beroštupmi kampánja buktagiidda. Workshop áiggi Oslos ráhkaduvvojedje oanehis filbmabihtát maid mihttomearrin lea movttiidahttit nuoraid ja dahkat sin eanet dihtomielažžan giellaválljemis. Filbmabihtát juogaduvvojit sosiála mediain.

Čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuide

Guovdageainnu suohkanis lea ovddasvástáduš ovddasmanni čállin- ja lohkanprošeavttas. Prošeavtta váldomihttomearrin lea veahkehit sámegealat vuorasolbmuid Guovdageainnu suohkanis gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat áhahusaiguin. Buot čájeha ahte dasa lea stuorra dárbu ja dán doarjagis lea viiddis olahusjoavku.

Ortnet Guovdageainnu suohkana ja Sámedikki gaska lea evaluerejuvvon ja konklusuvdna lea čielggas ahte gávdno olahusjoavku doaibmabidjui ja dasa lea dárbu. Sámediggeráđi oaivila mielde lea deatalaš ahte doaibmabijuiin jotkojuvvo, muhto oaivvilda čielgasit ahte dán lágan fálddagain prinsihpas lea eará ossodagain ruhtadan- ja láchinovddasvástáduš. Dán ala áigu Sámediggi árrjalaččat bargat, muhto doaisttáži láchčojuvvo nu ahte prošeakta sáhtta oheat ruhtadeami ohcanvuđot giellaruđain.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea addán rávvagiid luonddu- ja gilinamaide Fuoskos. Fuosko suohkan lea maid mearridan julevsámegealat parallealla nama, Fauske – Fuosko.

Loabága suohkan lea golggotmánus 2014 sádden ohcama Giela- ja ođasmahttindepartementii suohkana nama dohkkeheamis sámegealli, Loabága suohkan – Lavangen kommune. Gielddalágas § 3 čuočču ná “ Suohkana nama rievdadeapmi dohkkehuvo Gonagasa bokte.” Ovdalgo nammarievdadus dohkkehuvo, ferte suohkannamma leamaš áššin gielldastivrras ja leamaš gulaskuddamis. Dán áššis lea Sámediggi buktán rávvaga mo suohkana nama čállit sámegealli. Sámediggeráđi mielas lea hui buorre go eambbosat geavahišgohtet sámi báikenamaid. Dát lea mielde čalmmustahttimin ja nannemin sámegeala iešguđege guovlluin.

Sámediggi lea addán rávvagiid sámegeal namaid čállimis ja mearkkašumis, sidjiide geat barget sámi báikenamaiguin. Sámediggi lea earret eará addán rávvagiid Gáivuona gilinamaid birra.

Sámediggi lea oassálastán čoahkkimii Stáhta Kártadoaimmahagain, Giellaráđiin ja Kulturdepartemeanttain. Čoahkkima fáddá lei earret eará báikenammalága rievdadeapmi. Sámediggi lokti nuortalašgielat báikenamaid áššin dán oktavuodas, go mii háliidat ahte nuortalašgiella maid galgá namuhuvvot báikenammalágas vai oázžu suodjalusa báikenammalága bokte.

Davvisámegeala juogus normerii golggotmánus 2014, 58 riikka nama. Dán normerejedje vai guđege davvisámegeala guovllu riikkain, čállet seamma láchkai namaid. Stáhtaid namaid normerenproseassa vuolgahuvvui giđdat, miessemánus normerejuvvoje 44 riikka nama. Dát proseassa joatkašuvvá dán jagi lohppi.

Hállansyntesa

Sámediggi lea ovttas Acapela Groupain, Divvun ja Sámi Giellateknoin Romssa Universitehtas ráhkadeamen hállansyntesa davvisámegiela várás. Hállansyntesa lea giellateknologalaš veahkkeneavvu buohkaide geain leat čállin- ja lohkanváltisvuodát, ja geat dárbašit veahki teakstalohkamii sihke skuvllas, barggus ja priváhta. Hállansyntesa bargu lea dál dan muttus ahte lea geahččaluvvon. Geahččalanbohtosiid vuodul divvojuvvo hállansyntesa. Plána mielde galgá hállansyntesa almmuhuvvot juovlamánus 2014.

Dulkon almmolaš ásašusain – riektesihkarvuoda ja dásseárvvu gažaldat

2013:s evttohii Sámediggi seniorráđdeaddi Nils Øivind Helandera lahttun dulkalávdegoddái. Lávdegoddi geigii lávdegoddečielggadusa, Dulkon almmolaš ásašusain – riektesihkarvuoda ja dásseárvvu gažaldat (NOU 2014: 8), ráđdehusa ovdii čakčamánus. Čielggadus, mii sáddejuvvo gulaskuddamii, gieđahallá maiddái sámegillii ja sámegielas dulkoma. Dulkalávdegotti jodiheaddji, Anne Karin Lande Hasle, ovdanbuvttii lávdegotti čielggadusa sámediggeráđđái golggotmánus 2014.

Čoahkkin giellalávdegottiin

Presideanta lei mielde almmolaš sámegiellalávdegotti vuosttaš čoahkkimis 17.10.14, ja dovddahii ahte dan bargui leat stuorra vuordámušat.

Gažaldagat sámediggeráđđái čoahkkinortnega mielde

Sámediggeráđdi lea ožžon ovtta gažaldaga giela birra dán áigodagas. Gažaldat ja vástádus čuvvot mielde.

3 Kultuvra

Váldmihttomearri

Eallin ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin mas lea kvalitehta ja lea buohkaid olámuttus.

3. 1 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Sámi álbmoga ávvudoalut 2017:s

Sámediggi, Troanddima gielda ja Mátta-Trøndelága fylkkagielda válde oktavuoda ovttas Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain 22.04.14 ja bivde čoahkkima Gielda- ja ođasmahttinministariin Jan Tore Sanneriin guorahallan dihte vuordámušaid ja ambišuvnnaid, maiddái bušeahta birra ávvudeami ektui 2017:s. Čoahkkin dollojuvvui 29.09.14. Čoahkkimis ledje dievasčoahkkinjodiheaddji ja Sámediggeráđi ovddasteaddjit. Troanddima gieldda ovddastii várresátnejodiheaddji Knut Fagerbakke, ja Mátta-Trøndelága fylkkagielddas searvvai, fylkkasátnejodiheaddji Tore O. Sandvik.

Delegašuvdna ovddidii vuordámušaid ja ambišuvnnaid jagi 2017 ávvudoaluid ektui, ja oaivvildii ahte dán deatalaš dáhpáhusa berre čalmmustuhttit nationála dásis. Čalmmusteami ulbmilin berre leat máhtu gaskkusteapmi sámiid, sámi kultuvrra ja historjjá birra, váikkuhit demokratiija ságastallama searvamii ja ángirušsamii. Dasto oaivvildii delegašuvdna ahte stáhta berre váldit badjelasaš čalmmusteami ovttas Sámedikkiin, Troanddima gielddain ja Mátta-Trøndelága fylkkagielddain.

Ministtar ii lohpidan maidege, muhto ávžžuhii formaliseret ovttasbarggu beliid gaskka ja sáddet ohcama. Go guoská kulturosiid ruhtadeapmái, čilgejuvvui ahte GOD ii sáhtán juolludit dása rušaid. Son bivddii váldit dán ovdan Kulturdepartemeanttain stáhta doarjaga hárrái.

Norgga raporta UNESCO:i

Sámediggi lea buktán rávvagiid Norgga Kulturráđi evttohussii Norgga raportii UNESCO:i go guoská konvenšuvnna heivehanbargui ávnnaskeahces kulturárbbi suodjaleami birra Norggas. Muittuheimmet ahte Sámediggi bargá politihkalaččat, hálddašanorgánan ja váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte

áššesurggiin mii guoská sámi ávnnaskeahces kulturárbbái. Orgánaid ja ásaheami oktavuodas mat ruhtadit sierra ásaheami dahje prošeavttaid mat searvvahit ávnnaskeahces kulturárbbi, lea lunddolaš ahte maiddái Sámediggi namuhuvvo. Dasa lassin evttohuvvui ahte raporttas sáhtášii árvvoštallat namuhit relevánta sámi ásaheami ja doaibmabijuid.

Regionála kulturstrategiijat Finnmárkku várás

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša Regionála kulturstrategiijaevttohussii Finnmárkku várás jagiide 2015 – 2020. Gulaskuddancealkámušas čujuhuvvo earret eará ahte sámi perspektiiva oppalaččat galggašii eanet boahit oidnosii strategiijadokumeanttas, ahte álgoálbmotdimenšuvdna lea deatalaš oassi riikkaidgaskasaš ovttasbarggus, ja ahte Sámediggi Finnmárkku sámi museaid politihkalaš eaktobiddjin vuordá ahte plánaid dahje strategiijaid ráhkadeapmi museaovddideapmái Finnmárkkus dahkkojuvvo ovttasbargguin fylkkagieldda ja Sámedikki gaskka, ja ahte Sámediggi árrat searvvahuvvo prosessii.

Ovddasteamat

Sámediggeráđđi searvvai Sámi girjjálašvuodaguovddáža rahpamii Kárášjogas 26.09.14 ja buvttii dearvvuodaid. Girjjálašvuodaguovddáš lea ČállidLágádusa gelddolaš álga ja ráđđi jáhkka ahte das leat oalgeváikkusat sámi girjjálašvuhtii ja girjjálašvuoda gaskkustepmái boahteáiggis.

Sámediggi lea searvan Davvinorgga kulturkonferánsii mii dollojuvui Romssas 01.-02.10.14. Dán jagi konferánsa fáddán lei girjjálašvuodapolitihka. Davvinorgga kulturšiehtadusas golmma davimus fylkkagieldda gaskka, lea girjjálašvuoda nubbi dan guovtti ángiruššansuorggis, ja lei vuolggasadjin dán jagáš konferánsii maid fylkkagielddat lágidedje. Sámedikkis lei konferánsas sáhkavuorru sámi girjjálašvuoda eavttuid ja hástalusaid birra. Sáhkavuorus deattuhii Sámediggi ekonomalaš hástalusaid sámi girjjálašvuoda buvttadeami ektui, sámi dáiddáriid rámmaeavttuid, ovttasbarggu sámi dáiddárganisásvunnaiguin, eará hálddašandásiid ovddasvástádusa sámi girjjálašvuodas ja girjjálašvuoda boahteáiggis sámi servodagas.

Sámediggeráđđi searvvai ”Gruffale” almmuheapmái, mii lea máttasámegielveršuvdna dan bivnnuhis govvgirjjis ”Gruffalo” 31.10.14 máttasámi skuvllas Snoasas. Sámediggi rámiidii Snoasa giellaguovddáža, Gielem Nastedh, ja Davvi-Trøndelága fylkkabibliotehka dán barggu vuolggahemis. Davvi-Trøndelága fylkkabibliotehka háliida čadahit prográmma eanet dovddus ja bivnnuhis mánáidgirjjiid jorgaleamis máttasámegillii. Bargovuohki maid vuolggaheddjit leat geavahan, govvgirjjiid “luođu jorgalemiiguin”, seastá sihke áiggi ja goluid, ja addá máttasámi mánáide dárbbalaš girjjálašvuoda máttasámegillii. Vástideaddji bargu lea álggahuvvon maiddái mánáidgirjjálašvuoda almmuheapmái julevsámegillii.

Sámediggeráđđi searvvai Sámi ofelaččaid 10-jagi ávvuseminárii 10.10.14 Oslos, ja doalai sáhkavuoru.

Sámediggeráđđi searvvai Raasten rastah – Máttasámi kulturfestiválii Rørosas 26. – 28.09.14, ja doalai doppe sáhkavuoru rahpamis.

Sámediggeráđđi searvvai Oslo sámesearvvi lágidan dáidda- ja duodječájáhussii Searet Oslos 3.10.14 ja doalai doppe rahpansáhkavuoru.

3. 2 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Nuortasámi musea

Sámediggeráđdis lea lágga gulahallan Deanu ja Várjjat Museasiiddain Nuortasámi museadoaimmas viidáseappot. Ain leat muhtun hástalusat mat čatnasit vistti teknihkalaš čovdosiid, erenoamážit áibmobuhtistanrusttega ektui, mii ii leat doaibman vel ge dássedit ja bures oktilaččat guđa mánus. Stáhta huksenfitnodagas lea čielga ja olles ovddasvástádus teknihkalaš čovdosiid buktimis mat gáibiduvvojit museai. Sihke TVMS ja Sámediggeráđđi dollet jeavddalaččat čoačkimiid ja oktavuoda

Stáhta huksendoaimmahagáin proševtta jođu sihkkarastima dihte. Stáhta huksendoaimmahat lea dáhkidan TVMS:i ja Sámediggeráđđái ahte Stáhta huksenfitnodaga beales ii galgga leat gitta resurssain vistti gárvvisteapmái vai sáhttet joatkit sisgálvo- ja čájáhusbargguin.

Árrana 20-jagi ávvudeapmi

Árran julevsáme guovdásj ávvudii 20 jagi 29.09.14. Sámediggeráđđi searvvai ávvudoaluide, gesii ovdan sáhkavuorustis makkár mearkkašupmi Árranis lea leamaš dasa ahte julevsámi giella, kultuvra ja servodateallin dál leat oidnosis, ja dábálaš, báikkálaččat Davvi-Sálttus, olles Sámis, ja maiddái guhkin eret olggobealde sámi guovlluid. Dasto gessui ovdan man deatálaččat barggánis ja ovddas guvlui jurddašeaddji jodiheaddjit ja bargit leat ja leat leamaš go leat nagodan márkanfievriddit iežaset nieguid, ja leat nagodan oažžut báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiid ja aktevrraid fárrui hábmet Árrana dakkár čuovgardoardnan mii dat dál lea.

Saemien Sijte 50-jagi ávvudeapmi

Saemien Sijte ávvudii 50-jagi 01.11.14. Sámediggeráđđi searvvai ávvudeapmái. Dearvvuođaid buktimis válddahii sámediggeráđđi makkár mearkkašupmi Saemien Sijtes lea leamaš buot jagiin máttasámi guvlui ja ovddideapmái áсахussan mas leat ollu gelbbolašvuoda bargosajit ja ollu aktevrrat.

4 Bibliotehka

Váldomihttomearri

Buorre sámi bibliotekafálaldat.

Sámi girjjálašvuoda beavvvit

Sámediggi lágidiu sámi girjjálašvuoda beivviid Sámedikki bibliotekas 23. - 24.09.14. Ollu sámi girječállit lohke girjjiideaset. Mii leimmet bovden nuppi luohkálaččaid lohkanboddui, ja joatkkaskuvlla oahppit serve goappašiin beivviin. Birrasii ledje 40 oasseváldi oktiibuot. Sámi girječállit ledje hui duhtavaččat go besse čalmmustit girjjiideaset.

Čoahkkin Norlánda fylkkasuohkaniin

Sámediggeráđđi searvvai čoahkkimii Norlánda fylkkasuohkaniin Romssas 31.10.14. Čoahkkima fáddán lei ságastallat movt buoremus vuogi mielde sáhtášii gozihit sámi girjjálašvuoda- ja kulturfálaldaga Norlánda fylkkas. Sámediggeráđđi muitalii ahte Sámediggi áigu evalueret sámi girjebussiid doarjaortnega boahhte jagi, geahčadan dihte doaibmá go ortnet daid mihttomeriid ja eavttuid mielde mat leat biddjojuvvon sámi girjebussiid várás.

5 Máhttu

Váldomihttomearri

Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuoha ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid, ja árrjalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii.

5. 1 Mánáidgárdi

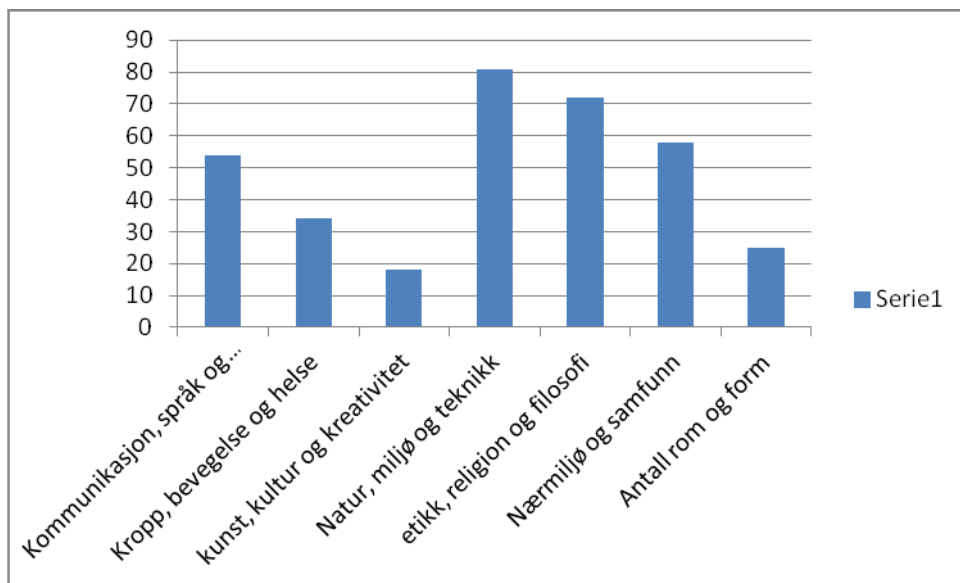
Sámi mánáidgárdefálaldaga doaibmaplána

Sámediggedieđáhusa čuovvoleapmin sámi mánáidgárdefálaldaga birra lea dál Sámediggi jođus hábmet doaibmaplána mas leat konkrehta doaibmabijut. Doaibmaplána váldofokus lea lámhčit dili nu ahte kvalitehta buorrána sámi mánáidgárdefálaldagas. Plánas galget mielde deháleamos doaibmabijut maid Sámediggi háliida čađahit nu ahte sámi mánáidgárdefálaldat ovdána. Dán doaibmaplánas válddahuvvojit iešguđet áŋgiruššansuorggit oktan strategalaš vuoruhemiiguin ja konkrehta doaimmaiguin čuovvoleapmái. Sámediggeráđđi áigu ovddidit áššin meannudeapmái dievasčoahkkimis jagi 2015.

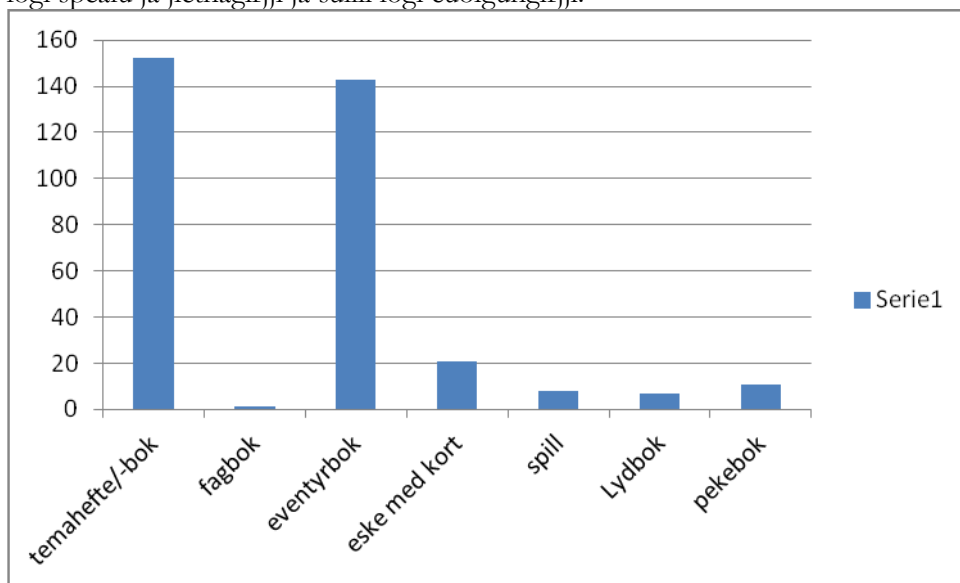
Sámediggi lea gulahallan iešguđetlágan ovttasbargoguimmiiguin čatnan dihte oktavuodaid ja ovttasbarggu iešguđet doaibmajuid birra doaibmaplánas. Earret eará lea Sámedikkis leamaš čoahkkin Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniiguin dán birra.

Pedagogalaš reaidut mánáidgárddiide

Árabut dán jagi dahkkui válddahus das makkár pedagogalaš reaidut, duhkorasat ja oahppanresursat gávdnojit mánáidgárddiid várás. Válddahusas leat sullii 350 nama. Namat leat kategoriserejuvvon fágasurggiid mielde rámmaplánas mii guoská mánáidgárddi sisdollui ja bargguide, ja čájehit čuoovvovaš juohkima:

Mii leat maid geahččan makkár sorttat materiálat dat leat. Kárten čájeha ahte gávdnojit sullii 150 fáddágirjjáža, sullii 140 muitalusgirjji, sullii 20 doasa main leat koarttat/ságastallankoarttat, unnit go logi spealu ja jietnagirjji ja sullii logi cuoigungirjji.

Doarjja mánáidgárddiide

Dán áigodagas lea juolluduvvon 271 900,- sámi mánáidgárdefálaldagaide, juhkkjuuvvon guđa mánáidgárdái viđa suohkanis. Dát leat mánáidgárddit main lea sámegieloahpahusfálaldat.

Davvi-Trøndelága fylkkamánni galledii

Davvi-Trøndelága fylkkamánni, Fylkka suohkandirektevra ja skuvlla hálddahuš ja mánáidgárdeovddasvástideaddjit deaivvadedje Sámediggeráđiin golggotmánu 16.b.2014 Kárášjogas, ja áššelisttus ledje hálddašansuohkaniid birra, suohkanreformma ja stáhtus ja hástalusat lullisámi gielain ja kultuvrrain mánáidgárde- ja oahpahussuorggis Davvi-Trøndelágas. Golggotmánu 17.b.2014 galledii hálddahušoassi sáttagottis bajásšaddan- ja oahpahušsodaga Guovdageainnus Diehtosiiddas. Doppe juogadedje dieđuid bargguid birra sámi mánáidgárdefálaldagaiguin ja sámi oahpahuša birra skuvllas.

Čuovvunjoavku ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus

Čuovvunjoavku ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus joatká iežas barggu iežas nuppi jagis. Čoahkkinn leat dollojuvvon Bergenis skábmamánu gos earret eará boahhte jagi plána mearriduvvui. Sámediggi lea bargan dan guvlui ahte sámi perspektiiva galgá čalmmusin dahkkot ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus, ja dál lea dat duohtandahkkojuvvon oahppanávkki válddahušas ođđa ohppui. Sámi fáttáid birra galgá čielggasindahkkot ja dasa galget biddjot návccat viidáset- ja lassioahpus sin várás geain juo lea oahppu ja barget mánáidgárddiin.

Evalueren Sámedikki ohcanvuđot doarjagiin mánáidgárddiide

Doarjjaortnega evalueren mánáidgárddiide lea jođus ja Nordlandsforskning ovttasbarggus Norut Altain leat ožžon bargun čađahit evaluerema áigodagas borgemánus juovlamánui 2014. Evaluerema birra lea sáddejuvvon preassadieđáhus mediai.

Bargu Finnmárkku mánáidgárddiid dásseárvojoavkkus

Finnmárkku mánáidgárddiid dásseárvojoavkkus lei čoahkkinn čakčamánu Čáhcesullos. Joavku joatká iežas barggu earret eará diehtujuohkimiin mánáidgárdebarguiide dásseárvobarggu birra mánáidgárddis. Oassin dán barggus lea lágideit kurssaid ja semináraid mánáidgárdebarguiide dásseárvobarggu birra, ja lea plánejuvvon ahte dollojuvvo dásseárvokursa guovtti regiuvnnas skábmamánus.

Mánáidgárdekoaffarat

Sámediggi lea bidjan johtui proševtta mas guokte luoikkahankoaffara main leat sámi mánáidgárde materiálat, galget leat olahannuttus mánáidgárddiide. Ulbmil koaffariiguin lea addit dieđuid mánáidgárddiide sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid birra. Koaffaris galget leat reaiddut sápmelaččaid birra, girjjit, duhkorasat ja atnubiervasat sámi kultuvrra várás. Hástalus bidjat čoahkkái dákkár koaffariid lea go ollu ávdnasiid ferte diŋgot sierra ja dat fertejit dahkkot juste dán geavahussii. Viidáseappot gáibiduvvo ollu bargu ráhkadeit čálalaš dieđuid mat galget čuovvut koaffariid. Bargu lea biddjon johtui, ja áigumuš lea ožžut daid válmmasin dán jagi.

Árvalus sámi ovddasteaddjin mánáidgárddiid váhnenlávdegoddái áigodagas 2015-2018

Máhttodepartemeanta lea sádden bovdjumi evttohit sámi áirasa mánáidgárddiid váhnenlávdegoddái. Sámediggi lea evttohan Miriam Paulsena sámi áirrasin boahhte áigodahkii. Lávdegoddi ii leat vel nammaduvvon.

Váhnenlávdegoddi lea iešheanaláš ráđđeaddi orgána váhneniiguin váhneniid vástte geain lea mánáidgárddis. Ulbmil lávdegottiin lea sihkkarastit ahte váhneni jietna gullo mánáidgárdepolitihkalaš áššiin, ja Máhttodepartemeanta ožžu ráđđeaddi orgána ja gulaskuddanáirasa mii vuhtiiváldá váhnenperspektiivva. Lávdegoddi galgá maid veahkehit bagadallat ja juohkit dieđuid váhneniidda sin vuoigatvuodaid birra ja vejolašvuodaid birra váikkuhit báikkálaš dásis.

5. 2 Vuodđooahpahuš

Álbmotallaskuvla sámi olgogovain

Nordlándda fylkka oahpahušdirektevra lea hupman Sámedikkiin ja jearran čoahkkima ásahit álbmotallaskuvlla sámi- ja eamiálbmotperspektiivvain. Dán duogážiin dollui čoahkkinn álbmotallaskuvlla stivrrain golggotmánus.

Fuosku suohkan ohcá ásahit álbmotallaskuvlla mii dagaha eanet máhtu sámi kultuvrra ja árbedieđuid birra. Skuvla galgá čalmmustahttit guovllu sámi servodaga. Skuvlla árvovuođus daddjo ahte sámi ja dáža árbediehtu ja kultuvra galget leat fáddán oahpahasas, oahppit galget maiddái oažžut buoret ipmárdusa ja vásihusa eamiálbmoga máhtuin ja árbedieđuin.

Fuosku suohkan háliida dán oktavuodas cealkámuša Sámedikkis. Álbmotallaskuvla áigumuš lea nugo Sámedikki oahpahasdieđáhusa áigumušat, gos ná čállo: "Sámediggi dáhttu oažžut eanet beroštumi geavahit árbemáhtu oahpahasas. Sámi skuvllat ja eará skuvllat mat fáallet oahpu sámegielas ja/dahje sámegilli berrejit buorebut geavahit vuodđun sámi árvvuid ja oahpahit ohppiide sámi máilmmiipmárdusa, sámiid historjjá ja servodateallima birra. Vuoras sápmelaččat fertejit šaddat mihá eanet guovddázii oahpahasdoaimmain. Sii hálddašit divrras árbemáhtu, ja danin ferte ásahit oahpahasoktavuođas sajiid gos eahpeformálalaš árbemáhtu sáhtta geavahit oahpaheamis. Diekkár sajiid sáhtta skuvlaoamasteaddji ásahit oassin skuvlavuogádahkii, muhto daid sáhtta maid ásahit sámi institušuvnnaid oktavuhtii mat juo gávdnojit."

Sámediggeráđdi lea ilus buot doaibmabijuide mat leat mielde ovddideame dieđuid ja máhtu sámegiela ja sámi diliid birra, ja maiddái eamiálbmoga birra. Čoahkkima boadus lea ahte Sámediggeráđdi lea ilus go ásahuvvo álbmotallaskuvla.

Gulaskuddamat

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša "Báikkálaš sisabeassanásahus joatkkaskuvlii ja oahpposajigaskkusteapmi" sihke Romssa ja Finnmárkku fylkasuohkaniidda. Máhttodepartemeanta mearridii 03.09.13 ođđa kápihttala 6 ja 6A lálkaásahusas oahpahaslálhkii. Kápihttal 6 guoská sisabeassamii joatkkaskuvlii ja ođđa kápihttal 6A guoská oahpposajigaskkusteapmái. Báikkálaš lálkaásahus olista ođđa sisabeassanásahusa.

Sámediggi lea ovddidan mearkkašumiid lálkaásahusa birra fylkkaide. Okta mearkkašumiin lea jus skuvlaeaiiggádat válljejit čadahit sisabeassangeahččaleami "Musihkka, dánssa ja drámá" ohppui, de fertejit váldit vuhtii leat go oahppit čuvvon Máhttoloktema vai Máhttoloktema – sámi oahppoplána. Dalle sáhtta sihkarastit ahte oahppi geahččaleapmi čuovvu gustovaš oahppoplánačoakkáldaga gealboulbmila.

Romssa fylkasuohkana gulaskuddamis čujuha Sámediggi ahte Finnmárkku fylkkasuohkanis lea mearrádus gos oahppit Finnmárkkus sáhttet álgit skuvlii Romssa fylkii, ja ahte oahppit Romssas sáhttet álgit skuvlii Finnmárkui. Romssa fylkasuohkanis ii leat vástideaddji mearrádus. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte dat galggašii albmanit Romssa fylkkasuohkana evttohusas.

Sámediggeráđdi lea maiddái cealkán goappaš fylkkasuohkaniidda ahte sámediggeráđdi háliida Finnmárkku sámi ohppiide viiddidit vuoigatvuoda nuoraidriektái, vai sáhttet álgit Davvi-Romssa joatkkaskuvlii, mii lea sámi resursaskuvla.

Árbediehtu ja sámi meahcegeavaheapmi vuodđoskuvllas.

Sámediggi lea 2014:s várren 1 000 000 ru. Sámeálbmotfoandda dietnasis vuodđoskuvla oahpahasprošeavttaide. Prošeavttat leat leamaš čadnon fáttaide árbevirolaš sámi luonddubuvttaávkástallan ja árbevirolaš máhtu fievrrideapmi. Mihttu lea leamaš nannet vuodđoskuvlla ohppiid sámegiela ja sámi identitehta. Sámediggeráđdi lea oažžun 5 ohcama vihtta skuvllain, gos ohcet oktiibuot 1 121 900 ru. doarjaga. Ohcamat lea meannuduvvomin.

Plakáhtadáidda - easttadit givssideami

Sámediggi lea lágidan gilvvu, cuorjománus golggotmánui, mas skuvllat ja luohkát leat bovdejuvvon sáddet midjiide plakáhtadáidaga dahje plakáhtaid givssideami birra ja movt sáhtá easttadit givssideami skuvlaárgabeaivvis.

Okta jury galgá dál árvoštallat bargguid mat leat sáddejuvvon dán skuvllain.

Ovcci skuvlla leat sádden sisa bargguid, buot jahkecehkiin; mánáidskuvladásis, nuoraidskuvladásis ja joatkkaskuvladásis. Go jury lea geargan árvoštallame, de galgá lágiduvvot čalmmustahttin gos geigejuvvo 10 000 ruvdnosá ruhtašeahka, diploma ja lieđit skuvlii mii lea vuoitán. Vuoitiskuvla nammaduvvo dán jagi.

5. 3 Alit oahppu ja dutkan

Fágastrategalaš ráđđi sámi alit oahppu ja dutkamii.

Sámediggi deaivvadui 07.10.14 Máhtodepartemeantain ja Universitehta- ja allaskuvlaráđiin (UHR), fágastrategalaš ráđi sámi alit oahppu ja dutkama ásaheami oktavuodas. Ráđđi galgá guoskat UHR:i.

UHR stivra namaha mandáhta ja njuolggadusaid sin fágastrategalaš ráđiide. Lei ovttamielalášvuohtha ahte mandáhta evttohus biddjojuvvo Sámediggái ovdal ođđa ovttaga álggahančoahkkima, ja vel ovdal biddjojuvvo UHR:a stivrii.

UHR lea bovden fágastrategalaš ovttaga álggahančoahkkimii 09.12.14. Romssa, Nordlándda ja Oslo universitehtat, Davvi-Trøndelága allaskuvla, sámi allaskuvla, sámediggi, máhtodepartemeanta ja gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta leat bovdejuvvon čoahkkimii. Struktuvra alit oahpus.

Čoahkkin gaskkal Máhtodepartemeantta politihkalaš jođiheddjiid ja guoskevaš organisašuvnnaid alit oahppu struktuvrra birra.

Stuorradiggedieđáhus universitehta- ja allaskuvlasuorggi struktuvra birra plánejuvvo ovddiduvvon giđa 2015. Ráđdehusa ulbmil lea alidit dási alit oahpus ja dutkamis. Departemeanta váldá suorggi oahppu ja dutkan bohtosiid vuodđun, fágabirrasa nanusvuoda árvoštallama ja gáibáduš ahte muttolaš árvu lea gollobeaktiil. Ovdamearkan čájehuvvui ahte buot 19 oahpaheaddjioahppoinstitušuvnnaid Norggas eai sáhte fállat masteroahpu. Departemeanta lei addán UH-suorgái áigemearri 31.10.14 buktit konkrehta mearkkašumiid earret eará geat galget fusjoneret. Stáhtačállit deahtuhii čoahkkimis ahte Sámi allaskuvla ii aiddonassii guoskkahuvvo strukturievdadusain.

Oahpaheaddjioahppu riikkaráđđi - NRLU

Sámediggi lea searvan dárkojeaddjin NRLU ráđdečoahkkimis 16.-17.10.14. Čoahkkima guovddáš fáddá lei goappaš 4-jahkasaš vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuid rievdadit 5-jahkasaš masteroahpuide. Ráđdehus bargá dan guvlui ahte álggahit masteroahpu 2017:s.

Ovttasbargu áigejuovdilis aktevrraiguin dutkamis

Sámediggi searvvai 30.10.14 ságastallančoahkkimii dutkanruđaid riikkaidgaskkusteamii birra Davvi-Norggas.

Čoahkkima lágideaddji lei Davvi-Norgga regiovnnaš dutkanfoanda, ja vel ledje Dutkanráđđi, Olgoriikadepartemeanta ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta.

Ráđdečoahkkima oktavuodas, mii dollojuvvoi Kárášjogas 21.-23.10.14, lei Sámi allaskuvla bovdejuvvon muitalit Sámediggeráđđái Árbediehtu-proševttaid stáhtus. Njukčamánuš 2013 Sámi allaskuvla virgáibidje ovttá oktasaš prošeaktajođiheaddji proševttaide Árbediehtoguovddáš ja árbevirolaš máhtu vuogádatlaš kárten - Árbediehtu, nu ahte proševttaid doaibma leat ovttahttojuvvon.

Ovddastusat

Davvi-Trøndelága allaskuvlla 20-jagi ávvudeapmi

Sámediggeráđđi doalai dearvvahansártni Davvi-Trøndelága allaskuvlla 20-jagi ávvudeamis 01.10.14.

Stipeanda alit oahpu várás 2014 čavčča

	Ohcanlohku	Giedahallon
BA Buhcciiddikšu	11	10
Oahpaheaddjioahppu	31	27
Mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu	11	9
BA Boazodoallu	16	13
Girkolaš oahppu	1	1
Politija	1	1
Davvisámegiella	52	30
Lullisámegiella	3	2
Julevsámegiella	3	2
Olggobealde vuoruhemiid	3	0
	132	95

6 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri

Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaid ja dárbbuid mielde.

6. 1 Ovttaárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus

Sámediggi lea oassálastán gulahallankonferánsii man Finnmárkku KS lágidii. Konferánsa, man namma lei “bálvalusinnovašuvdna demeansafuolahusas Finnmárkkus”, ulbmil lei čalmmustahttit váttisvuođaid mat sáhttet leat suohkaniid demeansafuolahusas. Hástalusat sámi suohkaniin leat earret eará go váilot kártenreiddut demensii mat leat heivehuvvon sámegielat demeansaolbmuide, ja mas lea vuolggasadji sámi gielas ja kultuvrras. Dál eai gávdno dákkárat. Eará hástalusat suohkaniin leat go váilot sámegielat bargit, gelbbolašvuođahuksen, ja go njuolggadusat bissehit ovttaskas olbmo biebmoráhkadeami dahje árbevirolaš biebmoráhkadeami buohcciviesuin.

Demeansaplána 2020

Ráđdehus áigu geiget 2015:s našunála plána demeansa birra, Demens 2020. Sámedikkis lea leamaš vuosttaš álgo diehtjuohkinčoahkkin dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain. Čoahkkimis bivddii Sámediggi eanet dieđuid dan birra movt departemeanta áigu váldit vára sámi demeansaolbmui ja oapmahaččaiguin dán plánas. Mii ohcaleimmet maid čuovvoleami ja stáhtusa sámi demeansaid birra maŋgil ovddit plána, mas lei doaimmaáigodat gitta 2015 rádjái. Go Sámediggeráđđi oazžu dán dieđu, de áigu Sámediggeráđđi veardádallat movt ja mainna lágiin dát bargu galgá čuovvoluvvot.

Čoahkkin Davvi dearvvašvuođain RHF

Sámediggeráđis lei čoahkkin Davvi dearvvašvuođa RHF stivrrain golgotmánu 2014.

Sámediggeráđi bealis biddjui fokus bargodokumeanttaid čuovvoleapmái. 2014 bargodokumeanttas ožžo Gaskanorgga dearvvašvuohta RHF ja oarjelulli dearvvašvuohta RHF bargun dahkat šiehtadusa

Davvi dearvvašvuodain RHF mii sihkkarastá sámi divššohasaid iežaset guovlluin vejolašvuoda oážžut SÁNAG dikšofálaldaga. Sámediggeráđđi lea ožžon dieđu ahte šiehtadus lea hábmejuvvome. Sámediggeráđđi ohcalii maid bohtosiid ja viidásetfievrrideami dulkaproševttas mas Finnmárkku dearvvašvuodas lei ovddasvástádus 2012:s. Finnmárkku dearvvašvuodas lea leamaš ovddasvástádus viidásetfievrridit proševtta, muhto dát ii leat doarvái vuoruhuvvon 2014:s. Sámediggeráđđi áigu danin čuovvolit dán viidáseappot 2015 bargodokumeanttaid oktavuodas.

Sámediggeráđđi ohcalii maid sámi dearvvašvuodasiidda boahhteáiggi barggu birra, ja oaččui dieđu ahte dát ášši lea bargoproseassas man birra Sámediggi oážžu dieđuid 2015 giđa. Dán oktavuodas jearahii maid Sámediggeráđđi bálvalusfálaldaga birra geriatriijas, demeanssas, veajuiduhttimis ja bistevaš buozanvuodain. Sámedikki mielas lea fálaldat sámi divššohasaide dán surggiin váilevaš, ja danin galgá daidda biddjot eanet beroštupmi. Sámediggeráđđi áigu bidjat fokusa erenoamášfálaldagaide sámi boarrásiidda, sámi demeanssaide ja sidjiide geat leat veajuiduhttimis, go bargá bargodokumeanttaiguin regionála dearvvašvuodaásahusaid várás 2015.

7 Areálat ja biras

Váldomihttomearri

Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašemi vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

7.1 Areálaid hálddašeapmi

Vuosttaldeamit Kopperaa, Hyllfjellet, Sognvola ja Markvola bieggafápmorusttega konvenšuvnnaid vuostá.

Sámediggi lea ovdal vuosttaldan Kopperaa bieggafápmorusttega, ja Sámedikki cealkámušaid oktavuodas Sognvola ja Markvola bieggafápmorusttegi lea vuosttalduvvon maiddái dáid proševttaid vuostá. Buot dáid namuhuvvon bieggafápmoproševttaid oktavuodas čađahuvvon vuosttaldan- ja konsultašuvdnačoahkkimat NČE:in. Sámediggi ii leat gávnahan siva geassit ruovttoluotta vuosttaldemiid proševttaide. Vaikke vel proševttat NČE:in leat buoriduvvon ovddeža ektui, de eai čađahuvvo duohta konsultašuvnnat gaskal eiseválddiid ja Sámedikki.

7.2 Luonddušláddivuohta

CBD COP 12 - 12. bealálaščoahkkin biologalaš šláddivuođa konvenšuvnna birra

Sámediggi oassálasttii Norgga sáttagoddái ON Biologalaš šláddivuođa konvenšuvnna 12. bealálaščoahkkimis. Bealálaščoahkkin dollojuvvui Pyeongchang:s, Lulli-Koreas. Sámedikki bealis čuovuimet eanaš konvenšuvnna 8. (j) artihkkala meannudeami, mii gieđahallá álgoálbmogiid ja báikegottiid árbedieđu. Bealálaščoahkkin merridii ahte tearpmat indigenous and local communities rievdaduvvojit nu ahte šaddet indigenous peoples and local communities go boahttevaš mearrádušat konvenšuvnna oktavuodas galget dahkkojuvvot. Nagoyaprotokolla oktavuodas sohppojuvvui dakkár giehtagušanvuohki mii addá álgoálbmogiidda ja báikegottiide dárkojeaddjistáhtusa, suovvá eanetlohkomearrádušaid ja suovvá álgoálbmogiid ja báikegottiid raporteret rihkkumiid. Sámediggi oassálasttii maiddái konvenšuvnna álgoálbmogiid ja báikegottiid forumii. Čoahkkin dollojuvvui gaskal Norgga, Suoma ja Ruota sámedikkiid sáttagottiid mas sohppojuvvui lagat ovttasbargu dán áššiin mat gusket konvenšuvnna artihkkalii 8 (j), ja Nagoya-protokollii.

8 Kulturmitosuođjalus

Váldomihttomearri

Duođaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánaiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

8.1 Hálddašeapmi

Sää'msijdd Njávdamis

Dikšun Sää'msijdd:s lea čađahuvvon plánaid vuodul ja loahppaboadus lea buorre. Nuortasámi musea, mas lea ovddasvástádus dikšumis, lea oastán mašinna mainna čorge gázzáris bovnnaid. Suovkkat leat maid čuhppojuvvon. Botanihkalaš áššedovdi Svanhovd birasguovddázis lea leamaš bálkáhuvvon šaddadan dihtii báikái heivehuvvon siepmaniid mat sáhtta gilvit hávdebolnni ala. Bargu lea čađahuvvon ja siepmanat leat gilvojuvvon bolnni ala. Boahhte jagi ihtin čájeha mo mii leat lihkestuvvan.

Sámediggi lea fuolahan buoret buollinsihkkarastima St. Georg kapelli, dainna lágiin ahte bidjat mehtera govdomaš čievraavádaga vistti birra hehttehussan vejolaš rássebuollima vuostá guovllus. Viidáseappot lea bálkáhuvvon bohcebergi divvut čáhcerusttega Frans Hallonen-visttis.

Sámedikki gulahallan Stáhta geaidnolágádusain ja Máttá-Várjjat gielddain lea čielggadan ahte golmmagielat báikenammagalben Sää'msijdd:s galgá dahkkojuvvot ja mo dat galgá hábmejuvvot.

Dábálaš beassama plánen oaggunsadjái Nuortalaš siiddas lea jotkojuvvon dán čavčča. Gulahallan Stáhta geaidnolágádusain handikap-parkema birra ja eretvuodjima birra ii leat vel loahpahuvvon. Dán bargui lea Sámediggi bálkáhan eanadatarkiteavtta. Maŋŋá árvoštallama lea engašemeanta viiddiduvvon dasa ahte maiddái guoskat fálaldatgilvohallamii plánejuvvon doaibmabijuid čađaheapmái.

Sää'msijdd lea mielde Riikaantikvára välljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid ja kulturbirrašiid áimmahuššanprográmmas (BARK) 2015 várás. Bargu lea álggahuvvon plánain/bušehtain ovtta Nuortasámi museain dan várás maid mii berret oažžut čađahuvvot doppe Sää'msijdd:s BARK-prográmmas.

Suohkanoasseplána E8 Gáranasvuona várás

Dáinna áššiin lea bargujuvvon eanet go 20 jagi, ja median lea leamaš stuorra fokus geaidnospáittu välljemii ođđa E8 várás Gáranasvuona čađa Romssa suohkanis.

Romssa suohkanstivra meannudii muddenplána E8 várás geaidnogaskii Sørbotn-Laukslett čoahkkimis cuoŋománu 25. b. 2012, ii ge dohkkehan ovdanbiddjojuvvon plánaevttohusa geaidnospáittu várás oarjjabealde Gáranasvuona. Golbma regionála fágaeiseválddi, daid gaskkas maiddái Sámediggi, dieđihedje vuosttaldeami dán suohkanplána nuortabealde molssaektui. Ferte gal dieđihit ahte eai lean vuosttaldeamit oarjjabealde molssaeavttu vuostá. Dát molssaeaktu ii buvte váttisvuodaid Sámediggái.

Dattetge reviderejuvvui suohkanoasseplána nuortabealde molssaektui ja sáddejuvvui gulaskuddamii 2013:s. Muhto plána rihkku ain automáhtalaččat ráfáiduhthojuvvon sámi kulturmuittuid, eai ge biddjojuvvon ovdan dakkár váidudeaddji doaibmabijut kulturmuittuid várás, mat Sámedikki mielas leat doarvái buorit. Dánne ovddidii Sámediggi vuosttaldeami maiddái ođđa suohkanoasseplánii.

Sivvan Sámedikki vuosttaldeapmái E8 nuortabealde molssaektui lea ahte dat rihkku njuolggá registrerejuvvon bivdorusttega Gáranasguolbanis. Bivdorusttegis leat uhcimusat 28 bivdorokki maŋŋálaga sullii 2,5 km guhkkodagas. Dát bivdorusttet lea okta Davvi-Norgga stuorámuš godde-/ealgabivdorusttegiin mas leat sullii 500 bivdorokki iešguđet sajiin miehtá eanaš oasi Guohcavuomis. Bivdorokkiid áigádeapmi Ruotas čujuha geavahanáiggi mii lea sullii 3500 jagi ovdal Kristusa gitta 1400 jahkái maŋŋá Kristusa. Dakkár joatkevašvuhta sáhtta leat Guohcavuomis gos topográfalaš dillet dahket guovllu heivvolažžan bivdit bohccuid mat johte rastá vuomi.

Maiddái dál lea bohccuin jođáhat dán guovllu čađa. Dat mearkkaša ahte bivdoroggevuogádagas sáhtta leat čatnaseapmi sihke ovddešáiggiid bivdoservodagaide ja sámi kultuvrii ja ássamii. Dábálaš oaidnu ja

fágalaš dulkon lea ahte sámi bivdoservodagat dat geavahedje bivdorusttegiid mañimus geavahanáiggi, dat mearkkaša 14-/1500 jagi rádjai. Guohcavuomi bivdorusttegiin lea nationála beroštupmi ja dat leat automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon geassemánu 9 .b. 1987 mannosáš lága nr. 50 § 4 vuodul kulturmuittuid birra. Guohcavuomi bivdorongevuogádagat adnojuvvojit leat áidnalunddogat daid sturrodaga ja riddolagaš sajádaga geažil.

Danne dat lea regionála beroštumiid geažil ja dieđusge maiddá báikkálaš beroštumiid geažil hui deatalaš dainna lagašvuodain Romssa gávpogii. Sámediggi lea maid čujuhan guovllu geavaheami joatkevašvuhtii. Ii leat soaittáhagas ahte lea bivdorusttet ja bohccuid jođáhat, mii ain geavahuvvo, seamma guovllus. Dat lea maid dat čielga stuorámus riddolagaš bivdorusttet maid mii dovdat Sámis, ja danne lea deatalaš dan áimmahuššat vuhtiiválddidettiin sámi kultuvrra ja boahktevaš buolvvaid. Muđui bilida ođđa geaidnu osiid bivdorusttegis ja nu maiddá oasi sámi kulturárbbis.

Romssa fylkkasuohkan lea ovddidan seamma vuosttaldeami go Sámediggi, go geahččá dan vuostálasvuoda mii lea gaskal kulturmuittuid ja E8 geaidnospáittu nuorttabealde molssaeavttu. Viidáseappot lea Romssa fylkkamánni maiddá ovddidan vuostecealkámuša dan vuostálasvuoda geažil mii lea sihke luonddušláddjivuhtii/deatalaš birasárvvuide ja boazodollui. Dasa lassin ovddidii maiddá Stáhta geaidnolágáduš vuostecealkámuša plánaide earret eará dan geažil go váilu čilgehus mo plána váldá vuhtii uđassihkkarastima.

Romssa suohkan dohkkehii liikká iežas Suohkanoasseplána Gáranasvuona várás, almmá válddidettiin vuhtii daid vuostecealkámušaid mat bohte pláni. Danne biddjojuvvo ášši soabadeapmái, mas Romssa fylkkamánni lea soabadeaddjin. 2014 geasi/čavčča leat dollojuvvon soabadančoahkkimat ja diehtujuohkinčoahkkimat ášši birra.

2014 geasi/čavčča lea earret eará Sámediggi čadahan lassi iskkademiid nuorttabealde molssaeavttus. Dan vuodul lea deattastuvvon ahte lea gaskavuoha buot Gáranasvuona guovllu oahpes bivdorokkiid gaskkas, ja ahte bivdorusttegis leat dál uhcimusat 28 bivdorokki mat mannet gitta Nordbotn huksenguovllu rájes várrevuoli rádjai bajábealde Eiscat dutkanstašuvnna. Dasa lassin lea registrerejuvvon biergočiehká dán guovllus ja báikediđoštallamiin viidáseappot Sørbotn guvlui maiddá duktásajit, návetsajit ja geađgeáiddit, main muhtumat árvvoštallojuvvojit lea automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi kulturmuittun. Báikediđoštallamiid loahpalaš raporta ii leat dattetge gárvvis, nu ahte ain lea eahpáduš das leat og jurddašuvvon nuorttabealde molssaeavttus váikkuhusat ođđa gávdnosiidda.

Čakčat bijai Stáhta geaidnolágáduš ovdan ođđa gollomeroštusaid nuorttabealde geaidnospáittu várás. Dat čájehit ahte nuorttabealde molssaeaktu gártá gaskal 300 ja 400 miljon ruvnnu divrasat go ovddit čielggaduvvon oarjjabealde molssaeaktu. Geaidnolágádusa árvvoštallama mielde lea nuorttabealde geaidnospáittus maiddá negatiiva váikkuhus fievrridusgeavaheddjiide Romsii ja Romssas dannego vuodjingaska šaddá guhkit go dálá geaidnu ja oarjjabealde molssaeaktu. Sii čujuhit maiddá ahte nuorttabealde geaidnospáitu rasttida riidovuloš guovllu mii buvttiha eahpesihkkaris goluid.

Čakčat dovddahii Romssa suohkan ahte sii eai háliit vuordit soabadeami, muhto ahte ášše sáddejuvvo departemeantta mearrideapmái nu fargga go vejolaš. Suohkan ákkastii dainna ahte báikkálaš demokratiija vuhtiiváldin ja dan vuhtiiváldit ahte ášši ovdána johtilit dagaha ahte lea hoahppu oazžut ášši čielggaduvvot. Suohkana bealis sis lea maid čielga ipmárdussan dat ahte Johtolatministtar dohkkeha dan ahte nuorttabealde molssaeaktu plánejuvvo. Dasa ii leat suohkan ožžon mieđáhusa. Reivves Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas nannejuvvo ahte galgá vuordit lasseiskkademiid bohtosiid ja soabadeami, ovdalge plána vejolaččat sáddejuvvo departemeantta loahpalaš mearrideapmái. Ođđa soabadančoahkkin galgá dollojuvvot gasku juovlamánu 2014.

Plánejuvvon gabbro rokkahat Ruŋggus, Loabága suohkanis

Sámediggi lea doallan čoahkkima Loabága suohkaniin plánejuvvon gabbro rokkahat Ruŋggus. Sámediggi registrerii guovllu 2013:s go ovddeš gabbro roggan galgai jotkojuvvot guovllus vulobealde

Kamsletta Ruŋggus. Dalle registrerejuvvui automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon bálggis, álli ja muhtun árbevierut/máinnasbáikkít mat čatnasit guoskevaš guvlui. Ovdalis lei registrerejuvvon kulturváikkuhuvvon guovlu (Kamsletta) ja 3 goahtesaji guovllus. Nappo lea ge dát áigegeuvdilis guovlu kulturbiras mas leat muhtun kulturmuittut oidnosis ja muhtun sajít maidda leat čadnon árbevierut/máidnasat. Bálggis ja ieš Kamsletta álliin árvoštallojuvvo automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon sámi kulturmuittun.

Bálggis oidno bures guhkes gaskka, ja lea muhtumassii bures áimmahuššojuvvon. Kamsletta lea čielgasit kulturváikkuhuvvon guovlu mas oidno guovllu ovddeš geavaheapmi. Kamsletta nuortaoasis lea álli mas oidno olbmo geavaheapmi ja danne dat lea ge registrerejuvvon. Dan golmma goahtesajis leat ovttá fas gávdnan, muhto dat ii lea čielggas ja dan lei váttis oaidnit eanadagas. Dan guokte eará goahtesaji eat gávdnan eat ge sáhtttán čujuhit gos dat leat. Nu mo ovdalis namuhuvvon, de čatnasit guvlui maiddá mánga árbevieru/máidnasa.

Loabága suohkan bijai ovdan ovddeš gabbro roggama historjjá, iežaset plánaid guovllu várás ja muhtun jurdagiid vejolaš váidudeaddji doaibmabijuid birra. Suohkan háliida báikkálaš bargosajiid, go lea báikkálaš fitnodat mii galgá ovddidit dán gabbro rokkahaga. Čoahkkimis čilgi Sámediggi eanet registrerejuvvon kulturmuittuid birra ja iešguđet diliid/molssaeavttuid daid ektui. Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte mii eat sáhte dohkkehit ahte automáhtalaččat kulturmuittut vahágahttojuvvojit dahje billistuvvojit.

Boađusin čoahkkimis šattai danne ahte suohkan galgá geahčadit lagabui gabbro gávdnoštumiid viidodaga, mii ii leat vel kártejuvvon, ja mo areálaid fertte hálldašit. Dasa eai leat vel čielga plánat. Viidásceppot galgá suohkan maiddá geahččalit konkretiseret muhtun váidudeaddji doaibmabiju guoskevaš guovllu kulturbirrasa ektui nu ahte daid sáhtttá árvoštallat lagabui. Dan vuodul sádde suohkan Sámediggái dárkilet evttohusa, nu ahte sáhtttá ođđasis árvoštallat váikkuhusaid Ruŋggu kulturmuittuide.

Trongfossen fápmorusttethuksema plánen, Laakesvuemie suohkanis

Sámediggi lea leamaš mielde báikediđoštallamis Oljo- ja energijadepartemeanttain (OED) plánejuvvon Trongfossen fápmorusttega huksema oktavuodas Näämesje čázádagas. Duogázin OED báikediđoštallamii lea ahte sii dál galget meannudit Norgga čázádat- ja energijadirektoráhta (NČE) evttohusa ja dasto dahkat mearrádusa áššis. NČE lea ovddidan negatiiva evttohusa Trongfossen plánejuvvon huksemis. Báikediđoštallama oktavuodas čilgi doaibmabidjoeaiggát Nord-Trøndelag elektrisitetsverk (NTE) vuđolaččat das mo Trongfossen lea jurddašuvvon huksejuvvot. Álgoplána lea uhciduvvon veaháš 140 Gwh ollislaš buvttadeamis 117 Gwh buvttadeapmái. Dan leat nagodan čadahit buđđojuvvon jávrri ja sisaváldinmagasiinna uhcidemiin.

Báikediđoštallama oktavuodas oaččui Sámediggi maiddá vejolašvuoda čilget min oainnu huksemii daid dieđuid vuodul Trongfossen birra sámi bálvvosbáikin. Duogázin dasa ahte Trongfossen lea sámi bassi báiki/bálvvosbáiki lea ahte doppe lea báikkálaš árbevierru mii muitala ahte dolin lei bálvvosbáiki Trongfossen lahka. Hástalussan dáinna árbevieruin lea ahte dat boahá dušše ovttá báikkálaš informánttas, ja ahte dasa lassin leat hui uhccán ja oanehis dieđut dan birra gos ieš bálvvosbáiki livččii ja báikki bálvvosárbevieruid birra. Ii ge leat leamaš vejolaš čujuhit fysihkalaš vuoháldagaide dakkár bálvvosbáikkis lahka Trongfossena. Dattetge ii sáhte áibbas hilgut dan jurdaga ahte Trongfossen lea leamaš erenoamáš báikkálaš sápmelaččaide. Báiki luondduhábmehus lea hui erenoamáš, ja danne sivas ii sáhte áibbas guođdit dan jurdaga ahte Trongfossen oktavuodas livččii bassi báiki/bálvvosbáiki. Sáhtttá leat nu ahte dat lei mávssolaš dušše ovttá bearrašii dahje oassái bearrašis, ja nu ii leat de sihkar ahte dat lea leamaš nu dovddus sámi álbmoga gaskkas.

Birašhálddašepmi Birasdirektoráhta ja Fylkkamánni birasossodaga bokte lea vuosttaldan plánaid ollislaš váikkuhusaid geažil, mas váldoággan lea ahte Trongfossen dál lea maŋimus gorži Näämesje váldojogas mii leat vel huksejuvvon ja ahte huksemis sáhttet leat negatiiva váikkuhusat Namsblanken nammasaš lussii. Namsblanken lea variánta dábálaš atlántaluosas, muhto dat ii mana šat merrii šaddan

dihtii, muhto eallá olles eallimis jogas. Dat lea áiggiid mielde šaddan mealgat uhcit go dábálaš luossa, ja dál dat ii šatta stuorát go sullii 3 hg. Dat lea áidna atlántaluossašládja Eurohpás mas lea diekkár heiveheapmi.

Sámediggi lea oalle duhtavaš NČE evttohusain, eai ge mis leat vuosteoainnut dasa ahte dat bissu danin maiddá maŋŋá OED meannudeami. Jus OED dattetge rievdata evttohusa, de lea Sámediggi dovddahan ahte mii háliidit digaštallat lagabui vejolaš konsešuvdnaeavttuid ODE:in ovdalgo eavttut vejolaččat mearriduvvojit. Dainna jurdagiin ahte váidudeaddji doaibmabijut sáhttet mearriduvvot konsešuvdnaeavttuin.

Gulahallan Dálkkádat- ja birasdepartemeanttain ja Riikkaantikvárain

Sámediggi lea addán cealkámušaid Riikkaantikvára (RA) vuoruhanreivii 2015 várás. Cealkámušain čujuhuvvo sámi vistesuodjaleapmái, Várjjat siida UNESCO máilmmiárbelistui ja dieđáhussii sámi kultursuodjalusa birra, vuoruhuvvon ángirusšansuorgin lagamus jagiin.

Go guoská Sámedikki hástalusaid, de leat mii čujuhan 100-jagi rádjái kulturmuittolágas sámi kulturmuittuid oktavuodas, RA kulturmuittodiehtovuodu Askeladdena kvalitehtasihkkarastimii ja áigádeapmái ja sámi kulturmuittuid ja kulturbirrašiid dikšumii, dakkár suorgin masa gáibiduvvojit eanet resurssat ja bargu vai boađus lihkestuvvá.

Danne bargá Sámediggi viidáseappot boahpteáiggi sámi vistesuodjaleami ášahemiin ja automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon sámi kulturmuittuid rievdadeaddji 100-jagirájá rievdademiin. Bargu dahkkojuvvo hálddahaslaš bargojoavkkus mas maid leat mielde RA ja Dálkkádat- ja birasdepartemeantta (RBD) fágaolbmot. Joavku lea doallan bargočoahkkima dán čavčča.

Buot bealit háliidit “ođasmahttit” sámi kulturmuittuid hálddašuvuođu boahpteáiggis. Barggus lea deatalaš rievdatit 100-jagirájá ja bidjat vuodu sámi visttiid differensierejuvvon hálddašeapmái. Čoahkkimis bijai Sámediggi ovdan gaskaboddasaš bohtosiid sámi visttiid maŋimus jagi registrerenáigodagas. Viidáseappot čilgii Sámediggi hástalusaid ja bijai ovdan konkrehta evttohusa mo dustet dáid hástalusaid.

Guokte deatalaš fáttá ledje mo sáhtta čovdit ekonomalaš/resursa dáfos hástalusaid nu mo ollu ráfáiduhthuvvon visttit, ja mo boahpteáiggi kulturmuittohálddašeapmi galgá sáhttit juksat legitimatehta ja jáhkehahttivuođa servodagas, báikkálaččat ja maiddá našunálalaččat. Ovddiduvvui dakkár evttohus ahte “galmmihit” automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon kulturmuittuid rájá vassis vuodđalohkui vai eastadivččii šaddamis issoras ollu dakkár kulturmuittut, oktan visttiiguin. Evttohusvojedje maiddá čovdosat dasa mo sáhtta hálddašit hui ollu loahppan ja muhtumassii hui resursagáibideaddji visttiid, strategiiját ráfáiduhthuma fámuhttimii, ja mo ráhkadit eavttuid ovddasteaddji válljemii. RA ja DBD válde bures vuostá evttohusaid, ja digaštallamat joavkkus bidje buori vuodu viidáset bargui loahpalaš čovdosa várás.

Maiddá plánejuvvon dieđáhusas sámi kulturmuittosuodjalusa birra galget leat guovddáš fáttát, mii galgá ráhkaduvvot ja ovddiduvvot Sámedikki dievasčoahkkimii 2015:s.

8.2 Oainnusindahkan

Sámi visttit ja sámi vistesuodjalus

Sámediggi lea maŋga jagi bargan Varsi-visttiin Sirpmás, Deanu gielddas, ja dat lea dál ceggejuvvon šiehtaduvvon vistesadjái Sirbmái. Visti lea dán čavčča gokčojuvvon ja rohpi lea biddjojuvvon sadjái. Visteaiggát lea lassin Sámedikki doarjagii ožžon doarjaga Norgga kulturmuittifoanddas doarjjan ceggemii.

Sámi ja kvena kulturmuittut

Sámediggi lea ožžon reivve Norgga kvenaid searvvis kulturmuittuid registrerema birra. Čakčamánu 23. b. 2014 beaiváduvvon reivves čuoččuhuvvo ahte máŋga kvena kulturmuittu leat registrerejuvvon sámi kulturmuittun. Sámediggi ádde balu kvena kulturmuittuin, muhto mii atnit dattetge stuorát váttisvuohtan ahte sihke kvena ja sámi kulturmuittut definerejuvvojit dáža kulturmuittun.

Kulturmuittoregistreremat dahkkojuvvojit máŋggakultuvrralaš guovllus ja dalle lea lunddolaš ahte dat boahtá ovdan registrerejuvvon visttiin. Jus čájehuvvo ahte diđoštallojuvvon visttit eai deavdde daid eavttuid ahte dat leat sámi visttit, de dat eai ge registrerejuvvo sámi kulturmuittun. Jus fuomášuvvo ahte visttis leat bealit mat čujuhit sihke sámi, kvena dahje dáža historjái, de dat registrerejuvvo ja duodaštuvvo. Muhto Sámediggi hálddaš dáid visttiid sámevuoda, ja seammás čilge dan máŋggadáfot kultuvrralaš čatnaseami vistái.

Dakkár stuorra visteregistrerenprošeakta mainna Sámediggi dál lea bargamin, ii leat goassege ovdal čađahuvvon, ja dat adno leamen ovddasmannibargun. Danne ii sáhte vuordit ahte buot gažaldagat lea čielggaduvvon ovddalgihtii, ja ahte muhtun visttiid identitehta sáhtta rievdat gaskan barggu.

Doarjja sámi kulturmuittosuodjalusdoaimbajuid

Dán čavčča leat rássan oažžut raporttaid dain doaimbajuidjoeaiggádiin geat leat ožžon juolluduvvot doarjagiid, muhto geat leat rihkkun raporterenaigemeiriid. Jus eat oáččo raportta mii sáhtta duodaštit juolluduvvon proševttaid gárvvisteami, de sáhttet ruđat gessojuvvo ruovttoluotta. Dat lea maid muhtun diliin dáhpáhuva. Viidáseappot leat bargan dakkár boarráset proševttaid doarjalohpádusaid ruovttoluottageassimiin, mat eai leat vel álggahuvvon.

Menna-visti Goadáhis Máttá-Várjjat gielddas lea divvojuvvon olggobealde daid plánaid vuodul maid Sámediggi lea dohkkehan ja masa lea addojuvvon doarjja.

9 Ealáhusat

Váldomihtomearri

Nana ja máŋggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birra, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

9.1 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Boazodoallu

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi jodiheddjiin. Čoahkkimis guorahallojuvvojedje earret eará árvalusat boazodoallošiehtadussii, ja viidáseappot ovttasbargu Sámedikki ja NBR gaska.

Sámediggi lea 06.11.14 searvan čilgehusčoahkkimii Dálkkádat- ja birasdepartemeanttas, gumppiid ja gumpebiire nálemihtuid fágavuodu birra. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte ain galgá leat nu ahte ii leat lohpi bidjat gumppiid sámi boazodoalloguovlluide.

Guolástusat

Regulerenčoahkkin Bergenis

Sámediggi searvvai regulerenčoahkkimii Bergenis skábmamánu 5. ja 6. beivviid ja das ledje árvalusat eanaš áššuide mat guset reguleremii ja sierra náliid guolásteapmái davviguovlluin 2015:s. Okta árvalusain buot áššuide lei ahte ii addit lobi guolástit fatnasiiguin mat leat badjel 15 mehtera dáláš vuotnalinnjáiid siskkobealde. Áššis mas lea sáhka addimis bivdolobi fatnasiidda mat leat badjel 15 mehtera siskkobealde vuotnalinnjáiid, gártá Sámediggi dávjá okto bealuštit Stuorradikki mearrádusa.

Dán jagáš regulerenčoahkkimis oáččui Sámediggi buori veahki Bivdi searvvi barggus ja bealušteames Stuorradikki mearrádusa. Bivdi searvi lei vuosttaš gearddi historjjás mielde ovddastusain Regulerenčoahkkima čakčačoahkkimis.

Áššis sallitbivddu ektui 2015:s ovddidii Sámediggi evttohusa ahte rahpat sallitbivddus vuoigatvuoda bivdit gáddenuehttiin makreallabivdovuoigatvuoda vuodul (gč. Guolástusdirektoráhta dieđáhusa: J-259-2013). Duogáš dasa go dáláš makreallagáddenuehttebivdui mearkaregistrerekehtes fatnasiiguin ja guolásteddjüiguin, geat eai leat guolástusmantállas addojuvvo ohcama mielde bivdolohpi dan vuodul go dát bivdu earret eará ii vuodđuduva osiide mat ”godtgjøres av en lokal tradisjon, inntekten fra fiske med landnot sammen med andre sesonginntekter som til sammen skal sørge for inntekter til livsopphold” (buorin dohkkehuvvojit báikkálaš árbevieruid mielde, bivdodienas gáddenuehttiin ovttas eará áigodatdietnasiin galgá ovttas fuolahit dietnasa birgejumái).

Bivdu gáddenuehttiin mearrasámi guovlluin lea okta dain boarráseamos bivdovugiin maid mii diehtit, ja ahte dát bivdu lea leamaš dan áiggis go dovdat dassázi go bođii áddejummi ahte gáddenuehttebivdu gildojuvvo.

Sámediggi ákkastallá maiddái evttohusas dan vuodul go gustovaš geavahus makreallabivddus gáddenuehttiin mearkaregistrerekehtes fatnasiiguin ja guolástusmantállii registrerekehtes bivdiiguin, fertejit leat váikkuhusat Stáhta geatnegasvuodaide Álbmotrievtti mielde nugo daddjojuvvo Oasseváldilágas § 1a, Finnmarkolága § 29 ja mañimusat ON álgoálbmotkonvenšuvnnas (2014) maid Norga lea dorjon.

Guolástusdirektoráhta vástádusas čujuhuvvo ahte mearrádus J-259-2013:s lea oppalaš mearrádus mii ii guoskan dušše makreallabivdui, muhto maiddái eará guolástusaide. Dán jagáš Regulerenčoahkkimis oáččui Sámediggi buori doarjaga Bivdi searvvis, go guoská Stuorradikki mearrádusii geldit bivddu fatnasiiguin mat leat badjel 15 mehtera Vuotnalinnjáid siskkobalde ja áššis bivdu makreallagáddenuehttiin mearkaregistrerekehtes fatnasiiguin ja mantállii registrerekehtes guolásteddjüiguin.

Gulaskuddanevttohus oassálastinlága rievdeameis

Ealáhus- ja guolástusdepartemeanta evttoha gulaskuddanevttohusastis dahkat rievdadusaid njukčamánu 26.b. 1999 mannosáš lága nr. 15 vuoigatvuoda birra beassat oassálastit guolásteapmái ja bivdimii (oassálastinláhka), ja muhtun lánkaásahusain. Gulaskuddanáigemearri lea 23.12. Sámediggeráđđi lea bargamin gulaskuddancealkámušain.

Guovddázis departemeantta evttohusas lea ahte rahppojuvvo vejolašvuohta addit guolástanlobi (konsešuvnna dahje oassálastinlobi) fatnasii buhtadussan vástideaddji guolástanlohpi maid addá eret eará fatnasis, beroškehtá das gullet go fatnasat seamma eaiggádi. Danne lánčá evttohus dasa ahte guokte fanaseaiggáda sáhttet dahkat priváhtarievtálaš šiehtadusa das ahte sirdit guolástanlobi almmá dan haga ahte soai seammás ferteba sirdit dan fatnasa masa guolástanlohpi lea čadnojuvvon. Ain lea eaktun ahte guolástushálddahus juohká dárbbaslaš guolástanlobiid guoskevaš fatnasii, mii eaktuda ahte fanaseaiggát ja fanas ollašuttá eavttuid muđui dakkár lohpi. Go eavttut leat ollašuttuojuvvon, de lea hálddahusa friija dulkoma duohken galgá go lohpi addojuvvot.

Departemeanta evttoha maiddái lága bokte mearridit gustovaš njuolggadusaid konsešuvdna juohkima birra, go fanas vuvdovuvvo viidasat doaimama várás ja fatnasa lonuheami várás. Dat njuolggadusat bohtet dál ovdan muhtumassii iešguđet lánkaásahusain, muhtumassii dat leat fas ovddiduvvon hálddašangeavada bokte. Nu evttohus mearkkaša ahte buot guovddáš njuolggadusat konsešuvdnaaddima birra bohtet ovdan oassálastinlágas. Evttohuuvvo maid lága bokte mearridit ahte njuolggadusat vuovdima birra doaimavuodu viidaset doaimama, lonuheami, juohkima ja čohkkema oktavuodas, sáhttet dahkkot gustojeaddjin daidda guolástemiide mas gullet jahkásaš lohperáddjehusat oassálastinlága § 21 vuodul. Evttohuvojot muhtun lánkaásahusrievdadusat mat leat lánkaevttohusa tehnikkalaš čuovvoleamit.

Oassálastinlága ulbmil lea muhtumassii heivehit bivdofatnasiid bivdokapasitehta resursavuđđui sihkkarastin dihtii mariidna resurssaid jierpmálaš ja ceavzilis ávkkástallama, ja muhtumassii fas loktet gánnáhahttivuođa ja árvoháhkama ealáhusas ja dakko bokte suddjet riddoguovlluid ássama, ja muhtumassii láchit dasa ahte mariidna resurssaid ávkkástallan ain boahtá riddoálbmogii buorin.

Dat mii lea ođas departemeantta gulaskuddanevttohusas, lea ahte galgá oažžut dietnasa lobiis – ii dušše guolásteamis, dahje go vuovdá fatnasa viidásat doaibma várás dahje addit eret lobi fatnasa gaskaboddasaš vuovdima oktavuodas ovttas juohkimiin, dahje doaibmavuodu čohkkema oktavuodas – muhto maiddá dan addá eret dainna ulbmiliin ahte guolástuseiseválddit galget sáhttit juohkit vástideaddji lobi eará fanaseaiggáda fatnasii. Dat rahpá eriid oastimii ja vuovdimii almmá dan haga ahte earit leat čadnojuvvon fatnasii, juoga mii ii čuovo bajábealde namuhuvvon ulbmila Oassálastinlágas.

Departemeantta evttohus ahte beavttálmahttit áššemeannudeami ja ohcanproseassaid adnojuvvo lunddolaš proseassan, muhto dan ahte departemeanta seammás maid áigu luvvet eriid ja fatnasiid dainna lágiiin ahte šaddá vejolaš oastit ja vuovdit eriid almmá fatnasa haga, gal ferte dadjat ahte dat rihkku ollásit sihke oassálastinlága áigumušaid ja ulbmila. Departemeantta áigumuš gulaskuddannotáhtastis lea ahte galgá leat vejolaš maiddá dinet ruđaid dakkár ortnegis mas earit ostojuvvojit ja vuovdojuvvojit almmá fatnasa haga. Dasto dat mearkašivččii ahte evttohuvvon rievdadusaid bokte maiddá láchčöjuvvo eriid/vuoigatvuodaid oastimii ja vuovdimii friija márkanis (ovdamearkka dihtii burssas).

Sámediggeráđđi doalaha dan Sámedikki oainnu ahte dat mihttomearri ahte guolli mearas ain galgá gullat searvevuhtii mearraresursalága § 2 vuodul ja ahte vuodđoatnaseapmi gaskal eaiggáda, fatnasa, lobi ja eari, galgá leat nu ahte ii galgga sáhttit ávkkástallat lobiin eará vugiin go bivdit dainna fatnasiin masa lea addojuvvon lohpi (geahča njukčamánu 26. b. 1991 mannosá Oassálastinlága). Sámediggeráđđi oaiivvilda ahte guolástushálddašeami bargun lea maid ođasmahttit iežas hálddašeami nu ahte das lea seamma ovdáneapmi go muđui servodagas, áššemeannudanvugiid, máhttoovddideami ja eará dáfus dárbbalaš ođasmahttima bokte, muhto ahte dat berre čovdojuvvot eará láchkai go dan maid departemeanta dás čujuha.

Sámediggeráđđi ii doarjjo Ealáhus- ja Guolástusdepartemeantta evttohusa rievdadussii oassálastinlágas jna. – konsešuvnnaid, oassálastinlobi addin jna. – dainna ulbmiliin ahte rahpat vejolašvuoda addit guolástanlobi (konsešuvnna dahje oassálastinlobi) fatnasii buhtadussan vástideaddji guolástanlohpi maid addá eret eará fatnasis, beroškeahtta das gullet go fatnasat seamma eaiggádi, mas láchčöjuvvo dasa ahte guokte fanaseaiggáda sáhttet dahkat priváhtarievttálaš šiehtadusa das ahte sirdit guolástanlobi almmá dan haga ahte soai seammás ferteba sirdit dan fatnasa masa guolástanlohpi lea čadnojuvvon.

Vurdojuvvo ahte Tveteráslávdegoddi bidjá ovdan viiddes rievdadusevttohusa guovddáš lágain mat gusket guolástushálddašeapmái. Dán ášši meannudeamis áigu Sámediggeráđđi ovddidit sierra ášši Sámedikki dievasčohkkimii go ášši biddjojuvvo ovdan, diedihuvvon 2015 giđa.

9.2 Geasuheadji báikegottit

Čoahkkin Guovdageainnu suohkaniin

Sámediggeráđis lei čoahkkin 20.10.14 Guovdageainnu suohkaniin suohkana ealáhusovddideami birra. Sátnejođiheaddji Klemet E. Hætta háliidii formaliserejuvvon ovttasbarggu Sámedikkiin hástalusaid birra mat suohkanis leat. Suohkan háliida dahkat rámmašiehtadusa Sámedikkiin nugo lea leamaš 2014 bušehtas. Ráđđi vástidii ahte čavgadet ekonomalaš rámmaid geažil ealáhusovddideapmái ii leat sadji dahkat dán lágan šiehtadusaid.

Sátnejodiheaddji čujuhii ollu proševttaide maid suohkan áinnas háliidivččii duohtan dahkat, nugo proševttaid main lea oktavuoha sihke ealáhusovddideapmái, kultuvrii ja gillii. Sámediggeráđđi mitalii ealáhusovddideami ángiruššamiiddis birra ja ahte álggahuvvo ásaheaddjioahpahus jagis 2014.

Čoahkkin Sámi ealáhuserviin

Sámi ealáhussearvi mitalii Sámediggeráđđái 23.10.14 hástalusaid birra maid organisašuvdna oaidná leat ealáhusovddidanbarggus sámi guovlluin. Organisašuvdna lei sádden notáhta čoahkkimii earret eará organisašuvnna doaimma ruhtadeami birra. Organisašuvnna leat birrasii 70 lahtu sihke Suoma ja Norgga bealde. Dat háliidii ahte Finnmárkkukommišuvnna bargu siskildivččii maiddái vuotnaguovlluid vuoigatvuodaid.

Biebmobearráigeahču ođđasis organiseren

Biebmobearráigeahču čilgii Sámediggái iežas ođđasis organiserema birra telefuvnna bokte 24.10.14. Guovllukantuvrrat galget geahpeduvvot dálá gávccis viđa kantuvrii ja organisašuvdna sirdása golmma dásis guovtti dásái. Dát rievdadusat dagahit ahte maiddái Biebmoláhka ferte rievdaduvvot. Dat dahkkojuvvo 2014:s. Ođđasis organiseren dagaha dan ahte Guovdageainnu guovllukantuvra heaittihuvvo ja dan doaimmat sirdojuvvojit Suortái. Sámediggi dovddahii ahte lea fuolas go stáhta bargosajit sirdojuvvojit eret sámi guovlluin, ja ahte Guovdageainnu suohkanis leat juo hástalusat bargosajiid fállama ektui suohkanis. Biebmobearráigeahču dajai ahte leat 14 virggi mat gullet kantuvrra vuollái, muhto dušše 3,5 bargi ássat suohkanis. Earát leat jođašan Guovdageidnui dahje sis leat leamaš eará ortnegat. Bargit ožžot fálladaga eará kantuvrii sirdimis. Ođđasis organiseren ii galgga fuonidit fálladaga geavaheddjiide. Ovttaskas geavaheaddji galgá váldit oktavuoda guovllukantuvrrain nugo odne ge dahkkojuvvo. Biebmobearráigeahču dieđu mielde leat bargiidorganisašuvnna duhtavaččat proseassain.

Čoahkkin Finnmárkku boanddaidserviin

Sámediggerádis leat leamaš guokte čoahkkima Finnmárkku boanddaidserviin. Vuosttaš čoahkkimis Deanus 05.11.14 čilgii ráđđi makkár váikkuhusat leat das go šiehtadusrudat mannet eret jagi 2015 bušehttii. Oktan boazodoallošiehtadusa rudaiguin lea Sámedikkis 6 miljon ru unnit ruhta ealáhusovddideapmái. Okta masa sáhtá čuochat lea dat ahte Sámediggi ii sáhte šat juolludit investerendoarjaga eanadoalu doaibmavisttiide. Nuppi čoahkkimis Álttás 07.11.14 lei fáddán jagi 2015 eanadoallošiehtadallamat. Ráđđi deattuhii man deatlaš lea joatkin dainna eanadoallopolitihkain mii lei ovdal ráđđehusa molsuma 2013:s. Finnmárkku boanddaidsearvi deattuhii ahte deatlaš lea oktiordnet boanddaidsearvi ja Sámedikki árvalusaid vai daid livččii álkit oažžut čađa šiehtadallamiin.

9.3 Kulturealáhusat

Dáhttu

Sámedikki fitnodatovddidanprográmma Dáhttu lea guovddáš oassi Sámedikki kulturealáhus ángiruššamis. Prográmma lea ovddiduvvon erenoamážit kulturealáhussuorggi várás ja das leat golbma váldosuorggis: Fitnodatjurdda, ásanveahkki ja strategijaovddideapmi. Prográmma bistá jagi ja das leat golbma čoagganeami ja dasto oažžu juohke oasseváldi guhtege 50 rávadiimmu. Prográmma lea ovddidan Kreativ Industri go Sámediggi lea sihtan.

Dáhttu lágiduvvo dán čavčča golmma vuorus.

Dáhttu Finnmárku lea loahpahuvvomin ja maŋimuš čoagganeapmi lágiduvvo Leavnnjas 21.-22.01.15.

Dáhttu2 Romssas lei vuosttaš čoagganeapmi Davviálbmogiid guovddájis 05.-06.11.14. 12 sámi kulturealáhusaktevrrat Romssas leat ožžon saji prográmmas. Mii leat ožžon hui buriid ruovttoluotta dieđuid vuosttaš čoahkkimis prográmma fágalaš sisdoalus ja fierpmádatdoaimmas. Innovašuvdna Norga Romssas lea ovttasbargooasálaš Dáhttu2 Romsa čađaheamis.

Dáhttu duodji lea sierra prográmma man olahusjoavkun leat erenoamážit duojárat miehtá riikka, dát lea duoji ealáhusšiehtadusa oassi. Prográmmii rekrutteren lea álggahuvvon olles leavttuin ja lávga ovttasbargguin duodjeorganisašuvnnaiguin. Vuosttaš čoagganeapmi lea Kárášjogas 09.-10.12.14. Dáhttu duodji vuodđuduvvá eará Dáhttu prográmmaid buriid vásáhusaide, ja das galgá lassin leat erenoamáš fokus innovašuvdnii, ovttasbargui, digitála márkanfievrrideapmái ja molssaektosaš fitnodatmálliide.

Dáhtu prográmma lassin lea Sámedikki kulturealáhusprošeavttas bargu ovddidit kulturealáhusa oppalaččat sámi servodagas. Kulturealáhusprošeavttas lea fokus earret eará sámi kulturealáhusa gelbbolašvuoda bajideapmái, fierpmádathuksemii ja gánnáhahttivuhtii. Dán jagi leat leamaš deatalaš vuoruheapmin earret eará fierpmádagaid ásaheapmi sámi kulturealáhusaid várás.

9.4 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Mátkealáhusat

14. ja 16.10.14 dollojuvvui Sámi mátkealáhuskonferánssa Sámedikki lokálain Kárášjogas. Konferánssa lágidií Sámi mátkealáhus Davvin – Norga Origo máhttopárkka jođihemiin. Sámediggeráđđi rabai konferánssa Sámedikki beales. Konferánssas ledje 65 oasseváldi ja eanet ledje vuordinlisttas. Prográmma čájehuvvui njuolga Sámedikki neahttasiidduin. Konferánssa bisttii guokte beavvi ja logaldallit ledje sihke dutkanbirrašiin ja mátkealáhusfitnodagain. Maŋimuš oassi prográmmas lei Sámi mátkealáhusprošeavtta joatkima birra viidáseappot man oktavuodas oasseváldit bukte árvalusaid viidáseappot ángiruššamii. Konferánssas ja prográmmas oaččuimet hui buriid ruovttoluotta dieđuid. Dát čájeha ahte dán lágan deaivvadanbáikái lea dárbu boahhteáiggis.

Čoahkkinn Duodjeinstituhtain (DI)

Duodjeinstituhtta čilgii Sámediggeráđđái doaimmas birra 07.11.14 Guovdageainnus. Bajimuš vuoruheapmin lea oazžut fásta bagadanvirggiid bušeahas Nuorta- ja Gaska-Finnmárkui, ja ásaht maiddá ođđa bagadanvirggiid, earret eará Finnmarkku rittus. DI háliida áinnas eanet deattuhit sámi design, ja ahte mearkagálvoprošeakta mas duodjeorganisašuvnnain lei ovddasvástádus ealáskahttojuvvo. Ráđđi vástidií ahte lea lunddolaš searvvahit Innovašuvdna Norgga danne go IN:s lea ollu gelbbolašvuolta dán suorggis.

Ovttasbargošiehtadus Innovašuvdna Norggain

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus Innovašuvdna Norggain ja dan vuodul lea mis buorre ja oktilaš gulahallan Innovašuvdna Norggain. Ealáhus- ja guolástusdepartemeanttas leat gulaskuddamis Innovašuvdna Norgga láchkariadvadusat ja gulaskuddanáigemearri lea juovlamánu 19. b. 2014. Lága rievdadeami mihttomearrin lea sitáhta; ”Departementet foreslår å gjøre enkelte endringer i lov om Innovasjon Norge for å gi bedre rammer for eierstyringen, for forvaltningen av selskapet og for utviklingen av Innovasjon Norge som organisasjon” (Departemeanta háliida rievdadit muhtun osiid lágas Innovašuvdna Norgga birra buoridan dihte rámmaid eaiggátstivremii, searvvi hálddašeapmái ja Innovašuvdna Norgga organisašuvnna ovddideapmái).

Guovddázis gulaskuddamis leat sierra molssaevttut maid válljet Innovašuvdna Norgga boahhteáiggi organiserenmállen, das mielde maiddá eaiggátstruktuorra. Eaiggátstruktuorra birra guorahallojuvvo golmma molssaevttu vuodul; 1) dálás organiseren mas eaiggátvuolta juohkása stáhta ja fylkkagielddaid gaskka, 2) juogaduvvon eaiggátvuolta stáhta ja guovtti fylkkagieldda gaskka ja 3) ahte stáhta ollásit eaiggáda searvvi. Sámediggi áigut buktit gulaskuddancealkámuša ja Sámediggeráđđi áigu meannudit dan vahkus 50.

Innovašuvdna Norgga ođđa hálddahasdirektevra lea maiddá dieđihan ahte kánturstruktuorra geahčaduvvo 2015:s. Lunddolaš lea ahte Sámediggeráđđi lea fuolas Innovašuvdna Norgga regionála leahkima, regionála fakkasteami ja regionála váikkuhangaskaomiid ovddideami geažil. Sámediggeráđđi

áigu váldit dán ovdan Ealáhusministariin čeahkkimis juovlamánus 2014. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dán viidáseappot Innovašuvdna Norggain sihkkarastin dihte buori diehtujuhkima proseassas viidáseappot.

10 Regionálaovddideapmi

Váldomihttomearri

Árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Suohkanodastus

Suohkanodastusas leat gažaldagat mat gusket sáme giela hálddašanguvlui, mánáidgárdefálaldagaide, sáme gieloahpahussii, dearvvašvuodafálaldagaide, ealáhusaide, kultuvrii jna. Dan geažil lea sámediggeráđđi lokten ášši dievasčeahkkimii.

Dán rádjái lea sámediggeráđđi oassálasttán iešguđetgelágan čeahkkimiidda fuomášuhttin dihte sámi beliid suohkanodastusas. Earret eará lea ráđis leamaš čeahkkin Kárášjoga ja Guovdageainnu sátnedieđiheddjiiguin, ráđđi lea leamaš álggahandeavvadeamis Nordlánddas, Ofuohta regionráđi čeahkkimis ja čeahkkimis maid Finnmárkku fylkagiela lágidii. Buot dáid čeahkkimiin lea sámediggeráđđi deattuhan dehálašvuoda váldit sámi beliid mielde suohkanodastusbargui. Fylkkamánit leat ožžon bargun jođihit barggu suohkanodastusain suohkaniid dásis. Sii leat ávžžuhuvvon bovdet Sámedikki dán bargui. Dássázii lea Sámediggi leamaš Nordlándda resursajoavkku čeahkkimis.

Ovttasbargošiehtadusat gávppogiiguin

Sámediggeráđđi doalai čeahkkima Kárášjogas Bådåddjo suohkaniin golggotmánus mas čeahkkima fáddán lei ovttasbargu Sámedikki ja Bådåddjo suohkana gaská. Bådåddjo suohkan dat lei vuolgghan čeahkkima, danin go háliidii lagat ovttasbarggu Sámedikkiin. Ovttasbarggu formaliseren jotkojuvvo čielggaduvvo loahpalaččat 2015 álggus.

Dasa lassin árvaluvvo várra ovttasbargošiehtadus gaskal Álttá suohkana ja Sámedikki vuosttáš jahkebealis 2015. Bealit ledje čeahkkanan skábmamánus Áltái fágabeaivái ja álbmotčeahkkimii. Fágabeaivvi fáddá lei sápmelaččat ja sápmelaččaid dilli Álttás. Ulbmil lei gávdnat oktasaš vuodu ja evttohit Sámedikki ja Álttá suohkana gaskasaš ovttasbargošiehtadusa, dasto vel digaštallat (oktasaš) proševttaid iešguđetge fágasurggiin. Sámedikki ja Álttá suohkana politihkkarat ja guoskevaš fágaossodagat oassálaste fágačeahkkimii.

Seamma eahket lei rabas álbmotčeahkkin masa iešguđetge sámi searvvit, joavkkut ja eará aktevrrat oassálaste ja bukte evttohusaid ovttasbargošiehtadussii. Sámediggeráđi oaidnu lea ahte olbmot leat duhtavaččat go Sámediggi ja Álttá suohkan soahpaba ovttasbargošiehtadusa ja bealit ožžo ollu buriid evttohusaid šiehtadusa sisdollui. Ann-Mari Thomassen oassálasttii Sámedikki bealis.

11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri

Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuolta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

Vahkku 45 lágiduvvui šiehtadallančeahkkin Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna birra Oslos. SPR-S geahčadii ja digaštalai stáhtusa ovdal šiehtadallamiid. Fáddá šiehtadallančeahkkimis lei ekspearttajoavkku árvalus eana- ja resursavuoigatvuodaid kapihttali ja sámi ealáhusat. Suoma

ráđđehus áigu ovddidit árvalusa Riikabeaivái ILO konvensuvnna nr.169 ratifiserema birra skábmamánu 2014. Suomas leat dan maŋŋil vejolašvuođat háhkat čielgasit sajádagaid eana- ja resursavuoigatvuođain. Ođđa ráđđehus válgga maŋŋil Ruotas ja sámepolitihka nuppástuhttin ráđđehusas mielddisbukta ahte maiddái sii dárbbasit veahá áiggi čielggademiide šiehtadallamiid oktavuodas. 2015:s galget čadahuvvot 3 šiehtadallančoahkkima.

ON alladásičoahkkinn ja álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 ja dan loahppadokumeanta.

Sámediggi searvvai Sámi Parlamentáralaš ráđi bokte ON generálačoahkkima alladásičoahkkimii ja álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014. Sámi bealis serve sápmelaččat Suoma, Norgga, ja Ruota sámedikkiin, Sámeráđđi ja ovddasteaddjit Sámi Suobbaris, Guoládagas. Nuoraidovddasteaddjit serve Suoma ja Norgga Sámedikkiid bokte. Globála álgoálbmogiid nuoraidfierpmádat nammadii nuoraidáirasiid Árktalaš regiovdni, sápmelaččaid ja inuhtaid gaskkas.

Sámit geat oassálaste Ruošša bealde, vásihedje váttisvuođaid go galge mátkkoštit olggos Ruoššas vai besset searvat máilmmikonferánsii. Sii eai beassan searvat vuosttaš konferánsabeaivvi, muhto ledje sajis New Yorkas konferánsa nuppi beaivvi.

Regionála ráhkkanančoahkkinn dollojuvvui Árktalaš ráđđái ovdal máilmmikonferánsa. Sámi áirasat oassálaste ráhkkanančoahkkimis man globála álgoálbmotoktiiveivehanjoavku /GCG) lei plánen.

Sámediggepresideanta doalai ovttá rahpansártniin alladásičoahkkimii ovttas eará álgoálbmotjođiheddjiiguin ja stáhtalaš ovddasteddjiiguin.

Loahppadokumeantta ON alladásičoahkkimis ja álgoálbmogiid máilmmikonferánsas 2014

Šihttojuvvon loahppadokumeanta máilmmikonferánsas mearriduvvui. Konkrehta čuovvolančuoggát riikkaidgaskasaš ja našunála dásiin leat loahppadokumeantta bokte mearriduvvon ahte ON miellahttostáhtat galget čadahit.

Álgoálbmotkoordináhtor mii galgá čuovvolit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ON-vuogádagas, doaibmaplána bokte ja mii galgá raporteret 2015 čavčča generálačoahkkimii barggu birra, lea juo nammaduvvon ON generálačállis. Viidáset geatnegahttojit ON miellahttostáhtat loahppadokumeantta bokte árvoštallat 2015 generálačoahkkimis movt dahkat vejolažžan earret eará álgoálbmogiid parlameanttaid konsulterenstáhtusa ON čoahkkimiin mat gusket álgoálbmogiidda. Dasto sáhtta vel Olmmošvuoigatvuođaráđđi veardádallat mandáhta mii ON álgoálbmotvuoigatvuođaid ekspeartamekanismmas lea nu ahte sáhtta vuoigadit gozihanmekanisma dan mekanisma vuolde, man bargun šaddá gozihit ahte ON álgoálbmotjulggaštusa álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, sajastuvvo.

Našunála dásis geatnegahttojit stáhtat sajustit našunála doaibmaplánaid vai olahit mihttomeriid ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra. Viidáset galgá našunála dásis bidjat johtui lágalaš, politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaid nu ahte olahit mihttomeriid Julggaštusas vai šaddá buoret dihtomielalašvuohta viidodaga birra.

Muđui duođašit stáhtat ođđasit iežaset doarjaga ON julggaštussii álgoálbmotvuoigatvuođaid birra (2007) ja daid geatnegasvuođaide maid stáhtat dalle juo leat čadnon go galget sajustit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid. Loahppadokumeanta duođašta ođđasit dan geatnegasvuođa dohkkehit ja geavahit prinsihpaid álgoálbmogiid rivttiid birra buktit friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama áššiin mat gusket sidjiide. Ovdamearkka dihte galgá oazžut friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama ovdal go lánka- ja hálldašandoaimmat mat gusket álgoálbmogiidda mearriduvvojit, dahje ovdal go addo lohpi proševttaide mat gusket álgoálbmogiid eatnamiidda, territoriaide dahje resurssaide.

GCGs 9. čeahkkinn Chiang Mai:as, Thailánddas

Globála álgoálbmotoktiiheivehanjoavku (GCG) lea lágidan čeahkkima Chiang Mai:as. Sámi bealis searvvai Sámedikki riikkaidgaskasaš áirras ja Sámeráđi áirras, geat goappašagat leaba bargan ollu máilmmikonferánsaproseassa ektui.

Fáttát čeahkkimis ledje dohkkehit ja loahpahit hálddahaslaš ja ekonomalaš áššiid maid GCG čállingoddi lea hállden ráhkkanemiid ja čadaheami oktavuodas álgoálbmogiid máilmmikonferánsas. Viidáseappot leat GCG doaimmaheapmi máilmmikonferánsa ektui árvoštallojuvvon, dása gullá maid Norgga Sámediggi mat ledje teknihkalaš lágideaddjit globála ráhkkanančeahkkimii álgoálbmotkonferánsas ovdal ON alladásičeahkkima ja álgoálbmogiid máilmmikonferánsa 2014.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra lea mearridan ohcat Sámi parlamentáralaš ráđđái ollislaš miellahttuvuoda Davviriekkaid Ráđđái ja sierranas sajádaga fas Árktalaš ráđđái. Dasa lassin lea stivra mearridan cealkit iežas oaivila Láttévári ruvkedoaimma ásaheapmái. Ruottelaš málbmaohcanfitnodatsearvi Scandinavian Resources lea plánemin ásaht ruvkedoaimmaid Láttévárrái. Ruvkedoaimma lea ain plánenmuttus ii ge lohpi leat mieđihuvvon. Sámi parlamentáralaš ráđi stivra lea hui fuolas das, ahte doaimma plánejuvvo gulakeahtá áššáigullevaččat sámedikkiid ja badjeolbmuid. Stivra lea mearridan ahte SPR čuovvovaš dievasčeahkkinn galgá lágiduvvot Anáris Suomas dahje Romssas guovvamánu 2. ja 3.beivve boahhte jagi. Dalle molsašuvvo Sámi parlamentáralaš ráđi jodiheapmi Sámedikkis Ruotas Sámediggái Suomas.

SPR stivra lea mearridan ahte boahhte sáme-parlamentariihkkárkonferánsa galgá dollojuvvot Troandimis gávccát dahje ovccát vahkku 2017:s.

Čeahkkinn Statoilain Aotearoa doaimma birra

Sámediggepresideanta bivddii čeahkkima Statoilain vai oažžu čielgasa sin doaimma birra Aotearoas, maŋŋil go Maoriyoavku riikkas reagerii. Čeahkkinn čadahuvvui golggotmánu 10.b. 2014 Kárášjogas, ja Statoila ovddasteaddjit čilgejedje iežaset plánaid, ovdáneami barggus ja oktavuodaid birra álgoálbmogiiguin riikkas. Presideanta muitalii Sámedikki prinsihpalaš oainnu birra Norgga fitnodagaid servodatovddasvástádusa ektui, doaimmaheami álgoálbmotguovlluin ja álgoálbmogiid rievtti birra buktit friddja ja dieđihuvvon miehtama birra. Presideanta muitalii viidáseappot ahte Sámediggi áinnas váldá vuostá delegašuvnna Aotearoas nu ahte beasat muitalit min vásihusaid birra Norgga ealáhusaiguin, muhto attii maiddái čielga dieđu das ahte Sámediggi ii man ge láchkai sáhte “addit lobi” Statoila doaimmaheapmái olgoriikkas, go dan sáhttet dušše álgoálbmogat Aotearoas addit. Presideanta cuiggodii maid oljosáddodoaimmahaga mii Statoilas lea Kanadas.

12 Eará áššit

Ođđa nationála olmmošvuoigatvuodaásahus

Sámediggepresideanttas lei čeahkkinn stuorradiggepresideanttain Olemic Thomessen Kárášjogas 09.10.14 gos guorahalaimet ođđa nationála olmmošvuoigatvuodaásahusa ásaheami birra. Stuorradiggi lea mearridan ahte dákkár orgána galgá ásaheavvot njuolga Stuorradikki vuollásažžan ja presideantagoddi galgá ovddidit láchkaevttohusa dás. Sámedikki presideanta dovddahii čeahkkimis ahte dákkár láchkabarggus berrejit gozihuvvot sámi álbmoga olmmošvuoigatvuodas, ja ahte dat galgá čadahuvvot konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin. Sámediggi bovdejuvvo barggojoavkku čeahkkimii Stuorradikki hálddahasas, ja konsultašuvnnat fertejit čadahuvvot stuorradikki presideantagottiin. Golggotmánu 30. b. lei Sámedikkis čeahkkinn Gáldu stivrrain dan barggu birra mii lea ođđa nationála olmmošvuoigatvuodaásahusa ektui. Oktasaš áddejupmi lei das ahte ođđa nationála olmmošvuoigatvuodaásahusa ásaheamis leat váikkuhusat Gáldu rolla ovddideapmái dan ektui ahte ovddiduvvo go dat viidáseappot ođđa nationála olmmošvuoigatvuodaásahusa siste vai ii. Ovttamielalášvuohta lei das ahte sihke Sámediggi ja Gáldu go lea oktavuodas Stuorradiggái áigu bargat

dan ala ahte odđa lágas, instruvssain ja lálkhaovdabarggus lálkččojuvvo nu ahte odđa nátionála olmmošvuoigatvuođaidásahas lea oktavuoha ja legitimitehta sámi servodagas, ja das alddis lea gelbbolašvuohta gozihit sámi álbmoga olmmošvuoigatvuođaid

Finmark kraft as

Sámediggerádis lei čoaččkin Finmark kraft as:in 31.10.14. Finmark kraft as čilgii eaiggátdili, proševttaid ja bargovuogi birra. Finmark kraft as lea earret eará eaiggádiid gaskkas bajidan oasuskapitála mii lea fitnodatregistrerejuvnon 03.09.14. Finmark kraft as deattuhii ahte sis lea viiddis oktavuoha ja gulahallan báikegottiiguin ja vuoigatvuođaoamasteddjiguin ovdal go sii dieđihit áššiid Norgga čázádat- ja energiijadoaimmahakkii, mii dagaha ahte ollu vejolaš nággovuloš proševttat eai dieđihuvvo. Finmark kraft as dovddahii dasto ahte sis lea vuodđun dat ahte Finmárkkuopmodat eaiggádin bidjá standárdda proševttaide mat ohcojuvvojit čađahuvvot. Čoaččkimis dovddahedje čielgasit ahte sin mielas ohcama meannudeapmi Fálesrášša bieggafápmorusttegiin lei hui šállošahtti. Finmark kraft as lei nana dáhttu gulahallat ja šiehtadallat orohagain almmá ahte sii dán rádjai leat lihkestuvvan.

Ovttárvosaš gednendilli sámi fánngaide

Sámediggi lea ovttas davvi guovllu Rihkusfuolahusain ráhkadan doaibmabidjoplána sámi fánngaid ja gednemii dubmejuvomiid várás. Doaibmaplána gustogođii guovvamánu 6. b. dán jagi. Okta doaibmabijuin plánas lea čohkket ovttasbargooasálaččaid main lea gelbbolašvuohta dán suorggis fierpmádatseminárii jahkásaččat. Sámediggi lei mielde Rihkusfuolahusa fierpmádatsemináras Romssas 01.10.14.

Siviilaáittardeaddji lea ásahan eastadanovttadaga mii bargá biinnideami ja olmmošmeahtun friijavuođa rihkkumiid eastadeami, ja dat galgá galledit áshasaid Norggas, maiddái giddagasaid. Sámediggi lea addán rávvagiid movt sámiid vuoigatvuođaid sáhtáši suodjalit friijavuođa rihkkumiid oktavuodas ja lea bivdán dieđuid eastadanovttadagas ahte lea go das fuomášupmi sámi fánngaid gednendillái barggustis, go geahččá sin vuosttaš raportta Romssa giddagasa olis.

Šiehtadallamat Suomain bivddu birra Deanujogas

Vidát šiehtadallančoaččkin dollojuvvui 06.-07.10.14 Anáris Suoma bealde. Maŋŋá maŋimuš šiehtadallančoaččkima ovdáni šiehtadallandelegašuvdna oalle ollu soahpamis turistabivddu reguleremiid, ja árbevirolaš bivdosajiide buoret beassamis rádjajogas báikegottiid olbmuid várás.

Norgga beale delegašuvdna attii dieđuid báikegottiid olbmuid šiehtadallanproseassa birra rabas čoaččkimiin mat Deanu Guolástushálldašeamis ledje Deanus ja Kárášjogas 04.-05.11.14.

Čuovvovaš šiehtadallančoaččkin lei 17.-18.11.14 Kárášjogas, ja lea mearrideaddji deatalaš dasa ahte oazžut go odđa šiehtadusa gárvvisin jahkái 2016.

Mearraluossabivdu

Ruošša lea gáibidan gáržžidit norgga mearraluossabivddu Várjjavuonas bilaterála ságastallamiin Norggain, raportta (Kolarctic) vuodul mii čájeha ahte dat luosat mat galggašedje mannat viidáseappot ruošša beale jogaide bivdojuvvojit. Birasgáhtendirektoráhta lea dieđihan mearraluossabivdiide proseassa birra suoidnemánu 2. b. 2014 beaiváduvnon reivve bokte. Sámediggeráddi válddii ášši ovdan Olgoriikadepartemeanttain maŋimuš čoaččkimis mii dollojuvvo juohke jahkebealis ja Sámediggi deaivvadui Olgoriikadepartemeanttain ja Dálkkádat- ja birasdepartemeanttain ášši birra 19.09.14. Čoaččkimis lei ovttaoaivilvuohta das ahte mearraluossabivdu adnojuvvo nátionála beroštupmin ja ahte álggahuvvo konsultašuvdnaproseassa.

Sámediggi lei Birasdirektoráhta ja mearraluossabivdiid organisašuvnnaid gaskasaš čoaččkimis Girkonjarggas 02.10.14, gos direktoráhta čilgii proseassa birra ovddas guvlui. Birasdirektoráhta lea ožžon bargun Dálkkádat- ja birasdepartemeanttas čielggadit movt mearraluossabivddu Várjjavuonas

mii lea vuolgán ruošša beale jogain sáhtášii unnidit jagi 2015 rájes. Birasdirektoráhta háliida ođđa čoahkkima Sámedikkiin ja organisašuvnnaiguin juovlamánus ovdal go raporta sáddejuvvo gulaskuddamii.

Sámediggeráđdi áigu váldit ovdan mearraluossabivdiid dili ja erenoamážit áššis Várjjagis čoahkkimis Dálkkádat- ja birasgáhttenministariin 16.12.14.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea addán rávvagiid neahttasiidui Ung.no sin barggu oktavuodas áigádit ja kvalitehta dáfus dárkkistit earret eará iežaset artihkkaliid sámii/sámi fáttáid birra. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi attii maiddá rávvagiid artihkkaliidda áššiid birra mat sin mielas váilo.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi searvvai Raaten rastah – máttasámi kulturfestiválii čakčamánu loahpas deaivvadan dihte máttasámi nuoraiguin, gullat sin dili birra ja juohkit dieđuid Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti birra.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi searvvai globaliserenkonferánsii 30.10-02.11.14, mii gohčoda iežas Norgga stuorámuš politihkalaš bádjin, gosa badjel 60 organisašuvnna servet, fága-, biras-, nisson-, ráfi- ja solidaritehtalihakadusa siskkobealde. Dán jagi konferánsa váldofáddán lei friijavuohhta; mii addá friijavuohđa ja gáržžida dan. Konferánsas ledje maiddá sámii fáttát.

Searvan - Sápmi Pride

Sámediggi searvvai Sandra Márjá West bokte Sápmi Pride Gironas 16.-19.10.14. Doppe dollojuvvojedje seminárat, paráda, ipmilbálvalus ja konsearttat. Dasa lassín vuodđuduvvui sierra organisašuvdna lesbaid, homofiillaid, bififiillaid ja tránssaid várás.

Sápmi Pride lea deatalaš arena lesbaid, homofiillaid, bififiillaid ja tránssaid oainnusmahttima várás sámii servodagas. Ollu sápmelaččat geat leat lesbaid, homofiilla, bififiillat ja tránsat vásihit ahte sii leat minoritehta minoritehtas ja fertejit válljet dan gaska ahte leat lesban, homofiilan, bififiilan dahje tránsan ja sápmelažžan.

Čoahkkin stuorradikkiin

Sámediggeráđis lei čoahkkin Stuorradikki bearaš- ja kulturlávdegottiin ja Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegottiin 04.11.14. Čoahkkimii searvvai maiddá Sámedikki plána- ja finánsalávdegotti jodiheaddji ja Bargiudbellodaga sámediggejoavkku parlamentáralaš jodiheaddji. Čoahkkimii fáddán lei Sámedikki 2015 bušeahtadárbbut.

Mearkkašupmi, BB:a sámediggejoavku airras Ronny Wilhelmsen ja NSR/NSR/SÁB bokte

Guolástusdepartemeantta gulaskuddannotáhtta - evttohus rievdadusaide oassálastinlágas jna. – konsešuvnnaid, oassálastinlobiid addin jna. beaiváduvvon 23.09.14 lea čilgejuvvon ráđi dieđáhusas. Sámedikki aiddostahtta ahte luoduealli mariidna resurssat gullet Norgga searvevuhtii nu go lea čilgejuvvon Mearraresursalága 2. Paragráfas. Danne lea Sámediggi prinsihpalaččat vuostá oastit ja vuovdit eriid.

Nu mot oassálastinláhka odne lea hábmejuvvon, de sirdá stáda eriid searvevuodas earivuoigadis fatnasiidda. Sámediggi ipmárdusa mielde šaddá láhkarievdadus láhkanannejuvvon prinsihppa ahte olbmot sáhttet gaskaneaset sirdit eriid ohcama ja hálddaha friddja árvoštallama mielde.

Sámediggi oavvilda diekkár láhkanannen buktá prinsihpa ahte eaŋkilolbmot ožžot eariid ja sáhttet daid vuovdit viidasit eaŋkilis ohcama vuodul geasa háliidit. Diet gáibida ahte dat geat ostet/láigohit

eriid investerejit daid. Investeremiid fertejit oastit/láigoheaddjit hálddašit, ja nu šaddá diet unnit gánnihahtti.

Sámedikki konkludere ahte diet privatisere searvevuoda resurssaid ja dagaha guolleeriid gávppašeami lága mállin. Sámediggi ii sáhte moktege doarjut diekkár lánkaevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	Vibeke Larsen
		Ronny Wilhelmsen
		Mariann Wollmann Magga
	Aili Keskitalo	
2	Inger Elin Kristina Utsi	Marit Kirsten Anti Gaup
		Silje Karine Muotka
	Inger Elin Kristina Utsi	
3	Vibeke Larsen	Silje Karine Muotka
		Inger Elin Kristina Utsi
	Vibeke Larsen	
4	Ellinor Marita Jáma	Hartvik Hansen
		John Kappfjell
		Inger Elin Kristina Utsi
	Ellinor Marita Jáma	
5	Láilá Susanne Vars	Mathis Nilsen Eira
		John Kappfjell
		Ann-Mari Thomassen
	Láilá Susanne Vars	
6	Sigbjørn Dunfjell	Mariann Wollmann Magga
		Henrik Olsen
7	Isak Mathis O. Hætta	Sandra Márjá West
		Láilá Susanne Vars
		Kirsti Guvsám
	Isak Mathis O. Hætta	
8	Johan Vasara	Inger Eline Eriksen
		Silje Karine Muotka
	Johan Vasara	
9	Sandra Márjá West	Vibeke Larsen
		Mariann Wollmann Magga
		Johan Vasara
	Sandra Márjá West	
10	Inger Eline Eriksen	Sandra Márjá West
		Henrik Olsen
		Inger Elin Kristina Utsi
	Inger Eline Eriksen	
11	Kirsti Guvsám	Mariann Wollmann Magga
		Johan Vasara

		John Kappfjell
	Kirsti Guvsám	
12	Silje Karine Muotka	Mariann Wollmann Magga
		Láilá Susanne Vars
	Silje Karine Muotka	
13	Christina Henriksen	Mariann Wollmann Magga
	Christina Henriksen	
14	Ellinor Marita Jåma	Marit Kirsten Anti Gaup
		Johan Vasara
		Henrik Olsen
	Ellinor Marita Jåma	
15	Mariann Wollmann Magga	
16	Thomas Åhrén	
17	Nanna Thomassen	
18	Henrik Olsen	
19	Ronny Wilhelmsen	
20	Lars Filip Paulsen	
21	Ann-Mari Thomassen	
22	Viktor Inge Paulsen	
23	Hartvik Hansen	
24	Arthur Johan Tørfoss	
25	John Kappfjell	
26	Beaska Niilas	
27	Inger Eline Eriksen	
28	Isak Mathis O. Hætta	
29	Mariann Wollmann Magga	
30	Tor Gunnar Nystad	
31	Thomas Åhrén	
32	Henrik Olsen	
33	Isak Mathis O. Hætta	
34	Ann-Mari Thomassen	
35	John Kappfjell	
36	Thomas Åhrén	
	Aili Keskitalo, áššejodiheddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi váldá Sámediggeráđi dán áigodaga doaibmadieđáhus diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 03.12.14 dii.16.10.

Vuodđogiella: *

Ášši/Sak DC 036/14

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva Arkiiváššénr.
SF- 14/5890

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.14 dii.16.10

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Gažaldagat

Gažaldat 1: Árras Geir Are Winther, Ovddádusbellodat
Sámedikki riikkaidgaskasaš doaimmat

Gažaldat 2: Árras t Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat
Bealátkeahthesvuohta ja institušuvnnat maid NSR eaiggáda

Gažaldat 3: Árras Mariann Wollmann Magga, BB
Davvicanajorbadas – ráđđehusa ráddjemat sámi vuoigatvuodain

Gažaldat 4: Árras Torbjørg Leirbakken, Árja
Jeahkki, govddodeaddji rusttegat guollebiebmanaláhusas

Gažaldat 5: Árras t Inger Eline Eriksen, Árja
Seminára guolásteddjiide ja meahcásteddjiide sin vuoigatvuodaid birra

Gažaldat 6: Árras Ronny Wilhelmsen, BB
Biebmanrusttet

Gažaldat 7: Árras Johan Vasara, BB
DPS

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Geir Arne Winther	
	Aili Keskitalo	

	Jørn Are Gaski	
	Mariann Wollmann Magga	
	Johan Vasara	
	Geir Arne Winther	
	Aili Keskitalo	
2	Arthur Johan Tørfoss	
	Ann-Mari Thomassen	
	Arthur Johan Tørfoss	
3	Mariann Wollmann Magga	
	Aili Keskitalo	
	Mariann Wollmann Magga	
	Aili Keskitalo	
4	Torbjørge Leirbakken	
	Thomas Åhrén	
5	Inger Eline Eriksen	
	Silje Karine Muotka	
	Inger Eline Eriksen	
	Silje Karine Muotka	
6	Ronny Wilhelmsen	
	Thomas Åhrén	
	Hartvik Hansen	
	Ronny Wilhelmsen	
	Thomas Åhrén	
7	Johan Vasara	
	Henrik Olsen	
	Johan Vasara	
	Henrik Olsen	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 03.12.14 dii.17.50.

Ášši/Sak DC 037/14

Sámediggeráđi čilgehus sámi kulturásahusaid birra

Arkiivaáššennr.
14/177

Meannudeamit

Politiikkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	08.09.14	SR 106/14
Sámedikki dievasčoahkkin	8. – 10.10.14	DC 029/14
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.14 dii.17.50

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čielggadusa sámi kulturásahusaid birra. Čielggadus čuovvu mielddusin protokollii.

Sámediggeráđi čilgehus sámi kulturásahusaid birra

1 Duogáš

Sámedikki váldobargun lea hábmet váikkuhangaskaomiid ja láchčit diliid nu ahte politiikkalaš mihttomeriid ja rievdan kulturpolitiikkalaš rámmaeavttuid sáhtta čadahit buoremus vejolaš vuogi mielde. Dás lea guhtta jagi dassái go Sámediggeráđi diedáhus sámi kulturásahusaid birra (2008) ovddiduvvui. Diedáhusas válddahuvvojedje máŋgga lágan ásašusat, muhto válđoáššis kulturásahusat. Sámediggi lea geavahan ollu resurssaid sámi kulturásahusaid huksemii, ollu odđasis organiserenproseassat leat čadahuvvon, sierra huksenproseassat leat álggahuvvon ja ollu lea vuordimin. Sámediggi lea oaidnán diedáhusa čuovvoleami oktavuodas ahte lea ulbmillaš veaháš rievdadit.

Sámediggeráđi áigu bargagohtit sámediggediedáhusain sámi kulturásahusaid birra. Dán diedáhusa bokte bovdet mii dievasčoahkkima guorahallat deatalaš áššečuolmmaid diedáhusbarggus viidáseappot.

Diedáhusa váldomihttomearrin lea bidjat fokusa sámi kulturásahusaide deatalaš servodataktevran sámi kultuvrra suodjaleamis ja ovddideamis. Diedáhusas válddahuvvo otnáš dilli, válddahuvvojit fáttát nugo sámi kulturásahusaid ovdáneapmi, nannen ja ealáskuhttin, makkár rolla ja doaimmat berrešedje leat ásašusain, maid feršešii dahkat dán olaheapmái, ja makkár rolla ja ovddasvástádus Sámedikkis galgá leat dan oktavuodas. Das guorahallojuvvojit prinsihpalaš bealit, čielggaduvvojit áššečuolmmat, ja

guorahallojuvvojit mihttomearit, áŋgiruššansuorggit ja strategijat boahhteáiggi politihka várás dán áššesuorggis.

2 Stáhtus

2.1 Bajimuš mihttomearit sámi kulturásahusaid várás

Dáidda- ja kulturdieđáhusas (2013), Sámediggeráđi čilgehusas sámi museaid birra (2013) ja Sámediggeráđi čilgehusas kulturmuitosuodjaleami birra (2013) lea dovddahuvvon ahte bidjat fuomášumi baicce sámi kulturásahusaid fágagelbbolašvuhtii iešguđege surggiid siskkobealde, ja kulturásahusaid *doibmii ja sisdollui*. Deattuhuvvo maiddái kulturásahusaid rolla sámi dáidaga ja kultuvrra deatalaš ovddidan- ja gaskkustanaktevran, ja sámi dáidda- ja kultur barggu infrastruktuvran.

Sámediggi lea árjjalaš aktevra ášahushuksema siskkobealde. Dál leat ollu festiválat, museat, kulturviesut, teáhterat ja eará dáidda- ja kulturásahusat mat ožžot njuolgga doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta bokte. Sámedikki ruhtadeami duogábealde leat sihke giella- ja kulturpolitihkalaš mihttomearit. Ain leat dárbbut ja sávaldagat mat eai leat ollašuvvan, sihke kulturásahusaid geográfalaš juogu ektui ja dan ektui man lágan ášahusat sámi servodagas váilot vai sáhtá duhtadit ja čoavdit sierra dárbbuid, servodatrollaid ja -doaimmaid sierra fágasurggiid siskkobealde. Boahhteáiggi perspektiivvas sáhtá maiddái leat ulbmillaš bajimuš dásis ja prinsihpalaččat guorahallat makkár rollat ja doaimmat dán suorggi siskkobealde leat maid sámi servodat ferte ollašuhhtit ja čoavdit. Mii lea ovdamearkka dihte oppasámi dimenšuvdna ja mas lea eanet regionála ja báikkálaš dásis ovddasvástádus. Mii sáhtá ja berrešii leat Sámedikki ovddasvástádus ja rolla earret eará politihka ovddideami ektui suorggi siskkobealde, hálddašeamis, ruhtadeamis, kapasitehta ja gelbbolašvuoda nannemis ja eaiggátvuoda ektui. Dán čilgehusas ii leat vejolaš eanet detálja dásis guorahallat ášahusaid. Ášahusgeahčastat ovddiduvvo boahtevaš dieđáhusas.

Sierra sámi kulturásahusain lea deatalaš árvu, rolla ja doaibma servodagas sámi servodathuksema ja demokratiija ektui. Sámediggeráđi mielas lea vejolaš ovddidit dán ja viiddidit eanet, maid ferte dahkat lávga gulahallamiin ieš ášahusaiguin. Dás lea sáhka earret eará sámi ášahusaid dálá ja boahhteáiggi servodatdoaimma ja -rolla birra.

Sámediggi lea mañimuš jagiid geavahan ollu resurssaid earret eará ášahushuksema ja organiseremii. Ollu oktavuodain lea leamaš dárbu hukset ja nannet sámi ášahusaid organisatuvrralaččat. Dáinna bargguin áigu Sámediggi maiddái joatkit, vai mii olahit min mihttomeriid nana sámi ášahusaid ektui. Politihka viidaseappot ovddideamis kulturásahusaid ektui ferte seammás leat čielgaseappo fokus kulturásahusaid doibmii ja fágalaš sisdollui, ja makkár rolla ášahusain kultursuorggi aktevran galgá leat.

Sámediggedieđáhusas sámi dáidaga ja kultuvrra birra (2013) lea váldomihttomearrin sámi kulturásahusaid ektui čuovvovaš: *Sámi kulturásahusat leat deatalaš aktevrat sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.*

Oassemihttomearit leat:

- Ovddidit fágalaččat nana sámi kulturásahusaid
- Ovddidit sámi ášahusaid resursan sámi dáiddáriid ja kultur bargiid várás
- Ovddidit buori ovttasbarggu sámi kulturásahusaid gaskka
- Nannet sámi ášahusaid kultur bargosadjin sámi servodagas
- Ovddidit sámi ášahusaid sámi dáidaga ja kultuvrra deatalaš gaskkusteaddjin

2.2 Rámmat

2.2.1 Sámedikki rolla ja ovddasvástádus

Sámi servodagas leat stuorra vuordámušat Sámediggái kulturásahusaid ovddideami ektui. Sámediggi háliida váikkuhanfámu kulturpolitihka ovddideapmái. Mii váldit ovddasvástádusa ovddideamis ja

boahtteáiggis ieža, ja vuordit ahte stáhta eiseválddit lámčēt diliid nu ahte dat lea vejolaš. Sámediggi hálleida oázžut duohta vejolašvuodaid váikkuhit sámi servodaga rámmaeavttuide. Dat mearkkaša earret eará dan ahte beassat árrjalaččat searvat sámi ášahusaid ovddideapmái.

Sámediggi áigu gozihit ja ovddidit sámi kultuvrra ja kulturásahusaid. Dan mii bargat earret eará árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte, ovttasbarggu bokte aktevrraiguin mat ovddidit sámi kultuvrra, ja politihkalaš ja hálldahuslaš gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiid gaskka dan ektui ahte nannet rámmaeavttuid sámi kultuvrra ovddideapmái.

Sámedikkis leat mánggalágan rollat servodagas, ja kulturásahusaid ektui. Deatalaš lea ahte mii leat dihtomielalaččat dan ektui makkár sierra rollat Sámedikkis leat politihka hábmemis ja jođiheamis, ruhtadeaddjin, hálldašeaddjin, váiddaorgánan ekonomalaš áššiin, mielvuodđudeaddjin, caiggádin, stivrannamadeaddjin, aktevran huksenproseassain, jna. Go galgaš sihkkarastit legitimatehta dáid rollaide, ja oázžut luohhtámuša, de ferte Sámedikkis leat čielga oaivil iešguđege rollaid ektui ja movt dat hálldasuvvojit, makkár vejolašvuodaid ja gáržžidusaid dat buktet.

2.2.2. Ekonomija

Sámedikki vejolašvuodat váldit ovddasvástádusa sámi kulturásahusaid doaimma ruhtadeamis ja lanjaid/visttiid ruhtadeamis gáržžiduvvojit earret eará váilevaš bušeahhtaproseduraid geažil Sámedikki ja ráđdehusa gaskka. Sámediggi galgá fievrredit ollislaš politihka, ja váldit ollislaš bušeahttaovddasvástádusa olles sámi servodaga ovddas. Rámmat biddjojuvvojit stáhtabušeahtas, ja juolludusaiguin maid Sámediggi oázžu ii sáhte ovddidit kultursuorggi nugo hálleivdččii. Sámedigeráđdi geahččala oktilaččat buoridit dán doaimmamuni.

Ovdamearkka dihtii lea Sámedikkis hálldašanovddasvástádus sámi museain. Dattetge ii leat Sámedikkis vejolašvuolta mearridit ekonomalaš rámmaid museaid várás iežas hálldašeamis. Sámediggi ii leat dán rádjai vel beassan dan posišuvdnii ahte beasašii searvat duohta bušeahttašiehtadallamiidda/prosedyraide ja bidjat ovdan duohta dárbbu mii sámi museain ja sámi kulturásahusain oppalaččat lea.

Dasto lea Sámedikkis ovddasvástádus buorideamis ja vuoruheamis daid addojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkoabealde. Sámedikkis lea unnán ruhta geavahus iežas bušeahtas kultursuorggis, muhto lea válljen geavahit eanet ruđa kulturulbmiliidda Sámedikki bušeahta bokte dan ektui maid oázžu Kulturdepartemeanttas.

Sámediggi juohká jahkásaččat doaimmadoarjaga sierra kulturviesuide ja kulturásahusaide Sámedikki bušeahta bokte. Dat sáhttet leat sámi teáhterat, museat, festiválat ja kulturviesut. Boahttevaš dieđáhus ráddjejuvvo guoskat dáidda. Ovdamearkka dihte giellaguovddážit, girjebusset, media, lágádušat ja valástallan eai válddahuvvo dieđáhusas.

Tabell 5.4 Samletabell - samiske kulturinstitusjoner som arena for formidling og opplevelse av samisk kultur

(i 1000 kr)

Akt.	Benevnelse	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Avvik 14-Rev 13	Avvik i %
	Samiske festivaler	3 125	3 872	3 872	4 585	713	18,4 %
	Samiske teater	19 273	20 070	20 070	21 428	1 358	6,8 %
	Samiske museer	24 429	26 234	26 234	27 752	1 518	5,8 %
	Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner	11 384	11 834	13 634	14 914	1 280	9,4 %
	kulturformidling	1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %
	Samiske forlag	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
	Program for institusjonsutvikling	539	300	300	400	100	33,3 %
Sum		62 879	67 260	69 060	74 968	5 908	8,6 %

Sámediggi lea 2014:s juolludan veaháš badjelaš 70 miljon ru doaimmaruhtan sámi kulturásahusaide ja -organisašuvnnaide. Ain lea stuorra dárbu lasihit ruđa sámi kultursuorgái. Lassi doaimmadárbu lea 27 miljon ru 2015:s (gč. dievasčoahkkinášši Sámedikki 2015 bušeahhtadárbbuid birra).

2.2.3 Earát main lea ovddasvástádus

Stáhta eiseválddit

Stáhtas lea bajimus ovddasvástádus sihkkarastit ahte sámi kultuvrras ja gielas leat buorit rámmaeavttut, ekonomija ja muđuige. Sámediggi oazžu stáhtalaš rámmadoarjaga, mii earret eará galgá mannat sámi kulturásahusaide doaimmadoarjjan. Sámediggi lea bušeahhtabarggu oktavuodas čujuhan ahte dat rámma lea menddo unni. Ain leat stuorra govččakeahtes dárbbut sámegiela, servodat-, ealáhus- ja kultureallima oktavuodas.

Sámi kultuvrras lea seamma árvu go dáža kultuvrras, ja dat lea okta oassi norgalaš kulturpolitihkas. Stáhta eiseválddiin lea ovddasvástádus sámi vuoigatvuodaid ja beroštumiid goziheamis dalle go sierra stáhtalaš ođastusat, ángiruššamat, čielggadusat, prošeavttat, ráđit ja lávdegottit álggahuvvojit kultursuorggis.

Regionála eiseválddit – das mielde ovttasbargošiehtadusat fylkkagiellaiguin

Fylkkagiellain lea regionála ovddasvástádus buriid rámmaeavttuid láchčimis ja sihkkarastimis sámi ásahusaid várás. Sámedikki mielas leat báikkálaš, regionála ja nationála sámi ásahusat deatalaš arenat sámi servodagas huksemis. Áigumuššan lea ovttasbargošiehtadusaid bokte Sámedikki ja fylkkagielladaid gaskka sihkkarastit kulturásahusaid eavttuid. Geavahusas leat oaidnán ahte sámi kulturásahusat ožžot mealgat unnit doaimmadoarjaga eará sullasaš dáža ásahusaid ektui. Fylkkagiellain lea dáhpá juolludit sámi kulturásahusaide ruđaid aivve ovttaskas prošeavttaide.

Sámedikki mihtomearrin lea eanet geatnegahttit oktasaččat ovddidit sámi dáidaga ja kultureallima ovttasbargošiehtadusaid bokte mat leat dahkkojuvvon fylkkagiellaiguin. Dasto leat ovttasbargošiehtadusat deatalaččat dan oainnusmahttimii ahte Sámedikkis okto ii leat ovddasvástádus deatalaš surggiid ovddideamis sámi servodagas.

Ovttasbargošiehtadusaid kulturoasis leat mánga čuoggá ja daid dárkilastin molsašuddá šiehtadusaid gaskka. Sámedikki mielas lea šiehtadusaid bokte vejolašvuohta ovttas ángiruššat kultursuorggis regionnain, ja dat leat deatalaš gaskaoamit maiguin doppe dán suorggi ektui fuomášuhtit dihtomielašvuhtii ja váldit ovddasvástádusa.

Báikkálaš eiseválddit

Eanaš sámpolitihkka čađahuvvo giellain. Báikkálaš eiseválddiid dásis lea maiddá ovddasvástádus buriid rámmaeavttuid láchčimis ja sihkkarastimis sámi ásahusaid várás. Dávjá leat baicce gielladaarjagat sámi kulturásahusaide viehka unnit. Muhtun gielladat eai oppa attege doaimmadoarjaga.

Ovttasbarggus ovttasbargošiehtadusaid bokte gávpotgiellaiguin, nugo Romssa suohkaniin, leat vejolašvuođat. Daid bokte sáhtta nannet ja váikkuhit politihka ovddideami sámi servodatsurggiin mii dán rádjai ii leat leamaš lunddolaš suohkaniin. Kultureallima oktavuodas sáhtta dat mearkkašit dan ahte olahit eanet ja ođđa joavkkuid, ja dat addet eanet fuomášumi sámi kultuvrii.

Mañimus jagiid leat oaidnán ahte dađistaga eanet sámit fárrejit gávpogiidda/čoahkkebáikkiide. Sámediggi oaidná ahte eambbogot ohcalit sámi deaivadanbáikkiid main leat dán joavkku kultuvrralaš doaimmat. Hástalussan dás lea sihkkarastit doaimmaruhtadeami ja gávdnat heivvolaš lanjaid. Gávpotgiellain sáhtta baicce leat stuorát vejolašvuohta oazžut searvat eará aktevrraid giellada lassin.

3 Boahhteáiggi hástalusat

Sámediggi áigu joatkit ángiruššama go guoská kulturásahusaid stabiila ja einnostan vejolaš doaimma ja ovddideami láchimii, ja oppalaš ásašuslaš infrastruktuorra nannemii. Sámediggeráđđi áigu dieđáhusbarggu bokte hábmet mihttomeriid sámi kulturásahusaid várás, ja fokus biddjojuvvu ásašusaid nannemii ja ealáskahttimii ja daid servodatrollii ja doaimmaide.

Mihttomearrin lea ahte sámi ásašusain galgá leat dakkár fágalaš sisdoallu ja doaibmadássi maid vuodul dat vásihuvvojit deatalaš ja relevánta demokratiija- ja servodataktevran, deaivvadanbáikin ja geavaheaddjiarenan, sihke báikegottiid olbmuide, kulturbargiide ja mátkaaláhusaid várás. Guovddážiis leat vásihusat, oahppan, searvvaheapmi ja diehtogaskkusteapmi. Doaimmat berrejit fátmastit eanet olahusjoavkkuid ja sohka buolvaid. Boahtte dieđáhusas áigut lagabuidda guorahallat movt Sámediggi sáhtá váikkuhit dan.

Dáid mihttomeriid olahanbarggus deaividit mii mánggaid hástalusaiuin. Dán čilgehusas ii leat vejolaš čalmmustit daid ja ságastallat daid birra. Sámediggeráđđi áigu dás geassit ovdan dušše muhtun hástalusaid:

1. Mainna lágiin sihkkarastit nana sámi kulturásahusaid, vejolaš njunušgelbbolašvuodain sierra (fága)surggiid siskkobeale
2. Mainna lágiin sihkkarastit buoremusat heivvolaš eaiggátvuoda ovttaskas kulturásahussii
3. Mainna lágiin sihkkarastit sámi kulturásahusaide buriid rámmaeavttuid, maiddáái báikkálaš ja regionála eiseválddiid beales
4. Mainna lágiin sihkkarastit sámi kulturásahusaide dohkálaš lanjaid ja visttiid

1. Fágalaččat nana sámi kulturásahusat, main lea njunušgelbbolašvuodta sierra (fága)surggiid siskkobealde

Sámi ásašusat leat pilárat sámi servodatorganiseremis. Ollu sámi kulturásahusain lea fágalaččat njunušgelbbolašvuodta sámi gielas, kultuvrras ja kulturárbbis man geažil dat leat áidnalunddot ásašusat. Dát gelbbolašvuodta ii lea ollásit kártejuvnon, muhto várra dain lea geavatkeahkes vejolašvuodta ja gelbbolašvuodta, ii dušše sámi servodagas muhto maiddáái regionnas gos doibmet. Dát lea válddahuvvon maiddáái Sámediggeráđi čilgehusas kulturmuutosuodjaleami birra (2013) ja Sámediggeráđi museapolitihkalaš čilgehusas (2013). Sáhtá leat áigejuovdil geahčadit vejolaš fágalaš ovddasvástádujuogu sierra ásašusaid gaska. Sáhtá maiddáái leat áigejuovdil geahčadit ovttasbargodárbbuid ja -vejolašvuodaid, ovdamearkka dihte ásašit fágalaš fáddáfierpmádagaid. Muhtun oktavuodain sáhtá leat áigejuovdil addit ásašusaide hálddašanoovddasvástádusa ja doaimmaid ovttaskas fágasurggiid siskkobealde.

Kulturásahusain lea erenoamáš deatalaš doaibma sámi kultuvrra suodjaleami ja viidáseappot gaskkusteami oktavuodas. Jagi 2012 kulturindeaksa sámi guovlluin čájeha ahte dain ásašusain leat ollu kulturbargosajit. Sámi ásašusat leat dávjá resursan ja infrastruktuorra sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide, earret eará gaskkustit ja láchet dat sin barggu ja ahtanuššama. Kulturásahusaid fágalaš nannen lea danne deatalaš, vai barggu sáhtá čađahit alla dásis. Danne lea deatalaš sihkkarastit ásašussii dan muttos buriid ekonomalaš eavttuid ahte dat sáhttet doalahit geasuheaddji fágabirrara, ja dasto gilvonávccalaš bargiide- ja bálkápolitihka. Maiddáái báikkálaš ángiruššama sihkkarastima dihte berrejit ásašusat árvvoštallat doallat geavaheaddjioiddot fokusa, man oktavuodas geahčadit maiddáái makkár dárbbut ja sávaldagat báikegottiin ja regionnas gos dat doibmet leat.

Jos nannešii gelbbolašvuoda jođiheamis, ekonomijjas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenvugiin, jna., de nannešii dat sámi kulturásahusaid. Dasa lassin sáhtá leat ávkkálaš addit ásašusaide vejolašvuoda nannet gelbbolašvuoda dan bokte ahte besset oaidnit eará relevánta álgoálbmotásahusaid ovdáneami fierpmádathuksema ja gelbbolašvuoda lonuhallama bokte.

2. Kulturásahusaid eaiggáduššan

Sámediggi juolludii 2014 bušehtas badjelaš 70 miljon ru njuolgo doarjjan sierra kulturásahusaide ja – organisašuvnnaide, ja juolludusat ledje soames logiduháhis gitta 19 miljon ru rádjai. Lea sihke lunddolaš ja gáibiduvvo ahte Sámediggi váldá árrjalaš rolla ja ovddasvástádusa daid ektui geat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušehta bokte. Dáid sáhtta teorehtalaččat čuovvolit ain juo viđa vuogi mielde:

- a) Eaiggáduššan ossosiid dahje vuodđudusosiid bokte
- b) Stivranammadeamit
- c) Juolludusreive dahje barggahandokumeanttat juolludusa oktavuodas
- d) Gulahallančoahkkimat
- e) Váikkuhit ásahusaid gelbbolašvuoda bajideami

Iešguđege sámi ásahusat leat sierra muttuin, dat leat sierra láhkai organiserejuvvon ja dain lea iešguđege lágan eaiggátstruktuorra, dat leat sierra dilis lanjaid ja vistti ektui. Sámediggi lea eanaš kulturásahusaid váldoruhtadeaddjin, mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta bokte. Sámediggi lea mielde vuodđudeaddjin ja/dahje lea mielde eanaš kulturásahusaid eaiggádin. Sámediggi nammada stivralahtuid ja/dahje stivrajođiheadji eanaš stivraide. Sámediggi nammada dihto meari stivralahtuid dan ektui makkár almmolaš veahki Sámediggi addá.

Ođđasis organiseremat “Sámediggeráđi diedáhus sámi ásahusovddideami” birra (2008) dagahedje ahte ollu ásahusat organiserejuvvojedje vuodđudussan. Earát leat organiserejuvvon oasusearvin ja lahttosearvin. Osolaččat ja vuodđudeaddjit sáhttet leat almmolaš eiseválddit – nugo Sámediggi, fylkkagielddat ja gielddat, dahje priváhta aktevrrat nugo searvvit, organisašuvnna, jna. Organisašuvdnahámi Oaseaiggátsearvvi, ii sáhte šat geavahit. Organiseren Gielddaid gaskasaš searvin ii geavahusat leat realisttalaš sámi kulturásahusaid ektui, danne go dávjá eai leat dušše gielddat mat eaiggáduššet. Dalle leat eanaš oasusearvvit ja vuodđudusat, ja muhtun oktavuodain lahttosearvvit, mat leat vejolaš ja relevánta organisašuvdnahámit.

Maŋimuš jagiid vásihusaid vuodul oaidnit ahte ásahusat ieža, eaiggádat ja Sámediggi háliidit ovddimusat oasusearvvi. Oasusearvvi oktavuodas lea eanet dávgaseappot stivrenhápmi. Guoddi prinsihppan berre leat ahte ásahusat ieža beasašedje välljet organisašuvdnahámi mü buoremusat heive báikkálaš dárbbuide ja eavttuide.

Gažaldat dan prinsihpas ahte bisuhit lagasvuoda stivrejumis, sáhtta boahit ovdan organisašuvdnahámi välljemis, danne go eaiggádin leat sierra lágan doaimmat ja rollat iešguđege organisašuvdnahámiin. Sámediggi ii hálit detáljadásis stivret dahje bidjat gohččosiid ásahusaid doaimmaide. Baicce háliidit gulahallama ásahusaiguin, man oktavuodas ásahusat besset guorahallat plánaideaset ja hástalusaideaset Sámedikkiin. Dalle sáhttit oažžut ovdan mearriduvvon mihttomeriid ja rámmaid mat maiddái dávistit Sámedikki politihka áigumušaide dán suorggis.

Muhtun kulturásahusat mat dál leat ásahanmuttus dahje ođđasis organiseremin, háliidit ieža Sámedikki eaiggátosolažžan, ja muhtun oktavuodain maiddá eanetlogu eaiggádit. Sáhtta jurddašit ovdamearkka dihte ahte háliidit dan danne go Sámediggi sáhtášii rahpat uvssaid eará almmolaš ruhtadeapmái/doarjagi, ja danne oidnet ahte Sámedikkis almmolaš orgánan lea dihto váldi, gelbbolašvuoha jna. maid ásahus dárbbasa dien muttus. Sámedikkis leat gieskat maiddái vásihusat ahte mánga eará almmolaš eiseválddi sierranas sivaide geažil eai hálit eaiggádin. Dat sáhttet dattetge leat mielde ruhtadeamen (fásta juolludusain dahje ohcanvuodot doarjaga bokte) ja nammadit stivralahtuid. Dát bealit gusket maiddái Sámedikki searvamii eaiggádin.

Sámi ásahusat leat maiddái jearahan lávgadeappo čuovvoleami ja gulahallama Sámedikki bealis, nu ahte Sámedikki vuordamušaid birra ásahusaide gulahallojuvvo čielgaseappot, ja ásahusat sáhttet čilget dárbbuideaset ja hástalusaideaset birra. 2013:s ja 2014:s leat čađahuvvon gulahallančoahkkimat ollu

sámi kulturásahusaiguin mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte. Vásihusat dás leat leamaš hui buorit, ja maid háliidit joatkit.

Ásahusain lea maiddá sierra ovddasvástádus iežas bisuheamis ja ovddideamis ásahussan, ja ásahit buriid ovttasbargoohtavuodaid sierra aktevrraiguin. Sámedikki ovddasvástádussan lea earret eará láhčit dán váikkuhangaskaomiid geavaheami, gulahallama bokte ja ovttasbargoarenaid háhkama bokte. Sámediggi áigu maiddá joatkit barggu ráđđehusa ektui nannen dihte ekonomalaš rámmaeavttuid sámi ásahusaide.

Lunddolaš lea ahte Sámedikki searvan, čuovvleapmi ja eaiggátvuohta ii leat ovttalágan, ja lea dan duohken man stuoris ásahus lea, makkár servodatrolla ja -doaimmat das leat, ja man ollu Sámediggi juolluda njuolggá doarjaga. Maiddá bealit nugo dohkálaš doaibma ásahusas ja ahte ásahus sáhtta čujuhit dihto aktivitehtadássái áiggi mielde ja leat ambišuvnnat doaibmat boahhteáiggis, sáhttet leat mielde reguleremin man ollu Sámediggi searvá ja čuovvola.

Dát vihtta čuoggá mat govvejit mo Sámediggi čuovvola ásahusaide, leat buot váikkuhangaskaomii ja reaiddut maid Sámediggi sáhtta geavahit kulturásahusaide ovddideapmái ja huksemii. Dieinna lágiin sáhttet dat gozihit servodatdoaimmaid maiguin ovdánahttit ja ovddidit sámi giela ja kultuvrra, fokuseret eanet sisdoalu ja doaimma, ásahit buriid ovttasbargoohtavuodaid sierra aktevrraide ja doaibmat sámi guovddážiin iežaset báikegottiin. Deatalaš lea geavahit resurssaid árijalaččat ja ahte barggus lea alla dássi. Čuoggáid birra guorahallojuvvo lagabui sámediggediedáhusas.

Sámediggái lea hástalussan bidjat mihttomeriid iežas váikkuhangaskaomiide kulturásahusaide girjávuođa ektui, ja boahhteáiggi mihttomeriid ektui. Seammás go dan ferte bidjat dássededdui lagasvuođa prinsihpa ektui, ja eará almmolaš ja vejolaš priváhta aktevrraid geavahusa ja politihka ektui suorggis. Sámediggeráđi mihttomearrin lea ahte eaiggátvuođas galgá leat báikkálaš faggi man oktavuodas báikkálaš aktevrrat leat guovddážiis. Sámedikki eaiggátvuohta berre vuolggasajis boahtit nuppi sadjái, ja leat veahkkín ásahusaide viidáseappot huksemis. Dasto lea deatalaš ahte báikkálaš ja regionála eiseválddit leat árijalaččat eaiggádin. Dárbu lea lagabuid geahčadit prinsihpaid Sámedikki eaiggátvuođa ja sámi kulturásahusaide hálddašeami ektui, ja leat dihtomielalaš daid sierra rollaid ektui mat Sámedikkis leat ja sáhttet leat sierra kulturásahusaide ektui Sámis.

3. Sámi kulturásahusaide buorit rámmaeavttut, maiddá báikkálaš ja regionála eiseválddiid beales

Kulturpolitihka siskkobeaide leat organiseren ja bušeahttarámmat deatalaččat kultursuorggi ovddideami ja doaibmamuni várás. Eaktun ahte sámi kulturásahusat ja museat galget sáhttit ovdánit, šaddat gievrarabun ja gozihit doaimmaideaset, lea ahte dain leat einnostan vejolaš ja dohkálaš rámmaeavttut. Sámi ásahusat bázašallat ain ekonomalaš rámmaeavttuid ektui go buohtastahtta sullasaš norgalaš ásahusaiguin, mii addá fas stuorra hástalusaid sihke doaimma, fágalaš ovdáneami, bajásdoallama ja kapasitehta ektui.

Oppalaččat ferte sámi kulturásahusain leat unnimusat seamma vejolašvuohta ja leat seamma dásis go norgalaš ásahusat maiguin sáhtta buohtastahttit. Nugo diehtit de dilli ii leat dál nu. Dasa lassin ferte sámi ásahusain ja kulturaktevrrain leat vejolašvuohta ávkástallat sierra prográmmaiguin, ortnegiiguin ja ruhtadanvejolašvuođaiguin, maiddá kulturealáhusaid oktavuodas. Dás lea sáhka earret eará kapasitehta ja gelbbolašvuođa huksemis.

Sámedikkis ferte maiddá ollu eará dásis go dál leat duohta vejolašvuohta beassat searvat bajimuš bušeahttarámmaid hábmemii. Sámediggi galgá ja ferte váldit oktasaš bušeahttaovddasvástádusa olles sámi servodaga ovddas. Go váilot bušeahtameannudanvuogit (konsultašuvnnat) dan ektui mat stáhtas leat kultursuorggis nugo namahuvvon, dagaha dan ahte Sámedikkis hui unnán lea váikkuhanfápmu sámi kulturásahusaide rámmaeavttuide ja ovddidanvejolašvuođaide. Sámedikkis ii leat olus vejolašvuohta lasihit juolludusaide sámi kulturásahusaide mat ožžot fásta doarjaga Sámedikki bušeahta bokte. Dát goahcá sámi kulturásahusaide ovdáneami ja dagaha ahte doarjjaoažžut leat duhtameahttumat.

Dat go Sámediggi oažžu ekonomalaš rámmaid ja doaibmamuni vai sáhtta nannet, ovddidit, ođasmahttit ja vejolaččat hukset doarvái kulturásahusaid logu ja kategoriijaid/hámiid ektui maid sámi servodat dárbbasa lagaš boahhteáiggis ja guhkkit áiggi vuollái, leat min stuorámuš hástalusat.

Ovttasbargošiehtadusat leat váikkuhan positiivvalaččat muhtun doaibmabijuide ja ovttasbargui. Muhto Sámedikkis leat maiddá ovddebealde muhtun hástalusat ovttasbarggu ektui fylkkagielddaiguin; okta dain lea movt oažžut eará almmolaš orgánaid hukset ja bisuhit infrastruktuurra sámi servodagas, maiddá sámi kulturásahusain.

Stáhta beales biddjojuvvo gitta 70 % - 30 % juohkimii stáhta-regionála/báikkálaš doaibmadoarjja. Álo leat *báikkálaš* sámi álgagat duogábealde sámi kulturásahusaid ásaheami, eaige álgagat láve boahtit almmolaš instánsain. Ollu dain ásaheami leat váldoáššis ruhtaduvvon stáhta doarjagiin, mat jagi 2002 rájes leat kanaliserejuvvon/juolluduvvon Sámedikki bokte. Oktanaga dainna go Sámediggi lea váldán stuorát ovddasvástádusa sámi servodathuksemis, lea fylkkagielddaid oassi doaibmaruđain dávjá garrasit unniduvvon dahje bisánan.

Okta ovdamearka lea dat go Sámediggi 2002:s mearridii váldit hálldašanoovddasvástádusa sámi museain, de välljejedje fylkkagielddat heaittihit doaibmadoarjaga sámi museaide ollásit dahje belohakkii. Dát boahťa ovdan Sámedikki ulbmil- ja dárboanalysas sámi museaid ektui (2011). Stáhta beales lea deattuhuvvon ahte regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea ovddasvástádus doaibmaruđaid addimis buot museaide beroškeahťta gi daid hálldaša. Ovdamearka dihte attii Norlánda fylkkasuohkan 2014:s 6,7 miljon ru Museum nord:ii, 5,6 miljon ru Nordland-museai, 2,2 miljon ru Hamsun-guovddáži ja 8,6 miljon ru Helgeland museai. Gállogieddi musea mii lea Várdobáikki sámi guovddáža vuollásaš oáččui 60 255 ru. Dása lassin bohtet stáhta ja gieldda doaibmadoarjagat. Árran julevsámi guovddáš ii leat goassige ožžon, iige 2014:s ge ožžon doaibmadoarjaga Norlánda fylkkasuohkanis.

4. Sámi kulturásahusaid dárbu dohkálaš lanjaide ja vistái

Muhtun ásaheami sámi kulturásahusaid eaiggádit visttiid mat sis leat doaimmaset várás. Ollugat dain dárbbasit divvut lanjaid vai duhtadit otnáš gáibádusaid mat leat dan doibmii mii dain lea. Hástalusain lea gávdnat ruđaid dán lágan divvumiidda. Muhtun visttit leat maiddá nu unni ja fuonit ahte lea stuorra dárbu áibbas ođđa vistti hukset. Eará kulturásahusaid láigohit lanjaid doaimmaset. Muhtumiin dain lea doaimma sturron dađistaga nu ahte dárbbasit stuorát ja eanet dohkálaš areálaid.

Okta hástalusain mii ollu kulturásahusain lea dál, lea ahte dain visttiin ii leat dohkálaš standárda otnáš gáibádusaid ektui, dahje mii gáibiduvvo jos galgá sáhttit doaimmat geasuheadđi deaivadanbáikin, bargosadđin ja sámi kultuvrra čájáhusbáikin. Strategiijat ja ruhtadanvuodđu dálás visttiid divvumiidda, ja mállat movt ruhtadit ođđa sámi kulturviesuid, stáhta viessoláigoruhtadanortnega bokte, lea okta dain stuorámuš hástalusain mii mis lea. Sámedikkis sáhttet leat áššečuolmmat maiddá lanjaid ja visttiid láigogoluid ruhtadeami oktavuodas Sámedikki doaibmadoarjaga bokte, ja vejolaš gáibádusaid oktavuodas oažžut Sámedikki dáhkidit guhkes áiggi ja divrras láigošiehtadusaid.

Kulturásahusaid eaiggádiin main lea kulturpolitihkalaš mihttomearri, lea lunddolaččat eará fokus go eaiggádiin main lea ovddasvástádus visttiid suodjaleamis ja bajásdoallamis. Sámedikki njuolggadoarjja kulturásahusaide manná ollásit ásaheami, sihke doaimmaide, doibmii ja dihto muddui vistti bajásdoallamii. Danne lea jearaldat leago visttiid/opmodaga suodjaleapmi ja bajásdoallan oassi kulturásahusa doaimmain, dahje galgá go váldofokus leat doaimmaide ja sisdollui. Sáhtta leat dárbu geassit čielgaseappot ráji dáid doaimmaid gaskii.

Opmodathálldašeamii profesjonaliseremis sáhtta boahťe vuorus leat mearkašupmi ja ávki doaimmaide. Sámedikki ovddasvástádusa sáhtta ráddjet guovddáš doibmii mii lea doaimmaoassi, go fas earát hálldašit giddodaga. Stáhta ortnega bokte ođđa kulturviesuid viessoláigoruhtademiin, lea

Sámedikkis ovddasvástáduš jahkásaš doaibmadoarjagis ja dan dáhkideamis, ja kulturásahus ieš galgá máksit viessoláiggu. Stáhta huksenfitnodat vistti eaiggádin fuolaha viessohoaiddárbálvalusain ja vistti bajásdoallamis.

4 Evttohus mihttomeriid ja strategiijaid ektui

Sámediggi juohká stuorra oasi ruđainis sámi kulturásahusaide. Dát ásahusat leat eanaš ásahuvvon báikkálaš sámi álgagiid vuođul. Daid sturrodat, doaibma ja ahki ii leat ovttalágan, muhto oktasaš buot daidda lea dat ahte dain leat stuorra hástalusat čoavdit doaimmaid ovdal go dain leat dat doaimmat maid háliidit dain galget leat, ja čađahit dan barggu maid dat ieža háliidit. Sámedikki mielas lea buorre go sámi servodagas leat ángiruššamat, mii maiddái lea áibbas dárbbašlaš vai sámi ásahusat galget sáhttit ovdánit.

Mii leat dán čilgehusas čalmmustan daid váldohástalusaid mat sámi kulturásahusain leat. Dáid hástalusaid guorahallama ja boahttevaš dieđáhusbarggu vuođul, maiddái kulturásahusaid iežaset árvalusaid vuođul, hábmejuvvojit mihttomearit ja strategiijat. Dát hástalusat sáhttet maiddái leat evttohussan mihttomeriide mat Sámedikkis leat kulturásahusaid ektui:

- Fágalaččat nana sámi kulturásahusat, maid lea njunušgelbbolašvuohta iešgudege (fága)surggiin
- Kulturásahusain buorre eaiggátvuohta
- Sámi ásahusat main leat buorit rámmaeavttut, maiddái báikkálaš ja regionála eiseválddiid bealis
- Sámi ásahusat main leat dohkálaš lanjat ja visti

Dieđáhusas galget leat iešgudege lágan strategiijat maid vuođul olahit sámi kulturásahusaid ovddidanmihttomeriid. Mii sáhttit juo dál dan vuođul mii čilgehusas válddahuvvo, buktit muhtun strategiijaevttohusaid. Sáhttet boahtit maiddái eanet strategiijat:

- Gelbbolašvuođa bajidanprográmma jodiheamis, ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenvugiin
- Kulturásahusaid ovddideapmi geavaheaddjiarenan mas lea geavaheaddji- ja galledanfokuss
- Nannet ja ásahit fágalaš fierpmádagaid sámi kulturásahusaid várás
- Ráhkadit strategiijaid dálá visttiid divvumii ja ođđa visttiid ásaheapmái
- Dárbbu mielde geahčadit ásahusaid organisašuvdnahámiid
- Bargat dan ala ahte nannet sámi kulturásahusaid bušeahtadili

Mearkkašupmi, Ovddadusbellodat áirras Aud Marthinsen

Sámediggeráđi čilgehus sámi kulturásahusaid birra

Lea deatalaš ja rigggudeaddjin Norgii bisuhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid dain guovlluin gos sápmelaččat leat árbevirolaččat ássan, ja gos sii leat doaibman.

Almmolašvuođas lea ovddasvástáduš váikkuhit dasa ahte sámi giella ja kultuvrra ja sámi árbevierut geavahuvvojit.

Ovddádusbellodaga sámediggejoavku oaivvilda ahte dán sihkkarastin dattetge berre dahkkojuvvot dábbalaš álbmotválljen orgánaid bokte dahke orgánaid bokte mat dain leat vuolán, ja eaktodáhtolašvuođa vuođul. Dat guoská sihke valástallamii, teáhterii, festiválaide, dáiddadoaimmaheapmái ja museaide.

Suohkanstruktuvraođastus lea maid mielde dagaheamen suohkaniid nu nanusin ahte daid sáhttet fuolahit dán ovddasvástádusa.

Mearkkašupmi, Ovddadusbellodat áirras Arthur Tørfoss

Sámedikki mielas ii leat vuogas ja lea váttis go Sámediggi lea mielde eaiggádeame kulturásahusaid. Vaikko čielggadeamis bohtá ovdan ahte dát lea juoga maid ásahusat ieža háliidit, de buktá dát goitge sámedikki mielas váttisvuodaid rollaid ektui go lea sihke juolludeaddji eiseváldi ja doarjjavuostáiváldi.

Sámediggi ávžžuha danin ráđi bidjat johtui barggu ahte luohpat eret eaiggátbealis buot kulturásahusain.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čeahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Arthur Johan Tørfoss	
2	Nanna Thomassen	
3	Marit Kirsten Anti Gaup	
4	Mariann Wollmann Magga	Nanna Thomassen
	Mariann Wollmann Magga	
5	Inger Elin Kristina Utsi	
	Henrik Olsen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čielggadusa sámi kulturásahusaid birra. Čielggadus čuovvu mielddusin protokollii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 03.12.14 dii.18.12.

Ášši/Sak DC 038/14

Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2015

Arkiivaáššennr.
14/4097

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	6.11.14	SR 122/14
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	1. – 2.12.14	EKL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 38/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii.09.05

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.11.14		Ášši/Sak SR 122/14 Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2015
2	02.07.14	Sametinget	Forhandlingene om en duodjivtale for 2015
3	27.08.14	Duojáriid ealáhussearvi og Sámiid duodji	Næringsavtale for duodji Krav 2015
4	04.09.14	Sametinget	Referáhta vuosstaš siehtadallančoahkkimis 04.09.14
5	11.09.14	Sametinget	Sametingets første tilbud - forhandling 2015
6	18.09.14	Sametinget	Referáhta nuppi siehtadallančoahkkimis 18.09.2014
7	22.09.14	Duojáriid ealáhussearvi, Sámiid duodji og Sametinget	Duodjealáhusšiehtadus oddajagimánu 1. b. - juovlamánu 31. b. 2015 Avtaletekst

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon siehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi ja Sámedikki gaskka, beaiváduvvon 22.09.14. Sámediggi addá fápmudusa Sámediggeráđđái bidjat lagat njuolggadusaid daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2015 bušehtas.

Ealáhus- ja kulturlávdegodti árvalus

Álgu

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši Ealáhusšiehtadusa dohkkeheami duoji várás 2015. Vuosttaš siehtadus mii vuolláičállojuvvui Sámedikki, Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi gaskka lei 2005:s, ja doaimmagodii oddajagimánu 1.b. 2006.

Mearkkašumit

Lávdegoddi mearkkašupmi Nordkalottfolket, lahtus Kjetil Romsdal:

Boahhteáiggi duodjeángeruššan.

Ealáhusšiehtadus Duodjeorganisašuvnnaid ja Sámedikki gaskka lea leamaš 2005 rájes, mainna ulbmil lea leamaš ovdánahttit ealáhuslaš duoji mii lea eanet gánnáhahti ja gálvojođahas iežas buvttaduvvon duojs. Lea juo 9 jagi dassáži go šiehtadus álggahuvvui ja de galggašii doaivvut ahte ortnet lea hábmejuvvon ja ožžon buori vuodu.

Ealáhusšiehtadusa olis lea Sámediggi čadahan dárkkistusa doarjavuostáiváldiiguin. Min dieđut áššái leat vižžon Sámedikki iežas digaštallannotáhttas doaibmadoarjjaortnega birra ja duodjeregistaris beaiváduvvon 17.4.2013. Dárkkistusa logu ektui leat hirkmat ollu spiehkastagat. Spiehkastagaid sivva lea váilevaš organiseren ja rehketdoallogirjen. Fuomášuvvon lea maid rehketčállin náittosguimmiid ja lagas bearraša gaskka, mii definerejuvvo fiktiivá rehketčállin, ja iige gustovaš njuolggadusaid ektui. Dán sáhtá gohčodit roavvát rihkkumiid. Dakkár rihkkumiid ii dohkket lávdegotti lahttu.

Dán dáhpáhusa vuodul ferte divvut gažaldaga ahte leago otnáš ortnet nohkka deaivil, ja lávdegotti lahttu evttoha čuovvovaš doaimmaid:

Vuoruhit duoji boahhteáiggi, lea čielga gáibáduš ahte duojárat čuvvot lága ja njuolggadusaid, ja mas iežasbuvttaduvvon duodji lea dat ollislaš dahkku mii dagaha ahte oazžu doarjaga Sámedikkis. Oazžut máksojuvvo doarjaga galgá dohkkehuvvon rehketdoallu autoriserejuvvon rehketdoallis. Ealáhusšiehtadus jorahuvvo doaibmadoarjagis fitnodat- ja márkanovdánahttin doarjagii 2016 rájes. Fitnodatovdánahttin ja gelbbolašvuodáhukse vuoruhuvvo rehketdoalu- márkan- ja vuovdinbarggu siskkobeaalde.

Stipeandaortnet mas lea ulbmil rekrutteret ealáhussii vuoruhuvvo. Sámediggi galgá ain dárkkistit ortnega bures, sihkkarastin dihte ahte ruhta adno intensuvnnaid ektui.

Sámi hábmen ja ođđajurdda duoji hárrái definerejuvvo dego iežas fágasuorgin, ja vuoruhuvvo.

Heittot dárkkistan bohtosiid vuodul , de ii sáhte lávdegotti lahttu doarjut hálddašemi sirdima duodjeorganisašuvnnaide.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Mearkkašupmi, Sámit lulde, áirras Marja Therese Nordsletta Aslaksen bokte, Olgeš, Johttisápmelaččaid listu, Áarjel-Saemiej Gielh, Nordkalottfolket ja Bargiidbellodat

Sámediggi berre bargat dan ala ahte addit duodjebagadeddjiide oadjebas ja buriid bargoeavttuid dainna lágiin ahte dan ásaht bastevaš ortnegin. Dasa lassin ferte duoji ealáhusšiehtadus 2016 vuoruhit ja merket ruđaid duodjebagadeddjiide Lulli-Norggas ja mearrasámi guovlluin.

Boahhte šiehtadusas berrejit bealit árvoštallat vejolašvuoda juohkit ruđaid árbevirolaš duodjai ja designii.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvoi čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Arthur Johan Tørfoss, áššejođiheadji	
2	Toril Bakken Kåven	Mariann Wollmann Magga
		Tor Gunnar Nystad
	Toril Bakken Kåven	
3	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	Toril Bakken Kåven
	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
4	Marit Kirsten Anti Gaup	Toril Bakken Kåven
	Marit Kirsten Anti Gaup	
5	Silje Karine Muotka	Toril Bakken Kåven
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
	Silje Karine Muotka	
6	Mariann Wollmann Magga	
7	Nora Marie Bransfjell	
8	Tor Gunnar Nystad	
9	Arthur Johan Tørfoss	
10	Christina Henriksen	
11	Sandra Márjá West	
	Arthur Johan Tørfoss, áššejođiheadji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvvi ja Sámedikki gaskka, beaiváduvvon 22.09.14. Sámediggi addá fápmudusa Sámediggeráddái bidjat lagat njuolggadusaid daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2015 bušehtas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii. 09.55.

Ášši/Sak BFOL 005/14

Ášši/Sak DC 039/14

Dáiddáršiehtadus 2015

Arkiivaáššennr.
14/4800

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	6.11.14	SR 123/14
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	1.– 2.12.14	BFOL 005/14
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 39/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii.10.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.11.14		Ášši 123/14 Dáiddáršiehtadus 2015
2	31.07.2014	Sámi Dáiddárráđdi/Samisk kunstnerråd	Gáibádus 2015 dáiddáršiehtadusaide/Krav til kunstnerforhandlingene 2015
3	30.09.2014	Sámediggi/Sametinget	Sámedikki fálaldat/Sametingets tilbud
4	16.10.2014		2015 Dáiddáršiehtadusa beavdegirji/Protokoll Kunstneravtale 2015

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha 2015 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđdi ja Sámediggi leaba šiehtadan 06.10.2014.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 039/14 – Dáiddáršiehtadus 2015. Lávdegotti árvalus lea ná:

Mearkkašumit

Mearkkašupmi lávdegottis, Norgga Sámiid Ríikasearvi (NSR) lahtut Viktor Inge Paulsen, Sandra Márjá West, Nanna Thomassen ja Inger Elin Kristina Utsi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtut Johan Vasara, John Kappfjell, Stein Are Olsen ja Jørn Are Gaski, Áarjel-Saemiej Gielb lahttu Ellinor Marita Jáma, Nordkalottfolket lahttu Kjellrun Wilhelmsen, Árja lahtut Torbjørg Leirbakken ja Hartvik Hansen ja Olgešbellodaga lahttu Lars Filip Paulsen:

Lávdegoddi ávžžuha SDR gulahallat Ruota ja Suoma bealde sámedikkiiguin ja oazžut daid searvat ja eanet váikkuhit dáiddáršiehtadussii. Go dáiddárat sihke Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas sáhttet

atnit ávkki šiehtadusas, de lea lunddolaš ahte eanet go dušše Norgga bealde Sámediggi váikkuha ekonomalaččat šiehtadussii.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Mearkkašupmi, Ovddásdusbellodat, áirras Arthus Tørfoss bokte

Dáiddáršiehtadus 2015

Sámediggi oaivvilda ahta kultureallin eanet go dál sihke sáhtá ja berre ruhtadit iežas. Kultureallin berre eanet go dál ovddiduvvot ja adnojuvvot sierra ealáhussan, mas olbmuid illu ja duhtavašvuohta buori muddui mearrida guđe dáiddašlájaid galget ceavzit. Ii leat mihkkege politihkalaš bargguid mearridit mat leat buorit kulturovdanbuktimat ovdamearkka dihtii almmolaš doarjagiid bokte, muhto doppe gos almmolašvuohta geavaha ruđaid kulturovdanbuktimii, doppe lea deatalaš ahte ruđat bohtet eatnašiidna buorin.

Kultuvra duddjo dávjá olbmuid gaskavuodaid ja ovddida nana individaid. Kultuvra sáhtá leat váikkuhit šaddamii. Olbmot šaddet eanet ja eanet dihtomielalaččat iežaset kultuvrralaš geavahussii, ja kulturealáhusaid ruhtajorru lassána eanet go eará ealáhusain. Mátkeallin lea okta mángga ealáhusain mii sáhtá leat čadnojuvvon kultuvrii, ja mii lea mielde ovddideamen báikkiid. Deatalaš lea ángirusšat vai kultuvra lea mielde váikkuheamen šaddamii. Danne berre kultureallin adnojuvvot iehčanas ealáhussan mas sáhtá oazžut mielde eaktodáhtolaš barggu ja maiddái fitnolaš beroštumi. Eaktun šaddamii kultursuorggis lea ahte ángirusšojuvvo ovttasdoaimmamiin gaskal eaktodáhtolaš suorggi ja fitnolaš oassálastiid. Guhkit ággi vuollái dat addá bistileamos oalgeváikkuhusaid sihke kultuvrii ja servodahkii muđui.

Sámedikki mielas lea deatalaš ja riggodahkan Norgii bisuhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid dain guovlluin gos sápmelaččat árbevirolaččat leat ássan, ja gos sii leat doaimman. Dan sihkkarastin berre dattetge dahkkojuvvot dáibálaš álbmotválljen orgánaid bokte dahje orgánaid bokte mat leat dain vuolgan, ja eaktodáhtolaš vuodus. Almmolašvuodas lea ovddasvástádus das ahte leat mielde bisuheamen sámi giela ja kultuvrra ja sámi árbevieruid.

Dán vuodul oaidná Sámediggi sierra sámi dáiddáršiehtadusa dárbbasmeahttumin. Dáiddáršiehtadusortnet heaittihuvvo boahhteáigái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Kjellrun Wilhelmsen, áššjođiheadđji	Ellinor Marita Jåma
		Vibeke Larsen
	Kjellrun Wilhelmsen	
2	Nanna Thomassen	
3	Arthur Johan Tørfoss	Inger Elin Kristina Utsi
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
		Johan Vasara
	Arthur Johan Tørfoss	
4	Marit Kirsten Anti Gaup	
5	Inger Elin Kristina Utsi	
6	Beaska Niilas	Mariann Wollmann Magga
7	Sandra Márjá West	
8	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
9	Jovna Zakarias Dunfjell	Jørn Are Gaski
	Jovna Zakarias Dunfjell	
10	Hartvik Hansen	
11	Jørn Are Gaski	Beaska Niilas
12	Henrik Olsen	
	Kjellrun Wilhelmsen, áššjođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha 2015 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđđi ja Sámediggi leaba šiehtadan 06.10.2014.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii.11.15.

Ášši/Sak PFL 005/14

Ášši/Sak DC 040/14

Etihkalaš njuolggadusat sámedikki politihkkáriidda

Arkiivaáššennr.
14/5400

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinjodihangoddi	12.09.14	DCJ 13/14
Plána- ja finánsalávdegoddi	6. – 7.10.14	PFL 005/14
Sámedikki dievasčoahkkinn	8. – 10.10.14	DC 40/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii.11.15

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Ášši DCJ 13/14

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalusevttohus:

ETIHKALAŠ NJUOLGGADUSAT SÁMEDIKKI POLITIHKKÁRIIDDA

Sámedikki árvvut:

- rievttalašvuohta, ovttárvosašvuohta, árvvusatnin ja solidaritehta
Čuokkis guoskkaha Sámedikki doaimma árvvuid álbtoválljen eamiálbmtorgánan ovttaskas olbmuid, joavkkuid, eará politihkalaš orgánaid ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargobeallalaččaid ektui.
- vuoiggalašvuohta, rehálašvuohta, luohtehahttivuohta ja rabasvuohta
Čuokkis guoskkaha ovttaskas politihkkára iešheanaláš geatnegasvuođa láhttet dan láhkái ahte ovddida luohttámuša ja buori beaggima. Sámi servodaga oktasaš riggodagaid hálldašeaddjin ovttaskas politihkkára etihkalaš miellaguottuide leat erenoamáš alla gáibádusat su bargguin Sámedikki ovddas. Álbtoválljen olbmot fertetit diehtit ahte sii huksejit vuođu dan luohttámuššii ja miellaguddui mii sápmelaččain ja earáin lea Sámediggái.

Ulbmil njuolggadusaiguin:

Áigumuš njuolggadusaiguin lea duddjot dihtomielalašvuođa ja oaivadi mo galggašii láhttet ja välljet dahkat. Dat eai leat dievaslaččat, ja danne eai čoavdde ovttaskas olbmo etihkalaš jurddašeamis buot doaimmain Sámedikki ovddas.

Sámedikki politihkkárat galget:

1. čuovvut dáid njuolggadusaid árvvuid ja norpmaid.

2. doahhtalit lágaid, láhkaásahusaid ja njuolggadusaid ja árvvus atnit Sámedikki njuolggadusaid.
3. fáttmasteaddji vugiin ja árvvusatnimiin viggat veahkehit sin geat ohcet veahki Sámedikkis dárbuid ja áššái guoskevašvuođa ektui.
4. leat dihtomielalaš sámi kultuvrra ja eallinvuogi erohusaide.
5. láhttet dan láhkái ahte Sámediggi adnojuvvo árvvus ja lassána máhttu ja áddejupmi sámepolitiikkii ja sámi servodahkii.
6. viggat garvit dilálašvuođaid mat sáhttet dagahit riiduid Sámedikki beroštumiid ja persovnnalaš oktavuodaid gaskii. Muđui čujuhuvvo hálddašanlága § 6 habilitehtagáibádussii.
7. ii dohkkehit alcces, iežas bearrašii dahje eará lagas olbmuid erenoamáš ekonomalaš dahje earálágán ovdamuniid mat sáhttet áddejuvvot váikkuheadjin, dahje sáhttit váikkuhit politiikkalaš daguid ja mearrádusaid.
8. priváhta ii lohpidit maidege mii sáhtta váikkuhit bálvalusa Sámedikki ja geavaheddjiid beroštumiid vuostá.
9. váruhit vai oskkilduvvon dieđut maid oažžu Sámedikki áššemeannudeami oktavuodas adnojuvvojit árvvus, ja ii goassege geavahit oskkilduvvon dieđuid maid lea beassan oaidnit bálvalusastis persovnnalaš ovdamuniid joksamii dahje earáid soardimii mange láhkái..
10. fuolahit ahte buot dieđuid maid juohká barggustis Sámedikki ovddas leat riehta ja jáhkehahti.
11. fuolahit ahte lea Sámediggi mii máksá mátkegoluid go lea Sámedikki politiikkárin ja doaibmá Sámedikki ovddas. Dán prinsihpas sáhtta spiehkastit dušše go Sámediggi lea dan earenoamážit dohkkehan.
12. čájehit čorgatvuođa ja govtolašvuođa ekonomalaš áššiin ja Sámedikki opmodaga oktavuodas.
13. ii bidjat hálldahussii gáibádusaid mat eai soaba sin bargguide ja geatnegasvuođaide, ja mat eai soaba áššálašvuhtii maid bargiin vuordá.
14. láhttenvugiin čájehit ahte árvvus atná eará sámediggeáirasiid.
15. leat várrugas govaiguin dahje sániiguin govvet eará sámediggeáirasiid sosiála mediain.
16. leat dihtomielalaš Sámedikki beaggima ektui.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámediggi lea meannudan etihkalaš njuolggadusaid sámedikki politiikkariidda. Ulbmil lea áirasiid fuomášahttit ja jurddašahttit etihkalaš beliid iežas rollas dego álbmotválljejuvvon luohhtevašolbmot.

Mearkkašumit

Lávdegotti lahtut Norgga Sámiid Riikkasearvis (NSR) Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Pjera Heika Muotka ja Beaska Niillas, lahtut Bargiidbellodagas (Bb) Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árja lahttu Jan Áge Biti, Olgešbellodagas lahttu Ellen Kristine Saba, Áarjel-Saemiej Giel (ÁaSG) lahttu Jovna Z. Dunfjell ja Ovddádusbellodaga lahttu Aud Marthinsen ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Lávdegoddi čujuha ahte dievasčoahkkinjođihangoddi dat hálldaša Sámedikki njuolggadusaid, maiddá etihkalaš njuolggadusaid. Lávdegoddi oavvilda ahte dievasčoahkkinjođihangoddi ferte buorebut

oainnusmahttit sámediggeáirasiidda ahte dievasčoahkkinjodihangoddi dat lea rivttes instánsa maid geavahit dalle go dát njuolggadusat rihkkojuvvojit, ja mii vuordit maiddái ahte dievasčoahkkinjodihangoddi ráhkada sierra áššemeannudanvugiid dán lágan oktavuodáváldimiidda. Etihkalaš njuolggadusaid berre maiddái váldit ovdan áššin juohke Sámedikki álggus.

Evttohus

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Bargiidbellodagas(Bb), Árjas, Olgešbellodagas ja Áarjel-Saemiej Giel (ÁaSG) lahtus

Evttohus 1

Vuosttaš oasi sadjái dievasčoahkkinjodihangotti evttohusas biddjojuvvo dát:

Sámedikki politihkkarat berrejit, go sis lea dahkamuš ovttaskas olbmuiguin, joavkkuiguin, eará politihkalaš orgánaiguin ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargobeallalaččaiguin, čájehit rievttalašvuoda, ovttárvosašvuoda, árvvusatnima ja solidaritehta.

Sámedikki politihkkarat berrejit geahččalit čájehit vuoiggalašvuoda, rehálašvuoda, jáhkehahttivuoda ja rabasvuoda, ja dasto láhttet dan láhkái ahte ovddida luohttámuša ja buori beaggima. Sámi servodaga oktasaš riggodagaid hálldašeaddjin ovttaskas politihkkára etihkalaš miellaguottuide leat erenoamáš alla gáibádušat su bargguin Sámedikki ovddas. Álbmotválljen olbmot fertejit diehtit ahte sii huksejit vuodu dan luohttámušii ja miellaguddui mii sápmelaččain ja earáin lea Sámediggái.

Áigumuš njuolggadusaiguin lea duddjot dihtomielalašvuoda etihkalaš áššiin dan ektui ahte mo galggašii láhttet ja válljet dahkat. Dat eai leat dievaslaččat, ja danne eai čovdde ovttaskas olbmo etihkalaš jurddašeamis buot doaimmain Sámedikki ovddas.

Nuppi oasis dievasčoahkkinjodihangotti evttohusas biddjojuvvojit tállaid sadjái kuvlačuoggát ja čuovvovaš čuoggát váldojuvvojit eret: 7, 8, 11, 12 ja 16.

Čuokkis 1 rievdaduvvo ja dat šaddá ná:

- Doahttalit árvvuid ja norpmaid buot sámedikki njuolggadusain.

Čuokkis 4 rievdaduvvo ja šaddá ná:

- leat dihtomielalaš sámi kultuvrra, árbevieruid ja eallinvuogi erohusaide.

Čuokkis 10 rievdaduvvo ja šaddá ná:

- fuolahit ahte buot dieđuid maid juohká barggustis Sámedikki ovddas leat luohtehahti.

Čuoggát 14 ja 15 laktojuvvojit oktii ja dat šaddá ná:

- láhttenvugiin čájehit ahte árvvus atná eará sámediggeáirasiid, ja čájehit várrugasvuoda earáid govverniiin ja válddahemiin sosiála mediain

Ovddádušbellodaga evttohus

Evttohus 2

Vuosttaš oasi sadjái dievasčoahkkinjodihangotti evttohusas biddjojuvvo dát:

Sámedikki politihkkarat berrejit go sis lea dahkamuš ovttaskas olbmuiguin, joavkkuiguin, eará politihkalaš orgánaiguin ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargobeallalaččaiguin, čájehit rievttalašvuoda, ovttárvosašvuoda ja árvvusatnima.

Sámedikki politihkkarat berrejit geahččalit čájehit vuoiggalašvuoda, rehálašvuoda, jáhkehahttivuoda ja rabasvuoda, ja dasto láhttet dan láhkái ahte ovddida luohttámuša ja buori beaggima. Sámi servodaga

oktasáš riggodagaid hálldašeaddjin ovttaskas politihkkára etihkalaš miellaguottuide leat erenoamáš alla gáibádušat su bargguin Sámedikki ovddas. Álbmotválljen olbmot fertet diehtit ahte sii huksejit vuodu dan luohttámuššii ja miellaguottuide mii sápmelaččain ja earáin lea Sámediggái.

Áigumuš njuolggadusaiguin lea duddjot dihtomielalašvuoda etihkalaš áššiin dan ektui ahte mo galggašii láhttet ja válljet dahkat. Dat eai leat dievaslaččat, ja danne eai čovdde ovttaskas olbmo etihkalaš jurddašeamis buot doaimmain Sámedikki ovddas.

Nuppi oasis dievasčoahkkinjodihangotti evttohusas biddjovuohtit tállaid sadjái kuvlačuoggát ja čuovvovaš čuoggát váldjovuohtit eret: 7, 8, 11, 12 ja 16.

Čuokkis 1 rievdaduvvo ja šaddá ná:

- Doahttalit árvvuid ja norpmaid buot sámedikki njuolggadusain.

Čuokkis 4 rievdaduvvo ja šaddá ná:

- leat dihtomielalaš sámi kultuvrra, árbevieruid ja eallinvuogi erohusaide

Čuokkis 10 rievdaduvvo ja šaddá ná:

- fuolahit ahte buot dieđuid maid juohká barggustis Sámedikki ovddas leat luohtehahti.

Čuoggát 14 ja 15 laktojuvvojit oktii ja dat šaddá ná:

- láhttenvuogiin čájehit ahte árvvus atná eará sámediggeáirasiid, ja čájehit várrugasvuoda earáid govveimiin ja válddahemiin sosiála mediain.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Muđui doarju Sámediggi dievasčoahkkinjodihangotti mearrádušárvalusa.

Evttohus 3 Árras Geir Are Winther, Ovddádušbellodat

Etihkalaš njuolggadusat Sámedikki politihkkáriidda

Čuovvovaš evttohus boahká ollásit ráđi evttohusa sadjái:

1.1 Ássiid vuhtiiváldin

Váldedoaimmaheaddjin, bálvaleaddjin ja mearkašahti ollu servodatressaid hálldašeaddjin lea Sámediggi geatnegahttojuvvo – ja nu maidá ovttaskas árras ja bargi – vuhtiiváldit ássiid beroštumiid, geahččalit ollašuttit ovtadássásaš meannudeami ja árvvusatnit ovttaskas olbmo.

1.2 Sámedikki beaggima vuhtiiváldin

Ovttaskas árras ja bargi lea geatnegahttojuvvo doaimmahit bargamušaidis ja meannudit earáiguin etihkalaččat dohkálaš vuogiin, amas vahágahttit Sámedikki beaggima.

2.1 Doahttalangeatnegasvuohka

Sámedikki bargit ja árrasat leat geatnegahttojuvvo čuovvut daid rievttálaš njuolggadusaid ja etihkalaš njuolggadusaid mat gustojit doibmiin, ja doahttalit bajit válddi gohččumiid. Doahttalangeatnegasvuohka ii mearkaš geatnegasvuoda čuovvut gohččumiid rihkkut lága dahje dahkat juoidá mii lea eahpeetihkalaš.

2.2 Raporteregeatnegasvuohka

Sametingets ansatte og representanter plikter å melde fra om forhold hun eller han blir kjent med og som kan påføre arbeidsgiver, ansatte, representanter eller omgivelsene tap eller skade, slik at det kan iverksettes tiltak med sikte på å unngå eller begrense tapet eller skaden.

2.3 Bevttolašvuodageatnegasvuotta

Sámedikki bargit ja áirasat leat geatnegahttojuvvon geavahit ja áimmahuššat Sámedikki resurssaid buoremus ekonomalaš ja ulbmillaš vuogi mielde, eai ge galgga boastut geavahit eai ge duvhlidit Sámedikki ruđaid. Vai ollašuhthtojuvvojit mearriduvvon mihttomearit buori ja beaktilis vuogi mielde, de gáibiduvvo vihkkedallan gaskal bevttolašvuoda, resursageavaheami, vuđolašvuoda, kvalitehta ja buori hálddašanvieru.

3.1 Almmolašvuotta

Hálddašeamis galgá lea rabasvuotta vai almmolašvuotta sáhtta oahpásmuvvat Sámedikki doaimmain, ja nu oaidnit mo Sámediggi čadaha bargamušaidis.

3.2 Árjjalaš dieđihangeatnegasvuotta

Sámedikki lea árjjalaš dieđihangeatnegasvuotta. Sámedikki bargit ja áirasat galget álo addit rievttis dieđuid ja doarvái dieđuid, leaš dal eará eiseválddiide, fitnodagaide, organisašuvnnaide vai ássiide. Muhtun oktavuodain dat mearkaša ahte jearatkeahhtá galgá almmuhit dárbbalaš dieđuid main lea mearkašupmi ášši meannudeapmái.

3.3 Bargiid ja áirasiid sátnefriddjavuotta

Sámedikki bargiin ja áirasiin, ja maiddái buohkain earáin ge, lea vuodđovuoigatvuotahan ovddidit kritihkalaš cealkámušaid Sámedikki doaimma birra ja buot eará diliid birra.

3.4 Dieđiheapmi vávjehahtti diliid birra doaimmas

Sámedikki bargit galget sáhttit dieđihit vávjehahtti diliid birra hálddašeamis. Ovdalگو dieđiheami berre leat geahččaluvvon čovdit ášši siskkáldasat.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čeahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 2 sadjái, bođii evttohus 3, mii hilgojuvvui 31 jienain 2 jiena vuostá.
- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 31 jienain 2 jiena vuostá.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Beaska Niilas, áššejođiheaddji	Toril Bakken Kåven
2	Geir Are Winther	Jørn Are Gaski
		Beaska Niilas
3	Anita Persdatter Ravna	
4	Laila Nystad	
5	Mariann Wollmann Magga	
6	Jørn Are Gaski	Sandra Márjá West
7	Inger Eline Eriksen	
8	Piera Heaika Muotka	
9	Geir Are Winther	Jørn Are Gaski
10	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	

11	Ronny Wilhelmsen	Beaska Niilas
12	Hartvik Hansen	
13	Per Andersen Bæhr	
	Geir Are Winther, čoahkkinnortnegii	
	Beaska Niilas, áššjođiheadji	
	Arthur Johan Tørfoss, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

ETIHKALAŠ NJUOLGGADUSAT SÁMEDIKKI POLITIHKKÁRIIDDA

Sámedikki politihkkarat berrejit, go sis lea dahkamuš ovttaskas olbmuiguin, joavkkuiguin, eará politihkalaš orgánaiguin ja nášuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbargobeallalaččaiguin, čájehit rievttalašvuoda, ovttárvosašvuoda, árvvusatnima ja solidaritehta.

Sámedikki politihkkarat berrejit geahččalit čájehit vuoiggalašvuoda, rehálašvuoda, jáhkehahttivuoda ja rabasvuoda, ja dasto láhttet dan láhkái ahte ovddida luohttámuša ja buori beaggima. Sámi servodaga oktasaš riggodagaid hálddašeaddjin ovttaskas politihkkára etihkalaš miellaguottuide leat erenoamáš alla gáibádusat su bargguin Sámedikki ovddas. Álbmotválljen olbmot fertejit diehtit ahte sii huksejit vuodu dan luohttámušii ja miellaguddui mii sápmelaččain ja earáin lea Sámediggái.

Ulbmil njuolggadusaiguin:

Áigumuš njuolggadusaiguin lea duddjot dihtomielalašvuoda ja oaivadit mo galggašii láhttet ja válljet dahkat. Dat eai leat dievaslaččat, ja danne eai čoavdde ovttaskas olbmo etihkalaš jurddašeamis buot doaimmain Sámedikki ovddas.

Sámedikki politihkkárat galget:

- Doahttalit árvvuid ja norpmaid buot sámedikki njuolggadusain.
- Doahttalit lágaid, láhkaásahusaid ja njuolggadusaid ja árvvus atnit Sámedikki njuolggadusaid.
- Fátmmasteaddji vugiin ja árvvusatnimiin viggat veahkehit sin geat ohcet veahki Sámedikkis dárbbuid ja áššái guoskevašvuoda ektui.
- Leat dihtomielalaš sámi kultuvrra, árbevieruid ja eallinvuogi erohusaide.
- Láhttet dan láhkái ahte Sámediggi adnojuvvo árvvus ja lassána máhttu ja áddejupmi sámepolitiikkii ja sámi servodahkii.
- Viggat garvit dilálašvuodaid mat sáhttet dagahit riidduid Sámedikki beroštumiid ja persovnnalaš oktavuodaid gaskii. Muđui čujuhuvvo hálddašanlága § 6 habilitehtagáibádussii.
- Váruhit vai oskilduvvon dieđut maid oazžu Sámedikki áššemeannudeami oktavuodas adnojuvvojit árvvus, ja ii goassege geavahit oskilduvvon dieđuid maid lea beassan oaidnit bálvalusastis persovnnalaš ovdamuniid joksamiid dahje earáid soardimii mange láhkái..
- Fuolahit ahte buot dieđuid maid juohká barggustis Sámedikki ovddas leat luohtehahtti.

- Li bidjat hálddahussii gáibádusaid mat eai soaba sin bargguide ja geatnegasvuodáide, ja mat eai soaba áššálašvuhtii maid bargiin vuordá.
- Láhttenvugiin čájehit ahte árvvus atná eará sámediggeáirasiid, ja čájehit várrugasvuodá earáid govveimiin ja válddahemiin sosiála mediain

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii.12.00.

Ášši/Sak DC 041/14

Sámedikki cealkámuš 2015/2016 boazodoallošiehtadussii

Arkiivaáššennr.
14/6032

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	6.11.14	SR 126/14
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	1. – 2.12.14	EKL
Sametingets plenum	3. – 5.12.14	DC 41/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii. 15.05

Dievasčoahkkinjođihangoddi evttoha ahte čuovvovaččat leat bealálaččat meannudit ášši 41/14 Sámedikki cealkámuš boazodoallošiehtadallamiidda 2015/2016:
Ellinor Marita Jåma

Ellinor Marita Joma ovddas boahhá várrelahttu Ida Marie Bransfjell

Dievasčoahkkinjođihangotti evttohus dohkkuhuvvui ovttajienalaččat

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.11.14		Ášši SR 126/14 Sámedikki cealkámuš 2015/2016 boazodoallošiehtadussii

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki cealkámuš 2015/2016 boazodoallošiehtadussii

Álgu

Sámediggái lea deatlaš ahte boazodoalus sámi servodaga geađgejuolgealáhussan leat buorit rámmaeavttut. Boazodoallošiehtadus gaskal stáhta ja boazodoalu maid Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ovddasta, lea deatlaš reaidun dasa ahte čuovvolit boazodoallopolitihka mihttomeriid. Sámedikkis lea dárkojeaddji rolla boazodoallošiehtadallamiin, ja ovddida cealkámušaid beliide ovdal šiehtadallamiid ja lea sajis šiehtadallamiin.

Cealkámušastis 2015/2016 boazodoallošiehtadussii čujuha Sámediggi surggiide maid šiehtadusbealit berrejit čalmmustahttit erenoamážit šiehtadallamiin. Dasto čujuha Sámediggi muhtun boazodoallopolitihkalaš áššiide maid berre čalmmustahttit erenoamážit ovddasgvlui.

Boazodoallošiehtadusas lea maŋimus jagiid ealáhusbealli leamaš čalmmustahttojuvvon erenoamážit, ja váikkuhusgaskaoamit leat rievdan dan guvlui ahte láhčit daid boazodolliide geain lea boazodoallu váldodoaibman. Dat rievdan nannejuvvui ain eanet 2014/2015 boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea dakkár ovdáneapmi buorre mii doarju ealáhusbeali, muhto oaivvilda ahte dát ángiruššan čuočcá menddo garrasit ealáhusa kultuvrralaš beallái. Stáhtas lea maid ovddasvástádus bisuhit ja nannet boazodoalu bearašvuđot ealáhussan ja sámi kultuvrra geađejuolgin.

Boazodoallošiehtadus lea váldoreaidun dasa ahte čađahit boazodoallopolitihka, ja danne oaivvilda Sámediggi ahte ferte leat vejolaš váldit mielde dán beali boazodoallošiehtadussii.

Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin

Areála- ja guohtunressusat lea boazodoalu deataleamos resursavuodđu. Eaktun dálá árbevirolaš doaimmaheami bisuheapmái, lea stuorra čalmmusteapmi areálasuodjaleapmái. Boazodoallu vásiha eanet ja eanet sisabahkkemiid eará areálageavaheamis. Dat dáhpáhuvvá almmá dan haga ahte sisabahkkemiid ollislaš váikkuhus árvoštallojuvvo, ja almmá dan haga ahte boazodoallu oazžu resurssaid ja gelbbolašvuoda beassat leat čoavddusdiđolaš oassálasti mearrádusproseassaide.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas ferte vuoruhuvvot boazodoalu areálavuođu sihkkarastin areálaressurssaid duođašteami ja goziheami bokte ja resursa- ja gelbbolašvuodahuksema boazodoalus ja boazodoalu várás.

Sámediggi čujuha ON Álgoálbmogiid máilmmikonferánsa loahppadokumentii mas Norga ohpit lea geatnegahtán iežas háhkat sámiid ovddasteaddji ásašusain friija ja ovddalgihti dieđiheami vuodul miehtama. Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte boazodoalus lea duohta vejolašvuolta oassálastit iežas eatnamiid hálddašeapmái. Dan ii beasa boazodoallu dál. Danne lea deatalaš nannet boazodoalu resurssaid ja gelbbolašvuoda nu ahte dat duođas beassá váikkuhit ja searvat konsultašuvnnaide dakkár mearrádusaid oktavuodas main lea njuolga váikkuhus sidjiide, ja dalle erenoamážit areálaššiin. Sámediggi oaivvilda ahte stáhtas lea stuorra ovddasvástádus sihkkarastit dan ahte boazodoalus leat doarvái ruđat dasa ahte fuolahit iežaset areálaberoštumiid.

Danne ávžžuha Sámediggi šiehtadallanbeliid vuoruhit ruđaid resursa- ja gelbbolašvuodahuksemaii fuolahat dihti areálavuoigatvuodaid- ja beroštusaid vai sáhtá dustet ođđa areálagáibideaddji doaimmaid. Dan sáhtá mángga láhkai čoavdit, earret eará mealgat stuorát doaimmadoarjaga bokte ja resursaguovddážiid ja diehtujuohkinguovddážiid huksema bokte. Orohagat fertejit leat guovddážiid das. Danne oaivvilda Sámediggi ahte šiehtadallanbealit ovtta Sámedikkiin fertejit ságastallat mo dán barggu sáhtá organiseret nu ahte resurssat geavahuvvojit buoremus lági mielde.

Protect Sápmi ii leat vel sihkkarastojuvvon vuodđoruhtadeami iežas bargui vai sáhtá fuolahit sámi vuoigatvuodaegaiggiid areálaberoštumiid ja eana- ja resursavuoigatvuodaid. Sámediggi čujuha dasa ahte Protect Sápmi okto ii leat doarvái dasa ahte sihkkarastit boazodoalu areálaberoštumiid, muhto dat lea okta mángga reaiddus guhkit áiggi vuollái fuolaheamen sámi areálaberoštumiid. Sámediggi lea Protect vuodđudeami rájes juolludan ruđaid dasa jahkásaččat, ja vuordá ahte eará ge almmolaš eiseválddit leat mielde sihkkarastimin Protect Sápmái guhkesáiggi ruhtadeami.

Ekonomalaš ovdáneapmi boazodoalus

Sámediggái lea deatalaš ahte láhččojuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Heajos sisaboahuovdáneami ja gollolassáneami geažil boazodoalus maŋimus jagiid lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit ain leat mielde loktemin gánnáheami. Danne lea Sámedikki mielas riektá ahte vuoruhuvvo dat doarjja mii movttidahtá njuovvat ja vuovdit eanet vai sisaboahut badjána.

Sámediggi lea fuolastuvvan ekonomalaš ceavzilvuoda geažil boazoguohtunguovlluin gos lea stuorra boraspirevahádat. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid váldit vuhtii daid stuorra vahátloguid mat čuhcet

erenoamážit boazodollui Romssa fylkka rájes lulás go árvvoštallet váikkuhangaskaoapmeortnegiid boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea buorre go boazodoallošiehtadusas lea nana ealáhusčalmusteapmi, mii eanet ja eanet láchčá daidda ealáhusdoaimmaheddjiide geain lea boazodoallu váldodoaibman. Dát ii galgga eastadit čalmusteames eará surggiid. Sámi oainnu mielde ii leat sávahahtti ángirusšan dušše dakkár biergobuvttademiin mii sáhtá rievdadit boazodoalu nu ahte šaddet stuorát ovttagat.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas fertejit leat váikkuhangaskaoamit mat movttiidahttet eanet lasseealáhusaide boazodoalus mat sáhttet addit bargosajiid eanet boazodolliide.

Boazodoallošiehtadus lea ovdal várren 2,0 miljon ruvno jahkásaččat Sámedikki bušehtti doarjun dihtii ealáhusaid mat leat lotnolasat boazodoaluin. Dán boazodoallošiehtadusa juolludusas lea leamaš mearkašupmi Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaibmabijuid boazodoalus. Ruđat leat buori muddui dorjon duodjeealáhusa, mii lea dábalaš lotnolasealáhus boazodoalus. Lotnolasealáhusat leat lunddolaččat sámi árbevirolaš boazodoalus, ja leat mielde doarjumin ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu.

Ovddit boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiin sohpe šiehtadallit oktiordnet Boazoprográmma Ruoná mátkeeallima ja báikkálaš biepmu ovddidanprográmmain. Okta oktiordnema eavttuin lei ahte boazodoallu oázžu ovddastusa stivrenjovkui. Sámedikkis lea leamaš ovddasteaddji Boazoprográmma stivrenjoavkkus, ja Sámediggi oaidná lunddolažžan ahte Sámedikkis maid lea ovddasteaddji Ruoná mátkeeallima ja báikkálaš biepmu ovddidanprográmma stivrenjoavkkus lassii NBR ovddasteaddjái.

Boazodoalu ovddidanfoanda (BOF) lea mielde ovddideamen boazodoalu boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid vuodul. Sámediggi bivdá šiehtadalliid addit Sámediggái ovddasteami BOF stivrii vai Sámediggi oahppá eanet boazodoalu ovddidan- ja investerendárbbuid birra.

Sámediggi lea duhtavaš dainna ahte šiehtadallit mánggaid jagiid leat čalmustahttán vuovdaleami. Bohccobierggu márkandillái lea deatalaš ahte boazodoalu beaggin vuoruhuvvo, seammás go geahččaluvvo gávdnat buriid čovdosiid njuovvanstruktuvrra, vuovdiovdideami doaibmabijuid ja juogadančovdosiid ektui.

Sámediggi lea mihtten ahte Bohccobierggu márkánlávdegotti bargu lea váikkuhan buriid bohtosiid. Deatalaš lea viidáseappot ovddidit barggu dainna lágiin ahte suokkardit sojuid ja dađistaga ovddidit ođđa vugiid mo vuovdalit bohccobierggu.

Sámediggái lea deatalaš ahte láchčojuvvo meahccenjuovvamii. Das leat vejolašvuodát boazodolliide loktet sisabođu, ja dahká vejolažžan buorebut fuolahit árbevirolaš sámi njuovvan- ja viidásetráhkadanproseassa mas buot geavahuvvojit buot oasis bohccos, sihke biebmun ja ávnnasin duodjái. Sámediggi oaivvilda ahte ferte addojuvvot sullasaš spiehkastus bohcco njuovvama ja vuovdima oktavuodas árbevirolaš sámi diliin go dan mii lea Suomas.

Boazodoalu sihkkarastin bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhussan

Sámedikki mielas lea deatalaš bisuhit boazodoalu árbevirolaš málle bearašvuđot ealáhussan. Sámediggi ballá ahte boazodoallopolitihkalaš ovdáneapmi geahnohuhtá ain eanet bearašvuđot boazodoalu. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde bisuheamen dan, go bearašvuđot málles lea mearrideaddji mearkašupmi dasa ahte bisuhit ja nannet boazodoalu kultuvrralaš ceavzilisvuodá.

Nationála boazodoallopolitihkka lea vuodđuduvvon guovtti iehčanas vuđđui: ealáhuspolitihkalaš buvttadanárvui, ja sámpolitihkalaš kulturárvui. Dat mielddisbuktá geatnegasvuodaid, maiddáii boazodoalu kultuvrralaš ceavzilisvuhtii. Boazodoallošiehtadusa oktavuodas leat deatalaš ortnegat mat erenoamážit leat guoskan mánáide, nuoraide ja nissonolbmuide boazodoalus, heaittihuvvon dahje gáržžiduvvon. Stipeandaortnet nuoraid várás ja mánáidgárdedoarjja leat heaittihuvvon.

Šiehtadallanbealit fertejit danne čielggadit mo boazodoallošiehtadallamat sáhttet heivehuvvot Váldošiehtadusa prinsihpaide, lagat ráddádallamiid bokte dan birra guđe ortnegat sáhttet doarjut kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomeari.

Kultuvrralaš ceavzilisvuodas lea sáhka das ahte sealluhit sámi kulturárbbi. Das lea earret eará sáhka árbevirolaš máhtus, árbevirolaš doaibmanmálliin, ealli gielas, boazodoalu kultureanadaga áimmahuššamis ja kulturmuittuin. Dárbu lea čielggadit daid váikkuhangaskaoapmeortnegiid mat sáhttet áimmahuššat daid oktasaš buriid maid boazodoallu buvttada.

Váikkuhangaskaoamit dasa ahte bisuhit dássidis rekrutterema ealáhussii, váikkuhangaskaoamit dasa ahte nannet nissonolbmuid rolla boazodoalus ja váikkuhangaskaoamit dasa ahte nannet ja sealluhit árbedieđu leat maid deatalaš gaskaoamit dasa ahte sihkkarastit boazodoalu bearašvuđot ja kulturvuđot ealáhussan.

Dásseárvu

Sámediggi lea deatalaš bargat ulbmillaččat dásseárvvuin. Bearašvuđot boazodoalus lea nissonolbmuid oassálastin deatalaš ja lunddolaš ealáhusas. Ovddit šiehtadusas sihkkojuvvojedje BOF doaibmabijut mat ledje jurddašuvvon nissonolbmuid várás, vaikke vel mihttomeari ain lea BOF vuoruhemiin. Šiehtadallanbeliin lea 2010:s leamaš bargajoavku mii guorahalai ja árvvoštalaš dálá čielggadandokumeanttaid dásseárvvu birra boazodoalus, ja evttohii doaibmabijuid mat galget ovddidit dásseárvvu ealáhusas. Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbeliid vuoruhit ja čuovvolit bargajoavkku doaibmabidjoevttohusaid. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bokte láchčojuvvo dasa ahte eanet nissonolbmot besset searvat boazodollui, earret eará dainna lágiin ahte boazodollui vuodđuduvvojit lassealáhusat mat eanedit árvoháhkama.

Stuorámus oassi dálá boazodoallonissoniin leat ollesáiggi dahje oasseáiggi barggus olggobealde boazodoalu. Eanaš diliin leat bearrašat sorjavaččat dán bistevaš sisaboadus. Danne berrejit ovddiduvvot ortnega ja fievrividuvvot varas ruđat boazodoallošiehtadussii vai beassá láchčit dasa ahte nissonolbmot eanet sáhttet searvat boazodoallobargui. Jus dan ii daga, de sáhtta boazodoallonissoniid árvvolaš árbediehtu jávkat, ja nu maiddái hedjona nuoraid rekrutteren ealáhussii.

Rekrutteren ja buolvamolsun:

Boazodoalus lea dat erohus eará vuodđoealáhusain ahte rekrutteren lea oalle buorre. Buorre rekrutteren lea deataleamos eaktun dasa ahte boazodoallu galgá bistit ja ovddiduvvot. Danne lea áibbaš deatalaš ahte boazodoallošiehtadusas, mii lea deataleamos boazodoallopoltiikalaš váikkuhangaskaoapmin, leat váikkuhangaskaoamit mat leat mielde bisuheamen dássidit rekrutterema ealáhussii.

Ollu nuoraide geat háliidit bargat boazodoalus, lea hástalussan dat ahte sis ii leat siidaoassi. Láhčín dihtii árat buolvamolsumiidda boazodoalus oaivvilda Sámediggi ahte lea hui deatalaš láchčit buriid penšuvdnaortnegiidda. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvvoštallat leat go dálá ortnegat hábmejuvvon nu ahte dat movttiidahttet buolvamolsumiidda.

Čálgoortnegat

Boazodoallit leat dat ealáhusdoaimmaheaddjit geaidda lea stuorámus várra ahte fidnovahágat čuhcet – ja dávdat. Dasa lassin leat boazodoalus stuorra hástalusat mat čuhcet sin árbabeaivái. Dutkanprošeakta Boazodoalu árgabeaivi addá deatalaš dieđuid boazodolliid psykososiála eallineavttuid ja bargobirrasa birra.

Sámediggi oaivvilda ahte šiehtadallanbealit fertejit buorebut čalmmustahttit boazodolliid čálgoortnegiid. Sámediggi čujuha dasa ahte eanadollui leat ovddiduvvon mánga čálgoortnega mat ruhtaduvvojit eanadoallošiehtadusa bokte. Dasa gullet doarjagat sadjásaččaide luomu ja astoáiggi

oktavuođas ja sadjásaš buozalmasvuoda oktavuođas. Sámediggi bivdá boazodoallošiehtadallamiid šiehtadallanbeliid ovddidit sullasaš ortnegiid maiddá boazodollui.

Lassin cealkámušsii ieš boazodoallošiehtadussii čujuha Sámediggi čuovvovaš surggiide maid ferte erenoamážit čalmmustabtit:

Ceavzilis boazodoallu

Sámediggi čujuha dan govda politihkalaš ovttamielalašvuhtii dan mihttomearis ahte boazodoallu galgá leat ekonomalaččat, ekologalaččat ja kultuvrralaččat ceavzil. Maiddá lea politihkalaš ovttamielalašvuhta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin dál ii leat ceavzil, earret eará sisabakkemiid geažil eatnamiidda, stuorra boraspirevahágiid geažil, boazologu geažil jna. stuorámuš áittan boazodollui lea sisabakken eatnamiidda mii lea stuorrumin.

Boazodoalpolitihkka lea vuodđduvvon ceavzilisvuhtii mángga láhkai. Stáhta ii lea digaštallan dán dássedeattu dáid beliid gaskkas boazodoaluin ja Sámedikkiin. Stuorra fuomášupmi lea biddjojuvvon ekologalaš ceavzilisvuhtii, ja evttut leat ráhkaduvvon dušše dan várás. Dattetge sáhtta jearrat leat go buot guoskevaš vuhtiiváldimat vuodđun ekologalaš ceavzilisvuoda čadaheapmái, nu go ovdamearkka dihtii areálamassimat, boraspirevaháгат ja dálkkádatrivedamat. Kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomearit eai leat doarvái bures meroštallojuvvon.

Sámediggi bivdá ahte vuoruhuvvo ceavzilis boazodoalu mihttomeriid ulbmil guorahallojuvvo vuđolaččat, go dat lea hui deatalaš boazodoallo politihka viidásat ovddideapmái ja das guđe guvlui dat politihkka ovdána. Dárbu lea maid árvoštallat doarju go boazodoallošiehtadus, mii lea deataleamos politihkalaš reaidu, kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomeriid. Maiddá lea lunddolaš ahte boazodoallu NBR ja Sámedikki bokte searvvahuvvojit ollu eanet dan bargui.

Sámediggi doarju NBR evttohusa ahte ođđa stuorradiggedieđáhusbarggu oktavuođas boazodoalu birra nammaduvvo lávdegoddi mii galgá čielggadit boazodoalu dili dál. Dárbbášuvvo ollislaš analysa ja strategijja vai ollašuttojuvvo ceavzilis boazodoalu mihttomearri, ja dakkár čielggadeapmi lea deatalaš veahkkin dasa.

Boazologu heiveheapmi Finnmárkkus

Sámediggi lea dárkilit gozihan boazolohkoheiveheami proseassa, ja Sámedikki mielas lea deatalaš ahte dat čadahuvvo fuolalaččat boazodoalu ektui. Dát lea hástaleaddji dilli Finnmárkku boazodollui ja mielddisbuktá stuorra rievdadusaid sámi boazodoalloservodahkii. Dán proseassas sáhttet guhkit áiggi vuollái leat stuorra váikkuhusat sihke kultuvrralaččat ja servodatlaččat.

Sámediggi cuiggoda dan čadahanproseassa maid stáhta lea välljen, masa boazodoallu ii leat doarvái bures beassan leat mielde mearridanproseassaide, ja ballá ahte dat nanne váttisvuodaid guhkit áiggi vuollái. Sámedikkis lea erenoamáš ballu daid váikkuhusaid geažil maid dát proseassa sáhtta dagahit daidda nuoraide mat aiddo álgán boazodollui, ja nu rekrutteremii boazodollui guhkit áiggi vuollái.

Jahkásaš almmuheamis čielggaduvvon sámi statistihka birra, *Sámi logut muitalit 7*, lea kapihtal ceavzilis boazodoalu birra. Sámediggi lea duhtavaš go boazodoallu dutkojuvvo. Sámediggi čujuha erenoamážit dasa mii bohtá ovdan ceavzilis boazodoalu birra osiin Finnmárkku boazodoalus.

Das čájehuvvo ahte stuorra oasis boazodoalus Guovdageainnus ja Kárášjogas eai leat ekologalaččat ja ekonomalaččat dássedeattus, muhto ahte boazologu heiveheapmi ii sáhte dáhpáhuvvat seđolaš ja beaktilis vuogi mielde jus eiseválddit eai árvvusane boazosápmelaččaid kultuvrra ja iešmearrideami Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid vuodul. Viidáseappot čujuhuvvo dasa ahte lihkestuvvan resursahálddašeapmi sorjá das ahte resursageavaheaddjit ieža oažžot ovddasvástádusa das ahte čoavdit iežaset váttisvuodaid (Riseth 2014). Sámediggi oaivvilda ahte boazodoalloeiseválddit eai leat doarvái bures nagodan dan boazologu heivehanproseassas.

Sámi logut 7 muitala viidáseappot ahte orru leamen nu ahte dain doaibmabijuin mat dál leat álggahuvvon, lea uhccán legitimehta ealáhusas, ja ahte dat baicce leat mielde čavgemin riidduid dan sadjái go čoavdit daid. Dat proseassa maid dál áigot čađahit, sáhtta uhcidit boazologu oanehis áigái, muhto deataleamos lea ásaht dássidis čovdosiid main leat bistevas čovdosat boazolohkočulbmii. Dan juksan dihtii ferte gávdat luohttámušluovvi vugiid mo unnidit boazologu (Riseth 2014). Sámediggi doarju dan ávžžehusa ahte: *“Eiseválddit fertejit Finnmárkku boazodollui ja boazodoalu orgánaide addit ráfi mearridit doaibmannjuolggadusaid ja nu maid unnidit boazologu. Gulahallan ovddida guovttebealat luohttámuša ja ovddida buriid miellaguottuid.”*

Sámediggi čujuha maiddái dasa ahte juksan dihtii dássidis rámmaeavttuid Finnmárkku boazodollui, de lea mearrideaddji deatalaš oažžut čielggaduvvot guohtunrájaid dálveguohtunguovlluid siiddaid gaskkas. Dát bargu ferte vuoruhuvvot bajás. Dát livččii deatalaš doaibmabidju das ahte oažžut buoret proseassa boazolohkoheivehepmái.

Sámediggi vuordá ahte eiseválddit evaluerejit boazolohkoheiveheami vuđolaččat, ja álggahit dakkár proseassa mii duddjo gulahallama ja ovttasdoaibmama boazodoaluin ja sámi servodagain. Dušše dan láhkai sáhtta ásaht nana dássedeattu gaskal kultuvrra, ekonomii ja ekologijja.

Boraspiredilli

Sámediggi lea fuolastuvvan lassánan boraspirevaháigiid geažil boazodoalus. Boraspiremáddagiid laskan lea manimus jagiid dagahan stuorra vaháigiid ja sisaboáđu njedjama, erenoamážit guovlluin máttabealde Finnmárkku. Ferte uhcidit boraspirelogu mealgadiit boazoguohtunguovlluin sihkkarastin dihtii ceavzilis doalu.

Sámediggi bidjá vuodđun dan prinsihpa ahte sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot relevánta dutkamis. Sámi árbedieđu galgá maiddái deattuhuvvot máddodatmearrideamis ja leat vuodđun boahttevas boraspirehálldašepmái.

Sámediggái lea deatalaš ahte go ekologalaččat ceavzilis boazodoallu árvoštallojuvvo, de ferte maiddái geahččat boraspirevaháigiid váikkuhusaid. Ii oáččo rivttes gova ii ceavzilis boazodoalus ii ge ceavzilis boraspiremáddodagain ge go dát bealli ii leat mielde mearridanvuodus.

Máddodatregistreremiid ferte eanedit sihke kvalitehta ja návccaid geavaheami dáfus vai oažžut rivttes loguid iešguđet boraspirejoavkkuin. Almmá dakkár duodaštusaid haga, de ii leat birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttivuohta go ráhkadiit máddodatmihtuid. Sámediggi oaivvilda ahte nu mo máddodatregistreremat leat dahkkojuvvon guovžžaid várás, sáhtta maid geavahit eará boraspireid várás. Go guoská goaskimiidda, de ferte álggahit dutkama mas báikkálaš máhttu ferte leat vuodđun.

Sámediggi atná boazodoalu dili dain guovlluin gos leat stuorra boraspirevahágit, nu duodalažžan ahte berre ohcagoahtit eará čovdosiid boraspirelogu ektui ja boraspireid avádatjuogadeami ektui.

Doallobiergasiid divatgeahpádusat

Totalregnskapet fitnodaga dieđuid mielde lea boazodoalus leamaš stuorra gollolassáneapmi 2001 rájes. Golut čatnasit eanaš vuodjinfievrruide ja daid doaimmaheapmái. Sihke boazodoallu ja Sámediggi leat mánggi gáibidan divatgeahpádusaid dakkár mohtorfievrruin ja doallobiergasiin boazodoalus mat dál adnojuvvojit persovdnafievrrun. Berre ásaht rievdadusaid lágain mat dál hehttejit addimis ealáhusgeassosiid lasseárvodivada, ovttagarddedivada ja boaldámušdivadiid oktavuodas. Sámediggi čujuha ráđđehusjuolggastussii mas čielgasit boahá ovdan ahte boanddaiguin ja boazoeaiggiiguin galgá meannuduvvot seamma láhkai doallobiergasiid divadiid oktavuodas, ja bivdá EBD váldit álgaga guoskevas departemeantaid ektui gávdat čovdosa áššái hui fargga.

2015 stáhtabušeahhttaevttohusas lea evttuhuvvon bajidit lasseárvodivada meari 50 000 ruvnus 150 000 ruvdnui. Sámediggi ballá ahte dás sáhttet leat váikkuhusat boazodollui ja bivdá šiehtadalliid čielggadiit leat go váikkuhusat ja guđe váikkuhusat das boazodollui.

Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámi joavku geigii čakčamánu 2014 iežas rievdadusevttohusa Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnii. Maŋŋá geigema ii leat boahán mihkkege vástádusaid Norgga ja Ruota ráđdehusain. Sámediggi bivdá vástádusa fargga vai Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnabargu sáhtá jorkojuvvot.

Muđui čujuba Sámediggi dasa ahte cealkámušaid boazodoalu birra sáhtá ovddidit jahkebeallasaš gulaballančoahkkimiidda.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti mearrádus

Álgu

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan sámediggeráđi cealkámuša 2015/2016 boazodoallosiehtadussii.

Merkkašumit

Lávdegoddi mearkkašupmi Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahttu Mathis Nilsen Eira, Tor Gunnar Njystad, Sigbjørn Dumfjeld, Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámiálbmot bellodaga (NSR/SÁB) lahttu Christina Henriksen, Bargiidbellodaga (Bb) lahttu Mariann Wollmann Magga, Marit Kirsten A. Gaup og Per Mathis Oskal, Jobttisápmelaččaid listtu lahttu Per Andersen Bøhr.

Momsarádjá galgá bisuhuvvot

Rádjá beassat dohkkehuvvot momsaregisterii lea 50 000,- ruvnu. Dát rádjá galgá bisuhuvvot, dasgo vejolaš lasiheapmi sáhtá dagahit duođalaš vaikkhusaid boazodollui. Lávdegoddi eanetlohku bivdá siehtadalliid atnit dán muittus boahhte áiggi siehtadallmiin.

Lávdegoddi mearkkašupmi Nordkalottfolket lahttu, Kjetil Romsdal, Dáloniid listu lahttu, Isak M.O.Hætta:

Sámedikkis lea áican- ja cealkámušvejolašvuohta siehtadusa ektui mii dahkko gaskal NBR ja Stáhta.

Boazodoallu lea dehálaš ealáhus sámi servodahkii, muhto go geahččá man olu olbmot doppe barget ja makkár dienas doppe lea, de ii sáhte šat gohčodit boazodoalu čiehkageađgealáhussan dábálaš eavttuid mielde. Sámi identitehtaguoddiin ja kultuvrralaš ákkaid dihte sáhtá boazodoalu ain muhtin guovlluin gohčodit čiehkageađgealáhussan sámi servodagas.

Lea ovttaoaivilvuohta das ahte boazodoalus leat stuora hástalusat ja ferte nupástuvvot. Dán čuoččuha maid ealáhus ieš ja sin organisašuvnnat. Bajit mihttomearri ferte leat ahte boazodoallu šaddá nanus sihke ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat.

Sámedikkis oaivvildit ahte lea vuorjjahahtti jus ekonomalaš nanusvuohta galgá vuoruhuvvot. Dát mielddisbuktá fokusa birgui, njuovvamii ja márkani. Dáid lahtuid mielas čuoččá dát sámi kultuvrii, go gáibiduvvo ahte šaddet stuorit ovttadagat, ja hárvvet sápmelaččat sáhttet searvat. Dát čuoččuheapmi baldá dáid lahtuid. Dat ahte lea dohkálaš ekonomii ja lea vealtameahttun dasa ahte sáhttit bargat ealáhusain, ja mii buktá vuođu doaibmagoluide ja eallimii. Dát guoská boazodollui seamma ládje go eará ealáhusaide. Boazologu vuolideapmi lea mearriduvvon čađahuvvot, ja mii oaidnit media bokte ahte dát lea mielddisbuktán ollu váttis váikkhusaid maid eat lean vuordán, mángga boazodoallái, erenoamážit nuoraide. Sámediggi lohka áššeoavddidusas ahte mii oaidnit ahte boazodoallu lea šaddan eanet gávpe- ja ealáhusvuđot, muhto ahte dát lea mannan beare garrasit kultuvrralaš beali ovdi. Dás čujuhit dasa ahte sámi árbevierru lea leamaš nu ahte olles bearaš leat mielde smávva eaiggátosiiguin oappá dahje vielja siidaossosis. Dákkár jurddašuvuohki lea vuorjjahahtti. Sáhtá jearrat lea go Sámediggi oaidnán duođalašvuođa alla boazologus. Lea garrasit guođoheapmi Finnmárkkku

duoddariin. Muhtin guovllut Finnmárkkus leat dego sáttomeahcit, gos buot jeagil lea leamaš jávkosis jahkeviissaid, ii ge goasse šat sáhte šaddat. Mii oaidnit čielga mearkkaid das ahte leat guorosin guođohan eatnamiid, ja nu dagahan daid sáttomeahccin. Mii oaidnit ahte boazodoallit garrasit geasehit liigebiepmu bohccuide, nugo suoidnespáppaid jna.

Boazodoallu lea dehálaš ealáhus, muhto maiddá hui eanagáibideaddji. Guohtuneatnamat gullet buohkaide, ja leat dušše luoikkasin boazodolliide. Ii leat boazodolliid eana, muhto álbmoga oktasaš resurssat. Danin ii guoskka dát ášši dušše sidjiide geat leat boazoealáhusas, muhto ášši guoská midjiide buohkaide. Sámediggi ferte doarjut nuppástuhttindoaimbajuid boazodoalus, nu ahte šaddá fas gánnáhahti ekonomalaččat ja ekologalaččat. Dát dahká boazodoalu nannoseabbon ceavzit gitta olaha dási gaskal guohtuma, boraspiriid ja boazologu. Dál oaidnit mii ahte dás ii leat harmoniija, ja dat čuohcá luonddu ovdii mii lea min oktasaš opmodat ja ovddasvástádus. Kultuvrralaš ceavzilvuohka lea dan duohken ahte lea go boazodoallu ekonomalaččat ja ekologalaččat gánnáhahti, juoga maid dat odne ii leat.

Medias leat mii oaidnán go leat almmuhan boazologu boazodolliin geain leat beare ollu bohccot. Dát guoská boazodolliide geat leat lasihan boazologu vai ožžot buoret saji ovdal boazologuunnideami mii ferte boahtit. Dán moitet oallugat go dat lea sámi árbevieru ja dábiid vuostá. Mii doaivut ahte lei dárbbalaš almmuhit loguid jus proseassa galgá sáhttit ovdánit. Norkalottfolket doarju rabasvuoda boazodoalus, ja doaivut ahte lea dehálaš vai sáhtá oaidnit gii galgá eanemusat unnidit. Dát čájeha maid vuoigatmeahttunvuoda vuogádagas, mas oaidnit ahte eanas oassi leat čuvvon unnidanplánaid, muhto nuppit fas dahket nu movt háliidit ja borret resurssaid sis eret geat oskkáldasat leat čuvvon boazologuunnideami. Dát ferte addit váikkuhusaid sidjiide geat eai leat čuvvon lága, ii ge sidjiide geat juo leat čuvvon buot gáibádusaid

Lávdegoddi mearkkašupmi Dáloniid listu lahtus Isak M.O. Hætta:

Dát lahttu ii sáhte dohkkehit ahte Sámediggi gohčoda guovlluid boazodoalu eatnamiin ja ahte sii galget hálddašit dáid eatnamiid. Eanaguovlu mearkkaša dan ahte das lea geavahan- ja oamastanriekti. Eanaguovlu mearkkaša earret eará:

1) – bismagoddi, fylkka

2) – nannán, eanan, giettít, našuvdna, riika, territoria, gonagasriika jna.

Gávdnojit ollu eanaguovllut máilmmis mat rahčēt iežaset iešheanalašvuoda ovddas, ja dan ahte beassat ráđđet eatnamiid badjel maid navdet iežaset guovlun. Dát leat guovllut nu go Kashmir, Kurdistan, Ingusjetia ja Tsjetsjenia. Oktasaš dain guovlluin lea ahte doppe stivrejit eará riikkat, muhto geahččalit beassat luovos. Lassin bures ráddjejuvvon eanaguovlluide gávdnojit doppe máŋga álbmoga mat dál rahčēt iežaset geavahanvuoigatvuodaid ovddas eanaguovlluin. Lágalaččat lea eanaguovlu guovlu man soames ráđđe badjel, stáhtafámu dahje organisašuvnna bokte mü vuhtiiváldá eanaguovllu.

Areálat gullet buohkaide ja leat eanet olbmot geat árbevirolaččat ávkkástallet guovlluin go vižžet resurssaid luonddus, dás sáhtán namuhit bivddu, guolásteami, murrema jna. Oktasaš areálat galget dasa lassin sáhttit geavahuvvot servodatovdánahttindoaimmaide nu go el-fápmodoaimmahaigaide, bieggamilluide, ruvkkiiide jna.

Dát lahtu lea duhtavaš go eiseválddit dál leat bidjan johtui boazologu heiveheami Finnmárkkus. Eiseválddit leat addán vejolašvuoda orohagaide hábmet geavahannjuolggadusaid, juoga maid sii eai leat dahkan, ja danin lea riekta ahte bidjá johtui doaimmaid eiseválddiid bealis. Buohkat leat ovttaoavvilis ahte leat beare olu bohccot máŋgga orohagas Finnmárkkus.

Boazodoallit geat leat fásta barggus ja geain lea fásta dienas olggobealde boazodoalu, berrejit ovddemus heaitit, ja dan maŋŋil olbmot geat leat ollen ealáhahkii. Dán ferte čadahit vai olbmot geat ellet boazodoaluin ožžot vuodtu doaimmahit nanu boazodoalu ekonomalaččat ja ekologalaččat. Leat máŋga nuora main lea vuodđu doaimmahit ekonomalaččat boahtteáigis, ja Sámedikki mielas galget sii ožžut vejolašvuoda eallit boazodoalloealáhusain.

Jus oktage ferte heaitit, de lea eiseválddiin NAV mii galgá vára váldit sis ja heivehit sidjiide geat šaddet heaitit.

Lávdegoddi mearkkašupmi Ovddádusbellodaga lahthu Arthus Tørfoss:

Dát lahtu bivdá ealáhusa ja ráddáhusa geahčedit boazodoallolága. Mihttomearri berre leat buoridit ealáhusa gánnáhahttivuođa. Galgá čielggadit dan gokko rádja gaskal ollesáigge boazodaollid ja ásttoáiggeboazodoalli galgá bidjot. Jus ásttoáigge boazodoallit šaddet heaitit, de data buorida ja sihkarastá ahte dain geain lea boazodoallu olles áigge doaibma, ožžot buoret rámmaevttuid iežaset doibmii.

Evttohusat

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR), Norgga Sámiid Riikkasearvi/Sámeálbmot bellodat (NSR/SáB), Bargiiddbellodat (Bb), Nordkalottfolket ja Jobttisápmelaččaid Listu, evttohit:

Evttohus 1

Sirdit teavstta

Kapihttala mii meannuda Doallobiergasiid divatgeapádusat galgá sirdit, nu ahte dat šaddá maŋimuš cealkkaoassi kapihttalis mii meannuda Ekonomálaš ovdáneapmi boazodoalus.

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR), Norgga Sámiid Riikkasearvi/Sámeálbmot bellodat (NSR/SáB), ja Jobttisápmelaččaid Listu, evttohit:

Evttohus 2

Evttohus ođđa maŋemuš cealkkaoassi kapihttalii mii meannuda ekonomálaš ovdáneapmi boazodoalus

Eanaš boazodoallit leat hárvánan ieža birget, ja eai leat gergos heaitit doalu ovdal go leat oidnosis doaibmabijut mat sihkarasttet sihkaris dietnasa boahhteáiggis. Otne eai leat doarvái buori ordnegat mat sáhttet fáhtet sin geat árvvoštallet heaitit ealáhusas. Sámediggi bivdá danin Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta, ovttas Norgga Boazosápmelaččaid riikkaserviin ja Sámedikkiin, bargat dan ala ahte doaibmabijuid sidjiide geat fertejit boazodoalu heaittihit.

Bargiiddbellodat (Bb), Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR), Norgga Sámiid Riikkasearvi/Sámeálbmot bellodat (NSR/SáB), Nordkalottfolket, Jobttisápmelaččaid Listu, evttohit:

Evttohus 3

Boraspiredilli:

Maŋimuš cealkka njealjját teakstaoasis mii álgá ná: Goaskimiidda ferte.... sihkkovuvvo ja sadjai boahat: Goaskimiidda ferte ásahuvvot nálleunnidanbivdu, go vahágat bohccuide ja sávzzaide leat stuorrát ja goaskinnáli lea laskan olu.

Juohkin gos bealli boazodoalu guohtuneatnamiin Norggas lea siskkobealde guovllu mii lea vuoruhuvvon boraspiriide a-guovlu, buktá stuora váttisvuođaid, maddái guovlluid siskkobealde mat leat vuoruhuvvon guohtunguovlun, nu gohčoduvvon b-guovlu. Dát mielddisbukta ahte Stuoradikki guovttebealat mihttomearri boraspiriide ja guohtunelliide ii sáhte ovtastuvvot. Danin ferte a-guovlu unniduvvot.

Buot bivdu boraspiriin ferte ložževuvvot gáibádusas ahte galgá ožžut lobi eanaeaiggádis, go boraspiriid reguleren lea stáhta ovddasvástáduš, ja dat lea áittan beaktilis nállereguleremii.

Bargiidbellodat (Bb), Norgga Sámiid Riekkasearvi (NSR), Norgga Sámiid Riekkasearvi/ Sámeálbmot bellodat (NSR/SáB) ja Jobttisápmelaččaid Listu, evttohit:

Evttohus 4

Álggahus - Ođđa teakstaossi nuppi teakstaosi maŋábeallái
Boazodoallošiehtadus ovddasta diliid main lea ollu dadjamaš boazosápmelaččaide. Sámediggi gáibida danin konsultašuvnnaid Ráđđehusain ovdal boazodoallošiehtadallamiid, áššiid birra mat galget leat boahte šiehtadusa sisdoallun.

Kapihtal mii meannuda boazodaolu areála sihkarasttima – ođđa maŋimus cealkka maŋimus teakstaossi:

Sámediggi lea Protect Sápmi ásaheami rájes dorjon oktiibuot 5 miljovna ruvnuin, ja Sámediggi áigu bidjat eaktun viidáset ruhtadeapmái ahte eará almmolaš eiseválddit maid dorjot dan mađe ahte das lea dadjamaš.

Ekonomalaš ovdáneapmi boazoealáhusas

Ođđa 2. teakstaossi

Doarjjaortnegat šiehtadusas fertejit čuovvut ođđa dili mii ealáhusas lea maŋgil go boazologu vuolideapmi lea čađahuvvon.

Ekonomalaš ovdáneapmi boazoealáhusas - čuovvovaš teaksta bidjo 5. teakstaossi sadjái

Boazodoallošiehtadusas 2014/2015 šiehtadeigga bealit ovttahttit Boazoprográmma Ovdánahttinprográmmain ruoná mátkkealáhusaid ja báikkálaš biepmu várás, man Norgga innovašuvdna maid hálldaša. Sámediggi áigu deattuhit ahte leat eanet eavttut main lea dadjamaš dasa ahte ožžot go Boazoprográmma kundarat ávkki ođđa prográmmas. Sihke prográmma ráhkkanus, doarjamáksomearit ja oktasaš ruhtadeapmi fertejit vuhtiiváldit dan ahte boazodoallu ovddasta hui erenoamáš ealáhusa. Sámediggi ja boazodoallu fertejit oažžut saji stivrenjovkui, nu ahte maiddái Sámedikki áŋgiruššamat sámi ealáhusaide sáhttet ávkkástallat prográmmas. Sámedikki ealáhusáŋgiruššamat bohtet sihke sámi fitnodagaide, boazodollui, duodjái, mátkkealáhusaide ja sámi báikegottiide ávkin. Dát nanne maid boazodoalu.

Divatgeahpedeapmi

Nubbi teakstaossi sihkkojuvvo

Bargiidbellodat (Bb), evttoha:

Evttohus 5

Čálgoortnegat

Maŋimus cealkkaoasi maŋimus cealkaga sadjái bohtá “Ferte oažžut gokčojuvvot goluid sadjásažžii buozanvuoda dihte.”

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačcat: Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čeahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 5 mearriduvvui 19 jienain 17 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 30 jienain 6 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 2 mearriduvvui 20 jienain 16 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 3 mearriduvvui 30 jienain 6 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 4 mearriduvvui 30 jienain 6 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 30 jienain 6 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Christina Henriksen, áššejođiheaddji	
2	Mariann Wollmann Magga	Mathis Nilsen Eira
	Mariann Wollmann Magga	
3	Isak Mathis O. Hætta	Mathis Nilsen Eira
		Marit Kirsten Anti Gaup
		Toril Bakken Kåven
	Isak Mathis O. Hætta	
4	Marit Kirsten Anti Gaup	
5	Ida Marie Bransfjell	Mariann Wollmann Magga
		Marit Kirsten Anti Gaup
		John Kappfjell
6	Arthur Johan Tørfoss	John Kappfjell
		Isak Mathis O. Hætta
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Arthur Johan Tørfoss	
7	Mathis Nilsen Eira	Marit Kirsten Anti Gaup
8	Tor Gunnar Nystad	
9	Per Andersen Bæhr	Toril Bakken Kåven
	Per Andersen Bæhr, čeahkkinortnegii	
		Christina Henriksen
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Per Andersen Bæhr	
10	Inger Eline Eriksen	Mariann Wollmann Magga
		Isak Mathis O. Hætta
	Inger Eline Eriksen	
11	Nora Marie Bransfjell	Marit Kirsten Anti Gaup
		John Kappfjell
		Toril Bakken Kåven
	Nora Marie Bransfjell	
12	Toril Bakken Kåven	
13	Mathis Nilsen Eira	
14	John Kappfjell	

15	Christina Henriksen	
16	Mariann Wollmann Magga	
17	Thomas Åhrén	
18	Láilá Susanne Vars	
19	Arthur Johan Tørfoss	
20	Ellen Kristina Saba	
21	Toril Bakken Kåven	
22	Jovna Zakarias Dunfjell	
23	Mariann Wollmann Magga	
	Christina Henriksen, áššejođiheadđji	
	Láilá Susanne Vars, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki cealkámuš 2015/2016 boazodoallošiehtadussii

Álgu

Sámediggái lea deatlaš ahte boazodoalus sámi servodaga geađgejuolgealáhussan leat buorit rámmaeavttut. Boazodoallošiehtadus gaskal stáhta ja boazodoalu maid Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ovddasta, lea deatlaš reaidun dasa ahte čuovvolit boazodoallopolitihka mihttomeriid. Sámedikkis lea dárkojeaddji rolla boazodoallošiehtadallamiin, ja ovddida cealkámušaid beliide ovdal šiehtadallamiid ja lea sajis šiehtadallamiin.

Cealkámušastis 2015/2016 boazodoallošiehtadussii čujuha Sámediggi surggiide maid šiehtadusbealit berrejit čalmmustahttit erenoamážit šiehtadallamiin. Dasto čujuha Sámediggi muhtun boazodoallopolitihkalaš áššiide maid berre čalmmustahttit erenoamážit ovddasgavlui.

Boazodoallošiehtadus ovddasta diliid main lea ollu dadjamuš boazosápmelaččaide. Sámediggi gáibida danin konsultašuvnnaid Ráđđehusain ovdal boazodoallošiehtadallamiid, áššiid birra mat galget leat boahte šiehtadusa sisdoallun.

Boazodoallošiehtadusas lea maŋimus jagiid ealáhusbealli leamaš čalmmustahttojuvvon erenoamážit, ja váikkuhusgaskaoamit leat rievdan dan guvlui ahte láhčit daid boazodolliide geain lea boazodoallu váldodoaibman. Dat rievdan nannejuvvui ain eanet 2014/2015 boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea dakkár ovdáneapmi buorre mii doarju ealáhusbeali, muhto oaiivilda ahte dát ángiruššan čuočá menddo garrasit ealáhusa kultuvrralaš beallái. Stáhtas lea maid ovddasvástádus bisuhit ja nannet boazodoalu bearašvuđot ealáhussan ja sámi kultuvrra geađgejuolgin. Boazodoallošiehtadus lea váldoreaidun dasa ahte čadahit boazodoallopolitihka, ja danne oaiivilda Sámediggi ahte ferte leat vejolaš váldit mielde dán beali boazodoallošiehtadussii.

Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin

Areála- ja guohtunresurssat lea boazodoalu deataleamos resursavuodđu. Eaktun dálá árbevirolaš doaimmaheami bisuheapmái, lea stuorra čalmmusteapmi areálasuodjaleapmái. Boazodoallu vásiha eanet ja eanet sisabahkkemiid eará areálageavaheamis. Dat dáhpáhuvá almmá dan haga ahte sisabahkkemiid ollislaš váikkuhus árvoštallojuvvo, ja almmá dan haga ahte boazodoallu oazžu resurssaid ja gelbbolašvuoda beassat leat čoavddusdiđolaš oassálasti mearrádusproseassaide.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas fertte vuoruhuvvot boazodoalu areálavuođu sihkkarastin areálaressurssaid duođašteami ja goziheami bokte ja resursa- ja gelbbolašvuodáhuksema boazodoalus ja boazodoalu várás.

Sámediggi čujuha ON Álgoálbmogiid máilmmikonferánssa loahppadokumentii mas Norga ohpit lea geatnegahttan iežas háhkat sámiiid ovddasteaddji ásaheami friija ja ovddalgihtii dieđiheami vuodul miehtama. Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte boazodoalus lea duohta vejolašvuotta oassálastit iežas eatnamiid hálddašeapmái. Dan ii beasa boazodoallu dál. Danne lea deatalaš nannet boazodoalu resurssaid ja gelbbolašvuoda nu ahte dat duođas beassá váikkuhit ja searvat konsultašuvnnaide dakkár mearrádusaid oktavuodas main lea njuolga váikkuhus sidjiide, ja dalle erenoamážit areálaáššiin. Sámediggi oaivvilda ahte stáhtas lea stuorra ovddasvástádus sihkkarastit dan ahte boazodoalus leat doarvái ruđat dasa ahte fuolahit iežaset areálaberoštumiid.

Danne ávžžuha Sámediggi šiehtadallanbeliid vuoruhit ruđaid resursa- ja gelbbolašvuodáhuksemii fuolahat dihtii areálavuoigatvuodaid- ja beroštusaid vai sáhtta dustet odđa areálagáibideaddji doaimmaid. Dan sáhtta mángga láhkai čoavdit, earret eará mealgat stuorát doaimmadoarjaga bokte ja resursaguovddážiid ja diehtjuohkinguovddážiid huksema bokte. Orohagat ferttejit leat guovddážiis das. Danne oaivvilda Sámediggi ahte šiehtadallanbealit ovtta Sámedikkiin ferttejit ságastallat mo dán barggu sáhtta organiseret nu ahte resurssat geavahuvvojit buoremus lági mielde.

Protect Sápmi ii leat vel sihkkarastojuvvon vuodđoruhtadeami iežas bargui vai sáhtta fuolahit sámii vuogitvuodaeaggiid areálaberoštumiid ja eana- ja resursavuogitvuodaid. Sámediggi čujuha dasa ahte Protect Sápmi okto ii leat doarvái dasa ahte sihkkarastit boazodoalu areálaberoštumiid, muhto dat lea okta mángga reaiddus guhkit áiggi vuollái fuolaheamen sámii areálaberoštumiid. Sámediggi lea Protect vuodđudeami rájes juolludan ruđaid dasa jahkásaččat, ja vuordá ahte eará ge almmolaš eiseválddit leat mielde sihkkarastimin Protect Sápmái guhkesáiggi ruhtadeami. Sámediggi lea Protect Sápmi ásaheami rájes dorjon oktiibuot 5 miljovna ruvnnuin, ja Sámediggi áigu bidjat eaktun viidáset ruhtadeapmái ahte eará almmolaš eiseválddit maid dorjot dan mađe ahte das lea dadjamuš.

Ekonomalaš ovdáneapmi boazodoalus

Sámediggi lea deatalaš ahte láchččojuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Heajos sisabohtoovdáneami ja gollolassáneami geažil boazodoalus maŋimus jagiid lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit ain leat mielde loktemin gánnáheami. Danne lea Sámedikki mielas riektá ahte vuoruhuvvo dat doarjja mii movttiidahtta njuovvat ja vuovdit eanet vai sisabohtu badjána.

Doarjjaortnegat šiehtadusas ferttejit čuovvut odđa dili mii ealáhusas lea maŋgil go boazologu vuolideapmi lea čađahuvvon.

Sámediggi lea fuolastuvvan ekonomalaš ceavzilvuoda geažil boazoguohtunguovlluin gos leat stuorra boraspirevahágit. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid váldit vuhtii daid stuorra vahátloguid mat čuhcet erenoamážit boazodollui Romssa fylkka rájes lulás go árvvoštallet váikkuhangaskaoapmeortnegiid boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea buorre go boazodoallošiehtadusas lea nana ealáhusčálmusteapmi, mii eanet ja eanet láchá daidda ealáhusdoaimmaheddjiide geain lea boazodoallu váldodoaimman. Dát ii galgga eastadit čálmusteames eará surggiid. Sámi oainnu mielde ii leat sávahahtti ánggiruššan dušše dakkár biergobuvttadeamiin mii sáhtta rievdadit boazodoalu nu ahte šaddet stuorát ovttagat.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas ferttejit leat váikkuhangaskaoamit mat movttiidahttet eanet lasseealáhusaide boazodoalus mat sáhttet addit bargosajiid eanet boazodolliide. Boazodoallošiehtadus lea ovdal várren 2,0 miljon ruvno jahkásaččat Sámedikki bušehtti doarjun dihtii ealáhusaid mat leat lotnolasat boazodoaluin. Dán boazodoallošiehtadusa juolludusas lea leamaš mearkašupmi Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaimmabijuid boazodoalus. Ruđat leat buori muddui

dorjon duodjealáhusa, mii lea dábálaš lotnolasealáhus boazodoalus. Lotnolasealáhusat leat lunddolaččat sámi árbevirolaš boazodoalus, ja leat mielde doarjumin ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilis boazodoalu.

Boazodoallošiehtadusas 2014/2015 šiehtadeigga bealit ovttastahttit Boazoprográmma Ovdánahttinprográmmain ruoná mátkeealáhuseid ja báikkálaš biepmu várás, man Norgga innovašuvdna maid hálddaša. Sámediggi áigu deattuhit ahte leat eanet eavttut main lea dadjamaš dasa ahte ožžot go Boazoprográmma kundarat ávkki ođđa prográmmas. Sihke prográmma ráhkkanus, doarjamáksomearit ja oktasaš ruhtadeapmi fertejit vuhtiiváldit dan ahte boazodoallu ovddasta hui erenoamáš ealáhusa. Sámediggi ja boazodoallu fertejit oažžut saji stivrenjovkui, nu ahte maiddái Sámedikki áŋgiruššamat sámi ealáhusaide sáhttet ávkástallat prográmmas. Sámedikki ealáhusaáŋgiruššamat bohtet sihke sámi fitnodagaide, boazodollui, duodjái, mátkeealáhusaide ja sámi báikegottiide ávkin. Dát nanne maid boazodoalu.

Boazodoalu ovddidanfoanda (BOF) lea mielde ovddideamen boazodoalu boazodoalopolitihkalaš mihttomeriid vuodul. Sámediggi bivdá šiehtadalliid addit Sámediggái ovddasteami BOF stivrii vai Sámediggi oahppá eanet boazodoalu ovddidan- ja investerendárbbuid birra.

Sámediggi lea duhtavaš dainna ahte šiehtadallit mánggaid jagiid leat čalmmustahtán vuovdaleami. Bohccobierggu márkandillái lea deatalaš ahte boazodoalu beaggin vuoruhuvvo, seammás go geahččaluvvo gávdnat buriid čovdosiid njuovvanstruktuvrra, vuovdiovdideami doaibmabijuid ja juogadančovdosiid ektui.

Sámediggi lea mihtten ahte Bohccobierggu márkánlávdegotti bargu lea váikkuhan buriid bohtosiid. Deatalaš lea viidáseappot ovddidit barggu dainna lágiin ahte suokkardit sojuid ja dađistaga ovddidit ođđa vugiid mo vuovdalit bohccobierggu.

Sámediggái lea deatalaš ahte láchččojuvvo meahccenjuovvamii. Das leat vejolašvuodát boazodolliide loktet sisabođu, ja dahká vejolažžan buorebut fuolahit árbevirolaš sámi njuovvan- ja viidásetráhkadanproseassa mas buot geavahuvvojit buot oasis bohccos, sihke biebmun ja ávnnasin duodjái. Sámediggi oaivvilda ahte ferte addojuvvot sullasaš spiehkastus bohcco njuovvama ja vuovdima oktavuodas árbevirolaš sámi diliin go dan mii lea Suomas.

Totalregnskapet fitnodaga dieđuid mielde lea boazodoalus leamaš stuorra gollolassáneapmi 2001 rájes. Golut čatnasit eanaš vuodjinfievrruide ja daid doaimmaheapmái. Sihke boazodoallu ja Sámediggi leat mángii gáibidan divatgeahpádusaid dakkár mohtorfievrruin ja doallobiergasiin boazodoalus mat dál adnojuvvojit persovdnafievrrun. Berre ásahit rievdadusaid lágain mat dál hehttejit addimis ealáhusgessosiid lasseárvodivada, ovttagearddedivada ja boaldámušdivadiid oktavuodas. Sámediggi čujuha ráđđehusjulggaštussii mas čielgasit boahá ovdan ahte boanddaiguin ja boazoeaiggádiiguin galgá meannuduvvot seamma láchkai doallobiergasiid divadiid oktavuodas, ja bivdá EBD váldit álgaga guoskevaš departemeantaid ektui gávdnat čovdosa áššái hui fargga.

Eanaš boazodoallit leat hárvánan ieža birget, ja eai leat gergos heaitit doalu ovdal go leat oidnosis doaibmabijut mat sihkkarasttet sihkkaris dietnasa boahhteáiggis. Otne eai leat doarvái buori ordnegat mat sáhttet fáhtet sin geat árvvoštallet heaitit ealáhusas. Sámediggi bivdá danin Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta, ovttas Norgga Boazosápmelaččaid riikkaserviin ja Sámedikkiin, bargat dan ala ahte doaibmabijuid sidjiide geat fertejit boazodoalu heaittihit.

Boazodoalu sihkkarastin bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhussan

Sámedikki mielas lea deatalaš bisuhit boazodoalu árbevirolaš málle bearašvuđot ealáhussan. Sámediggi ballá ahte boazodoalopolitihkalaš ovdáneapmi geahnohuhtá ain eanet bearašvuđot boazodoalu. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde bisuheamen dan, go bearašvuđot málles lea mearrideaddji mearkkašupmi dasa ahte bisuhit ja nannet boazodoalu kultuvrralaš ceavzilisvuodá.

Nationála boazodoallopolitihkka lea vuodđuduvvon guovtti iehčanas vuđđui: ealáhuspolitihkalaš buvttadanárvui, ja sámepolitihkalaš kulturárvui. Dat mielddisbuktá geatnegasvuodaid, maiddáii boazodoalu kultuvrralaš ceavzilisvuhtii. Boazodoallošiehtadusa oktavuodas leat deatalaš ortnegat mat erenoamážit leat guoskan mánáide, nuoraide ja nissonolbmuid boazodoalus, heaittihuvvon dahje gáržžiduvvon. Stipeandaortnet nuoraid várás ja mánáidgárdedoarjja leat heaittihuvvon. Šiehtadallanbealit fertejit danne čielggadit mo boazodoallošiehtadallamat sáhttet heivehuvvot Váldošiehtadusa prinsihpaide, lagat ráđđádallamiid bokte dan birra guđe ortnegat sáhttet doarjut kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomeari.

Kultuvrralaš ceavzilisvuodas lea sáhka das ahte seailluhit sámi kulturárbbi. Das lea earret eará sáhka árbevirolaš máhtus, árbevirolaš doaibmanmálliin, calli gielas, boazodoalu kultureanadaga áimmahuššamis ja kulturmuittuin. Dárbu lea čielggadit daid váikkuhangaskaoapmeortnegiid mat sáhttet áimmahuššat daid oktasaš buriid maid boazodoallu buvttada.

Váikkuhangaskaoamit dasa ahte bisuhit dássidis rekrutterema ealáhussii, váikkuhangaskaoamit dasa ahte nannet nissonolbmuid rolla boazodoalus ja váikkuhangaskaoamit dasa ahte nannet ja seailluhit árbedieđu leat maid deatalaš gaskaoamit dasa ahte sihkkarastit boazodoalu bearašvuđot ja kulturvuđot ealáhussan.

Dásseárvu

Sámedigái lea deatalaš bargat ulbmillaččat dásseárvvuin. Bearašvuđot boazodoalus lea nissonolbmuid oassálastin deatalaš ja lunddolaš ealáhusas. Ovddit šiehtadusas sihkkojuvvojedje BOF doaibmabijut mat ledje jurddašuvvon nissonolbmuid várás, vaikke vel mihttomearri ain lea BOF vuoruhemiin. Šiehtadallanbeliin lea 2010:s leamaš bargojoavku mii guorahalai ja árvoštalaš dálá čielggadandokumeanttaid dásseárvvu birra boazodoalus, ja evttohii doaibmabijuid mat galget ovddidit dásseárvvu ealáhusas. Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbeliid vuoruhit ja čuovvolit bargojoavkku doaibmabidjoevttohusaid. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bokte láchčöjovvo dasa ahte eanet nissonolbmot besset searvat boazodollui, earret eará dainna lágiin ahte boazodollui vuodđuduvvojit lassealáhusat mat eanedit árvoháhkama.

Stuorámus oassi dálá boazodoallonissoniin leat ollesáiggi dahje oasseáiggi barggus olggobealde boazodoalu. Eanaš diliin leat bearrašat sorjavaččat dán bastevaš sisaboadus. Danne berrejit ovddiduvvot ortnega ja fievrividuvvot varas ruđat boazodoallošiehtadussii vai beassá láchčit dasa ahte nissonolbmot eanet sáhttet searvat boazodoallobargui. Jus dan ii daga, de sáhttá boazodoallonissoniid árvvolaš árbediehtu jávkcat, ja nu maiddáii hedjona nuoraid rekrutteren ealáhussii.

Rekrutteren ja buolvamolsun:

Boazodoalus lea dat erohus eará vuodđoealáhusain ahte rekrutteren lea oalle buorre. Buorre rekrutteren lea deataleamos eaktun dasa ahte boazodoallu galgá bistit ja ovddiduvvot. Danne lea áibbaš deatalaš ahte boazodoallošiehtadusas, mii lea deataleamos boazodoallopolitihkalaš váikkuhangaskaoapmin, leat váikkuhangaskaoamit mat leat mielde bisuheamen dássidit rekrutterema ealáhussii.

Ollu nuoraide geat háliidit bargat boazodoalus, lea hástalussan dat ahte sis ii leat siidaoassi. Láhčín dihtii árat buolvamolsumiidda boazodoalus oaivvilda Sámediggi ahte lea hui deatalaš láchčit buriid penšuvdnaortnegiidda. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvoštallat leat go dálá ortnegat hábmejuvvon nu ahte dat movttiidahttet buolvamolsumiidda.

Čálgoortnegat

Boazodoallit leat dat ealáhusdoaimmaheaddjit geaidda lea stuorámus várra ahte fidnovaháгат čuhcet – ja dávdat. Dasa lassin leat boazodoalus stuorra hástalusat mat čuhcet sin árbabeaivái.

Dutkanprošeakta Boazodoalu árgabeaivi addá deatlaš dieđuid boazodolliid psykososiála eallineavttuid ja bargobirrasa birra.

Sámediggi oaivvilda ahte šiehtadallanbealit fertejit buorebut čalmmustahttit boazodolliid čálgoortnegiid. Sámediggi čujuha dasa ahte eanadollui leat ovddiduvvon mánga čálgoortnega mat ruhtaduvvojit eanadoallošiehtadusa bokte. Dasa gullet doarjagat sadjásaččaide luomu ja astoáiggi oktavuodas ja sadjásaš buozalmasvuoda oktavuodas. Ferte oazžut gokčojuvvot goluid sadjásažžii buozanvuoda dihte.

Lassin cealkámušii ieš boazodoallošiehtadussii čujuha Sámediggi čuovvovaš surggiide maid ferte erenoamážit čalmmustahttit:

Ceavzilis boazodoallu

Sámediggi čujuha dan govda politihkalaš ovttamielalášvuhtii dan mihttomearis ahte boazodoallu galgá leat ekonomalaččat, ekologalaččat ja kultuvrralaččat ceavzil. Maiddái lea politihkalaš ovttamielalášvuhta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin dál ii leat ceavzil, earret eará sisabahkkemiid geažil eatnamiidda, stuorra boraspirevaháiggiid geažil, boazologu geažil jna. stuorámus áittan boazodollui lea sisabahkken eatnamiidda mii lea stuorrumin.

Boazodoallopolitihkka lea vuodđuduvvon ceavzilisvuhtii mángga láhkai. Stáhta ii lea digaštallan dán dássedeattu dáid beliid gaskkas boazodoaluin ja Sámedikkiin. Stuorra fuomášupmi lea biddjojuvvon ekologalaš ceavzilisvuhtii, ja evtut leat ráhkaduvvon dušše dan várás. Dattetge sáhtta jearrat leat go buot guoskevaš vuhtiváldimat vuodđun ekologalaš ceavzilisvuoda čadaheapmái, nu go ovdamearkka dihtii areálamassimat, boraspirevaháigat ja dálkkádatrivedamat. Kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda mihttomearit eai leat doarvái bures meroštallojuvvon.

Sámediggi bivdá ahte vuoruhuvvo ceavzilis boazodoalu mihttomeriid ulbmil guorahallojuvvo vuđolaččat, go dat lea hui deatlaš boazodoallo politihka viidasat ovddideapmái ja das guđe guvlui dat politihkka ovdána. Dárbu lea maid árvoštallat doarju go boazodoallošiehtadus, mii lea deataleamos politihkalaš reaidu, kultuvrralaš ceavzilisvuoda mihttomeriid. Maiddái lea lunddolaš ahte boazodoallu NBR ja Sámedikki bokte searvvahuvvojit ollu eanet dan bargui.

Sámediggi doarju NBR evttohusa ahte ođđa stuorradiggedieđáhusbarggu oktavuodas boazodoalu birra nammaduvvo lávdegoddi mii galgá čielggadit boazodoalu dili dál. Dárbbášuvvo ollislaš analysa ja strategijja vai ollašuttojuvvo ceavzilis boazodoalu mihttomeari, ja dakkár čielggadeapmi lea deatlaš veahkkin dasa.

Boazologu heiveheapmi Finnmákkus

Sámediggi lea dárkilit gozihan boazolohkoheiveheami proseassa, ja Sámedikki mielas lea deatlaš ahte dat čadahuvvo fuolalaččat boazodoalu ektui. Dát lea hástaleaddji dili Finnmákku boazodollui ja mielddisbuktá stuorra rievdadusaid sámi boazodoalloservodahkii. Dán proseassas sáhttet guhkit áiggi vuollái leat stuorra váikkuhusat sihke kultuvrralaččat ja servodatlaččat.

Sámediggi cuiggoda dan čadahanproseassa maid stáhta lea välljen, masa boazodoallu ii leat doarvái bures beassan leat mielde mearridanproseassaide, ja ballá ahte dat nanne váttisvuodaid guhkit áiggi vuollái. Sámedikkis lea erenoamáš ballu daid váikkuhusaid geažil maid dát proseassa sáhtta dagahit daidda nuoraide mat aiddo álgán boazodollui, ja nu rekrutteremii boazodollui guhkit áiggi vuollái.

Jahkásaš almmuheamis čielggaduvvon sámi statistihka birra, Sámi logut mitalit 7, lea kapihtal ceavzilis boazodoalu birra. Sámediggi lea duhtavaš go boazodoallu dutkojuvvo. Sámediggi čujuha erenoamážit dasa mii boahá ovdan ceavzilis boazodoalu birra osiin Finnmákku boazodoalus.

Das čajehuvvo ahte stuorra oasis boazodoalus Guovdageainnus ja Kárášjogas eai leat ekologalaččat ja ekonomalaččat dássedeattus, muhto ahte boazologu heiveheapmi ii sáhte dáhphuvvat seđolaš ja

beaktilis vuogi mielde jus eiseválddit eai árvvusane boazosápmelaččaid kultuvrra ja iešmearrideami Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid vuodul. Viidáseappot čujuhuvvo dasa ahte lihkestuvvan resursahálddašeapmi sorjá das ahte resursageavaheaddjit ieža oažžot ovddasvástádusa das ahte čoavdit iežaset váttisvuodaid (Riseth 2014). Sámediggi oaivvilda ahte boazodoalloeiseválddit eai leat doarvái bures nagodan dan boazologu heivehanproseassas.

Sámi logut 7 muitala viidáseappot ahte orru leamen nu ahte dain doaibmabijuin mat dál leat álggahuvvon, lea uhccán legitimizehta ealáhusas, ja ahte dat baicce leat mielde čavgemin riidduid dan sadjái go čoavdit daid. Dat proseassa maid dál áigot čadahit, sáhtta uhcidit boazologu oanehis áigái, muhto deataleamos lea ásaht dássidis čovdosiid main leat bistevas čovdosat boazolohkočulbmii. Dan juksan dihtii ferte gávdnat luohttámušluovvi vugiid mo unnidit boazologu (Riseth 2014). Sámediggi doarju dan ávžžuhusa ahte: “Eiseválddit fertejit Finnmárkku boazodollui ja boazodoalu orgánaide addit ráfi mearridit doaibmannjuolggadusaid ja nu maid unnidit boazologu. Gulahallan ovddida guovttebealat luohttámuša ja ovddida buriid miellaguottuid.”

Sámediggi čujuha maiddái dasa ahte juksan dihtii dássidis rámmaeavttuid Finnmárkku boazodollui, de lea mearrideaddji deatalaš oažžut čielggaduvvot guohtunrájaid dálveguohtunguovlluid siiddaid gaskkas. Dát bargu ferte vuoruhuvvot bajás. Dát livččii deatalaš doaibmabidju das ahte oažžut buoret proseassa boazolohkoheivehepmái.

Sámediggi vuordá ahte eiseválddit evaluerejit boazolohkoheiveheami vuđolaččat, ja álggahit dakkár proseassa mii duddjo gulahallama ja ovttasdoaibmama boazodoaluin ja sámi servodagáin. Dušše dan láhkai sáhtta ásaht nana dássedeattu gaskal kultuvrra, ekonomii ja ekologijja.

Boraspiredilli

Sámediggi lea fuolastuvvan lassánan boraspirevahágiid geažil boazodoalus. Boraspiremáddagiid laskan lea manjimus jagiid dagahan stuorra vahágiid ja sisaboádu njiedjama, erenoamážit guovlluin máttabealde Finnmárkku. Ferte uhcidit boraspirelogu mealgádit boazoguohtunguovlluin sihkkarastin dihtii ceavzilis doalu.

Sámediggi bidjá vuodđun dan prinsihpa ahte sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot relevánta dutkamis. Sámi árbedieđu galgá maiddái deattuhuvvot máddodatmearrideamis ja leat vuodđun boahttevas boraspirehálldašeapmái.

Sámediggái lea deatalaš ahte go ekologalaččat ceavzilis boazodoallu árvoštallojuvvo, de ferte maiddái geahččat boraspirevahágiid váikkuhusaid. Ii oáččo rivttes gova ii ceavzilis boazodoalus ii ge ceavzilis boraspiremáddodagáin ge go dát bealli ii leat mielde mearridanvuodus.

Máddodatregistreremiid ferte eanedit sihke kvalitehta ja návccaid geavaheami dáfus vai oažžut rivttes loguid iešguđet boraspirejoavkkuin. Almmá dakkár duodaštusaid haga, de ii leat birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttivuohta go ráhkádit máddodatmihtuid. Sámediggi oaivvilda ahte nu mo máddodatregistreremat leat dahkkojuvvon guovžžaid várás, sáhtta maid geavahit eará boraspiriid várás. Goaskimiidda ferte ásahevuvvot nálleunnidanbivdu, go vahárat bohccuide ja sávzzaide leat stuorrát ja goaskinnálli lea laskan olu.

Juohkin gos bealli boazodoalu guohtuneatnamiin Norggas lea siskkobealde guovllu mii lea vuoruhuvvon boraspiriide a-guovlu, buktá stuora váttisvuodaid, maiddái guovlluid siskkobealde mat leat vuoruhuvvon guohtunguovlun, nu gohčoduvvon b-guovlu. Dát mielddisbukta ahte Stuoradikki guovttebealat mihttomearri boraspiriide ja guohtunelliide ii sáhte ovtastuvvot. Danin ferte a-guovlu unniduvvot.

Buot bivdu boraspiriin ferte ložžejuvvot gáibádusas ahte galgá oažžut lobi eanaeaiggádis, go boraspiriid reguleren lea stáhta ovddasvástádus, ja dat lea áttan beaktilis nállereguleremii.

Sámediggi atná boazodoalu dili dain guovlluin gos leat stuorra boraspirevahágit, nu duođalažžan ahte berre ohcagoahtit eará čovdosiid boraspirelogu ektui ja boraspiriid avádatjuogadeami ektui.

Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámi joavku geigii čakčamánu 2014 iežas rievdadusevttohusa Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnii. Maŋŋá geigema ii leat boahtán mihkkege vástádusaid Norgga ja Ruota ráđdehusain. Sámediggi bivdá vástádusa fargga vai Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnabargu sáhttá jotkojuvvot.

Muđui čujuha Sámediggi dasa ahte cealkámušaid boazodoalu birra sáhttá ovddidit jahkebeallásá gulahallančoahkkimiidda.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii. 16.55.

Ášši/Sak BFOL 006/14**Ášši/Sak DC 042/14**

Suohkanreformma - sámi bealit

Arkiivaášsenr.
14/481

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššer.
Sámediggeráđdi	6.11.14	SR 127/14
Bajásšaddan-, fuolahus ja oahppolávdegoddi	1. – 2.12.14	BFOL 006/14
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 42/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii. 17.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.11.14		Ášši 127/14 Suohkanreformma – sámi bealit

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi čujuha dasa ahte suohkanreformma mihttomearri lea sáhttit fállat dásseárvosaš bálvalusaid buot ássiide ja ásaht buot suohkaniidda hálddahusa dakkár fágabirrasiin mas lea relevánta ja buorre gelbbolašvuohta. Sámediggi áigu dákkko bokte čujuhit dasa ahte Norga lea ásahtuvvon guovtti álbmoga territoria ala. Sápmelaččat Norggas galget leat ovttadássásaš ássin álbmogiin muđui ge Norggas ja oazžut dásseárvosaš bálvalusaid nugo álbmot ge muđui. Dát mielddisbuktá earret eará ahte maiddái sámi álbmogis galgá leat vejolašvuohta sihkarastit ja ovddidit iežaset gillii, sihkarastit iežaset kultuvrra ja servodateallima, gč. Vuodđolága § 108. Dát mearkkaša ahte suohkanreformma geažil eai galgga hedjonit dat vuoigatvuođat mat sámi álbmogis odne leat, muhto baicca nannejuvvot. Rievdadusat suohkanreformma geažil eai galgga láivudahttit, muhto baicca nannet Sámedikki rolla ja válddi. Sámediggi deattuha ahte čuovvovaš evttohusaid ii sáhte atnit leat dievaslašžan, muhto vuodđoprinsihppan, maid Sámedikki mielas dálá áigemuttus lea dehálaš váldit ovdan.

Dát vuoigatvuođat gávdnojit našunála láhkamearrádusain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain eaige galgga láivuduvvot, muhto baicca nannejuvvot.

- Sámediggi eaktuda ahte singuin ráđđadallovuođat viidáset reformmaproseassas ja ahte Sámedikki oainnut váldojit fárrui viidáset barggus. Sámediggi eaktuda viidáset ahte singuin ráđđadallovuođat ovdalge vejolaš mearrádus galgá dahkkot ráđdehusas dahje Sturradikkis.

- Ođđa stuorasuohkaniin ferte sihkkarastit ahte sámi álbmot čalmmustahttojuvvo ja ahte sámi álbmot oažžu jietnaguoddi dan ođđa suohkanstruktuvrras.
- Sámediggi vuordá ahte departemeanta čielggada dahje láchčá dili čielggadit sámi álbmoga guoski dilálašvuodaid ovdal 2015 čavčča.
- Ođđa bargočovdosiin, suohkanreformma oktavuodas, galgá árvvoštallot mot beavttálmahttit ja buoremus lági mielde deavdit láchkaaddon geatnegasvuodaid mat suohkaniin leat sámi vuoigatvuodaid dáfus.
- Suohkanreformma prinsihpaid mielde, vuordá Sámediggi ahte ođđa suohkanat maiddái fertejit bargat dan ala ahte sáhttit fállat buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid, ollislaš ja ovttahtton servodatovdáneami sámegeiela ja servodateallima oktavuodas.
- Stáhta eiseválddit eai sáhte heaittihit dáláš ovttasbargošiehtadusaid mat leat Sámedikki ja suohkaniid ja fylkasuohkaniid gaska.

Sámegeiella

Suohkanreformma barggus ferte váldit vuhtii gustovaš láchkamearrádusaid. Ássiin geat orrot suohkaniin mat leat sámegeielaid hálddašanguovllu siskkobealde, galget leat dat seamma geielaš vuoigatvuodát ja galget oažžut seamma buriid bálvalusfálaldagaid go ovdal. Ferte duohtandahkat prinsihpa ahte sámegeiella ja dárogeiella galget leat dásseárvosaš geiela Norggas.

- Sámegeielaid hálddašanguovlu ii galgga gáržžiduvvot. Ođđa stuorasuohkanat, main leat fárus okta dahje mánega suohkana mat ovdal ledje mielde hálddašanguovllus, galget meroštallot leat ođđa suohkanin sámegeielaid hálddašanguovllus
- Ođđa suohkanstruktuvrras fertejit guovluláš ja báikkaláš ásašusat maidda odne gullet sámelága giellanjuolggadusat, ain leat geatnegahtton addit daid seamma bálvalusaid sámi álbmogii go ovdal.

Vuođđodearvvašvuodabálvalus ja mánáidsuodjalus

Sámi pasieanttain lea vuoigatvuohta dearvvašvuoda- ja fuollabálvalussii masa vuođđun lea sámegeiella ja kultuvra. Riikkaidgaskasaš konvensuvnnat ja našunála láchkamearrádusat muddejit Sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid. Sámedikki vásáhus lea ahte barggus dearvvašvuoda- ja fuollabálvalusain mat leat sámi álbmoga váste, dain fertejit našunála láidestemiin ja láchkateavsttain čielgasit ovdanboahtit vuoigatvuodát ja láchčinovddasvástádus.

- Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát bohtet čielgasit oidnosii našunála láidestemiin ja láchkamearrádusain boahttevaš suohkanorganiserema oktavuodas
- Dál lea sámi mánáin sámegeielaid hálddašanguovllu siskkobealde, vuoigatvuohta oažžut bálvaleami sámegillii mánáidsuodjalusásahusain ja go leat oktavuodas mánáidsuodjalusbálvalusain. Ferte gozihit ahte dát vuoigatvuohta jotkojuvvo suohkanodastusas.

Mánáidgárdi

Láhka mánáidgárddiid birra (2006) deattuha ahte suohkanis lea ovddasvástádus dasa ahte mánáidgárdefálaldat mánáide sámi guovlluin (sámegeielaid hálddašanguovlu)lea huksejuvvon sámegeiela ja kultuvrra ala. Sámi sisdoallu mánáidgárddiin hálddašanguovllu olggobealde lea mihá láivvibut muddejuvvon. Dáppe galget suohkanat láchčit dili dasa ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset geiela ja kultuvrra.

- Rievdadusat suohkanreformma geažil eai galgga mielddisbuktit ahte ásaiduvvon sámi mánáidgárdefálaldagaid sisdoallu ja kvalitehta hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.
- Vejolaš ođđasisorganiseren suohkaniid mánáidgárddiin, suohkanreformma geažil, ii galgga mielddisbuktit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldat hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.

Oahpahus

Sámediggi vuordá ahte eiseválddit suohkanreformma barggus láchčēt dili dasa ahte sámi mánáin ja nuorain lea vejolaš oažžut oahpahusa iežaset kulturárvvuid vuodul ja iežaset gillii.

- Oahpahus sámegeiela ja sámegeillii ja sámi kulturárvvuid vuodul berre nannejuvvot.
- Suohkanreformmas galgá oahpahusa kvalitehta, ja skuvlaohppiid vuhtiiváldin leat deháleappot go vejolaš ekonomalaš ovdamunit.
- Rievdadusat suohkanreformmas oktavuodas eai galgga mielddisbuktit ahte vuoigatvuohta sámegeiela ja sámegeilli oahpahussii ja kvalitehta sámegeiela ja sámegeilli oahpahusas hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.

Sámi guovllut - álbmot- ja servodatstruktuvra

Sámi giliin lea sámegeiella ja kultuvra nanus, dát guovllut leat danin dehálaččat sámegeiela ja kultuvra ealáskahttimii ja nannemii. Olmmošlogu ovdáneapmi sámi guovlluin boahhteáiggis boahťá jáhkkimis čájehit seamma negatiivvalaš treandda go maŋemus 10 jagis.

- Bargosajiin, mat leat dehálaččat bisuhit smávva sámi gilážiid, ii galgga geahpidit bargiidlogu dahje dakkár bargosajit eai galgga sirdot guovddáš guovlluide jus dat buktá negatiivvalaš váikkuhusaid gilážiid barggolašvuhtii.

Sámi ealáhusat ja areálageavaheapmi

Suohkaniid oktiibidjan sáhtta mielddisbuktit ahte sápmelaččat geat ovdal ledje eanetlogus muhtun suohkaniin šaddet unnitlohkui, dahje ahte sápmelaččat šaddet minoritehtan vel eanet unnitlogus go ovdal. Dát sáhtta mielddisbuktit unnit áddejumi sámi áššiide ja oainnuide.

- Sámediggi bidjá vuodđun ahte Ráđđehus ferte gávdnat vugiid maiguin sihkkarastá ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát sámiid guovdu álgoálbmogiin maiddá vuhtiiváldojit vejolaš stuorasuohkaniin maŋgel suohkanreformma.
- Láhkegeatnegahtton mieldeváikkuhanproseassat mat gullet suohkanlaš plánemii ja geatnegasvuhtii viežžat sisa báikkálašmáhtu ja árbevirolašmáhtu eai galgga hedjonit suohkanreformma bohtosiid geažil.
- Proseassas suohkaniidda ráhkadit odđa bargočovdosiid ferte maiddá árvoštallot mot bargu sáhtta nannejuvvot boazodoalloealáhusa ektui suohkanis.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 042/14 – Suohkanreformma – sámi perspektiiva. Lávdegotti árvalus lea ná:

Mearkkašumit

Mearkkašupmi lávdegottis, Norgga Sámiid Ráikasearvi (NSR) labttut Viktor Inge Paulsen, Sandra Márjá West, Nanna Thomassen ja Inger Elin Kristina Utsi, Bargiidbellodaga (Bb) labttut Johan Vasara, John Kapppjell, Stein Are Olsen ja Jørn Are Gaski, Áarjel-Saemiej Gielb labttu Ellinor Marita Jáma, Árja labttut Torbjørg Leirbakken ja Hartvik Hansen ja Olgesbellodaga labttu Lars Filip Paulsen:

Ráđđehus lea ovdal dovddahan ahte ođđa suohkanat dat galget mearridit galgá go ođđa suohkan leat mielde sámegeiela hálddašanguovllus. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta 14.11.2014 beaiváduvvon reivves Gáivuona suohkani čilgejuvvojit baicce vejolaš eará čovdosat dassážiigo giellalávdegotti čielggadus almmuhuvvo. Čielggadus galgá geigejuvvot guovvamánus 2016, muhto lea vejolaš ahte oassečielggadeamit ovddiduvvojit árat. Lávdegoddi ádde ahte sámegeiela hálddašanguovllu suohkanat háliidit diehtit suohkanodastusa váikkuhusaid.

Sámediggi lea fuolastuvvan gaskaboddasaš čoavddusevttohusa geažil dan botta go vuordit loahpalaš čielggadeami. Sámi suohkaniidda dát lea eahpeinnostanvejolaš dilli. Mii sáhttit gártat dakkár dillái ahte suohkanat fáallet sámi bálvalusaid dušše ássiide geográfalaččat ráddjejuvvon guovllus suohkanis. Dat ii leat suohkana ássiiguin meannuduvvon dássidit.

Sámi suohkaniidda sáhtta leat mearrideaddjin diehtit váikkuhusaid sámegeiela hálddašansuohkana stáhtusii, go dat galget mearridit guđe suohkaniiguin sii galget ovtastuvvot. Boadusin sáhtta šaddat ahte sámi suohkanat, dan botta go dat vurdet vástádusa Ráđđehusas, bázahallet guorahallamiin ja bággehallet dakkár stuorrasuohkani, maid sii eai leat válljen. Sámi suohkanat sáhttet maiddá massit ekonomalaš movttiidahttimiid álgo muddui. Lea eahpevuoiggalaš daidda sámi suohkaniidda ahte dain eai leat seamma eavttut oážžut čielggadusa go Norgga eará suohkaniin lea, váilevaš diehtjuohkima geažil.

Evttohusat

Norgga Sámiid Riikasearvvi (NSR), Bargiidbellodaga (Bb), Áarjel-Saemiej Gielb, Nordkalottfolket, Árja ja Olgešbellodaga evttohus:

Evttohus 1

Rievdadusevttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii:

Maŋimus cealkka ráđi vuosttaš teakstaoasis sirdojuvvo lasáhussan ođđa goalmát teakstaoassái: ”Sámediggi deattuha ahte čuovvovaš evttohusaid ii sáhte atnit leat dievaslažžan, muhto vuodđoprinsihppan, maid Sámedikki mielas dálá áigemuttus lea dehálaš váldit ovdan.”

Ođđa nubbi teakstaoassi:

Sámediggi háliida ieš leat árrjalaččat mielde proseassas suohkanodastusain ja áigu leat mielde dahkamin mearrádusaid das mii guoská sámi diliide.

Sámediggi áigu iežas álgaga vuodul álggahit čielggadeapmi daid diliid birra mat gusket sámi álbmogiid suohkanodastusa geažil. Čielggadus gieđahallá muhtun dain hástalusain ja čuolmmain maid mii vuordit suohkanodastusa oktavuodas. Čielggadusas leat maid várra vejolaš čovdosat das mo buoridit bálvalusfálaldaga sámi álbmogii vejolaš ođđa suohkaniin, ja čielggadus galgá leat mielde mearrádusvuodusvuodus proposišuvdnii maid ráđđehus sádde Sturradiggi.

Vurdojuvvo maiddá Sámedikki bealis ahte departemeanta lea bealli dán čielggadusas ja čadaha vejolaš oassečielggademiid dárbbu mielde. Áigumuš lea gárvvistit čielggadusa 2015 čavčča.

Ráđi nubbi teakstaoassi rievdaduvvo ođđa goalmát teakstaoassin:

Viidáseappot deattuha Sámediggi ahte čuovvovaš evttohusaid ii sáhte atnit loahpalažžan, muhto vuodđoprinsihppan das maid Sámediggi oaidná deatalažžan loktet dán áigemuttus.

Dát vuoigatvuodát bohtet ovdan nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain eai ge galgga geanohuhttojuvvot, muhto baicce nannejuvvot.

Rievdadusevttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii:

Čujihit 2. teakstaoassái ”Dát vuoigatvuodát gávdnojit ...” ja ráđi árvalussii kuvlačuogáin:

Ráđi árvalusa vuosttaš kuvlačuokkis:

”Sámediggi eaktuda ahte singuin ráđđádallojuvvo viidáset reforbmaproseassas ja ahte Sámedikki oainnut váldojit fárrui viidáset barggus. Sámediggi eaktuda viidáset ahte singuin ráđđádallojuvvo ovdalگو vejolaš mearrádus galgá dahkkot ráđđehusas dahje Stuorradikkis.”

” Sámediggi eaktuda ahte singuin ráđđádallojuvvo ...” sadjái boahdá ” Sámediggi eaktuda ahte singuin galgá ráđđádallojuvvot...”

”ahte Sámedikki oainnut váldojit ...” sadjái boahdá ” ahte Sámedikki oainnut galget leat mielde”

”Sámediggi eaktuda viidáset ahte ...” sadjái boahdá ”Sámediggi galgá viidáseappot ráđđádallojuvvot...”.

Rievdaduvvo dánin:

”Sámediggi galgá konsulterejuvvot viidáset ođastusproseassas ja Sámedikki oainnut galget leat mielde viidáset barggus. Sámediggi galgá viidáseappot konsulterejuvvot ovdalگو vejolaš mearrádus dahkkojuvvo ráđđehusas dahje Stuorradikkis.

Goalmmát kuvlačuokkis:

Sihkkojuvvo ollásit

Ráđi árvalusa viđát kuvlačuokkis:

”Suohkanreforpmá prinsihpaid mielde, vuordá Sámediggi ahte ođđa suohkanat maiddá fertejit bargat dan ala ahte sáhtti fállat buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid, ollislaš ja ovttastahtton servodatovdáneami sámegiela ja servodateallima oktavuodas.”

”vuordá” sadjái boahdá ”gáibida”

Rievdaduvvo dánin:

”Suohkanreforpmá prinsihpaid mielde, gáibida Sámediggi ahte ođđa suohkanat maiddá fertejit bargat dan ala ahte sáhtti fállat buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid, ollislaš ja ovttastahtton servodatovdáneami sámegiela ja servodateallima oktavuodas.”

Ođđa 1. teakstaossi "Sámegiella" vuollái:

Sámediggi oaidná ahte ráđđehusa suohkanodastus, vejolaš suohkanovttastahttimiiguin, sáhtta hui garrasit váikkuhit sámi bálvalusfálaldaga riikka sámi álbmogii ja sin eallindiliide. Sámediggi oaivvilda ahte suohkanodastusas galgá leat sierra mihttomearrin nannet sámi giela ja kultuvrra suohkaniin. Giellalávdegoddi lea čađaheamen deatalaš barggu, ja Sámediggi vuordá ahte Ráđdehus árvvoštallá lávdegotti rávvagii ahte nannet sámegiela stáhtusa ja sámi bálvalusfálaldaga suohkaniin.

2. kuvlačuoggás biddjojuvvo sisa sátni «vejolaš». Teaksta šaddá de ná: "Vejolaš ođđa suohkanstruktuvrras fertejit".

1. kuvlačuoggás "Sámegiella" vuolde, nuppi cealkagis, biddjojuvvo sisa sátni “vejolaš”. Teaksta šaddá de ná: "Vejolaš ođđa stuorrasuohkaniin, main ...".

Nordkalottfolket evttohus:

Evttohus 2

Rievdadusevttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii:

Sámegiella:

1. kuvlačuokkis rievdaduvvo dánin:

Sámi giellageavaheaddjit eai galgga gártat heajut dillái rievdadusaid geažil ođđa suohkanjuogadeamis. Báikkálaš demokratiija galgá mearridit mo sámi beroštusat galget fuolahuvvot ja organiserejuvvot ođđa suohkanstruktuvrras. Proseassa ferte leat nu ahte suohkaniidda lea geasuheaddjin gullat sámi giellahálddašanguvlui, vejolaččat oassin oktasaš ovttasbargošiehtadusas. Sámediggi lea árjjalaš váikkuheaddjin ja láchččin dán proseassain.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Evttohus 3: Áirras Geir Are Winther, Ovddádusbellodat

Sámediggi doarju Ráđđehusa mihttomeari suohkanreformain, ja oaidná dušše buriid beliid jus suohkanat šaddet stuoribut ja nannoseappot. Maiddá sámi perspektiivvas. Stuorit ja nannosit fágabirrasat main lea eanet gelbbolašvuohta lea buoret vejolašvuohta váikkuheapmái olahit mihttomeriid das ahte seailluhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid.

Sámediggi áigu erenoamážit hástalit suohkaniid Finnmárkkus ja Romssas váikkuhit aktiivvalaččat ja positiivvalaččat dasa ahte áigumušat unnit ja nannosit suohkanat ollašuvvot. Dákkár suohkanat sáhttet ollu buorebut go odne váldit vára ássiid beroštumiin ja dárbbuin, beroškeahttá etnisitehtas dahje kultuvrralaš duogážis.

Sámedikkis lea, nu go dovda báikkálaš ja regionála politihkkáriid ja bellodagaid, ollásit luohtámuš dasa ahte maiddá sámi beroštumit bures vuhtiiváldojit ođđa stuoarasuohkaniin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 3 hilgojuvvui 33 jienain 2 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti evttohus 2 hilgojuvvui 30 jienain 5 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 33 jienain 2 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui 30 jienain 5 jiena vuostá

IV Beavdegirjelasáhusat

Kjellrun Wilhelmsen, Nordkalottfolket, ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

Ášši 042/14 – suohkanreformma – sámi perspektiiva

Nordkalottfolket lea dán áššis ovddidan iežas evttohusa mii ii ožžon eanetlogu. Dat evttohus lei dan birra ahte galgá automáhtalažžan mannat sámi giellahálddašanguvlui go suohkanat časkojit oktii ja gos dušše okta oasálaš lea ovdalaččas giellahálddašanguovllus.

Nordkalottfolket lea maid jienastan eará rievdadanevttohusaid dán áššis. Mii goitge oaidnit ahte min iežamet evttohusas lea nu ollu dadjamuš ahte mii lihkká fertet jienastit lávdegotti evttohusa vuostá, go juo min evttohus gahčai.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Lars Filip Paulsen, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
2	Sandra Márjá West	Lars Filip Paulsen
	Sandra Márjá West	

3	Geir Are Winther	Inger Elin Kristina Utsi
		Johan Vasara
		Sandra Márjá West
	Geir Are Winther	
4	Inger Elin Kristina Utsi	
5	Nanna Thomassen	
6	Kjellrun Wilhelmsen	Inger Elin Kristina Utsi
		Johan Vasara
		Lars Filip Paulsen
	Kjellrun Wilhelmsen	
7	Johan Vasara	Inger Elin Kristina Utsi
		Geir Are Winther
	Johan Vasara	
8	Hartvik Hansen	Mariann Wollmann Magga
		Beaska Niilas
		Nanna Thomassen
	Hartvik Hansen	
9	John Kappfjell	
10	Vibeke Larsen	
11	Lars Filip Paulsen	
12	Aili Keskitalo	
13	Ellinor Marita Jáma	
14	Sandra Márjá West	
15	Inger Elin Kristina Utsi	
16	Ann-Mari Thomassen	
	Lars Filip Paulsen, áššejođiheadđji	
	Hartvik Hansen, čoahkkinnortnegii	
	Kjellrun Wilhelmsen, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha dasa ahte suohkanreforpma mihttomearri lea sáhttit fállat dásseárvosaš bálvalusaid buot ássiide ja ásahtit buot suohkaniidda hálldahusa dakkár fágabirrasiin mas lea relevánta ja buorre gelbbolašvuohta. Sámediggi áigu dáikko bokte čujuhit dasa ahte Norga lea áshuvvon guovtti álbmoga territoria ala. Sápmelaččat Norggas galget leat ovttađassásaš ássin álbmogiin muđui ge Norggas ja oažžut dásseárvosaš bálvalusaid nugo álbmot ge muđui. Dát mielddisbukta earret eará ahte maiddái sámi álbmogis galgá leat vejolašvuohta sihkkarastit ja ovddidit iežaset gillii, sihkkarastit iežaset kultuvrra ja servodateallima, gč. Vuodđolága § 108. Dát mearkaša ahte suohkanreforpma geažil eai galgga hedjonit dat vuoigatvuođat mat sámi álbmogis odne leat, muhto baicca nannejuvvot. Rievdadusat suohkanreforpma geažil eai galgga láivudahttit, muhto baicca nannet Sámedikki rolla ja válddi.

Sámediggi háliida ieš leat árjjalaččat mielde proseassas suohkanodastusain ja áigu leat mielde dahkamin mearrádusaid das mii guoská sámi diliide.

Sámediggi áigu iežas álgaga vuodul álggahit čielggadeapmi daid diliid birra mat gusket sámi álbmogiid suohkanodastusa geažil. Čielggadus gieđahallá muhtun dain hástalusain ja čuolmmain maid mii vuordit suohkanodastusa oktavuodas. Čielggadusas leat maid várra vejolaš čovdosat das mo buoridit bálvalusfálaldaga sámi álbmogiin vejolaš ođđa suohkaniin, ja čielggadus galgá leat mielde mearrádusvuodusvuodus proposišuvdnii maid ráđđehus sádde Stuorradiggái.

Vurdojuvvo maiddái Sámedikki bealis ahte departemeanta lea bealli dán čielggadusas ja čadaha vejolaš oassečielggademiid dárbbu mielde. Áigumuš lea gárvvistit čielggadusa 2015 čavčča.

Viidáseappot deattuha Sámediggi ahte čuovvovaš evttohusaid ii sáhte atnit loahpalazžan, muhto vuodđoprinsihppan das maid Sámediggi oaidná deatalažžan loktet dán áigemuttus.

Dát vuoigatvuođat bohtet ovdan nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain eai ge galgga geanohuhttojuvvot, muhto baicce nannejuvvot.

- Sámediggi galgá konsulterejuvvot viidáset ođastusproseassas ja Sámedikki oainnut galget leat mielde viidáset barggus. Sámediggi galgá viidáseappot konsulterejuvvot ovdalge vejolaš mearrádus dahkkojuvvo ráđđehusas dahje Stuorradikkis.
- Vejolaš ođđa stuorasuohkaniin ferte sihkkarastit ahte sámi álbmot čalmmustahttojuvvo ja ahte sámi álbmot oažžu jietnaguoddi dan ođđa suohkanstruktuvrras.
- Ođđa bargočovdosiin, suohkanreforpma oktavuodas, galgá árvoštallot mot beavttálmahttit ja buoremus lági mielde deavdit lálkaaddon geatnegasvuođaid mat suohkaniin leat sámi vuoigatvuođaid dáfus.
- Suohkanreforpma prinsihpaid mielde, gáibida Sámediggi ahte ođđa suohkanat maiddái fertejit bargat dan ala ahte sáhttit fállat buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid, ollislaš ja ovttastahton servodatovdáneami sámegiela ja servodateallima oktavuodas.
- Stáhta eiseválddit eai sáhte heaittihit dáláš ovttasbargošiehtadusaid mat leat Sámedikki ja suohkaniid ja fylkasuohkaniid gaska.

Sámegiella

Sámediggi oaidná ahte ráđđehusa suohkanodastus, vejolaš suohkanovttastahttimiiguin, sáhtta hui garrasit váikkuhit sámi bálvalusfálaldaga riikka sámi álbmogii ja sin eallindiliide. Sámediggi oaivvilda ahte suohkanodastusas galgá leat sierra mihttomearrin nannet sámi giela ja kultuvrra suohkaniin. Giellalávdegoddi lea čadaheamen deatalaš barggu, ja Sámediggi vuordá ahte Ráđđehus árvoštallá lávdegotti rávvagii ahte nannet sámegiela stáhtusa ja sámi bálvalusfálaldaga suohkaniin.

Suohkanreforpma barggus ferte váldit vuhtii gustovaš lálkamearrádusaid. Ássiin geat orrot suohkaniin mat leat sámegielaid hálddašanguovllu siskkobealde, galget leat dat seamma gielalaš vuoigatvuođat ja galget oažžut seamma buriid bálvalusfálaldagaid go ovdal. Ferte duohtandahkat prinsihpa ahte sámegiella ja dárogiella galget leat dásseárvosaš gielat Norggas.

- Sámegielaid hálddašanguovlu ii galgga gáržžiduvvot. Vejolaš ođđa stuorasuohkaniin, main leat fárus okta dahje mánga suohkana mat ovdal ledje mielde hálddašanguovllus, galget meroštallot leat ođđa suohkanin sámegielaid hálddašanguovllus.
- Ođđa suohkanstruktuvrras fertejit guovlulaš ja báikkálaš ášahusat maidda odne gullet sámelága giellanjuolggadusat, ain leat geatnegahtton addit daid seamma bálvalusaid sámi álbmogii go ovdal.

Vuodđodearvvašvuođabálvalus ja mánáidsuodjalus

Sámi pasieanttain lea vuoigatvuohta dearvvašvuođa- ja fuollabálvalussii masa vuodđun lea sámegiella ja kultuvra. Riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat ja našunála lálkamearrádusat muddejit Sámi pasieanttaid vuoigatvuođaid. Sámedikki vásáhus lea ahte barggus dearvvašvuođa- ja fuollabálvalusain mat leat sámi álbmoga váste, dain fertejit našunála láidestemiin ja lálkateavsttain čielgasit ovdanboahtit vuoigatvuođat ja lálčinovddasvástádus.

- Sámi pasieanttaid vuoigatvuođat bohtet čielgasit oidnosii našunála láidestemiin ja lálkamearrádusain boahttevaš suohkanorganiserema oktavuodas
- Dál lea sámi mánáin sámegielaid hálddašanguovllu siskkobealde, vuoigatvuohta oažžut bálvaleami sámegilli mánáidsuodjalusásahusain ja go leat oktavuodas

mánáidsuodjalusbálvalusain. Ferte gozihit ahte dát vuoigatvuohta jotkojuvvo suohkanodastusas.

Mánáidgárdi

Láhka mánáidgárddiid birra (2006) deattuha ahte suohkanis lea ovddasvástádus dasa ahte mánáidgárdefálaldat mánáide sámi guovlluin (sámegielaide hálddašanguovlu)lea huksejuvvon sámegiela ja kultuvrra ala. Sámi sisdoallu mánáidgárddiin hálddašanguovllu olggobealde lea mihá láivvibut muddejuvvon. Dáppe galget suohkanat lámčit dili dasa ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela ja kultuvrra.

- Rievdadusat suohkanreformma geažil eai galgga mielddisbuktit ahte ásaiduvvon sámi mánáidgárdefálaldagaid sisdoallu ja kvalitehta hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.
- Vejolaš ođđasisorganiseren suohkaniid mánáidgárddiin, suohkanreformma geažil, ii galgga mielddisbuktit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldat hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.

Oahpahus

Sámediggi vuordá ahte eiseválddit suohkanreformma barggus lámčēt dili dasa ahte sámi mánáin ja nuorain lea vejolaš oažžut oahpahusa iežaset kulturárvvuid vuodul ja iežaset gillii.

- Oahpahus sámegielas ja sámegillii ja sámi kulturárvvuid vuodul berre nannejuvvot.
- Suohkanreformmas galgá oahpahusa kvalitehta, ja skuvlaohppiid vuhtiváldin leat deháleappot go vejolaš ekonomalaš ovdamunit.
- Rievdadusat suohkanreformmas oktavuodas eai galgga mielddisbuktit ahte vuoigatvuohta sámegiela ja sámegillii oahpahussii ja kvalitehta sámegiela ja sámegillii oahpahasas hedjona, muhto ahte dat baicca nannejuvvo.

Sámi guovllut - álbmot- ja servodatstruktuvra

Sámi giliin lea sámegiela ja kultuvra nanus, dát guovllut leat danin dehálaččat sámegiela ja kultuvrra ealáskahttimii ja nannemii. Olmmošlogu ovdáneapmi sámi guovlluin boahhteáiggis boahťa jáhkkimis čájehit seamma negatiivvalaš treandda go maŋemus 10 jagis.

- Bargosajiin, mat leat dehálaččat bisuhit smávva sámi gilážiid, ii galgga geahpidit bargiidlogu dahje dakkár bargosajit eai galgga sirdot guovddáš guovlluide jus dat buktá negatiivvalaš váikkhusaid gilážiid barggolašvuhtii.

Sámi ealáhusat ja areálageavaheapmi

Suohkaniid oktiibidjan sáhtta mielddisbuktit ahte sápmelaččat geat ovdal ledje eanetlogus muhtun suohkaniin šaddet unnitlohkui, dahje ahte sápmelaččat šaddet minoritehtan vel eanet unnitlogus go ovdal. Dát sáhtta mielddisbuktit unnit áddejumi sámi áššiide ja oainnuide.

- Sámediggi bidjá vuodđun ahte Ráđđehus ferte gávdnat vugiid maiguin sihkkarastá ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodat sámiid guovdu álgoálbmogiin maiddái vuhtiváldojit vejolaš stuorasuohkaniin maŋgel suohkanreformma.
- Láhkegeatnegahtton mieldeváikkuhanproseassat mat gullet suohkanlaš plánemii ja geatnegasvuhtii viežžat sisa báikkálašmáhtu ja árbevirolašmáhtu eai galgga hedjonit suohkanreformma bohtosiid geažil.
- Proseassas suohkaniidda ráhkadit ođđa bargočovdosiid ferte maiddái árvoštallot mot bargu sáhtta nannejuvvot boazodoalloealáhusa ektui suohkanis.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.14 dii. 19.00.

Ášši/Sak BFOL	007/14
Ášši/Sak DC	043/14

Rádđehusa dieđáhus vuodđodearvvašvuoda birra

Arkiivaáššennr.
14/5552

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	6.11.14	SR 124/14
Bajásáddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	1. – 2.12.14	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 43/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii. 19.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.11.14		Ášši 124/14 Rádđehusa dieđáhus vuodđodearvvašvuoda birra

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi čujuha ahte rádđehus jagi 2015 bušeahttaevttohusas bidjá láidestusaid dasa makkár suorggit gullet vuodđodearvvašvuodabálvalusa dieđáhussii, ja mainna lágiin rádđehus vuoruhá politihkalaš välljemiid. Sámediggi oaidná ahte bušeahttaevttohusas eai válddahuvvo dat hástalusat maid sámi pasieanttat deaividit dearvvašvuodabálvalusas. Eaige boade ovdan sierra ángiruššamat maid bokte nannešii ovttárvosaš fállaldaga sámi pasieanttaide, earret doarjaga mii juolluduvvo sámi dearvvašvuoda dutkanguovddášii dearvvašvuoda ja eallineavttuid dutkamii.

Sámi bálvalusdárbbaseddjiin lea riekti oažžut ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go muđui álbmogis. Dát čuovvu daid vuoigatvuodaid mat sámi pasieanttain leat nationála lágaid ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid mielde. ILO-konvenšuvnna 169 artihkkala 25 mielde lea álgoálbmogiin earret eará riekti leat mielde plánemin ja administreremiin iežaset dearvvašvuodabálvalusaid. Konvenšuvdnateaksta lea vuodđun Sámedikki bargui vuodđodearvvašvuodabálvalusaiguin.

Ovttárvosaš dearvvašvuoda bálvalussan sámi pasieanttaide oaivilduvvo dat ahte dat leat láchčojuvvon sámi pasieanttaid gielalaš ja kultuvrralaš duogaža vuodul. Guovddáš eiseválddiin lea bajimus ovdasvástádus ja fertjit fuolahit ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja ohcaluvvo buot proseassain, ja ahte dat gozihuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitiikkaš ángiruššamiin.

Ráđđehus čujuha barggustis vuodđodearvvašvuodadiedáhusain ahte vuordámušat gielddaide leat rievdamin ja čujuha ovttasdoaimmanodastussii ja boahhtevaš gieldaođastussii. Sámediggi lea ovdal ovttasdoaimmanodastusa ja dan čuovvu proseassaid oktavuodas buktán árvalusaid daid hástalusaid mat sámi pasieanttain leat go sis lea oktavuohka dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid. Maŋŋá lea váttis gávdnat mearriduvvon strategijaid, áŋgiruššamiid ja doaimbajibuid maiguin čuovvoluvvojit hástalusat maid Sámediggi lea ovddidan.

Sámediggi oaivvilda ahte guovddáš eiseválddit galget bidjat čielga rámmaid ja mihttomeriid movt bálvalusfálaldagas gozihit sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbu, ja ahte dat vuogádatlaččat čuovvoluvvo. Dat dávistivččii álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa loahppadokumentii masa Ráđđehus lea guorrasan. Dán oktavuodas áigu Sámediggi fuomášuhttit ahte áidna doaimbaplána mas válddahuvvo dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogi, heittii gustomis 2005:s.

Ráđđehus čujuha ahte buorit dearvvašvuodabálvalusat leat sorjaveččat ođđa máhtu háhkamis ja dan atnui váldimis, ja dutkama nannemis ja duohtadeamis innovašuvdnii ja buoret geavahussii. Sámi dearvvašvuoda dutkanguovddáša čadahan dutkama bokte leat mis muhtun dieđut sámi álbmoga dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra. Dát dieđut leat leamaš ja leat deatalaččat sihke eallineavttuid ja dearvvašvuoda hástalusaid oainnusmahttinbarggus sámi álbmoga ektui. Mii dárbbasit baicce eanet duodaštuvvon máhtu sámi álbmoga bálvalusfálaldaga birra, erenoamážit movt sámi pasieanttaid vuoigatvuohka oažžut ovttárvosaš bálvalusfálaldaga gozihuvvo ovttaskas gielddain gos lea sámi álbmot.

Sámediggeráđđi čujuha ahte fágabirrasiin mat ovddidit máhtu dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusa geavahussii sámi pasieanttaid várás, ferte leat vuodđomáhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Sámediggeráđđi oaidná man deatalaš livččii oažžut sierra fuolahusdutkanuovddážiid oppalaš dutkama buorideami dihte, main lea maiddái vásihus bálvalusovddideamis ja máhtu ovddideamis sámi dearvvašvuoda birra, gozihuvvo buoremusat gievras sámi fágabirrasis gos lea vuodđomáhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Guovddáš eiseválddit leat barggus sosiála erohusaiguin čujuhan ahte bálvalusfálaldat ferte heivehuvvot álbmoga mánggabealatvuhtii sihke go guoská organiseremii ja sisdollui, oktavuhtii geavaheddjiide, ja gielalaš ja kultuvrralaš erohusaide. Jos mihttomeari ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmoga várás galggaš juksat, de ferte gávdnot eanet máhttu sámi giela ja kultuvrra birra gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain. Dát gelbbolašvuohka ferte heivehuvvot gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálaplánaide, ja bálvalusa čađaheapmái. Máhtu ferte institušuvdnan dahkat, ii ge dat galgga leat sorjaveš ovttaskas barggiid beroštumis sámi pasieanttaid dikšumis. Sierra gielddain gos sámit ássat lea iešgudege lágan dihtomielašvuohka ja máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra. Ollu gielddain váilu dihtomielašvuohka ja máhttu sámi álbmoga birra. Danne oaivvilda Sámediggeráđđi ahte lea dárbu gielddaide garrasit deattuhit ahte sámi álbmogis lea gielalaš ja kultuvrralaš riekti oažžut láchčojuvvon bálvalusfálaldaga.

Dán vuodul mearrida Sámediggi čuovvovaččat:

Ferte ovddiduvvot ođđa konkreta doaimma ja doaimbaidjoplána dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas sámi álbmoga várás. Doaimbaplána ferte ovddiduvvot lagaš ovttasbargguin sámi dearvvašvuodafágabirrasiin ja Sámedikkiin.

Ovddiduvvo vuđolaš ja vuogádatlaš geahčastat das movt sámi pasieanttaid vuoigatvuohka oažžut ovttárvosaš dearvvašvuodabálvalusa gozihuvvo ovttaskas gielddain gos ássat sámit. Dát ferte

vuoruhuvvot sihke vuolggasadjin odđa doaibmapláni, ja gielddaid organiserema momeantan boahhteáiggis.

Fágabirrasiin mat ovddidit máhtu dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusa geavahussii sámi pasieanttaid várás, ferte leat vuoddomáhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Berre árvvoštallojuvvot sirdit ovddasvástádusa fuolahusdutkanis ja bálvalusovddideamis sámi dearvvašvuoda birra ásahuvvon sámi fága- ja dutkanbirrasii.

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát bohtet čielgasit ovdan nationála láidestusain ja lánkačohkiin gieldaorganiserema ektui boahhteáiggis.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 043/14 – Ráđđehusa dieđáhus vuoddearvvašvuoda birra. Lávdegotti árvalus lea ná:

Mearkkašumit

Mearkkašupmi lávdegottis, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR) lahtut Viktor Inge Paulsen, Sandra Márjá West, Nanna Thomassen ja Inger Elin Kristina Utsi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtut Johan Vasara, John Kappfjell, Stein Are Olsen ja Jørn Are Gaski, Áarjel-Saemiej Giellb lahttu Ellinor Marita Jáma, Nordkalottfolket lahttu Kjellrun Wilhelmsen, Árja lahtut Torbjørn Leirbakken ja Hartvik Hansen ja Olgešbellodaga (H) lahtu Lars Filip Paulsen:

SÁNAG

Sámedikkis lea leamaš buorre gulahallan SÁNAGin fáaldagaid ráhkadeami birra psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalusa sámi geavaheddjiide beroškeahhtá gos sii orošedje. SÁNAG lea ožžon stáhtusa nationála gealboguovddázin diksofálaldagaiguin psyhkalaš dearvvašvuodas ja gárrensuorggis, muhto dat lea uhccán ávkin sidjiide geat áset guhkkín eret dain kantuvrrain mat leat juo ásahuvvon. Danne oaidná Sámediggi dárbbun ásahit eanet SÁNAG-kantuvrraid, ja nannet daid kantuvrraid mat leat juo ásahuvvon, mii lasiha dan vejolašvuoda ahte eanet sámi geavaheaddjit geavahivčče SÁNAG gelbbolašvuoda.

Sámi dulkonbálvalusat

Sámediggi oaidná dárbbu ásahit sámi dulkonbálvalusa daidda buhcciidviesuide main leat sámi buohccit. Buhcciidviesut leat geatnegahttojuvvon lánčit dasa ahte sámi buohccit besset geavahit iežaset eatnigiela go deaivvadit dearvvašvuoda bálvalusain. Dađibahábut váilot ollu sámedigielat fágaolbmot dearvvašvuodabálvalusas. Dulkonbálvalusa ásaheapmi buhcciidviesuin sáhtta dagahit ahte sámi álbmot beassá geavahit iežas eatnigiela, ja nu deaivvaduvvot fuolahusain ja áddejumiin.

Guovlomedisiinnalaš guovddáš sámi sisdoaluin, julevsámi guovllus

Sámediggi lea 2013:s addán ekonomalaš doarjaga ovdaprošektii guovlomedisiinnalaš dearvvašvuodaguovddáži Divttasvuonas. Ovdaprošekta loahpahuvvui ovdalgo dat lei gárvvis, ja Divttasvuona suohkan maŋidi ášši. Dat bohciidahtii stuorra vuostálastima báikkálaččat. Sámediggi oaidná dárbbu dakkár dearvvašvuodaguovddáži julevsámi guovllus, ja áigu bargat dan ala ahte duohtandahkkojuvvo guovlomedisiinnalaš dearvvašvuodaguovddáš julevsámi guvlui.

Evttohusat

Norgga Sámiid Riihkasearvvi (NSR), Bargiidbellodaga (Bb), Áarjel-Saemiej Gielb, Nordkalottfolket, Árja ja Olgešbellodaga evttohus:

Evttohus 1

Lassevttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii:

Lasáhus maŋŋá teakstaosi” Ovddiduvvo vuđolaš ...”:

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu stuorra ja nana dearvvašvuodafágalaš birrasiidda gielddaid boahhtevaš dearvvašvuodabálvalusain. Dárbbasuvvo resurssaid buorebut oktiioorganiseret, buoret ovttasbarggu gaskal iešguđet etáhtaid ja gaskal spesialistadearvvašvuodabálvalusa ja vuodđodearvvašvuodabálvalusa. Guovlomedisiinnalaš guovddázat evttohuvojit vejolaš čoavddusin. Sámediggái lea deatalaš ahte dakkár čovdosat maid ovddiduvvojit ja organiserejuvojit nu ahte dat addet buriid gielalaččat ja kultuvrralaččat láchčojuvvon fálddagaid sámi buhcciide.

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáža guorahallama ja dutkama, Sámi logut mitalit, SSB ja Álbmotdearvvašvuodainstituhta bokte leat mii veaháziid mielde ožžon dieđuid sámi álbmoga dearvvašvuoda ja eallindiliid birra. Dat čájeha ahte leat erohusat eallindiliin dain guovlluin gos lea stuorra sámi álbmot ja dain guovlluin gos sápmelaččaid oassi álbmogis lea uhcit (njuoratmánáid jámolašvuolta, jámolašvuolta dihto ahkejoavkkuin, ahkejoavku badjel 80 jagi, heaitin skuvllas, kolsa, váibmo- ja várrasuotnadávddat jna.).

Ráđdehus áigu čielggadit geahččaladdanortnega mas stáhta ruhtada fuolahusbálvalusa.

Geahččaladdanortnegis galget leat mielde ráddjejuvvon meari gielddat, ja dat galgá bistit guhkit áiggi ja árvoštallojuvvo. Čielggadusprošeakta galgá čađahuvvot lagas gulahallamiin KS:in, ja ovttasbarggus dihto gielddaiguin.

Dáid čujuhusaid vuodul ja dan vuodul go dat fálddagat maid sámi buohccit ožžot, leat uhccán dutkojuvvon, de háliida Sámediggi ahte ráđdehus vuorua vejolaš ohcamiid dain gielddain, mat leat sámegeiela hálddašangiellat.

Ođđa maŋimus kuvlačuokkis mearrádussii:

Ferte sihkkarastit buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide duohta konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuoovvaččat: Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Mearkkašupmi, Bargiidbellodat, áirras Johan Vasara bokte, Sámit Iulde, Árja, ÁaSG, Olgešbellodat ja NSR

Sámediggi oaidná eahpádusain man muddui sámi divššohasat sámi eanetlogu guovlluin ožžot ovttađassásaš dearvvašvuodafáldadaga go fáldat dájvja mielddisbukta guhkes mátkkoštanáiggi viiddis guovllus. Molsašuddi dálkkat, váilevaš kollektiivafáldadagat, iešguđet lágan fáldadagat divššohasmátkkiide ja eahpesihkarvuolta das man guhkes mátkkoštanáigi duođas šaddá, leat buot mielde váikkuheami heaju guvlui sámi divššohasaid vásihussii mii sis lea dearvvašvuodafáldadagain mii gávdno. Sámediggi moaitá go buohcci olbmui ja vuoras olbmui vurdo ahte sii nagodit mátkkoštit vaikko mánggaid jándoriid vai besset buohcciviesuide ja fas ruoktot, báikkiide mat galggašedje leat álkít olahti álbmogii. Sámediggeráđi ferte ášši vuolggahit politiikalaččat gos ohcan oaniduvvot mátkkoštanáiggi ja sihkkarastit buoret dearvvašvuodafáldadaga sámi divššohasaide meannuduvvot.

Evttohus 2: Áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat

Sámediggi doarju Ráđđehusa mihttomeari ahte ráhkadit buhcciid dearvvašvuodabálvalusa. Buohkain galgá leat vejolašvuohta fidnet dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusa mas lea buorre kvalitehta. Beroškeahtta čearddalaš dahje kultuvrralaš duogázis. Sámediggi bidjá almmá man ge haga ahte maiddái sámi buohccit áimmahuššojuvvot bures. Lassi juolludemiid, čielga vuoruhemiid ja odđa čovdosiid bokte čájeha ráđđehus ahte dat vuoruhu dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi. Ulbmilin lea sihkkarastit ahte juohkehaš galgá leat oadjebas das ahte su ja su bearraša várás leat buorit almmolaččat ruhtaduvvon dearvvašvuodabálvalusat go sii dan dárbbasit.

Sámediggi registrere ja doarju dan ahte ráđđehusa guovddáš mihttomearit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis leat:

1. Onadit dakkár dárbbasmeahtun ja eahpemedisiinnalaččat ákkastuvvon vuordima mii čuohcá buhcciide
2. Eanedit dikšo- ja fuolahussuorggi kapasitehta ja nannet dan kvalitehta
3. Vuoruhit buoret dikšuma ja eastadeami psyhkalaš dearvvašvuoda- ja gárrensuorggis

Plána- ja ođastusbarggu bokte čadaha ráđđehus odđajurddašeami suorggi stuorra osiin. Ráđđehus áigu 2015:s álggahišgoahtit friija dikšunválljema, ja ovddidit Stuorradiggái dakkár deatalaš dokumeantaid go nationála dearvvašvuoda- ja buhcciidviessoplána, dieđáhusa vuodđodearvvašvuodabálvalusa birra, nannenplána gárrensuorggis, odđa álbotdearvvašvuodadieđáhusa ja dieđáhusa dálkkaspolitihka birra. Sámediggi doarju dan.

Buohcci dat galgá leat rievdadusaid guovddázis. Ráđđehus áigu nannet buohcci vuoigatvuodaid. Sámediggi doarju dan ahte válde galgá sirdojuvvot vuogádagas ovttaskas olbmui, dannego buot maid almmolašvuohta bargá, galgá dahkkojuvvo dainna ulbmiliin ahte buoridit kvalitehta ja lasihit oadjebasvuoda buhcciid, geavaheddjiid ja oapmahaččaid várás.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čeahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 33 jienain 2 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 33 jienain 2 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Ellinor Marita Jáma, áššejođiheaddji	
2	Inger Elin Kristina Utsi Inger Elin Kristina Utsi	Ellen Kristina Saba
3	Arthur Johan Tørfoss	Inger Elin Kristina Utsi
4	Kjellrun Wilhelmsen	
5	Johan Vasara Johan Vasara	Inger Elin Kristina Utsi

6	Lars Filip Paulsen	
7	Nanna Thomassen	
8	Sandra Márjá West	Marit Kirsten Anti Gaup
	Sandra Márjá West	
9	Nora Marie Bransfjell	
10	Vibeke Larsen	Lars Filip Paulsen
		Beaska Niillas
	Vibeke Larsen	
11	Henrik Olsen	Lars Filip Paulsen
12	Tor Gunnar Nystad	
13	Inger Eline Eriksen	
14	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
	Ellinor Marita Jáma, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha ahte ráđđehus jagi 2015 bušeahttaevttohusas bidjá láidestusaid dasa makkár suorggit gullet vuodđodearvvašvuodabálvalusa dieđáhussii, ja mainna lágiin ráđđehus vuoruha politihkalaš välljemiid. Sámediggi oaidná ahte bušeahttaevttohusas eai válddahuvvo dat hástalusat maid sámi pasieanttat deaividit dearvvašvuodabálvalusas. Eaige boađe ovdan sierra áŋgiruššamat maid bokte nannešii ovttárvosaš fáldalaga sámi pasieanttaide, earret doarjaga mii juolluduvvo sámi dearvvašvuoda dutkanguovddáži dearvvašvuoda ja eallineavttuid dutkamii.

Sámi bálvalusdárbbaseddjiin lea riekti oažžut ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go mudui álbmogis. Dát čuovvu daid vuoigatvuodaid mat sámi pasieanttain leat nationála lágaid ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid mielde. ILO-konvenšuvnna 169 artihkkala 25 mielde lea álgoálbmogiin earret eará riekti leat mielde plánemin ja administreremiin iežaset dearvvašvuodabálvalusaid. Konvenšuvdnateaksta lea vuodđun Sámedikki bargui vuodđodearvvašvuodabálvalusaiguin.

Ovttárvosaš dearvvašvuoda bálvalussan sámi pasieanttaide oaivvilduvvo dat ahte dat leat láchčojuvvon sámi pasieanttaid gielalaš ja kultuvrralaš duogáza vuodul. Guovddáš eiseválddiin lea bajimuš ovddasvástáduš ja fertejit fuolahit ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja ohcaluvvo buot proseassain, ja ahte dat gozihuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áŋgiruššamiin.

Ráđđehus čujuha barggustis vuodđodearvvašvuodadieđáhusain ahte vuordámušat gielddaide leat rievdamin ja čujuha ovttasdoaimmanođastussii ja boahthevaš gieldaođastussii. Sámediggi lea ovdal ovttasdoaimmanođastusa ja dan čuovvu proseassaid oktavuodas buktán árvalusaid daid hástalusaid mat sámi pasieanttain leat go sis lea oktavuohta dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide. Maŋŋa lea váttis gávdnat mearriduvvon strategijaid, áŋgiruššamiid ja doaimbajuid maiguin čuovvoluvvojit hástalusat maid Sámediggi lea ovddidan.

Sámediggi oaivvilda ahte guovddáš eiseválddit galget bidjat čielga rámmaid ja mihttomeriid movt bálvalusfálaldagas gozihit sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbu, ja ahte dat vuogádatlaččat čuovvoluvvo. Dat dávistivččii álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa loahppadokumenti masa Ráđđehus lea guorrasan. Dán oktavuodas áigu Sámediggi fuomášuhttit ahte áidna doaimmaplána mas válddahuvvo dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogi, heittii gustomis 2005:s.

Ráđđehus čujuha ahte buorit dearvvašvuodabálvalusat leat sorjaveččat ođđa máhtu háhkamis ja dan atnui váldimis, ja dutkama nannemis ja duohtadeamis innovašuvdnii ja buoret geavahussii. Sámi dearvvašvuoda dutkanguovddáža čađahan dutkama bokte leat mis muhtun dieđut sámi álbmoga dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra. Dát dieđut leat leamaš ja leat deatalaččat sihke eallineavttuid ja dearvvašvuoda hástalusaid oainnusmahttinbarggus sámi álbmoga ektui. Mii dárbašit baicce eanet duođaštuvvon máhtu sámi álbmoga bálvalusfálaldaga birra, erenoamážit movt sámi pasieanttaid vuoigatvuohta oažžut ovttárvosaš bálvalusfálaldaga gozihuvvo ovttaskas gielddain gos lea sámi álbmot.

Sámediggeráđđi čujuha ahte fágabirrasii mat ovddidit máhtu dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusa geavahussii sámi pasieanttaid várás, ferte leat vuodđomáhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Sámediggeráđđi oaidná man deatalaš livččii oažžut sierra fuolahusdutkanuovddážiid oppalaš dutkama buorideami dihte, main lea maiddái vásihus bálvalusovddideamis ja máhtu ovddideamis sámi dearvvašvuoda birra, gozihuvvo buoremusat gievrassámi fágabirrasis gos lea vuodđomáhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Guovddáš eiseválddit leat barggus sosiála erohusaiguin čujuhan ahte bálvalusfálaldat ferte heivehuvvot álbmoga mánggabealatvuhtii sihke go guoská organiseremii ja sisdollui, oktavuhtii geavaheddjiide, ja gielalaš ja kultuvrralaš erohusaide. Jos mihttomeari ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmoga várás galggaš juksat, de ferte gávnot eanet máhttu sámi giela ja kultuvrra birra gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain. Dát gelbbolašvuohta ferte heivehuvvot gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálaplánaide, ja bálvalusa čađaheapmái. Máhtu ferte institušuvdnan dahkat, ii ge dat galgga leat sorjaveš ovttaskas bargiid beroštumis sámi pasieanttaid dikšumis. Sierra gielddain gos sámit ášset lea iešguđege lágan dihtomielalašvuohta ja máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra. Ollu gielddain váilu dihtomielalašvuohta ja máhttu sámi álbmoga birra. Danne oaivvilda Sámediggeráđđi ahte lea dárbu gielddaide garrasit deattuhit ahte sámi álbmogis lea gielalaš ja kultuvrralaš riekti oažžut lámhčojuvvon bálvalusfálaldaga.

Dán vuodul mearrida Sámediggi čuovvovaččat:

Ferte ovddiduvvot ođđa konkrehta doaibma ja doaibmabidjoplána dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas sámi álbmoga várás. Doaibmaplána ferte ovddiduvvot lagaš ovttasbargguin sámi dearvvašvuodafágabirrasiiin ja Sámedikkiin.

Ovddiduvvo vuodalaš ja vuogádatlaš geahčastat das movt sámi pasieanttaid vuoigatvuohta oažžut ovttárvosaš dearvvašvuodabálvalusa gozihuvvo ovttaskas gielddain gos ášset sámit. Dát ferte vuoruhuvvot sihke vuolggasadjiin ođđa doaibmaplániin, ja gielddaid organiserema momentan boahhteáiggis.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu stuorra ja nana dearvvašvuodafágalaš birrasiidna gielddaid boahttevaš dearvvašvuodabálvalusain. Dárbašuvvo resurssaid buorebut oktiorganiseret, buoret ovttasbarggu gaskal iešguđet etáhtaid ja gaskal spesialistadearvvašvuodabálvalusa ja vuodđodearvvašvuodabálvalusa. Guovlomedisiinnalaš guovddážit evttohuvvojit vejolaš čoavddusin. Sámediggái lea deatalaš ahte dakkár čovdosat maid ovddiduvvojit ja organiserevvojit nu ahte dat addet buriid gielalaččat ja kultuvrralaččat lámhčojuvvon fálaldagaid sámi buhcciide.

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáža guorahallama ja dutkama, Sámi logut muitalit, SSB ja Álbmotdearvvašvuodainstituhta bokte leat mii veahážiid mielde ožžon dieđuid sámi álbmoga dearvvašvuoda ja eallindiliid birra. Dat čájeha ahte leat erohusat eallindiliin dain guovlluin gos lea stuorra sámi álbmot ja dain guovlluin gos sápmelaččaid oassi álbmogis lea uhcit

(njuoratmánáid jámolašvuohta, jámolašvuohta dihto ahkejoavkkuin, ahkejoavku badjel 80 jagi, heaitin skuvllas, kolsa, váibmo- ja várrasuohtnádávddat jna.).

Ráđđehus áigu čielggadit geahččaladdanortnega mas stáhta ruhtada fuolahusbálvalusa.

Geahččaladdanortnegis galget leat mielde ráddjejuvvon meari gielddat, ja dat galgá bistit guhkit áiggi ja árvvoštallojuvvot. Čielggadusprošeakta galgá čadáhuvvot lagas gulahallamiin KS:in, ja ovttasbarggus dihto gielddaiguin.

Dáid čujuhuseid vuodul ja dan vuodul go dat fálddagat maid sámi buohccit ožžot, leat uhccán dutkojuvvon, de háliida Sámediggi ahte ráđđehus vuoruha vejolaš ohcamiid dain gielddain, mat leat sáme giela hálldašangielddat.

Fágabirrasii mat ovddidit máhtu dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusa geavahussii sámi pasieantaid várás, ferte leat vuodđomáhtu sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Berre árvvoštallojuvvot sirdit ovddasvástádusa fuolahusdutkanis ja bálvalusovddideamis sámi dearvvašvuođa birra ásahuvvon sámi fága- ja dutkanbirrasii.

Sámi pasieantaid vuoigatvuođat bohtet čielgasit ovdan nationála láidestusain ja lánkačohkiin gielddaorganiserema ektui boahhteáiggis.

Ferte sihkkarastit buhcciid vuoigatvuođaid ja dárbbuid dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide duohta konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii. 20.00.

Ášši/Sak DC 044/14

Sámedikki 2015 bušeahhta

Arkiivaáššennr.
14/2883

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	28.10.14	SR 117/14
Plána- ja finánsalávdegoddi	1. – 2.12.14	PFL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 44/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.14 dii. 09.47

Dievasčoahkkinjođihangoddi evttoha hate čuovvovaččat leat bealálaččat meannudit áššái 44/14 Sámedikki 2015 bušeahhta.

Jovna Z. Dunfjell
Viktor Inge Paulsen
Nanna Thomassen

Jovna Z. Dunfjell ovddas bohtá várrelahttu Ida Marie Bransfjell
Viktor Inge Paulsen ovddas bohtá várrelahttu Olof Anders Kuhmunen
Ii bohtán várrelahttu Nanna Thomassen ovvdas.

Dievasčoahkkinjođihangotti evttohus dohkkujuvvui ovttajienalaččat.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namabus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1 Álggahus

Sámediggeráđi ovddida juohke čavčča evttohusas Sámedikki bušeahhtan čuovvovaš jagi várás, dál jahkái 2015. Bušeahhtaevttohusa meannudit Plána- ja finánsalávdegoddi ja dievasčoahkkin. Bušeahhtas ovddiduvvojit ekonomalaš ja politiikkaš rámmaeavttut čuovvovaš jagi politiikka ja doaibmabijuid várás.

Bušeahhtas jahkái 2015 leat iešguđege politiikkasurggiid mihttomearit, doaibmabijut ja vuoruheamit maid Sámedikki eanetlohku oaivvilda leat deatalaččat sámi servodaga deataleamos dárbbuid goziheapmái 2015:s.

Sámedikki bušeahtta lea lassánan jahkásaččat jagi 1989 rájes. Dattetge lea oassi stáhtabušeahthas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda dađistaga unnon go buohtastahtá juolludusaiguin eará servodatsurggiide. Danne lea sivva čuoččuhit ahte rámmaeavttut sámi servodatovddideapmái fuotnánit stuorraservodaga ja majoritehtakultuvrra ektui.

Álbmogin leat mis dattetge seamma vuordámušat sámi servodaga ovdáneapmái, go muđui servodagas leat norgga stuorraservvodaga ja norgalaš kultuvrra ja dárogiela ektui. Dat mearkkaša dan ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuohta buktit dakkár čovdosiid ja doaibmajuid mat dávistit sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jos dat ovdáneapmi ii rievddaš.

Sámedikki juolludusat addet bohtosiid. Min juolludusat kultuvrii leat vuodđun vásihusaide ja identitehtii, bargosajiide ja ealáhusaide. Evaluerenraporta sámi kulturealáhusaide maid dutkanvuodđudus NORUT (2012) almmuhii čájeha ovdamearkka dihte ahte barggolašvuohta davvinorgga kulturealáhusain lea lassánan 33 proseanttain jagi 2002 rájes, ja ahte ahtanuššan árbevirolaš sámi guovlluin lea buoret go riikkas ja riikaoasis muđui.

2 Váldosisdoallu

Sámediggi nanne áŋgiruššama oahpahusas ja oahpporesurssaid ovddideamis mánáide ja nuoraide vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain. Digitála ja báberoahpporesurssat leat ollu jagiid leamaš stuorra hástalussan sámi mánáide ja nuoraide. Ovttaárvoša skuvlafálaldat lea vealtameahtun deatalaš ovttaskas olbmo vejolašvuođaide viidáseappot eallimis, ja sámi ja norgalaš servodaga ovddideapmái.

Sámediggi háliida nannet sámi museaid rámmaeavttuid, ja dieinna lágiin eastadit fuones ovdáneami dán sámi suorggi oasis nugo dat vásiha go buohtastahtá ahtanuššama norgalaš museasuorggis. Min mielas lea deatalaš ahte sámi kulturárbi váldojuvvošii eret kealláriin ja rájuin, ja buktuojuvvošii eanaš olbmuid olámuddui.

Sámediggi nanne sátnegirjiid, sátnelisttaid ja eará giellaproševttaid ovddidanbarggu 2015:s, ja deattuha erenoamážit sámegeilat girjjálašvuođa ovddideami.

Áltá álgoálbmotkonferánsa 2013 ja ON váldočoahkkima álgoálbmogiid máilmmikonferánsa (WCIP 2014) 2014:s leat buktán buriid bohtosiid, sihke sámi ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotservodahkii. Sámediggi áigu maiddá 2015:s vuoruhit riikkaidgaskasaš barggu. Dalle fertet mii čuovvolit WCIP 2014 loahppadokumeantta, ja dan heiveheami sihke Norggas ja eará riikkain.

Sámediggi áigu gielddaastusbarggustis sihkarastit ahte gielddaid ovttahttimiid bokte nannejuvvo sámi giela ja kultuvrra sajádat. Ráđđehusa nammadan giellalávdegoddi lea guovddázis dán barggu.

Sámediggi konstatere ahte ráđđehus lea sihkon 6 miljon ruvnnu juolludusas Sámediggái boazodoallo- ja eanadoallošiehtadusaid bokte. Dát dagaha dan ahte juolludusat ealáhusovddideapmái dáid ealáhusaide unniduvvojit vásttolaččat Sámedikki 2015 bušeahthas.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sámediggi lea sámi álbmoga nátionála parlameanta Norggas. Dan bokte sihkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin min giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi lea demokrátalaš gaskaoapmi sámiid iešmearrideamis ja ávkkálaš ja dárbbalaš bálvalusaid ja fálaldagaid ovddideamis sámi álbmoga várás. Sámediggi lea sámiid sáhkaguoddi nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Norgga stáhta lea áсахuvvon guovtti álbmoga eatnamiidda, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mearkkaša dan ahte sámi gielas, sámi kultuvrras ja servodateallimis prinsihpalaččat galget leat ovttáárvosáš ovdánanvejolašvuođat, ja seamma suodjaleapmi go dárogielas ja dáža kultuvrras.

Mii galgat ieža meroštallat min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahtteáiggi.

Jus mis leat dát vuoigatvuođat ja vejolašvuođat seamma ládje go dáža servodagain, de lea dat geavahusas iešmearrideapmi. Iešmearrideapmi galgá hálddašuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámediggi galgá politihkas ja hálddašanbarggus bokte sihkkarastit dábálaš demokrátalaš ja olmmošvuoigatvuođalaš árvvuid cealkinfriijavuohčan ja ovttáárvosáš searvamin, ja riektestáhta árvvuid nugo lágalašvuohta, bealátkeahcesvuohta, dássásašmeannudeapmi ja vuoiggalašvuohta. Doaibma galgá čađahuvvot rabasvuođain, ja sámi servodaga dárbbut galget leat guovddážiis politihka hábmemis ja hálddašeamis.

Sámediggi hálddaša sámiid oktasaš árvvuid. Sámiid oktasaš árvun oaiivilduvvojit miellaguottut ja áddejumiit mat áddejuvvojit oktasažžan sámi servodagaide ja sámi kultuvrii, dál ja boahtteáiggiis. Min boahtteáigi lea sorjavaš min mánáin ja nuorain. Sis ferte leat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mii gáibiduvvo sámi servodaga goziheapmái ja ovddideapmái. Máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat leat eaktun birgejupmái ja váikkuha servodatovddideami min iežamet eavttuid vuođul. Sámediggái lea deatalaš ahte dát máhttu vuođđuduvvá sámi gillii ja kultuvrii.

Sámegeilla čatná oktii sámi álbmoga. Dat lea nana oktasaš árvu, ja sámi oktasašvuođa vuođđoidentifiserendovdomearka, sorjjakeahhtá das geavahuvvo go giella vai ii. Buohkaide lea eatnigiella iešalddis deatalaš, maid ii dárbbáš ákkastallat eará sivaiguin go ahte dat lea min eatnigiella. Eatnigiella bokte nanosmuvvá kultuvra ja ovttaskas olbmo gullevašvuohta. Beaiválaččat deaividit mii bálvalusaiguin mat leat vuođđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii. Mii háliidit oažžut vejolašvuođa vásihit kultuvrralaš ilbmadeamiid main lea oktavuoha min eallimii. Mii háliidit viežžat birgejumi sihke vuođđoealáhusain ja ođđa ealáhusain.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte mii ovttas váikkuhit dássásašvuođa, solidaritehta ja ráfálaš oktasaš eallima sihkkarastima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte mii joavkun ja ovttaskas olmmožin sáhttit ovddidit min identitehta ja identitehtaáddejumi, ja gávdnat min saji sámi oktasaš searvevuođas. Stuorámuš vejolaš rabasvuohta ja oaidninvejolašvuohta leat deatalaččat Sámedikki rolla nannen- ja ovddidanbarggus sámi servodagas ja norgalaš stuorraservodagas. Rabasvuohta lea vealtameahhtun deatalaš vai demokrátalaš proseassat šattašedje nu buorit go lea vejolaš, ja sihkkarastet ovttaskas olbmuid ja joavkkuid vejolašvuođa gozihit sin beroštumiid, rivttes ja ovttagaslaš diehtujuohkima bokte vuoigatvuođaid, geatnegasvuođaid ja vejolašvuođaid birra. Rabasvuohta politihkalaš ja hálddahuslaš proseassaid birra nanne demokratiija eanet luohtámuša bokte válgakanálii, ja váikkuha friija ja kritihkalaš servodatságastallama. Nu leage rabasvuohta vealtameahhtun deatalaš ovttaskas olbmo riektesihkarvuhtii ja Sámedikki legitimizehtii.

Sámediggi galgá oktilaččat ja árijalaččat ovttasbargat ja ovttas doaibmat siviila sámi servodagain geavatlaš politihka, ortnegiid ja bálvalusaid hábmema oktavuodas. Sámi siviilaservodahkii gullet sámi ášahusat, doaimmat, organisašuvnnat ja ovttaskas olbmot. Geatnegahtti ovttasbargu norgalaš ja riikkaidgaskasaš váldeorgánaiguin ja sámi ovttasteaddji ovttasbargoorgánaiguin olles sámi servodagas Davviriikkain, lea vealtameahhtun deatalaš sámeapolitihka ovddideapmái Norggas ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii.

Áiggiis goas lea stuorra fokus davviguovlluid ovddideapmái, berre min gullevašvuohta árbevirolaš sámi ássanguovlluide dahkat mis ovddasvástideaddji oasálačča. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu váikkuhivččii politihka hábmema sihke nátionála dásis ja rájárastideaddji perspektiivvas.

Juohkehaččas lea vuoigatvuohta vuordit ahte su duogáš, kultuvra ja identitehta gudnejahttojuvvo. Sámediggi galgá bargat dan ala ahte sámi servodaga oktasašárvvut gudnejahttojuvvojit ja lea gierdavašvuohta erohusaide, sihke sámi servodagas ja stuorraservodagas ja máilmmis muđui. Dásseárvu, solidaritehta ja earáid, minoritehtaid ja álgoálbmogiid vuoigatvuođaid gudnejahttin lea vuodđun Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

3.2 Ekonomalaš rámmaeavttut

Sámi áigumušaide juolluduvvui 889 miljovna stáhtabušehta bokte 2015:s. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii 426 miljon ruvnnu dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearidanvejolašvuohta daid juolludemiid sturrodaga ja juogu ektui mat stáhtabušehtas juolluduvvojit sámi áigumušaide. Dán ferte atnit duođalaš duohtadeapmin dan iešmearrideapmái mii sámiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuodul.

Sámediggi lea dál áidna álbmotválljen orgána mas ii leat iežas sisabohtovuogádat. Mii leat evttohan ahte buot stáhtalaš juolludeamat mat odne sirdojuvvojit Sámediggái iešguđege fágadepartemeanttain biddjojuvvojit ovttá bušehttapostii Gieldda- ja ođasmahttindepertemeanttas. Gulahallan ja proseassat Sámedikki bušehta olis geahppánivčče dieinna lágiin ovttá prosessii min ja dan departemeantta gaskka mas lea ovddasvástádus. Ođđa bušehttaproseassa sáhtášii addit buoret vuodu guorahallat bušehttagažaldagaid jahkásaš konsultašuvnnain maŋit áiggis.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat galgá čuovvut Sámedikki ekonomijahálddašeami váldoinstruksa, maid Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea mearidan, geahča Sámelága § 2 -1, goalmmát lađđasa. Dat mearkkaša dan ahte Stáhta ekonomijanjuolggadusat ja stáhta ekonomijastivrema mearrádusat, gustojit maiddái Sámediggái.

3.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 3.2.1 Juolludusat departemeanttain (1000 ru)

Beskrivelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	15-Bud 14	
Gielda- ja ođasmahttisdepartemeanta - GOD	259 460	265 540	265 540	274 900	9 360	3,5 %
Máhtodepartemeanta - MD	37 723	39 043	39 043	40 331	1 288	3,3 %
Máhtodepartemeanta - MD	14 647	15 160	15 160	15 660	500	3,3 %
Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	3 195	3 307	3 307	3 399	92	2,8 %
Kulturdepartemeanta - KD	72 702	77 202	77 202	78 986	1 784	2,3 %
Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	6 036	5 247	5 247	5 400	153	2,9 %
Mánáid-, dásseárvu- ja searvadahttindep. - MDD	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Oljo- ja energijjdepartemeanta - OED	0	0	0	1 000	1 000	-
Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	6 000	6 000	6 000	0	-6 000	-100,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	400 763	412 499	412 499	420 676	8 177	2,0 %
Sámeálbmotfoanda	6 691	5 000	5 000	5 200	200	4,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	407 454	417 499	417 499	425 876	8 377	2,0 %

Sámedikki ollislaš bušehttarámmii lea lasihuvvon 8 377 000 ru Sámedikki 2014 bušehta ektui ja juohkása ná:

- 2 000 000 ru Sámi giellagáldui.
- 1 000 000 ru Sámedikki lassibargguide energijjaáššiid meannudeapmái.

- 5 377 000 ru bálká- ja haddegoargnumii.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. 2014 rájes geavahuvvojit dábálaš, jahkásaš juolludeamit reantomodealla sadjái. 2015 várás juolluduvvo 5,2 miljon ru.

Juovlamánu 31. b. 2013 muttus lea Sámeálbmotfoanddas sestojuvvon reantu 3 791 099 ru. 2014 bušehtas mearriduvvui ahte 2 800 000 dán reanttus galgá geavahuvvot. Dat mearkkaša ahte juovlamánu 31. b. 2014 lea sestojuvvon reantu 991 099 ru.

Jahkái 2015 várrejuvvo 6 192 000 ru Sámeálbmotfoandda jahkásaš juolludeamis ja sestojuvvon reantuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 000 000 ru sátnegirjjiid ja sátnelisttaid digitaliseremii, kap. 4.3.
- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.5.
- 1 350 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.3.
- 700 000 ru prošehtii man ulbmil lea rekrutteret girječálliid geat čállet sámegillii, kap. 5.3.
- 500 000 ru árbedihtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas, kap. 8.2.
- 450 000 ru árbedieđuid systemáhtalaš kártemii, kap. 9.4.
- 492 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 9.5.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadeapmi

Tabealla 3.2.2. Čoahkketabealla - Sámedikki boadut ja golut buohkanassii

(1000 ru)

	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud Erohus 2015 Bud 15 - 14	% erohus
Doaibmagolut					
Departemeanttaid juolludusat	400 763	412 499	412 499	420 676	8 177 2,0 %
Sámeálbmotfoandda juolludusat	2 536	5 000	5 000	5 200	200 4,0 %
Sámeálbmot foandda reanttuid álggaheapmi	4 155	2 800	2 800	992	-1 808 -64,6 %
Doaibm abođuid submi	407 454	420 299	420 299	426 868	6 569 1,6 %
Váikkuhangaskaoamit					
Váikkuhangaskaoamit	285 827	288 900	283 430	286 647	-2 253 -0,8 %
Váikkuhangaskaomiid submi	285 827	288 900	283 430	286 647	-2 253 -0,8 %
Doaidmagolut					
Politiikalaš dási doaibma	34 835	28 027	27 527	29 213	1 186 4,2 %
Hálddahusa doaibma	98 170	103 372	102 372	111 008	7 636 7,4 %
Doaibmagoluid submi	133 005	131 399	129 899	140 221	8 822 6,7 %
DOAIBMABOADUS	-11 378	0	6 970	0	0
JAHKEBOADUS	-11 378	0	6 970	0	0

3.2.3 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldpoasttaide 2015:

Tabealla 3.2.3 Totaltabell virkemidler (1000 ru)

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Juogad. % 15-Bud 14	Erohus	% erohus
Giella	76 271	80 965	77 965	78 764	27,5 %	-2 201	-2,7 %
Kultuvra	95 438	102 568	102 277	105 693	36,9 %	3 125	3,0 %
Girjerádju	8 455	8 711	8 711	9 447	3,3 %	736	8,4 %
Mánáidgárddit	9 152	11 405	11 045	11 405	4,0 %	0	0,0 %
Vuođđooahpahus	28 308	24 248	24 248	26 825	9,4 %	2 577	10,6 %
Alit oahppu ja dutkan	5 555	4 000	4 000	3 750	1,3 %	-250	-6,3 %
Dearvvašvuohta ja sosiála	2 869	3 531	3 531	3 996	1,4 %	465	13,2 %
Areálat ja biras	2 000	2 000	2 000	2 700	0,9 %	700	35,0 %
Kulturmuutosuodjalus	2 442	2 900	2 900	3 150	1,1 %	250	8,6 %
Ealáhusat	35 663	37 684	35 865	31 531	11,0 %	-6 153	-16,3 %
Báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu	3 714	2 500	2 500	2 750	1,0 %	250	10,0 %
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	8 908	1 486	1 486	2 509	0,9 %	1 023	68,8 %
Eará doaibmajut	7 052	6 902	6 902	4 127	1,4 %	-2 775	-40,2 %
Submi	285 827	288 900	283 430	286 647	100,0 %	-2 253	-0,8 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 16.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolgadoarjagat organisašuvnnaide ja ásašusaide, iešgudege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja proševttat iežamet hálddus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit das ahte doarjagat hálddašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnahtit ortnegiid maiguin duodaštit ruđaid geavaheami dohkálaččat.

Sámediggerádis lea fápmudus geavahit eará láhkai gitta 20 % várrejuvvon ruđain bušehtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide mat leat addojuvvon dievasčoahkkinjođihangoddái ii ge doaibmagoluide. Sámediggeráđdi galgá bušehttajagis dieđihit Sámedikki dievasčoahkkinii jos ruđat leat geavahuvvon eará láhkai.

3.2.4 Njuolgadoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušehta bokte, oainnat Sámedikki njuolggadoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđdi mearrida dáid njuolggadusaid.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušehta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđdi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggerádis lea fápmudus čadahit dárbbášlaš rievdadusaid ohcanáigemiin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea váiddaorgána sámediggeráđi dahkan mearrádusaide, dahje dan orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

3.2.6 Lágat ja šiehtadusat

3.2.6.1 EEO- njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea Norgga, Islánda ja Liechensteinna, ja dasto EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda gaskasaš šiehtadus. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkani. EEO-šiehtadusa ulbmilin lea nannet beliid gaskasaš gávppašeami ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjjanjuolggadusaid. Norggas go EU:s leat seammalágan stáhtadoarjjanjuolggadusat.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjemiid nationála politihka hábmemis, nugo stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjjanjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštumiid.

Go stáhtadoarjja sáhtá heađuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovtasdoaimmami, de lea stáhtadoarjja dábálaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat dávistit EEO-njuolggadusaide.

3.2.6.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaimbajuid dáiddasuorggis mat čadahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid sikkobealde. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.2.6.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Duiin ja Duojáruiid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoji buorebut gánnahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda bajideapmái, buvttavduideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhussiehtadusa duoji váste, mas leat doaimbajut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávistivččii daid politihkalaš mihtomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.3.1 Vuodđoláhka § 108

Vuodđolága 108. § lea bajit riektenjuolggadus mii guoská stáhta eiseválddiide ja geatnegahtta Norgga stáhta láchit dili nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.

Geavahusas dát mearkkaša dan ahte stáhtalaš eiseválddiin lea geatnegasvuohka heivehit árjjalaš doaimbajuid sámi kulturdoaimmaheami várás, ja dakkár sámeapolitihka vuostá mii áitá sámi giela ja kultuvrra vuodu. Vuodđolága 108. § ráddje stáhta doaimmafriijavuoda sihke láchkaásahanproseassas ja hálddašeamis, ja geatnegahtta boadusin ahte ain gávdno ceavzilis sámi kultuvra. Vuodđolága 108. § suodjalusa čuovusin lea hálddahus geatnegahtton bidjat stuora deattu sámi kultuvrii go árvoštallá galget go sisabahkemat čadahuvvot. Dát geatnegasvuohka lea álo, čuoš dal duohtadanláhkavuodu vai ii.

3.3.2 ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus ovdanbukta unnimus eavttuid mat fertejit leat sajis jus álgoálbmogat boahhteáiggis galget sahttit ceavzit. Dat ovddida mánggabealatvuođa, ovtadássásašvuođa, dásseárvvu. Julggaštus ávžžuha ovtasbarggu stáhta ja álgoálbmoga gaskka, nu ahte ovtasbargu huksejuvvo rievttalaččat, demokrátalaččat, nu ahte olmmošvuoigatvuođat adnojuvvojit árvvus, ii leat vealaheapmi ja buori oskkus. Dat rahpá vejolašvuođa dahkat buorádusa boasttuvuođain álgoálbmogiid vuostá buoridan doaibmabijuid bokte. Julggaštus miediha álgoálbmogiid kollektiivvalaš vuoigatvuođaid ja hásttuha dohkkehít guovddáš álgoálbmotvuoigatvuođaid nu go iešmearrideami.

Álgoálbmotjulggaštusa sisdoallu geatnegahtta. Sihke danin go dat geardduha dálá ja čadni riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođaid, riikkaidgaskasaš lágaid oppalaččat dahje riikkaidgaskasaš árbevirolašrievtti mat geatnegahttet stáhtaid.

Álgoálbmotjulggaštus sáhtta buoridit stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskasaš gulahallama. Danne go julggaštus ovddida álgoálbmogiid ja stáhta gaskasaš gulahallama ja ovtasbarggu, ja lámčá ráfálaš dili álbmotjoavkkuid gaskavuhtii. Sámedikki mielas lea julggaštus deatalaš reaidu min beaivválaš barggus, mii láidesta gulahallama stáhtalaš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin sihke regionála, riikka dásis ja riikkaidgaskasaččat.

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus mearriduvvui ON oktasaščoahkkimis čakčamánu 13. b. 2007. ON mearridii 2010:s doallat álgoálbmogiid máilmmikonferánsa 2014:s (WCIP2014). Sámediggi lea leamaš guovddášis lámčimin álgoálbmogiidda vejolašvuođa ráhkkanit WCIP2014 čoahkkimii, erenoamážit álgoálbmogiid ráhkkaneaddji konferánsa lágideami bokte Álttás 2013:s. Stáhtat mearriedje čakčamánu 2014 loahppadokumeantta mas leat konkreta doaibmabijut maiguin sihkkarastit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid realiserema ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštussii dávistettiin.

3.3.3 Iešmearridanvuoigatvuohta

Sápmelaččain lea iešmearridanvuoigatvuohta álbmotrievtti vuođul. Sámedikkis lea, sápmelaččaid bealis, váldi mearridit min politihkalaš oainnu ja fuolahit min ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneamis. Min iešmearridanvuoigatvuohta boahťa ovdan earret eará das ahte eiseválddit geatnegahttojuvvojit konsulteret buot áššiin mat gusket sápmelaččaide, dat addá rievtti oassálastit mearridanproseassain mat gusket midjiide. Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš šiehtadusa vuođul leat mearriduvvon konsultašuvdnaprosedyrat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka. Iešmearrideapmi boahťa maiddái ovdan iešstivrejumis ja iešráđđejumis, lámkamearriduvvon váldečađaheamis dain áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide ja min riikkaidgaskasaš barggus. Iešmearridanvuoigatvuohta addá Sámediggái buoret vejolašvuođa go dál mearridit ekonomalaš ahtanuššama, sihke Sámediggái ášahussan ja maiddái sámi álbmoga ovddas.

3.4 Dásseárvu

Sámedikki doaimma vuođđun lea dásseárvu ja ovtaárvosašvuohta. Sámediggi bargá dan ala ahte juvssašeimmet nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš dásseárvvu sámi servodagas nu ahte sis leat seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Duohta dásseárvvu juksama dihte lea dárbu muhtun oktavuodain čadahit iešguđege doaibmabijuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás. Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá heivehuvvot Sámedikki barggus. Danne leat mis dásseárvodoaibmabijut bušeahťas iešguđege fágakapihttaliin.

4 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eanet sámezielaid geavaheapmi.

Sámegiela leat sámi servodaga deataleamos guottihanreaiduid searvvis. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus sámi giellabarggu organiseremis ja ruhtadeamis. Okta min váldobarguid gaskkas lea sámegielaidda nannen ja ovddideapmi boahhteáiggis. Buot sámiide galget sihkkarastojuvvot vejolašvuoddat geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sámiid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta, mii ii leat vel buot sámiide duohtavuohta. Danne lea Sámediggi álggahan sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttima ja geahčadit movt ovddasvástádus ja váldi juohkásit sámegielaidda ektui. Dát lea ollašuvvagoahtimin ráđđehusa nammadan lándegotti bokte.

Sámediggi lea manimus jagiin láchčán váikkuhangaskaoapmeortnega nu ahte sámi servodaga dárbbuide lea stuorát fokus. Ovddidanproševttaide leat várrejuvvon sierra ruđat sihke giellaide ja fylkkagiellaide mat gullet sámegielaidda hálldašanguvlui, ja dasto sámi giellaguovddážiidda. Vásihusat, ruovttoluottadieđut ja evalueremat leat addán Sámediggái vejolašvuoda oaidnit makkár dárbbut sámi servodagas leat giellasuorggi siskkoale. Dán háliida Sámediggi dustet buoremus vejolaš vuogi mielde daid vátna ruđaguin maid guovddáš eiseválddit addet geavahussii.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari sámegielaidda ektui čuovvovaš ángiruššansurggiid fokuseremiin:

- Ovddasvástádus sámegielaidda.
- Sámegielaidda rámmaeavttut.
- Giellageavaheaddjit.
- Sámegielaidda geavaheapmi.

4.1 Sámegelela váikkuhangaskaoamit

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.1.1 Čoahkketabealla sprák

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasvástádus sámegielaidda	0	0	0	400	400	-
Sámegielaidda rámmaeavttut	1 174	5 000	4 000	4 000	-1 000	-20,0 %
Giellageavaheaddjit	5 442	5 400	5 400	3 700	-1 700	-31,5 %
Sámegielaidda geavaheapmi	69 655	70 565	68 565	70 664	99	0,1 %
Submi	76 271	80 965	77 965	78 764	-2 201	-2,7 %

4.1.2 Hálldašusdási resurssat – giellaossodat

Kapihttalis 18 – hálldašuslaš dási doaimmagolut – leat giellaossodaga bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Terminologiija ja báikenammajuogus.

Juhkosat doibmet sámediggeardi politihkalaš čállingoddin ja dain lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid fágasuorggiset siskkoale. Juhkosiin lea maiddái hálldašanovddasvástádus daidda gullevaš fágasurssiin.

Giellajuhkosis lea hálddašano vddasvástádus čuo vvo va š surggiin:

- Gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielatvuođadoarjaga hálddašeapmi sámelága giellanjuolggadusaid, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielatvuođadoarjaga njuolggadusaid mielde.
- Sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga ja ovddidandoarjaga hálddašeapmi.
- Giellaprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeapmi.
- Stipeandda hálddašeapmi ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain.
- Sámediggedieđáhusa sámegiela id birra čuo vvo leapmi.
- Sámelága giellanjuolggadusaid čuo vvo leapmi.
- Buoret rámmaeavttuid očcodeapmi sámegielaide.
- Iežas prošeavttaid čađaheapmi.
- Raporteret riikkaidgaskasa š lágaid ja šiehtadusaid ektui.

Giellaossodagas ledje 8 jahkedoaimma 01.10.2014 muttus.

Terminologija ja báikenammajuhkosis lea hálddašano vddasvástádus čuo vvo va š surggiin:

- Sámi báikenammabálvalusa doaibma báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ása husaid sámi nama id bidjamis.
- Addit rávvagiid sámi báikenama id geavaheamis.
- Sámi giellaovttasbargu politihkalaš dásis.
- Čuo vvo leapmi ja doaibmabijut sámi giellateknologija siskkobealde.
- Iežas prošeavttaid čađaheapmi.
- Siskkáldas giellapolitihkka.
- Sámedikki siskkáldas giellabálvalusat.

Terminologija ja báikenammajuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

4.2 Ovddasvástádus sámegiela s

Mihttomearri:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis.

Tabealla 4.2 Čoahkкетabealla - ovddasvástádus sámegiela s

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Guovttegielatvuođa doarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi	0	0	0	400	400	-

Oassemihttomearri 1:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela id nannemis ja ovddideamis.

Jos Sámediggi ieš galggaš beassat mearridit min giela id badjel, de ferte das leat mearrideaddji váikkuhanfápmu láhkalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemei sámegiela id várás. Seammás ferte Sámedikkis leat iešstivrenváldi iešheanalís mearrádusaid dahkamis sámi giellaššiiin.

Viidát čohkkejuvvon almmolaš lávdegoddi maid ráđđehus lea nammadan 2014 čakčamánu s galgá jagi 2016 guovvamánu rádjai geahčadit gustovaš ornegiid, doaibmabijuid ja njuolggadusaid sámegiela id várás Norggas. Lávdegoddi galgá árvoštallat movt dáid sáhtáši heivehit almmolaš suorggi dáláš organiseremei ja sihkkarastit doaibmi ja ovttáarvosá almmolaš bálvalusaid sámegilli.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Veahkehit lávdegotti relevánta dieđuiguin maid dat dárbbasit.
 - Čohkket dieđuid otnáš dili birra ja sáddet daid lávdegoddaí.
 - Searvat giellalávdegotti čoahkkimiidda.

Galgá váikkuhit:

- Ahte váldi, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámegielaid ektui čilgejuvvo.

Oasseihttomearri 2:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodát geavahit sámegiela oktavuodas almmolaš hálddašemiin.

Sámediggi rievdadii 2011:s daid gielddaid ja fylkkagielddaid mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid. Muhtun gielddaiguin vuolláičallojuvvojedje 2012:s ovttasbargošiehtadusat ovddidandoarjaga geavaheamis. Seammás mearriduvvui ahte ortnet evaluerejuvvo golmma jagi maŋŋá. Guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid evalueremis berre árvvoštallat meroštallannjuolggadusaid, ovttasbargošiehtadusaid ja golmmaoasat málle ja dieinna lágiin geahčadit man ollu ortnet lea váikkuhan árvvuoš ja giellaovddideami gielddain. Evaluerema galgá geahčadit maidá giellalávdegotti barggu ja giellaodastusa ektui.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Buorre vuodđu movt árvvoštallat gielddaid ja fylkkagielddaid mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid.
 - Evalueret guovttegielatvuodadoarjaga hálddašemi ja dasa gullelaš ovttasbargošiehtadusaid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sámegiela hálddašanguvlui.

Galgá váikkuhit:

- Buriid rámmaeavttuid gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguvlui.

Guovttegielatvuoda doarjaga evalueren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Guovttegielatvuoda doarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi		0	0	0	400	400	-

Oasseihttomearri 3:

- Buorre giellaplánen buriid, oktilaš kártemiid ja fágalaš analysaid vuodul.

Buorre giellapolitiikka ferte váldit vuolggasaji iešguđege guovlluid gielladilis ja váldit vuhtii dan ahte gielain leat sierralágan hástalusat iešguđege giellaguovlluin. Dán eat sáhte dahkat jos ii leat buorre duogášmáhttu ja kártemat. Buriid gielladoaibmabijuid ovddideapmái lea deatalaš ahte gávdnojit ortnegat mat oktilaččat addet gova sámegielaid geavaheamis iešguđege giellaguovlluin. Sámediggi lea sámelága bokte geatnegahttojuvvo ráhkadit raportta gonagassii juohke njealját jagi sámegielaid dili birra.

Sámegielaid servodatdili fágalaš analysas Norggas, sáhtta leat ávkkálaš geavahit UNESCO gielladili analyserenvuogi. Organisašuvdna lea ráhkadan reaiddu man bokte sáhtta árvvoštallat leago giella nana vai heajos dilis. Dán reaiddu sáhtta geavahit sierra sámegielaid ceahkkálastimii, ja livččii veahkkin erohusaid árvvoštallamis man nana dilis gielat leat iešguđege geográfalaš guovlluin.

Dán oktavuodas orrot Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka fágalaš analysajoavku áigeguovdilis aktevrrat, go dain lea lagašvuohta dáid sámi giellabirrašiid.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaš kártemii ja sámegielaide dili analyseremii ja ovddideapmái Norggas.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Bargat dan ala ahte Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaš kártemii ja sámegielaide dili analyseremii ja ovddideapmái Norggas.
 - Gulahallan Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain, Sámi allaskuvllain ja analysajoavkkuin sámi gielladili kártema birra.
 - Gulahallan guovddáš eiseválddiuin gielladili kártema ruhtadeami birra.

Galgá váikkuhit:

- Buori vuođu gielladoaibmabijuid plánemii maid vuolggasadjin leat iešguđege giellaguovllut.

Oasseihtomearri 4:

- Árijjalaš áittardan-, bearráigeahččan- ja váiddadoaibma sámelága giellanjuolggadusaid várás.

Sámelága giellanjuolggadusaid ulbmilin lea sihkkarastit ahte ovttaskas olbmuid láhkalaš vuoigatvuohta geavahit sámegielaide almmolašvuođas ollašuohttojuvvo. Vásihusat čájehit ahte fuolakeahtá dain njuolggadusain vásihit ovttaskas olbmot ahte njuolggadusat rihkkojuvvojit, ja ahte sin individuála vuoigatvuođat duolmmahallet.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu geahčadit sihke váiddaortnega ja dárbbášuvvo go bearráigeahččanortnet. Čielggaduvvo maiddá livččii go áittardandoaibma sámegielaide várás ulbmillaš.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Geahčadit dáláš váiddaortnega ja dárbbášuvvo go bearráigeahččanortnet.
 - Kártet man ollu fylkkamánnt ja eará váiddaorgánat leat ožžot váidagiid.
 - Kártet man ollu ja makkár váidagiid Sámediggi lea ožžon ovttaskas olbmuin geat oaivvildit ahte sin individuála vuoigatvuođat eai vuhtiiváldojuvvo.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttaskas olbmot besset geavahit sámegielaide almmolaččat.
- Ahte ovttaskas olbmuid vuoigatvuođat čuovvoluvvojit iešguđege lágaid mielde.

4.3 Sámegeiela rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Buorit rámmaeavttut sámegielaide várás.

Sámegiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat ožžot guovttegielatvuođadoarjaga Sámedikkis guovttegielat bálvalusaid sihkkarastimii. Guovttegielatvuođadoarjaga ii leat lassánan oppalaš haddegoargnumii dávistettiin servodagas. Sámi logut mitalit 6 konkludere ahte gielddat oppalaččat ožžo unnit guovttegielatvuođa doarjaga 2012:s dan ektui maid ožžo 2005:s. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte guovttegielatvuođa doarjjarámmat nannejuvvojit.

Sámi giellaguovddážit barget ollu báikkálaččat, ja dain leat ollu doaimmat nugo giellakursat ja deaivadanbáikkit sámegielaide várás. Sámi giellaguovddážiid evalueren čájeha ahte lea dárbu sihkkarastit sámi giellaguovddážiidda einnostanvejolaš ruhtadeami. Sámediggi juolluda dál ruđaid buot giellaguovddážiidda, muhto vuordá ahte maiddá gielddat ja fylkkagielddat searvvašedje ruhtadeapmái.

Sierralágan aktevrat leat álggahan ollu buriid fálddagaid ja doaibmabijuid mat dál leat prošektadásis. Čájehan lea ahte dán doaibmabijuin leat buorit bohtosat ja maidda berre sihkkarastit fásta ruhtadeami. Ovdamearkan sáhttit namuhit:

- Viđa jagi rávisolbmuidoahppoprográmma maid Sámi allaskuvla jođiha.
- Giellaleairrat, giellalávgun ja giellačeahpit erenoamážit mátta- ja julevsámi guovlluin.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte dán lágan doaibmabijuide sihkkarastojuvvo fásta ruhtadeapmi.

Tabealla 4.3 Čoahkketabealla - rammebetingelser for samisk språk

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Čállinrávagirji - ođđa preanttus	0	500	500	500	0	0,0 %
Sámi giellagáldu	1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %
Sámi almmolaš čielggadusat	0	1 000	0	0	-1 000	-100,0 %
Submi	1 174	5 000	4 000	4 000	-1 000	-20,0 %

Oasseihttomearri 1:

- Sámegielain leat buorit ekonomalaš rámmaeavttut.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oččodit buoret rámmaeavttuid stáhtas sámegielaid ovddideapmái.
 - Ovttas Gielddaid Guovddáš lihtuin oččodit eanet ruđa stáhtas guovttegielatvuodadoarjagii ja dasto stuorat refušuvdnameriid sámegiela ja sámegilli oahpahusa várás.
- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiidda sihkkarastojuvvojit fásta einnostanvejolaš ruhtadanortnegat.
 - Ođasmahttit sámedikki njuolgadoarjaga njuolggadusaid sámi giellaguovddážiidda.
 - Ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit mii lea daid rolla sámegielaid nannen- ja ovddidanbarggus.
 - Čuovvolit “Sámi giellaguovddážiid 2012 evaluerema”.
- Láhčit dili nu ahte lihkestuvvan prošektavuđot gielladoaibmabijuide šattašii fásta doaibma.
 - Ovttas Sámi allaskuvllain bargat dan ala ahte rávisolbmuidoahpahasprográmma šattašii bissovaš ortnegin.
 - Bargat dan ala ahte duodaštuvvon lihkestuvvan ortnegiidda, mat leat ruhtaduvvon prošektan mánga jagi oážžugoađášedje fásta ruhtadeami. Ovdamearkan dán lágan ortnegiidda leat giellaleairrat, giellalávgun ja giellačeahpit erenoamážit mátta- ja julevsámi guovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gielddain ja fylkkagielddain lea duohta vejolašvuohta ollašuttit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Sámi giellaguovddážiidda čielgaseappo ovddasvástádussuorggit ja einnostanvejolaš rámmat.
- Bissovaš rávisolbmuidoahpahasprográmma sámegielain.
- Mánát ja nuorat ožžot dárbbalaš giellamovttiidahttima vai šaddet doaibmi guovttegielagin maiddái guovlluin gos giella lea heajos dilis.

Oasseihttomearri 2:

- Teknologalaš čovdosat mat leat heivehuvvon sámi bustávaide.

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut sihke giela geavaheami ja oahppama oktavuodas. Buorit giellateknologalaš reaiddu leat deatálaččat sámegeielaid nannemi ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologija hui árjjalaččat, ja hui ollu leat bohtán digitála reaiddu ja prográmmagálvvut. Dát váikkuha mánáid giellageavaheami, ja danne lea deatálaš ahte giellateknologalaš čovdosat gávdnojit maiddái sámegeilli.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ođđa teknologija ja digitála reaiddu heivehuvvojit ja ovddiduvvojit sámegeielaid várás.
 - Čujuhit guovddáš eiseválddiide vuordámušaid birra ahte sámi bustávat heivehuvvojit teknologalaš čovdosiidda.
 - Oktavuodáin guovddáš aktevrraiguin bargat dan ala ahte sámi boallobeavdi biddjojuvvo maiddái giehtatelefovnaide ja giehtadihtoraččaide.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegeiela lea vejolaš válljet buot almmolaš diehtovuoduin ja prográmmain.
- Ahte sámegeielat geavahuvvojit eanet sosiála mediain ja eará čálalaš ávdnasiin.

Oasseihttomearri 3:

- Sámi terminologija ja sátnegirjiid digitaliseren.

Digitála sámi terminologija ja sátnegirjiit leat ávkkálaččat ja leat buorit veahkkeneavvut sámegeiela geavaheapmái. Deatálaš lea ahte sámi terminologija ja sátnegirjiid álkidit gávdná neahtas. Dat nannešii sámegeielaid geavaheami.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Čohkkejuvvon sámi sániid, tearpmaid ja báikenamaid gaskkusteapmi.
 - Ruhtadit julevsámi-dáru/dáru-julevsámi sátnegirji deaddileami maid Kintel lea čállán.
 - Álggahit máttasámi-dáru/dáru-máttasámi sátnegirji digitaliserema.
 - Ovttas Divvun proševttain viidásetovddidit sátnediehtovuodu satni.org.
- Ovttas eará aktevrraiguin láchit terminologija- ja báikenammakurssa.
 - Gulahallama bokte allaskuvllaiguin/universitehtaiguin lágidit terminologija ja báikenamma čohkken- ja registrerenkurssa.

Galgá váikkuhit:

- Buohkain lea álki gávdnat terminologija mii gávdno.
- Nannet ja buoridit sámi báikenamaid geavaheami guovlluin gos dat gávdnojit, muhto gos dat eai leat čohkkejuvvon.
- Sámegeielat geavahuvvojit eanet.

Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	a)	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12700	Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren	a)	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Oasseihttomearri 4:

- Áigejuvvo dilis gihppagat mat leat olámuttus ja main leat rávvagat movt čállit davvisámegeilli.

Čállinrávagirjjárat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut davvisámegiela riektáčállimis. Njuolggadusaide čujuheapmi ja gihppaga ovdamearkkaid geavaheapmi lea veahkkin sidjiide geat dárbbasit vástádusa čálalaš gažaldagaide. Movt earret eará geavahit sirrenmearka, eará čállinmearkkaid ja movt juohkit sániid. Čállinrávagirjjážiin leat rávvagat maiddái das movt čállit báikenamaid sierra oktavuodain. Dáin gihppagiin lea ávki buohkaide geat čället davvisámegilli.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Giellabargiiguin, lágádusaiguin ja oahppagirječálliguin ovttas ođasmahttit ja kvalitehta dárkkistit gihppagiid sisdoalu.
 - Jođihit árijjalaččat ođasmahttinbarggu ja searvat dasa.
 - Ruhtadit gihppagiid deaddileami.
 - Juohkit gihppagiid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnojit rávvagat davvisámegiela riektáčállima várás.

Čállinrávagirji - ođđa preanttus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus	
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12800	Čállinrávagirji - ođđa preanttus	a)	0	500	500	500	0	0,0 %
Submi			0	500	500	500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oasseihttomearri 5:

- Doaibmi davviriikkalaš ovttasbargoorgána mü bargá tearpmaid ovddidemiin ja normeremiin.

Ollislaš giellapolitiikka gáibida maiddái buori ovttasbarggu riikarájaid rastá. Oktasaš tearpmaovddideapmi ja normeren leat deatalaččat dasa ahte sámegielaide sihkkarastojuvvo buorre vuoddu.

Sámi Giellagáldu mü lea oktasaš prošeakta maid Sámi parlamentáralaš ráđđi jođiha ásahuvvui 2013:s. Váldodoaibman prošeaktaáigodagas lei oktasaš tearpmaovddideapmi ja -normeren. Sámediggái lea davviriikkalaš ovttasbargu deatalaš oktasaš vuoddu sihkkarastimis sámegielaide, vai tearpmaid sáhtta geavahit riikarájaid rastá. Mihttomearrin lea ahte tearpmaovddideapmi, kvalitehta sihkkarastin ja normeren dáhpuhuvvet davviriikkalaš ovttasbarggu bokte, gos lea sihke fágalaš ja gielalaš gelbbolašvuohta.

Davviriikkalaš sámi ovttasbargodoibmü gullet earret eará gielladikšun, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalusat, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid birra.

Davviriikkalaš ovttasbargoprošeakta Sámi Giellagáldu loahpahuvvui geassemánus 2014. Sámediggái lea deatalaš ahte prošeakta ealáskahttojuvvo ja guhkiduvvo dainna ulbmilin ahte doaibma šaddá bissovažžan.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Nannet tearpmaovddideami sámegielas.
 - Váikkuhit oazžut fásta ruhtadeami Sámi Giellagáldui.

Galgá váikkuhit:

- Sámegielaid oktasaš vuodu suodjaleami ja nannema riikarájaid rastá.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12000	Sámi Giellagáldu	a)	1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %
Submi			1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

4.4 Giellageavaheaddjit

Mihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit.

Tabealla 4.4 Čoahkketabealla - giellageavaheaddjit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi giellakampánja	1 701	1 400	1 400	700	-700	-50,0 %
Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain	2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Hupmansyntesa	1 000	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Sámi sátnebánku	247	0	0	0	0	-
Submi	5 442	5 400	5 400	3 700	-1 700	-31,5 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámegielat fievrriduvvojit buolvvas bulvii ruovttus.

Ruovttugiela välljen lea priváhta ášši ja dan sáhtta dahkat dušše ieš ovttaskas olmmoš. Sámegiela giellageavaheddjiid lasihanbarggus lea dárbbášlaš addit buriid dieđuid ja máhtu giellaválljema ja mánggagielatvuoda árvvus. Eanet máhttu mánggagielatvuoda birra sáhtta váikkuhit dan ahte eanet olbmot välljehohtet sámegiela ruovttugiellan. Vásihusat čájehit ahte ollugat leat eahpesihkkarat dákkár dilis, ja bagadusa ja diehtujuohkima vailun sáhtta dagahit ahte sámegiella välljejuvvo eret. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu juohkit eanet dieđuid mánggagielatvuoda birra ja dan geavahusárvvu birra sihke vanhemiidda, dearvvašvuodastašuvnnaide ja jorrdamovrraide.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit vanhemiid välljet sámegiela ruovttugiellan.
 - Ovttasbargguin gielddaiguin ráhkadit diehtujuohkingihppaga giellaválljema, mánggagielatvuoda ja giellagelbbolašvuoda árvvu birra mii juhkkjuvvo dearvvašvuodastašuvnnaide, riegádahttinossodagaide ja vanhemiidda.

Galgá váikkuhit:

- Eanet giellageavaheddjiid.
- Eanet máhtu mánggagielatvuoda árvvu birra.

Oassemihttomearri 2:

- Movttiidahttit nuoraid sámegiela oahpahussii ja eanet geavahit sámegiela.

Giellakampánja “Sámás muinna” almmuhuvvui 2013:s. Kampánja olahusjoavkun ledje nuorat, sihke sii geat hálltet sámegiela, máhttet veaháš sámegiela ja sii geat eai máhte sámegiela. Kampánja mihttomearrin lei movttiidahttit ja nannet sámegiela geavaheami, ja oainnusmahttit sámegiela sosiála mediain. Kampánja lea ožžon stuorra fuomášumi ja dainna leat lihkestuvvan. Sámediggi lea duhtavaš kampánjjain go dat lea buvttihan ángiruššama ja fuomášumi sámegiela ektui. 24 giellaambassadevrra leat leamaš árrjalaččat kampánjjas, ja Sámedikki mielas lea hui ávkkálaš go nuorat ieža leat mielde sámegiela ovddidanbarggus.

Sámediggi áigu loahpahišgoahit kampánja jagis 2015. Deatalaš lea bisuhit mearkagálvvu “Sámás muinna” ja geavahit mearkagálvvu árrjalaččat giellabarggus viidáseappot. Kampánja lea addán ollu ávkkálaš vásihusaid main lea deatalaš váldit ávvira barggus giellageavaheddjiid logu laskadeamis. Giellakampánja lea baktán eanet beroštumi sámegiela oahpahussii, ja dađistaga eambbogat háliidit oahppat eará sámegiela go dan mii sis alddiineaset lea eatnigiellan. Deatalaš lea ahte servodat álggaha doaibmabijuid maiguin buoridit beroštumi giellaoahpahussii, ja ahte gávdnojit giellaarenat gos nuorat sáhttet geavahit giela. Danne áigu Sámediggi váikkuhit dan ahte lágiduvvo giellaleaira nuoraide.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Juohkit kampánjasáddaga ja movttiidahttit eanet nuoraid oahppat sámegiela.
 - Fitnat arenain gos sámi nuorat deaivvadit.
- Ovttas giellaambassadevrraiguin buoridit dihtomielalašvuoda das man deatalaš lea geavahit sámegiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
 - Juohkit kampánjasáddaga oahpahusásahusaide.
- Háhkát deaivvadanbáikkiid nuoraide gos sii sáhttet oahppat ja geavahit sámegiela.
 - Bargat dan ala ahte nuoraide lágiduvvojit giellaleairrat.
- Loahpahišgoahit kampánja ja bidjat mihttomeriid sáddaga viidáseappot fievrrideapmái.
 - Čálmustit kampánjaáigodaga loahpaheami.
 - Atnit ávvira vásihusain maid leat ožžon kampánja plánemis ja doaimmas.

Galgá váikkuhit:

- Ahte giellageavaheadjit lassánit.
- Sámegielaide oainnusmahttima sosiála mediain.

Giellakampánja "Sámás Muinna!"

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
12500	Giellakampánja "Sámás Muinna!"	1 701	1 400	1 400	700	-700	-50,0 %
Submi		1 701	1 400	1 400	700	-700	-50,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oassemihttomearri 3:

- Sámegiela fágabargit buot servodatsurggiin.

Giellagelbbolašvuoda oazžun lea stuorra hástalussan buot servodatsurggiin. Dát vuhtto erenoamážit oahpahussurggis, dearvvašvuodasurggis ja riekteológadusas. Muhto nu lea dilli maiddái ollu eará stáhta ja regionála áshusain mat leat sámegiela hálddašanguovllus. Ollu gielddain ja fylkkagielddain leat leamaš váttisvuodát ollašuhttit geatnegasvuodaideaset sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Maiddái mediain ja girjjálašvuodas lea sámi giellagelbbolašvuodta unnán. Gáibiduvvo guhkes áiggi, ulbmillaš ja konkrehta bargu nannet sámi giellagelbbolašvuoda, vai sámegielaide eanet sáhtášii geavahit almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat muđui.

Sámegiela fágaolbmuid lea dárbu buot servodatsurggiin. Danne lea deatalaš ahte nuorain, geat leat min boahhteáiggi fágabargit, lea nana sámegiela gelbbolašvuohta. Movttiidahttin dihte nuoraid välljet sámegiela fágan joatkkaskuvllain, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis. Maŋimuš jagiin lea ohppiidlohku joatkkaskuvllain, geain lea sámegiella fágan lassánan. Dás sáhtta oaidnit ahte stipeanda movttiidahtta ohppiid välljet sámegiela.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Oččodit eanet sámegiela bargiid.
 - Hálldašit stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit sámegiela fágan.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit sámegiela fágasuorggis.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit oahpahusa sámegiela.

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
11100	Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain	2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %

Ortnega hálldaša sámediggeáidni dahje dat orgána masa sámediggeáidni fápmuda válddi. Muđui gusket stipeandanjuolggadusat ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis joatkkaskuvllas.

4.5 Sámegiela geavaheapmi

Mihttomeari:

- Sámegiella geavahuvvo árrjalaččat buot servodatsurggiin.

Tabella 4.5 Čoahketabealla - sámegiela geavaheapmi

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
Gielddaid guovttegielatvuođa doarjja	43 329	43 329	41 329	43 329	0	0,0 %
Guovttegielatvuođa doarjja fylkkagielddaide	5 075	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %
Doarjja sámi giellaguovddážiidda	12 873	14 076	14 076	14 375	299	2,1 %
Giellaproševttat	7 928	7 610	7 610	7 860	250	3,3 %
Čállin- ja lohkanveahki vuorasiidda a)	450	450	450	0	-450	-100,0 %
Submi	69 655	70 565	68 565	70 664	99	0,1 %

a) Čállin- ja lohkanveahki vuorasoibmuid lea 2015:s doaibmabidju doarjagis giellaproševttaide

Oassemihttomeari 1:

- Sámi álbmogis sámegiela hálldašanguovllus lea duohta vejolašvuohta geavahit sámegiela almmolaš hálldašeami bálvalusain.

Sámegiela hálldašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat deatalaš ovttasbargoasálaččat sámegielaidda nannenbarggus báikkálaččat. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot gielddaiguin ja

fylkkagielddaiguin mat gullet hálldašanguvlui, guovttegielatvuoda ruđaid geavaheamis. Ovttasbargošiehtadusat leat vuolláičallojuvvon guovvamánus 2012. Šiehtadusaid vuolggasadjin leat dat geatnegasvuoddat mat gielddain ja fylkkagielddain leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Áigodat ovttasbargošiehtadusas guhkiduvvo vel guokte jagi vai oažžut buori vuodu ortnega evalueremii 2016:s.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Ruhtadit dan barggu maid gielddat ja fylkkagielddat sámegiela hálldašanguovllus, dahket sámegiela ovddideami ektui.
 - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin.
 - Váikkuhit guovttegielatvuoda gielddain ja fylkkagielddain, ruhtademiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegiela hálldašanguovllu álbmot sáhtta suodjalit ja ovddidit gielas.
- Ahte sámegiela hálldašanguovllu álbmot oažžu almmolaš bálvalusaid sámegillii.
- Sámegiela hálldašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat barget árjjalaččat sámegielaid oainnusmahttimiin ja geavaheami lasihemiin almmolaččat.

Gielddaid guovttegielatvuoda doarjja

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10000	Guovdageainnu suohkan	a)	7 554	6 459	6 459	6 567	108	1,7 %
10001	Karášjoga gielda	a)	7 320	6 113	6 113	6 090	-23	-0,4 %
10002	Deanu gielda	a)	5 082	3 785	3 785	3 746	-39	-1,0 %
10003	Porsáŋgu gielda	a)	5 313	3 534	3 534	3 453	-81	-2,3 %
10004	Unjárgga gielda	a)	3 021	2 509	2 509	2 500	-9	-0,4 %
10005	Gáivuona suohkan	a)	3 476	2 559	2 559	2 587	28	1,1 %
10006	Divttasvuona suohkan	a)	3 021	2 422	2 422	2 450	28	1,2 %
10007	Snoase suohkan	a)	3 021	1 798	1 798	1 764	-34	-1,9 %
10008	Loabága suohkan	a)	3 021	1 717	1 717	1 739	22	1,3 %
10009	Raavrhvijnke tjielte	a)	2 500	1 601	1 601	1 601	0	0,0 %
10010	Ovddidandoarjagat	b)	0	10 832	8 832	10 832	0	0,0 %
Submi			43 329	43 329	41 329	43 329	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuoda arjagiid vuoddo assái ja bálvalano assái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

b) Guovttegielatvuoda arjagiid ovddidano assái ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

Guovttegielatvuoda doarjja fylkkagielddaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10050	Finnmárku fylkkagielda	a)	1 375	956	956	956	0	0,0 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	a)	1 200	956	956	956	0	0,0 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	a)	1 300	956	956	956	0	0,0 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	a)	1 200	956	956	956	0	0,0 %
10054	Ovddidandoarjagat	b)	0	1 276	1 276	1 276	0	0,0 %
Submi			5 075	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuoda arjagiid vuoddo assái ja bálvalano assái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

b) Guovttegielatvuoda arjagiid ovddidano assái. Sámediggeráđđi juogada ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

Sámegiela hálddašanguovllu gielddaid guovttegielatvuoda doarjaga meroštallanvuoddu sámegiela várás lea golmmaoasat. Das lea vuodđooassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuodđooassi lea ovttalágan buot gielddaide. Bálvalusoasi meroštallama vuodđun lea ohppiidlohku geain lea sámegiella vuosttaš ja nubbigiellan, ja dasto man ollugat leat čálihuuvon Sámedikki válgajienastuslohkui guđege gielddas.

Sámegiela hálddašanguovllu fylkkagielddaid meroštallanvuoddu lea guovtteoasat ja dat leat vuodđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuodđo- ja bálvalusoassi juogaduvvo ovttá mađe buot fylkkagielddaide.

Jagis 2015 juolluduvvo ovddidanoassi gielddaide ja fylkkagielddaide ovttasbargošiehtadusaid, doaibmaplánaid ja jagi 2013 raporterejuvvon bohtosiid vuodul.

Ortnega hálddaša sámedigge ráđđi dahje dat orgána masa sámedigge ráđi fápmuda válldi. Muđui gusket gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielatvuoda doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 2:

- Sámi giellaguovddážit barget árjjalaččat giellaovddidemiin doaibmaguovlluineaset.

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegielaide ovddideamis. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagašbirrasii ja lágidit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddážit leat deatalaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit Sámediggái giellapolitiikka čađaheamis. Giellaguovddážiid hástalusson lea dat go dain váilot einnostanvejolaš rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren, maid Norut Alta-Áltá čađahii 2012:s, duođašta ahte giellaguovddážit dárbbasit eanet ekonomalaš ja olmmošlaš resurssaid. Dán hástalus dichte lea bušehtas várrejuvvon aktivitehtadoarjja njuolgadoarjaga lassin sámi giellaguovddážiidda, ja sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga njuolggadusaid ođasmahttin lea álggahuuvon.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiidda sihkarastojuvvojit einnostanvejolaš ruhtadanortnegat.
 - Hálldašit sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga ja aktivitehtadoarjaga.
 - Ođasmahttit sámedikki njuolgadoarjaga njuolggadusaid sámi giellaguovddážiidda.
- Ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit mii lea daid rolla sámegiela nannen- ja ovddidanbarggus.
 - Čuovvolit "Sámi giellaguovddážiid 2012:s dahkkojuvvon evaluerema"

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámegielat geavahuuvvojit eanet ja oainnusmahttojuvvojit giellaguovddážiid doaibmaguovllus.

Doarjja sámi giellaguovddážiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10100	Porsángu - Sámi giella- ja kulturguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10101	Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10102	Divtasvuodna – Árran julevsáme guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10103	Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10104	Unjárga – Isak Saba guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10105	Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10106	Romsa – Gáisi Giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10107	Plassje – Aajege - Saemien gieles- ja maahuoerjange a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10108	Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10109	Loabát – Ástávuona giellagoahtie a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10110	Snáase - Gielem nastedh a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10111	Raavrevijhke - Gielearenie a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10112	Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10113	Doaibmadoarjja	3 097	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		12 873	14 076	14 076	14 375	299	2,1 %

a) Njuolggodoarjagat

Giellaguovddážiid doarjaga meroštallanvuoddu lea guovtteoasat ja das leat: vuoddoassi ja aktivitehtaoassi. Vuoddoarjja lea rámmaruhtadeapmi ja geavahuvvo vuoddoaimmaide ja ovddidanbarggu plánemii. Vuoddoarjaga bokte plánejit giellaguovddážit ja láchet doaibmabijuid ja vugiid mat leat heivehuvvon sin bargosuorgái/guvlui. Aktivitehtadoarjja giellaguovddážiidda máksojuvvo bušeahhtadárbbu ja aktivitehtaplánaid vuodul giellaguovddážiidda. Aktivitehtaoasi hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Ortnega hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi giellaguovddážiid doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 3:

- Sámegielat doaimmat lagašbirrasiin.

Sámegiela ahtanuššamii lea deatalaš ahte sámegielaidda nannemii ja ovddideapmái lea árrjalaš báikkálaš biras. Go báikegottiin leat mánggalágan gielladoaibmabijut, de šaddet fáldadagat álbmogii báikkálaččat ja leat vuoddu árrjalaš giellabirrasii. Gielladilis iešguđege giellaguovlluin leat hui stuorra erohusat, ja deatalaš lea heivehit gielladoaibmabijuid iešguđege guovlluidda várás. Doarjjaortnegiid bokte main báikkálaš aktevera lea doarjjaoažžun sihkkarastujuvvo eanet dat ahte doaibmabijut čađahuvvojit sierra giellaguovlluidda dárbbuid mielde.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oččodit mánggalágan giellaarenaid sámegielaidda várás.
 - Váikkuhit dakkár doaibmabijuid ruhtadeami maid bokte háhkat buriid giellaarenaid.
- Oččodit oahppanarenaid sámegielaidda oahpahusa várás.
 - Váikkuhit giellaoahpahasdoaimmabijuid ruhtadeami skuvlla olggobealde.
- Giellaguoddit geavahuvvojit árrjalaččat giellaoahpahasas.
 - Váikkuhit dakkár doaibmabijuid ruhtadeami main giellaguoddit geavahuvvojit árrjalaččat.
- Oččodit buriid gielladikšundoaimmabijuid.

- Váikkuhit buriid gielladikšundoaibmabijuid ruhtadeami mánáid ja nuoraid várás.
Váikkuhit biibbala jorgaleami ruhtadeami máttasámegilli
- Bargat dan ala ahte odđa teknologíija ja digitála reaiddut heivehuvvojit ja ovddiduvvojit sámi giellaválljema várás.
 - Váikkuhit giellaaplikašuvnnaid ovddideami ruhtadeami.
- Hoahpuhit sámegiela terminologíija ja sámi báikenamaid čohkken ja duođaštanbarggu.
 - Váikkuhit báikenammaproševttaid ruhtadeami.
 - Váikkuhit terminologíijaproševttaid ruhtadeami.
- Bargat dan ala ahte sámegiela vuorasolbmuid fálojuvvo čállin- ja lohkanveahkki.
 - Váikkuhit dakkár proševttaid ruhtadeami maid bokte sámegiela vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš áhahusaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámegielaidda nannema ja daid eanet geavaheami.
- Ahte eambbogat ohppet sámegiela.
- Ahte bohtet eanet arenat sámegiela geavaheami várás.

Doarjja giellaproševttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
11000	Giellaproševttat	a) b)	7 928	7 610	7 610	7 860	250	3,3 %
Submi			7 928	7 610	7 610	7 860	250	3,3 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

b) RR 2013, Buš 2014 ja Rev 2014 sisdoallá sámeálbmotfoandda. Jagis 2015 geavahuvvo 1700 000 ru sámeálbmotfoanddas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi. Muđui gusket giellaproševttaid doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 4:

- Árijjalaš čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuid.

Guovdageainnu suohkan lea bargan ovddasmanniproševttain jagi 2012 rájes jagi 2014 rádjai man ulbmilin lea kártet leago dárbu dán lágan fáldahkii. Suohkan ja Sámediggi leat evalueren ortnega, mas konklusuvdnan lea, ahte lea dárbu, muhto ollu unnit go navddiimet. Čájehan lea maiddá ahte vuorasolbmot dárbašit veahki geavahit digitála reaidduid, lassin čállin- ja lohkanveahkkái. Ovddasmanniproševtta loahpahuvo 2014:s. Sámedikki mielas ii leat Sámedikkis okto ovddasvástádus dán ortnegis, muhto ahte gielddat ja regionála ja guovddáš eiseválddit fuolahit dán dárbbus. Sámediggi veahkeha dán barggus. Proševttat mat váikkuhit dan ahte sámegiela vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš áhahusaiguin, leat vuoruhuvvon giellaproševttadoarjagiid vuolde.

Strategíija dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Váikkuhit dan ahte čállin- ja lohkanveahkkeortnet vuorasolbmuid šaddá bissovaš ortnegin.
 - Ovttas gielddaiguin váldit oktavuodá bargodirektoráhtain ja čujuhit ahte čállin- ja lohkanveahkkái lea dárbu.
 - Jos gieldda háliida, láchit diliid nu ahte osiid guovttegielatvuodá doarjagis sáhtta geavahit dasa.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegiela vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta ja almmolaš áhahusaiguin.

- Ahte čállin- ja lohkanveahkkeortnet šaddá bissovaš ortnegin.

5 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja lea buohkaid olámuttus.

Sámedikki váldobargun kulturpolitihkas lea láchit diliid sámi dáidda- ja kulturdoaimmaid ovddideapmái. Sámediggi galgá leat deataleamos eavttuidbiddji sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis. Nationála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddá ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát go muđui eará dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi oččodit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nannet sámi kulturásahusaid. Áŋgiruššamat kultursuorggi siskkoalede leat maiddá sámi valástallan ja sámi media.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi dáidaga ovddideamis, fuolahit ahte dáiddarat ožžot buriid ja einnostañvejolaš rámmaeavttuid doaibmaseaset. Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaska lea ášahuvvon, ja áigumuššan dainna lea, ovttas dáiddáriiguin bargat vuoruhemiiguin mat gusket sámi dáidaga nannemii. Kulturealáhusaid ovddideami oktavuodas lea ollu sáhka rámmaeavttuid birra sámi dáiddáriid várás. Kulturealáhusat guoskkahit ollu sihke Sámedikki ealáhus- ja kulturáŋgiruššama, ja danne válddahuvvojit goappašiin osiin.

Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat ahtanuššet. Doarjaga bokte Noereh! organisašuvnnii nannejuvvo organisašuvnna ruhtadanvuodđu.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanášahusat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra goziheapmái, ovddideapmái ja čálmusteapmái olbmuide juohkelágan vugiiguin. Ášahusat leat vuodđun servodatorganiseremis, ja deatalaš lea ahte resurssat geavahuvvojit árjjalaččat ja ahte barggus mii čađahuvvo lea alla kvalitehta. Sámediggi bargá maiddá dan ala ahte vuoruhuvvon huksenproševttat ollašuhthtojuvvošedje.

2015:s vuoruhuvvojit sámi museat, sihke ovttaskas museat njuolga, fierpmádagat museaid ja Bååstede máhchanproševtta gaska. Bååstede ii leat dušše museaáŋgiruššan, muhto olles sámi álbmoga ektui áŋgiruššan, mii oazžut ruovttoluotta dávviriid Sápmai.

Sámi ášahusat leat deatalaččat sámi servodaga ovddideamis ja bargu daid nannemiin joatkašuvvá 2015:s. Sámediggi áigu bidjat ovdan dieđáhusa 2015:s vuodđun dán áŋgiruššamii. Mis lea buorre ovttasbargu dáiddárorganisašuvnnaiguin mas dáiddáršiehtadus lea guovddáš gaskaoapmi. Sámedikki mihttomearrin lea ahte Sámi dáiddárráđi áiggi mielde galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot doaimmaid ja ovddasvástádusa dáfus. Girječállinprošakta lea okta ovdamearka ovttasbarggus Sámi dáiddárráđiin, man ulbmilin lea oazžut ovdan buori sámi girjjálašvuoda.

Sámediggi áigu bidjat eanet fuomášumi sámi mediai 2015:s ja áigu earret eará ovddidit ášši dan birra dievasčoahkkimii. Sámi valástallan lea deatalaš sámi nuoraide, sihke identitehta duddjojeaddjin ja iešdovddu nannejaddjin, muhto maiddá álbmotdearvašvuodaperspektiivvas. Danne áigu Sámediggi láchit diliid sámi valástallama vuđolaččat guorahallamii 2015:s.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari kultuvrras čuovvovaš áŋgiruššansurggiid fokuserema bokte:

- Čielgaset ovddasvástádus sámi kultuvrras.
- Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.
- Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.

- Árvoháhkkan ja ahtanuššan kulturealáhusain.

5.1 Váikkuhangaskaoamit kultuvrii

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.1.1 Čoahketabealla - kultur

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	21 238	21 408	21 408	21 200	-208	-1,0 %
Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan	69 516	74 968	74 677	78 519	3 551	4,7 %
Sámi valášállan	1 138	2 427	2 427	2 107	-320	-13,2 %
Sámi mediat	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %
Submi	95 438	102 568	102 277	105 693	3 125	3,0 %

5.1.2 Hálddahusdási resurssat - kulturjuogus

Kapihttalis 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut – leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui kulturfágasuorggi strategiijaid. Dat bohtet ovdan hálddahuslaš doaimmat kapihttalis dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálddašanoovddasvástádus čuoovvovaččas:

- Sámi kulturviesuid, festiválad, valášállama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media njuolgadoarjaga hálddašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeamis, das maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálddašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti čuoovvleamis (SáNul).

Kulturjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

5.2 Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras

Mihttomearri:

- Sámediggi lea sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami deataleamos eavttuidbiddjiid gaskkas.

Sámediggi ii sáhte iige hálitge váldit ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras okto. Nationála ja regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddá ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánanvejolašvuođat go muđui dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Sámedikki kulturpolitihka hástalussan lea dat go mis váilu doaibmamunni go guoská sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideapmái. Dát ráddjejuvvo earret eará dainna go váilot bušeahttameannudanvuogit Sámedikki ja ráđđehusa gaska. Sámi kultuvra ii searvahuvvo lunddolaččat iešguđege plánain, ángiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid nationála eiseválddit leat vuolggahan eaige addojuvvo doarvái buorit suodjalan- ja ovddidaneavttut sin kulturpolitihka bokte. Jos galgá sáhttit čađahit árjjalaš ja ovddideaddji kulturpolitihkka, de lea dárbu buorebut čielggadit mii lea Sámedikki ja eará almmolaš aktevrraid ovddasvástádus ja rolla, go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii ja leat dihtomielalaš dan ektui. Guovddázis dás lea Sámedikki ovttasdoaibman eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas.

Oasseihtomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat ráđđehusain juolludusaid ektui sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasvástádus sámi kultuvrii čielggasmahttojuvvo beliid gaskasaš šiehtadallamiid bokte.
 - Viidásetovddidit gulahallama Kulturdepartemeanttain Sámedikki vuoruhemiid ja bušeahta birra kultuvrii.
 - Čađahit guokte oktiiordnenčoahkkima 2015:s.

Galgá váikkuhit:

- Áddejumi buorideami ráđđehusas Sámedikki dárbbuid ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oasseihtomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja deatalaš sadi ráđđehusa oppalaš ja bajimuš kulturpolitihkas.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Eanet geavahit konsultašuvdnašiehtadusa gulahallamiin ráđđehusain kultursuorggi birra.
 - Čielggadit movt lea ulbmillaš geavahit dan konsultašuvdnašiehtadusa kultursuorggis mii lea Kulturdepartemeanttain.
 - Bargat árjjalaččat dan ala ahte sáhttit váikkuhit iešguđege strategalaš ja politihkalaš proseassain ráđđehusa kulturpolitihka ektui.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi kultuvra lea diehtelas oassi nationála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oasseihtomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid ovddideami ovttas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Ovttasbargošiehtadusaid bokte oainnusmahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras.
 - Fylkkagiielddaid ja gávpogiid ovttasbargošiehtadusaide bidjat buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrra várás.
 - Váikkuhit sámi kulturdoaibmabijuid ruhtadeami ovttasbargguin fylkkagiielddaiguin.
- Bargat dan ala ahte lea buorre ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit čoahkkimiid fylkkaiguin ja gielddaiguin dainna ulbmilin ahte dat válddáshedje stuorát ovddasvástádusa sámi kultuvrras ja kulturviesuin.

Galgá váikkuhit:

- Konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttaid regionála ruhtadeami, mat leat ovddiduvvon gielddaid ja fylkkagielddaid ovttasbargošiehtadusain.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Mihttomearri:

- Rikkis sámi dáidda- ja kulturilbmadeapmi mas lea buorre kvalitehta háhkkojuvvo, čađahuvvo, gaskkustuvvo ja vásihuvvo.

Sámedikki ovddasvástádus go guoská sámi kultuvrra ovddideapmái, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaibmaseaset. Sámedikki deataleamos gaskaoamit dán oktavuodas leat min ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maiddá váikkuhanvejolašvuohta mii mis lea gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Sámediggi oaidná ahte politihka hábmemis lea lunddolaš lágga gulahallat dáidda- ja kultureallimiin mii mielddis buktá árijalaš gulahallama sámi dáiddárganisašuvnnaiguin politihka ja strategiija ovddideamis. Dát galgá dagahit dan ahte mii oažžut nana sámi dáiddárganisašuvnnaid maidda dáiddárat millosit guorrasit.

Tabealla 5.3 Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi dáiddáršiehtadus	6 520	6 870	6 870	7 100	230	3,3 %
Doarjja luđiide ja sámi musihkkii	7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %
Doarjja girjjálašvuhtii	1 283	0	0	6 100	6 100	-
Girječállin	0	500	500	700	200	40,0 %
Doarjja kulturdoaibmabijuide	5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %
Noereh!	0	0	0	125	125	-
Submi	21 238	21 408	21 408	21 200	-208	-1,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaibmaseaset.

Sámedikki mihttomearrin lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaibmaseaset. Okta deataleamos váikkuhangaskaoapmi dasa lea dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusa evalueren, maid Norut Alta-Áltá dagai 2012:s, čájeha ahte šiehtadus lea leamaš deatalaš muhtun fásta rámmaid ja ortnegiid sihkkarastimii sámi dáidaga várás, muhto ahte šiehtadus sáhtá váikkuhit maiddá seailudeaddjin, ja ahte lea dárbu oččodit buoret saji dynamihkkii.

Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaska lea ásahuvvon ovttasbarggu várás dáiddáriiguin sámi dáidaga nannema vuoruhemiid hárrái. Sámediggi bargá dan ala ahte nannet dáiddáršiehtadusa gaskaoapmin sámi dáidagiin ángiruššamii. Sámediggái lea deatalaš ahte Sámi dáiddárráđđi nannejuvvo ja ovddiduvvo nana dáidda- ja kulturorganisašuvdnan mii árijalaččat sáhtá ovdánahttit sámi dáidda- ja kultureallima.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Dáiddáršiehtadusa ja lávga ovttasbarggu bokte dáiddárorganisašuvnnaiguin ovddidit buori ja juohkelágan sámi kultureallima ja láchit diliid sámi dáidaga ja kultuvrra háhkamii ja gaskusteapmái.
 - Čuovvolut dáiddáršiehtadusa mii lea dahkkojuvvon 2015:s. Šiehtadusa ekonomalaš rámmán lea 7,1 miljon ru, mii lea lassánan 230 000 ruvnnuin jagi 2014 rájes.
- Ovddidit dáiddáršiehtadusa deatalaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddárráđđái vejolašvuodaid váldit stuorát ovddasvástádusa sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit šiehtadallamiid dáiddárorganisašuvnnaiguin dainna áigumušain ahte oazžut sadjái dakkár dáiddáršiehtadusa mainna buot bealit leat duhtavaččat ja mii ovddida sámi dáidaga ja kultuvrra.
 - Čađahit jahkásaččat gulahallančoahkkimiid sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.
- Háhkát ovttasbargoarenaid sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid gaska regionála ja nationála dásis.
 - Sámediggi lágida juohke nuppi jagi dáiddárkonferánsa ovdánahttin dihte ovttasbarggu dáiddáriid ja Sámedikki gaska, ja dáiddáriid iežaset gaska.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáiddárat vásihit ahte rámmaeavttut nugo gánnáhahttivuohta ja fágalaš ovddideapmi buorránit áiggi mielde.
- Ahte sámi dáiddárat ja Sámi dáiddárráđđi (SDR) vásihit ahte šiehtadallamiin ja dáiddáršiehtadusas lea stuorát dynamihkka ja buoret ovddidanmunni.

Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
19000	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 450	2 600	2 600	2 850	250	9,6 %
	Doaibmadoarjja dáiddárg. ja Sámi dáiddárráđđái, mas mielde doarjja fágakonsuleanttaide (fágalaš bagadeapmi)	a) c)	2 450	2 350	2 350	3 500	1 150	48,9 %
19020	Čájáhusbuhtadus	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b) d)	370	370	370	0	-370	-100,0 %
19040	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a) c)	500	800	800	0	-800	-100,0 %
Submi			6 520	6 870	6 870	7 100	230	3,3 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđi

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarM useat

c) Doarjja fágakonsuleanttaide (fágalaš bagadeapmi) lea sirdojuvvon aktivitehtii 19020. Dás leat sámi čáppagirjálášvuođa ortnega rehketoallogut, sámi musihkka ja juoigan ja eará bealit

d) Dát doaibma sirdojuvvo RidduDuottarM useat njuolgadoarjgii

Oasseihtomearri 2:

- Juoigan ja sámi musihkka mas lea buorre kvalitehta ja mii álkidit olaha eanet guldaleddjiid.

Sámediggi áigu doarjut juoigama ja sámi musihka guovddáš oassin sámi dáidagis ja kulturilbmadeamis. Juoigan ja sámi musihkka ovddiduvvo sierra vugiiguin ja dađistaga odđa arenain. Teknologalaš ovdáneapmi hástala sihke musihkkasuorggi ja Sámedikki doarjut musihka mii ovddiduvvo ja

almmuhuvvo ođđa vuogi mielde. Mihttomearrin lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit mángga hápmásaš almmuhemiid ja ovddidemiid konsearttain, festiválain ja sullasaččain, mii váikkuha ahte luohti ja sámi musihkka dovddusin dahkkojuvvo maiddái ođđa márkaniin.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiguin:

- Ovdánahttit kvalitehta dáfus buriid luđiid ja buori sámi musihka.
 - Váikkuhit buriid luohte- ja musihkkaalmmuhemiid ruhtadeami.
- Ovdánahttit sámi musihkkáriid.
 - Váikkuhit gierdomátkkiid, konsearttaid jna ruhtadeami.
 - Addit artistabálkkáziid ja mátkedoarjaga sámi artisttaide ja dáiddáriidda lágideddjiin ovttas ruhtademiin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eambbogat guldalit luđiid ja sámi musihka.
- Bohtet eanet sámi musihkkárat.
- Eanet almmuhuvvo kvalitehta dáfus buorre sámi musihkka.
- Sámi musihkkárat ja sámi musihkka ovdánahttojuvvojit mánggalágan lávddiin.

Doarjja luđiide ja sámi musihkkii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17010	Doarjja luđiide ja sámi musihkkii	a) b) c)	7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %
Submi			7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) RR 2013 das mielde musihkka, girjjálašvuohta ja govvasárggusráiddut

c) Buš 2014 ja Rev 2014 dás mielde musihkka ja girjjálašvuohta

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket luohte ja sámi musihkka doarjjanjuolgadusat.

Oassemihttomearri 3:

- Ovdánahttit kvalitehta dáfus buori girjjálašvuođa sámegillii.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte movttiidahttit eanet sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid nuoraide.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiguin:

- Ovdánahttit sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid.
 - Váikkuhit sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid ruhtadeami.
- Ovddidit ortnegiid girjjálašvuođa jorgaleapmái sámegillii.
 - Váikkuhit girjjálašvuođa jorgalemiid ruhtadeami sámegillii.
- Nuorra sámi girječálliid rekrutteren.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami mat ovdánahttet girječállima.
 - Movttiidahttit eanet almmuhit čáppagirjjálašvuođa girjjiid, iežas proševtta ásaheami bokte, dainna ulbmilin ahte rekrutteret girječálliid čállit sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dan ahte nuorra girječállit ožžot duohta vejolašvuođa ovddidit mánusa bagadeami, gelbbolašvuođa ovddideami ja fierpmádatčoagganemiid bokte. Prošeaktaáigodagas galget oasseváldit oažžut buriid gálggaid dáiddalaš čállimis ja ovddidit iežaset mánusa, ja dasa várrejuvvo áigi ja sadji proševtta nuppi jagis.
- Ovdánahttit sámegielat govvasárggusráidduid almmuheami.

- Ruhtadit sámegeilat govvasárggusráidduid mánáid várás.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte eambbogat logašedje sámi girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid.
- Sámi girjjálašvuoda lea álkidit olámuttus.
- Oažžut ovdan gitta vihtta odđa nuorra sámi girječállii geat čállet girjjálašvuoda mas lea buorre kvalitehta.

Doarjja girjjálašvuhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17011	Doarjja girjjálašvuhtii	a) b)	1 283	0	0	6 100	6 100	-
Submi			1 283	0	0	6 100	6 100	-

a) Ohcanvuđot do arjagat

b) Girjjálašvuoda lei ovdal seamma ortnega vuolde go musihkka. Jagis 2015 geavahuvvo 1350 000 ru sámeálbmotfoandda juolludusas girjjálašv

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket girjjálašvuoda doarjjanjuolggadusat.

Girječállin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17050	Girječállin	a)	0	500	500	700	200	40,0 %
Submi			0	500	500	700	200	40,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat válđojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Oassemihttomearri 4:

- Buorit ja juohkelágan dáidda- ja kulturilbmadeamit mat buktet ovdan sámi mánggabelatvuoda.

Sámi servodahkii lea deatlaš ahte sámi kultuvra ovdánahttojuvvo mánggalágan ja iešguđege lágan kulturdoaluid bokte miehtá riikka, sihke stuorat gávppogiin ja čeahkkebáikkiin.

Ealli ja mánggabelat sámi dáidda- ja kultureallin ii leat dušše sámeapolitihka mihttomearri, muhto das lea maiddá deatlaš árvu. Dáidda ja kultuvra lea buot ahkejoavkkuide inspirašuvdnan, refleškuvdnan, máhtun ja vásihussan. Girjás kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide lea deatlaš buori bajásšaddama dihte, ja dat addá inspirašuvnna sámi dáidda- ja kulturbargui maiddá maŋŋá eallimis. Sámi vuorasolbmot leat resursaolbmot buot kulturdoaimmain ja erenoamážit árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmadeamiin.

Girjás sámi kultureallin váikkuha ealli báikegottiid dan bokte go dat gártada doaimma, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta. Vuoigatvuoda suodjalit, bargat, vásihit ja ovddidit min sámi dáidda- ja kultureallima lea árvu mii lea vuodđun Sámedikki kulturpolitihkkii.

Sámediggái lea deatlaš ahte sámi álbmogis leat seamma vejolašvuodát go muđui álbmogis searvat kultureallimii. Ovttárvosaš fálaldat, mii lea ovddiduvvon sámiid iežaset eavttuid vuodul, lea bajimus kulturpolitihkalaš mihttomearri.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Ovdánahttit sámi dáidda- ja kulturilbmadeami girjáivuoda mii oainnusmahttojuvvo servodagas.
 - Váikkuhit dáiddalaš ja kultuvrralaš doaimbabiuid ja doaimmaid ruhtadeami maidda mánát ja nuorat servet.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas mii váikkuha sámi kultuvrra searvvaheami ja buktá eanet áddejumi dan birra.
 - Váikkuhit dakkár kulturdoaluid ruhtadeami mat ovdánahttet ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra, main váldofokus lea sámi kultuvrras.
 - Váikkuhit prošeavttaid/doaimbabiuid ruhtadeami mat nannejit, suodjalit ja gaskkustit ođđaáigásaš ja árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmadeamiid.
 - Váikkuhit sámi oanehis filmmaid ja dokumentára filmbabuvttadeami ruhtadeami sámi diliid birra.
Váikkuhit sámi mánáidfilmmaid ja filmmaid mat leat sámi diliid birra dubbema ruhtadeami mánáid várás.
- Váikkuhit sámi dáidaga ja sámi dáiddáriid eanet riikkaidgaskasaččat promoterema ja vuovdima.
 - Váikkuhit arenaid, doaimbabiuid ja doaimmaid ruhtadeami mat ovdánahttet ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasaččat.
- Láhčit diliid sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid ovddideapmái.
 - Váikkuhit nuoraidorganisašuvnna Noereh! ruhtadeami.
 - Váikkuhit doaimmaid ruhtadeami mat nannejit nuoraid kultur- ja identitehta.
 - Váikkuhit sámi kulturorganisašuvnnaid ovttaskas doaimbabiuid ruhtadeami.
- Váikkuhit dan ahte bibliotekha sáhtta ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami sámi kultuvrra ovdánahttimii ja gaskkusteapmái.

Galgá váikkuhit:

- Sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ilbmadeamiid girjáivuoda sáhtta háhkat, gaskkustit ja vásihit.
- Sámi kultuvrralaš doaimmaid girjáivuoda.
- Sámi filmbabuvttadeamiid girjáivuoda.
- Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid ja dáiddárorganisašuvnnaid main leat ollu doaimmat ja maidda ollu dáiddarat servet.
- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Doarjja Noereh! organisašuvdnii

(i 1000 kr)

Akt.	Benevnelse		RR	Bud	Rev	Bud	Avvik	Avvik
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	i %
Ny	Noereh!	a)	0	0	0	125	125	-
Sum			0	0	0	125	125	-

a) Direkte tilskudd

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket Noereh! organisašuvnna doarjjanjuolggadusat.

Doarjja kulturdoaimbajuiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17100	Doarjja kulturdoaimbajuiide	a) b) c)	5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %
Submi			5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Doarjja riikkaidgaskasaš doaimbajuiide lea vuoruhuvvon dán ortnegis

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket kulturdoaimbajuid doarjjanjuolggadusat.

5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Mihttomearri:

- Fágalaččat nana sámi ásašusat sámi dáidaga ja kultuvrra buorin ovddidanarenan.

Sámi ásašusat leat deatlaš aktevrrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami oktavuodas. Kulturásahusat leat maiddái deatlaš arenat sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuoda bargat ja ovddidit sin ilbmadeamiid. Dát leat maiddái deatlaš báikkit sámi identitehta, sámi servodatságastallama ja sámi áššiid áddejumi ovddideami várás. Ásašusaid vuodđun leat sámi giella ja kultuvra.

Sámediggái lea deatlaš háhkát fágalaččat nana sámi ásašusaid. Gulahallama ovddideami bokte sámi ásašusaiguin, ja váikkuheami bokte ahte leat rámmat, áigu Sámediggi addit ásašusaide vejolašvuodaid ovddidit iežaset fágalaččat nana ásašussan. Dasto lea deatlaš Sámediggái ahte sámi ásašusat šaddet sámi dáidaga ja kultuvrra buorin ovddidanarenan, ja dasto ahte addojuvvo vejolašvuodta ovddideapmái ja ođđa jurddašepmái.

Tabealla 5.4 Čoahkketabealla - 5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi festiválat	3 872	4 585	4 585	4 333	-252	-5,5 %
Sámi teahter	20 070	21 428	21 428	22 006	578	2,7 %
Sámi museat	26 234	27 752	27 752	31 570	3 818	13,8 %
Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat	13 634	14 914	14 914	15 321	407	2,7 %
Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %
Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ásašusain	781	400	400	400	0	0,0 %
Sámi lágádusat	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi	69 516	74 968	74 677	78 519	3 551	4,7 %

Oassemihttomearri 1:

- Festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Strategiija dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Addit sámi festiválaide ovdánanvejolašvuodaid oainnusmahttit, gaskkustit ja ovddidit sámi dáiddáriid ja sámi kultuvrra.
 - Váikkuhit daid festiválad ruhtadeami njuolgadoarjaga bokte mat erenoamážit ovdánahttet sámi musihka.

Galgá váikkuhit:

- Geasuheaddji sámi festiválad, mat ovddiduvvojit, ođasmahttojuvvojit ja gos olbmot fitnet.

Doarjja festiválaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15100	Riddu Riđđu	a)	1 042	1 073	1 073	1 102	29	2,7 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála	a)	1 184	1 220	1 220	1 253	33	2,7 %
15102	Markomeannu	a)	719	720	720	740	20	2,8 %
15103	Karášjoga beassášfestivála	a)	477	741	741	761	20	2,7 %
15104	Máttasámi kulturfestivála	a)	80	450	450	85	-365	-81,1 %
15105	Julevsáme vahko – Lulesamisk uke	a)	200	206	206	212	6	2,9 %
15106	Romssa sámi vahku	a)	170	175	175	180	5	2,9 %
Submi			3 872	4 585	4 585	4 333	-252	-5,5 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket festiváldoarjannjuolggadusat.

Oasseihtomearri 2:

- Ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet dahkat gierdomátkkiid lávdedáidagiin ja nie addit kulturvásihusaid ja oainnusmahttit sámegeielaid.

Strategiija dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Addit ásahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuodaid ovdánit dáiddalaččat ja fágalaččat, nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja kulturgaskkustanarenan, ja gos sámegeielat geavahuvvojit ja oainnusmahttojuvvojit.
 - Váikkuhit daid sámi teáhteriid ruhtadeami mat buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja dahket gierdomátkkiid lávdedáidagiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi lávdedáidaga ovddiduvvo ja ođasmahttojuvvo ja vai sámi teáhteriidda bohtet geahččit.
- Rekrutterema sihkarastima teáhterbargui.

Doarjja teáhteriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	a)	18 128	19 128	19 128	19 644	516	2,7 %
15301	Áarjelhsaemien Teatere AS	a)	1 942	2 000	2 000	2 054	54	2,7 %
15302	Deanu mánnáidteáhter	a)	0	300	300	308	8	2,7 %
Submi			20 070	21 428	21 428	22 006	578	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket teáhterdoarjannjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Ahte sámi museain lea oktasaš identitehta, ja leat fágalaččat nannosat surggiin nugo hálddašeampi, dutkan, gaskkusteapmi ja ođasmahttin.

Láhčit diliid min oktasaš kulturárbbi suodjaleapmái ja gaskkusteapmái, deatalaš oassin Sámedikki barggus. Sámi museat leat áibbas guovddázis dán barggus. Sámediggái lea deatalaš ahte sámi museaide addojuvvojit ovdánan- ja ođasmahttinvejolašvuodát. Dárbbášuvvojit dohkálaš lokálat ja magasiinnat, sihke Bååstede-prošeaktii ja Saemien Sijtei, Várdebáikái ja Sámi dáiddamuseai.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
 - Váikkuhit njuolgadoarjagiin ruhtadeami museaide.
 - Fuolahit buori gulahallama ja váikkuhit áddejumi Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuide.
 - Bargat dan ala ahte fylkkagielddat ja gielddat attášedje eanet doaibmadoarjaga sámi museaide
- Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
 - Doallat jahkásaččat gulahallančoahkkimiid geahčadan dihte museaid dárbbuid ja hástalusaid
- Nannet barggu maid Sámi museasearvi ja Sámi museafierpmádat dahket.
 - Sihkkarastit fásta doaibmadoarjaga Sámi museasearvi
 - Bidjat fokusa Sámi museafierpmádaga dárbbuide ja hástalusaid
- Álggahit barggu dainna áigumušain ahte sámi museat ožžot stuorát ovddasvástádusa ja rolla sámi kulturmuittuid hálddašeamis.
 - Geahčadit movt ovddasvástádusa ja rolla sáhtášii juogadit.
- Joatkit máhchanproseassain mii lea hábmejuvvon Sámedikki čielggadusas Bååste – sámi kulturárbbi máhcaheapmi.
 - Váikkuhit ruhtadeami sámi kulturárbbi máhcaheami plánemii ja ráhkkaneapmái.

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15500	Árran Julevsame lulesamisk senter	a)	4 995	5 145	5 145	5 450	305	5,9 %
15501	Saemien Sijte	a)	3 000	3 390	3 390	3 700	310	9,1 %
15503	RidduDuottarMuseat	a) d)	8 830	9 095	9 096	9 960	865	9,5 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssiida	a)	6 698	7 328	7 328	7 910	582	7,9 %
15505	Várdobáiki	a)	1 417	1 460	1 460	1 738	278	19,0 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	a)	1 294	1 334	1 334	1 612	278	20,8 %
	Sámi museasearvi	a) b)	0	0	0	200	200	-
	Báástede	c)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi			26 234	27 752	27 753	31 570	3 818	13,8 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ovdal lei oassi akt. 56 100 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat

c) Guoská Báástede. Lei ovdal oassi akt. 17 300 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat 1000 000 ru

d) Dása gullá maiddá govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket museadoarjjanjuolggadusat.

Oassemihttomearri 4:

- Sámi ásašusat leat deatlaš resurssat sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Sámediggái lea deatlaš ahte sámi ásašusat ja arenat váikkuhit oaivillonuhallama, árbedieđuid sihkkarastima ja stuorat gelbbolašvuoda. Sámediggi áigu oččodit buriid rámmaeavttuid sámi ásašusaide, vai dat sáhttet váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami ja gaskkusteami. Dasto áigut mii váikkuhit buori kulturovdáneami julev- ja máttasámi servodagas, ja gulahallat bures sámi kulturásahusaiguin dán guovlluin addin dihte daidda ovdánanvejolašvuodaid.

Ásašusat leat deatlaš arenat báikkálaččat ja regionála dásis sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi ásašusaide addojuvvojit buorit ovdánanvejolašvuodát.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Sihkkarastit sámi ásašusaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
 - Váikkuhit sámi ásašusaide ruhtadeami njuolgadoarjaga bokte.
- Sámi ásašusain lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
 - Váikkuhit dan ahte háhkkojuvvojit arenat fierpmádathukseami ja ovttasbargodoaibmabijuide mat sáhttet váikkuhit sámi ásašusaide ovddideami.
- Váikkuhit buori ovttasbarggu sámi dáiddáriid ja sámi kulturásahusaide gaska.
 - Váikkuhit arenaid háhkama gulahallama ja ovttasbarggu bokte dáiddáriid ja kulturásahusaide gaska.
 - Ain doallat gulahallančoahkkimiid ásašusaiguin.
- Bargat dan ala ahte ovddidit sámi filmainstituhta.
 - Váikkuhit Riikkaidgaskasaš sámi filmainstituhta doaimma sihkkarastima.
- Bargat viidáseappot sámi ásašusovddidemiin.
 - Álggahit prográmma sámi ásašusovddideami várás man ulbmilin lea earret eará nannet gelbbolašvuoda jođiheamis, ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenmálliin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaibmabijut/-proševttat ášahusaid gaska ja ášahusaid ja dáiddáriid gaska lassánit.
- Ulbmillaš, doaibmi ja ovddideaddji sámi kulturbargoarenaid.

Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanášahusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15000	Árran lulesamisk senter, Tysfjord	a)	1 949	2 007	2 007	2 061	54	2,7 %
15001	Sámi dáiddaguovddáš, Kárášjogas	a)	3 311	3 811	3 811	3 914	103	2,7 %
15002	Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	a)	1 426	1 469	1 469	1 509	40	2,7 %
15003	Mearrasámi gelbollašvuodaguovddáš, Billávuotna	a)	562	579	579	595	16	2,8 %
15004	Sijti Jarngje, Aaborde	a)	1 397	1 439	1 439	1 478	39	2,7 %
15005	Várdobáiki, Evenášši/Skánit	a)	1 046	1 077	1 077	1 106	29	2,7 %
15006	Bihtánsámi viessu	a)	750	773	773	794	21	2,7 %
15007	Oslo sámi viessu	a)	470	550	550	565	15	2,7 %
15008	Lásságámmi	a)	270	280	280	288	8	2,9 %
15009	Villmarksampen i Tollådal - bihtánsámi	a)	56	60	60	62	2	3,3 %
15010	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	a)	1 078	1 110	1 110	1 140	30	2,7 %
15011	Saemien Sijte	ä)	619	638	638	655	17	2,7 %
15012	Álttá Sámi Siida	a)	350	410	410	421	11	2,7 %
15013	Sjeltie - Sámi kulturpárka, Maajejevrie	a)	150	155	155	160	5	3,2 %
15015	Vilgesvárri	a)	200	206	206	212	6	2,9 %
15016	Deanu ja Várjaga museasiida	a)	0	200	200	206	6	3,0 %
15017	Mearrasámi tun, Porsangu	a)	0	150	150	155	5	3,3 %
Submi			13 634	14 914	14 914	15 321	407	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket kulturviesso- ja kulturgaskkustanášahusaid doarjjanjuolggadusat.

Oasseihttomearri 5:

- Sámi ášahusat leat hutkás ja innovatiiva sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteadđjit.

Sámediggi háliida ahte sámi ášahusat doibmet olggos guvlui olbmuide ja sámi dáiddáriid arenan. Sámediggi ádde ahte dán bargui manná guhkes áigi, ja danne vuoruhuvvo ge sámi ášahusaid ovddidanbargu.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Movttiidahttit sámi ášahusaid ovddideami ja ođđa hutkama dáidda- ja kulturgaskkustanarenan.
 - Ruhtadit doaimmaid mat váikkuhit sámi ášahusaid ovddideami guhkes áiggi badjel.
 - Láhčit sámi ášahusaide dárbbášlaš rievddanmuni.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kulturásahusat ovdánahttet ođasteami ja doibmet sámi dáidda- ja kulturgaskkustanarenan.

Doarjja dáidda- ja kulturgaskkusteapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17300	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	a) b)	2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %
Submi			2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ruhtadeapmi 1000 000 ru Bäästede lea váldojuvvon eret dán ortnegis ja lea sirdojuvvon museapostii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid doarjjanjuolggadusat.

Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ásašusain

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
60200	Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ásašusain	a)	781	400	400	400	0	0,0 %
Submi			781	400	400	400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat. Ovdal go hčoduvvui dát doaimbaidju ásašuso vddidanprográmmán.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi ásašusaid gelbbolašvuoda bajideami doarjjanjuolggadusat.

Oasseihttomearri 6:

- Ahte Sámediggi dan bokte go lea fágalaš eavttuid biddji, lea mielde nannemin sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

Strategiija dasa gullelaš doaimbaidjuiguin:

- Hástalit sámi lágádusaid ođđasis hutkamii nu ahte dat váikkuha beroštumi buorideami sámi girjjálašvuhtii ja dan buvttadeapmái.
 - Čuovvolit sámi lágádusaid ruhtademiin, čielgaseappo vuordámušaiguin ja jeavddalaš oktavuohtačoahkkimiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Fágalaččat nana sámi lágádusaid mat sáhttet doaimmat buorin infrastruktuvrán sámi girjjálašvuoda ovddideapmái ja almmuheapmái.

Doarjja sámi lágádusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17040	Sámi lágádusat	a)	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi			2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi lágádusdoarjjanjuolggadusat.

5.5 Sámi valáštallan

Mihttomearri

- Mánnggalágan valáštallandoaimmat

Nana sámi valáštallaneallin lea deatalaš mánáid ja nuoraid identitehtii, ja váikkuha nana oktavuoda. Sámediggái lea deatalaš ahte gávdnojit mánnggalágan valáštallandoaimmat. Deatalaš lea ahte gávdnojit arenat gos sámit buot guovlluin Sámis sáhttet deaivvadit valáštallandoaimmaide ja gilvvuide. Sámediggi lea njunnošis addimin sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide vejolašvuodaid bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallanfágalaš áššiiguin. Heargevuodjin lea áidnalunddot valáštallansuorgi, mii maiddái váikkuha nana historjjálaš árbevieruid goziheami álgoálbmogiid gaskkas Árktsis.

Tabealla 5.5 Čoahkketabealla - Sámi valáštallan

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi valáštallan	1 138	2 427	2 427	2 107	-320	-13,2 %
Submi	1 138	2 427	2 427	2 107	-320	-13,2 %

Oassemihttomearri:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte sihkarastit govdodaga sámi valáštallamis.
 - Váikkuhit sámi valáštallanorganisašuvnnaid ja -servviid ruhtadeami.
 - Váikkuhit dan ahte sámi spábbačiekčandoaimmaid organiseren sihke govdodat ja njunušdásis gozihuvvo buori vuogi mielde.
 - Doarjut FA Sámi mii lea gieskat ásahuvvon sámi spábbačiekčanorganisašuvdna.
- Riikkaidgaskasaš valáštallandoaluide searvama bokte ovddidit gulahallama, fierpmádaga ja áddejumi sámi nuoraid ja eará álgoálbmotnuoraid gaskka.
 - Váikkuhit Arctic Winter Games 2016 doaluide sámi searvama ruhtadeami, mat dollojuvvojit Ruonáeatnamis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnaat sáhttet ovddidit valáštallanfálaldaga sihke govdodat- ja njunušdásis.
- Fysalaš doaibmaarenat mat váikkuhit oktiigullevašvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaskka, ja mat duddjojit identitehta.

Doarjja sámi valáštallamii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15200	Sámi Válaštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	b) c)	1 065	1 100	1 100	1 130	30	2,7 %
15202	Sámi Válaštallan Lihttu (SVL-N)-Arctic Winter Games	b) c)	155	1 100	1 100	550	-550	-50,0 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	b)	220	227	227	227	0	0,0 %
	FA Sápmi	b)	0	0	0	200	200	-
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund		-302	0	0	0	0	-
Submi			1 138	2 427	2 427	2 107	-320	-13,2 %

a) Sámediggi oaččui 750 000 ru speallanruđain 2014:s. Dát lea addojuvvon SVL-Norgii.

b) Njuolggodoarjagat

c) Juolludusas lea Arctic Winter Games

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi valáštallandoarjjanjuolggadusat.

5.6 Sámi mediat

Mihttomearri:

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Deatalaš lea ahte leat mánggalágan publikašuvnnat ja mediat mat meannudit áššiiguin mat leat áigequodilat ja váikkuhit oaivillonuhallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami ektui. Dasto lea deatalaš ahte gávdnojit mánggalágan mediat mat geavahit sámegeielaid árrjalaččat.

Tabealla 5.6 Čoahkketabealla - sámi mediafálaldat

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi mediafálaldat	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %
Submi	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %

Oassemihttomearri:

- Hukset ja ovddidit dakkár sámi mediaid mat váikkuhit servodatánjiruššama.

Sámi mediaid meroštallan ii leat álki. Álgovuolggalaččat oaidná Sámediggi ahte olahusjoavku ja nu maiddái sámi mediaid meroštallan ii leat gávppálaš, muhto main váldoáššis lea sámegeiella válldosisdoallun.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Gulahallama bokte báikkálaš, guovlulaš ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaovddideapmái.
 - Bargat dan ala ahte ekonomalaš rámmat sámi mediaide nannejuvvojit.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte bisuhit ja viidasetovddidit sámi mediafálaldaga buot sámi giellafoavkkuid várás.

- Váikkuhit mánggalágan sámi mediaid ja publikašuvnnaid ruhtadeami mat ovdánahttet ja oainnusmahttet sámegeidaid.
- Álggahit sámi mediadieđáhusa ráhkadeami.
 - Bidjat vuodtu sámi mediadieđáhussii.

Galgá váikkuhit:

- Arenaid gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahtun jietna, ja mat duddjojit identitehta.
- Mánggalágan sámi publikašuvnnaid čálalaš arenan buot golmma sámegillii.

Doarjja sámi mediaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17001	Nuorttanaste	a)	1 015	1 045	1 045	1 073	28	2,7 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	a)	1 391	1 433	1 433	1 472	39	2,7 %
17003	Sámis	a)	328	338	338	347	9	2,7 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	a)	109	218	218	224	6	2,8 %
17005	Bårjås	a)	103	113	113	116	3	2,7 %
17006	Julev Film AS (NuorajTV)	a)	600	618	618	635	17	2,8 %
Submi			3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mediafálaldaga doarjjanjuolggadusat.

6 Bibliotekka

Váldomihttomearri:

- Eanet máhttu sámi girjjálašvuoda birra.

Bibliotekkat leat deatalaččat demokratiijai, ja leat kultuvrra ja máhtu deatalaš gaskkustanarenat. Bibliotekkat ja sámi girjebusset leat deatalaččat sámi giela, kultuvrra ja historijá gáldun ja deaivadanbáikin.

Okta stuorra hástalusain bibliotekain ja sámi girjebussiin leat dat go luoikkaheapmi geahppána. Ođđa mediaid geavaheapmi sáhtá leat dasa okta sivva. Árrjalaš gaskkusteami ja ovttasbarggu bokte girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekka buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda birra, vai maiddái luoikkaheapmi lassánivččii. Seammás lea deatalaš ahte maiddái sámi girjjálašvuodta čuovvu digitála ovdáneami, ja ahte geahčadit ođđa gaskkustanvugiid nugo mat sámi e-girjeluoikkaheami.

Sámedikki bibliotekka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmogii. Bibliotekka lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuodaguovddáš, ja Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálddašanbibliotekka.

Sámediggi addá dál njuolgadoarjaga gávccii sámi girjebussii. Doarjjaortnega mihttomearrin lea addit buoriid ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari dan bokte ahte fokusere čuovvovaš ángiruššansurggiid 2015:s.

- Gaskkustandoaimma.
- Bibliotekhaovddideami.

6.1 Bibliotekaid váikkuhangaskaoamit

6.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 6.1.1 Čoahkketabealla - bibliotekha

(1000 ru)

Áŋgiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gaskkustandoaimma	8 455	8 711	8 711	9 347	636	7,3 %
Bibliotekhaovddideapmi	0	0	0	100	100	-
Submi	8 455	8 711	8 711	9 447	736	8,4 %

6.1.2 Hálddahusdási resurssat

Sámedikki bibliotekha lea oassi Sámedikki hálddahusas. Bibliotekha lea gulahallanossodaga (GUL) juogus. Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Bibliotekhajuogus.

Bibliotekha juhkosa báلكát, mátkkit ja gelbbolašvuodalokten leat mielde kapihttalit 18 Hálddahusdási doaimmagolot

Bibliotekhajuoksis ledje njeallje jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

6.2 Gaskkustandoaimma

Tabella 6.2 Čoahkketabealla - formidlingsvirksomhet

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarjja sámi girjebussiide	8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %
Sámi girjebussedoarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi	8 455	8 711	8 711	9 347	636	7,3 %

Árjjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekhaiguin ja girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuodas vai luoikkaheapmi lassánivččii. Sámedikki mihtomearrin sámi girjebussiid ektui, leat buorit ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusat olles sámi álbmogii ja earáide. Girjebussiin galgá lea buorre ja mánggalágan sámi girjjálašvuolta sámedigillii ja sámi diliid birra eará gielaid.

Mihtomearri:

- Sámi girjjálašvuolta ja kultuvra lea oahpis ja lea geavaheddjiid olámuttus.

Strategiijat dasa gullelaš doaimmabijuiguin:

- Váikkuhit girjebussiid doaimma sámi guovlluin.
 - Váikkuhit sámi girjebussiid njuolgadoarjagiin ruhtadeami.
 - Juohkit dieđuid sámi girjjálašvuolta birra, ja fállat girjebussiide girjjit luoikama várás.

- Doallat oktavuoda girjebussiiguin.
- Evalueret sámi girjebussiid doarjaortnega.
- Árrjalaččat juohkit dieđuid ja buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
 - Bargat ovttas Nasionálabibliotekain dainna áigumušain ahte oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra nasionála ángiruššamiin.
 - Oastit sámi girjjálašvuoda, katalogiseret ja olámuddui buktit čoačkkádusa eará bibliotekaide ja ovttaskas luoikkaheddjiide.

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.
- Eanet máhtu sámi girjjálašvuoda birra.
- Eanet luoikkaheami.

Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15400	Karášjohka	a)	609	627	627	644	17	2,7 %
15401	Porsángu	a)	609	627	627	644	17	2,7 %
15402	Guovdageaidnu	a)	274	283	283	291	8	2,8 %
15403	Deatnu/Unjárga	a)	1 679	1 730	1 730	1 777	47	2,7 %
15404	Gáivuotna	a)	776	800	800	822	22	2,8 %
15405	Julevsámi	a)	1 446	1 490	1 490	1 530	40	2,7 %
15406	Máttasámi	a)	1 693	1 744	1 744	1 791	47	2,7 %
15407	Lulli-Romsa	a)	569	586	586	602	16	2,7 %
15408	Lulli-Trøndelaga	a)	800	824	824	846	22	2,7 %
Submi			8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi girjebussiid doarjjanjuolggadusat.

Sámi girjebussedoarjaga evalueren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Sámi girjebussedoarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi		0	0	0	400	400	-

Sámediggi áigu evalueret sámi girjebussedoarjaortnega geahčadan dihte doaibmá go ortnet daid mihttomeriid ja eavttuid mielde mat leat sámi girjebussiid várás.

Sámediggi lea juolludan investerendoarjaga ođđa busiide. Muhtun jagiid geahčen lea dárbu lonuhit girjebussiid, muhto Sámediggi áigu vuordit ođđa investeremiiguin dassáži go ortnega evalueren lea

gárvvis. Evaluerema maŋŋá áigu sámediggeráđđi ovddidit ášši sámi girjebussiid ovddideami ja organiserema birra boahhteáiggis, dievasčoahkkimii.

6.3 Bibliotekaovddideapmi

Tabealla 6.3 Čoahkketabealla - bibliotekutvikling

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	0	0	0	100	100	-
Submi	0	0	0	100	100	-

Sámedikki bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus gelbbolašvuoda buorideamis sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain ja girjebussiin.

Okta deatalaš váikkuhangaskaopmi sámi bibliotekabálvalusaid ovddideamis lea sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra ovdánahttindoarjja bibliotekaide.

Sámedikki biblioteka galgá fuolahit dan ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde iešgudege áŋgiruššansurggiin nationála bibliotekaovddideami oktavuodas.

Mihttomearri:

- Sámedikki biblioteka lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaaguovddáš.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
 - Lágidit jahkásačcat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
 - Váikkuhit sierralágan doaibmabijuid ruhtadeami maid bokte ovddidit ja oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain. Geahča kapihtala 5.3.
 - Plánet ja ásaht sámi e-girjeluoikkahanortnega.

Galgá váikkuhit:

- Ahte bibliotekat ovdánahttet ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.

Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	0	0	0	100	100	-
	Submi	0	0	0	100	100	-

7 Mánáidgárddit

Váldomihttomearri:

- Sámi giella, kultuvra, árbevierut ja vuodđoarvvut oidnosis mánáidgárddis.

Sámedikki mánáidgárdepolitihka mihttomearrin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldat fertte doaibmat dan vuodđoprinsihpa vuodul ahte mánáidgárde lea sámi servodaga heivehuvvon oassi. Sámi etnikkalaš

identitehta mii čatnasa sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii lea deatalaš árvovuodđu. Deatalaš lea viidásetovddidit sámi kulturárbbi, sámi giela, kultuvrra, eallinvugiid ja árvvuid gaskkusteami bokte.

Sámediggi lea ráhkadan sámediggediedáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Diedáhusa duogázin lea ahte Sámediggi háliida hábmet bajimuš politihka mánáidgárdesuorggi várás, mas oaivaduvvojit ja čielggaduvvojit sámi mánáidgárdefálaldaga prinsihpalaš áššit. Dasto guorahallojuvvo mánáidgárde-diedáhusas makkár rolla ja politihkalaš váldi Sámedikkis galgá leat mánáidgárdeáššiin. Diedáhusas biddjojuvvo fokus ángiruššansurggiide ja das oainnusmahattojuvvojit dat hástalusat maid Sámediggi oaidná mánáidgárdesuorggis.

Dálá lálkaaddimis ii addojuvvo buohkaide geat háliidit vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii. Mánáin lea vuoigatvuohta dušše mánáidgárdesadjái, muhto ii leat vuoigatvuohta oazzut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggeráđđi áigu vuoruhit ja bargat dan ala ahte lága bokte šattašii riekti oazzut sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámedikkis lea okta ovttasteaddji odđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus. Bargu dahkkojuvvo áigodagas 2013-2017. Čuovusjoavku galgá čuovvolit ja árvvoštallat mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu ovdáneami gulahallančeahkkimiid bokte ásahusaiguin, čuovvolit mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu mihttomeari odđa rámmaplánas, gelbbolašvuoda ovddideami, bagadit ja rávvet ásahusaid ja láchit diliid kvalitehta buorideapmái dan bokte ahte háhkat gaskkustan- ja oaivillonuhallan arenaid. Odđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sisdoalus galgá maiddá leat mielde sámi perspektiiva.

Sámediggi háliida ahte ovddiduvvošii sámi mánáidgárdefálaldat buohkaide geat háliidit. Erenoamážit julev- ja máttasámiguovlluin lea dárbu nannet mánáid sáme giela mánáidgárdefálaldaga bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte juksat sámi mánáidgárdefálaldaga mihttomeari čuovvovaš ángiruššansurggiiguin bargamin:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmállet.
- Sáme gielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha mánáidgárddi ja skuvlla gaskka.

7.1 Mánáidgárddiid váikkuhangaskaoamit

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.1.1 Čeahkketabealla - barnehage

(1000 ru)

Innsatsområde	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Mánáidgárddi sisdoallu	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %
Giellamovttiidahttin mánáidgárddis	0	0	0	1 500	1 500	-
Giellalávgunmállet	0	0	0	1 400	1 400	-
Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	0	0	0	1 500	1 500	-
Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka	0	0	0	50	50	-
Submi	9 152	11 405	11 045	11 405	0	0,0 %

7.1.2 Hálldahusdási resurssat – mánáidgárdejuogus

Kapihttalis 18 – hálldahuslaš dási doaibmagolut – leat mánáidgárdejuhkosa ja vuoddoahpahasjuhkosa bargiid báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Mánáidgárdejuogus lea bajásšaddan- ja oahpahasossodaga oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuoddoahpahasjuogus.
- Alit oahpu ja dutkama juogus.

Ossodat lea sámediggerádi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus strategiijaid álgaheamis fágasurggiin mánáidgárdejuhkosa, vuoddoahpahas ja alit oahppu ja dutkan. Barggut čatnasit beaivválaš politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaide, lassin juhkosiid doaimmaide fágasurggiineaset. Juhkosa barggut bohtet ovdan lagabuidda ángiruššansurggiid vuolde. Ossodagas lea maiddá ovddasvástádus Sámedikki oahpponeavvovuodddáža doaimmas.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

7.2 Mánáidgárddi sisdoallu

Mihttomearri:

- Mánáidgárddis lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta ahtanuššama, oahppama ja oahppahábmema ovttasbargguin ja áddejumiin máná ruovttuin.

Tabealla 7.2 Čoahkketabealla - Mánáidgárddi sisdoallu

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %
Submi	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %

Mánáidgárddi sisdoalus lea kulturgaskkusteapmi beaivválaš doaibman. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto seammás bajásdoallamis, duddjomis ja ođasmahttimis. Sámi kultuvra galgá báidnit sámi mánáidgárdefálaldaga, ja heivehuvvot buot mánáide. Sámedikki oaivila mielde galget mánáidgárddiin leat sámi objeavttat ja dovdomearkkat oidnosis. Sámi kultuvrra visualiseren, muhto maiddá giella, mitalit movt mánáidgárdejuhkosa deattuha sámi sisdoalu. Go sámevuotta lea oidnosis, de addá dat mánáide gullevašvuodadovddu ja dohkkejumi, ja dat sáhtta leat mielde nannemin sámi identitehta.

Sámi servodaga stuorra mánggabealatvuotta dagaha ahte iešguđege mánáidgárddit fertejit bargat báikkálaš kultuvrra vuodul mánáidgárddisteaset. Dat gáibida ahte bargit dovdet báikkálaš ja árbevirolaš máhtu. Seammás galget mánáidgárdejuhkosa oahppat árvvusatnima ja oahppat oktasašvuodadovddu olles sámi mánggabealatvuotii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijjuiguin:

- Sihkkarastit máhtu sámi giella ja kultuvrras.
 - Gulahallat, ovttasbargat ja čuovvolit mánáidgárdejuhkosa doaimmaide ovttas sámi mánáidgárdefálaldaga.
 - Ođđa mánáidgárdejuhkosa oahppaheaddjioahpu heiveheapmi. Dát dahkkojuvvo čuovvunjuvku searvama bokte mii galgá čuovvut oahpu jagiin 2013-2017.

- Diehtjuohkin ja pedagogalaš bagadus gulahallama ja ovttasbarggu bokte mánáidgárddiid bargiiguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Kvalitehtaovddideapmi, gelbbolašvuođa bajideapmi ja vásihusaid lonuhallan seminára lágideami bokte mánáidgárddiid bargiide.
- Prošeavtta “Kvalitehta mánáidgárddis” resursajovkui searvan Oahpahusdirektoráhta olis áigodagas 2013-2017.
- Addit rávvagiid mánáidgárdesuorggi vejolaš rievdadusaide nationála stivrendokumeanttain.
- Váikkuhit sámi mánáidgárddiid ja daid mánáidgárddiid main lea sámi ossodat, ruhtadeami.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddiin bargiun lea fágalaš gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras, ja ahte dat deattuhuvvo mánáidgárddis.
- Ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea buoret kvalitehta.

Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit a)						
21200	main lea sámi ossodat b)	9 152	11 405	11 045	6 905	-4 500	-39,5 %
	Seminára mánáidgárdebargiide	0	0	0	50	50	-
Submi		9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ortnet lea 2015 rájes juogaduvvon ná: sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat, sámi giellaoahpahus, prošeavttat ja ovddidanbargu ja pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.3 Giellamovvtiidahttin mánáidgárddis

Mihttomearri:

- Mánáid giellahtanuššan davvi-, julev- ja máttasámegiela in movvtiidahttojuvvo.

Tabealla 7.3 Čoahkketabealla - giellamovvtiidahttin mánáidgárddis

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi giellaoahpahus	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi	0	0	0	1 500	1 500	-

Sámediggi áigu ovdánahttit dakkár politihka man olis boahtteáiggis šaddet eanet sámegiela geavaheaddjit. Danne lea deatalaš ahte mánát ohppet giela ruovttus, ja mánáidgárddi ja skuvlla bokte. Nu áigu ge Sámediggi árrjalaččat nanosmahttit ja láchit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohta.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Láhčit diliid árra giellamovttiidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
 - Váikkuhit giellaoahpahusa ruhtadeami mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddiid bargiin lea gelbbolašvuohta sámegeiela.
- Ahte mánát ožžot sámegeiellaoahpahusa.

Sámi giellaoahpahus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21200	Sámi giellaoahpahus a)	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.4 Giellalávgunmállet

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin main lea sámi fálaldat ožžot buriid giellaoahpahusmálleid.

Tabealla 7.4 Čoahkketabealla - giellalávgunmállet

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbarguide mánáidgárddiin	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi	0	0	0	1 400	1 400	-

Sámediggi háliida ahte mánáidgárddiin livččii buorre metoda giellaoahpahussii, ja áigu ge danne ángiruššat giellalávgunmálleiguin ja giellamovttiidahttindoaimbajiguin mánáidgárddiin main lea fálaldat sámegeiela. Giellalávgunmetodihkka vuodđuduvvá prinsihppii ahte mánát ohppet sámegeiela go servet doaimmaide, ja gos rávisolbmot servet ja sáhttet addit gielalaš rávvagiid mánáide.

Vásihusat čájehit ahte ollu sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke dárogiella ja sámegeiella beaivválaš giellan, ja giellaoahpahusa mihttomearit rievddadit guovllus guvlui. Nu dárbašit ge mánáidgárddit ovddidanmodeallaid ja giellamovttiidahttindoaimbajuid mat čatnasit ovttaskas máná gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalussan lea ahte bargiin lea oktasaš vuodđu giellaoahpahas. Giellalávgunmálleid ángiruššama bokte ahtanuššá giella bures ja máhttu giellaoahpahas buorrána. Sámediggi háliida bidjat fokusa julev- ja máttasámegeielaide.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajiguin:

- Váikkuhit dan ahte gávdnojit dohkálaš giellaoahpahusmállet boahhteáiggi hástalusaiiguin deaivideapmái.
 - Dieđuid ja máhtu juohkin giellalávgunmiid birra mánáidgárddiid bargiide.
 - Ovttasbargat guoskevaš aktevrraiguin giellalávgunma álggaheamis mánáidgárddiin.
- Váikkuhit vuogádagaid sihkkarastima vai mánáidgárddiid eaiggádat sáhttet geavahišgoahtit giellalávgunmálleid ja giellamovttiidahttindoaimbajuid mat leat geahččaluvvon, ja maid bokte giella ovdána bures.

- Váikkuhit giellalávgunprošeavttaid ruhtadeami mánáidgárddiin.
- Váikkuhit báikkálaš ovddidanprošeavttaid ruhtadeami mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddit geahččalit ja geavahišgohtet giellalávgunmálliid.

Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbargguide mánáidgárddiin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Doarjja prošeavttaide ja						
21200	ovddidanbargguide mánáidgárddiin a)	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi		0	0	0	1 400	1 400	-

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.5 Sámegielat bargiid rekrutteren

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegielat bargit.

Sámediggi áigu politihkas bokte váikkuhit dan ahte sámegielat bargit lassánivčče ja váilivuohta nie unnošii. Mii áigut bargat dan ala ahte šattašii álkit rekrutteret ja bisuhit sihke sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas, eará allaskuvllain ja universitehtain lea guovddáš rolla alit ohppui rekrutteremis. Sámedikki rolla lea earret eará váikkuhit rekrutterema stipeandaortnegiid ja ovttasbarggu bokte allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.

Sámediggi áigu ovttasbargguin guovddáš eiseválddiiguin ja nationála doaibmabijuid bokte bargat dan ala ahte mánáidgárdeoahpaheaddji stáhtus loktejuvvo, eanet almmáiolbmot rekrutterejuvvojit ámmáhii ja váikkuhit dan ahte sámegielat bargit bisošedje mánáidgárdedoaimmas.

Sámediggi oaidná hástalussan rekrutteret dakkár sámegielat bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuohta. Dárbbasuvvojit bargit geain lea kulturáddejupmi, kulturgelbbolašvuohta ja máhttu árbevirolaš sámi barggus. Sámediggi oaidná ahte mánáidgárdesuorggis lea dáhpáhuvvamin buolvamolsun. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárddis ii leat seamma buorre kultuvrralaš gelbbolašvuohta go ovddit buolvvain lei.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Sihkkarastit sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
 - Ovttasbargu guovddáš eiseválddiiguin earret eará GLØD prošeavtta bokte.
 - Searvat Finnmárkku mánáidgárddiid dásseárvoteamii.
 - GLØD-prošeakta ovttasbargguin Finnmárkku fylkkamánniin ja Davvi-Norgga Gielddaid Guovddášlihtuin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte rekrutterejuvvojit eanet sámegielat mánáidgárdebargit.
- Ahte mánáidgárddiin leat eanet almmáiolbmot.
- Ahte sihkkarastojuvvojit buorit bargodilit ja ovdánanvejolašvuodát sámegielat bargiid várás vai sii bisošedje mánáidgárddis.

7.6 Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat daid dárbbu várás.

Tabealla 7.6 Čoahkketabealla - Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

Deatalaš lea ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat. Danne vai mánát besset oahppat, ovddidit ja bisuhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat mat leat heivehuvvon daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámifálaldat. Mánáidgárddiin galget leat ávdnasat mat nannejit mánáid oahppama sihke formála ja eahpeformála oahppanoktavuođain. Diehtujuohkinteknologiija sáhtta dievasmahttit mánáidgárddi bargovugiid, doarjut mánáid ovdáneami ja oahppama ja fállat ođđa ilbmanavugiid. Deatalaš lea ahte maidái mánáidgárddit čuvvot teknologalaš ovdáneami, ja ahte neahttavuđot oahppanresurssat nugo spealat ja applikašuvnnat boadášedje sámegilli.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddidanrámmat nannejuvvojit.
 - Ráhkadit doaibmaaplána pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái main vuolggasadjin lea sámi giella ja kultuvra.
- Sihkkarastit ahte ovddiduvvojit pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
 - Váikkuhit dakkár pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid, ja maidái applikašuvnnaid ráhkadeami ruhtadeami main lea oktavuohta sámi kultuvrii ja árbevieruide.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovddiduvvojit ávdnasat ja duhkorasat daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi mánáidgárdefálaldat.

Doarjja pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21200	Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat a)	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.7 Ovttasbargu ja oktavuohta ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaska

Mihttomearri:

- Oktavuohta ja progreshuvdna oahppansidoalus mánáidgárddi rájes skuvlii vai oktilašvuohta barggus sámi gielain ja kultuvrrain sihkkarastojuvvo.

Tabealla 7.7 Čoahkketabealla - ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla
(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras	0	0	0	50	50	-
Submi	0	0	0	50	50	-

Sámediggi áigu politihkas bokte láchit diliid nu ahte buot mánáin lea ollislaš ja individuála láchčojuvvon oahppomannolat mánáidgárddis skuvlii. Go mánát dovdet oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaska de movttiidahtta dat viidáset oahppamii. Sámediggi oaidná ahte deatalaš hástalus lea duddjot oktávašvuoda oahppomannolagas viidásetovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit ovttasbarggu mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiid gaska mánáidgárddis skuvlii sirdima oktavuodas.
 - Lágidit seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birra dainna áigumušain ahte sihkkarastit oktávašvuoda barggus sámi gielain ja kultuvrrain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ollislaš ja individuála oahppomannolaga mánáidgárddis skuvlii.

Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras	0	0	0	50	50	-
	Submi	0	0	0	50	50	-

8 Vuodđooahpahus

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuoha ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta gáhttet ja ovddidit sámi servodagaid.

Sámedikki oahpahus- ja oahppopolitihka lea vuodđuduvvon dan vuodđoektui ahte sámi skuvlla kvalitehtalaš sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahpahus- ja oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ráhkadeamis. Ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddidemiin, ja sámi oahpponeavvuid váilivuohta lea skuvlapolitihkalaš hástalus. Dán hástalus čuovvleapmái lea Sámediggi ráhkadan odđa doaibmaplána sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái áigodahkii 2015 – 2018.

Sámediggi lea geatnegahttojuvvon bargat čuovvovaš áššiiguin oahpahušlaga 6. kapihttala vuodul ja departemeantta juolludusreivve vuodul:

- Oahppoplánat sámegeielas.
- Sámi sisdoallu nationála ja buohtalas, ovttáárvosas oahppoplánain.
- Oahppoplánat sierra sámi fágain joatkkaoahpahasas.

- Oahpponeavvuid ráhkadeapmi.

Deatalaš lea ahte nationála oahpahas- ja oahppopolitiikkas leat mihttomearit ja strategiijat dan várás ahte sihkkarastit kvalitatiivva buori skuvlafálaldaga sámi ohppiide ja ahte álgoálbmotrievttálaš uhcimus standárddat čuvvojuvvojit. Sámediggi joatká ovttasbarggu departemeanttain dan ollašuttima dihtii.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahussuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan ovttasbarggu rájáid rastá go guoská sámegeiela nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpahasu oktavuodas daid vásihusaivd vuodul mat dahkkojuvvojit giellaovttasbarggu ektui.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpahasu ja oahpu oktavuodas čuoovvovaš ánggirusšansurggiin ánggirusšamiin:

- Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Oadjebas oahppanbiras.

8.1 Vuodđooahpahasu váikkuhangaskaoamit

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 8.1.1 Čoahkketabealla - vuodđooahpahas

(1000 ru)

Ánggirusšansurgit	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus 0
Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	28 308	24 248	24 248	26 825	2 577	10,6 %
Submi	28 308	24 248	24 248	26 825	2 577	10,6 %

8.1.2 Hálldahusdási resurssat – vuodđooahpahasjuogus

18. kapihttalis– hálldahuslaš dási doaimmagolut - leat mánáidgárde- ja vuodđooahpahasjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Vuodđooahpahasjuogus lea oassi bajásšaddan- ja oahpahasossodagas. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahasjuogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Bajásšaddan- ja oahpahasossodat lea sámediggeráđi politiikkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid fágasurggiin mánáidgárdi, vuodđooahpahasu ja alit oahppu ja dutkan. Barggut mat gusket vuodđooahpahasjuhkosiid čatnasit oktilis politiikkalaš ja hálldahuslaš doaimmaide, lassin daid juhkosiid bargamušaide mat gullet sin fágasurggiide. Juhkosiid barggut bohtet ovdan ánggirusšansurggiid čuoggáin. Ossodagas lea maid ovddasvástádus Sámedikki oahpponeavvovuodđáza doaimmas.

Vuodđooahpahasjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

8.2 Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Mihttomearri:

- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta oažžut kvalitehta dáfus buori oahpahusa sámegeiلاس ja sámegeillii ja sámi kulturárvvuid vuođu.

Tabella 8.2 Čoahkketabealla - den samiske elevens rettigheter og skolens innhold og verdigrunnlag

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Oahppoplánaid ođasmahttin	0	0	0	500	500	-
Fierpmádat sámegeiلاس oahpahusa várás	0	300	300	300	0	0,0 %
Doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái	20 540	17 625	17 625	20 125	2 500	14,2 %
Oahpponeavvoráhkadeami doarjagiid árvvoštallan	0	0	0	400	400	-
Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogeiلاس sámegeillii	3 224	3 323	3 323	3 000	-323	-9,7 %
Lullisámi terminologija- ja oahpponeavvoráhkadeapmi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Sámi oahpponeavvoportála - Ovttas - Aktan - Aktesne	2 864	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuođuokuvllas	680	1 000	1 000	500	-500	-50,0 %
Submi	28 308	24 248	24 248	26 825	2 577	10,6 %

Oasseihttomearri 1:

- Sámi ohppiin, beroškeahhtá orrunbáikkis, galgá leat vuoigatvuohta oahpahussii sámegeiلاس ja sámegeillii, ja sin kultuvrra vuođu.

Sámi ohppiin vuođu- ja joatkkaskuvllain lea oahpahuslága mielde individuála vuoigatvuohta oahpahussii sámegeiلاس beroškeahhtá das gos Norggas sis leš ássanbáiki. Muhto vuoigatvuohta oahpahussii sámegeillii lea dan duohken gos oahppi orru. Buot vuođuokuvlaohppiin sámi guovlluin lea oahpahuslága § 6-2 mielde vuoigatvuohta oahpahussii sámegeiلاس ja sámegeillii. Olggobealde sámi guovlluin lea vuođuokuvlla ohppiin vuoigatvuohta oahpahussii sámegeiلاس ja sámegeillii jos unnimusat 10 oahppi gieiddas háliidit dákkár oahpahusa ja nu guhká go vel leat báhcán guhhta oahppi jovkui. § 6-3 mielde lea sámiin joatkkaoahpahusas vuoigatvuohta oahpahussii sámegeiلاس. Sis ii leat láhkii čadnojuvnon vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegeillii.

Nannen ja čielggasmahttin dihtii sámi mánáid vuoigatvuođaid oahpahussii sámegeiلاس ja sámegeillii ja sámi árvvuid vuođu, oaidná Sámediggi dárbbu ođasmahttit oahpahuslága ja priváhtaskuvllalága.

Sámedikkis lea ovddasvástádus vuođu-oahpahusa (vuođuokuvlla ja joatkkaskuvlla) oahppoplánain sámegeiلاس, erenoamáš sámi fágain joatkkaskuvllas, ja nátionála ja sámi buohtalas dáseárvosaš oahppoplánaid sámi sisdoalus. Dát riekti lea oahpahuslága paragrafa 6-4 mielde. Stuorradiggedieđáhus 20 (2012-13) “Pá rett vei” álggaha muhtun strukturievdadusaid earret eará joatkkaoahpahusa várás. Das sáhttet leat váikkuhusat oahppoplánaid sisdollui.

Strategiija dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Váikkuhit dasa ahte oahpahušláhka ja priváhtaskuvlalahka ja eará stivrendokumeanttat fuolahit sámi ohppiid vuoigatvuođaid oahpahušsii sámegeiela ja sámegeilli ja sámi kulturárvvuid vuodul.
 - Vuolggahit Oahpahušlága guđat kapihttala ja priváhtaskuvlalahka reviderenbarggu.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain ja dan vuollásaš eiseválddeorgánaiguin.
 - Fuolahit ahte sámi ohppiid vuoigatvuođat ja dárbbut gozihuvvojit láhka- ja láhkaásahušrievdadusain.
- Joatkit sámi oahppoplánaid ođasmahttinbargguin.
 - Ođasmahttit oktasaš oahppoplána prográmmasuorggis Design ja duodji Jo2:is ja oahppoplána oktasaš prográmmafágas Jo2:is boazodoallu.
 - Ovttasbargat Oahpahušdirektoráhtain oahppoplánaid ođasmahttimis ja sámi sisdoalu mearrideamis nátionála oahppoplánain.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáid vuoigatvuođat čielggasmahttojuvvojit ja nannejuvvojit oahpahuš- ja priváhtaskuvlalahka.

Oahppoplánaid ođasmahttin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Oahppoplánaid ođasmahttin	0	0	0	500	500	-
Submi		0	0	0	500	500	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oasseihttomearri 2:

- Sámi oahpahušas leat rámmaeavttut mat sihkkarastet kvalitehta dáfus buori oahpahušsámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Sámi allaskuvla ásahii 2013:s sierra sámi oahpaheaddjierpmádaga. Fierpmádat lea jurddašuvvon máhtu ovddideami gaskaoapmin sámi skuvllas, ja dasa galget gullat olahusjoavkku oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaggádat sámi guovlluid sámi skuvllain. Fierpmádat lea máhttoovddideami gaskaoapmi sámi skuvllas, ja das galget leat mielde sámi guovlluid sámi skuvllaid oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaggádat, ja dan oktiordne Sámi lohanguovddáš.

Oahppit geat eai sáhte oazžut sámegeiela oahpahušas iežaset skuvllas, ožžot oahpahušas gáiddusoahpahušas bokte. Skuvlaeaggát galgá máksit gáiddusoahpahušgoluid. Stáhta máksá ruovttoluotta sámegeiela oahpahušas goluid.

- Joatkkaskuvlla oahppit geat välljejit sámegeiela nubbingiellan sáhttet välljet golbma sierra variántta gaskka;
- Sámegeiella 2 (čadačuovvu fága vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahušas),
- Sámegeiella 3 (álkibuš variánta čadačuovvu fágas vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahušas), ja
- Sámegeiella 4 (variánta ohppiide geat álggahit sámegeielain easka joatkkaoahpahušas).

Sámegeiella 4 bođii oahppoplánaid ođasmahttima oktavuodas sámegeiela 2014:s, maŋŋá go evalueremat čájehedje ahte ohppiin geat váldigohte sámegeiela easka joatkkaskuvllas, lei váttis váldit eksámena oahppoplána sámegeiella 3 variántta mielde. Ođastusas 94 ledje oahppoplánat 4 variántta várás sámegeiela fágas mat buot gulle sámegeiela oahpahušas ruhtadanortnega vuollái: sámegeiella vuosttaš giellan, sámegeiella nubbingiellan, sámegeiella amasgiellan B-giella, sámegeiella amasgiellan C-giella.

Departemeanta sihkkui ruhtadanortnega sámegeillií amasgiellan Máhttoloktema atnui váldima oktavuodas. Ohppiin lea vuoigatvuohta váldigoahtit sámegeiela joatkkaoahpahusas, gč. skuvlalága § 6.3. Dattetge ii leat leamaš oahppoplána ja makkárga ruhtadanortnet mii livččii heivehuvvon dán jovkui. Dál lea dán jovkui mearriduvvon oahppoplána, ja ruhtadanortnet ferte boahtit sadjái nugo dat lei Odastusas 94.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuiht dan ahte skuvlaeaggádiin ja oahpaheddjiin lea fierpmádat diehtujuohkin- ja vásáhuslonohallama várás sámi oahpahusa birra.
 - Leat mielde ruhtadeamen fierpmádaga sámegeieloahpahusa várás.
- Bargat dan ala ahte nannet ruhtadeami sámegeiela oahpahusa várás.
 - Bargat dainna ulbmiliin ahte sámi gáiddusoahpahus oazžu buriid rámmaeavttuid.
- Bargat dan ala ahte oahpaheaddjit ožžot lasseoahpu/joatkkaoahpu nubbingieloahpahusas. Gulahallan nationála eiseválddiiguin ja áigeovuodilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.
- Váikkuiht dan ahte addojuvvojit dieđut ja bagadus vuoigatvuođaid birra sámegeieloahpahussii, oahppoplánaid, fága- ja diibmojuogu, oahpahusa lágideami ja oahpponeavvuid birra.
 - Addit dieđuid ja bagadusa guoskevaš forain ja guoskevaš aktevraide.

Galgá váikkuiht dan ahte:

- Sihkkarastit eavttuid dasa ahte skuvlaeaggádat sáhttet addit oahpahusa sámegeielas ja sámegeillií sámi kulturárvvuid vuodul.

Fierpmádat sámegeieloahpahusa várás

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
		a)						
22400	Sámi allaskuvla Samisk høgskole	b)	0	300	300	300	0	0,0 %
Submi			0	300	300	300	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ovdal lei dán namma Sámi oahppofierpmádat

Ortnega hálddaša sámediggeráddi dahje dat orgána masa sámediggeráddi fápmuda válddi. Muđui gusket sámegeieloahpahusa fierpmádaga doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuoda geavahit sámi oahpponeavvuid, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot golmma gillií ja buot fágain vuodđooahpahusas.

Mihttomearit Sámedikki ovddit strategalaš plánas oahpponeavvoráhkadeami várás eai leat measta oppage ollašuttujuvvon. Ain váilot ollu oahpponeavvut vuodđooahpahusas. Sámediggi lea dan čuovvolan dainna lágiin ahte lea ráhkadan doaibmaplána oahpponeavvoráhkadeami várás áigodahkii 2015 -2018 ja lea maid vuhtiiváldán ahte eanet oahppoplánat Máhttoloktema vuodul - sámi leat ođasmahttojuvvon 2012/2013.

Doaibmaplána lea vuodđun daid vuoruhemiide mat dahkkojuvvojit 2015:s.

Sámediggi searvá bargojovkui mii galgá buktit konkrehta evttohusa buoret ovttasbarggu birra davviriekkaid gaska, vuosttažettiin sámi oahpponeavvuid ja oahpaheaddjigelbbolašvuoda ektui. Bargu galgá leat čadahuvvon geassemánu lohppii 2015.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Ráhkadit ja vuoruhit sámi oahpponeavvuid Sámedikki áigodaga 2015 -2018 oahpponeavvoráhkadeami doaimbaplána vuodul.
 - Mielde ruhtadeamen oahpponeavvoráhkadeami vuodđooahpahusa várás.
 - Mielde ruhtadeamen oahpponeavvoráhkadeami dakkár mánáid ja nuoraid várás geain leat erenoamáš dárbbut.
 - Árvvoštallat doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái.
- Bargat dan ala ahte nannet ovttasbarggu davviriikkaid gaska go guoská sámi oahpponeavvuide ja oahpaheaddjigelbbolašvuhtii.
 - Searvat bargojovkui mas leat mielde Oahpahusdirektoráhta ja Sámediggi ja dasto skuvlapolitiikkalaš aktevrrat Ruota ja Suoma bealde.

Galgá váikkuhit:

- Ulbmillaš ja ollislaš oahpponeavvoráhkadeami.

Doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Doarjagiid							
21000	oahpponeavvoráhkadeapmái	a)	20 540	17 625	17 625	20 125	2 500	14,2 %
Submi			20 540	17 625	17 625	20 125	2 500	14,2 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gusket doarjjanjuolggadusat oahpponeavvoráhkadeapmái.

Oahpponeavvoráhkadeami doarjagiid árvvoštallan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Oahpponeavvoráhkadeami doarjagiid							
	árvvoštallan	a)	0	0	0	400	400	-
Submi			0	0	0	400	400	-

Oasseihtomearri 4:

- Sámi mánáin leat oahpponeavvut matematihkas, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot golmma gillii vuodđooahpahusas.

Bargu odđa matematihkkaneavvuin sámegillii vuodđoskuvlla várás álggahuvvui 2010:s maŋŋá fálddagaid viežžama, mas välljejuvvui jorgalit dálá oahpponeavvu dárogielas buot golmma sámegillii. Dát bargu čuovvoluvvo dainna lágiin ahte várret ruđaid gárvvistit oahpponeavvu 1.- 4. jahkecehkiide davvisámegillii, julevsámegillii ja máttasámegillii.

Strategiija dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Čuovvolit sámi matematihkkaoahpponeavvu ráhkadeami vuodđoskuvlla várás.
 - Mielde ruhtadeamen matematihkkaoahpponeavvu jorgaleami ja heiveheami 1.- 4. jahkecehkiide davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Oahpponeavvut matematihkas sámegillii leat fidnemis.

Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegillii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi						
21030	dárogielas sámegillii a)	3 224	3 323	3 323	3 000	-323	-9,7 %
Submi		3 224	3 323	3 323	3 000	-323	-9,7 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oasseihttomearri 5:

- Lullisámi terminologijja ja oahpponeavvoovddidanbargu jotkojuvvo ja ovddiduvvo viidáseappot.

Sámediggi dagai 2013:s golvma jagáš siehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát siehtadus geatnegahtta goappašiid beliid váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, siehtadusas namuhuvvon Engerdal suohkana Elgá-prošeakta, galgá jotkojuvvot ja dasa galget sihkkarastojuvvot rámmaeavttut boahhteáiggi doibmii ja ovdáneapmái. Sámediggi ruhtada prošeavtta sierra ruhtasirdimiid bokte stáhtabušehtas.

Ortnet evaluerejuvvo manŋá go prošeaktaáigodat nohká.

Strategijja dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Čuovvolit siehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain máttasámi terminologijja- ja oahpponeavvoráhkademiin.
 - Mielde ruhtadeamen prošeavtta čuovvoleami.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Lullisámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, bisuhuvvo ja dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut vai gelbbolašvuodabiras sáhtta ovddidit máttasámi terminologijja, ja váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit máttasámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.

Lullisámi terminologijja- ja oahpponeavvoráhkadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
20200	Sámi allaskuvla a)	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat lullisámi terminologijja- ja oahpponeavvoráhkadeapmái.

Oasseihttomearri 6:

- Buorre diehtjuohkin sámi oahpponeavvuid birra ja gaskaoamit digitála oahpponeavvuid almmuheapmái ja sámi oahpponeavvuid juohkimii.
- Oahpponeavvoportálas sáhtta geahččat makkár sámi oahppanressurssat gávdnojit, mii lea arena gos juohkit oahppanressurssaid ja mii lea ovddidan almmuhanreaiddu oahppanressurssaid

ovddideapmái. Mihttomearrin lea ahte buot mii almmuhuvvo neahttaportálas almmuhuvvo davvi-
julev- ja máttasámegilli.

Oahpponeavvoportála huksenbargu álggahuvvui 2010:s ja dat jodihuvvui prošeaktan gitta 01.07.2013
rádjai, dál prošeakta lea bissovaš ja lea sirdojuvvon Sámi allaskuvlii.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid oahpponeavvuid hálddašemi várás.
 - Leat mielde ruhtadeamen neahttabáikki Ovttas - Aktan – Aktesne.
 - Dahkat sámi oahpponeavvuid olahattin ja juohkit dieđuid daid birra.
 - Diehtujuohkin daid sámi oahpponeavvuid luoikamis mat gávdnojit Sámedikki oahpponeavvoguovddášis.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Joatkit ja viidáseappot ovddidit neahttabáikki Ovttas - Aktan – Aktesne, mii juohká dieđuid oahpponeavvuid birra ja ovddida juogadanarena oahpponeavvuid várás.

Sámi oahpponeavvoportála - Ovttas - Aktan - Aktesne

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
22000	Sámi allaskuvla a)	2 864	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		2 864	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.
Muđui gustojit sámi oahpponeavvoportála Ovttas - Aktan - Aktesne doarjanjuolggadusat.

Oasseihttomearri 7:

- Heivehit sámi árbedieđuid oahpahas ja báikkálaš oahppoplánain, ja fievrridit árbedieđuid buolvvas bulvii nannen ja suodjalan dihte kultuvrralaš identitehta.

Árbedieđuin lea stuorra árvu iešalddis, ja árbedieđuid fievrrideapmi sohka buolvvaid gaska lea deatlaš oassi kultuvrralaš identitehta nannemis ja suodjaleamis. Oahpahas bokte ohppet oahppit ávkkástallat luondduresurssaiguin dan ektui maid luondu gierdá, ja ožžot máhtu sámi duojs. Dát lea mielde gaskkusteamen viidáseappot árbedieđuid. Prošeaktadoarjja sáhtta addojuvvot doaibmabijuide meahccevaheamis dahje duojs, dahje lotnolas meahcce- ja duodjedoaimmain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Váikkuhit dan ahte álggahuvvojit prošeavttat vuodđoskuvllas mat ovdánahttet sámi giela, identitehta ja árbedieđuid fievrrideami.
 - Leat mielde ruhtadeamen oahpahasprošeavttaid mat gusket luondduresurssaid árbevirolaš sámi ávkkástallamii ja eará duodjeprošeavttaide maid ulbmilin lea fievrridit árbedieđuid ja nannet sámegiela.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Ahte vuodđoskuvlla oahppit ožžot oahpahas sámi árbedieđuin.
- Ahte sámi árbedieđut heivehuvvojit skuvlla báikkálaš oahppoplánain

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
21130	Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas	a)	680	1 000	1 000	500	-500 -50,0 %
Submi			680	1 000	1 000	500	-500 -50,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat. Ruđat váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat árbedieđu ja sámi meahcásteami várás vuodđoskuvllas.

8.3 Oadjebas oahppanbiras

Mihttomearri:

- Sámi ohppiin lea čáhkkilis ja oadjebas oahppanbiras.

Sámediggái lea deatlaš ahte ohppiin galgá leat oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppanbiras mii movttidahtta bures ovdánit oahppamis, ja ahte lea biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Searvat ovddidanbargui mii sihkkarastá buori ja oadjebas oahppanbirrasa.
 - Bargat dan ala ahte eastadit vealaheami ja givssideami
 - Benjamin-bálkkašumi čuovvleapmi.
 - Dronnet Sonja skuvlabálkkašumi čuovvleapmi.
- Doarjut ovttasbarggu skuvlla ja ruovttu gaskka, ja skuvlla ja báikegotti gaskka.
 - Ovttasbargu vuodđoskuvlla vánhenválddegottiin/FUG.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu ovttasbargošiehtadusat guoskevaš gielddaiguin.
- Váikkuhit dan ahte oahpahusas láchčojuvvo gelbbolašvuoda ovddideapmi searvama várás mánggagielat ja mánggakultuvrralaš servodagaide.
 - Nammadit lahtuid sierra ráđiide, orgánaide ja juryaide, ja daid čuovvleapmi.
 - Fága-, referánsa- ja stivrenjoavkkuid čuovvleapmi doppe gos Sámedikkis lea ovddastus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Oahppit leat oadjebasat sin skuvlaárgabeaivvis ja sin sámi identitehtas.

9 Alit oahppu ja dutkan

Váldomihttomearri:

- Dakkár oahppofálaldat ja dutkan mii duhtada sámi servodaga dárbbuid ja mii váikkuha servodatovddideami Sámis nugo mii háliidit.

Sámedikki áigumuššan lea váikkuhit ahte šaddet eanet fágaolbmot geain lea gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras, ja ahte gávdno relevánta dutkan vuodđun politihkalaš välljeumiide ja mearrádusaide. Dasa lassin áigu Sámediggi bargat dan ala ahte nationála dutkan- ja oahppopolitihkas gozihuvvo sámi perspektiiva.

Sámi servodagas leat ovddabealde stuorra hástalusat das movt oazžut bargiid geain lea sámi giella- ja/dahje kulturgelbbolašvuolta eanaš surggiide. Ná lea dilli sihke almmolaš hálddašeamis ja priváhta ealáhuseallimis. Sámediggi oaidná ahte ovttasbargu rekrutterendoaibmabijuid ektui sámi alit ohppui lea hui deatlaš boahteaiggis.

Sámediggi julggašta ahte davviguovlluide eanet fuomášumi ja deattu geažil lea dárbu bidjat strategiijaid movt láhčit sámi servodaga gelbbolašvuoda- ja dutkanhástalusaide.

Sámi árbedieđuiguin ávkástallan lea deatalaš árvoháhkamii ja ođđa bargosajiide, dalle go ođđaáigásaš ealáhuseallin sámi guovlluin ovddiduvvo.

Ođđaset dutkan čájeha ahte sámit Norggas vealahuvvojit. Dan vuostá sáhtta váikkuhit dat go buoriduvvo oppalaš gelbbolašvuotta sámiid ja sámi servodatdiliid birra álbmoga gaskkas. Sámediggi bargá danne dan ala ahte alit oahpus ja dutkamis oppalaččat gozihuvvo sámi perspektiivva.

Sámi alit oahppu ja dutkan daidda gullelaš mihttomeriiguin ja doarjjaortnegiiguin, lea maiddá oassi kapihttaliin ealáhus, areálat ja biras, dearvvašvuotta ja sosiála, giella ja mánáidgárddit.

Sámediggi lea bargagohtán sámediggedieđáhusain alit oahpu ja dutkama birra. Sámediggedieđáhusa mihttomearrin lea earret eará váikkuhit refleksuvnna ja gulahallama sámi servodaga dutkandárbbu ja alit oahppofálaldaga birra. Oahppofálaldagas ja dutkamis mii dávista sámi servodaga dárbbuide, livččii nana váikkuhus sávvojuvnon servodatovddideapmái Sámis. Dan oktavuodas lea mihttomearrin maiddá čilget mii lea Sámedikki ja eará aktevrraid rolla, ovddasvástádus ja válde suorggi siskkobealde. Sámediggi lea álgán bargat sámediggedieđáhusain alit oahpu ja dutkama birra.

Sámedikki áigumuššan livččii juksat alit oahpu ja dutkama váldomihttomeari bargguiguin čuovvovaš ángiruššansurggiid siskkobealde:

- Sámi alit oahppu.
- Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis.
- Sámi dutkan.
- Studeanttaid rekrutteren sámi alit oahppu.

9.1 Váikkuhangaskaoamit alit oahppu ja dutkamii

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.1.1 Čoahkketabealla - høyere utdanning og forskning

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus
Sámi dutkan	2 245	1 150	1 150	900	-250	-21,7 %
Sámi servodaga gelbbolašvuodadárbbu nannen	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi	5 555	4 000	4 000	3 750	-250	-6,3 %

9.1.2 Hálddahasdási resurssat – alit oahpu ja dutkanjuhkosis

Kapihttalis 18 – hálddahaslaš dási doaibmagolut – leat alit oahpu ja dutkanjuhkosa bargiid báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Alit oahpu ja dutkanjuogus lea bajásšaddan ja oahppoossodaga oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuoddoohpahusa juogus.
- Alit oahpu ja dutkanjuogus.

Ossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus strategiijaid álgaheamis fágasurggiin mánáidgárđi, vuoddoohpahus ja alit oahppu ja dutkan. Dan bargun lea beaivválaš

politihkalaš ja hálldahusdási doaimma čađaheapmi, lassin juhkosiid doaimmaide fágasurggiineaset. Juhkosiid barggut bohtet ovdan lagabuidda ángirusšansurggiid vuolde. Ossodagas lea maiddái ovddasvástádus Sámi oahpponeavvoguovddáža doaimmas.

Alit oahpu ja dutkanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma geavahusas 1.10.2014 muttus.

9.2 Sámi alit oahppu

Mihttomearri:

- Buoret gelbbolašvuotta sámi gielain ja sámi servodatdiliid birra.

Sámi alit oahppun lohkkovuohtit buot kurssat ja oahppoprográmmat main lea oktavuotta sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide, mat addet oahppočuoggáid alit oahpus.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Váikkuhit dan ahte ásahusat fáallet dakkár sámi alit oahpu maid sámi servodat jearrá.
 - Gulahallat áigeovvildis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Buori oahppofálaldaga sámi giela ja kultuvrra vuodul.

9.3 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Láhkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain nationála dási alit oahpu várás gozihuvvo sámi perspektiiva.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi perspektiiva heivehuvvo alit oahpus.
 - Áicit oahpaheaddjioahpu nationála rádis.
 - Mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus lahttut.
 - Gulahallan nationála eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi perspektiiva lea heivehuvvon dutkamis ja alit oahpus Norggas.

9.4 Sámi dutkan

Tabealla 9.4 Čoahkketabealla samisk forskning

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasmanniprošeakta						
Árbediehtoguovddáš a)	2 245	1 150	1 150	750	-400	-34,8 %
Seminára sámediggediedáhusa						
ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkama birra	0	0	0	150	150	
Submi	2 245	1 150	1 150	900	-250	-21,7 %

Mihttomearri:

- Sámi dutkamin lohkkovuohtit dutkan/FoU-doaibma mii lea dutkan juogo sámi diliid ja/dahje sámi ulbmiliid birra dutkan.

Oasseihttomearri 1:

- Relevánta dutkan gávdno vuodđun välljeumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideamis.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Oččodit formaliserejuvvon ovttasbarggu Sámedikki ja Dutkanráđi gaska.
 - Áicit Dutkanráđi sámi prográmmastivrras.
 - Álggahit proseassa Sámedikki nammadan lahtuid ovddastusa viiddideamis Dutkanráđi orgánain.

Galgá váikkuhit:

- Välljeumiid ja mearrádusaid relevánta máhttovuođu vuodul.

Oasseihttomearri 2:

- Metodalaš vuodu ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártemii.

Sámedikki 2012 bušehtas juolluduvvui vuosttaš gearddi ruhta ovddasmanniprošektii Árbediehtoguovddáš. Prošeakta váldá vuolggasaji Sámedikki čuovvoleamis ja Árbediehtoproševtta bohtosiid konkretiseremis, árbedieđuid vuogádatlaš kártemis. Mihttomearrin lei háhkat ja geavahit máhtu sámi luonddudoalu birra resursan luondduresursaid hálddašeamis. Prošeakta galggai evaluerejuvot golmma jagi maŋŋá.

Jagi 2013 bušehtas lea lagabuidda dárkilastojuvvon ahte prošeakta galgá maiddá bidjat vuodu Árbediehtoguovddáža ásaheapmái.

Sámedikki 2014 bušehtas viiddiduvvui proševtta perspektiiva nu ahte ii šat guoskka dušše luonduhálddašepmái muhto guoská maiddá árbedieđuid viidáseappot gaskkustandimenšuvdnii mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa ja alit oahpu bokte. Árbedieđut galget maiddá buktojuvot olámuddui vuodđun dutkamii.

Váldoprošeakta Árbediehtu – árbedieđuid vuogádatlaš kárten, 2012 – 2015, loahpahunvo 2015:s. Jurddašuvvon lea ahte Ovddasmanniprošeakta ja váldoproševtta bohtosat, leat oassin vejolaš Árbediehtoguovddáža sisdoalus.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi árbedieđut ožžot lunddolaš saji dutkamis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi árbedieđut gaskkustuvvojit viidáset boahhtevaš buolvvaide oahpahusa bokte mánáidgárddiin, vuodđooahpahas ja alit oahpus.
- Ahte sámi árbedieđut leat olámuttus máhttovuodđun dutkamii.
- Árbediehtoguovddáža ásaheami.
- Luondduvalljodatlága § 8 čuovvoleami ja álbmotrievttálaš standárddaid goziheami ja ovddideami álgoálbmogiid árbedieđuid goziheami várás hálddašeamis ja servodateallimis.
- Metodalaš vuogi ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártemii.

Ovddasmanniprošeakta Árbiediehtoguovddáš

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
22300	Sámi allaskuvla Samisk høgskole	1 150	1 150	1 150	750	-400	-34,8 %
Submi		1 150	1 150	1 150	750	-400	-34,8 %

a) Njuolggodoarjagat. Kr 450 000 dekket av samefolkets fond

b) Ovddasmanniprošeakta Árbiediehtoguovddáš ja árbiedieđuid vuogádatlaččat kárten lea biddjojuvvon oktii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gustojit Ovddasmanniprošeavtta Árbiediehtoguovddáša doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 3:

- Sámedikki rolla alit oahpus ja dutkamis čilgejuvvo.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Sámedikki politihkka alit oahpus ja dutkamis gaskkustuvvo dieđáhusa bokte.
 - Čuovvolit alit oahpu ja dutkama čilgehusa dieđáhusain.
 - Lágidit seminára alit oahpu ja dutkama birra, vuodđun dieđáhusbargui.

Galgá váikkuhit:

- Čilget makkár rolla, ovddasvástádus ja váldi Sámedikkis ja eará aktevrrain lea alit oahpu ja dutkama oktavuodas.

Seminára sámediggedieđáhusa ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkama birra

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Seminára sámediggedieđáhusa ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkama birra	0	0	0	150	150	-
Submi		0	0	0	150	150	-

9.5 Sámi servodaga gelbbolašvuodadárbbu nannen

Tabealla 9.5 Čoahkketabealla - sámi servodaga gelbbolašvuodadárbbu nannen

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21110	Stipeanda alit ohppui	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi		3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta.

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhtolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras buot servodatsurggiin, sihke almmolaš ja priváhta surggiin.

Deatlaš lea ahte sii geat eai hála sámegiela ožžot oahpahusvejolašvuodaid sámegielas ja dieinna lágiin besset háhkat dohkálašvuoda sámi alit ohppui. Sámediggi doarju allaskuvllaid ja universitehtaid daid barggus sáhttit fállat oahpahusa sámi fáttáid birra ja sámegielain mángga dásis alit oahpus.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Rekrutterehit sámegielaigiid buot dásiin alit ohppui ja dutkamii.
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain master- ja doavttergrádstipeanddaid ásaheamis sámegielain.
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain rámmaid birra sámi alit ohppui rekrutteremis.
 - Gulahallan áigeuovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.
- Bargat dan ala ahte sihkarastit ahte álbmot sáhttá gulahallat sámegiela bargiiguin mánáidgárddiin, skuvllas ja dearvvašvuodabálvalusain.
 - Váikkuhit stipeandda studeanttaide geat váldet alit oahpu sámegielain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta eanaš fágasurggiid siskkobealde.

Stipeanda alit ohppui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21110	Stipeanda alit ohppui	a)	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi			3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

a) Ohcavuodot doarjagat. 2015:s geavahuvvo 492 000 ru sámeálbmotfoanddas.

Ortnega hálddaša sámediggearáđđi dahje dat orgána masa sámediggearáđi fápmuda válldi. Muđui gusket alit oahpu stipeandanjuolggadusat.

10 Dearvvašvuolta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, maid vuolggasadjin leat sámi giella ja kultuvra. Bálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun ovttaárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea, ahte buot dásiin lea máhtolašvuolta ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis, ja sámegielas ja sámi kultuvrras.

Sámediggi áigu bargat dearvvašvuoda ja sosiála váldomihttomeari juksamis čuovvovaš ángiruššansurggiiguin:

- Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus.
- Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus.
- Ovttaárvosaš heahdedieđihanbálvalus.
- Sámi humána biologalaš ávdnasat.
- Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas.

10.1 Dearvvašvuođa ja sosiála váikkuhangaskaoamit

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 10.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuohta ja sosiála

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Ovttárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalus	2 869	3 531	3 531	3 246	-285	-8,1 %
Sámi humána biologalaš ávdnasat	0	0	0	300	300	-
Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	0	0	0	450	450	-
Submi	2 869	3 531	3 531	3 996	465	13,2 %

10.1.2 Hálddahusdási resurssat – dearvvašvuohta ja sosiálajuogus

Kapihttalis 18 – hálddahusdási doaibmagolut – leat dearvvašvuohta ja sosiála juhkosa bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokten.

Dearvvašvuohta ja sosiála juogus lea ealáhus- kultur- ja dearvvašvuohta ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuohta ja sosiála juogus.

Dearvvašvuohta ja sosiála juogus doaibmá sámediggeráđi politihkalaš čállingoddin ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategijaid fágasuorggis dearvvašvuohta ja sosiála. Dat boahtá ovdan hálddahusdási kapihttaliin ovdalis.

Juhkosis lea hálddašnovddasvástádus:

- Dearvvašvuođa ja sosiála prošeaktadoarjaga hálddašeamis.

Dearvvašvuohta ja sosiála juhkosis ledje 3 jahkedoaimma 01.10.2014 muttus.

10.2 Ovttárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalus

Mihttomearri:

- Ovttárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka vuodđun leat ovttárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun ovttárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea ahte buot dásiin lea máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis, ja sámegielas ja sámi kultuvrras.

Tabealla 10.2 Čoahkketabealla - en likeverdig helse- og sosialtjeneste

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Geavaheaddjivuđot fáaldat sámi vuorasiidda	531	547	547	562	15	2,7 %
Sámi doavttersearvi	150	150	150	150	0	0,0 %
Doarja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %
Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi	550	0	0	0	0	-
Submi	2 869	3 531	3 531	3 246	-285	-8,1 %

Oasseihttomearri 1:

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbu ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čadaheapmi sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit ovttasdoaimmanodastusas.
 - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimus dási ángiruššamat álggahuvvojit.
 - Formálalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut jerrojuvvojit, oainnusmahttojuvvojit ja gozihuvvojit bajimus dási ángiruššamiin ja láidestusain.
 - Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi servodaga ovdánandovdomearkkaid ja dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat heivehuvvojit sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Oasseihttomearri 2:

- Buot dási dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahtit eanet sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gaskkas buot dásiin.
 - Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte movttiidahtit prošeavttaid maid ulbmilin lea buoridit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte šaddet eanet sámegeilat dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargit.

Oasseihttomearri 3:

Buoret máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain buot dásiin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte máhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodatdiliin heivehuvvo fágaohppui joatkkaskuvllain ja alit oahpahusas.
 - Hástalit oahppoásahusaid heivehit sámi giela ja kulturgelbbolašvuoda ja ohcalit dan.

- Váikkuhit dan ahte ášahusat mat dutket dearvvašvuoda- ja sosiála diliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidásetovddiduvvojit.
 - Oktavuođa bokte guovddáš eiseválddiiguin jearrat álbmotdearvvašvuoda dieđuid sámi servodaga birra.
 - Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii buktá ovdan dutkanbohtosiid sámi servodaga dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalansurggiid dili birra.
 - Ovttas bargat sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuoda- ja sosiála máhttoovddideami ektui.
 - Ruhtadit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid mat fokuserejit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid nannema ja ovddideami main vuolggasadji lea sámi gielas ja kultuvrras.

Galgá váikkuhit:

- Sámegielat ja kultuvrralaččat lámhččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi pasieanttaide ja geavaheddjiide.

Oasseihttomearri 4:

Sámi pasieanttat ožžot dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusa mii lea heivehuvvon sámi giela ja kultuvrra mielde.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodabálvalusaid hábmemii ja čadaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttaide.
 - Čuovvolit spesialistadearvvašvuodabálvalusa bálvalusfálaldaga organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás.
 - Čuovvolit sámi dearvvašvuodapárkka ásahanbarggu.
 - Váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami main fokus lea dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusaid nannemis ja ovddideamis maid vuolggasadjin lea sámi giella ja kultuvra.
 - Ruhtadit proševttaid mat ovddidit buriid reaidduid spesialistadearvvašvuodabálvalusa kvalitehta mihtideapmái ja sihkkarastimii sámi álbmoga várás.
 - Čuovvolit NAČ 2014:8 Dulkoma birra almmolaš suorggis ja Dearvvašvuolta Davvin dulkaproševtta viidáseappot Dearvvašvuolta Finnmárku siskkobealde.
 - Čuovvolit giela ja gulahallama mihtidanindikáhtoriid ovddidanbarggu kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat lámhččojuvvon bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaid várás.

Oasseihttomearri 5:

- Sámi geavaheadjit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa gielddain.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte gielddaiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat lámhččojuvvon gielddadearvvašvuodabálvalusa sámi álbmoga várás.
 - Ovttasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid dárbu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid lámhčimii gozihuvvo.
 - Ovttasbargguin guoskevaš giellaguovddážiiguin bidjat fuomášumi sámi pasieanttaid ja geavaheddjiid dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid heiveheapmái.

- Árijalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dakkár metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit sámi pasieanttaid bálvalusfálaldaga.
- Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ovddidit bissovaččat láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid.
- Buoridit gielddearvvašvuodabálvalusa bargiid máhtu sámi gielas ja kultuvrras.
 - Oktavuoda bokte dutkanbirrasiguin ja fuolahusovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahttit eanet dutkat gielddaid bálvalusfálaldaga sámi geavaheddjiid várás.
 - Stipeandda bokte alit ohppui váikkuhit dárbbášlaččat sámi fágaolbmuid rekrutterema.
 - Váikkuhit dakkár proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit máhtu sámi gielas ja kultuvrras gielddearvvašvuodabálvalusas.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheaddjit gielddain ožžot dakkár dearvvašvuoda ja fuolahusbálvalusa mii vuodđuduvvo sámi gillii, árvvuide ja árbevieruide.

Oasseihttomearri 6:

- Buoridit sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid mielváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen dearvvašvuoda- ja sosiála bálvalusfálaldaga plánema ja barggu, ja ožžot dasa váikkuhanfámu.
 - Ovttasbargu daid geavaheaddjiorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis maid áigumuššan lea buoridit sámi geavaheddjiid mielváikkuheami ja geavaheaddjistivrema dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.
- Joatkit ja viidásetovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámiid várás deavddan almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ásahtit deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuid várás, main deattuhuvvo sámi giella ja kultuvra.
 - Njuolgadoarjja Várdobáikái vai sáhtta bagadit ja rávvet earáid geat háliidit ovdánahttit eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámi várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid vuoigatvuoda nannema beassat leat mielde váikkuheamen.

Geavaheaddjivudot fálaldat sámi vuorasiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
25000	Várdobáiki SA	a)	531	547	547	562	15	2,7 %
Submi			531	547	547	562	15	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket vuoras sápmelaččaid geavaheaddjivudot fálaldaga doarjanjuolggadusat.

Sámi doavttersearvi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
55100	Sámi doavttersearvi	a)	150	150	150	150	0	0,0 %
Submi			150	150	150	150	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket Sámi doavttersearvi doarjjanjuolggadusat.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
26000	Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	a)	1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %
Submi			1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid doarjjanjuolggadusat.

10.3 Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámi mánáin leat vuoigatvuodát mat leat regulerejuvvon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sin rievtti geavahit kultuvrra, giela ja oskku. Máhttu sámi gielas ja kultuvrras lea deatalaš eaktu dasa ahte mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidda dakkár fálddaga masa sis lea vuoigatvuohtha.

Sámi mánáin lea vuoigatvuohtha oázžut ollesárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálddaga mii válldá vuolggasaji sin gielas ja kultuvrras, ja ahte dohkálaččat vuhtii váldojuvvo sin etnikkalaš, oskku, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea mánáid iešheanalis vuoigatvuohtha, mii guoská maiddái sámi mánáide geat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, gč. Mánáidkonvenšuvnna artihkkaliid 2, 20 ja 30.

Oasseihttomearri:

- Sámi mánáid vuoigatvuodát ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiquin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuodáid ja dárbbuid bajimuš mearridan- ja stivregaskaomiin.
 - Konsultašuvnnat guovddáš eiseválddiiguin lágaid, lánkaásahusaid ja stivrendokumeanttaid ektui.
 - Ovttas fylkkamaniin ja eará aktevrraiguin váikkuhit dan ahte Mánáidkonvenšuvnna artihkkalat mat gusket álgoálbmogiid mánáide gozihuvvojit.
 - Ohcalit sámi mánáid vuoigatvuodáid ja dárbbuid Stáhta mánáidviesu konsepttas.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuodáid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
 - Ovttasbargat Norgga Biebmománáidserviin sámi biebmománáid hárrái.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami maid mihttomearrin lea heivehit ja ovddidit dakkár mánáidsuodjalanbálvalusa mii goziha sámi mánáid giella- ja kulturvuoigatvuodáid.

- Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
- Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi doaimmashehttejuvvon dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
- Ohcalit ja vuolggahit duodaštuvvon máhtu, daid sámi mánáid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra, geat leat leamaš mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo dalle go mánát leat almmolaš fuolahusas.

10.4 Ovttaárvosaš heahdedieđihanbálvalus

Oasseihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahdedieđihanbálvalusas.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Stivret sámi beroštumiid goziheami heahdedieđihanbarggus.
 - Árijjalaččat ohcalit movt sámi geavaheaddit gozihuvvojit heahdedieđihanbarggus.
 - Ovttasbargat guoskevaš heahteguovddážiiguin ja gielddaiguin sámi geavaheddjiid vuoigatvuodaid ja dárbbuid goziheamis heahdedieđihanbarggus.
 - Joatkit konsultašuvnnaid guovddáš eiseválddiiguin heahdedieđiheami ja almmuheami birra.

Galgá váikkuhit:

- Heahdedieđihan- ja almmuhanvuogádaga mii sáhtá vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegeilli, ja mii maiddái goziha sámi servodaga dárbbuid.

10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Oasseihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuodát humána biologalaš ávdnasiid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas gozihuvvojit.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Čuovvolit Girkonjárdgajulggastusa mii guoská sámi humána biologalaš ávdnasiid vuoigatvuodaide ja hálldašeapmái.
 - Ovttas sámi fágaolbmuiguin ovddidit njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálldašeapmái ja geavaheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi álbmoga vuoigatvuodát gozihuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálldašeamis ja geavaheamis.

Tabealla 10.5 Čoahkketabealla - samisk human biologisk materiale

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Sámi humána biologalaš ávdnasat	0	0	0	300	300	-
Submi	0	0	0	300	300	-

Strategiijat:

- Čuovvolit Girkonjárdgajulggastusa mii guoská sámi humána biologalaš ávdnasiid vuoigatvuodaide ja hálldašeapmái.

- Ovttas sámi fágaolbmuiguin ovddidit njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálldašcapmái ja geavaheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Sámi álbmoga vuoigatvuođaid goziheami humána biologalaš ávdnasiid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas.

Sámi humána biologalaš ávdnasat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus	
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0	
	Sámi humána biologalaš ávdnasat	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			0	0	0	300	300	-

a) Prošeakta iežamet hálldus

10.6 Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

Tabella 10.6 Čoahketabealla - veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Čielggadus veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas	0	0	0	450	450	-
Submi	0	0	0	450	450	-

Oasseihttomearri:

- Máhttu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Strategiija dasa gullevaž doaimbajiguin:

- Buoret máhttovuođđu das man geažil šaddá veahkaváldi lagaš oktavuodain.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Veahkaválddi eastadeami lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Čielggadus veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus	
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0	
	Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	a)	0	0	0	450	450	-
Submi			0	0	0	450	450	-

a) Prošeakta iežamet hálldus

11 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálldašeamis vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Guoddilis ovddideamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis. Sámediggi deattuha barggustis sihkkarastit sámi oassálastima geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis sámi guovlluid luondduresurssaid.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldeoaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálldašepmái lea guovddáš hástalussan dat ahte váikkuhit dásseidis ássanovdáneami.

Sápmelaččain lea dárbu suddjet árbevirolaš eallinvugiid ja vuoigatvuodaid guovlluide mat leat huksejvnon guhkesáiggi geavaheami bokte, dan dihte go kulturbarggu ja árbevirolaš ealáhusbarggu gaskavuolta lea earenoamáš nanus.

Resursaguovllut, luondduvalljivuolta, kulturmuittut ja kultureanadat leat sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturvuodu dehálaš oasis. Areálahálldašepmi, luondduresurssat, luondduvalljivuolta ja movt mii dustet dálkkádatrievdama lea dasto deatlaš vuodđun sámi kultuvrra ja servodateallima sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis. Álgoálbmogiidda čuhcet dálkkádatrievdamiid váikkuhusat ovddimusat. Danne lea biraspolitihkka nu deatlaš dasa ahte min kultuvra ja min servodagat seilot boahhteáigái. Danin lea deatlaš ahte Sámediggi berošta ja oassálastá arenain gos biras- ja dálkkádatpolitihkka hábmejuvvo, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Gustovaš areála- ja birasdieđáhus ođasmahttojuvvo 2015:s. Dasa lassin plánejuvvo ráhkaduvvot bagadus buoret ovttasdoaimama várás sámi riekteoamasteddjiid ja energijaserviid gaska, ja dasto plánejuvvo Sámedikki minerálabagadusa ođasmahttin.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš ángiruššansurggiid:

- Areálat.
- Luondduresurssat.
- Luondduvalljivuolta.
- Dálkkádat.

11.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.1.1 Čoahkketabealla - Areálat ja biras

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasvástádus ja rámmæavttut areálaid ja resurssaid hálldašeamis	2 000	2 000	2 000	2 700	700	35,0 %
Submi	2 000	2 000	2 000	2 700	700	35,0 %

11.1.2 Hálldahusdási resurssat – Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gealboháhkkan lea biddjojuvvon 18. kapihttalii Hálldahusdási doaibmagolut.

Juogus lea kulturmuito-, areála ja birasossodaga (KAB) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Vistegáhtten- ja kultureanadatjuogus.
- Kulturmuitojuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggerádi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategiijaid siskkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálddašnovddasvástádus fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálddašnovddasvástádus dain surggiin:

- Hálddašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

11.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deatalaš eaktoláguideaddji sámi guovlluid areálaid ja resurssaid hálddašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu ja sihkkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálddašeamis. Sámi árbediehtu addá máhtu ja ipmárdusa seammá láhkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá ovttas mánga áššeoasálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea deatalaš rolla, dat seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá. Sámedikkis lea geatnegahtti ovttasbargošiehtadus muhtumiiguin dain. Muđui muddejuvvo ovttasdoaimma stáhtain 2005 konsultašuvdnašiehtadusa mielde, dalle go stáhta lea geatnegahtton ráđđádallat Sámedikkiin buot áššiiguin mat goskkahit sámi beroštumiid.

Plána- ja huksenláhka, luondduvalljodatláhka ja Finnmarkoláhka leat guovddázis dán oktavuodas. Sámediggi lea hábmen plánabagadusa sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuodda sámi sihkkarastima dihte plána- ja huksenlága plánaoasi vuodul. Sámedikki areála- ja birasdieđáhus lea maid deatalaš dokumeanta areála- ja resursahálddašeamis sámi guovlluin.

Tabealla 11.2 Čoahkketabealla - Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Areála- ja birasdieđáhus	0	0	0	450	450	-
Bargu álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuoddaáššiiguin	2 000	2 000	2 000	2 250	250	12,5 %
Submi	2 000	2 000	2 000	2 700	700	35,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuoddu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka dovddahuvvo čielgasit.
 - Ođasmahttit areála- ja birasdieđáhusa.
- Árbediehtu areálaáššiin.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka lea čielgasit ovdanbuktojuvvon ja válđojuvvo eanet ja eanet vuhtii.

Areála- ja birasdieđáhus, seminára ja čielggadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čielgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Areála- ja birasdieđáhus, rahpanseminára	a)	0	0	0	200	200	-
	Areála- ja birasdieđáhus, olggobeale čielggadus	a)	0	0	0	250	250	-
Submi			0	0	0	450	450	-

Oassemihttomearri 2:

- Sámi eana- ja resursavuoigatvuodát gozihuvvojit sámi guovlluid areálaid geavaheames.

Protect Sápmi vuodđudus galgá váikkuhit dan ahte sámi riekteamasteaddjit sáhttet addit friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš, njuolggadusaddi rolla eiseválddiide ja ealahusoassálastiide barggusteaset dahje doaimmasteaset sámi guovlluin.

Vuodđun lea dat ahte Protect Sápmi vuodđudusa vuodđoruhtadeapmi ferte boahit dađistaga eanet eará almmolaš ja/dahje eahpealmmolaš eiseválddiin, nu ahte Sámedikki ruhtadanoassi dađistaga sáhtta unniduvvot.

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat movt sáhtášii láchit nu ahte sáhtášii addojuvvo juridihkalaš veahkki sámi vuoigatvuodaoamasteddjiide geaid mielas sin vuoigatvuodát eai árvvus adnojuvvo eana- ja resursa geavaheami ja hálddašeami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaš doaimmabijuiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiiguin, erenoamážit sámi vuoigatvuodaoamasteddjiiguin, sihkkarastin dihte sámi areála- ja birassuodjaleami.
 - Searvat áigeovdilis ovttasbargoforaide.
 - Ráhkadit bagadusa dan birra movt buorebut ovttasdoaimmat sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid ja energijaserviid gaskka.
 - Ráhkadit strategiijaid áššiid identifiseremii ja čuovvoleapmái, mat heivejit sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid vejolaš rievttálaš čielggadeapmái.
 - Ođasmahttit Sámediggi minerálabagadusa mii ráhkaduvvui 2010:s.
- Oktavuodaid huksen vuoigatvuodaoamasteddjiiguin ja/dahje organisašuvnnaide mat dorjot barggu sámi eana- ja resursavuoigatvuodaiiguin.
 - Vuoigatvuoda áššiid čuovvoleapmi riikkaidgaskasaš orgánaid guovdu.
 - Veahkehit organisašuvnnaide mat barget álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuodaáššiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámeáššit eanet oidnosis ja lea stuorát váikkuhanfápmu areálaid geavaheapmái ja suodjaleapmái boahhteáiggi guoddilis hálddašeami sihkkarastima dihte.

- Sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid gaskkas stuorát dihtomielalašvuohta areála ja resursavuoigatvuođaid goziheamis ja daid čadaheamis.
- Sámi vuoigatvuođaid čilgen mariidnaressaide.

Bargu álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođaáššiiguin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
30000	Protect Sápmi vuodđudus	a)	2 000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
	Sámi areála- ja resursavuoigatvuođaid eará čuovvleapmi	b)	0	0	0	250	250	-
Submi			2 000	2 000	2 000	2 250	250	12,5 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit Protect Sápmi vuodđudusa doarjjanjuolggadusat, ja sámi areála- ja resursavuoigatvuođaid eará čuovvleami doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 3:

- Fitnodagain main lea doaibma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaide iežaset CSR:in (CorporateSocialResponsibility)

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš belliiguin, earenomážit sámi vuoigatvuođaoamasteddjiiguin, sámi areála- ja birasgáhttema sihkkarastima birra.
 - Guoskevaš ovttasbargoforaide oassálastit.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vejolašvuohta oazžut doarjaga sámi beroštumiide go lea sáhka álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra sámi guovlluin.

Oasseihtomearri 4:

- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdusat leat areálaid hálddašemi mearrádusvuodđun.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo areálaplánamearrádusaid mearrádusvuodđun.
 - Ovddasmanniprošeakta mas lea fokus árbevirolaš luondduvuodđosa geavaheapmái Sámedikki plánabagadusa doaibmaguovllus.
 - Ovdánahttit vugiid movt gozihit árbedieđuid luondduresursaid duohtadeami ja ávkkástallama oktavuodas.
- Bargat dan ala ahte mearrádusproseassain dađistaga buorebut lámhččojuvvo árijalaš báikkálaš searvan.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deaddu sámi árbediehtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága mielde.
- Buorebut lámhčit sámi báikkálaš searvama ja duohta váikkuheami plánaproseassain.

11.3 Areálahálddašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuođus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi sihkkarastojuvvo buot areála- ja resursahálddašeamis.

Strategiija guoskevaš doaibmabijuiuin:

- Sámi beroštumiide, oassálastiide ja servodahkii láchčit dili nu ahte besset searvat ja duohta váikkuhit areála- ja resursaáššiin dalle go ášši guoská daidda.

Galgá váikkuhit:

- Sámi beroštumit, aktevrat ja servodat besset eanet searvat doppe gos duohta váikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon. Dát mielddisbukta ahte sámi oasálaččat guldaluvvojit areála ja resursaáššiin ja dain lea vejolašvuohta oazžut dieđihuvvon ja čálalaš miehtama.

Oassemihttomearri 2:

- Areálahálddašeapmi sihkkarastá sámi ealáhusdoaimmaide einnostanvejolašvuođa ja ovdánanvejolašvuođa.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuiuin:

- Areálahálddašeapmi galgá láchčit dili nu ahte sámi ealáhusdoaimma oazžu doarvá areálaid ja doaibmamuni bargat sin ealáhusa ovdánahttimiin guoddilis vuogi mielde.
- Berre vuoruhuvvot nu ahte árrat ja viidát beassat searvat areálaáššiin main leat sámi beroštumit.

Galgá váikkuhit:

- Sihkkarastit ahte guovlluide dahje areálaide gos lea sámi ealáhusdoaimma addojuvvo vejolašvuohta ovdánit ja doaibmasadji guoddilis perspektiivvas.
- Oainnusmahttit suohkana ovddasvástádusa sámi kultuvrra ja ealáhusdoaimma goziheamis.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus leat areálahálddašeami mearrádusvuođđun.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit hálddašangazaldaga plána- ja huksenlága, Finnmarkolága, luossa- ja sáivaguollebivdolága, luondduvalljodatlága ja eará guoskevaš láchkačohkiid vuođul.
 - Bargat dan ala ahte mearrádusproseassain láchčojuvvo árjjaleappot báikkálaš searvan.
 - Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo relevánta máhttun areálaplánemis.
 - Ovddasmanniprošeakta mas deattuhuvvo árbediehtu Sámedikki plánabagadusa doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Buriid báikkálaš plánaproseassaid mat gozihit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimma ja servodateallima luondduvuođosa geavaheami.
- Ovddasmannisuohkaniin deattuhuvvo árbediehtu positiivvalaččat.

11.4 Luondduresursat

Mihttomearri:

- Resursa- ja energiijaávkástallan mii nanne sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi guovlluid luondduresursasaid iskan ja roggan dáhpáhuvvá dakkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuođaid, ja dávista riikkaidgaskasaš álbmotriektái.

Strategiija:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi vuoigatvuodoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumit ja vuoigatvuodát eanet vuhtii válđojuvvot.

Oasseihttomearri 2:

- Árbediehtu ja báikkálaš máhttu, dás maid nissonolbmuid máhttu ja ipmárdus, dohkkehuvvo ja geavahuvvo luondduriggodagaid hálldašeamis.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo mearrádusvuodđun luondduriggodagaid geavaheamis.
 - Álggahit proševtta mii ovddida vugiid movt válđit vára árbedieđu ja vásáhusaid dan ektui mii guoská luondduriggodagaid duohtadeapmái ja ávkkástallamii.
 - Konkrehta huksendoaimmaid fágalaččat árvoštallet olggobeale olbmot, SP art. 27 vuodul.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbedieđuid eanet deattuheami, maiddá sámi nissonolbmuid máhtu ja ipmárdusa mii guoská luondduriggodagaid ávkkástallamii.

11.5 Luondduvalljodat

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealáhuseallima luondduvuodđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo luondduvalljodaga hálldašeamis álo.

Oasseihttomearri 1:

- Luondduvalljodaga áimmahuššan fuolahuvvo sámi vuoigatvuodoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.

Strategiijat:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš valljodaga konvenšuvnna ja luondduvalljodatlága mielde.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Váikkuhit ahte mearrádusproseassaide mat gusket luondduvalljodahkii, láchčojuvvo árjjalaleappo báikkálaš searvan.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luondduvalljodaga gáhttema oktavuodas.

Oasseihttomearri 2:

- Sámi árbediehtu, dás maiddá nissonolbmuid máhttu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo go luondduvalljodaga geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.

Strategiija:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo vuodđun movt luondduvalljodaga geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbediehtu, dás maiddá sámi nissonolbmuid máhttu, biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luondduvalljodaga geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.

Oasseihttomearri 3:

- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkkaraston luondduvalljodaga geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuin:

- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddášat ásahuvvojit dálá sámi ásaheamis oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálddašeamis.
 - Čuovvolit suodjalan- ja hálddašanguovlluid suodjalanguovlostivrraid ja bargolávdegottiid sámi ovddasteddjiid.

Galgá váikkuhit:

- Eanet sámi báikkálaš oassálastima ja mielváikkuheami luondduvalljodaga geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

11.6 Dálkkádat

Sámedikki 2009 biras- ja areáladieđáhusa viđa váldohástalusaid gaskkas leat máilmmiviidosas birashástalusat. Das deattuhuvvo sihke dálkkádat ja birasmirkkot. Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui gullá 10. kapihttali Dearvvašvuođa ja sosiála, muhto dálkkádat gieđahallojuvvo dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealahusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oasseihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuođat deattuhuvvojit go váidudeaddji doaibmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuiguin:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
 - Árktalaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš arenaide.
- Ovddidit posiitiiva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat gievrudahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja gaskkustit daid relevánta oktavuodain.
 - Čuovvolit Dálkkádatdieđáhusa.
 - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu ja báikkálaš máhttu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun posiitiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.
 - Bargat dan ala ahte dálkkádatrievdamiid váikkuhusa dutkamis davviguovlluin ja báikkálaš birasváikkuhusaid čuvvosiid ektui gozihuvvo sámi perspektiiva ja sohkabealperspektiiva.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaibmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon posiitiivva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtu dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealperspektiivva.
- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

12 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomearri:

- Duodaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánaiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámi kulturmuittuid suodjaleapmi ja hálddašeapmi lea deatalaš oassi Sámedikki doaimmas. Sámediggi galgá hálddašit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dakkár vugiin mii lea mielde nannemin ja viidáseappot fievrredeamen sámi kultuvrra.

Sámi kulturmuittut leat dat mearokat mat čájehit movt min máttut leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvugiid, resursageavaheami ja oskku birra ja mo sii leat heivehan iežaset lundui. Dát eanadat gaskkusta maiddá máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđuin leat ain geavahusas sámi servodagas, bálddalagaid ođđaset máhtuin ja guottuiguin. Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sistisdoallá, lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrredit sámi kultuvrra. Máhtus dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámi kulturbirrasis, lea árvu maiddá mealgat olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearokka dihtii áigeguovdíl čujuhit go dálkkádatrivdamat digaštallojuvvojit.

Sámedikkis, sápmelaččaid bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálddašanovddasvástádus sámi kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddá álbmotrivttis ja dávista dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkašupmi sámi álbmogii.

Sámi vistesuodjaleapmi lea sámi kulturmuittosuodjalusa deatalaš oassi. Sámediggi atná deatalaš bargun gáhttet sámi huksenárbbi. Dan geažil lea ain stuorra dárbu dovddidahttit ja registreret sámi visttiid. Mis eai leat vel doarvái dieđut, man geažil hálddahusas váilu deatalaš reaidu dahkat ulbmillaš hálddašanbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid identifiseremii.

Kulturmuittolága §4 nuppi lađđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddá sámi visttit. Sámediggái lea lánkaásahusa vuodul fápmuduvvon váldi kulturmuittolága bokte. Sámediggi galgá hálddašit sámi kulturmuittuid kulturmuittolága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddá plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturmuittofuolahusa plána- ja huksenlága mielde.

Dála dilis lea Sámedikki kulturmuittobargiin oktavuodda 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš riikaoassemuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat máŋga eará báikkálaš, regionála ja stáhta oassálastit geat buohkat háliidit oazžut Sámedikki searvat guoskevaš guovlluide.

Sámedikkis leat ollu kulturhistorjjálaš ávdnasat nu go registreremat, báikediđoštallanraporttat ja jearahallamat, ja lassin hui ollu govaide. Sámedikki kulturmuittosuodjalusbargiin lea buoremus máhttu sámi kulturmuittosuodjaleami ja sámi kulturhistorjjá birra riikkas.

Stáhta oassi hálddahusdási resurssain sámi kulturmuittosuodjalusbargui ii leat baljo lassánan 1999 rájes.

Jagis 2015 áigu Sámediggi ovddidit dieđáhusa kulturmuittosuodjaleami birra. Dieđáhusas ságastuvvo sámi kulturmuittosuodjaleami rámmaeavttuid birra, Sámedikki hálddašanovddasvástádusa birra ja gažaldagat mat čatnasit ráfáiduhttimii ja suodjaleapmái. Dieđáhusas váldojuvvo ovdan maiddá sámi kulturmuittuid mearkašupmi ja daid sámi servodathukseamis. Dat galgá leat vuodđun mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid aiddostahttimii vel eanet.

Sámediggi áigu juksat kulturmuittopolitihka váldomihttomeari dakko bokte ahte deattuhit čuovvovaš surggiid.:

- Sámi kulturmuittosuodjaleapmi
- Kulturmuittuid hálddašeapmi
- Oainnusmahttin

12.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmuutosuodjalussii

12.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 12.1.1 Čoahkketabealla - kulturminnevern

(1000 ru)

Innsatsområde	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Sámi kulturmuutosuodjalusa rámmaeavttut	0	0	0	250	250	-
Kulturmuittuid hálldašeapmi	2 442	2 900	2 900	2 900	0	0,0 %
Submi	2 442	2 900	2 900	3 150	250	8,6 %

12.1.2 Hálldahusdási resurssat - kulturmuutosuodjalusjuogus

Kulturmuutosuodjalusa juhkosa bálkkát, mátkegolut ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 18 Hálldahusdási doaimmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmuoto-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuotojuogus
- Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuogus.

Kulturmuotojuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturmuutosuodjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálldašanovddasvástádus fágasuorggi siskkobealde.

Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis lea vástideaddji ovddasvástádus vistesuodjalusas erenoamážit. Bajimus bargu kultureanadagain, masa sihke kulturmuutosuodjalus ja vistesuodjalus gullet lunddolaččat, gullá maid dái dán juhkosis. Prošeakta "Sámi vistiid dovddidahttin ja registreren" gullá maid dán juhkosis. Juogus lea ođas 01.01.2015 rájes, ja lea áhahuvvon dannego ovdeš kulturmuotojuhkosa sturrodat ii lean vuogas.

Vuordimis lea ahte juogadeapmi nanne sihke politihkkaovddideami ja dien guovtti váldofágasuorggi ovddideami, namalassii arkeologalaš sámi kulturmuittuid ja sámi vistiid suodjaleami ja hálldašeami. Dasa lassin dat veahkeha Sámedikki buorebut váldit dan ovddasvástádusa mii čuovvu visteregistrerenprošeavtta. Lunddolaš lea vuordit stuorát oasi vistesuodjalusáššiid boahhte jagiid.

Juhkosiin lea hálldašanovddasvástádus dáiin surggiin:

- Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi, das maid dái sámi vistiid, kulturmuitolága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid vuodul.

Kulturmuotojuhkosis leat 9 bastevaš jahkedoaimma 1.10.2014 muttus. Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis leat 3,5 bastevaš jahkedoaimma 1.10.2014 muttus. Dasa lassin leat juhkosis 2 jahkedoaimma sámi vistiid registrerenprošeavttas.

12.2 Sámi kulturmuutosuodjalusa rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deatleamos sámi kulturmuutosuodjalusa eavttuid bidjamis.

Tabealla 12.2 Čoahkketabealla - sámi kulturmuittosuođjalusa rámmaeavttut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Kulturmuittokonferánssa	0	0	0	250	250	-
Submi	0	0	0	250	250	-

Sámedikki rolla kulturmuittosuođjalusas ii leat formálalaččat čielggaduvvon. Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuittolága vuodul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvo njuolga kulturmuittolágas. Dat mearkkaša ahte kulturmuittolága ferte rievdadit.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deatalaččat sámi kulturmuittuid hálddašepmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuohta čadahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmuittosuođjalussii.

Eanet máhttu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra buktá eanet ovddasvástádusa Sámedikki kulturmuittosuođjalussii. Dán geažil dárbbasuvvojit eanet hálldahuslaš ja ekonomalaš resurssat.

Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddá ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuittosuođjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagiellaiguin, dán ovttasbarggu lea ávki buohkaide.

Sámi kulturmuittuid hálddašeami oktavuodas Opplándda fylkkas lea Sámedikkis leamaš ovttasbargošiehtadus Opplándda fylkkasuohkaniin áigodagas 2009 - 2013. Ovttasbargu lea leamaš hui ávkkálaš. Das lea stuorra ávki kulturmuittohálddašepmái oppalaččat ja sámi kulturmuittuide Opplánddas erenoamážit go sáhttit oktiordnet strategiijaid ja ávkkástallat guđet guimmiideamet vásáhusaiguin. Danne berre Sámedikki mielas dát ovttasbargu bisuhuvvot.

Sámediggi lea mielde barggus kulturmuittosuođjalusa rejonála plánain Finnmárkkus, ovttas Finnmárkku fylkkagiellain. Bargu álggahuvvui 2009:s, muhto barguide guoski sivaide geažil lea bargu ádjánan guhká ii ge plána leat vel gárvvus. Fylkkagiella jotkkii barggu dán jagi, ja lea virgádan prošektajođiheaddji olles virgái. Sámediggi buvttii fágalaš árvalusaid álggahančoahkkimis, ja dieđihii ahte mii áigut joatkit dánna. Plána váldomihttomearri lea oainnusmahttit ávnnaslaš kulturárbbi Finnmárkkus ja dan historjja maid dat ovddasta, nu ahte dan sáhtta gáhttet buoremus láhkai beaivválaš hálddašeamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámedikkis lea formálalaš hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuittolága vuodul.

Strategiija oktan dasa gulli doaimbajuiiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka buktujuvvot ovdan dieđáhusas.
 - Čuovvot sámi kulturmuittosuođjalusčilgehusa dieđáhusain.
 - Lágidit konferánssa sámi kulturmuittosuođjalusa birra, vuodđun dieđáhusbargui.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi kulturmuittuid hálddašánváldi kulturmuittolága vuodul čielggaduvvo.

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Kulturमितokonferánsa	0	0	0	250	250	-
Submi		0	0	0	250	250	-

Oassemihttomearri 2:

- Sámi perspektiiva gozihuvvo nationála ja regionála kulturमितosuodjalusas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte nationála eiseválddit váldet badjelasaset ovddasvástádusa sámi kulturमितosuodjalusas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árjjalaččat.
 - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturमितosuodjalusas.
- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagielddaiguin suodjalan dihtii sámi kulturमितuittuid.
 - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikedeđostallamiid oktavuodas fylkkagielddaiguin.
 - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánda fylkkasuohkaniin.
 - Searvat ráhkadit regionála kulturमितosuodjalusplána Finnmárkkus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámedikki oaidnu kulturमितopolitihkas váldojuvvo vuhtii.
- Sámi kulturमितuittut hálldašuvvojit beaktilit.

12.3 Kulturमितuittuid hálldašeapmi**Mihttomearri:**

- Sámi kulturमितuittut hálldašuvvojit sámiid iežaset historjja ja árvvuid vuodul.

Beaivválaš hálldašeapmi lea váldooassi kulturमितojuhkosa barggus. Bargui gullet almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikedeđostallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešguđege áššiin maidda Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturमितolága ja plána- ja huksenlága vuodul. Hálldašeapmái gullet maiddaí doarjjameannudeapmi ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturberras ja sierra prošeavttaid čuovvoleapmi main válddahuvvojit sámi kulturमितuittuid registreren, seilluheapmi, sihkkarastin ja láchin, dása gullet maiddaí sámi vistit. Sámediggi háliida nannet dán barggu.

Tabealla 12.3 Čoahkketabealla - kulturमितuittuid hálldašeapmi

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Doarjja kulturमितosuodjalussii	2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis	16	500	500	500	0	0,0 %
Submi	2 442	2 900	2 900	2 900	0	0,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Doaibmi ja einnostahtti hálldašeapmi kulturमितolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra proševtta bokte, "Sámi visttiid identifiseren ja registreren". Proševtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
 - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid miehtá Norgga.
 - Váikkuhit seailuhanplánaid ráhkaduvvon seailuhanplánaid rámmaid siskkobealde, doppe gos dakkár plánat leat sámi kulturbirrasiid várás.
- Váikkuhit dan ahte sámi visttit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.
 - Joatkit proševtta "Sámi visttiid identifiseren ja registreren" ovtta Riikkaantikvárain.
 - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaibmabijuid beaktilis áššemeannudeapmái.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
 - Čadahit báikediđoštallamiid huksenguovlluin.
- Eahpeávnnašlaš kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašuvuđđui.
 - Eahpeávnnašlaš kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
 - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu eahpeávnnašlaš sámi kulturmuittuid birra.
 - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja eahpeávnnašlaš kulturmuittuid.
- Olbmobázahusat Báhcaveaji sámi hávddiin hálddašuvvojit gutnalaš vugiin.
 - Ovtta guoskevaš beliiguin váikkuhit dan ahte ođđasis hávdáduvvojit dat dákkerikkat mat leat dolvojuvvon eret sámi hávddiin ovdalis vearredaguid oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan sámi báikegottiide.
- Eanet máhtu gielddain, eará doaibmabidjooamasteddjiid ja eará kulturmuittohálddašeami gaskkas ávnnaskeattes sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuoda gielddain ja eará doaibmabidjooamasteddjiin plánaproseassain.
- Automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiid visogovva lea hálddašeami ja almmolašvuoda olámuttus.
- Álggahuvvon kulturmuittoproševttat ožžot stuorát báikkálaš čatnaseami gielddain ja sámi báikegottiin.

Oassemihttomearri 2:

- Nannet máhtu sámi árbevieruid ja historijá birra, ja dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte visttit registrerejuvvojit, duodaštuvvojit ja divvojuvvojit.
 - Veahkehit ruhtadit antikváralaš ovdeštanplánaid ráhkadeami automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiide.
 - Veahkehit ruhtadit automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiid ovdešteami.
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja duodaštuvvojit:
 - Veahkehit ruhtadit automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registrerema. Dat guovllut vuoruhuvvojit, gos leat uhccán iskkaduvvon sámi kulturmuittut.
 - Veahkehit ruhtadit sámi ávnnaskeattes kulturmuittuid čohkkema ja duodašteami luonddus.
 - Veahkehit ruhtadit daid njálmmálaš muitalusaid ja muittuid čohkkema mat čatnasit nuppi máilmmisoahtái sámi guovlluin.

- Veahkehit ruhtadit árbevieruid duodašteami ovddeš sámi geavahusain ja ássamiin dálá orohagaid olggobealde.
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi vistit ja eará sámi kulturmuittut dikšojuvvojit ja láhččojuvvojit:
 - Veahkehit ruhtadit áitojuvvon sámi kulturbirrasiid dikšunplánaid ráhkadeami.
 - Veahkehit ruhtadit dikšundoaibmabijuid ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkobealde doppe gos dakkárat leat ráhkaduvvon sámi kulturbirrasiid várás.
 - Veahkehit ruhtadit 4-5 välljejuvvon sámi kulturmuittu divvuma BARK-programma bokte jahkásaččat.
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte máhttu sámi árbevieruid ja historijá birra nannejuvvo ja ahte máhttu nannejuvvo dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.
 - Veahkehit ruhtadit prošeavttaid Riikaantikvára árvoháhkkanprogramma siskkobealde, masa gullet soahtemuittut Divttasvuona suohkanis oassin mátkcealáhusángeruššamis.
 - Veahkehit ruhtadit árbevieruid duodašteami ovddeš sámi geavahusa ja ássama birra dálá orohagaid olggobealde.

Galgá váikkuhit:

- Dat máhttu mii boahá ovdan prošeavttain maidda ohccojuvvo doarjja, fievrriiduvvo ruovttoluotta báikegottiide.
- Kulturprošeavttain stuorát báikkálaš čatnaseapmi.

Doarjja kulturmuittosuodjalussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus 0
35000	Doarjja kulturmuittosuodjalussii	a)	2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi			2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit kulturmuittosuodjalusa doarjjanjuolggadusat.

Oasseihtomearri 3:

- Nuortasámi kulturbiras hálddašuvvo ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa dán áidnalunddot birrasa nannemis ja ovddideamis. Sámediggi čađahii 2014:s buollineastandoaibmabijuid St. Georg kapeallas, divui Hallonen-visti ja plánegođii movt buoredit almmolaš beassama Njávdáma goržži oaggunsadjái. 2015:s joatkit barggu Njávđán goržžiin ja joatkit Hallonen-vistti divvuma, ja čađahit muhtun smávit doaibmabijuid Nuortasámi gili oktavuodas.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Nuortalaš gili kulturbirrasa hálddašepmi ja dikšun dáhpáhuvvá ovttas báikkálaš áshusaiguin ja servviiguin.
 - Čađahit olgoguovllu dikšuma.
 - Sihkkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjjoavkkuide.
 - Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš teknihkalaš dássi.

Galgá váikkuhit:

- Bures suodjaluvvon kulturbirrasa mii čájeha oasi nuortasámi kultuvrras árvvolaččat ja gudnejahttimiin.

Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
36000	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis	a)	16	500	500	500	0	0,0 %
Submi			16	500	500	500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

12.4 Oainnusindahkan

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhttobuvttadeamis ja árvoháhkamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštit máhtu resurssaid ja eanadaga heiveheami birra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámedikki vuoruheamit dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot diedđáhusbarggus. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
 - Vuoruhit iežas proševttaid, dahje proševttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuittosuođjalusa.
 - Vuoruhit proševttaid luonddudiehtaga vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuittosuođjalusas, dasa gullet maiddái earret eará ¹⁴C-áigemeroštallamat, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnen – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššama ja suodjaleami vuodu nannema, ja álkidahttit hálddašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea válđoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi dáhpáhuvvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, ja kulturmuittuid divodeami ja láchčima bokte ja daid geavaheami bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte Várjjat siida Ceavccagedggiin ja eará gullelaš guovllut bohtet máilmmiárbelistii. Sámedikki evttohus máilmmiárbebbáikin sáddejuvvui 2013:s Riikaantikvárii viidáseappot meannudeapmái. Dievasmahti gieddebargu lea čadahuvvon 2014:s, ja jáhkkit ahte dat dál lea loahpahuvvon.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Duodaštit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
 - Joatkit álggahuvvon sámi kulturmuittuid gaskkustanbargguin, maida Sámediggi lea juolludan ruđaid ja resurssaid sihkkarastimii, dikšumii ja láchčimii.
 - Searvat sámi historjjá ja ovdahistorjjá gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruid bokte relevánta forain.
 - Ráhkadit seailuhanplánaid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás.
 - Kulturmuittuid ja kulturbirrasiid seailuhandoaibmajut ja daid láchčimán oktavuodas vuoruhuvvo erenoamážit Riikaantikvára arkeologalaš kulturmuittuid ja kulturbirrasa suodjalanprográmma BARK prográmma siskkobealde.

- Bargat dan ala ahte Várjjat siida oktan Ceavccagedggiin ja eará dasa gullelaš guovlluiguin bohtet mielde máilmmiárbelistui.
 - Čuovvovlit ohcamušbarggu čoaikkimiiguin ja ovddastemiiguin relevánta dásis ja relevánta mearrádusdahkkiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuituid ja kulturbirrasiid buorebut oainnusmahttima.
- Lassi dieđuid sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

13 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamit čájehit ahte ealáhusovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittoeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievdá bálvalusealáhusaid guvlui ja vuodđoealáhusstruktuvra rievdá nu ahte doaluid lohku uhccu muhto ovttagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhusheivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuotta ja erenoamážit láhčit bargosajiid nisssonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoaikkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvohákanpolitihkka vuodđuduvvo máhttovuđot ealáhusovdáneapmái, mas eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovttas árbedieđuin, galgá leat vuodđun boahteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddážin.

Sámedikki iežas hástalusat lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusat dat go politihkka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihkka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii sáhttit juksat mihttomeriid maid leat bidjan alceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oazžut vástádusa dasa ahte lea go min politihkka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri.

Go ekonomalaš resurssat ealáhusovddideapmái leat geahppánan, de lea Sámedikki mielas dárbu vuđolaččat árvvoštallat váikkuhangaskaomiid geavaheami ja daid sisdoalu. Dán oktavuođas lea dárbu bidjat váikkuhangaskaomiide buoret mihttomeriid, ja geahčadit maiddái SED-guovllu.

Sámediggi vuorjašuvvá demográfalaš ovdáneami geažil, mii maŋimuš lea duodaštuvvon girjjis Sámi logut 7 muitalit, mii almmuhuvvui golggotmánus 2014. Das oaidnit ahte árbevirolaš sámi guovlluide báhcet eanaš vuorasolbmot ja nuorat fárrerit stuorát gávpogiidda. Seammás go sámi guovlluin lassána bargofápmodarbu áiggis ovddas guvlui. Oktiibuot go geahčá de bágge dat Sámedikki geahčadit ortnegiid váikkuhangaskaomiid geavaheami ja mihttomeriid.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari dakko bokte ahte ángiruššat čuovvovaš surggiiguin:

- Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut.
- Geasuheaddji báikegottit.

- Kulturealáhusat.
- Árvoháhkkan ja ođđaálggaheamit.

13.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

Tabealla 13.1.1 Čoahketabealla ealáhusat

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Vuođđoealáhusaid rámmaeavttut	15 991	8 100	7 212	4 100	-4 000	-49,4 %
Geasuheaddji báikegottit	8 054	11 000	10 369	10 000	-1 000	-9,1 %
Kulturealáhusat	10 618	17 584	17 284	16 431	-1 153	-6,6 %
Árvoháhkkan ja ođđaálggaheamit	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	35 663	37 684	35 865	31 531	-6 153	-16,3 %

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtá lassin SED-guvlui addit sámi kulturealáhusaide ja ealáhusprošeavttaide mat lámčēt boazodollui miehtá riikka. Jos áiggut geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet SED-guvlui, de geahča kapihttala 13.6.

Eanadoallo- ja boazodoallošiehtadallamiin leat šiehtadallanbealit soahpan loahpahit ruhtasirdimiid Sámediggái bušeahhtajagis 2015. Dat mielddisbukta 4 miljon ru uhcit eanadoalloáigumušaide ja 2 miljon ru boazodoalu uhcit lasseealáhusaide.

13.1.2 Hálldahusdási resurssat – ealáhusjuogus

Kapihttali 18 hálldahusa doaibmagolut gullet ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid mat leat ealáhusfágasuorggis. Dat boahtá ovdan hálldahusdási doaimmain kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálldašanovddasvástádus dáin surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálldašepmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálldašepmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

13.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohkáii. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 037 bargosaji 2012:s, de lea ealáhus massán 256 bargosaji jagi 2008 rájes. Dat go bargosajit ealáhusas oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas ahkit, ja danne lea ge biddjojuvvon ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Tabella 13.2 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarjja vuodđoealáhusaide	15 991	8 100	7 212	4 100	-4 000	-49,4 %
Submi	15 991	8 100	7 212	4 100	-4 000	-49,4 %

Oasseihtomearri 1:

- Dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttuid sihkkarastin.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanandollui ja meahccealáhusaide.
 - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árrjalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassaide, dieđáhusaide, lánkaásahusaide ja sullasaččaide mat gusket vuodđoealáhusaid ovddideapmái.
 - Addit buriid rávvagiid boazodoallo- ja eanandoallošiehtadusaide ja ovddidit dáid proseassaid.
 - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama vuodđoealáhusorganisašuvnnaiguin sihkkarastin dihte Sámediggái áigejuovdilis máhtu ja oktiordnen dihte politihka.
 - Čuovvolit mearrasámi strategiijaid álbmotčoahkkimiid doallama bokte.
- Sihkkarastit areálaid, bivdoeriid ja resurssaid vuodđoealáhusaide mat addet vuodđoealáhusaide ovdánanvejolašvuodaid.
 - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid bivdoeriid reguleremiidda ja searvat deataleamos arenaide gos bivdoerit mearriduvvojit.
 - Čuovvolit Vuotnaguolástuslávdegotti árrjalaččat ja gulahallat dainna lágga.
 - Čuovvolit boazoprográmma, regionála gulahallanfora ja Sámedikki nammadan boazodoallostivrra ja gulahallat lágga eará boazodoalloeiseválddiiguin.
 - Vuoruhit vuodđoealáhusaid areálasuodjalanbarggu.
- Váikkuhit nationála boraspirepolitihka ja regionála boraspirehálldašeami.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doalahit čavgadet oktavuoda guovddáš oassálastiiguin.
 - Váikkuhit dan ahte biddjojuvvo stuorát deaddu álbmotriektái boraspirepolitihkas ja hálldašeamis.
 - Váikkuhit dan ahte báikkálaš máhttu deattuhuvvo hálldašeamis ja dutkamis.
 - Láhčit dili nu ahte Sámedikki nammadan regionála boraspirelávdegottiin lea ollislaš máhttovuodđu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
 - Váikkuhit dan ahte uražáččaid jávkadeapmái sihkkarastojuvvojit buorit ekonomalaš eavttut.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Barggolašvuohta vuodđoealáhusain bisuhuvvo.
- Bivdoearrevuodđu mearrasámi guovlluin bisuhuvvo.
- Doallostruktuorra eanandoalus bisuhuvvo.
- Vuodđoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu ja einnostanvejolaš areálageavaheapmi.
- Vahátlohku sávza- ja boazodoalus njiedjá.

Oassemihttomearri 2:

- Vuodđoealáhusain buoret gánnáhahttivuohta.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Oččodit stuorát ovddidanprošeavttaid vuodđoealáhusaide main lea regionála ruhtadeapmi.
 - Leat mielde ruhtadeamen láchčči eanadoalloprošeavttaid mat leat erenoamážit jurddašuvvon ovddideapmái ja rekrutteremii eanadoalus SED-guovllus.
 - Leat mielde ruhtadeamen láchčči boazodoalloprošeavttaid mat leat mielde sihkarastimin boazodoalu areálavuođu ja ekonomalaš ovdáneami miehtá riikka.
 - Váikkuhit árvoháhkama riddo- ja vuotnaservodagas dan bokte ahte doarjut láchčči doaibmabijuid mat buoridit mariidna ráhkadanávdnasiid vuostáiváldima ja viidáset ráhkadeami SED-guovllus.
 - Váikkuhit rekrutterema guolástussii dainna lágiin ahte leat mielde ruhtadeamen vuosttasgeardde fanasoastima.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahtti doaimmat.
- Ođasmahttojuvnon doaibmaapparáhta addá buoret gánnáhahttivuođa.

Doarjja vuodđoealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
40000	Doarjja vuodđoealáhusaide	15 991	8 100	7 212	4 100	-4 000	-49,4 %
Submi		15 991	8 100	7 212	4 100	-4 000	-49,4 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gusket vuodđoealáhusaid doarjjanjuolggadusat.

13.3 Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit main leat juohkelágan priváhta ealáhusat.

Analysat čájehit ahte sámi báikegottiin lea olmmošlohku njiedjan mañimus áiggiid ja bargosajiid lohku lea njiedjan. Seammás orru vuhttom in ahte ássanbáikkít geasuhit buorebut, go sisafárren sámi guovlluide lei positiiva 2012:s. Sámedikki ulbmilin lea buoridit geasuheami sámi báikegottiide.

Tabealla 13.3 Čoahkketabealla - geasuheaddji báikegottit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %
Doarjja meahcásteapmái, viidáset ráhkadeapmái ja sámi mátkeealáhusaide	2 148	4 000	4 000	3 000	-1 000	-25,0 %
Submi	8 054	11 000	10 369	10 000	-1 000	-9,1 %

Oassemihttomearri 1:

- Go olbmot eanet fárrejit sámi guovlluide de ealáskit báikegottit.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiguin:

- Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
 - Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaoapmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut ovttasbargošiehtadusa mii lea Innovašuvdna Norggain.
 - SIVA lea váikkuhangaskaoapmeaktevra mii investere industriija ja innovašuvdnaprošeavttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oážžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuodabargosajiid.
 - Fylkkagielddat ožžot jahkasaččat juolludusaid gieldda- ja guovlodepartemeanttas maiguin láchit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut välljejuvvon dihto fylkkagielddaid regionála ovddidanprográmmaid, ja dasto ovttasbargošiehtadusaid.
- Ovttasdoaimmat gielddaiguin ja muittuhit mii lea gielddaid ovddasvástádus ealáhusaid ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čadáhut gulahallančoahkkimiid dihto gielddaiguin deaivvadan dihte ealáhusaiguin, gelbbolašvuodabirraiguin ja gielddaiguin ja juohkin dihte dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
 - Bisuhit ovttasbarggu Gielddaid Guovddášlihtuin ja váikkuhit gielddaid ángiruššama ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.
 - Ovddidit ja joatkit ovttasbarggu gielddaiguin nannen dihtii servodat- ja ealáhuseallima mii lea vuodđuduvvon sámi gillii, kultuvrii ja árbevieruide.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Olmmošlohku laskkašii.

Oasseihttomearri 2:

- Mánnggalágan ealáhusat ja geasuheadđji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiguin:

- Nuppástuhtimat ja innovašuvnnat mat nannejit priváhta ealáhusaid.
 - Váikkuhit daid ovddidandoaimbajuid ja investeremiid ruhtadeapmái mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái.
 - Váikkuhit ovttasbargoprošeavttaid ja láchčči doaimbajuid ruhtadeapmái mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideami.
 - Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu ealáhusaiguin dakko bokte ahte ruhtadit birrasiid, fitnodagaid ja organisašuvnnaid mat leat mielde árrjalaččat ovddideamen sámi guovlluid, dás mielde maiddái ealáhugárdit, ovddidansearvvit, gealbobirrasat jna.
- Ovddidit meahccealáhusaid ja viidáset ráhkadeami, sámi mátkeallima ja sámi kulturealáhusaid.
 - Veahkehit ruhtadit álggahanstipeandaid lotnolas- ja meahccealáhusain ja sámi mátkealáhusain, ja sámi kulturealáhusain.
 - Veahkehit ruhtadit investeremiid mat addet báikkálaš viidáset ráhkadeami ja eanet ráhkadanávdnasiid vuovdima sámi guovlluin.
 - Veahkehit ruhtadit sámi mátkealáhusfitnodagaid ja vásáhusvuđot mátkealáhusdoaimmaid, mas eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta leat guovddázis.
 - Veahkehit ruhtadit ja árrjalaččat čuovvolit proševtta Sámi mátkealáhusat.
 - Veahkehit ruhtadit fitnodagaid mat ángiruššet kulturealáhusaiguin, maid doaimmas lea sámi kulturovdanbuktin guovddázis.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Priváhta fitnodagat lassánit.
- Šaddá eanet barggolašvuolta bálvalusealáhusain ja smávvaindustriijas.
- Šaddet mánnggalágan ealáhusat ja geasuheadđji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Šaddet eanet gelbbolašvuoda bargosajit nuoraid várás.

- Šaddet geasuheaddji sámi ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnat.

Doarjja ealáhuseallimii ja fitnodatovddideapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
40510	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	a)	5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %
Submi			5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket ealáhus- ja fitnodatovddideami doarjjanjuolggadusat.

Doarjja meahcásteapmái, viidáset ráhkadeapmái ja sámi mátkeealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41010	Doarjja meahcásteapmái, viidáset ráhkadeapmái ja sámi mátkeealáhusaide	a) b)	2 148	4 000	4 000	3 000	-1 000	-25,0 %
Submi			2 148	4 000	4 000	3 000	-1 000	-25,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat.

b) Ovdal lei dán namma Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket meahcásteami, viidáset ráhkadeami ja sámi mátkeealáhusaid doarjjanjuolggadusat.

13.4 Kulturealáhusat

Mihttomearri:

- Sámi kulturealáhusaide eanet bargosajit.

Sámi kulturealáhusat leat stuorra vejolašvuodát šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahnteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot maŋimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Sámediggi almmuhii 2013:s sierra golmmajagáš doaibmaplána sámi kulturealáhusaid várás. Sámediggi joatká áŋgiruššama 2015:s. Áŋgiruššan dujiin galgá vuoruhuvvot dainna áigumušain ahte nannet fitnodagaid ekonomalaš ceavzima.

Tabealla 13.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámedikki kulturealáhusprošeakta	657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %
Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii	2 500	2 578	2 578	2 648	70	2,7 %
Duodjeinstituhtta	2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %
Duoji ealáhusšiehtadus	5 079	9 400	9 400	8 100	-1 300	-13,8 %
Submi	10 618	17 584	17 284	16 431	-1 153	-6,6 %

Oasseihttomearri 1:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.

Strategiija dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Nannet sámi kulturealáhusfitnodagaid ealáhusoassálastin.
 - Sámedikki kulturealáhusprošeakta jatkoujvvo 2015:s. Das lea earret eará mielde gealbolokten, fierpmádathuksen ja fokus gánnáhahttivuhtii sámi kulturealáhusain.
 - Álggahit ortnegiid dakkár áhahuvvon kulturealáhusdoaimmaheddjiide geain lea gánnáhahttivuođa vejolašvuohta riikka dásis ja riikkaidgaskaččat.
 - Lávgadeappot bargat ovttas sámi gielddaiguin ja deattuhit erenoamážit kultuvrra, ealáhusa ja ealáhushtkama.
 - Bargat dan ala ahte fállat sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiide mat ožžot almmolaš doarjaga, govdeappo gelbbolašvuođabáhka mas lea mielde stuorát fokus ealáhusovddideapmái.
 - Veahkehit ruhtadit sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiid álggahanstipeanddaid ja fitnodatovddidandoarjagiid bokte (13.3 Geasuheaddji báikegottit). Sámedikki ángiruššan kulturealáhusaiguin lea lasáhus dan govda ángiruššamii mii lea sámi dáidagiin ja kultuvrrain. (Kap 5)

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Šaddet eanet kulturealáhusfitnodagat main lea eanet gávpejohtu ja dienas.
- Juksat ođđa márkaniid sámi buktagiiguin.

Oasseihttomearri 2:

- Kulturealáhus gelbbolašvuođa vuodul.

Strategiija dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Buoridit ámmátlašvuođa ja gelbbolašvuođa sámi kulturealáhusain.
 - Sámediggi joatká Dáhttu - gealbo- ja fierpmádatprográmma sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiid várás mat galget váikkuhit eanet ámmátlašvuođa ja gávppálašvuođa sámi kulturealáhussuorggis.
 - Bargat dan ala ahte áhahit regionála kulturealáhusfierpmádagaid mat galget čuovvolit ja nannet Dáhttu-prográmma.
 - Oažžut álggahuvvot sámi kulturealáhusaid ovdaoahpu.
 - Láigidit jahkásaš konferánssa sámi kulturealáhusaid birra ja várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- 12 kulturealáhusfitnodaga leat vuolláičállán šiehtadusa ahte ovddidit gánnáhahttivuođa ja eanet ámmátlašvuođa Dáhttu bokte.
- Háhkát buriid ja bistevaš deaivvadansajiid sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiide.

Sámedikki kulturealáhusprošeakta

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus	
							2013
Sámedikki kulturealáhusprošeakta	a)	657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %
Submi		657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Bušehtas 2014 juo gaduvvon Gánnáhahti kulturealáhusaid ovddideapmi ja gelbbolašvuođavuođot kulturealáhusaid ovddideapmi. Prošeavttat leat biddjojuvvon oktii ja lea okta prošeakta 2015:s.

Oasseihttomearri 3:

- Eanet vuovdit iežas duddjon duoji ja eará dáidda- ja kulturbuktagiid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuigin:

- Ovdánahttit sámi design ja eará dáiddailbmademiid lunddolaš oassin sámi kulturealáhusain.
 - Váikkuhit arenaid ruhtadeami mat ovdánahttet sámi design ja eará dáiddailbmademiid.
- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkobealde.
 - Njuolga doarjaga bokte ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
 - Váikkuhit ahte ásahuvvojit, ruhtaduvvojit ja ovddiduvvojit bagadusvirggit ja regionála ovddidanprošeakta mii váikkuha duoji viidáseappot ovddideami ealáhussan.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhussii.
 - Ruhtadit oahpahuskantuvrra fidnooahppiortnega.
- Ovddidit ealáhussiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhussan.
 - Ealáhussiehtadussii gullet ollu váikkuhangaskaoamit, doaibmabijut ja ortnegat maid birra siehtaduvvo Sámedikki ja duoji ealáhusorganisašuvnnaid gaskka.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuođa duojs.
- Buoret gávpejođu iežas duddjon duojs.
- Rekrutterema duodjeealáhussii nu ahte leat gitta 10 fidnooahppi duodjeealáhusas.

Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus
41030	Duodjeinstituhta	a)	1 000	1 031	1 031	1 059	28	2,7 %
41020	Boazodoalu oahpahuskantuvra	a)	1 500	1 547	1 547	1 589	42	2,7 %
Submi			2 500	2 578	2 578	2 648	70	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket duodjeealáhusa ovddideami ja rekrutterema doarjjanjuolggadusat.

Doarjja Duodjeinstituhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus
41030	Duodjeinstituhta	a)	2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %
Submi			2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket Duodjeinstituhta doarjjanjuolggadusat.

Duoji ealáhusšiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41050	Doaibmadoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	1 587	2 700	2 700	1 600	-1 100	-40,7 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	1 254	4 100	4 100	1 800	-2 300	-56,1 %
41052	Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjagat	110	200	200	200	0	0,0 %
41053	Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjagat	57	100	100	100	0	0,0 %
41054	Gelbbolašvuohta, oahpahuš, kurssat	138	0	0	300	300	-
41055	Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - ohcanvuđot doarjagat	346	350	350	350	0	0,0 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi - njuolggodoarjagat	468	600	600	600	0	0,0 %
41057	Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjagat	1 092	1 250	1 250	1 250	0	0,0 %
41058	Faga- ja ekonomijalávdegoddi - prošeakta iežamet hálddus	27	100	100	100	0	0,0 %
	Ealáhusšiehtadusa árvvoštallan	0	0	0	500	500	-
	Ealáhusšiehtadusa golut	0	0	0	100	100	-
	Hospiteren	0	0	0	300	300	-
	Rehketdoallokurssa čuovvoleapmi	0	0	0	400	400	-
	Vuovdin, vuovdaleapmi	0	0	0	500	500	-
Submi		5 079	9 400	9 400	8 100	-1 300	-13,8 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi. Muđui gusket ortnegii dat njuolggadusat mas leat duoji ealáhusšiehtadusa vuolde, ja dat maid bealit leat šiehtadan ealáhusšiehtadusas.

13.5 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Mihttomearri:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi mátkkealáhusain buorránit.

Ásahandávjodat ja oahppodássi sámi guovlluin lea hui unni. Árvoháhkkan ja innovašuvnnat leat vuodđun buot ealáhusovddidemiide. Ođđa doaimmaid ásaheapmi eaktuda sihke fágalaš gelbbolašvuođa ja ásahangelbbolašvuođa. Danne áigu Sámediggi ain áŋgiruššat ođđaálggaheddjiid ja ásahuvvon doaimmaid čuovvolemiin.

Tabealla 13.5 Čoahkketabealla - árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gealbolokten ja čuovvoleapmi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Eanet FoU-doaibma sámi guovlluid ealáhuseallimis.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit ovddidanbirrasiid sámi guovlluin árrjalaččat geavahit eanet FoU-doaimma.

- Čuovvolit fágalaš foruma ja ovddidanforuma rávan Sámedikki bargui oažžut eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Ovttasbargat relevánta máhtto- ja dutkanbirrasiguin eanet FoU-doaimma birra ealáhuseallimis.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámi nuoraid gaskkas.
 - Ovttasbargat Nuorra Ealáhushutkamiin ja vástideaddji fokus ealáhushutkamii skuvllas.
- Fokus nissonolbmuid ealáhushutkamii.
 - Álggahit jođiheaddjiovdidanprográmma sámi nissonolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet FoU–doaimma ealáhuseallimis..
- Eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Árjjalaš ovddidanbirrasa sámi guovlluin.

Oassemihhtomearri 2:

- Eanet odđaásaheamit ja eanet ealáhushutkan.

Strategiija:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuođa ja ámmátlašvuoda áshanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid bokte dáláš fitnodagain.
 - Álggahit áshanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid dáláš fitnodagain. 2015:s vuoruhuvvojit fitnodagat mat ráhkadit viidáseappot ráhkadanávdnasiid báikkálaččat sámi guovlluin ja mat álggahit gealboproševttaid ja fierpmádagaid fitnodagaid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet áshandávjodaga.
- Buoret gelbbolašvuoda ásheddjiid ja fitnodagaid gaskkas.
- Eanet nuoraidfitnodagaid sámiguoskevaš gávpejurdagiiguin.

Gealbolokten ja čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
42020	Gealbolokten ja čuovvoleapmi	a)	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

13.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
	0103 Dáigevuotna
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0104 Gihppovuotna
0101 Stierdná	0105 Dorskkašvuotna/Beahkkervuotna
0102 Sievju	0106 Davvesiida
0103 Uhcça Liidnevuotna	0107 Idjavuotna
0104 Stuora Liidnevuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0105 Gámavuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0106 Fielvuotna	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0107 Nyvoll	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0108 (Stuora) Girenjárga	0112 Gappatvárrí
0110 Latni	0113 Eretoaivvit
0201 Lákkonjárgeahči	0114 Vuonjalrásšá
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	2023 Gárgaviika
0203 Lákkovuonbahta	
0204 Dálbmeluokta	2025 Deatnu
0205 Vasbotnelv	
2014 Láhppi	2027 Unjárga
2017 Fálesnuorri	2030 Máttá-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
2018 Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret	0101 Buođgáibeaski
0119 Muorral(vuotna)	0102 Reais(a)vuonna
0120 Vuotkevuotna (Uhcça-vuonaš)	0103 Spurvnes /Sállam
0121 Muotki	0104 Njávdam
0122 Gunnarnes	0402 Lávvonjárga
0123 Tufjord	0403 Juranjohka
0124 Fávle-lžžát	0404 Ruovdevuonna
2019 Nordkapp, fólgende grunnkretser:	0405 Vuorjám(johka)
0113 Oarjjábealli-Vuotnabađaguovlu	0503 Čoalbmějávri
0114 Nuortaváhkeguovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0115 Goaskinvákke - Ráktionjár-guovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0117 Skuohttanjárga	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0118 Mannskarvik-Reaipvákki (Ráivákki)	3301 Čie(k)ñalluokta
0119 Spierrtanjárga (Spierta)	3302 Leaibedievvá
0200 Geaissavearra	3303 Moskaluokta
0201 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0202 Kniskkárnjárga	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3306 Suortu (davit/siskit)
0204 Magerøystua	3307 Várpenjárga
0205 Finnvik	3308 Su(o)rgomohkki
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3309 Guohcavuopmi
Bygda sarnes	3310 Ullsfjordmoane -
2020 Porsáŋgu	1913 Skánit
2021 Kárašjohka	1919 Rivttát
	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuoatna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

14 Báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu

Váldomihttomearri:

- Árijjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Sámediggi bargá diliid láchimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul livččii vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

14.1 Váikkuhangaskaoamit báikkálaš ja regionála ovttasbargui

14.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 14.1.1 Čoahkketabealla - báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu

(1000 ru)

Ánggiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Regionála ovttasbargu	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Báikkálaš ovttasbargu	0	0	0	750	750	-
Submi	3 714	2 500	2 500	2 750	250	10,0 %

14.2 Regionála ovttasbargu

Tabealla 14.2 Čoahkketabealla - regionalt samarbeid

(1000 ru)

Ánggiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Regionálaovddidanprošeavttat	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Submi	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála eiseválddiiguin.

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagiieldain, Romssa fylkkasuohkaniin, Norlánda fylkkasuohkaniin, ja fylkkagielddaiiguin máttasámeguovllus (Norlánda, Davvi- ja Máttá Trøndeláha ja Hedemárku). Dasa lassin lea dahkkojuvvon šiehtadus kulturmuitosuodjaleamis Opplánda fylkkasuohkaniin.

Sámediggi lea sorjavaš ovttasbarggus eará oasálaččaiguin jos galgat juksat min barggus bohtosiid. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiiguin šiehtaduvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin lea go guoská sámi gillii, birrasii, ealáhussii ja servodatovddideapmái.

Dát šiehtadusat čuovvovuojuvit doaibmabijuid bokte sierra fágakapihtaliid siskkobealde bušehtas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.

- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiielddaiguin.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.
 - Váikkuhit ovttasbargoševttaid ruhtadeami daid fylkkagiielddaiguin ja giielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.
 - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid mihttomeriid ja oktasašáŋgirusšamiid.

Galgá váikkuhit:

- Oktasašáŋgirusšamiid boktet nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima daid surggiin mat leat ovttasbargošiehtadusas.

Regionálaovddidanprošeavttat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
45000	Regionálaovddidanprošeavttat	a)	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Submi			3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket regionálaovddideami doarjjanjuolggadusat.

14.3 Báikkálaš ovttasbargu

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaevttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte báikkálaš eiseválddiiguin.

Tabealla 14.3 Čoahkketabealla - báikkálaš ovttasbargu

(1000 ru)

Áŋgirusšansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gieldaodastusa čuovvoleapmi	0	0	0	750	750	-
Submi	0	0	0	750	750	-

Sámediggi lea vuolláicállán ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Ovttasbargošiehtadusa áigumuššan lea suodjalit sámi giela ja kultuvrra Romssa sámi álbmogii. Dasto láchá ovttasbargošiehtadus diliid eanet rabas ja luohhtevaš gulahallamii Romssa suohkana ja Sámedikki gaskka áššiin mat gusket sámiide. Šiehtadus čuovvoluvvo doaibmabijuid bokte mat leat sierra fágakapihttalid vuolde bušeahtas.

Sámediggi lea álgán ságastallat gávpotgiielddaiguin Áltá, Bodáddjo ja Oslo. Dáid ságastallamiid vuodul galggašedje šaddat sierra ovttasbargošiehtadusat oasálaččaid gaskka. Ovttasbargošiehtadusaid bokte galgá sámi giella ja kultuvra nannejuvvot ja gozihuvvot namuhuvvon gávpotgielddain. Ovttasbargošiehtadusat galget maiddá váikkuhit árjjalaš gulahallama oasálaččaid ja sámiid gaskka guoskevaš gávpogiin.

Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat buot giielddaiguin ja fylkkagiielddaiguin mat leat sáme giela hálddašanguovllus. Dát válldahuvvot kapihttalid 4 Giella.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Árjjalaš rolla giielddaid guovdu.

- Ovttasbargošiehtadusa čuoovvoleapmi Romssa suohkaniin. Joatkit gulahallama gávpotgielddaiguin Áltá, Bodáddjo ja Oslo ovttasbargošiehtadusaid birra

Galgá váikkuhit:

- Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima goziheami gielddaid sámi álbmoga várás.

14.4 Gieldaođastus

Mihttomearri:

- Stáhta sámedipolitiikkii dávistettiin, mearriduvvon vuodđolágas, sihkkarastit ahte sámi vuoigatvuodát gozihuvvojit ja ahte sámi giella, kultuvra ja servodateallin ovddiduvvojit ráđđehusa gieldaođastusproseassas.

Gieldaođastusa áigumuššan lea ovttastahttit gielddaid. Stuorát gielddain mat eai leat nu ollu, galggašii leat buoret kapasitehta gozihit ja viidásetovddidit láhkageatnegahttojuvvon doaimmaid, addit buoret vejolašvuodaid báikegottiide ceavzit ja gozihit deatalaš eaktodáhtolaš doaimmaid. Dasto háliida Ráđđehus ahte ođastus galgá addit buriid ja ovttáarvosáš bálvalusaid ássiide, ollislaš ja oktiordnejuvvon servodatovddideami, ceavzilis ja ekonomalaš gievrras gielddaid ja nannoset báikkálaš demokratiija. Gieldaođastusas leat váikkuhusat sámi vuoigatvuodaide mat čatnasit gillii, bajásšaddamii ja oahpahussii, dearvvašvuhtii ja sosiálii, ja kultuvrii ja ealáhussii.

Sámedikki rolla gulahallamis ja ovttasbargobeallin proseassain sámi sisdoalu ovddideamis boahhteáiggi doaimmačoavdimiin stuorát gielddain, lea deatalaš. Deatalaš lea maiddái ahte Sámediggi searvá árrjalaččat proseassii ja lea oidnosis bealušteamen sámi beroštumiid dán proseassas sihke nátionála, regionála ja báikkálaš eiseválddiide. Sámedikki bargu gieldaođastusain lea čuoovvut ráđđehusa áššedovdilávdegotti proseassaid, proseassaid fylkkamánniiguin ja gielddaiguin. Dárbbášuvvo bagadeapmi ja ráđđeaddin gielddaide, sihke daidda mat leat siskkobealde sámegeiela hálddašanguovllu ja mat leat olggobealde dan. Dát siskkilda čoahkkimiid gielddaid ja Sámedikki gaskka. Gieldaođastusa olis áigu Sámediggi lágidity konferánssa man fáddán lea earret eará gieldaođastus ja vuodđudit olggobeale joavkku masa sámegeiela hálddašanguovllu gielddat servet. Danne vai sihkkarasttášeimmet buori gulahallama gielddaiguin.

Bargu gáibida nana hálldahuslaš čuoovvoleami, sihke go guoská barggu oktiordnemii ossodagaid gaskka ja barggu oktiordnemii olggobealde.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiguin:

- Árrjalaččat searvat gieldaođastusprosessii sihke guovddáš eiseválddiiguin ja regionála ja gielddalaš dásis.
 - Ásahit olggobeale joavkku masa sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja gielddat main leat ráját dáid gielddaide servet.
 - Searvat regionála resursajoavkkuide maid fylkkamánni jođiha.
 - Veahkehit rávvagiiguin ja bagadusain gielddaid ja fylkkagielddaid.
 - Lágidity gielddakonferánssa man fáddán lea earret eará gieldaođastus.

Galgá váikkuhit:

- Buori gulahallama sihkkarastima gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegeiela hálddašanguovlui.
- Sámi vuoigatvuodaid goziheami sihkkarastima gieldaođastusproseassas.
- Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima goziheami sihkkarastima gieldaođastusas.

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus	
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14		
	Gieldaodastusa čuovvoleapmi	a)	0	0	0	750	750	-
Submi			0	0	0	750	750	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

15 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš oainnu ja beroštumiid mat ovdánahttojuvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenas. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna gozihuvvo nationála ja riikkaidgaskasaš forain, ja ahte áššit mat leat deatalaččat ovdánahttojuvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Rájárastideaddji bargu dáhpáhuvvá nationála ja riikkaidgaskasaš forain ja arenain, ja dat leat ON, Árktalaš ráđđi ja davviguovlopolitihkka, Sámi parlamentáralaš ráđđi, Barentsovttasbargu, davviriikkalaš ovttasbargu, árktalaš ovttasbargu, Interreg, NASCO ja EU.

Sámi álbmogis leat guhkes árbevierut doaibmat árijalaččat riikkaidgaskasaš orgánain, erenoamážit Ovttašuvvan našuvnnain (ON), álbmotrievttálaš konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeanttaid ovddideamis ja čuovvoleamis máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaid nannema dihte. Dát bargu čađahuvvo ovttasbarguin ja solidaritehtain eará álgoálbmogiiguin.

Go mii leat álgoálbmot ovttasbargu máilmmi riggámus riikkain, de lea mis solidáralaš geatnegasvuohta veahkehit buoridit eará álgoálbmogiid dili. Seammás lea riikkaidgaskasaš lánka ja riekti mearrideaddji deatalaš min iežamet vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimis ja suodjaleamis.

Sámediggi lea bidjan stuorra resurssaid álgoálbmogiid máilmmikonferánsii ráhkkaneapmái, mii dollojuvvui čakčamánu 2014, erenoamážit dan bokte go lágidi ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsa Álttás 2013:s. Deatalaš lea buorre evalueren, čuovvoleapmi ja mielde váikkuheapmi, sihkkarastin dihte ahte doaibmabijut mat leat mearriduvvon WCIP2014 loahppadokumeanttas čuovvoluvvojit.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu gusket buot fágasurggiide Sámedikki doaimmas. Danne leat strategiijat ja doaibmabijut dán fágasuorgái bušeahta eará fágakapihtaliin.

Sámediggi áigu ráhkadit dieđáhusa Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra jagis 2015. Das biddjo vuoddu dasa movt eanet dárkilastit mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid.

15.1 Váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui

15.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 15.1.1 Čoahkketabealla - sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Innsatsområde	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Riikkaidgaskasaš bargu	8 908	1 486	1 486	2 509	1 023	68,8 %
Submi	8 908	1 486	1 486	2 509	1 023	68,8 %

15.1.2 Hálldahusdási resurssat – Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodat

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa bajideapmi leat mielde kapihttalis 18 Hálldahusdási doaibmagolot.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas (VUOR) lea ovddasvástádus čuovvovaččain:

- Vuoigatvuohta- ja láhkabargu.
- Veahkki ja bagadeapmi politihkkaovddideamis ja láhkabarggus buot fágasurggiin.
- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.
- Politihka ovddideapmi, sámediggeválggat.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas ledje 10 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

15.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Tabella 15.2 Čoahkketabealla - internasjonalt arbeid

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Riikkaidgaskasaš bargu	888	986	986	1 009	23	2,3 %
WCIP 2014 čuovvoleapmi	7 460	500	500	1 500	1 000	200,0 %
Riikkaidgaskasaš doaibmabijut	a)	560	0	0	0	-
Submi	8 908	1 486	1 486	2 509	1 023	68,8 %

a) Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui leat vuoruhuvvon kulturdoaibmabijuid vuolde

Oasseihtomearri 1:

- Álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš riekteovddideami buorideapmi.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sámediggi lea iešheanalisis aktevra ovttas earáiguin riikkaidgaskasaš barggus.
 - Bargat davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat nannen dihte sámi iešmearrideami.
 - Ráhkadit dieđáhusa Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra.
 - Nissonolbmuid vuoigatvuođat galget heivehuvvot lunddolaš oassin barggus álgoálbmogiid vuoigatvuođiguin.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

- Searvat riikkaidgaskasaš proseassaide ja váikkuhit norgga delegašuvnna mielde.
- Oainnusmahttit ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa prinsihpaid (ON álgoálbmotjulggaštus).
 - Heivehit ON álgoálbmotjulggaštusa prinsihpaid láhkačohtiin ja geavtlaš politihkas mat váikkuhit sámiiid ja eará álgoálbmogiid árgabeaivvi.
- Searvat prosessii mii čatnasa ON álgoálbmotbargui.
 - Čuovvolut doaibmabijuid mat leat WCIP2014 loahppadokumeanttas.
 - Váikkuhit davviguovloovddideami mii nanne sámiiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga.
 - Váikkuhit ruhtadeami vai álgoálbmogiin leat vejolašvuođat árjjalaččat searvat Barentsovttasbargui.
- Álgoálbmogiin galget leat vejolašvuođat árjjalaččat searvat riikkaidgaskasaš proseassaide.
 - Váikkuhit ruhtadeami vai organisašuvnnat sáhttet bargat sámiiid ovdánahttimiin riikkaidgaskasaččat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte stáhtat čuovvolut geatnegasvuođaideaset álbmotrievtti mielde.
- Ovttáárvosáš ovttaseallima ja vai buot álgoálbmogiin leat ovddidanvejolašvuođat.

Doarjja riikkaidgaskasaš bargui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
50000	Barentssekretariatet IKS	a)	316	350	350	359	9	2,6 %
50100	Sámiráđđi - Norgga juogus	a)	372	383	383	393	10	2,6 %
50200	Mama Sara Education Foundation	a)	100	153	153	157	4	2,6 %
50300	doCip	a)	100	100	100	100	0	0,0 %
Submi			888	986	986	1 009	23	2,3 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket riikkaidgaskasašbarggu doarjjanjuolggadusat.

WCIP 2014 čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
50000	WCIP 2014 čuovvoleapmi	a)	7 460	500	500	1 500	1 000	200,0 %
Submi			7 460	500	500	1 500	1 000	200,0 %

a) Prošeakta iežamet hálldus. Doaibmabidju lea válldahuvvon WCIP2014 loahppadokumeanttas, ja ráđi riikkaidgaskasaš ovddastusas.

Oasseihttomearri 2:

- Viiddis ovttasbargu sámiiid gaska riikarájáiid rastá.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Láhčit diliid ovttasbarggu nannemii rastá riikarájáiid Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.
 - Ovddidit ja nannet Sámi parlamentáralaš ráđi.

- Doarjut Ruošša beale sámiid sin ovddidanbarggu buorideamis.

Galgá váikkuhit:

- Sámi parlamentáralaš ráđđái buriid rámmaeavttuid sin bargui.
- Ahte Ruošša beale sámit sáhttet čađahit sin politihkalaš barggu.

16 Eará doaibmabijut

16.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaibmabijuide

Tabealla 16.1 16 Eará doaibmabijut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide	2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %
Organisašuvnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	500	515	515	529	14	2,7 %
dásseárvoorganisašuvnnaide	300	310	310	330	20	6,5 %
Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	52	125	125	0	-125	-100,0 %
Sámedikki konferánssat a)	1 801	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Čielggadeamit ja árvvoštallamat b)	831	1 052	1 052	0	-1 052	-100,0 %
Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	677	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Ávvudeapmi Troanddimis 2017	0	0	0	300	300	-
Submi	7 052	6 902	6 902	4 127	-2 775	-40,2 %

a) Konferánssat leat 2015:s biddjovuvvon doaibmabidjun fágakapihttaliin

b) Čielggadusat ja evalueremat leat 2015:s biddjovuvvon doaibmabidjun fágakapihttaliin

16.2 Sámiguoski statistihka Norggas

Tabealla 16.2 Sámiide guoski statistihka Norggas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
80100	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddážiin sámiguoski statistihka buvttadeamis.

Ruđat mannet publikašuvnna buvttadeapmái, ja Sámi statistihka almmuhuvvo juohke nuppi jagi. Dat almmuhuvvo boahhte háve 2015:s.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta kapihttalis 1500, poasttas Erenoamáš doaibmagolut Sámedikki ulbmiliidda lea biddjovuvvon 350 000 ru. Šiehtadusa mielde Statistihkalaš guovddážiin várre Sámediggi 375 000 ru sámiguoski statistihka buvttadeapmái Norggas.

16.3 Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide

Tabella 16.3 Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
55000	Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide	2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %
Submi		2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Sámi válдоorganisašuvdna lea riikaviidosáš organisašuvdna mas leat doaimmat viidát. Dat mearkkaša dan ahte doaimma ii leat ráddjejuvvon dihto servodatsuorgái. Organisašuvnna leat sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaimma.

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Bisuhit juohkelágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Norgga Sámiid Riikasearvi.
- Sámi álbmotlihttu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi. Muđui gusket sámi válдоorganisašuvnnaid doarjjanjuolggadusat.

16.4 Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

Tabella 16.4 Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
56000	Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	500	515	515	529	14	2,7 %
Submi		500	515	515	529	14	2,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Sihkkarastit ruhtavuodu bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide main lea ovddastus Sámedikkis.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá váikkuhit:

- Ruhtavuodu sihkkarastima bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide main lea ovddastus Sámedikkis.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi. Muđui gusket organisašuvdnadoarjjanjuolggadusat mat leat bellodagaid ja joavkkuid várás main lea ovddastus Sámedikkis.

16.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

Tabealla 16.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Avvik	Avvik
			2013	2014	2014	2015	15-Rev 14	i %
56200	Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum	a)	155	160	160	170	10	6,3 %
56200	Norgga Sáráhká Samisk kvinne-organisasjon	a)	145	150	150	160	10	6,7 %
Submi			300	310	310	330	20	6,5 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit juohkelágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi dásseárvoorganisašuvnnaid doarjjanjuolggadusat.

16.6 Ávvudeapmi Troanddimis 2017

Tabealla 16.6 Ávvudeapmi Troanddimis 2017

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Ávvudeapmi Troanddimis 2017	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			0	0	0	300	300	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

2017:s lea gollan 100 jagi das go vuosttaš sámi riikačoahkkin dollojuvvui Troanddimis. Ovttas Troanddima gielddain, Mátta-Trøndelága fylkkagielddain ja báikkálaš sámi birrasiguin pláne Sámediggi čalmmustit dán ávvudeami. Dán čalmmusteamis galgá maiddái rájárasttideaddji perspektiiva gozihuvvot.

17 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 17.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Politihkalaš dási doaibmagolut	25 831	22 991	22 491	24 039	1 048	4,6 %
Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	9 004	5 036	5 036	5 174	138	-
Submi	34 835	28 027	27 527	29 213	1 186	4,2 %

17.1 Politihkalaš dási doaimmagolut

Tabealla 17.1 Politihkalaš dási doaimmagolut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámedikki dievasčoahkkin	10 364	9 136	9 136	10 500	1 364	14,9 %
Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	2 699	2 150	2 150	2 208	58	2,7 %
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	542	900	900	900	0	0,0 %
Sámi parlamentáralaš ráđđi	259	900	900	900	0	0,0 %
Sámediggeráđđi	11 058	9 000	8 500	8 500	-500	-5,6 %
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	217	350	350	360	10	2,9 %
Sámedikki vuorasiidráđđi	574	400	400	411	11	2,8 %
Sámedikki váiddalávdegoddi	118	155	155	260	105	67,7 %
Submi	25 831	22 991	22 491	24 039	1 048	4,6 %

Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Ovddit jagiid rehketdoallogut čájehit ahte lea dárbu lasihit ruđa Sámedikki dievasčoahkkimii.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtii várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkimiidda, ja dievasčoahkkinjođiheaddji mátkegoluide go lea eará doaimmas Sámedikki ovddas. Dievasčoahkkinjođiheaddji buhtadus lea 80 % presideantta bálkkás.

Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda 600 000 ru, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikki politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat várrejuvnon dievasčoahkkinjođihangotti várás lea 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkereketoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čađahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnna dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkedieđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokátafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastimis Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimmaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodtu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešguđege sámedikkiid mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii, njealji ráđđelahttui ja politihkalaš Ráđdeaddái, ja das lea ruhta sámediggeráđi mátkegoluide ráđdečoahkkimiid ja eará doaimmaid ovddas Sámedikki ovddas.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNuL)

SáNuL ásahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SáNuL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SáNuL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidpolitihka. Vuorrasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Sámedikki váiddalávdegoddi

Sámediggi áshahii 2011:s Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálldašepmi doahttala hálldašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

17.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

Tabealla 17.2 Čoahkketabealla - váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 181	3 316	3 316	3 407	91	2,7 %
62100	Opposišuvvna bargoeavttu	1 013	1 720	1 720	1 767	47	2,7 %
62200	Doarjja 2013 sámediggeválgga listtaide	2 111	0	0	0	0	-
62300	Sámediggeválgga 2013	2 699	0	0	0	0	-
Submi		9 004	5 036	5 036	5 174	138	2,7 %

17.2.1 Hálldahusdási resurssat - dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjodihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikkis meannuduvvojit áššit Sámedikki čoahkkinnortnega ja eará njuolggadusaid vuodul, mat stivrejit áššemeannudeami Sámedikkis ja Sámedikki buhtadusnjuolggadusaid. Dasa gullá maid sámi Sámedikki jienastuslogu hálldašepmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamat beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvvnuarudaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čađaheamis ja odđa

sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđđi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaimmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš ja jorgaladdá áššiid gaskal dárogiela ja sámegeiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

17.2.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvvon politihkalaš joavkkuid Sámedikkis.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Doarjja opposišuvvna bargoeavttuide

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievadan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

18 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabella 18.0 Driftsutgifter administrasjon

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doaibmagolut	98 170	103 372	102 372	105 958	2 586	2,5 %
Kapasitetsøkning behandling av energisaker	0	0	0	1 000	1 000	-
Nybygg Karasjok 3 mnd. husleie	0	0	0	1 050	1 050	-
Nybygg Karasjok investering	0	0	0	3 000	3 000	-
SUM	98 170	103 372	102 372	111 008	7 636	7,4 %

18.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullet:

- Sámedikki hálddahusa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokten.
- Hálddahusa ja politihkalaš jođiheddjiid oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevisti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahkii ja dievasčoahkkinstábii. Válodoassi goluin leat bálkkát ja bargiidgolut. Buohkanassii leat Sámedikkis 2014:s sullii 140 jahkedoaimma.

Oktiibuot juolluduvvo 111 008 000 ru hálddahusa doaibmagoluide. Bušeahttalassáneamis lea árvoštallojuvvon 2,5 % bálká- ja haddelassáneapmi. Dasto lea válodojuvvon mielde lassáneapmi 4 050 000 ru ođđa vistái Kárášjogas, ja lea várrejuvvon 1 000 000 ru bargguide elfápmojođas ja eará energiija áššiide.

Sámedikkis leat gáibideaddji elfápmolinjaaaššit ja eará energiijaáššit mat galget meannuduvvot lagamus jagiin. Jagi 2015 stáhtabušehtas lea Oljo- ja energiijadepartemeanta bidjan 1 000 000 ru Sámediggái. Dát galgá buoridahttit Sámedikki kapasitehta energiijaáššiid meannudeamis ja addá Sámediggái buoret vejolašvuođa dustet hástalusaid go mii vuordit ahte energiijaáššit lassánit elfápmojođasnehta ja ođđa elfápmoohcamiid huksema geažil.

Bálká- ja haddegoarggun leat golut maid jahkásaččat ferte bidjat hálddahusa bušehttii. Jahkasaš bálkášiehtadallamat leat liigegolut maidda hálddahus ii sáhte váikkuhit. Vásihuslogut čájehit ahte bálká- ja bargiidgolut váldet dađistaga stuorát oasi ollislaš hálddahusbušehtas. Jos eat bija bálká- ja haddegoargnuma hálddahusa bušehttii, de mielddisbuktá dat duohta unnideami. Doaimma ja resurssaid ferte ođđasis vuoruhit.

18.1.1 Sámedikki kánturstruktuvra

Sámedikki kánturmálla lea geográfalaččat lávdan 8 iešguđet báikái mat leat dát:

Sámedikkis lea dan rájes go dat áсахuvvui leamaš lávdahálddahus ja váldohálddahus lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Sámedikki kantuvrrat leat deatalaš sámi guovlluin. Dat lea veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid viehka smávva bargomárkaniin.

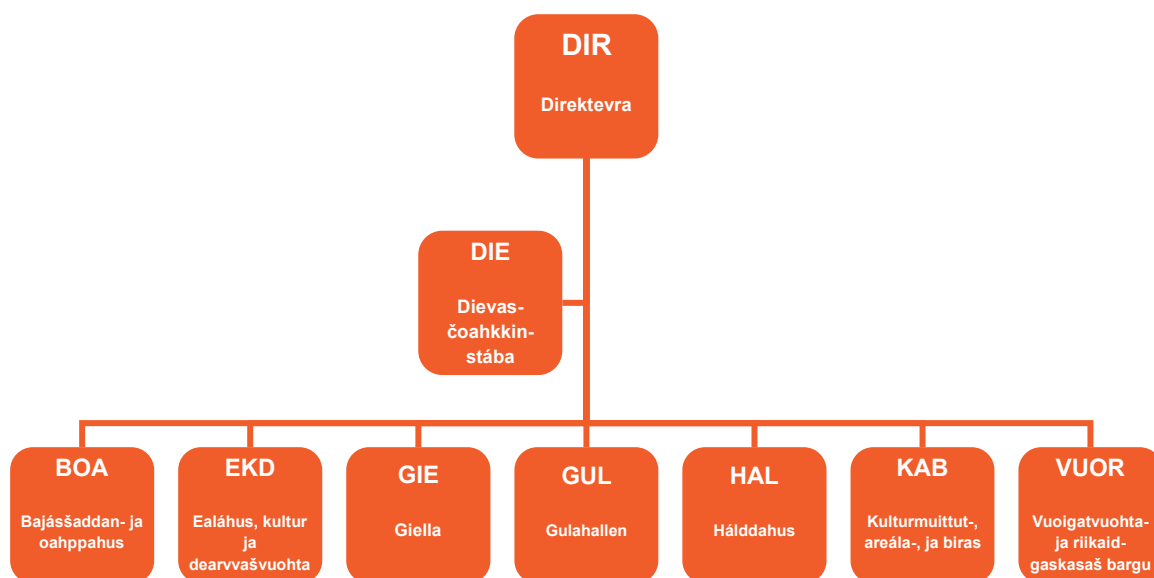
Mis lea vuodđun dat ahte buot min kánturbáikkít galget bisuhuvvot ja viidáseappot ovddiduvvot. Ain lea nu ahte guhkit áiggi vuollái mii háliidit ahte min kánturbáikkiin leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttiidahtti ja girjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáđđáset bargoveaga, geasuheaddji bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiidasamet. Min mihttomearri lea áсахit nana ja geasuheaddji kantuvrraid mat leat sullii dán sturrosaččat buot min kánturbáikkiin.

Sámediggi lea lihkostuvvan oazžut dakkár lávdaduvvon kánturmálle mas gealbobargosajit eai leat sorjaveččat báikkis. Báikkálaš kantuvrraide eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dán geažil sáhttet buot bargit bargat iežaset fágasuorggis dan kánturbáikkis gos háliidit. Spiehkastahkan sáhttet leat virggit main lea báikečatnaseapmi, erenoamážit ovdakánturbálvalusat ja regiovdnii čadnojuvvon kulturmuutosuodjalusvirggit.

Dakkár kánturmálle mas kánturbáikkít leat lávdaduvvon geográfalaččat, mielddisbuktá muhtun hástalusaid mángga dáfus. Mii fertet earret eará bearráigeahččat ahte mis leat buorit doaibmabijut mat sihkkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtujuohkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi mángga eará sámi ja dáža áсахusaiguin seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit almmuhuvvojit friija kánturbáikeválljemiin jos lea sadji. Mis eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid rabas virggiide ja kánturbáikki friijaválljen lea čájehan ahte mis lea stuorát válljenmunni go galgat virgádit gelbbolaš ohcciid iešguđet virggiide.

Ovttasbargu isitgielddaiguin ferte ovddiduvvot vai min virggit márkanfievrriduvvojit báikkálaččat ja ahte isitgielddat sáhttet lágídit ovdamearka dihtii láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

18.1.2 Organisašuvdnakárta

Sámedikki ossodagaid ja juhkosiid bargamušat leat válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

18.1.3 Hálldahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat vihtta juhkosat:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálldašii 6 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálldašii 7 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálldašii 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Ekonomijajuogus, mii hálldašii 6 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Bušeahtta- ja ovttastahttinjuogus, mii hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

18.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosat:

- Gulahallanjuogus, mii hálldašii 8 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Girjerádjuogus, mii hálldašii 4 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinnláhčimis. Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuohkima ja máhtu Sámedikki doaimma ja doarjjahálldašemi birra sámi servodagas.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi meannudii Sámedikki 2015 bušeahtta. Jagi 2015 stáhtabušeahthas lea evttohuvvon juolludussan 889 miljon ru sámi ulbmiliidda, mas Sámediggi hálldaša 426 miljon ru. Lávdegoddi lea meannudan sámediggeráđi bušeahttaevttohusa jahkái 2015.

Mearkkašumit

Nordkalottfolket lahttu, Toril Bakken Kåven ovddidii čuoovvovaš mearkkašumi:

Bušeahtta 2015

Deatlaš prinsihppan bušeahttabarggus lea ahte sihke politihkkáriin ja olbmuiin muđui lea vejolašvuohta áddet ja čuoovvut Sámedikki bušeahtta vuogas vuogi mielde. Bušeahtta lea okta dain deataleamos stivrendokumeanttain mii čájeha mo dat resurssat leat juogaduvvon mat bohtet stáhtas. Dat addá uhcit dieđuid das masa Sámediggi geavaha ruđaid, ja adnojuvvo uhcit stivremin dievasčoahkkima bealis.

Seammás lea guhká leamaš sávaldat ahte oazžut eanet dieđuid ja váikkuhanvejolašvuođaid ekonomiiiji Sámedikki hálldahuslaš barggus. Dan láhkai oaidná man ollu resurssat mat biddjojuvvojit iešguđet fágasuorgái, ja go lasihuvvo/vuoliduvvo, de lea álkit oaidnit mo galgá muddet resursageavaheami.

Lahttu háliida eanet rabasvuođa Sámedikkis, ja mii háliidit dakkár politihkalaš ja organiserema dáfus vuogádaga mii addá dárkileappo vuoruhemiid jagis jahkái. Oassin das háliida lahttu odđasisorganiseret bušeahtta osiid.

Lahttu háliida earret eará ášahit čuoovvovaš prinsihpaid bušeahttabargui:

- Hálldahuslaš poasttat juogaduvvojit ossodagaid mielde, mas bohtá ovdan galles barget juohke ossodagas, ja ossodagaid mátkegolut, bálkkát ja eará deatlaš golut spesifiserejuvvojit.
- Doaimmagolut juhkkujuvvojit váldopoasttaide vai sáhtta oaidnit mo doaimmagolut rivdet áiggi mielde..
- Sámediggi galgá duhtadit buot almmolaš gáibádusaid doarjagii reviderema ja dárkkisteami ektui, muhto seammás berre álkidahttit nu ollu go vejolaš álkidahttin dihtii sihke hálldahusa ja doarjjaohcciid barggu.

Ealáhus, luondu ja kultuvra.

Ealáhus ja nana čatnaseapmi lundui leat sámi kultuvrra geađgejuolggit. Lahttu háliidit váldofokusa ja “čohkama” ealáhusbarggus erenoamáš sámi ealáhusaid ektui, ja háliida maiddáa ahte luondu váldojuvvo mielde deatalaš beallin kulturáddejumis.

- ”Sámedikki geográfalaš doaibmaguovlu ealáhusaid várás” rievdaduvvo vuoruhuvvon geográfalaš guovlun. Eanet sámi guovllut váldojuvvojit mielde doppe gos dat lea lunddolaš, beroškeahtá ovttaskas gieldda mearrádusas. Gitta 20% rádjai ealáhusbušeahas sáhtá addojuvvot sámi ealáhusovddideapmái vuoruhuvvon guovlluid olggobealde. Dat sihkkarasttášii ahte buorit proševttat eanet sámi ealáhusaide ja fokusa sámi kultuvrii, sáhttet oazžut veahki Sámedikkis beroškeahtá das ássá go gávppogis vai vuoruhuvvon guovlluid olggobealde.
- Lundui gullevašvuohta lea deatalaš oassi sámi identitehtas, ja lea juoga mii čatná sápmelaččaid oktii beroškeahtá gielas. Nana ávkkástallankultuvra lea ain vuodđun sámi searvevuhtii. Dan mii fertet áimmahuššat ja viidáseappot ovddidit oassin sámi kulturovdanbuktimis. Poasta Kultuvra viiddiduvvo maiddáa fátmastit kultuvrralaš ávkkástallama ja luonddugeavaheami, ja oazžu bistevaš juolludemiid sierra vuoruhemiiguin. Dán láhkai oazžu eanet fokusa ja áddejumi das ahte luondu lea deatalaš oassi sámi kulturdoahpasis.
- Poasta ealáhus dahkkojuvvo ráinnasin ávkkástallamii sámi ealáhusaiguin. Sámi ealáhusat juhkkojuvvojit golbman váldopoastan:
 - Luondduealáhusat (eanadoallu, boazodoallu, guolástus ja eará guoskevaš ealáhusat)
 - Kultur- ja vásáhusealáhusat (duodji, sámi design, mátkeealáhusat ja eará guoskevaš ealáhusat)
 - Gelbbolašvuodábargosajit sámi ealáhusain.
- Ráhkaduvvo doaibmadoarjjaortnet daidda luondduealáhusaide mat dál eai oáččo doarjaga eará stáhta ásašusain.
- Ealáhusovddideapmi mearrasámi guovlluin galgá vuoruhuvvot erenoamážit, ovttas dakkár meahccealáhusaiguin go sáivaguollebivdu ja čohkken, mat eai leat olus vuoruhuvvon mánggaid jagiid.
- Árvvoštallojuvvo fas ásašit ovdeš Doarjjastivrra, mas lea ovddasvástádus ruđaid juogadeamis buot ohcanvuđot ortnegiin.
- Dain guovlluin gos evttohuovvojit doaibmabijut mearrasámi kultuvrra gáhttema ja ovddideami várás, berre maiddáa bovdet kvena birrašiid ovttasbargui, go dát leat dávjá čadnojuvvon oktii.

Lahttu háliida ahte bargu bušeahtha ođđasisorganiseremiin álggahuvvo farggamusat, vai dan sáhtá váldit atnui boahhte bušeahttameannudeami rájes juo. Várre ihtet proseassas eanet suorggit maid berre beavttálmahttit ja ođđasisorganiseret, juoga maid sáhtá váldit atnui barggu vuolde.

Evttohusat

Norgga Sámiid Riikasearvvi (NSR) evttohus Kirsti Gumsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera, Heika Muotka ja Beaska Niillas:

Evttohus 1

17.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Sámedikki dievasčoahkkimii lasihuvvo 1 040 000 ru ja šaddá 11 540 000 ru.

Dat vižžojuvvo:

18.0 Hálddahasdási doaibmagolut

Ođđa vistti Kárášjogas investeren unniduvvo 500 000 ruvnnui, ja šaddá leat 2 500 000 ru.

Tabella 14.4 Geldaodastusa čuovvoleapmi unniduvvo 540 000 ru ja šaddá 210 000 ru.

Evttohus 2

8.2. Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Oassemihhtomearri 4 Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegillii

Oassemihhtomearri ja tabealla sihkkovuoigatvuodát.

Ruđat (3000´) sirdovuoigatvuodát kapihttalii 8.2 Oassemihhtomearri 3 Doarjagat oahpponeavvováráhkadeapmái, AKT. 21000.

Bargiidbellodaga (Bb) evttohus Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen:

Evttohus 3

2 Váldosisdoallu

Ođđa vuosttaš teakstaosis,

Sámediggi áigu nannet fokusa mearrasámiid ja sin identitehtii, kultuvrii, servodateallimii ja gillii.

Mearrasámiid giella lea jávkan eanaš báikkiin dáruiduhttinpolitihka geažil mii čuožai garrasepmosit riddo- ja vuotnaguovlluide.

Sámediggi áigu vuoruhit barggu mearrasámiid identitehtain ja kulturáddejumiin ovddas guvlui. Jos galggaš ealáskahttit ja ođđasis lihkkadit sámegiella dán guovlluin, de lea dárbu nannet fuomášumi hástalusaid ja vejolašvuodaid. Dušše dan bokte ahte oažžut eanet sámiid mearrasámi guovlluin nannet sin identitehta ja kultuvrra oažžut eanet giellaguddiid riddo- ja vuotnaguovlluin. Ferte láchčit eanet kultuvrralaš ja giellalaš arenaid sámiide doaresbeale guovlluin. Sin iežaset kultuvrralaš rámmat ja iešáddejupmi fertejit leat vuodđun arenaide ja iežas identifiseren ferte leat mihttomearriin.

Rievdadus nuppi teakstaosis,

Sániid «eanaš olbmui » biddjovuoigatvuodát «álbmoga».

Rievdadus viđát teakstaosis,

Vuosttaš cealkaga loahpas rievdadus ... nannejuvuoigatvuodát sámi identitehta, kultuvrra, giella ja servodateallima....

Rievdadus viđát teakstaosis,

Maŋimuš cealka rievdaduvuoigatvuodát leat ná ...Sámediggi áigu čuoččuvuoigatvuodát ráđđehusa giellalávdegotti lávga ja buktit dasa dieđuid dáđistaga. Dát lávdegoddi lea deatalaš sámi identitehtii ja giellaovddideapmái.

3.1 Árvovuodđu

Ođđa teakstaosis maŋŋá vuosttaš teakstaosis:

Dásseárvu ja ovttáárvosašvuodát leat vuodđun Sámedikki doaimmas. Sámediggi áigu láchčit nu ahte sihke buot ahkásaš nissonolbmot ja almmáiolbmot leat ovttáárvosaš bealit sámi servodagas. Oktage ii galgga vealahuvvot su etnikkalaš, álgonationála, čearddalaš, liigeivnmi, giella, oskkoldaga, eallinoainnu dahje seksuála soju geažil.

Lasáhus njealját teakstaosis:

Bušehta ja politihka bokte sáhtta Sámediggi láchčit diliid nu ahte sámi ieža sáhttet ovddidit sin identitehta ja identitehta áddejumi. Sámedikki leahkima vuodđojurddan lea háhkat ovttáárvosašvuodát etnikkalaš gullevašvuodát rájáid rastá demokrátalaš vuogádaga bokte.

Rievdadus viđát teakstaosis:

Loahpas maŋimuš cealkagis rievdaduvuoigatvuodát leat ná...vuodđuduvvá sámi identitehtii, gillii ja kultuvrii.

Rievdadus guđát teakstaosis:

Lasihit sáni mii lea merkejuvvon alu bustávaiguin «Eatnigiela bokte nanosmuvvá kultuvra, identitehta ja ovttaskas olbmo gullevašvuohta »

3.3.1 Vuodđoláhka § 108

Ođđa mañimuš teakstaossi:

Sámediggi bivdá Stuorradikki rievdadit vuodđolága nu ahte sámit dohkkehuvvojit álgoálbmogin Vuodđolágas ja ahte láhka čállojuvvo sámegillii.

4.2 Ovddasvástádus sámegielas

Oasseihttomearri 4

Nubbi teakstaossi nubbi cealkka mii álgá ná sihkkojuvvo: "Čielggaduvvo maiddái livččii go áittardandoaibma..."

4.3 Sámegiela rámmaeavttut

Oasseihttomearri 4 dasa gullevaš tabeallain sihkkojuvvo ollásit.

4.4 Giellageavaheaddjit

Oasseihttomearri 1

Strategiija vuolde dasa gullevaš doaibmabijuiguin rievdaduvvo vuosttaš čuokkis.

"Ovttasbargguin gielddaiguin..."gielddaiguin sáni sadjái biddjojuvvo: "bajimuš nationála orgánaiguin"

4.5 Sámegiela geavaheapmi

Oasseihttomearri 1

Tabealla: Gielddaid guovttegielatvuođa doarjja

Vuollečujuhus postii: 10003 Porsáŋgu gielda - 340.000,- ru várrejuvvo njuolga Ájanas mánáidgárdái dáláš hámis, sierra mánáidgárdin.

Oasseihttomearri 2

Strategiija, Vuosttaš kuvlačuokkis, vuosttaš sáhcočuokkis

Sihkkojuvvo "Hálddašit sámi giellaguovddážiid" sadjái biddjojuvvo "Ásahuvvojit rámmašiehtadusat giellaguovddážiiguin gos lea aktivitehta"

Oasseihttomearri 3

Lasáhus vuosttaš teakstaossái mañŋá mañimuš kuvlačuoggá:

"Muhtun guovlluin lea sámegiela sajádat nu heittot ahte Sámediggi ferte váldit badjelasas árjjalaš rolla gielalaš doaimmaid háhkamis lagaš birrasis"

Strategiijaid vuolde dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Háhkat nuortasámi giellabirrasa Njávdamis
- Árjjalaš gulahallan Nuortasámi museain, Máttá-Várjjaga gielddain ja sámiiguin Njávdamis dainna áigumušain ahte doarjut giellaprošeavttaid Njávdamis.
- Háhkat sámi-kvena giellaguovddáža Čáhcesullui
- Árjjalaš gulahallan Čáhcesullo gielddain ja giellabirrasiguin sámi-kvena giellaguovddáža ásaheami birra.

5.2 Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras

Oasseihttomearri 2

Sátni "ulbmillaš" vuosttaš čuoggás sihkkojuvvo.

Oasseihttomearri 3

Strategiijat, vuosttaš kuvlačuokkis, ođđa sáhcočuokkis:

-Bargat dan ala ahte juohkit 30/70 sámi museaid doaibmadoarjaga. Seamma vuogi mielde go norgalaš museat ruhtaduvvojit, 30% regionála/báikkálaš dásis ja 70% guovddáš dásis.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Oasseihttomearri 2

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis

- Álggahit rámmašiehtadusaid sámi lágádusaiguin sámi musihka ja luđiid almmuheamis.

Oasseihttomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis

- Álggahit rámmašiehtadusaid sámi lágádusaiguin girjjálašvuoda almmuheamis

Oasseihttomearri 4

Buot mii guoská Noereh organisašuvdnii sirdojuvvo ođđa kapihttalii 5.6

5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Oasseihttomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Dáhkidit Stáhta huksenfitnodahkii Várdobáikki vistti prošekterema
- Bargat dan ala ahte stuorát oassi Savio dáidagis šattašii almmolaš opmodahkan ja čájáhussii

Oasseihttomearri 3:

Vuollečujuhus tabellii: Doarjja museaide

Akt: 15504 Deanu ja Várjjaga museasiida: 300.000 ru merkejuvvo Savio dáidaga oastimii

Oasseihttomearri 4

Vuollečujuhus tabellii: Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide

akt: 15016 Deanu ja Várjjaga museasiida 230.000 ru merkejuvvo Vuotnamárkaniid várás

Vuollečujuhus tabellii: Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide

Akt 15003 Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš 150.000 ru várrejuvvo ossodahkii Áltá – deaivadanbáiki, mearrasámi sisdoallu.

Oasseihttomearri 5

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa sáhcučuoggát

- Mearrasámi deaivadanbáikki ruhtadeapmi Álttás
- Ruhtadit nationála sámi govvaarkiiva huksema
- Ruhtadit sámi deaivadanbáikki Viestterálas

5.5 Sámi valáštallan

Oasseihttomearri, Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Oččodit speallanruđaid sámi valáštallanrusttegiidda, heargevuodjimiidda ja njoarostanrusttegiidda

Ođđa kapihtal

5.6 Sámi kulturorganisašuvnnat main ii leat oktavuoha válдоorganisašuvnnaide

250.000 ru várrejuvvo ohcanvuđot ortnegis ja dasa gusket seamma njuolggadusat go jagis 2014

6.2 Gaskkustandoaibma

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, sáhcučuokkis sihkkojuvvo “Evalueret sámi girjebussiid doarjjaortnega”

Ođđa kuvlačuoggát:

- Bargat dan ala ahte rievdadit bibliotekhalága

- Árvvoštallat dáhkádusa Stáhta huksenfitnodahkii máttasámi gelbbolašvuođabibliotehka ođđa vисти prošekteremii ja gulahallama bokte Norlándda fylkkasuohkaniin bidjat dan sierra ossodahkan fylkkabibliotehki.

Sámi girjebussiid doarjaga evalueremii gulli tabealla ja dasa gullevaš teaksta sihkkojuvvo.

6.3 Bibliotehkaovddideapmi

Konferánsa sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra birra sihkkojuvvo.

7.7 Čoahkketabealla – ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka

Tabealla ja sáhcučuokkis kuvlačuoggá vuolde sihkkojuvvo «Seminára mánáidgárddis ...»

8.2 Sámi oahppi vuoigatvuođat ja skuvlla sisdoallu ja árvovuođđu

Oassemihhtomearri 1

Tabealla 8.2 Oahppoplánaid ođasmahttin, sihkkojuvvo ollásit (sirđojuvvon hálddahussii)

Oassemihhtomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, goalmát sáhcučuokkis kuvlačuoggá vuolde «Árvvoštallat doarjagiid ...» sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo «Álggahit ovdakvalifiserejuvnon oahpponeavvoortnega dasa gullevaš rámmašiehtadusain lágádusaiguin »

Oassemihhtomearri 6

Sihkkojuvvo ollásit. Ovttas lea sirđojuvvon Sámi allaskuvlii ja oazžu juolludusaid doibmii máhtodepartemeantta bokte

Oassemihhtomearri 7

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin vuolde, vuosttaš kuvlačuoggá vuolde, ođđa vuosttaš sáhcočuokkis

- Váikkuhit oahpahasprošeavttaid ruhtadeami árbevirolaš mearrasámi luonddu- ja resursaávkkestallamis ja prošeavttaid maid mihttomearrin lea árbedieđuid gaskkusteami ja mearrasámi identitehta nannen.

9.4 Sámi dutkan

Oassemihhtomearri 3 2. sáhcočuokkis vuosttaš kuvlačuoggá vuolde «Lágidit seminára alit ...» sihkkojuvvo

Tabealla Seminára sámediggedieđáhusa ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkama birra, sihkkojuvvo.

9.5 Sámi servodaga gelbbolašvuođa dárbbu nannen

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

Nubbi kuvlačuokkis, logahallan sáhcočuoggá vuolde

- Alit oahppu mátta-, julev- dahje davvisámegiela, man oktavuodas mátta- ja julevsámegiella vuoruhuvvo badjeli go davvisámegiella
- Sámi mánáidgárdeoahpaheadjioahppu.
- Eará mánáidgárdeoahpaheadjioahppu studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Sámi oahpaheadjioahppu
- Eará oahpaheadjioahppu studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Buohccidivššár bachelor studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas

- Politiijastudeanttaide studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegiela 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Girkolaš oahppu nugo diakona, páhppa, katekehta ja kánttor studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegiela 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Bachelor boazodoalus.

10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Tabealla 10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat, sihkkovuvvo ollásit (sirđovuvvon hálddahussii).

11.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis

Oasseihttomearri 1

"Areála ja birasdiedáhus, rahpanseminára" sihkkovuvvo.

Oasseihttomearri 2

Vuosttaš teakstaoasis maŋimuš cealkaga maŋŋái:

Protect Sápmi galgá fállat gelbbolašvuoda vuoigatvuođoamasteddjiide geat háliidit šiehtadallat areála- ja resursagáibideaddji aktevrraiguin. Sámediggi vuordá ahte seamma gelbbolašvuohta fálluvvo mearrasámi vuoigatvuođoamasteddjiide.

Goalmát teakstaoasis: "Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat...." sihkkovuvvo.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

Vuosttaš kuvlačuoggás ..."sihkkarastin dihte sámi areála- ja birassuodjaleami " sihkkovuvvo.

Vuosttaš kuvlačuoggá vuolde goalmát sáhčočuoggái odđa sátni ...sámi eana- ja resursavuoigatvuođaid vejolaš rievttálaš ja politihkalaš čielggadeapmái.

Odđa kuvlačuokkis:

- Váikkuhit veahki prinsihpalaš riektečielggadanáššuide

11.5 Luondduvalljodat

Oasseihttomearri 1

Nuppi kuvlačuoggái Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- "Čuovvolit suodjalanproseassaid...." sadjái biddjovuvvo: "Doppe gos báikegottiid olbmot eai mieđa suodjaleapmái, ii áiggo Sámediggi ge miehtat.

11.6 Dálkkádat

Oasseihttomearri

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

Odđa sáhčočuokkis

- Searvat norgga stáhtadelegašuvdnii riikkaidgaskasaš šiehtadallanarenain

12.3 Kulturmuittuid hálddašepmi

Oasseihttomearri 2

Odđa sáhčočuokkis njealját kuvlačuoggá vuolde Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit galledanrusttega ruhtadeami Ceavccageađggi kulturmuittoguovllu oktavuodas

13.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Oasseihttomearri 1

Vuosttaš kuvlačuoggái lasáhus: Dasto váikkuhit stuorát fokusa álbmotriektái ealáhuspolitihkas mas sáhtta leat váikkuhus sámi servodahkii.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

Vuosttaš kuvlačuokkis, ođđa sáhčočuoggát:

- Oččodit konsultašuvdnarievtti boazodoallošiehtadallamiid ovddabealde
- Čuovvolit Vuotnaguolástuslávdegotti árjjalaččat ja lávga gulahallat dainna (sirdojuvvo nuppi kuvlačuoggás vuosttaš kuvlačuoggái)

Maŋimuš sáhčočuokkis «Čuovvolit mearrasámiid strategiijaid álbmotčoahkkimiid doallama bokte» sihkkojuvvo

Nubbi kuvlačuokkis

Sáhčočuokkis «Čuovvolit boazoprográmma ...» sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo «Čuovvolit Innovašuvdna Norgga relevánta prográmmaid

Goalmmát kuvlačuokkis Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin vuolde, ođđa sáhčočuoggát

- Bargat dan ala ahte boraspiret geahpeduvvojit ja ahte Stuorradiggi bidjá ođđa nállemihtuid
- Bargat dan ala ahte boraspirebiiret A unniduvvojit areálaid dáfus
- Bargat dan ala ahte álggahuvvo gonagasgoaskimiid hálddašeapmi
- Bargat dan ala ahte buhtadusortnet dávista duohta vahágiidda
- Bargat dan ala ahte šaddá ovddasmani proseakta boraspiriid báikkálaš hálddašeamis

Vuosttaš sáhčočuoggá juohkin «Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa» mii lea oktan sáhčočuoggán ja «Čavgadet oktavuolta guovddáš oassálastiiguin» biddjojuvvo sierra čuokkisin.

13.3 Geasuheaddji báikegottit

Oassemihttomearri 1

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin, ođđa sáhčočuoggát vuosttaš kuvlačuoggá vuollái

- Bargat dan ala ahte eanet ruhtaduvvošii smávtilágan buvttadeapmi Innovašuvdna Norgga bokte
- Ovttasbargošiehtadusa bokte Innovašuvdna Norggain bidjat stuorát fokusa Innovašuvdna Norgga kulturealáhusáŋgiruššamiid.
- Čuovvolit Innovašuvdna Norgga ođđasis organiserenproseassa dainna áigumušain ahte Davvi-Norgga báikkálaš kantuvra bisuhuvvo.
- Čuovvolit luondduluossaguovddáža ásaheami Detnui

14.2 Regionála ovttasbargu

- Gulahallagoahtit vejolaš sámi kulturoaivebáikkiiguin

14.3 Báikkálaš ovttasbargu

Mihttomearri:

Cealkagii ođđa sánit: "Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi identitehta ovddideapmái, gillii...."

Identitehta ferte biddjojuvvot ovdal sámi kultuvrii ja gillii.

Čoahkketabealla 14.3 "Giellaodastusa čuovvoleapmi" sihkkojuvvo ollásit ja 500.000 ru sirdojuvvo hálldahusdási goluide.

Ođđa tabealla man namma lea «Ovttasbargošiehtadusaid giellaiguin čuovvoleapmi»

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin vuollái, vuosttaš kuvlačuoggá vuollái ođđa sáhčočuoggát

- Váikkuhit nannoseappo mearrasámi fokusa ruhtadeami Álttás, sámi deaivadanbáiki.
- Váikkuhit sámi musihka gelbbolašvuoda guovddáža ovdaproševtta ruhtadeami Romssas.
- Váikkuhit proseassaide sámi kulturoaivebáikkiid ásaheami ektui.

Ođđa oassemihttomearri «Gávpotpolitihkalaš seminára»
 Čuvgehit sámi servodaga hástalusaid urbaniserema, guovddáštahttima ja fárrema oktavuodas giliin gávpoigiidda. Seminára lágiduvvo ovttas Norgga Árktalaš universitehtain.

Ođđa tabealla man namma lea «Gávpotpolitihkalaš seminára»

15.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Oassemihttomearri 1

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin

Vidát kuvlačuoggái, ođđa cáhcuoakkis

- Váikkuhit sámi searvama EO:i ovttasbargguin Davvi-Norgga EO-kantuvrrain.

Akt 50000 unniduvvo 500.000,- ruvnnuin

Ođđa poasta riikkaidgaskasaš barggu doarjjaortnegii:

Ovttasbargu Davvi-Norgga EO-kantuvrrain Brüsselis – várrejuvvo 350.000 ru.

17.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Sámedikki dievasčoahkkin

Sámedikki dievasčoahkkinii lasihuvvo 150.000 ru ja teaksta nuppi teakstaoasis rievdaduvvo. «Dasa lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágalávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamii 750.000,- ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša »

Tabealla

Akt 12800	Čállinravagirji	-500
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida	-230
Tab 6.2	Sámi girjebussiid doarjaga evalueren	-400
Tab 6.3	Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	-100
Tab 7.7	Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birra	-50
Tab 8.2	Sámi oahpponeavvuid ovddidandoarjaga evalueren	-400
Akt 21030	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	-3000
Akt 22000	Sámi allaskuvlla (Ovttas)	-1000
Tab 9.4	Seminára alit oahpu ja dutkama sámediggediedáhusa oktavuodas	-150
Tab 11.2	Areála ja birasdiedáhusa rahpanseminára	-200
Tab 14.4	Gieldaođastusa čuovvoleapmi	-750
Tab 8.2	Oahppoplánaid revideren	-500
Tab 10.5	Sámi humána biologalaš ávdnasat	-300
akt 50000	WCIP čuovvoleapmi	-500
Tabell 18	Ođđa visti Kárášjogas investering	-500
	Submi	-8580
	Bušehtti	
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida, Savio dáidaga oastimii	300
Akt 15505	Várdobáiki	500
Akt 15506	Davviálbmogiid guovddáš	500
	OS Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáš – merkejuvvo Álttá ossodahkii,	
Akt 15003	deaiivadanbáiki, mearrasámi sisdoaluin	150
Akt 15013	Sjeltie-Sámi kulturpárka	150
Akt 15016	Deanu ja Várjjaga museasiida	230
Tab 5.4	Mearrasámi duodjedállu	200
Tab 5.6	Sámi oahpponeavvut - GLR	100

Tab 5.6	Sámi kulturorganisašuvnnat main ii leat oktavuohta válдоorganisašuvnnaide	250
Akt 21130	Árbediehtu ja sámi meahceávkkestallan vuodđoskuvllas	500
Akt 40000	Doarjja vuodđoealáhusaide	1760
Akt 41030	Vuodđudus Duodjeinstituhtta	400
Ođđa Tab		
14.3	Ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmi Romssa ja Álttá suohkaniiguin	600
Ođđa Tab		
14.3	Gávpotpolitihkalaš seminára	250
Tab 15.2	Ovttasbargu Davvi-Norgga EO kantuvrrain	350
Tab 17.1	Sámedikki dievasčoahkkín	890
Tab 18.0	Hálddahusdási doaibmagolud	1350
Ođđa Akt	FA Sápmi	100
	Doaibmabijuid submi	8580

Evttohus 4

Árja evttohus, Laila Susanne Vars

Rievdadusevttohus:

Kapihtal 2 Válđosisdoallu

Vidát teakstaoassi, olles teakstaoassi ráđi dieđáhusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Álgoálbmotkonferánsa Áltá 2013 ja ON válđočoahkkima álgoálbmogiid máilmmikonferánsa (WCIP 2014) leat leamaš deatálaččat álgoálbmotvuoigatvuodaid ovddideapmái oppamáilmmálaččat ja dáid vuoigatvuodaid dohkkeheapmái našuvnnalaččat. Sámediggi áigu ain váikkuhit dasa ahte álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodát implementerejuvvojit nu mo dat leat hábmejuvvon earret eará ON álgoálbmotjulggastusas. Sámediggi oaidná ahte WCIP 2014 loahppadokumeantta sisdoalu ferte oahpásmahttit siviila sámi servodahkii, sámi organisašuvnnaide ja ášahusaide, ja ahte stáhtain lea erenoamáš ovddasvástádus veahkehit ekonomalaččat vai loahppadokumeantta mihttomearit duohtandahkkojuvvojit.”

Guđát teakstaoassi, olles teakstaoassi ráđi dieđáhusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Sámediggi oaidná ahte ráđdehusa suohkanodastus, vejolaš suohkanovttastusaiguin, buori muddui sáhtta váikkuhit sámi bálvalusfálaldagaide riikka sámi álbmogii ja sin eallindiliide. Sámediggi oaivvilda ahte suohkanodastusas galgá leat sierra mihttomearrin váikkuhit sámi giela ja kultuvrra nannema suohkaniin. Giellalávdegoddi maid ráđdehus nammadii 2014:s, sáhtta váikkuhit dasa ahte sámegiela stáhtus ja suohkaniid sámi bálvalusfálaldat nannejuvvo.”

Čihččet teakstaoassi, olles teakstaoassi ráđi dieđáhusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

”Sámediggi oaidná stuorra hástalusaid sámi vuodđoealáhusain, erenoamážit go guoská nuoraid rekrutteremii árktaš eanadollui. Ráđdehus lea geahpedan oktiibuot 6 miljovvna juolludusain Sámediggái, juolludusat maid Sámediggi guhkit áiggi lea ožžon boazodoallošiehtadusa- ja eanadoallošiehtadusa bokte. Dat mearkkaša ahte dakkár doarjjaortnegat heaittihuvvojit, mat posiitiiva láhkai leat váikkuhan bisuhit ealli eanadoalu muhtun sámi guovlluin, ja váikkuhan stuorát árvoháhkamii ja ovddideami boazodoalus. Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte oazžut nannejuvvot Sámedikki ealáhusdoarjjaortnegiid nu ahte dat váikkuhit mánggabeallásaš ealáhuseallimii váikkuhanguovvlus, dat guoská earenoamážit sámi lotnolasealáhusaide mat sorjet das ahte maiddái Sámediggi doarju dáid ealáhusaid mat leat min servodaga deatálaš kulturguoddit.”

Kapihtal 3, vuollekapihtal 3.1;

Vuosttaš cealkka sihkkojuvvo ja sadjái boahtá:

"Sámediggi lea sámi álbmoga álbmotválljen parlameanta Norggas."

Kapihtal 4.2

Oassemihttomearri 3:

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin, vuosttaš kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

- Kártet man ollu váidagiid fylkkamánnit ja eará váiddaorgánat, dás máiddái dálá nationála ja báikkálaš áittardanorgánat nu go Dásseárvo- ja vealahusáittardeaddji, leat ožžon gielalaš vealaheami ja/dahje váilelaš sámegeielfálaldaga oktavuodas.

Kapihtal 4.5 Sámegeiela geavaheapmi, Oassemihttomearri 3:

Kuvlačuokkis 6, lasáhus:

- Váikkuhit báikenammaproševttaid ruhtadeami, erenoamážit proševttaid Finnmárrkkukommišuvnna barggu oktavuodas.

Kapihtal 4.5, Oassemihttomearri 4: Árijjalaš čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuide

Ođđa kuvlačuokkis " Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin " vuollái:

- Ásahit lagat ovttasbarggu dakkár organisašuvnnaiguin mat barget sámi oahppováillagiid dili buoridemiin ja kártemiin, ja ovddidit doaibmabijuid mat váikkuhit rievttalašvuoda ja buhtadusa oahppováillagiidda.

Ođđa oassemihttomearri 5: Dáruiduhttinpolitihka guorahallankommišuvdna

Dáruiduhttinpolitihkas lea leamaš issoras stuorra váikkuhus sámi servodahkii, ja lea earret eará mielddisbuktán ahte ollu sápmelaččain lea rivvejuvvo ja rihkkujuvvo sin sámi identitehta ja sii leat massán vejolašvuoda oahppat sámegeiela. Dáruiduhttinpolitihkas lea leamaš negatiiva váikkuhus mánggaid buolvaid sápmelaččaid sámegeiela geavaheapmái. Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo almmolaš guorahallan ja kárten dáruiduhttinpolitihka mihttomeriin, čadaheamis ja váikkuhangaskaomiin sápmelaččaid guovdu. Erenoamážit dárbbášuvvo kártet earret eará sámi internáhtamánaid ja ohppiid duohta diliid, go geahččá mánaid vuoigatvuodaid nationála ja riikkaidgaskasaš rievtti vuodul.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

Ovttas Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain ja eará guoskevaš departemeanttaiguin, álggahit almmolaš guorahallama das mo váilelaš oahpahus sápmelaččaide ja dáruiduhttinpolitihkka leat váikkuhan sámi álbmogii, dás máiddái dáruiduhttinpolitihka mihttomeriid, čadaheami ja váikkuhangaskaomit sápmelaččaid guovdu, ja árvvoštallat gávdnosiid Norgga lágaid ektui ja daid álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid ektui mas Norga lei ja lea čadnojuvvo.

Kapihtal 11 Areálat ja biras

Oassemihttomearri 2:

Ođđa vuosttaš kuvlačuokkis " Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin " vuollái:

- Ásahit bagadanortnega daid sámi vuoigatvuodaeiggiid várás geat ovddidit vuoigatvuodagáibádusa Finnmárrkkukommišuvdnii.

Kapihtal 13.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut:

Ođđa teaksta mihttomeriid vuollái, ođđa nubbi avsnihhta:

Árktalaš eanadoallu lea deatalaš sámi kulturguoddi, árktalaš eanadoallu dárbbáša sierra váikkuhangaskaomiid vai sihkkarastojuvvo ceavzilvuolta. Sámediggi háliida nannet rekrutteren- ja árvoháhkandoaibmabijuid sámi guovlluid eanadoalus. Sámediggi lea deatalaš eaktudeaddji sámi meahccealáhusaide, boazodollui ja eanadollui.

Oassemihttomearri 1, rievdadus vuosttaš kuvlačuoggás:

- Dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttuid sihkkarastin vuodđoealáhusaid várás ja daid vuoigatvuodávuođu nannen.

Ođđa čuoggát " Strategijja dasa gullelaš doaibmabijuiuin " vuollái:

-Doarjut árjjalaččat sámi lotnolasealáhusaid, ja nannet ealáhusovttastusaid riektesuodjalusa lágain.

-Váikkuhit dasa ahte ovddidit doaibmabijuid mat ožžot nuoraid ja nissonolbmuid ánggiruššat eanadoaluin ja lotnolasdoaluiguin.

-Heivehit Sámedikki doarjjaortnegiid eanadoalu doallobiergasiid oktasašinvesteremiidda ja váikkuhit dasa láchimii sámi guovlluin (oktasašdoaimma).

Tabealla, rievdadus vuoruhemiin:

Kapihtal 4 Giella

Akt 12500 Giellakampánja	-200
Tabealla 10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat	-300
Tabealla 14.4 Suohkanodástusa čuovvoleapmi	-750
Akt 50000 WCIP čuovvoleapmi	-500
Tabealla 8.2 Oahpponeavvoráhkadeami doarjagiid árvoštallan	-400
Akt 21030 Oahppodahkosiid jorgaleapmi ja heiveheapmi	-3000
Tabealla 9.4 Seminára alit oahppu ja dutkan	-150
Submi geavahussii	-5300

Sisa bušehtii

Akt 21130 Árbediehtu ja sámi meahccegeavaheapmi vuodđoskuvllas	500
Akt 41030 Vuodđudus Duodjeinstituhtta	300
Tabealla Čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Romssa ja Álttá suohkaniiguin	400
Akt 22000 Sámi oahpponeavvoportála	1000
Akt Ny FA Sápmi	200
Akt 22300 Sámi allaskuvla	400
Tabealla 1.2 Sámi vuoigatvuodáid eará čuovvoleapmi	450
Tabealla 13.2 Doarjagat vuodđoealáhusaide	2000
Akt 15302 Deanu mánáidteáhter	50
Ođđa tabealla 41010 Meahccealáhusat ja viidásat ráhkadeapmi (2000)	
Ođđa tabealla 41011 Sámi mátkeeallin (1000)	
Submi rievdadusat	5300

Ovddádusbellodaga evttohus, Geir Are Wintber:

Evttohus 5

Čuovvovaš evttohus biddjojuvvo ráđi árvalusa sadjái ollásit, ja galgá áddejuvvot ollislaš molssaektosaš evttohusan:

SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ VUORUHEAMIT 2015:

	Ráđi evttohus	Ođđa evttohus	Erohus
Giella	78 764	59 073	-19 691
Kultuvra	105 693	79 269	-26 423
Girjeráđju	9 447	9 447	0
Mánáidgárddit	11 405	8 553	-2 851
Vuođđooahpahus	26 825	20 118	-6 706
Alit oahpahus ja dutkan	3 750	1 875	-1 875
Dearvvašvuohta ja sosiála	3 996	1 998	-1 998
Areálat ja biras	2 700	0	-2 700
Kulturmuutosuodjalus	3 150	0	-3 150
Ealáhusat	31 531	17 000	-14 531
Báikkálaš ja regionála ovttasbargu	2 750	0	-2 750
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu	2 509	0	-2 509
Eará doaibmajut	4 127	2 500	-1 627
Politiikalaš dási doaibmagolut	29 213	26 291	-2 921
Hálddahušdási doaibmagolut	111 008	105 457	-5 550
Doaibmagolut oktiibuot	426868	331581	95287

OPPALAČČAT BUŠEAHTA BIRRA

Sámedikki oainnu mielde lea sámedikki doibmii biddjon ollu stuorit rámmaT vuođđun go lea dárbbalaš. Buot dat bargosuorggit main sámediggi lea fárus, berrejit gieđahallot dábálaš norgga demokrátalaš hálddašanvuogádagas. Dan muddui go Sámedikki evttohus mielddisbuktá ahte atno unnit ruhta go Sámedikki sisabohtu lea, biddjojit dat ruđat fondii dassá go šaddá dárbu daidda. Norgga vearromáksiid ruhta galgá álo atnot buoremussan eanemus olbmuide.

Samedikki politiikalaš dási doaibma

Sámediggi oaivvilda ahte politiikalaš organiseren sámedikkis nu guhka go lea Sámediggi, berre vel eanet beavttálmahttojuvvot. Sámediggi bidjá vuođđun evttohuvvon unnidemiin 4 deaivvadeame 2015:s.

Sámedikki hálddahuš

Sámedikki hálddahuš lea stuora oassi Sámedikki bušeahatas. Sámedikkis lea unnit dárbu hálddahušlaš resurssaide go bidjá vuođđun ahte Sámedikki doaibma unniduvvo. Sámedikki áigumuš lea oppalaččat beavttálmahttit Sámedikki hálddahusa viđain proseanttain.

Váikkuhangaskaoamit

Sámediggi oaivvilda ahte njuolggadusat mat gusket almmolaš ruđaid juolludeapmái, galget leat ovttaláganat buot joavkkuide. Dat guoská maid sohkašbelliid dásseárvosaš meannudeapmái.

Dat doarjagat maid Sámediggi hálddaša, berrejit sirdot dábálaš demokrátalaš välljejuvvon hálddašanorgánaide Norggas.

Sámediggi bivdá ášši 2015 vuosttaš kvartálas mas Sámedikki doarjagiid vuodđu biddjo daid prinsihpaid mielde mat leat dán bušeahhtadokumeanttas.

Sámedikki vuoruheamit 2015:

- Doarjagiid njuolggadusat eai leat čatnon etnisitehtii, oskui, sohkabeallái eaige gos don boadát.
- Unnidit Sámedikki hálddahusa
- Bargat dan nala ahte Sámedikki doarjjaortnegat sirdojuvvojit dábalaš hálddašanvuogadahkii
- Ahte Sámediggi ieš gokčá goluid báikedeidoštallamiid oktavuodas, ja ii bija mávssu barggaheaddji nala.

VÁIKKUHANGASKAOAMIT

Sámediggi áigu unnidit váikkuhangaskaomiid geavaheame. Doarjagat ealáhusovdáneapmái berrejit biddjot dábalaš doarjjaortnegiidda ealáhusaid várás mat juo gávdnojit. Sámediggi lea vuostá doarjagiidda mat olggušit, ja oaivvilda ahte almmolaš ruhta eaktodáhtolaš organisašuvnnaide berre addot dakkár vuogi mielde mii ii olgguš ja mii addá buot ássiide beroškeahhtá makkár čearddalašvuohtha lea seamma rivttiid ja vejolašvuodaid.

Sierrašiehtadus sámi dáiddaorganisašuvnnaide váldo eret ollislaččat.

GIELLA JA OAHPAHUS

Sámediggi oaidná ahte dárogiella ja sámegiella leat ovttašasas gielat. Liikká lea eaktun ovtta našuvdnii ahte olbmui lea oktasaš gielalaš vuodđu. Danne ferte dárogiella leat váldogiella norgga skuvllain. Suohkaniin sámegiella hálddašanguovllus berre goit fállot sámegiella eaktodáhtolaš giellan, ja sámegiella berre sáhttit válljet nuppigiella sadjái. Dakko bokte nannejuvvo sihke dárogiella váldogiellan, ja sámegiella. Galget leat doarvái sámi oahpponeavvut diekkár oahpahussii. Eaktun ohppiid válljenvejolašvuoda čađahit lea ahte leat doarvái sámegielat oahpaheaddjit.

Sámediggi ii hálit ahte suohkaniidda sámegiella hálddašanguovllus galgá leat bággu geavahit sámegiella muhto ahte galget ieža dan mearridit ja maid dan man ollu sámegiella geavahuvvo. Sámediggi oaidná ahte dat ortnet giellahálddašanguovlluin ii leat dat rievttis váikkuhangaskaopmi buoridan dihte sámegiella ja vai giella bissu.

Ferte geahččat vejolašvuoda čohkket iešguđetlágán sámi giellaid. Dat sáhtta dahkat sámegiella nannoseabbon, seammás go šaddá mihá hálbbit.

Otne ii gávdno makkárge diehtu man ollugat geavahit sámegiella. Dat mearkkaša ahte váikkuhangaskaomit dán suorggis leat vuodustuvvon navdimii. Sámediggi áigu evttohit ráđdehussii kártet sámegielagiid logu ja orrunbáikki. Sámediggi oaidná ahte bargu sámegielain ja oahpahusain gillá go eai gávdno makkárge dieđut man ollugat duodái geavahit sámegiella dehe geain lea sámegiella eatnigiellan. Raporta “Sámi logut mitalit 6” čájeha hui čielgasit ahte dat lea hástalus.

Vai váikkuhangaskaomiid geavaheapmi šaddá beaktileabbo, ja vai šaddá buoret ulbmiljoksan das ahte eambbogat hupmet sámegiella, lea áibbas dárbbaslaš ahte sámedikkis lea buoret diehtovuodđu sin politihkkii.

Sámediggi bivdá ráđi bidjat johtui barggu oazzun dihte jahkásaš gova man ollugiin lea iešguđet sámegiella eatnigiellan Norggas, ja gos sii orrot. Sáhtašii vaikko geahččat dan kvena vuogi mo registreret dán.

Prinsihpalaččat áigu Sámediggi heaittihit buot stipeandaortnegiid oahpahussuorggis, go dakkár ortnegat fertejit gustot buohkaide.

Sámedikki vuoruheamit 2015:

- Vuoddoskuvlla oahppit galget beassat válljet sámegeiela eaktodáhtolaš giellan ja dat lea nubbingiella oahpahusa sadjái.
- Ovttahttit buot stipeandaortnegiid
- Sihkkarastit sámi girjjálašvuoda ja oahpponeavvuid odđasit almmuheami, ja maid dubbet dáža ja olgoriikka filmmaid ja ráidduid mánáide.
- Váikkuhit ovdáneame neahhta ja digitála oahppovuoduin
- Bidjat johtu barggu oazžun dihte dieđu man ollugat geavahit sámegeiela
- Heaittihit giellahálldašanguovlluid ja daid sadjái ásaht eambo ulbmillaš váikkuhangaskaoami
- Heaittihit giellaguovddážiid

SÁMI KULTUVRRA

Sámediggi oaidná dehálažžan ja riggudahttin Norgii doalahit sámegeiela, kultuvrra ja árbevieruid dain guovlluin gos sámit árbevirolaččat leat ássan ja gos sis lea leamaš sin doaibma. Bargu sihkkarastindihte dan berre dahkkot dábalaš álbmotválljejuvnon orgánaid čađa dehe orgánaid čađa mat vulget doppe, ja leat eaktodáhtolaččat. Dát guoská sihke valástallamii ja teáhterii, festiválaide, dáiddadoaimmaide ja museaide.

Almmolašvuodas lea ovddasvástádus doalahit sámegeiela ja kultuvrra ja maid sámi árbevieruid badjin. Girjebusset doalahuvvojit.

Sámediggi vuoraha 2015:

- Bargat dan nala ahte buohkaide šaddet rabas doarjjaortnegat

EALÁHUS

Ealáhussuorggi vuodđun, nugo buot eará sursggiide, lea sámedikki prinsihppa ahte ovttá ládje meannudit buot čearddalaš joavkkuid. Dat mielddisbuktá ahte buot ortnegat mat leat earkiljoavkkuide jurddašuvvon, fertejit heaittihuvvot.

Duodji

Duodji lea mielde doalaheame sámi kultuvrra ja árbevieru. Nu lea maid duodji dehálaš turistadoaimmaide sámi guovlluin. Sámediggi áigu doalahit fágaoahpahusa duojis skuvllas. Seammás oaidná sámediggi nu go boahťa ovdan duodjediedáhusas, ahte ealáhusas leat hástalusat boahťeáiggis.

Sámedikki vojuheamet 2015:

- Láhčit eanet ealáhusvuodot ja odđa boahťeáiggi guvlui duoji.

Mátkealáhus

Mátkealáhus lea dehálaš bargguide ja árvoháhkamii miehtá riika, ja erenoamážit boaittoealguovlluin. Norgga mátkealáhusas lea stuora vejolašvuodta stuorrut, erenoamážit go Norggas leat mihtilmas kvalitehtat go lea nu gelddolaš luondu ja kultuvrra mii galggašii geasuhit odđeáigásaš turisttaid.

Sámediggi oaivvilda ahte dát ealáhus ferte mihá eambo ealáhuspolitihkalaš dássái nu ahte rámmaeavttut buoriduvvoše.

Sámiin leat, Sámedikki árvvoštallama vuodul, eará ja gelddolaš ovdamunit nugo unnitálbmot iežas kultuvrrain ja árbevirolaš eallimiin, das mii guoská mátkealáhussii. Lea dehálaš ahte maid láchčojuvvo dilli ovdánahttit mátkealáhusa nu go omd skohtermátkkiid.

Sámediggi háliida loaččadit oainnu dasa mii guoská mohtorgeavaheapmái luonddus dálvet. Luottaid mat eai doalahuvvo rabas dálvet, ja boares máđijaid berre sáhttit atnit skohterluodan. Lassin dasa

berrejit ráhkaduvvot eará báikkít gos sáhhtá vuoddjit. Sámediggi lea ilus go Ovddádusbellodat – Olgešrádđehus lea rahpan vejolašvuoda ložžet dien.

Sámedikki vuoruheamit 2015:

- Nannet Norgga mearkagálvohuksema mátkkoštanbáikin, earret eará sámi kultuvra.
- Mátkealáhus galgá leat seamma dásis go eará ealáhusat main lea gilvohallan.

AREÁLA, KULTUVRA JA BIRASGAHTTEN

Sámediggi háliida dakkár guovllugeavaheame mii vuhtiiváldá olles álbmoga ja buot ealáhusaid, ja maid kulturmuittuid.

Iešguđetlágán beroštumit leat áiggiid čađa buktán hástalusaid eananhálddašeapmái ollu báikkiin. Finnmarkkuopmodat dálá hámis ferte heaittihuvvot, ja dan sadjái ferte boahit hálddašeapmi dain guovlluin mii láchá dili eambo báikkálaš álbmotválljen iešstivrejupmái. Orgánas mii hálddaša eatnamiid ii sáhte leat čearddalaš ovddasteapmi.

DEARVVAŠVUOHTA, SOSIÁLA HA FUOLAHUS

Prinsihpalaččat ii hálit Sámediggi ásahtit sierralágán bálvalusaid dearvvašvuodas, sosiála ja fuolahussuorggis. Liikká ferte vuhtiiváldit duodaštuvvon áigeiguovdilis váttisvuodaid geriatriijasuoorggis, nu go giellaváttisvuodaid. Lea goitge dehálaš ahte lea várrogas ovdánahttimis bálvalusaid dearvvašvuodas, sosiálas ja fuolahusas, mat daguhit vealaheame.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuoovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

Mearkkašupmi, Árja, áirras Laila Susanne Vars, Olgešbellodat, Nordkalottfolket, Åarjel-Saemiej Giel, Samer Sørpå bokte

Sámedikki bušeahhta lea dehálaš stivrendokumeanta Sámedikki dievasčoahkkimii stivret Sámediggeráđi beaivválaš doaimma sámedipolitiikkas. Bušeahhta lea dehálaš dokumeanta, ii dušše Sámediggeráđái, muhto maidái sámi álbmogii gi háliida ohat doarjagiid iešguđet sámi áigumušaide. Sámedikki bušeahhtastruktuorra lea rievdan mañimuš jagiid, ja bušeahttadokumeanta lea gáibidahkan lohkkái ja lea váttis gávdnat vuoruhemiid maid Sámedikki dievasčoahkkin lea mearridan. Sámedikki doarjjaortnegiid olahusjoavkku geažil berre Sámediggeráđi árvoštallat bušeahhta struktuvrra, ja maidái lasihit diehtajuohkima daid iešguđet doarjjaortnegiid birra Sámedikki neahttasiidduin. Lea dehálaš ahte lea rabasvuohhta Sámedikki doarjjageavaheami ektui, ja buorideapmi ja nannejupmi diehtajuohkinbargus váikkuha Sámedikki legitimatehta ollislašvuhtii.

Mearkkašupmi, Olgešbellodat, áirras Ellen Kristina Saba, Árja, Johttisápmelaččaid listu, Nordkalottfolket bokte

Sámegielat hálddašanguovllut, guovttegielatruđat ja sámemánáidgárddit.

Sámediggi ferte dohkkehit ahte guovttegielatruđain mat addojit gielddaide, galget sáhttit geavahuvvot sámemánáidgárddiide ja sámeskuvllaide, jus mánáidgárddit ja skuvllat gártet divraseabbot jođihit ja doallat rabasin. Dát boahtha ovdan oahpahuslágas ja mánáidgárdelágas mat bidjet earenoamáš gáibádusaid hálddašanguovllu gielddaide:

- Suohkanis lea ovddasvástádus fuolahit ahte mánáidgárdefálaldat sámegielat mánáide huksejuvvo sámi giella ja kultuvrra nala (mánáidgárdeláhka § 8)

- Sámi oahppoplána – Sámi máhttolokten – galgá geavahuvvot suohkana skuvllain (oahpahuslága lálkkaásahus, § 1-1)

Evttohus 6: Áírras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

2 Váldosisdoallu

Ođđa vuosttaš teakstaosis,

Sámediggi áigu nannet fokusa mearrasámiid ja sin identitehtii, kultuvrii, servodateallimii ja gillii. Mearrasámiid giella lea jávkan eanaš báikkiin dáruiduhttinpolitihka geažil mii čuozaí garrasepmosit riddo- ja vuotnaguovlluide.

Sámediggi áigu vuoruhit barggu mearrasámiid identitehtain ja kulturáddejumiin ovddas guvlui. Jos galggaš ealáskahttit ja ođđasis lihkkadit sámegeala dáin guovlluin, de lea dárbu nannet fuomášumi hástalusaide ja vejolašvuodáide. Dušše dan bokte ahte oazžut eanet sámiid mearrasámi guovlluin nannet sin identitehta ja kultuvrra oazžut eanet giellaguddiid riddo- ja vuotnaguovlluin. Ferte láchit eanet kultuvrralaš ja gielalaš arenaid sámiide doaresbeale guovlluin. Sin iežaset kultuvrralaš rámmat ja iešáddejupmi fertejit leat vuodđun arenaide ja iežas identifiseren ferte leat mihttomearrin.

Rievdadus nuppi teakstaosis,

Sániid «eanaš olbmui » biddjojuvvo “álbmoga”

Rievdadus viđát teakstaosis,

cealkaga loahpas rievdadus ... nannejuvvo sámi identitehta, kultuvrra, giella ja servodateallima.

Rievdadus viđát teakstaosis,

Maŋimus cealkka rievdaduvvo leat ná ...*Sámediggi áigu čuovvut ráđđehusa giellalávdegotti lávga ja buktit dasa dieđuid dadistaga. Dát lávdegoddi lea deatalaš sámi identitehtii ja giellaovddideapmái.*

3.1 Árvovuodđu

Ođđa teakstaosis maŋŋá vuosttaš teakstaosis,

Dásseárvu ja ovttáárvosašvuolta leat vuodđun Sámedikki doaimmas. Sámediggi áigu láchit nu ahte sihke buot ahkásaš nisssonolbmot ja almmáiolbmot leat ovttáárvosaš bealit sámi servodagas. Oktage ii galgga vealahuvvot su etnikkalaš, álgonationála, čearddalaš, liigeivnni, giella, oskkoldaga, eallinoainnu dahje seksuála soju geažil.

Lasáhus njealját teakstaosis,

Bušehta ja politihka bokte sáhtta Sámediggi láchit diliid nu ahte sámit ieža sáhttet ovddidit sin identitehta ja identitehta áddejumi. Sámedikki leahkima vuodđojurddan lea háhkat ovttáárvosašvuodá etnikkalaš gullevašvuodá rájaid rastá demokrátalaš vuogádaga bokte.

Rievdadus viđát teakstaosis,

Loahpas maŋimus cealkagis rievdaduvvo leat ná...vuodđuduvvá sámi *identitehtii*, gillii ja kultuvrii.

Rievdadus guđát teakstaoasis,

Lasihit sáni mii lea merkejuvvon alu bustávaiguin «Eatnigiela bokte nanosmuvvá kultuvra, *identitehta* ja ovttaskas olbmo gullevašvuohta »

3.3.1 Vuodđolága § 108

Ođđa mañimus teakstaoassi,

Sámediggi bivdá Stuorradikki rievdadit vuodđolága vai sápmelaččat dohkkehuvvojit álbmogin ja álgoálbmogin Vuodđolágas ja ahte láhka čállojuvvo sámegeilaide.

Evttohus 7: Áirras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

4.2 Ovddasvástádus sámegeilas

Oassemihhtomearri 4

Nubbi teakstaoasi nubbi cealkka mii álgá ná sihkkojuvvo: "Čielggaduvvo maiddái livččii go áittardandoaibma..."

4.3 Sámegeiela rámmaeavttut

Oassemihhtomearri 4 dasa gullevaš tabeallain sihkkojuvvo ollásit.

4.4 Giellageavaheaddjit

Oassemihhtomearri 1

Strategiija vuolde dasa gullevaš doaibmabijuiguin rievdaduvvo vuosttaš čuokkis.

"Ovttasbargguin gielddaiguin..."gielddaiguin sáni sadjái biddjojuvvo: "bajimus nátionála orgánaiguin"

4.5 Sámegeiela geavaheapmi

Oassemihhtomearri 1

Tabealla: Gielddaid guovttegielatvuođa doarjja

Vuollečujuhus postii: 10003 Porsáŋgu giela - 340.000,- ru várrejuvvo njuolga Ájanas mánáidgárdái dáláš hámis, sierra mánáidgárdin.

Oassemihhtomearri 2 Strategiija

Vuosttaš kuvlačuokkis, vuosttaš sáhcočuokkis

Sihkkojuvvo "Hálddašit sámi giellaguovddážiid "sadjái biddjojuvvo "Ásahuvvojit rámmašiehtadusat giellaguovddážiiguin gos lea aktivitehta"

Oassemihhtomearri 3

Lasáhus vuosttaš teakstaoassái mañŋá mañimus kuvlačuoggá:

"Muhtun guovlluin lea sámegeiela sajádat nu heittot ahte Sámediggi ferte váldit badjelasas árjjalaš rolla gielalaš doaimmaid háhkamis lagaš birrasis"

Strategiijaid vuolde dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Háhkát nuortasámi giellabirrasa Njávdamis

- Árijlaš gulahallan Nuortasámi museain, Máttá-Várjjaga gielddain ja sámiiguin Njávdamis dainna áigumušain ahte doarjut giellaprošeavttaid Njávdamis.

- Háhkát sámi-kvena giellaguovddáža Čáhcesullui

- Árijlaš gulahallan Čáhcesullo gielddain ja giellabirrasiguin sámi-kvena giellaguovddáža ásaheami birra.

5.2 Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras

Oasseihttomearri 2

Sátni "ulbmillaš" vuosttaš čuoggás sihkkovuođu.

Oasseihttomearri 3

Strategiijat, vuosttaš kuvlačuokkis, ođđa sáhcočuokkis:

- Bargat dan ala ahte juohkit 30/70 sámi museaid doaibmadoarjaga. Seamma vuogi mielde go norgalaš museat ruhtaduvvojit, 30% regionála/báikkálaš dásis ja 70% guovddáš dásis.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Oasseihttomearri 2

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis

- Álggahit rámmašiehtadusaid sámi lágádusaiguin sámi musihka ja luđiid almmuheamis.

Oasseihttomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis

- Álggahit rámmašiehtadusaid sámi lágádusaiguin girjjálašvuoda almmuheamis

5.3 Sámi dáiddarat

Oasseihttomearri 4

Buot mii guoská Noereh organisašuvdnii sirdovuođu ođđa kapihttalii 5.6

5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Oasseihttomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Dáhkidit Stáhta huksenfitnodahkii Várdobáikki vistti prošekterema
- Bargat dan ala ahte stuorát oassi Savio dáidagis šattašii almmolaš opmodahkan ja čájáhussii

Oasseihttomearri 3:

Vuollečujuhus tabellii: Doarjja museaide

Akt: 15504 Deanu ja Várjjaga museasiida: 300.000 ru merkejuvvo Savio dáidaga oastimii

Oasseihttomearri 4

Vuollečujuhush tabellii: Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide
akt: 15016 Deanu ja Várjjaga museasiida 230.000 ru merkejuvvo Vuotnamárkaniid várás

Vuollečujuhush tabellii: Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide
Akt 15003 Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš 150.000 ru várrejuvvo ossodahkii Áltá –
deaivvadanbáiki, mearrasámi sisdoallu.

Oassemihttomearri 5

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiguin, ođđa sáhcučuooggát

- Mearrasámi deaivvadanbáikki ruhtadeapmi Álttás
- Ruhtadit nationála sámi govvaarkiiva huksema
- Ruhtadit sámi deaivvadanbáikki Viesterálas

5.5 Sámi valáštallan

Oassemihttomearri, Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiguin, ođđa kuvlačuokkis:

- Oččodit speallanruđaid sámi valáštallanrusttegiidda, heargevuodjimiidda ja njoarostanrusttegiidda

Ođđa kapihtal

5.6 Sámi kulturorganisašuvnnat main ii leat oktavuoha válдоorganisašuvnnaide

250.000 ru várrejuvvo ohcanvuđot ortnegis ja dasa gusket seamma njuolggadusat go jagis 2014

6.2 Gaskkustandoaimma

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiguin, sáhcučuokkis sihkkojuvvo “Evalueret sámi girjebussiid doarjjaortnega”

Ođđa kuvlačuoggát:

- Bargat dan ala ahte rievdadit bibliotekkalága
- Árvoštallat dáhkádusa Stáhta huksenfitnodahkii máttasámi gelbbolašvuodabibliotekka ođđa vistti prošekteremii ja gulahallama bokte Norlándda fylkkasuohkaniin bidjat dan sierra ossodahkan fylkkabibliotekii.

Sámi girjebussiid doarjaga evalueremii gulli tabealla ja dasa gullevaš teaksta sihkkojuvvo.

6.3 Bibliotekkaovddideapmi

Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra sihkkojuvvo.

7.7 Čoahkketabealla – ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka

Tabealla ja sáhcučuokkis kuvlačuoggá vuolde sihkkojuvvo «Seminára mánáidgárddis ...»

8.2 Sámi oahppi vuogiatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Oassemihttomearri 1

Tabealla 8.2 Oahppoplánaid ođasmahttin, sihkkojuvvo ollásit (sirdojuvvon hálddahussii)

Oassemihttomearri 3

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin, goalmát sáhcučuočkkis kuvlačuoggá vuolde «Árvvoštallat doarjagiid» sihkkovuvvo ja sadjai biddjojuvvo «Álggahit ovdakvalifiserejuvvo oahpponeavvoortnega dasa gullevaš rámmašiehtadusain lágádusaiguin »

Oasseihtomeari 7

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin vuolde, vuosttaš kuvlačuoggá vuolde, ođđa vuosttaš sáhcučuočkkis

- Váikkuhit oahpusprošeavttaid ruhtadeami árbevirolaš mearrasámi luonddu- ja resursovkkástallamis ja prošeavttaid maid mihttomearrin lea árbedieđuid gaskkusteami ja mearrasámi identitehta nannen.

9.4 Sámi dutkan

Oasseihtomeari 3 2. sáhcučuočkkis vuosttaš kuvlačuoggá vuolde «Lágidit seminára alit» sihkkovuvvo

Tabella Seminára sámediggedieđáhusa ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkama birra, sihkkovuvvo.

9.5 Sámi servodaga gelbbolašvuodá dárbbu nannen

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

Nubbi kuvlačuočkkis, logahallan sáhcučuočkkis vuolde

- Alit oahppu máttá-, julev- dahje davvisámegielas, man oktavuodas máttá- ja julevsámegiella vuoruhuvvo badjelii go davvisámegiella
- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.
- Eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Sámi oahpaheaddjioahppu
- Eará oahpaheaddjioahppu studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Buohccidivššár bachelor studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Politijastudeanttaide studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Girkolaš oahppu nugo diakona, páhppa, katekehta ja kánttor studeanttaide geat leat váldán eksámena sámegeielas 1, 2 dahje 3 joatkkaskuvllas
- Bachelor boazodoalus.

10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Tabella 10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat, sihkkovuvvo ollásit (sirdojuvvon hálddahussii).

11.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálldašeamis

Oasseihttomearri 1

Areála ja birasdieđáhus, rahpanseminára, sihkkovuvvo.

Oasseihttomearri 2

Vuosttaš teakstaoasis manjimuš cealkaga manjái:

Protect Sápmi galgá fállat gelbbolašvuođa vuoigatvuođaoamasteddjiide geat háliidit šiehtadallat areála- ja resursagáibideaddji aktevrraiguin. Sámediggi vuordá ahte seamma gelbbolašvuohta fálluvvo mearrasámi vuoigatvuođaoamasteddjiide.

Goalmmát teakstaoasis: "Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat....." sihkkovuvvo.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Vuosttaš kuvlačuoggás ..."sihkkarastin dihte sámi areála- ja birassuodjaleami " sihkkovuvvo.

Vuosttaš kuvlačuoggá vuolde goalmmát sáhcočuooggái ođđa sátni ...sámi eana- ja resursavuoigatvuođaid vejolaš rievttálaš ja politihkalaš čielggadeapmái.

Ođđa kuvlačuokkis:

- Váikkuhit veahki prinsihpalaš riektečielggadanáššiide

11.5 Luonduvulljodat

Oasseihttomearri 1

Nuppi kuvlačuoggái Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

"Čuovvolit suodjalanproseassaid...." sadjái biddjovuvvo: "Doppe gos báikegottiid olbmot eai mieđa suodjaleapmái, ii áiggo Sámediggi ge miehtat.

11.6 Dálkkádat

Oasseihttomearri

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Ođđa sáhcočuookkis

- Searvat norgga stáhtadelegašuvdnii riikkaidgaskasaš šiehtadallanarenain

12.3 Kulturmuittuid hálldašeamis

Oasseihttomearri 2

Ođđa sáhcočuookkis njealját kuvlačuoggá vuolde Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit galledanrusttega ruhtadeami Ceavccageađggi kulturmuittogovllu oktavuodas

13.2 Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut

Oasseihttomearri 1

Vuosttaš kuvlačuoggái lasáhus: Dasto váikkuhit stuorat fokusa álbmotriektái ealáhuspolitihkas mas sáhtta leat váikkuhus sámi servodahkii.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Vuosttaš kuvlačuokkis, ođđa sáhcočuooggát:

- Oččodit konsultašuvdnarievtti boazodoallošiehtadallamiid ovddabealde
- Čuovvolit Vuotnaguolástuslávdegotti árjjalaččat ja lávga gulahallat dainna (sirdojuvvo nuppi kuvlačuoggás vuosttaš kuvlačuoggái)

Manjimuš sáhčočuokkis «Čuovvolit mearrasámiid strategijaid álbmotčoahkkimiid doallama bokte» sihkkojuvvo

Nubbi kuvlačuokkis

Sáhčočuokkis «Čuovvolit boazoprográmma» sihkkojuvvo ja sadjai biddjojuvvo «Čuovvolit Innovašuvdna Norgga relevánta prográmmaid

Goalmmat kuvlačuokkis Strategijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin vuolde, ođđa sáhčočuoggát

- Bargat dan ala ahte boraspiret geahpeduvvojit ja ahte Sturradiggi bidja ođđa nállemihtuid
- Bargat dan ala ahte boraspirebiiret A unniduvvojit areálaid dáfus
- Bargat dan ala ahte álggahuvvo gonagasgoaskimiid hálddašeammi
- Bargat dan ala ahte buhtadusortnet dávista duohta vahágiidda
- Bargat dan ala ahte šaddá ovddasmani prošekta boraspiriid báikkálaš hálddašeamis

Vuosttaš sáhčočuoggá juohkin «Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa» mii lea oktan sáhčočuoggán ja «Čavgadet oktavuolta guovddáš oassálastiiguin» biddjojuvvo sierra čuokkisin.

13.3 Geasuheadji báikegottit

Oassemihttomearri 1

Strategijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin, ođđa sáhčočuoggát vuosttaš kuvlačuoggá vuollái

- Bargat dan ala ahte eanet ruhtaduvvošii smávtilágan buvttadeapmi Innovašuvdna Norgga bokte
- Ovttasbargošiehtadusa bokte Innovašuvdna Norggain bidjat stuorát fokusa Innovašuvdna Norgga kulturealáhusánjiruššamii.
- Čuovvolit Innovašuvdna Norgga ođđasis organiserenproseassa dainna áigumušain ahte Davvi-Norgga báikkálaš kantuvra bisuhuvvo.
- Čuovvolit luondduluossaguovddáža ásaheami Detnui

14.2 Strategijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin

- Gulahallagoahtit vejolaš sámi kulturoaivebáikkiiguin

14.3 Báikkálaš ovttasbargu

Mihttomearri:

Cealkagii ođđa sánit: "Háhkát buriid rámmaeavttuid **sámi identitehta ovddideapmái**, gillii...."

Identitehta ferte biddjojuvvot ovdal sámi kultuvrii ja gillii.

Čoahkketabealla 14.3 "Giellaodastusa čuovvoleapmi" sihkkojuvvo ollásit ja 500.000 ru sirdojuvvo hálldahusdási goluide.

Ođđa tabealla man namma lea «Ovttasbargošiehtadusaid giellaiguin čuovvoleapmi»

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiguin vuollái, vuosttaš kuvlačuoggá vuollái ođđa sáhcočuoggát

- Váikkuhit nannoseappo mearrasámi fokusa ruhtadeami Álttás, sámi deaivvadanbáiki.
- Váikkuhit sámi musihka gelbbolašvuoda guovddáža ovdaproševtta ruhtadeami

Romssas.

- Váikkuhit proseassaide sámi kulturoaivebáikkiid ásaheami ektui.

Ođđa oasseihttomearri «Gávpotpolitihkalaš seminára»

Čuvgehit sámi servodaga hástalusaid urbaniserema, guovddáštahttima ja fárrema oktavuodas giliin gávpogiidda. Seminára lágiduvvo ovttas Norgga Ártkalaš universitehtain.

15.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Oasseihttomearri 1

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiguin

Viđát kuvlačuoggái, ođđa cáhcučuokkis

- Váikkuhit sámi searvama EO:i ovttasbargguin Davvi-Norgga EO-kantuvrrain.

Akt 50000 unniduvvo 500.000,- ruvnnuin

Ođđa poasta riikkaidgaskasaš barggu doarjjaortnegii:

Ovttasbargu Davvi-Norgga EO-kantuvrrain Brüsselis – várrejupmi 350.000 ru.

17.1 Politihkalaš dási doaimmagolut

Sámedikki dievasčoahkkin

Sámedikki dievasčoahkkinii lasihuvvo 150.000 ru ja teaksta nuppi teakstaoasis rievdaduvvo.

«Dasa lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamii 750.000,- ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša »

Mo gokčat, eret bušehtas:

Akt 12800	Čállinravagirji	-500
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida	-230
Tab 6.2	Sámi girjebussiid doarjaga evalueren	-400
Tab 6.3	Konferánsa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	-100
Tab 7.7	Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birra	-50
Tab 8.2	Sámi oahpponeavvuid ovddidandoarjaga evalueren	-400
Akt 21030	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	-3000
Tab 9.4	Seminára alit oahpu ja dutkama sámediggediedáhusa oktavuodas	-150
Tab 11.2	Areála ja birasdiedáhusa rahpanseminára	-200
Tab 14.4	Gieldaođastusa čuovvoleapmi	-750
Tab 8.2	Oahppoplánaid revideren	-500
akt 50000	WCIP čuovvoleapmi	-500
	Submi	-8080
	Bušehtti	
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida, Savio dáidaga oastimii	300
Akt 15505	Várdobáiki	500

Akt 15506	Davviálbmogiid guovddáš OS Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáš – merkejuvvo Álttá ossodahkii,	500
Akt 15003	deavivadanbáiki, mearrasámi sisdoaluin	150
Akt 15013	Sjeltie-Sámi kulturpárka	150
Akt 15016	Deanu ja Várjjaga museasiida	230
Tab 5.4	Mearrasámi duodjedállu	200
Tab 5.6	Sámi mediat - GLR	100
Tab 5.6	Sámi kulturorganisašuvnnat main ii leat oktavuoha válдоorganisašuvnnaide	250
Akt 21130	Árbediehtu ja sámi meahceávkkestállan vuodđoskuvllas	500
Akt 40000	Doarjja vuodđoealáhusaide	1260
Akt 41030	Vuodđudus Duodjeinstituhtta	400
Ođđa Tab		
14.3	Ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmi Romssa ja Álttá suohkaniiguin	600
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida - Viessoláigu	250
Tab 15.2	Ovttasbargu Davvi-Norgga EO kantuvrrain	350
Tab 17.1	Sámedikki dievasčoahkkin	890
Tab 18.0	Hálddahusdási doaibmagolut	550
Ođđa Akt	FA Sápmi	100
	Doaibmabijuid submi	7280

Evttohus 8: Áirras Isak Mathis O. Hætta, Dáloniid listtu

1. árvalus

Vaikko leat olu vejolašvuodát ja potensála stuoris, de leat meahcástanealáhusas/doalus maŋŋá buhčása mat hehttejit ovdánahttinvejolašvuodaid. Rámmaeavttut ja infrastruktuorra guoská sihke oažžut dispensašuvnna mohtorfievrolágas, plána ja huksenlágas jnv.

Dien vuodul ferte Sámediggi nammadit lávdegotti mas lea čuovvovaš mandáhta: Identifiseret hástalusaid ja árvalit doaimmaid buoridit lágaid vuoi meahcástanealáhus giedahallo seammá dásis eará vuodđoealáhusat.

2. árvalus

Searvvit sihke Guovdageainnus ja Kárášjogas leat badjel 25 jagi rahčan oažžut buhtadusa vuorrasit sápmelaččaide geat masse oahpu nuppi máilmmi soađi geažil. Sámediggi áigu veahkehit ekonomalaččat organisašuvnnaid oahppováillagiidda/Uskava vuoi sis lea vejolaš bargat oažžundihte buvttadusa stádas. Ii leat riektá iešguđet ládje meannudit ohcamiid sámi ohcciin. Muhtumat ožžot buvttadusa, earát eai oáččo, ja maid buvttadusa sturrodat rievddada.

3. árvalus

Sámediggi áigu ekonomalaččat veahkehit FA Sápmi vuoi oažžu doarvái ruđaid hukset ja ovddidit organisašuvnnas. Dás áigut lassin vel ávžžuhit sin ovddidit spábbačiekčama mánide/nuoraide.

4. árvalus

Sámediggi áigu doarjut pilohtaproševtta boares govat mii lea álggahuvvon Guovdageainnus ohcanvuđot doarjagiid bokte. Áigu maid váikkuhit proševtta ovdánahttimii.

Evttohus 9: Áirras Isak Mathis O. Hætta, Dáloniid listtu

Lassin 2015 bušehtti

Rámmaeavttut meahcástanealáhussii	kr 1 000 000,-
Organisašuvnnat USKAV	kr 150 000,-
FA Sápmi	kr 200 000,-
GLR	kr 100 000,-
Árbediehtu skuvllas	kr 500 000,-

Doarjja vuoddoealáhussii/meahcástanealáhussii	kr 2 000 000,-
Meahcásteapmi ja viidásetbuvttadeapmi	kr 2 000 000,-, oktiibuot šaddá 6 000 000,-
Ođđa Sámi mátkkealáhus	kr 2 000 000,-
	Kr 7 950 000,-
Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	kr 3 000 000,-
Ođđa visti Kárašjogas investeren	kr 500 000,-
Suohkanreforbma čuovvuleapmi	kr 750 000,-
WCIP čuovvuleapmi	kr 500 000,-
Art 12800 čállinrávagirji	kr 500 000,-
Tabealla 6.2 Girjebussiid evalueren	kr 400 000,-
Tabealla 8.2 Oahppoplánaid doarjjaortnega evalueren	kr 400 000,-
Akt 22000 Sámi Allaskuvla (ovttas)	kr 1 000 000,-
Tabell 11.2 Areála ja birasdiedáhus	kr 200 000,-
Tabell 10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat	kr 300 000,-
Akt 12500 Giellakampánja	kr 200 000,-
Tabell 9.4 Alit oahpu ja dutkama seminára	kr 150 000,-
	Kr 8 000 000,-

Evttohus 10: Árras Ellen Kristina Saba, Olgešbellodat

Inndekning fra rådets forslag

Akt 11100 Stipend til elever med samisk i fagkretsen i vgs ,Tabell 4.4	-500
Akt 17011 Tilskudd litteratur ,Tabell 5.3	-1100
	-1600

Høyres prioriteringer, inn i budsjettet

Akt 17010 Tilskudd til joik og samisk musikk Tabell 5.3	1100
Kapittel 7.1 Virkemidler til barnehage, Meahcci ja luondu Sámis, friluftslivets år 2015(Note: søkerbasert)	500
	1600

Evttohus 11: Árras Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket

Rievdadus

3.1. Árvovuodđu

6. oassi: vuosttaš cealkka rievdaduvvo ná: *Sámejiella lea dehálaš buksedettiin identitehta.*

5.1.1. Tabealla Čoahkketabealla – kultuvra

Ođđa poasta: kultuvrralaš ávkkástallan ja meahcásteapmi 1 500 000 ru.

Ođđa čuokkis 5.7.

Oassemihhtomearri :Doalahit ja ovdánahttit nana sámi ávkkástallanárbevieru ja meahcásteami Strategijja:

- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte serviide main leat meahccedoaimmat mat váikkuhit dasa ahte eambo ávkkástallat meahcis ja dego ealáhussan.
 - Váikkuhit ruhtadeami infrastruktuurii mii dagaha geavaheddjiide buoret vejolašvuoda beassat meahccái.
 - Váikkuhit ruhtadeapmái luonddubálgáide ja dasa guoskevaš diehtjuohkinbuktagiidda main lea árbevirolaš luonddugeavaheapmi ja ávkkástallan guovddázis.

13.3. Čoahkketabealla – geasuheaddji báikegottit

Bušeahhtapoasta meahcci, viidásetbuvttadeapmi ja sámi mátkkoštanealáhus, juogaduvvo guovtti sadjái:
Meahcásteapmi ja viidásetbuvttadeapmi. 3000 ru.

- *Sámi mátkkoštanealáhus. 3000 ru.*

Ođđa poasta: *rámmaeavttut meahcásteapmái. 1000 ru.*

Oassemihttomearri 2: váikkubhit nana ja ealli meahcásteapmái mas maid lea viidásetbuvttadeapmi ja mátkkoštanealáhus.

Strategiijat ja dasa guoskevaš doaimmat:

- *Váikkubhit ruhtadeami meahcásteapmái ja viidásetbuvttadeapmái.*
- *Váikkubhit ruhtadeami árjjalaš ja buori sámi mátkkoštanealáhusii.*

Oassemihttomearri 3: nannet meahcásteami mas guovddážiis lea rievdaduvvon rámmaeavttut.

Strategiijat ja dasa gullelaš doaimmabijut:

- *Kártet meahcástanealáhusa hástalusaid mas vuolggasadjji lea rámmaeavttut ja ovtadássásašvuohta iešgudet ealáhusaid gaskkas*
- *Konsulterenproseassat rievdadit lága mii sáhtta váikkubhit dasa abte šaddá ovtadássásašvuohta daid iešgudet ealáhusaid gaskkas, mas meahcásteapmái addojuvvojit seamma rámmaeavttut go eará sámi ealáhusaide.*
- *Váldit mielde ealáhusa ja politihkkariid dan rámmaeavttuid bargui vai sihkekarasto viiddis ipmárdus dain hástalusain mat leat meahcásteamis.*

13.6. Ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu

Bajilčála rievdaduvvo ná: *Vuoruhuvvon guovllut ealáhusovdánabhtidoarjagii (PTN – guovlu)*

Teaksta: *gitta 20% váikkubangaskaomiin sáhttet geavahuvvot vuoruhuvvon guovlluin*

13.1.1. Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Sáttni STN- guovlu lonuhuvvo sániin PTN – guovlu mángga sajis teavsttas.

17 Politihkalaš dási doaibmagolut

Sámedikki dievasčoahkkin

Ođđa teaksta: *sámedikki čoahkkimat unniduvvojit 2015is nu ahte leat 4 oktasaš lávdegotte -/ dievasčoahkkima. Biddjo 300 000 čađahit dievasčoahkkima Stuuradikkis.*

15.2. Riikkaidgaskasaš bargu

Ođđa *oassemihttomearri 2: váikkubhit oažžut konkrehta ovtasbargoprošeavttaid Davvikálobta álgoálbmogiid gaska.*

Strategiijat ja dasa guoskevaš doaimmat:

- *Váikkubhit ruhtadeami deaivvadaddanbáikeiide ja oahppomátkeiide vai ealáhusaktevrrat ja kultur bargit oahpásmuvvet riikkarájiid rastá ja gávdnet oktasaš vuodu vai besset viidáset ovtasbargat.*

Rievdadeamit bušehtas:

Poasta nr	Namahus	Lassáneapmi/ ubnnideapmi
Tabealla 17.1	Sámedikki dievasčoahkkin	-400
Tabealla 18.0.	Hálddahusdási doaibmagolut	-1 800
Tabealla 6.2	Evalueret sámi girjebussiid doarjaga	-400
Tabealla 8.2.	Evalueret doarjaga oahpponeavvuid ovdánahttimii.	-400
Tabealla 8.2.	Oahppoplánaid ođasmahttin	-500
Akt 2030	Jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid	-3 000
	Konferánsa sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra birra	-100
Akt 22000	Ovttas	-1000
Tabealla 7.7.	Seminára mánáidgárddi ja skuvlla rasttildeames	-50
Tabealla 9.4	Seminára alit oahpu ja dutkama sámediggedieđáhusa oktavuodas	-150
Tabealla 14.4.	Gieldaođastusa čuovvoleapmi	-750
Tabealla 11.2.	Areála ja birasdieđáhusa rahpanseminára	-200
Ny, tab 12.2.	Kulturमितokonferánsa	-250
Tabealla 10.5.	Sámi humána biologalaš ávdnasat	-300
Akt 5000	WCIP čuovvoleapmi	-500
Tabealla 18.0.	Ođđa visti Kárášjogas oastin	-500
Tabealla 13.3.	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmái	-2000
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida	-200
Akt 12800	Čállinrávagirji	-500
Akt 30000	Protect Sapmi	-1000
	Oktiibuot juogadeapmái	-14000

Juogaduvvo ná:

Tabealla 5.1.1: ođđa poasta:	Kultuvrralaš ávkkástallan ja meahcásteapmi	1 500
Akt 40000	Doarjja vuodđoealáhusaide	2500
Tabealla 13.4.	Duodjeinstituhtta	200
Akt 41010	Meahcásteapmi; ávkkástallan ja guolásteapmi, viidásetbuvttadeapmi	4000
Ođđa akt 41011	Sámi mátkkoštanealáhus	3000
Ođđa akt: 41012	Rámmaeavttut meahcástanealáhusain	1000
Akt 15504	Deanu ja Várjjaga museasiida, oastit Savio dáidaga	300
Akt 15505	Várdobaiki	400
Akt 15506	Davvi Álbmogiid Guovddáš	400
Akt 15003	Mearrasámi deaivvadanbáikkít – Áltá	100
Tabealla 5.4.	Billávuona Mearrasámi Duodjedállu	100
Akt 21130	Árbevirolaš máhttu ja meahcásteapmi skuvllas	500
Ođđa akt 50400	Davvikalohtta ovttasbargu	500
Ođđa tab. 14.3.	Ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmi Romssa ja Áltá suohkaniiguin	500
	Oktiibuot lasiheapmái	14 000

Evttohus 12: Árras Kirsti Guvsám, NSR, Árja, Olgešbellodat ja Johttisápmelaččaid listu

2. kapihtal Váldosisdoallu

Lasáhus goalmát cealkkaoassái:

Sámediggi háliida ain nannet mearrasámi giella- ja kulturovddideami. Sámediggi oaidná dárbbu čielga áhngiruššamii giellaprošeavttain mat vuhtiiváldet mearrasámi kultuvrra ja giela, ja doaimmaid mat ealáskahttet giellageavaheami ja ásahit eanet giellaarenaid mearrasámi guovlluin.

4. teakstaoassi, olles teakstaoassi rádi árvalusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Álgoálbmotkonferánsa Áltá 2013 ja ON generálačoahkkima álgoálbmogiid máilmmikonferánsa (WCIP 2014) leat leamaš dehálaš álgoálbmotvuoigatvuođaid ovdáneamis globála dásis ja dáid vuoigatvuođaid dohkkeheamis našunála dásis. Sámediggi áigu ain váikkuhit dasa ahte álgoálbmogiid vuoigatvuođat, nu go leat čállon earret eará ON álgoálbmotjulggaštussii, váldojit atnui.

Sámediggi oaidná ahte loahppadokumeantta sisoallu WCIP 2014 ferte dahkkot dovddusin siviila sámi servodahkii, sámi organisašuvnnaide ja institušuvnnaide, ja ahte stáhtain lea erenoamáš ovddasvástádus váikkuhit ekonomalaččat duohtandahkamii mihttomeriid mat leat loahppadokumeanttas.”

5. teakstaoassi, olles teakstaoassi rádi árvalusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Sámediggi oaidná ahte suohkanreformma, mas vejolaččat časket oktii suohkaniid, sáhtta ollu váikkuhit sámi bálvalusfálaldagaide ja birgenláhkái riika sámi álbmogii. Sámedikki mielas suohkanreformmas galgá leat erenoamáš ulbmilin nannet sámi giela ja kultuvrra suohkaniin. Giellalávdegoddi maid ráđdehus vuodđudii 2014:s sáhtta veahkkin lohtet stáhtusa sámi gielas ja nannet sámi bálvalusfálaldagaid suohkaniin.”

6. teakstaoassi, olles teakstaoassi rádi árvalusas sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Sámediggi oaidná stuora hástalusaid ártalaš eanadoalus, erenoamážit das mii guoská nuoraid ja nissonolbmuid rekruteremis eanadollui. Sámediggi háliida ain nannet sámi vuodđoealáhusaid ja meahcástanealáhusaid rámmaeavttuid. Sámediggi áigu nannet ja ovddidit Sámedikki ealáhusdoarjjaortnegiid, nu ahte dat váikkuhit mánggabealat ealáhusaide sámi guovlluin. Sámi lotnolas- ja meahcástanealáhusat leat dan duohken ahte Sámediggi ain doarju dáid ealáhusaid dehálaš kulturguoddin min servodagas. Sámediggi oaidná ahte ráđdehus maŋŋil šiehtadallamiid, lea vuolidan oktiibuot 6 miljovna juolludemiin Sámediggái boazodoallo- ja eanadoallošiehtadusa bokte. Sámediggi áigu rahčat dan nala ahte vuodđoealáhusaid rámmat lassánit.

3. kapihtal, vuollekapihtal 3.1:

Vuosttaš cealkka sihkkovuvvo ja sadjái boahtá:

“Sámediggi lea sámi álbmoga álbmotválljejuvnon parlameanta Norggas.”

Kapihtal 4.2 Ovddasvástádus sámi gillii

Oassemihttomearri 4:

Strategiija ja dasa guoski doaimmat, vuosttaš čuokkis, vuosttaš čuokkis rievdaduvvo ná:

- Kártet viidodaga váidagiin mat leat boahtán fylkkamánniide ja eará váiddaorgánaide, *dása gullet maid dálá našunála ja báikkálaš áittardanortnegat, nu go dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji, gielalaš vealaheami ja/ dahje sámegeielat fálaldagaid váilevuohta.*

Kapihtal 4.5 Sámegeiela geavaheapmi

Oassemihttomearri 3

Ođđa doaibmabidju ”ásahit oahppanarenaid sámegeieloahpahusa várás” čuoggái:

- *Váikkuhit giella-, IT- ja dihtorkursafálaldagaide sámegeielagiidda.*

Ođđa čuoggát:

- *Váikkuhit dasa ahte vuorrasat institušuvnnain ožžot fálaldaga sámegeiel gielladoaimmaide.*
- *Váikkuhit ovdánahttinprošeavttaide sámegeielat mediafálaldagas.*

Ođđa doaibmabidju “Hoahpuhit sámegeiela terminologijja ja sámi báikenamaid čohkken ja duodaštanbarggu” čuoggái:

- *Veahkehit báikenammaprošeavttaid ruhtademiin ovttaskas olbmui, giliserviide ja sullásaččaide Finnmárkkukommišuvnna barggu oktavuodas.*

Oassemihttomearri 4: Aktiivvalaš čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiidda

Ođđa čuokkis “strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut”:

- *Ásahit buoret ovttasbarggu organisašuvnnaiguin mat barget kártemiin ja buoridemiin sámi oahppaváillagiid diliid, ja ovddidit doaimmaid mat oččodit rievttalašvuoda ja buhtadusa sidjiide geat masse oahpu.*

Ođđa oassemihttomearri 5: Guorahallanlávdegoddi dáruiduhttinpolitihkas

Dáruiduhttinpolitihka lea váikkuhan garrasit sámi servodahkii, ja lea earret eará mielladisbuktán ahte ollu sápmelaččat leat massán ja ožžon gutnehuhttojuvvot iežaset sámi identitehta ja massán vejolašvuoda oahppat sámegeiela. Mearrasámi guovlluide lea erenoamáš garrasit čuohtan. Dáruiduhttinpolitihkas lea leamaš stuora negatiivvalaš váikkuheapmi mángga buolvva sápmelaččaid sámegeielgeavaheapmái, ja buktán sámi servodahkii stuora hástalusaid. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu almmolaš guorahallamii ja kártemii dáruiduhttinpolitihka ulbmiliin, čadaheamis ja váikkuhangaskaomiin sápmelaččaide, ja váikkuhusain dán politihkas. Lea erenoamáš dárbu kártet duohta diliid earret eará sámi internáhttamánáin ja ohppiin, mánáid vuoigatvuodaid ektui našunála ja riikkaidgaskaš rievtti ektui. Ferte kártejuvvot gos ja makkár struktuvrrat dáruiduhttinapparáhtas ain gávdnojit dálá vuogádagain.

Ođđa čuokkis “Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut” čuoggái:

- *Ovttasbarggus Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanttain ja eará áššáiguoski departemeanttaiguin, bidjat johtui almmolaš guorahallama das makkár váikkuhusat váilevaš oahppu sápmelaččaide ja dáruiduhttimis lea leamaš sámi álbmogii, dása gullet maid dáruiduhttima mihttomearit, čadaheapmi ja váikkuhangaskaoamit sápmelaččaid ektui, ja árvvoštallat daid Norgga lágaid ja álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid ektui maidda Norga lei ja lea čadnon.*

Kapihtal 5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Oassemihttomearri 4

Ođđa čuokkis

- *Seailluhit ja olahtahttin dahkat sámi historjjálaš govvamateriálaid*

Kapihtal 5.4 Sámi kulturinstitušuvnnat mat doibmet arenan sámi kultuvrra vásiheapmái ja gaskkusteapmái

Ođđa juolgenohta b ”doarjja kultuvrii ja kulturgaskkustaninstitušuvnnaide” čuoggái.

100 000 sirrejuvvo Vuonnamárkaniidda

Kapihtal 11 Areálat ja biras

Oassemihttomearri 2:

Ođđa vuosttaš čuokkis ”Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut” čuoggái:

- *Ásahit bagadallanortnega sámi vuoigatvuođaeiggiidáidá geat áigot ovddidit vuoigatvuođagáibádusa Finnmárkkukommišuvdnii.*

Kapihtal 13.2 Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut:

Ođđa teakstaoassi ”Mihttomeriid” vuollái:

Árktalaš eanadoallu lea dehálaš sámi kulturguoddi, árktalaš eanadoallu dárbbáša erenoamáš váikkuhangaskaomiid vai sáhtá sihkkarastit gánnáhahttivuođa das. Sámediggi áigu nannet rekruteren- ja árvoháhkandoaimmaid eanadoalus sámi guovlluin. Sámediggi lea dehálaš premissaaddi sámi meahcástanealáhusaide, boazodollui ja eanadollui.

Oassemihttomearri 1, rievdadeapmi vuosttaš čuoggás:

- Sihkkarastit dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssalaš rámmaeavttuid vuoddoealáhusaide ja nannet daid vuoigatvuođavuođu.

Ođđa čuoggát “Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut” čuoggái:

- *Doarjut aktiivvalaččat sámi lotnolasealáhusaid, ja nannet lotnolasealáhusaid rámmaeavttuid.*
- *Veahkehit ásahit doaimmaid mat ožžot nuoraid ja nissonolbmuid háliidit eanadoaluin ja lotnolasealáhusaiguin eallit.*
- *Doarjut doaibmarusttegiid oktiinvesteremiid eanadoalus sámi guovlluin.*

13.3 Geasuheaddji báikegottit

AKT 41010 Meahcásteapmi, viidásetbuvttadeapmi ja sámi mátkkoštanealáhusat sirrejuvvojit ná:

Ođđa tabealla 41010 Meahcástanealáhusat ja viidásetbuvttadeapmi (2000’)

Ođđa tabealla 41011 Sámi mátkkoštanealáhusat (1000’)

14.2 Regionála ovttasbargu - regionálaovddidanprošeavttat

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut. Ođđa doaibmabidju “aktiivvalaš váikkuhangaskaomiid bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodagaid” čuoggái:

Kultuvra ja servodagat

- *Váikkuhit sámi deaivvadanbáikkiide ovttasbargošiehtadusaid mielde*

Tabella, vuoruheamit rievdaduvvon:

(I 1000 kr)

Odđa doaimbijut		gokčan	
Akt 22000 Sámi oahpponeavvoportála	500	AKT 21030 Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	3000
AKT: 22300 Sámi allaskuvla	400	tabella 6.2 sámi girjebussiid doarjagis	400
AKT 21130 árbediehtu ja sámi meahcásteami birra vuoddoskuvllas	500	Tabella 6.2 Oahpponeavvuid evalueren	400
Tabella 13.2 Doarjja vuoddoealáhusaide	1900	Tabella 9.4 Seminára sámediggediedáhusa hábmemis alit oahpu ja dutkama birra.	150
Akt 15302 Deanu mánáidteáhter	50	Tabella 18: Odđa vistái investeremii Kárašjogas	1000
Tabella 17.1 Doaimmagolut politihkalaš dásis, Dievasčoahkkin	1000	Akt 12500 Giellakampánja	200
Akt 21000 Oahpponeavvobuvttadeapmi	900	Tabella 10.5 Sámi humána biologalaš materiála	300
Tabella 4.5 Sámi giellageavaheapmi, giellaprošeavttat AKT 11000	300	Akt 50000 WCIP čuovvoleapmi	500
AKT 155034 Deanu ja Várjjat museasiida	100	Tabella 14.4 Suohkanreforpma čuovvoleapmi	400
Odđa akt FA Sápmi	100	Doarjja girjjálašvuhtii	100
Tabella 11.2 Eará čuovvoleapmi sámi vuoigatvuodain	400		
15505 Várdobáiki	100		
15501 Saemien Sijte	100		
15506 Davviálbmoga guovddáš	100		
OKTIIBUOT	6450	OKTIIBUOT	6450

Evttohus 13: Árras Ida Marie Bransfjell ja árras Marja Therese Nordsletta Aslaksen, ÁaSG ja Sámit lulde

5.6 Sámi mediat

Poasta 17006 Julev film AS (NuorajTV) lasihuvvo 300 000 mii merkejuvvo NoeriTV.

Dán gokčá sisa; Poasttas 35000 Kulturmuitosuodjalus doarjagis kr. 300.000

7.2 Mánáidgárddi sisdoallu

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Ođđa sáhcočuokkis vuosttaš čuoggá vuolde:

- Váikkuhit ahte ásahuvvojit eanet máttasámi mánáidgárddit.

7.5 Sámeielat bargiid rekrutteren

Galgá vaikkuhit: (ođđa teaksta *kursiivvas*)

- Ahte rekrutterejuvvojit eanet sámeielat mánáidgárdebargit, *erenomážit máttasámiguovlluin*.

8.3 Oadjebas oahppanbiras

Oassemihttomearri 3

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Ođđa sáhcočuokkis vuosttaš čuoggá vuolde:

- Váikkuhit ruhtadoarjagiin oahpponeavvuid ovddideapmái joatkkaskuvlla dásis máttasámeielas.

10.2 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalus

Oassemihttomearri 5

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

Ođđa sáhcočuokkis vuosttaš čuoggá vuolde:

- Dagahit prošeavttaid main lea mihttomearri ovdánahttit sámeielalaš ja kultuvrralaš doaibmabijuid dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain máttasámi guovlluin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 8.1 hilgojuvvui 11 jienain 26 jiena vuostá.
- Evttohus 8.2 hilgojuvvui 6 jienain 31 jiena vuostá.
- Evttohus 8.3 hilgojuvvui 2 jienain 35 jiena vuostá.
- Evttohus 8.4 hilgojuvvui 1 jienain 36 jiena vuostá.
- Evttohus 9 hilgojuvvui 1 jienain 36 jiena vuostá.
- Evttohus 10.1 hilgojuvvui 4 jienain 33 jiena vuostá.
- Evttohus 10.2 hilgojuvvui 6 jienain 31 jiena vuostá.
- Plána- ja finansalávdegotti evttohus 5 hilgojuvvui 2 jienain 35 jiena vuostá.
- Evttohus 11 hilgojuvvui 4 jienain 33 jiena vuostá.
- Evttohus 13 hilgojuvvui 14 jienain 23 jiena vuostá.
- Evttohus 6 hilgojuvvui 12 jienain 25 jiena vuostá.
- Evttohus 7 hilgojuvvui 12 jienain 25 jiena vuostá.
- Evttohus 12 mearriduvvui 19 jienain 18 jiena vuostá.
- Plána- ja finansalávdegotti ráva mearriduvvui 31 jienain 6 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Kirsti Guvsám, áššejođiheaddji	Mariann Wollmann Magga
		Vibeke Larsen
		Knut Store
	Kirsti Guvsám	
2	Ronny Wilhelmsen	Laila Nystad
		Kirsti Guvsám
		Piera Heaika Muotka
	Ronny Wilhelmsen	
3	Knut Store	
4	Láilá Susanne Vars	Vibeke Larsen
		Mariann Wollmann Magga
		Ronny Wilhelmsen
	Láilá Susanne Vars	
5	Geir Are Winther	John Kappfjell
		Láilá Susanne Vars
		Vibeke Larsen
	Geir Are Winther	
6	Piera Heaika Muotka	Vibeke Larsen
		Ronny Wilhelmsen
		Ellinor Marita Jáma
	Piera Heaika Muotka	
7	Ellinor Marita Jáma	Vibeke Larsen
		Kirsti Guvsám
		John Kappfjell
	Ellinor Marita Jáma	
8	Henrik Olsen	Knut Store
		John Kappfjell
		Ronny Wilhelmsen
	Henrik Olsen	
9	Sandra Márjá West	Mariann Wollmann Magga
		Vibeke Larsen
		Ronny Wilhelmsen
	Sandra Márjá West	
10	Laila Nystad	Láilá Susanne Vars
		Mariann Wollmann Magga
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Laila Nystad	
11	Inger Eline Eriksen	Piera Heaika Muotka
		Kirsti Guvsám
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Inger Eline Eriksen	
12	Toril Bakken Káven	Mathis Nilsen Eira
		Mariann Wollmann Magga
		Inger Eline Eriksen
	Toril Bakken Káven	
13	Inger Elin Kristina Utsi	Vibeke Larsen

		Geir Are Winther
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Inger Elin Kristina Utsi	
14	Isak Mathis O. Hætta	Hartvik Hansen
		Mathis Nilsen Eira
		Mariann Wollmann Magga
	Isak Mathis O. Hætta	
15	Ellen Kristina Saba	
16	Ellinor Marita Jáma	
17	Christina Henriksen	
18	Henrik Olsen	
19	Mariann Wollmann Magga	
20	Láilá Susanne Vars	
21	Per Andersen Bæhr	
22	Ronny Wilhelmsen	
23	Lars Filip Paulsen	
24	Ann-Mari Thomassen	
25	Vibeke Larsen	
26	Laila Nystad	
	Kirsti Guvsám, áššejođiheaddji	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

1 Álggahus

Sámediggeráđđi ovddida juohke čavčča evttohusas Sámedikki bušehttan čuovvovaš jagi várás, dál jahkái 2015. Bušehttaevttohusa meannudit Plána- ja finánsalávdegoddi ja dievasčoahkkinn. Bušehttas ovddiduvvojit ekonomalaš ja politihkalaš rámmaeavttut čuovvovaš jagi politihka ja doaibmabijuid várás.

Bušehttas jahkái 2015 leat iešguđege politihkkasurggiid mihttomearit, doaibmabijut ja vuoruheamit maid Sámedikki eanetlohku oaivvilda leat deatalaččat sámi servodaga deataleamos dárbbuid goziheapmái 2015:s.

Sámedikki bušehtta lea lassánan jahkásaččat jagi 1989 rájes. Dattetge lea oassi stáhtabušehttas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda dađistaga unnon go buohtastahtá juolludusaiguin eará servodatsurggiide. Danne lea sivva čuočuhit ahte rámmaeavttut sámi servodatovddideapmái fuotnánit stuorraservodaga ja majoritehtakultuvrra ektui.

Álbmogin leat mis dattetge seamma vuordámušat sámi servodaga ovdáneapmái, go muđui servodagas leat norgga stuorraservodaga ja norgalaš kultuvrra ja dárogiera ektui. Dat mearkkaša dan ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuohta buktit dakkár čovdosiid ja doaibmabijuid mat dávistit sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jos dát ovdáneapmi ii rievddaš.

Sámedikki juolludusat addet bohtosiid. Min juolludusat kultuvrii leat vuodđun vásihusaide ja identitehtii, bargosajiide ja ealáhusaide. Evaluerenraporta sámi kulturealáhusaide maid dutkanvuodđudus NORUT (2012) almmuhii čájeha ovdamearkka dihte ahte barggolašvuohta davvinorgga kulturealáhusain lea lassánan 33 proseanttain jagi 2002 rájes, ja ahte ahtanuššan árbevirolaš sámi guovlluin lea buoret go riikkas ja riikaoasis muđui.

2 Váldosisdoallu

Sámediggi nanne ángirusšama oahpabusas ja oahpporesursaid ovddideamis mánáide ja nuoraide vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain. Digítála ja báberoahpporesursat leat ollu jagiid leamaš stuorra hástalussan sámi mánáide ja nuoraide. Ovttaárvosaš skuvlafálaldat lea vealtameahttum deatalaš ovttaskas olbmo vejolašvuođaide viidáseappot eallimis, ja sámi ja norgalaš servodaga ovddideapmái.

Sámediggi háliida nannet sámi museaid rámmaeavttuid, ja dieinna lágiin eastadit fuones ovdáneami dán sámi suorggi oasis nugo dat vásiha go buohtastahtta ahtanuššama norgalaš museasuorggis. Min mielas lea deatalaš ahte sámi kulturárbi váldojuvvošii eret kealláriin ja rájuin, ja buktojuvvošii eanaš olbmuid olámuddui.

Sámediggi nanne sátnegirjjiid, sátnelisttaid ja eará giellaprošeavttaid ovddidanbarggu 2015:s, ja deattuha erenoamážit sámegeilat girjjálašvuoda ovddideami. Sámediggi háliida ain nannet mearrasámi giella- ja kulturovddideami. Sámediggi oaidná dárbbu čielga ángirusšamii giellaprošeavttain mat vuhtiiváldet mearrasámi kultuvrra ja giela, ja doaimmaid mat ealáskahttet giellageavaheami ja ásaht eanet giellaarenaid mearrasámi guovlluin.

Álgoálbmotkonferánsa Áltá 2013 ja ON generálačoahkkima álgoálbmogiid máilmmikonferánsa (WCIP 2014) leat leamaš dehálaš álgoálbmotvuoigatvuodaid ovdáneamis globála dásis ja dáid vuoigatvuodaid dohkkeheamis našunála dásis. Sámediggi áigu ain váikkuhit dasa ahte álgoálbmogiid vuoigatvuodát, nu go leat čállon earret eará ON álgoálbmotjulggaštussii, váldojit atnui. Sámediggi oaidná ahte loahppadokumeantta sisdollu WCIP 2014 ferte dahkkot dovddusin siviila sámi servodahkii, sámi organisašuvnnaide ja institušuvnnaide, ja ahte stáhtain lea erenoamáš ovddasvástádus váikkuhit ekonomalaččat duohtandahkamii mihttomeriid mat leat loahppadokumeanttas.

Sámediggi oaidná ahte suohkanreforbma, mas vejolaččat časket oktii suohkaniid, sáhtta ollu váikkuhit sámi bálvalusfálaldagaide ja birgenláhká riika sámi álbmogi. Sámedikki mielas suohkanreforbmas galgá leat erenoamáš ulbmilin nannet sámi giela ja kultuvrra suohkaniin. Giellalávdegoddi maid ráđdehus vuodđudii 2014:s sáhtta veahkin loktet stáhtusa sámi gielas ja nannet sámi bálvalusfálaldagaid suohkaniin.

Sámediggi oaidná stuora hástalusaid árktalaš eanadoalus, erenoamážit das mii guoská nuoraide ja nissonolbmuid rekruteremis eanadollui. Sámediggi háliida ain nannet sámi vuodđoealáhusaid ja meahcástanealáhusaid rámmaeavttuid. Sámediggi áigu nannet ja ovddidit Sámedikki ealáhusdoarjjaortnegiid, nu ahte dat váikkuhit mánggabealat ealáhusaide sámi guovlluin. Sámi lotnolas- ja meahcástanealáhusat leat dan duohken ahte Sámediggi ain doarju dáid ealáhusaid dehálaš kulturguoddin min servodagas. Sámediggi oaidná ahte ráđdehus maŋŋil šiehtadallamiid, lea vuolidan oktiibuot 6 miljovna juolludemiin Sámediggái boazodoallo- ja eanadoallošiehtadusa bokte. Sámediggi áigu rahčat dan nala ahte vuodđoealáhusaid rámmat lassánit.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sámediggi lea sámi álbmoga álbmotválljejuvvon parlameanta Norggas. Dan bokte sihkkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin min giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi lea demokrátalaš gaskaoapmi sámiid iešmearrideamis ja ávkkálaš ja dárbbášlaš bálvalusaid ja fálaldagaid ovddideamis sámi álbmoga várás. Sámediggi lea sámiid sáhkaguoddi nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Norgga stáhta lea ásahuvvon guovtti álbmoga eatnamiidda, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mearkkaša dan ahte sámi gielas, sámi kultuvrras ja servodateallimis prinsihpalaččat galget leat ovttáárvosáš ovdánanvejolašvuođat, ja seamma suodjaleapmi go dárogielas ja dáža kultuvrras.

Mii galgat ieža meroštallat min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahtteáiggi.

Jus mis leat dát vuoigatvuođat ja vejolašvuođat seamma ládje go dáža servodagain, de lea dat geavahusas iešmearrideapmi. Iešmearrideapmi galgá hálddašuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámediggi galgá politihkas ja hálddašanbarggus bokte sihkkarastit dábálaš demokrátalaš ja olmmošvuoigatvuođalaš árvvuid cealkinfriijavuohčan ja ovttáárvosáš searvamin, ja riektestáhta árvvuid nugo lágalašvuohta, bealátkehtesvuohta, dássásašmeannudeapmi ja vuoiggalašvuohta. Doaibma galgá čađahuvvot rabasvuođain, ja sámi servodaga dárbbut galget leat guovddážiis politihka hábmemis ja hálddašeamis.

Sámediggi hálddaša sámiid oktasaš árvvuid. Sámiid oktasaš árvun oaiivilduvvojit miellaguottut ja áddejumiit mat áddejuvvojit oktasažžan sámi servodagaide ja sámi kultuvrii, dál ja boahtteáiggiis. Min boahtteáigi lea sorjavaš min mánáin ja nuorain. Sis ferte leat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mii gáibiduvvo sámi servodaga goziheapmái ja ovddideapmái. Máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat leat eaktun birgejupmái ja váikkuha servodatovddideami min iežamet eavttuid vuođul. Sámediggái lea deatalaš ahte dát máhttu vuođđuduvvá sámi gillii ja kultuvrii.

Sámegeiella čatná oktii sámi álbmoga. Dat lea nana oktasaš árvu, ja sámi oktasašvuođa vuođđoidentifiserendovdomearka, sorjjakehtá das geavahuvvo go geiella vai ii. Buohkaide lea eatnigiella iešalddis deatalaš, maid ii dárbbáš ákkastallat eará sivaiguin go ahte dat lea min eatnigiella. Eatnigiella bokte nanosmuvvá kultuvra ja ovttaskas olbmo gullevašvuohta. Beaiválaččat deaividit mii bálvalusaiguin mat leat vuođđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii. Mii háliidit oazžut vejolašvuođa vásihit kultuvrralaš ilbmadeamiid main lea oktavuoha min eallimii. Mii háliidit viežžat birgejumi sihke vuođđoealáhusain ja ođđa ealáhusain.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte mii ovttas váikkuhit dássásašvuođa, solidaritehta ja ráfálaš oktasaš eallima sihkkarastima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. Sámediggi áigu láchit diliid nu ahte mii joavkun ja ovttaskas olmmožin sáhttit ovddidit min identitehta ja identitehtaáddejumi, ja gávdnat min saji sámi oktasaš searvevuođas. Stuorámuš vejolaš rabasvuohta ja oaidninvejolašvuohta leat deatalaččat Sámedikki rolla nannen- ja ovddidanbarggus sámi servodagas ja norgalaš stuorraservodagas. Rabasvuohta lea vealtamehtun deatalaš vai demokrátalaš proseassat šattašedje nu buorit go lea vejolaš, ja sihkkarastet ovttaskas olbmuid ja joavkkuid vejolašvuođa gozihit sin beroštumiid, rivttes ja ovttagaslaš diehtujuhkima bokte vuoigatvuođaid, geatnegasvuođaid ja vejolašvuođaid birra. Rabasvuohta politihkalaš ja hálddahuslaš proseassaid birra nanne demokratiija eanet luohtámuša bokte válgakanálii, ja váikkuha friija ja kritihkalaš servodatságastallama. Nu leage rabasvuohta vealtamehtun deatalaš ovttaskas olbmo riektesihkarvuhtii ja Sámedikki legitimizehtii.

Sámediggi galgá oktilaččat ja árijalaččat ovttasbargat ja ovttas doaibmat siviila sámi servodagain geavatlaš politihka, ortnegiid ja bálvalusaid hábmema oktavuodas. Sámi siviilaservodahkii gullet sámi ášahusat, doaimmat, organisašuvnnat ja ovttaskas olbmot. Geatnegahtti ovttasbargu norgalaš ja riikkaidgaskasaš váldeorgánaiguin ja sámi ovttasteaddji ovttasbargoorgánaiguin olles sámi servodagas Davviriikkain, lea vealtamehtun deatalaš sámeapolitihka ovddideapmái Norggas ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii.

Áiggiis goas lea stuorra fokus davviguovlluid ovddideapmái, berre min gullevašvuohta árbevirolaš sámi ássanguovlluide dahkat mis ovddasvástideaddji oasálačča. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu váikkuhivččii politihka hábmema sihke nationála dásis ja rájárastideaddji perspektiivvas.

Juohkehaččas lea vuoigatvuohta vuordit ahte su duogáš, kultuvra ja identitehta gudnejahttojuvvo. Sámediggi galgá bargat dan ala ahte sámi servodaga oktasašárvvut gudnejahttojuvvojit ja lea gierdavašvuohta erohusaide, sihke sámi servodagas ja stuorraservodagas ja máilmmis muđui. Dásseárvu, solidaritehta ja earáid, minoritehtaid ja álgoálbmogiid vuoigatvuođaid gudnejahttin lea vuodđun Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

3.2 Ekonomaláš rámmaeavttut

Sámi áigumušaide juolluduvvui 889 miljovna stáhtabušehta bokte 2015:s. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii 426 miljon ruvnnu dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearidanvejolašvuohta daid juolludemiid sturrodaga ja juogu ektui mat stáhtabušehtas juolluduvvojit sámi áigumušaide. Dán ferte atnit duođalaš duohtadeapmin dan iešmearrideapmái mii sámiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuodul.

Sámediggi lea dál áidna álbmotválljen orgána mas ii leat iežas sisabohtovuogádat. Mii leat evttohan ahte buot stáhtaláš juolludeamit mat odne sirdojuvvojit Sámediggái iešguđege fágadepartemeanttain biddjojuvvojit ovttá bušehttapostii Gieldda- ja ođasmahttindepertemeanttas. Gulahallan ja proseassat Sámedikki bušehta olis geahppánivčče dieinna lágiin ovttá prosessii min ja dan departemeantta gaskka mas lea ovddasvástádus. Ođđa bušehttaproseassa sáhtášii addit buoret vuodu guorahallat bušehttagažaldagaid jahkásaš konsultašuvnnain maŋit áiggis.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat galgá čuovvut Sámedikki ekonomijahálddašeami váldoinstruksa, maid Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea mearidan, geahča Sámelága § 2 -1, goalmmát lađđasa. Dat mearkkaša dan ahte Stáhta ekonomijanjuolggadusat ja stáhta ekonomijastivrema mearráduusat, gustojit maiddá Sámediggái.

3.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 3.2.1 Juolludusat departemeanttain (1000 ru)

Beskrivelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	15-Bud 14	
Gielda- ja ođasmahttisdepartemeanta - GOD	259 460	265 540	265 540	274 900	9 360	3,5 %
Máhtodepartemeanta - MD	37 723	39 043	39 043	40 331	1 288	3,3 %
Máhtodepartemeanta - MD	14 647	15 160	15 160	15 660	500	3,3 %
Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	3 195	3 307	3 307	3 399	92	2,8 %
Kulturdepartemeanta - KD	72 702	77 202	77 202	78 986	1 784	2,3 %
Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	6 036	5 247	5 247	5 400	153	2,9 %
Mánáid-, dásseárvu- ja searvadahttindep. - MDD	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Oljo- ja energijjdepartemeanta - OED	0	0	0	1 000	1 000	-
Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	6 000	6 000	6 000	0	-6 000	-100,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	400 763	412 499	412 499	420 676	8 177	2,0 %
Sámeálbmotfoanda	6 691	5 000	5 000	5 200	200	4,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	407 454	417 499	417 499	425 876	8 377	2,0 %

Sámedikki ollislaš bušehttarámmii lea lasihuvvon 8 377 000 ru Sámedikki 2014 bušehta ektui ja juohkása ná:

- 2 000 000 ru Sámi giellagáldui.
- 1 000 000 ru Sámedikki lassibargguide energijjaáššiid meannudeapmái.

- 5 377 000 ru bálká- ja haddegoargnumii.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. 2014 rájes geavahuvvojit dábálaš, jahkásaš juolludeamit reantomodealla sadjái. 2015 várás juolluduvvo 5,2 miljon ru.

Juovlamánu 31. b. 2013 muttus lea Sámeálbmotfoanddas sestojuvvon reantu 3 791 099 ru. 2014 bušehtas mearriduvvui ahte 2 800 000 dán reanttus galgá geavahuvvot. Dat mearkkaša ahte juovlamánu 31. b. 2014 lea sestojuvvon reantu 991 099 ru.

Jahkái 2015 várrejuvvo 6 192 000 ru Sámeálbmotfoandda jahkásaš juolludeamis ja sestojuvvon reantuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 000 000 ru sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseremii, kap. 4.3.
- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.5.
- 1 350 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.3.
- 700 000 ru prošehtii man ulbmil lea rekrutteret girječáliid geat čállet sámegillii, kap. 5.3.
- 500 000 ru árbedihtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas, kap. 8.2.
- 450 000 ru árbedieđuid systemáhtalaš kártemii, kap. 9.4.
- 492 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 9.5.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadeapmi

Tabealla 3.2.2. Čoahkketabealla - Sámedikki boađut ja golut buohkanassii

(1000 ru)

	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	400 763	412 499	412 499	420 676	8 177	2,0 %
Sámeálbmotfoandda juolludusat	2 536	5 000	5 000	5 200	200	4,0 %
Sámeálbmot foandda reantuid álggaheapmi	4 155	2 800	2 800	992	-1 808	-64,6 %
Doaibm aboađuid submi	407 454	420 299	420 299	426 868	6 569	1,6 %
Váikkuhangaskaoamit						
Váikkuhangaskaoamit	285 827	288 900	283 430	286 647	-2 253	-0,8 %
Váikkuhangaskaomiid submi	285 827	288 900	283 430	286 647	-2 253	-0,8 %
Doaidmagolut						
Politiikalaš dási doaibma	34 835	28 027	27 527	30 213	2 186	7,8 %
Hálddahusa doaibma	98 170	103 372	102 372	110 008	6 636	6,4 %
Doaibmagoluid submi	133 005	131 399	129 899	140 221	8 822	6,7 %
DOAIBMABOAJUS	-11 378	0	6 970	0	0	-
JAHKEBOAJUS	-11 378	0	6 970	0	0	-

3.2.3 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide 2015:

Tabealla 3.2.3 Totaltabell virkemidler (1000 ru)

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Juogad. % 15-Bud 14	Erohus	% erohus
Giella	76 271	80 965	77 965	78 864	27,5 %	-2 101	-2,6 %
Kultuvra	95 438	102 568	102 277	106 143	37,0 %	3 575	3,5 %
Girjerádjju	8 455	8 711	8 711	9 047	3,2 %	336	3,9 %
Mánáidgárddit	9 152	11 405	11 045	11 405	4,0 %	0	0,0 %
Vuodđooahpahus	28 308	24 248	24 248	25 325	8,8 %	1 077	4,4 %
Alit oahppu ja dutkan	5 555	4 000	4 000	4 000	1,4 %	0	0,0 %
Dearvvašvuohta ja sosiála	2 869	3 531	3 531	3 696	1,3 %	165	4,7 %
Areálat ja biras	2 000	2 000	2 000	3 100	1,1 %	1 100	55,0 %
Kulturmuutosuodjalus	2 442	2 900	2 900	3 150	1,1 %	250	8,6 %
Ealáhusat	35 663	37 684	35 865	33 431	11,7 %	-4 253	-11,3 %
Báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu	3 714	2 500	2 500	2 350	0,8 %	-150	-6,0 %
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	8 908	1 486	1 486	2 009	0,7 %	523	35,2 %
Eará doaibmajut	7 052	6 902	6 902	4 127	1,4 %	-2 775	-40,2 %
Submi	285 827	288 900	283 430	286 647	100,0 %	-2 253	-0,8 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 16.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolgadoarjagat organisašuvnnaide ja ásašusaide, iešgudege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja proševttat iežamet hálddus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit das ahte doarjagat hálddašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnahtit ortnegiid maiguin duodáštít ruđaid geavaheami dohkálaččat.

Sámediggerádis lea fápmudus geavahit eará láhkai gitta 20 % várrejuvvon ruđain bušehtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide mat leat addojuvvon dievasčoahkkinjođihangoddáii ii ge doaibmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušehttajagis dieđihit Sámedikki dievasčoahkkinii jos ruđat leat geavahuvvon eará láhkai.

3.2.4 Njuolgadoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušehta bokte, oainnát Sámedikki njuolggadoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušehta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggerádis lea fápmudus čadahit dárbbášlaš rievdadusaid ohcanáigemiin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea váiddaorgána sámediggeráđi dahkan mearrádusaide, dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

3.2.6 Lágat ja šiehtadusat

3.2.6.1 EEO-njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea Norgga, Islánda ja Liechensteinna, ja dasto EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda gaskasaš šiehtadus. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkani. EEO-šiehtadusa ulbmilin lea nannet beliid gaskasaš gávppašeami ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjjanjuolggadusaid. Norggas go EU:s leat seammalágan stáhtadoarjjanjuolggadusat.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjemiid nationála politihka hábmemis, nugo stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjjanjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštumiid.

Go stáhtadoarjja sáhtá heađuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovtasdoaimmami, de lea stáhtadoarjja dábálaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat dávistit EEO-njuolggadusaide.

3.2.6.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaimbajuid dáiddasuorggis mat čadahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid sikkobealde. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.2.6.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Duiin ja Duojáruiid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoji buorebut gánnahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda bajideapmái, buvttavduideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhussiehtadusa duoji váste, mas leat doaimbajut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávistivččii daid politihkalaš mihtomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.3.1 Vuodđoláhka § 108

Vuodđolága 108. § lea bajit riektenjuolggadus mii guoská stáhta eiseválddiide ja geatnegahtta Norgga stáhta láchit dili nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.

Geavahusas dát mearkkaša dan ahte stáhtalaš eiseválddiin lea geatnegasvuohka heivehit árjjalaš doaimbajuid sámi kulturdoaimmaheami várás, ja dakkár sámeapolitihka vuostá mii áitá sámi giela ja kultuvrra vuodu. Vuodđolága 108. § ráddje stáhta doaimmafriijavuoda sihke láchkaásahanproseassas ja hálddašeamis, ja geatnegahtta boadusin ahte ain gávdno ceavzilis sámi kultuvra. Vuodđolága 108. § suodjalusa čuovusin lea hálddahus geatnegahtton bidjat stuora deattu sámi kultuvrii go árvoštallá galget go sisabahkemat čadahuvvot. Dát geatnegasvuohka lea álo, čuoš dal duohtadanláhkavuodu vai ii.

3.3.2 ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus ovdanbukttá unnimus eavttuid mat fertejit leat sajis jus álgoálbmogat boahhteáiggis galget sáhttit ceavzit. Dat ovddida mánggabealatvuođa, ovtadássásašvuođa, dásseárvvu. Julggaštus ávžžuha ovttasbarggu stáhta ja álgoálbmoga gaskka, nu ahte ovttasbargu huksejuvvo rievttalaččat, demokrátalaččat, nu ahte olmmošvuoigatvuođat adnojuvvojit árvvus, ii leat vealaheapmi ja buori oskkus. Dat rahpá vejolašvuođa dahkat buorádusa boasttuvuođain álgoálbmogiid vuostá buoridan doaibmabijuid bokte. Julggaštus miediha álgoálbmogiid kollektiivvalaš vuoigatvuođaid ja hásttuha dohkkehít guovddáš álgoálbmotvuoigatvuođaid nu go iešmearrideami.

Álgoálbmotjulggaštusa sisdoallu geatnegahtá. Sihke danin go dat geardduha dálá ja čadni riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođaid, riikkaidgaskasaš lágaid oppalaččat dahje riikkaidgaskasaš árbevirolašrievtti mat geatnegahttet stáhtaid.

Álgoálbmotjulggaštus sáhtta buoridit stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskasaš gulahallama. Danne go julggaštus ovddida álgoálbmogiid ja stáhta gaskasaš gulahallama ja ovttasbarggu, ja láchá ráfálaš dili álbmotjoavkkuid gaskavuhtii. Sámedikki mielas lea julggaštus deatalaš reaidu min beaivválaš barggus, mii láidesta gulahallama stáhtalaš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin sihke regionála, riikka dásis ja riikkaidgaskasaččat.

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus mearriduvvui ON oktasaščoahkkimis čakčamánu 13. b. 2007. ON mearridii 2010:s doallat álgoálbmogiid máilmmikonferánsa 2014:s (WCIP2014). Sámediggi lea leamaš guovddášis láchimin álgoálbmogiidda vejolašvuođa ráhkkanit WCIP2014 čoahkkimii, erenoamážit álgoálbmogiid ráhkkaneaddji konferánsa lágideami bokte Álttás 2013:s. Stáhtat mearridedje čakčamánu 2014 loahppadokumeantta mas leat konkreta doaibmabijut maiguin sihkkarastit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid realiserema ON álgoálbmogiid vuoigatvuođaid julggaštussii dávistettiin.

3.3.3 Iešmearridanvuoigatvuohta

Sápmelaččain lea iešmearridanvuoigatvuohta álbmotrievtti vuođul. Sámedikkis lea, sápmelaččaid bealis, váldi mearridit min politihkalaš oainnu ja fuolahit min ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneamis. Min iešmearridanvuoigatvuohta boahá ovdan earret eará das ahte eiseválddit geatnegahttojuvvojit konsulteret buot áššiin mat gusket sápmelaččaide, dat addá rievtti oassálastit mearridanproseassain mat gusket midjiide. Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš šiehtadusa vuođul leat mearriduvvon konsultašuvdnaprosedyrat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka. Iešmearrideapmi boahá maiddá ovdan iešstivrejumis ja iešráđdejumis, láchkamearriduvvon váldečađaheamis dain áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide ja min riikkaidgaskasaš barggus. Iešmearridanvuoigatvuohta addá Sámediggái buoret vejolašvuođa go dál mearridit ekonomalaš ahtanuššama, sihke Sámediggái áshussan ja maiddá sámi álbmoga ovddas.

3.4 Dásseárvu

Sámedikki doaimma vuođđun lea dásseárvu ja ovtaárvosašvuohta. Sámediggi bargá dan ala ahte juvssašeimmet nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš dásseárvvu sámi servodagas nu ahte sis leat seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Duohta dásseárvvu juksama dihte lea dárbu muhtun oktavuodain čadahit iešguđege doaibmabijuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás. Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá heivehuvvot Sámedikki barggus. Danne leat mis dásseárvodoaibmabijut bušeahtas iešguđege fágakapihttaliin.

4 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eanet sáme giellaid geavaheapmi.

Sámegiela leat sámi servodaga deataleamos guottihanreaiduid searvvis. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus sámi giellabarggu organiseremis ja ruhtadeamis. Okta min váldobarguid gaskkas lea sámegielaiddan nannen ja ovddideapmi boahhteáiggis. Buot sámiide galget sihkkarastojuvvot vejolašvuodát geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sámiid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuoddivuoigatvuohta, mii ii leat vel buot sámiide duohtavuohta. Danne lea Sámediggi álggahan sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttima ja geahčadit movt ovddasvástádus ja váldi juohkásit sámegielaiddan ektui. Dát lea ollašuvvagoahtimin ráđđehusa nammadan lándegotti bokte.

Sámediggi lea manimus jagiin lánčán váikkuhangaskaoapmeortnega nu ahte sámi servodaga dárbbuide lea stuorát fokus. Ovddidanproševttaide leat várrejuvvon sierra ruđat sihke giellaide ja fylkkagiellaide mat gullet sámegielaiddan hálldašanguvlui, ja dasto sámi giellaguovddážiidda. Vásihusat, ruovttoluottadieđut ja evalueremat leat addán Sámediggái vejolašvuoda oaidnit makkár dárbbut sámi servodagas leat giellasuorggi siskkoale. Dán háliida Sámediggi dustet buoremus vejolaš vuogi mielde daid vátna ruđaguin maid guovddáš eiseválddit addet geavahussii.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari sámegielaiddan ektui čuovvovaš ángiruššansurgiid fokuseremiin:

- Ovddasvástádus sámegielaiddan.
- Sámegielaiddan rámmaeavttut.
- Giellageavaheaddjit.
- Sámegielaiddan geavaheapmi.

4.1 Sámegelela váikkuhangaskaoamit

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.1.1 Čoahkketabealla sprák

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasvástádus sámegielaiddan	0	0	0	400	400	-
Sámegielaiddan rámmaeavttut	1 174	5 000	4 000	4 000	-1 000	-20,0 %
Giellageavaheaddjit	5 442	5 400	5 400	3 500	-1 900	-35,2 %
Sámegielaiddan geavaheapmi	69 655	70 565	68 565	70 964	399	0,6 %
Submi	76 271	80 965	77 965	78 864	-2 101	-2,6 %

4.1.2 Hálldašdási resurssat – giellaossodat

Kapihttalis 18 – hálldašdási doaimmagolut – leat giellaossodaga bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Giellaossodagas leat guokte juhkosat:

- Giellajuogus.
- Terminologiija ja báikenammajuogus.

Juhkosat doaimmet sámediggeráđi politihkalaš čállingoddin ja dain lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid fágasuorggis siskkoale. Juhkosiin lea maid dái hálldašanoovddasvástádus daidda gullevaš fágasguin.

Giellajuhkosis lea hálddašano vddasvástádus čuo vvo vaš surggiin:

- Gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielatvuođadoarjaga hálddašeapmi sámelága giellanjuolggadusaid, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielatvuođadoarjaga njuolggadusaid mielde.
- Sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga ja ovddidandoarjaga hálddašeapmi.
- Giellaprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeapmi.
- Stipeandda hálddašeapmi ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain.
- Sámediggedieđáhusa sámegiela id birra čuo vvo leapmi.
- Sámelága giellanjuolggadusaid čuo vvo leapmi.
- Buoret rámmaeavttuid očcodeapmi sámegielaide.
- Iežas prošeavttaid čađaheapmi.
- Raporteret riikkaidgaskasaš lága id ja siehtadusaid ektui.

Giellaossodagas ledje 8 jahkedoaimma 01.10.2014 muttus.

Terminologijja ja báikenammajuhkosis lea hálddašano vddasvástádus čuo vvo vaš surggiin:

- Sámi báikenammabálvalusa doaibma báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ása husaid sámi nama id bidjamis.
- Addit rávvagiid sámi báikenama id geavaheamis.
- Sámi giellaovttasbargu politihkalaš dásis.
- Čuo vvo leapmi ja doaibmabijut sámi giellateknologijja siskkobealde.
- Iežas prošeavttaid čađaheapmi.
- Siskkáldas giellapolitihkka.
- Sámedikki siskkáldas giellabálvalusat.

Terminologijja ja báikenammajuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

4.2 Ovddasvástádus sámegiela s

Mihttomearri:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis.

Tabealla 4.2 Čoahketabealla - ovddasvástádus sámegiela s

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Guovttegielatvuođa doarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi	0	0	0	400	400	-

Oassemihttomearri 1:

- Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela id nannemis ja ovddideamis.

Jos Sámediggi ieš galggaš beassat mearridit min giela id badjel, de ferte das leat mearrideaddji váikkuhanfápmu láhkalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemei sámegiela id várás. Seammás ferte Sámedikkis leat iešstivre nvaldi iešheanal is mearrádusaid dahkamis sámi giellaáššiin.

Viidát čohkkejuvvon almmolaš lávdegoddi maid ráđđehus lea nammadan 2014 čakčamánu s galgá jagi 2016 guovvamánu rádjai geahčadit gustovaš ortnegiid, doaibmabijuid ja njuolggadusaid sámegiela id várás Norggas. Lávdegoddi galgá árvoštallat movt dáid sáhtášii heivehit almmolaš suorggi dáláš organisere mei ja sihkkarastit doaibmei ja ovttáarvosáš almmolaš bálvalusaid sámegilli.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Veahkehit lávdegotti relevánta dieđuiguin maid dat dárbbasit.
 - Čohket dieđuid otnáš dili birra ja sáddet daid lávdegoddái.
 - Searvat giellalávdegotti čoahkkimiidda.

Galgá váikkuhit:

- Ahte váldi, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámegielaid ektui čilgejuvvo.

Oasseihtomearri 2:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodát geavahit sámegiela oktavuodas almmolaš hálddašemiin.

Sámediggi rievdadii 2011:s daid gielddaid ja fylkkagielddaid mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid. Muhtun gielddaiguin vuolláičállojuvvojedje 2012:s ovtasbargošiehtadusat ovddidandoarjaga geavaheamis. Seammás mearriduvvui ahte ortnet evaluerejuvvo golmma jagi maŋŋá. Guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid evalueremis berre árvvoštallat meroštallannjuolggadusaid, ovtasbargošiehtadusaid ja golmmaoasat málle ja dieinna lágiin geahčadit man ollu ortnet lea váikkuhan árijaleappo giellaovddideami gielddain. Evaluerema galgá geahčadit maiddái giellalávdegotti barggu ja gieldaodastusa ektui.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Buorre vuodđu movt árvvoštallat gielddaid ja fylkkagielddaid mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, guovttegielatvuodadoarjaga juolludaneavttuid.
 - Evalueret guovttegielatvuodadoarjaga hálddašemi ja dasa gullelaš ovtasbargošiehtadusaid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sámegiela hálddašanguvlui.

Galgá váikkuhit:

- Buriid rámmaeavttuid gielddaide ja fylkkagielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguvlui.

Guovttegielatvuoda doarjaga evalueren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
12900	Guovttegielatvuoda doarjaga evalueren	0	0	0	400	400	-
Submi		0	0	0	400	400	-

Oasseihtomearri 3:

- Buorre giellaplánen buriid, oktilaš kártemiid ja fágalaš analysaid vuodul.

Buorre giellapolitiikka ferte váldit vuolggasaji iešguđege guovlluid gielladilis ja váldit vuhtii dan ahte gielain leat sierralágan hástalusat iešguđege giellaguovlluin. Dán eat sáhte dahkat jos ii leat buorre duogášmáhttu ja kártemat. Buriid gielladoaibmabijuid ovddideapmái lea deatlaš ahte gávdnojit ortnegat mat oktilaččat addet gova sámegielaid geavaheamis iešguđege giellaguovlluin. Sámediggi lea sámelága bokte geatnegahttojuvvon ráhkadit raportta gonagassii juohke njealjáj jagi sámegielaid dili birra.

Sámegielaid servodatdili fágalaš analysas Norggas, sáhtta leat ávkkálaš geavahit UNESCO gielladili analyserenvuogi. Organisašuvdna lea ráhkadan reaiddu man bokte sáhtta árvvoštallat leago giella nana vai heajos dilis. Dán reaiddu sáhtta geavahit sierra sámegielaid ceahkkálastimii, ja livččii veahkkin erohusaid árvvoštallamis man nana dilis gielat leat iešguđege geográfalaš guovlluin.

Dán oktavuodas orrot Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka fágalaš analysajoavku áigeguovdilis aktevrrat, go dain lea lagašvuohta dáid sámi giellabirrasiidna.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte analysajoavku oázžu resurssaid jeavddalaš kártemii ja sámegielaid dili analyseremii ja ovddideapmái Norggas.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Bargat dan ala ahte Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oázžu resurssaid jeavddalaš kártemii ja sámegielaid dili analyseremii ja ovddideapmái Norggas.
 - Gulahallan Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain, Sámi allaskuvllain ja analysajoavkkuin sámi gielladili kártema birra.
 - Gulahallan guovddáš eiseválddiiguin gielladili kártema ruhtadeami birra.

Galgá váikkuhit:

- Buori vuođu gielladoaibmabijuid plánemii maid vuolggasadjin leat iešguđege giellaguovllut.

Oassemihttomearri 4:

- Árijjalaš áittardan-, bearráigeahččan- ja váiddadoaibma sámelága giellanjuolggadusaid várás.

Sámelága giellanjuolggadusaid ulbmilin lea sihkkarastit ahte ovttaskas olbmuid láhkalaš vuoigatvuohta geavahit sámegielaid almmolašvuođas ollašuhthuvvo. Vásihusat čájehit ahte fuolakeahhtá dain njuolggadusain vásihit ovttaskas olbmot ahte njuolggadusat rihkkovuvvojit, ja ahte sin individuála vuoigatvuođat duolmmahallet.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu geahčadit sihke váiddaortnega ja dárbbášuvvo go bearráigeahččanortnet. Čielggaduvvo maiddá livččii go áittardandoaibma sámegielaid várás ulbmillaš.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Geahčadit dáláš váiddaortnega ja dárbbášuvvo go bearráigeahččanortnet.
 - Kártet viidodaga váidagiin mat leat boahán fylkkamánniide ja eará váiddaorgánaide, dása gullet maid dálá našunála ja báikkálaš áittardanortnegat, nu go dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji, gielalaš vealaheami ja/ dahje sámegielat fálaldagaid váilevuohta.
 - Kártet man ollu ja makkár váidagiid Sámediggi lea ožžon ovttaskas olbmuiin geat oaivvildit ahte sin individuála vuoigatvuođat eai vuhtiiváldovuvvo.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttaskas olbmot besset geavahit sámegielaid almmolaččat.
- Ahte ovttaskas olbmuid vuoigatvuođat čuovvovuvvojit iešguđege lágaid mielde.

4.3 Sámegiela rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Buorit rámmaeavttut sámegielaid várás.

Sámegiela hálldašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat ožžot guovttegielatvuođadoarjaga Sámedikkis guovttegielat bálvalusaid sihkkarastimii. Guovttegielatvuođadoarjaga ii leat lassánan oppalaš haddegoargnumii dávistettiin servodagas. Sámi logut mitalit 6 konkludere ahte gielddat oppalaččat ožžo unnit guovttegielatvuođa doarjaga 2012:s dan ektui maid ožžo 2005:s. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte guovttegielatvuođa doarjjarámmat nannejuvvojit.

Sámi giellaguovddážat barget ollu báikkálaččat, ja dain leat ollu doaimmat nugo giellakursat ja deaivadanbáikkit sámegielaid várás. Sámi giellaguovddážiid evalueren čájeha ahte lea dárbu

sihkkarastit sámi giellaguovddážiidda einnostanvejolaš ruhtadeami. Sámediggi juolluda dál ruđaid buot giellaguovddážiidda, muhto vuordá ahte maiddái gielddat ja fylkkagielddat searvvašedje ruhtadeapmái.

Sierralágan aktevrrat leat álggahan ollu buriid fálddagaid ja doaibmabijuid mat dál leat prošeaktadásis. Čájehan lea ahte dán doaibmabijuin leat buorit bohtosat ja maidda berre sihkkarastit fásta ruhtadeami. Ovdamearkan sáhttit namuhit:

- Viđa jagi rávisolbmuidohppoprográmma maid Sámi allaskuvla jođiha.
- Giellaleairrat, giellalávgun ja giellačeahpit erenoamážit mátta- ja julevsámi guovlluin.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte dán lágan doaibmabijuide sihkkarastojuvvo fásta ruhtadeapmi.

Tabella 4.3 Čoahkketabealla - Sámegiela rámmaeavttut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sátnejiirjiid ja sátnelistaid digitaliseren	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Čállinrávagirji - ođđa preanttus	0	500	500	500	0	0,0 %
Sámi giellagáldu	1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %
Sámi almmolaš čielggadusat	0	1 000	0	0	-1 000	-100,0 %
Submi	1 174	5 000	4 000	4 000	-1 000	-20,0 %

Oasseihttomearri 1:

- Sámegielain leat buorit ekonomalaš rámmaeavttut.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Oččodit buoret rámmaeavttuid stáhtas sámegielaid ovddideapmái.
 - Ovttas Gielddaid Guovddáš lihtuin oččodit eanet ruđa stáhtas guovttegielatvuodadoarjagii ja dasto stuorát refušvnameriid sámegiela ja sámegilli oahpahusa várás.
- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiidda sihkkarastojuvvojit fásta einnostanvejolaš ruhtadanortnegat.
 - Ođasmahttit sámedikki njuolgadoarjaga njuolggadusaid sámi giellaguovddážiidda.
 - Ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit mii lea daid rolla sámegielaid nannen- ja ovddidanbarggus.
 - Čuovvolit “Sámi giellaguovddážiid 2012 evaluerema”.
- Láhčit dili nu ahte lihkestuvvan prošeaktavuđot gielladoaibmabijuide šattašii fásta doaibma.
 - Ovttas Sámi allaskuvllain bargat dan ala ahte rávisolbmuidohpahasprográmma šattašii bissovaš ortnegin.
 - Bargat dan ala ahte duođastuvvon lihkestuvvan ortnegiidda, mat leat ruhtaduvvon prošeaktan mánja jagi oazžugoadášedje fásta ruhtadeami. Ovdamearkan dán lágan ortnegiidda leat giellaleairrat, giellalávgun ja giellačeahpit erenoamážit mátta- ja julevsámi guovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gielddain ja fylkkagielddain lea duohta vejolašvuohta ollašuttit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Sámi giellaguovddážiidda čielgaseappo ovddasvástádussuorggit ja einnostanvejolaš rámmat.
- Bissovaš rávisolbmuidohpahasprográmma sámegielain.
- Mánát ja nuorat ožžot dárbbalaš giellamovttiidahttima vai šaddet doaibmi guovttegielagin maiddái guovlluin gos giella lea heajos dilis.

Oassemihhtomearri 2:

- Teknologalaš čovdosat mat leat heivehuvvon sámi bustávaide.

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut sihke giela geavaheami ja oahppama oktavuodas. Buorit giellateknologalaš readdut leat deatalaččat sámegeielaid nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologíija hui árjjalaččat, ja hui ollu leat bohtán digitála readdut ja prográmmagálvvut. Dát váikkuha mánáid giellageavaheami, ja danne lea deatalaš ahte giellateknologalaš čovdosat gávdnojit maiddái sámegillii.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ođđa teknologíija ja digitála readdut heivehuvvojit ja ovddiduvvojit sámegeielaid várás.
 - Čujuhit guovddáš eiseválddiide vuordámušaid birra ahte sámi bustávat heivehuvvojit teknologalaš čovdosiidda.
 - Oktavuodáin guovddáš aktevrraiguin bargat dan ala ahte sámi boallobeavdi biddjojuvvo maiddái giehtatelefovnaide ja giehtadihtoraččaide.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegeiela lea vejolaš válljet buot almmolaš diehtovuoduin ja prográmmain.
- Ahte sámegeielat geavahuvvojit eanet sosiála mediain ja eará čálalaš ávdnasiin.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi terminologíija ja sátnegirjiid digitaliseren.

Digitála sámi terminologíija ja sátnegirjiit leat ávkkálaččat ja leat buorit veahkkeneavvut sámegeiela geavaheapmái. Deatalaš lea ahte sámi terminologíija ja sátnegirjiid álkidit gávdná nehtas. Dat nannešii sámegeielaid geavaheami.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čohkkejuvvon sámi sániid, tearpmaid ja báikenamaid gaskkusteapmi.
 - Ruhtadit julevsámi-dáru/dáru-julevsámi sátnegirji deaddileami maid Kintel lea čállán.
 - Álggahit máttasámi-dáru/dáru-máttasámi sátnegirji digitaliserema.
 - Ovttas Divvun proševttain viidásetovddidit sátnediehtovuodú satni.org.
- Ovttas eará aktevrraiguin láchit terminologíija- ja báikenammakurssa.
 - Gulahallama bokte allaskuvllaiguin/universitehtaiguin lágidit terminologíija ja báikenamma čohkken- ja registrerenkurssa.

Galgá váikkuhit:

- Buohkain lea álki gávdnat terminologíija mii gávdno.
- Nannet ja buoridit sámi báikenamaid geavaheami guovlluin gos dat gávdnojit, muhto gos dat eai leat čohkkejuvvon.
- Sámegeielat geavahuvvojit eanet.

Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12700	Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren a)	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Rudaht váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Oassemihhtomearri 4:

- Áigeovuodilis gihppagat mat leat olámuttus ja main leat rávvagat movt čállit davvisámegillii.

Čállinrávagirjjážit leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut davvisámegiela riektáčállimis. Njuolggadusaide čujuheapmi ja gihppaga ovdamearkkaid geavaheapmi lea veahkkin sidjiide geat dárbbasit vástádusa čálalaš gažaldagaide. Movt earret eará geavahit sirrenmearkka, eará čállinmearkkaid ja movt juohkit sániid. Čállinrávagirjjážiin leat rávvagat maiddái das movt čállit báikenamaid sierra oktavuodain. Dáin gihppagiin lea ávki buohkaide geat čállet davvisámegillii.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Giellabargiuiuin, lágádusaiguin ja oahppagirječálliguin ovttas ođasmahttit ja kvalitehta dárkkistit gihppagiid sisdoalu.
 - Jodihit árjjalaččat ođasmahttinbarggu ja searvat dasa.
 - Ruhtadit gihppagiid deaddileami.
 - Juohkit gihppagiid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnjojtt rávvagat davvisámegiela riektáčállima várás.

Čállinrávagirji - ođđa preanttus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12800	Čállinrávagirji - ođđa preanttus	a)	0	500	500	500	0	0,0 %
Submi			0	500	500	500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oassemihhtomearri 5:

- Doaibmi davviriikkalaš ovttasbargoorgána mii bargá tearpmaid ovddidemiin ja normeremiin.

Ollislaš giellapolitiikka gáibida maiddái buori ovttasbarggu riikarájaid rastá. Oktasaš tearpmaovddideapmi ja normeren leat deatalaččat dasa ahte sámegeilaide sihkkarastojuvvo buorre vuoddu.

Sámi Giellagáldu mii lea oktasaš prošeakta maid Sámi parlamentáralaš ráđđi jodiha áсахuvvui 2013:s. Váldodoaibman prošeaktaáigodagas lei oktasaš tearpmaovddideapmi ja -normeren. Sámediggái lea davviriikkalaš ovttasbargu deatalaš oktasaš vuodu sihkkarastimis sámegeilaide, vai tearpmaid sáhtta geavahit riikarájaid rastá. Mihttomearrin lea ahte tearpmaovddideapmi, kvalitehta sihkkarastin ja normeren dáhpuhuvvet davviriikkalaš ovttasbarggu bokte, gos lea sihke fágalaš ja gielalaš gelbbolašvuohta.

Davviriikkalaš sámi ovttasbargodoibmii gullet earret eará gielladikšun, giellaovddideapmi, terminologiijabargu, normeren, nammabálvalusat, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid birra.

Davviriikkalaš ovttasbargoprošeakta Sámi Giellagáldu loahpahuvvui geassemánus 2014. Sámediggái lea deatalaš ahte prošeakta ealáskahttojuvvo ja guhkiduvvo dainna ulbmilin ahte doaibma šaddá bissovažžan.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Nannet tearpmaovddideami sámegeilas.

- Váikkuhit oazžut fásta ruhtadeami Sámi Giellagáldui.

Galgá váikkuhit:

- Sámegielaid oktasaš vuodu suodjaleami ja nannema riikarájaid rastá.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12000	Sámi Giellagáldu	a)	1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %
Submi			1 174	2 500	2 500	2 500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

4.4 Giellageavaheaddjit

Mihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit.

Tabealla 4.4 Čoahkktabealla - giellageavaheaddjit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi giellakampánja	1 701	1 400	1 400	500	-900	-64,3 %
Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllain	2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Hupmansyntesa	1 000	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Sámi sátnebánjku	247	0	0	0	0	-
Submi	5 442	5 400	5 400	3 500	-1 900	-35,2 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámegielat fievrriduvvojit buolvvas bulvii ruovttus.

Ruovttugiela välljen lea priváhta ášši ja dan sáhtta dahkat dušše ieš ovttaskas olmmoš. Sámegiela giellageavaheddjiid lasihanbarggus lea dárbbaslaš addit buriid dieđuid ja máhtu giellaválljemis ja mánggagielatvuoda árvvus. Eanet máhttu mánggagielatvuoda birra sáhtta váikkuhit dan ahte eanet olbmot välljehohtet sámegiela ruovttugiellan. Vásihusat čájehit ahte ollugat leat eahpesihkkarat dákkár dilis, ja bagadusa ja diehtjuohkima váilun sáhtta dagahit ahte sámegiella välljejuvvo eret. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu juohkit eanet dieđuid mánggagielatvuoda birra ja dan geavahusárvvu birra sihke vanhemiidda, dearvvašvuodastašuvnnaide ja jorddamovrraide.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit vanhemiid välljet sámegiela ruovttugiellan.
 - Ovttasbargguin gielladaiguin ráhkadit diehtjuohkingihppaga giellaválljema, mánggagielatvuoda ja giellagelbbolašvuoda árvvu birra mii juhkkjuvvo dearvvašvuodastašuvnnaide, rieghahttinossodagaide ja vanhemiidda.

Galgá váikkuhit:

- Eanet giellageavaheddjiid.
- Eanet máhtu mánggagielatvuoda árvvu birra.

Oassemihhtomearri 2:

- Movttiidahttit nuoraid sámegeiela oahpahussii ja eanet geavahit sámegeiela.

Giellakampánja "Sámás muinna" almmuhuvvui 2013:s. Kampánja olahusjoavkun ledje nuorat, sihke sii geat hállet sámegeiela, máhttet veahás sámegeiela ja sii geat eai máhte sámegeiela. Kampánja mihttomearrin lei movttiidahttit ja nannet sámegeiela geavaheami, ja oainnusmahttit sámegeiela sosiála mediain. Kampánja lea ožžon stuorra fuomášumi ja dainna leat lihkestuvvan. Sámediggi lea duhtavaš kampánjain go dat lea buvttihan ángiruššama ja fuomášumi sámegeiela ektui. 24 giellaambassadevrra leat leamaš árijalaččat kampánjjas, ja Sámedikki mielas lea hui ávkkálaš go nuorat ieža leat mielde sámegeiela ovddidanbarggus.

Sámediggi áigu loahpahišgoahtit kampánja jagis 2015. Deatalaš lea bisuhit mearkagávvu "Sámás muinna" ja geavahit mearkagávvu árijalaččat giellabarggus viidáseappot. Kampánja lea addán ollu ávkkálaš vásihusaid main lea deatalaš váldit ávvira barggus giellageavaheddjiid logu laskadeamis. Giellakampánja lea boktán eanet beroštumi sámegeiela oahpahussii, ja dađistaga eambbogat háliidit oahppat eará sámegeiela go dan mii sis alddiineaset lea eatnigiellan. Deatalaš lea ahte servodat álggaha doaibmajuid maiguin buoridit beroštumi giellaohpahussii, ja ahte gávdnojit giellaarenat gos nuorat sáhttet geavahit giela. Danne áigu Sámediggi váikkuhit dan ahte lágiduvvo giellaleaira nuoraide.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmajuiiguin:

- Juohkit kampánjasáddaga ja movttiidahttit eanet nuoraid oahppat sámegeiela.
 - Fitnat arenain gos sámi nuorat deaivvadit.
- Ovttas giellaambassadevrraiguin buoridit dihtomielalašvuoda das man deatalaš lea geavahit sámegeiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
 - Juohkit kampánjasáddaga oahpahusásahusaide.
- Háhkát deaivvadanbáikkiid nuoraide gos sii sáhttet oahppat ja geavahit sámegeiela.
 - Bargat dan ala ahte nuoraide lágiduvvojit giellaleairrat.
- Loahpahišgoahtit kampánja ja bidjat mihttomeriid sáddaga viidáseappot fievrrideapmái.
 - Čalmmustit kampánjaáigodaga loahpaheami.
 - Atnit ávvira vásihusain maid leat ožžon kampánja plánemis ja doaimmas.

Galgá váikkuhit:

- Ahte giellageavaheaddjit lassánit.
- Sámegeielaid oainnusmahttima sosiála mediain.

Giellakampánja "Sámás Muinna!"

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
12500	Giellakampánja "Sámás Muinna!"	1 701	1 400	1 400	500	-900	-64,3 %
Submi		1 701	1 400	1 400	500	-900	-64,3 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oassemihhtomearri 3:

- Sámegeielat fágabargit buot servodatsurggiin.

Giellagelbbolašvuoda oažžun lea stuorra hástalussan buot servodatsurggiin. Dát vuhtto erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis ja riektelágádusas. Muhto nu lea dilli maddái ollu eará stáhta ja regionála ášahusain mat leat sámegeiela hálddašanguovllus. Ollu gielddain ja fylkkagielddain leat leamaš váttisvuodát ollašuhttit geatnegasvuodaideaset sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Maddái mediain ja girjjálašvuodas lea sámi giellagelbbolašvuodta unnán. Gáibiduvvo guhkes áiggi,

ulbmillaš ja konkrehta bargu nannet sámi giellagelbbolašvuoda, vai sámegeielaid eanet sáhtášii geavahit almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat muđui.

Sámegeielat fágaolbmuide lea dárbu buot servodatsurggiin. Danne lea deatalaš ahte nuorain, geat leat min boahhteáiggi fágabargit, lea nana sámegeiela gelbbolašvuolta. Movttiidahttin dihte nuoraid välljet sámegeiela fágan joatkkaskuvllain, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis. Mañimus jagiin lea ohppiidlohku joatkkaskuvllain, geain lea sámegeiella fágan lassánan. Dás sáhtá oaidnit ahte stipeanda movttiidahtta ohppiid välljet sámegeiela.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijjuiguin:

- Oččodit eanet sámegeielat bargiid.
 - Hálddašit stipeandda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit sámegeiela fágan.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit sámegeiela fágasuorggis.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllain välljejit oahpahusa sámegeielas.

Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllain

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
11100	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllain	2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		2 494	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket stipeandanjuolggadusat ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas.

4.5 Sámegeiela geavaheapmi

Mihttomearri:

- Sámegeiella geavahuvvo árijalaččat buot servodatsurggiin.

Tabealla 4.5 Čoahkketabealla - sámegeiela geavaheapmi

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
Gielddaid guovttegielatvuoda doarjja	43 329	43 329	41 329	43 329	0	0,0 %
Guovttegielatvuoda doarjja fylkkagielddaide	5 075	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %
Doarjja sámi giellaguovddážiidda	12 873	14 076	14 076	14 375	299	2,1 %
Giellaprošeavttat	7 928	7 610	7 610	8 160	550	7,2 %
Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda a)	450	450	450	0	-450	-100,0 %
Submi	69 655	70 565	68 565	70 964	399	0,6 %

a) Čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuide lea 2015:s doaibmabidju doarjagis giellaprošeavttaide

Oassemihttomearri 1:

- Sámi álbmogis sámegeiela hálddašanguovllus lea duohta vejolašvuolta geavahit sámegeiela almmolaš hálddašeami bálvalusain.

Sámegiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat deatalaš ovttasbargoosálaččat sámegielaide nannenbarggus báikkálaččat. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet hálddašanguovlui, guovttegielatvuoda ruđaid geavaheamis. Ovttasbargošiehtadusat leat vuolláičállojuvvon guovvamánus 2012. Šiehtadusaid vuolggasadjin leat dat geatnegasvuodat mat gielddain ja fylkkagielddain leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Áigodat ovttasbargošiehtadusas guhkiduvvo vel guokte jagi vai oažžut buori vuodu ortnega evalueremi 2016:s.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Ruhtadit dan barggu maid gielddat ja fylkkagielddat sámegiela hálddašanguovllus, dahket sámegiela ovddideami ektui.
 - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin.
 - Váikkuhit guovttegielatvuoda gielddain ja fylkkagielddain, ruhtademiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegiela hálddašanguovllu álbmot sáhtta suodjalit ja ovddidit gielas.
- Ahte sámegiela hálddašanguovllu álbmot oažžu almmolaš bálvalusaid sámegilli.
- Sámegiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat barget árjjalaččat sámegielaide oainnusmahttimiin ja geavaheami lasihemiin almmolaččat.

Gielddaid guovttegielatvuoda doarjja

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10000	Guovdageainnu suohkan	a)	7 554	6 459	6 459	6 567	108	1,7 %
10001	Karášjoga gielda	a)	7 320	6 113	6 113	6 090	-23	-0,4 %
10002	Deanu gielda	a)	5 082	3 785	3 785	3 746	-39	-1,0 %
10003	Porsánggu gielda	a)	5 313	3 534	3 534	3 453	-81	-2,3 %
10004	Unjárgga gielda	a)	3 021	2 509	2 509	2 500	-9	-0,4 %
10005	Gáivuona suohkan	a)	3 476	2 559	2 559	2 587	28	1,1 %
10006	Divttasvuona suohkan	a)	3 021	2 422	2 422	2 450	28	1,2 %
10007	Snoase suohkan	a)	3 021	1 798	1 798	1 764	-34	-1,9 %
10008	Loabága suohkan	a)	3 021	1 717	1 717	1 739	22	1,3 %
10009	Raavrhviñke tjielte	a)	2 500	1 601	1 601	1 601	0	0,0 %
10010	Ovddidandoarjagat	b)	0	10 832	8 832	10 832	0	0,0 %
Submi			43 329	43 329	41 329	43 329	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuoda arjagiid vuoddo oassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

b) Guovttegielatvuoda arjagiid ovddidanoassi ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuoddu

Guovttegielatvuoda doarjja fylkkagiellaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10050	Finnmárkku fylkkagiella	a)	1 375	956	956	956	0	0,0 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	a)	1 200	956	956	956	0	0,0 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	a)	1 300	956	956	956	0	0,0 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	a)	1 200	956	956	956	0	0,0 %
10054	Ovddidandoarjagat	b)	0	1 276	1 276	1 276	0	0,0 %
Submi			5 075	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuođadoarjagiid vuođđo oassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođđo

b) Guovttegielatvuođadoarjagiid ovddidanoassi. Sámediggeráđdi juogada ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođđo

Sámegiela hálddašanguovllu giellaide guovttegielatvuođadoarjaga meroštallanvuođđu sámegiela várás lea golmmaoasat. Das lea vuođđoassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuođđoassi lea ovttalágan buot giellaide. Bálvalusoassi meroštallama vuođđun lea ohppiidlohku geain lea sámegiella vuosttaš ja nubbigiellan, ja dasto man ollugat leat čálihuovvon Sámedikki válgajienastuslohkui guđege gielladas.

Sámegiela hálddašanguovllu fylkkagiellaide meroštallanvuođđu lea guovtteoasat ja dat leat vuođđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi. Vuođđo- ja bálvalusoassi juogaduvvo ovttas mađe buot fylkkagiellaide.

Jagis 2015 juolluduvvo ovddidanoassi giellaide ja fylkkagiellaide ovttasbargošiehtadusaid, doaimbaplánaide ja jagi 2013 raporterejuvvon bohtosiid vuođđo.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket giellaide ja fylkkagiellaide guovttegielatvuođadoarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi giellaguovddážit barget árrjalaččat giellaovddideamiin doaimbaguovlluineaset.

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegielaide ovddideamis. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagašbirrasii ja lágideit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddážit leat deatalaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit Sámediggái giellapolitiikka čadaheamis. Giellaguovddážiid hástalus lea dat go dain váilot einnostanvejolaš rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren, maid Norut Alta-Áltá čadaheami 2012:s, duodašta ahte giellaguovddážit dárbbasit eanet ekonomalaš ja olmmošlaš resurssaid. Dán hástalus dihte lea bušeahtas várrejuvvon aktivitehtadoarjja njuolgadoarjaga lassii sámi giellaguovddážiidda, ja sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga njuolggadusaid ođasmahttin lea álggahuovvon.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiidda sihkarastojuvvojit einnostanvejolaš ruhtadanortnegat.
 - Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolgadoarjaga ja aktivitehtadoarjaga.
 - Ođasmahttit sámedikki njuolgadoarjaga njuolggadusaid sámi giellaguovddážiidda.
- Ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit mii lea daid rolla sámegiela nannen- ja ovddidanbarggus.
 - Čuovvolit "Sámi giellaguovddážiid 2012:s dahkkojuvvon evaluerema"

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámegiela geavahuovvojit eanet ja oainnusmahttojuvvojit giellaguovddážiid doaimbaguovllus.

Doarjja sámi giellaguovddážiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
10100	Porsánju - Sámi giella- ja kulturguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10101	Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10102	Divtasvuodna – Árran julevsáme guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10103	Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10104	Unjárga – Isak Saba guovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10105	Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10106	Romsa – Gáisi Giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10107	Plassje – Aajege - Saemien gieles- jijn maahtoejarnge a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10108	Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10109	Loabát – Ástávuona giellaogahie a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10110	Snáase - Gielem nastedh a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10111	Raavrevijhke - Gielearenie a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10112	Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš a)	752	852	852	875	23	2,7 %
10113	Doaibmadoarjja	3 097	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		12 873	14 076	14 076	14 375	299	2,1 %

a) Njuolggodoarjagat

Giellaguovddážiid doarjaga meroštallanvuoddu lea guovtteoasat ja das leat: vuoddoassi ja aktivitehtaoassi. Vuoddoarjja lea rámmaruhtadeapmi ja geavahuvvo vuoddoaimmaide ja ovddidanbarggu plánemii. Vuoddoarjaga bokte plánejit giellaguovddážit ja láchet doaibmabijuid ja vugiid mat leat heivehuvvon sin bargosuorgái/guvlui. Aktivitehtadoarjja giellaguovddážiidda máksojuvvo bušeahhtadárbbu ja aktivitehtaplánaid vuodul giellaguovddážiidda. Aktivitehtaoasi hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Ortnega hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi giellaguovddážiid doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámegielat doaimmat lagašbirrasiin.

Sámegiela ahtanuššamii lea deatalaš ahte sámegielaidda nannemii ja ovddideapmái lea árrjalaš báikkálaš biras. Go báikegottiin leat mánggalágan gielladoaibmabijut, de šaddet fálladagat álbmogii báikkálaččat ja leat vuoddu árrjalaš giellabirrasii. Gielladilis iešguđege giellaguovlluin leat hui stuorra erohusat, ja deatalaš lea heivehit gielladoaibmabijuid iešguđege guovlluidda várás. Doarjjaortnegiid bokte main báikkálaš aktevra lea doarjjaoažžun sihkkarastojuvvo eanet dat ahte doaibmabijut čađahuvvojit sierra giellaguovlluidda dárbbuid mielde.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oččodit mánggalágan giellaarenaid sámegielaidda várás.
 - Váikkuhit dakkár doaibmabijuid ruhtadeami maid bokte háhkat buriid giellaarenaid.
- Oččodit oahppanarenaid sámegielaidda oahpahusa várás.
 - Váikkuhit giellaoahpahusdoaimmabijuid ruhtadeami skuvlla olggobealde.
 - Váikkuhit giella-, IT- ja dihtorkursafálaldagaide sámegielaidda.
- Giellaguovddat geavahuvvojit árrjalaččat giellaoahpahusas.
 - Váikkuhit dakkár doaibmabijuid ruhtadeami main giellaguovddat geavahuvvojit árrjalaččat.

- Oččodit buriid gielladikšundoaimbajuid.
 - Váikkuhit buriid gielladikšundoaimbajuid ruhtadeami mánáid ja nuoraid várás. Váikkuhit biibbala jorgaleami ruhtadeami máttasámegilli
- Bargat dan ala ahte ođđa teknologijja ja digitála reaiddut heivehuvvojit ja ovddiduvvojit sámi giellaválljema várás.
 - Váikkuhit giellaapplikašuvnnaid ovddideami ruhtadeami.
- Hoahpuhit sámegeiela terminologijja ja sámi báikenamaid čohkken ja duodaštanbarggu.
 - Váikkuhit báikenammaprošeavttaid ruhtadeami.
 - Váikkuhit terminologijjaprošeavttaid ruhtadeami.
 - Veahkehit báikenammaprošeavttaid ruhtadeamiin ovttaskas olbmui, giliservviide ja sullasačcaide Finnmárkkukommišuvnna barggu oktavuodas.
- Bargat dan ala ahte sámegeielat vuorasolbmuid fálojuvvo čállin- ja lohkanveahkki.
 - Váikkuhit dakkár prošeavttaid ruhtadeami maid bokte sámegeielat vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš áhahusaiguin.
- Váikkuhit dasa ahte vuorrasat institušuvnnaid ožžot fáldalaga sámegeielat gielladoaimmaide.
- Váikkuhit ovdánahttinprošeavttaide sámegeielat mediafáldalagas.

Galgá váikkuhit:

- Sámegeielaid nannema ja daid eanet geavaheami.
- Ahte eambbogat ohppet sámegeiela.
- Ahte bohtet eanet arenat sámegeiela geavaheami várás.

Doarjja giellaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	%erohus
11000	Giellaprošeavttat	a) b)	7 928	7 610	7 610	8 160	550	7,2 %
Submi			7 928	7 610	7 610	8 160	550	7,2 %

a) Ohcanvudot doarjagat

b) RR 2013, Buš 2014 ja Rev 2014 sisoallá sámeálbmotfoandda. Jagis 2015 geavahuvvo 1700 000 ru sámeálbmotfoanddas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket giellaprošeavttaid doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 4:

- Árijalaš čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuid.

Guovdageainnu suohkan lea bargan ovddasmanniprošeavttain jagi 2012 rájes jagi 2014 rádjai man ulbmilin lea kártet leago dárbu dán lágan fáldalahkii. Suohkan ja Sámediggi leat evalueren ortnega, mas konklusuvdnan lea, ahte lea dárbu, muhto ollu unnit go navddiimet. Čájehan lea maiddá ahte vuorasolbmot dárbbasit veahki geavahit digitála reaidduid, lassin čállin- ja lohkanveahkkái. Ovddasmanniprošeakta loahpahuvo 2014:s. Sámedikki mielas ii leat Sámedikkis okto ovddasvástádus dán ortnegis, muhto ahte gielddat ja regionála ja guovddáš eiseválddit fuolahit dán dárbbus. Sámediggi veahkeha dán barggus. Prošeavttat mat váikkuhit dan ahte sámegeielat vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš áhahusaiguin, leat vuoruhuvvon giellaprošeaktadoarjagiid vuolde.

Strategijja dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Váikkuhit dan ahte čállin- ja lohkanveahkkeortnet vuorasolbmuid šaddá bissovaš ortnegin.
 - Ovttas gielddaiguin váldit oktavuoda bargodirektoráhtain ja čujuhit ahte čállin- ja lohkanveahkkái lea dárbu.

- Jos gieldda háliida, láhčit diliid nu ahte osiid guovttegielatvuoda doarjagis sáhtta geavahit dasa.
- Ásahit buoret ovttasbarggu organisašuvnnaiguin mat barget kártemiin ja buoridemiin sámi oahppaváillagiid diliid, ja ovddidit doaimmaid mat oččodit rievttalašvuoda ja buhtadusa sidjiide geat masse oahpu.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegeiat vuorasolbmot ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta ja almmolaš ásahusaiguin.
- Ahte čállin- ja lohkanveahkkeortnet šaddá bissovaš ortnegin.

Oassemihttomearri 5:

- Guorahallanlávdegoddi dáruiduhttinpolitihkas.

Dáruiduhttinpolitihka lea váikkuhan garrasit sámi servodahkii, ja lea earret eará mielddisbuktán ahte ollu sápmelaččat leat massán ja ožžon gutnehuhttojuvvot iežaset sámi identitehta ja massán vejolašvuoda oahppat sámegeiela. Mearrasámi guovlluide lea erenoamáš garrasit čuohean.

Dáruiduhttinpolitihkas lea leamaš stuora negatiivvaš váikkuheapmi mángga buolvva sápmelaččaid sámegeielgeavaheapmái, ja buktán sámi servodahkii stuora hástalusaid. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu almmolaš guorahallamii ja kártemii dáruiduhttinpolitihka ulbmiliin, čadaheamis ja váikkuhangaskaomiin sápmelaččaide, ja váikkuhusain dán politihkas. Lea erenoamáš dárbu kártet duohta diliid earret eará sámi internáhttamánáin ja ohppiin, mánáid vuoigatvuodaid ektui našunála ja riikkaidgaskasaš rievtti ektui. Ferte kártejuvvot gos ja makkár struktuvrrat dáruiduhttinapparáhtas ain gávdnojit dálá vuogádagain.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Ovttasbarggus Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanttain ja eará áššáiguoski departemeanttaiguin, bidjat johtui almmolaš guorahallama das makkár váikkuhusat váilevaš oahppu sápmelaččaide ja dáruiduhttimis lea leamaš sámi álbmogii, dása gullet maid dáruiduhttima mihttomearit, čadaheapmi ja váikkuhangaskaoamit sápmelaččaid ektui, ja árvvoštallat daid Norgga lágaid ja álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid ektui maidda Norga lei ja lea čadnon.

5 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja lea buohkaid olámuttus.

Sámedikki váldobargun kulturpolitihkas lea láhčit diliid sámi dáidda- ja kulturdoaimmaid ovddideapmái. Sámediggi galgá leat deataleamos eavttuidbiddji sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis. Nationála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddá ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánavejolašvuodát go muđui eará dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi oččodit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nannet sámi kulturásahusaid. Ángiruššamat kultursuorggi siskkoabealde leat maiddá sámi valáštallan ja sámi media.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi dáidaga ovddideamis, fuolahit ahte dáiddárat ožžot buriid ja einnostanvejolaš rámmaeavttuid doaimbaseaset. Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaska lea áshuvvon, ja áigumuššan dainna lea, ovttas dáiddáriiguin bargat vuoruhemiiguin mat gusket sámi dáidaga nannemii. Kulturealáhusaid ovddideami oktavuodas lea ollu sáhka rámmaeavttuid birra sámi dáiddáriid várás. Kulturealáhusat guoskkahit ollu sihke Sámedikki ealáhus- ja kulturáingiruššama, ja danne válddahuvvojit goappašii osiin.

Sámediggi áigu láchčit diliid nu ahte sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat ahtanuššet. Doarjaga bokte Noereh! organisašuvnnii nannejuvvo organisašuvnna ruhtadanvuodđu.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanasahusat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra goziheapmái, ovddideapmái ja čalmmusteapmái olbmuid juohkelágan vugiiguin. Ásahusat leat vuodđun servodatorganiseremis, ja deatalaš lea ahte resurssat geavahuvvojit árijjalaččat ja ahte barggus mii čađahuvvo lea alla kvalitehta. Sámediggi bargá maiddái dan ala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat ollašuhthuvvošedje.

2015:s vuoruhuvvojit sámi museat, sihke ovttaskas museat njuolga, fierpmádagat museaid ja Bååstede máhčanprošeavtta gaskka. Bååstede ii leat dušše museaáŋgiruššan, muhto olles sámi álbmoga ektui áŋgiruššan, mii oažžut ruovttoluotta dávviriid Sápma.

Sámi ásahusat leat deatalaččat sámi servodaga ovddideamis ja bargu daid nannemiin joatkašuvvá 2015:s. Sámediggi áigu bidjat ovdan dieđáhusa 2015:s vuodđun dán áŋgiruššamii. Mis lea buorre ovttasbargu dáiddárganisašuvnnaiguin mas dáiddáršiehtadus lea guovddáš gaskaoapmi. Sámedikki mihttomearrin lea ahte Sámi dáiddárráđđi áiggi mielde galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot doaimmaid ja ovddasvástádusa dáfus. Girječállinprošeakta lea okta ovdamearka ovttasbarggus Sámi dáiddárráđiin, man ulbmilin lea oažžut ovdan buori sámi girjjálašvuoda.

Sámediggi áigu bidjat eanet fuomášumi sámi mediai 2015:s ja áigu earret eará ovddidit ášši dan birra dievasčoahkkimii. Sámi valáštallan lea deatalaš sámi nuoraide, sihke identitehta duddjojeaddjin ja iešdovddu nannejeadjin, muhto maiddái álbmotdearvvašvuodáperspektiivvas. Danne áigu Sámediggi láchčit diliid sámi valáštallama vuđolaččat guorahallamii 2015:s.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari kultuvrras čuovvovaš áŋgiruššansurggiid fokuserema bokte:

- Čielgaset ovddasvástádus sámi kultuvrras.
- Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.
- Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.
- Árvohákan ja ahtanuššan kulturealáhusain.

5.1 Váikkuhangaskaoamit kultuvrii

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.1.1 Čoahkketabealla - kultur

(1000 ru)

Áŋgiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	21 238	21 408	21 408	21 100	-308	-1,4 %
Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan	69 516	74 968	74 677	78 969	4 001	5,3 %
Sámi valáštallan	1 138	2 427	2 427	2 207	-220	-9,1 %
Sámi mediat	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %
Submi	95 438	102 568	102 277	106 143	3 575	3,5 %

5.1.2 Hálddahusdási resurssat - kulturjuogus

Kapihttalis 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut – leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástáduš bidjat johtui kulturfágasuorggi strategiijaid. Dat bohtet ovdan hálddahuslaš doaimmat kapihttalis dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálddašanoovddasvástáduš čuoovvovaččas:

- Sámi kulturviesuid, festiválaid, valástallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media njuolgadoarjaga hálddašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuodot doarjaga hálddašeamis, das maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálddašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástáduš:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti čuoovvleamis (SáNul).

Kulturjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

5.2 Čielgaseappo ovddasvástáduš sámi kultuvrras

Mihttomearri:

- Sámediggi lea sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami deatleamos eavttuidbiddjiid gaskkas.

Sámediggi ii sáhte iige hálitge váldit ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras okto. Nationála ja regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maiddái ovddasvástáduš das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát go muđui dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Sámedikki kulturpolitihka hástalussan lea dat go mis váilu doaibmamunni go guoská sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideapmái. Dát ráddjejuvvo earret eará dainna go váilot bušeahhtameannudanvuogit Sámedikki ja rádddehusa gaskka. Sámi kultuvra ii searvvahuvvo lunddolaččat iešguđege plánain, ángiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid nationála eiseválddit leat vuolggahan eaige addojuvvo doarvái buorit suodjalan- ja ovddidaneavttut sin kulturpolitihka bokte. Jos galgá sáhttit čađahit árrjalaš ja ovddideaddji kulturpolitihkka, de lea dárbu buorebut čielggadit mii lea Sámedikki ja eará almmolaš aktevráid ovddasvástáduš ja rolla, go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii ja leat dihtomielalaš dan ektui. Guovddázis dás lea Sámedikki ovttasdoaibman eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas.

Oassemihttomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat rádddehusain juolludusaide ektui sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Rádddehusa ja Sámedikki ovddasvástáduš sámi kultuvrii čielggasmahttojuvvo beliid gaskasaš šiehtadallamiid bokte.
 - Viidásetovddidit gulahallama Kulturdepartemeanttain Sámedikki vuoruhemiid ja bušeahhta birra kultuvrii.
 - Čađahit guokte oktiordnenčoahkkima 2015:s.

Galgá váikkuhit:

- Áddejumi buorideami ráđđehusas Sámedikki dárbbuid ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja deatalaš sadi ráđđehusa oppalaš ja bajimuš kulturpolitihkas.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Eanet geavahit konsultašuvdnašiehtadusa gulahallamiin ráđđehusain kultursuorggi birra.
 - Čielggadit movt lea ulbmillaš geavahit dan konsultašuvdnašiehtadusa kultursuorggis mii lea Kulturdepartemeanttain.
 - Bargat árjjalaččat dan ala ahte sáhttit váikkuhit iešguđege strategalaš ja politihkalaš proseassain ráđđehusa kulturpolitihka ektui.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi kultuvra lea diehtelas oassi nationála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oassemihttomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid ovddideami ovttas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Ovttasbargošiehtadusaid bokte oainnusmahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagis ja kultuvrras.
 - Fylkkagielddaid ja gávpogiid ovttasbargošiehtadusaide bidjat buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrra várás.
 - Váikkuhit sámi kulturdoaibmabijuid ruhtadeami ovttasbargguin fylkkagielddaiguin.
- Bargat dan ala ahte lea buorre ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit čoačkkimiid fylkkaiguin ja gielddaiguin dainna ulbmilin ahte dat válddášedje stuorát ovddasvástádusa sámi kultuvrras ja kulturviesuin.

Galgá váikkuhit:

- Konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttaid regionála ruhtadeami, mat leat ovddiduvvon gielddaid ja fylkkagielddaid ovttasbargošiehtadusain.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Mihttomearri:

- Rikkis sámi dáidda- ja kulturilbmadeapmi mas lea buorre kvalitehta háhkkojuvvo, čađahuvvo, gaskkustuvvo ja vásihuvvo.

Sámedikki ovddasvástádus go guoská sámi kultuvrra ovddideapmái, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostañvejolaš rámmaeavttut doaibmaseaset. Sámedikki deataleamos gaskaoamit dán oktavuoda leat min ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maiddái váikkuhanvejolašvuohta mii mis lea gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Sámediggi oaidná ahte politihka hábmemis lea lunddolaš lávga gulahallat dáidda- ja kultureallimiin mii mielddis buktá árjjalaš gulahallama sámi dáiddárganisašuvnnaiguin politihka ja strategiija ovddideamis. Dát galgá dagahit dan ahte mii oažžut nana sámi dáiddárganisašuvnnaid maidda dáiddárat millosit guorrasit.

Tabealla 5.3 Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi dáiddáršiehtadus	6 520	6 870	6 870	7 100	230	3,3 %
Doarjja luđiide ja sámi musihkkii	7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %
Doarjja girjjálašvuhtii	1 283	0	0	6 000	6 000	-
Girječállin	0	500	500	700	200	40,0 %
Noereh!	0	0	0	125	125	-
Doarjja kulturdoaimbajuide	5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %
Submi	21 238	21 408	21 408	21 100	-308	-1,4 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaimbaset.

Sámedikki mihttomearrin lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaimbaset. Okta deatamos váikkuhangaskaopmi dasa lea dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusa evalueren, maid Norut Alta-Áltá dagai 2012:s, čájeha ahte šiehtadus lea leamaš deatalaš muhtun fásta rámmaid ja ortnegiid sihkarastimii sámi dáidaga várás, muhto ahte šiehtadus sáhtta váikkuhit maiddái seailudeaddjin, ja ahte lea dárbu oččodit buoret saji dynamihkkii.

Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaska lea ásahuvvon ovttasbarggu várás dáiddáriiguin sámi dáidaga nannema vuoruhemiid hárrái. Sámediggi bargá dan ala ahte nannet dáiddáršiehtadusa gaskaopmin sámi dáidagiin ángiruššamii. Sámediggái lea deatalaš ahte Sámi dáiddárráđđi nannejuvvo ja ovddiduvvo nana dáidda- ja kulturorganisašuvdnan mii árrjalaččat sáhtta ovdánahttit sámi dáidda- ja kultureallima.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiiguin:

- Dáiddáršiehtadusa ja lávga ovttasbarggu bokte dáiddárorganisašuvnnaiguin ovddidit buori ja juohkelágan sámi kultureallima ja láchit diliid sámi dáidaga ja kultuvrra háhkamii ja gaskkusteapmái.
 - Čuovvolit dáiddáršiehtadusa mii lea dahkkojuvvon 2015:s. Šiehtadusa ekonomalaš rámmán lea 7,1 miljon ru, mii lea lassánan 230 000 ruvnnuin jagi 2014 rájes.
- Ovddidit dáiddáršiehtadusa deatalaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddárráđđái vejolašvuodaid váldit stuorát ovddasvástádusa sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit šiehtadallamiid dáiddárorganisašuvnnaiguin dainna áigumušain ahte oazžut sadjái dakkár dáiddáršiehtadusa mainna buot bealit leat duhtavaččat ja mii ovddida sámi dáidaga ja kultuvrra.
 - Čađahit jahkásaččat gulahallančoahkkimiid sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.
- Háhkát ovttasbargoarenaid sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid gaska regionála ja nationála dásis.
 - Sámediggi lágida juohke nuppi jagi dáiddárkonferánssa ovdánahttin dihte ovttasbarggu dáiddáriid ja Sámedikki gaska, ja dáiddáriid iežaset gaska.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáiddárat vásihit ahte rámmaeavttut nugo gánnáhahttivuohta ja fágalaš ovddideapmi buorránit áiggi mielde.
- Ahte sámi dáiddárat ja Sámi dáiddárráđđi (SDR) vásihit ahte šiehtadallamiin ja dáiddáršiehtadusas lea stuorát dynamihkka ja buoret ovddidanmunni.

Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
19000	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 450	2 600	2 600	2 850	250	9,6 %
19020	Doaibmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđđái, mas mielde doarjja fágakonsuleanttaide (fágalaš bagadeapmi)	a) c)	2 450	2 350	2 350	3 500	1 150	48,9 %
19050	Čájáhusbuhtadus	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b) d)	370	370	370	0	-370	-100,0 %
19040	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a) c)	500	800	800	0	-800	-100,0 %
Submi			6 520	6 870	6 870	7 100	230	3,3 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđi

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarM useat

c) Doarjja fágakonsuleanttaide (fágalaš bagadeapmi) lea sirdojuvvo aktivitehtii 19020. Dás leat sámi čáppagirjjálašvuođa orntnega rehketoallologut, sámi musihkka ja juoigan ja eará bealit

d) Dát doaibma sirdujuvvo RidduDuottarM useat njuolgadoarjagii

Oassemihhtomearri 2:

- Juoigan ja sámi musihkka mas lea buorre kvalitehta ja mii álkidit olaha eanet guldaleddjiid.

Sámediggi áigu doarjut juoigama ja sámi musihka guovddáš oassin sámi dáidagis ja kulturilbmadeamis. Juoigan ja sámi musihkka ovddiduvvo sierra vugiiguin ja dađistaga ođđa arenain. Teknologalaš ovdáneapmi hástala sihke musihkkasuorggi ja Sámedikki doarjut musihka mii ovddiduvvo ja almmuhuvvo ođđa vuogi mielde. Mihttomearriin lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaomit galget sihke váikkuhit mángga hápmásaš almmuhemiid ja ovddidemiid konsearttain, festiválain ja sullasaččain, mii váikkuha ahte luohiti ja sámi musihkka dovddusin dahkkojuvvo maiddái ođđa márkaniin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiiguin:

- Ovdánahttit kvalitehta dáfus buriid luđiid ja buori sámi musihka.
 - Váikkuhit buriid luohite- ja musihkkaalmmuhemiid ruhtadeami.
- Ovdánahttit sámi musihkkáriid.
 - Váikkuhit gierdomátkkiid, konsearttaid jna ruhtadeami.
 - Addit artistabálkkáziid ja mátkedoarjaga sámi artisttaide ja dáiddáriidda lágideddjiin ovttas ruhtademiin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eambbogat guldalit luđiid ja sámi musihka.
- Bohtet eanet sámi musihkkárat.
- Eanet almmuhuvvo kvalitehta dáfus buorre sámi musihkka.
- Sámi musihkkárat ja sámi musihkka ovdánahttojuvvojit mánggalágan lávddiin.

Doarjja luđiide ja sámi musihkkii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17012	Doarjja luđiide ja sámi musihkkii	a) b) c)	7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %
Submi			7 886	9 038	9 038	2 500	-6 538	-72,3 %

a) Ohcanvuđot do arjagat

b) RR 2013 das mielde musihkka, girjjálašvuohta ja govvasárggusráiddut

c) Buš 2014 ja Rev 2014 dás mielde musihkka ja girjjálašvuohta

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket luohte ja sámi musihka doarjjanjuolggadusat.

Oassemihttomearri 3:

- Ovdánahttit kvalitehta dáfus buori girjjálašvuođa sámegillii.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte movttiidahttit eanet sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid nuoraide.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid.
 - Váikkuhit sámegielat čáppagirjjálašvuođa almmuhemiid ruhtadeami.
- Ovddidit ortnegiid girjjálašvuođa jorgaleapmái sámegillii.
 - Váikkuhit girjjálašvuođa jorgalemiid ruhtadeami sámegillii.
- Nuorra sámi girječálliid rekrufteren.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami mat ovdánahttet girječállima.
 - Movttiidahttit eanet almmuhit čáppagirjjálašvuođa girjjiid, iežas prošeavtta ásaheami bokte, dainna ulbmilin ahte rekrufteret girječálliid čállit sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dan ahte nuorra girječállit ožžot duohta vejolašvuođa ovddidit mánusa bagadeami, gelbbolašvuođa ovddideami ja fierpmádatčoagganemiid bokte. Prošeaktaáigodagas galget oasseváldit oažžut buriid gálggaid dáiddalaš čállimis ja ovddidit iežaset mánusa, ja dasa várrejuvvo áigi ja sadji prošeavtta nuppi jagis.
- Ovdánahttit sámegielat govvasárggusráidduid almmuheami.
 - Ruhtadit sámegielat govvasárggusráidduid mánáid várás.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte eambbogat logašedje sámi girjjálašvuođa ja govvasárggusráidduid.
- Sámi girjjálašvuohta lea álkidit olámuttus.
- Oažžut ovdan gitta vihtta ođđa nuorra sámi girječállii geat čállet girjjálašvuođa mas lea buorre kvalitehta.

Doarjja girjjálašvuhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17010	Doarjja girjjálašvuhtii	a) b)	1 283	0	0	6 000	6 000	-
Submi			1 283	0	0	6 000	6 000	-

a) Ohcanvuđot do arjagat

b) Girjjálašvuhta lei ovdal seamma ortnega vuolde go musihkka. Jagis 2015 geavahuvvo 1350 000 ru sámeálbmotfoandda juolludusas girjjálaš

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket girjjálašvuoda doarjjanjuolggadusat.

Girječállin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17050	Girječállin	a)	0	500	500	700	200	40,0 %
Submi			0	500	500	700	200	40,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Oassemihhtomearri 4:

- Buorit ja juohkelágan dáidda- ja kulturilbmadeamit mat buktet ovdan sámi mánggabealatvuoda.

Sámi servodahkii lea deatlaš ahte sámi kultuvra ovdánahttojuvvo mánggalágan ja iešguđege lágan kulturdoaluid bokte miehtá riikka, sihke stuorat gávpogiin ja čeahkkebáikkiin.

Ealli ja mánggabealat sámi dáidda- ja kultureallin ii leat dušše sámpolitiikka mihttomearri, muhto das lea maiddá deatlaš árvu. Dáidda ja kultuvra lea buot ahkejoavkkuide inspirašuvdnan, refleškuvdnan, máhtun ja vásihussan. Girjás kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide lea deatlaš buori bajásšaddama dihte, ja dat addá inspirašuvnna sámi dáidda- ja kulturbargui maiddá maŋŋá eallimis. Sámi vuorasolbmot leat resursaolbmot buot kulturdoaimmain ja erenoamážit árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmadeamiin.

Girjás sámi kultureallin váikkuha ealli báikegottiid dan bokte go dat gártada doaimma, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta. Vuoigatvuota suodjalit, bargat, vásihit ja ovddidit min sámi dáidda- ja kultureallima lea árvu mii lea vuodđun Sámedikki kulturpolitihkkii.

Sámediggái lea deatlaš ahte sámi álbmogis leat seamma vejolašvuodát go muđui álbmogis searvat kultureallimii. Ovttáárvosaš fálaldat, mii lea ovddiduvvon sámiid iežaset eavttuid vuodul, lea bajimuš kulturpolitihkalaš mihttomearri.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Ovdánahttit sámi dáidda- ja kulturilbmadeami girjái vuoda mii oainnusmahttojuvvo servodagas.
 - Váikkuhit dáiddalaš ja kultuvrralaš doaimbabiuid ja doaimmaid ruhtadeami maidda mánát ja nuorat servet.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas mii váikkuha sámi kultuvrra searvvaheami ja buktá eanet áddejumi dan birra.
 - Váikkuhit dakkár kulturdoaluid ruhtadeami mat ovdánahttet ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra, main váldofokus lea sámi kultuvrras.

- Váikkuhit prošeavttaid/doaibmabijuid ruhtadeami mat nannejit, suodjalit ja gaskkustit ođđaáigásaš ja árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmademiid.
- Váikkuhit sámi oanehis filmmaid ja dokumentára filmbabuvttadeami ruhtadeami sámi diliid birra.
Váikkuhit sámi mánáidfilmmaid ja filmmaid mat leat sámi diliid birra dubbema ruhtadeami mánáid várás.
- Váikkuhit sámi dáidaga ja sámi dáiddáriid eanet riikkaidgaskasaččat promoterema ja vuovdima.
 - Váikkuhit arenaid, doaibmabijuid ja doaimmaid ruhtadeami mat ovdánahttet ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasaččat.
- Láhčit diliid sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid ovddideapmái.
 - Váikkuhit nuoraidorganisašuvnna Noereh! ruhtadeami.
 - Váikkuhit doaimmaid ruhtadeami mat nannejit nuoraid kultur- ja identitehta.
 - Váikkuhit sámi kulturorganisašuvnnaid ovttaskas doaibmabijuid ruhtadeami.
- Váikkuhit dan ahte bibliotehka sáhtta ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami sámi kultuvrra ovdánahttimii ja gaskkusteapmái.
- Seailluhit ja olahathtin dahkat sámi historjjálaš govvamateriálaid.

Galgá váikkuhit:

- Sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ilbmademiid girjáivuoda sáhtta háhkat, gaskkustit ja vásihit.
- Sámi kultuvrralaš doaimmaid girjáivuoda.
- Sámi filmbabuvttademiid girjáivuoda.
- Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid ja dáiddárorganisašuvnnaid main leat ollu doaimmat ja maddá ollu dáiddarat servet.
- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Doarjja Noereh! organisašuvdnii

(i 1000 kr)

Akt.	Benevnelse		RR	Bud	Rev	Bud	Avvik	Avvik
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	i %
Ny	Noereh!	a)	0	0	0	125	125	-
Sum			0	0	0	125	125	-

a) Direkte tilskudd

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket Noereh! organisašuvnna doarjjanjuolggadusat.

Doarjja kulturdoaibmabijuide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17100	Doarjja kulturdoaibmabijuide	a) b) c)	5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %
Submi			5 549	5 000	5 000	4 675	-325	-6,5 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Doarjja riikkaidgaskasaš doaibmabijuide lea vuoruhuvvon dán ortnegis

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket kulturdoaibmabijuid doarjjanjuolggadusat.

5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Mihttomearri:

- Fágalaččat nana sámi ásausat sámi dáidaga ja kultuvrra buorin ovddidanarenan.

Sámi ásausat leat deatalaš aktevrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami oktavuodas. Kulturásahusat leat maiddái deatalaš arenat sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artistaide vejolašvuoda bargat ja ovddidit sin ilbmadeamiid. Dát leat maiddái deatalaš báikkit sámi identitehta, sámi servodatságastallama ja sámi áššiid áddejumi ovddideami várás. Ásahusaid vuodđun leat sámi giella ja kultuvra.

Sámediggái lea deatalaš háhkat fágalaččat nana sámi ásahusaid. Gulahallama ovddideami bokte sámi ásausaiguin, ja váikkuheami bokte ahte leat rámmat, áigu Sámediggi addit ásausaide vejolašvuodaid ovddidit iežaset fágalaččat nana ásaussan. Dasto lea deatalaš Sámediggái ahte sámi ásausat šaddet sámi dáidaga ja kultuvrra buorin ovddidanarenan, ja dasto ahte addojuvvo vejolašvuodta ovddideapmái ja ođđa jurddašepmái.

Tabella 5.4 Čoahkketabealla - 5.4 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi festiválat	3 872	4 585	4 585	4 333	-252	-5,5 %
Sámi teather	20 070	21 428	21 428	22 056	628	2,9 %
Sámi museat	26 234	27 752	27 752	31 970	4 218	15,2 %
Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat	13 634	14 914	14 914	15 321	407	2,7 %
Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %
Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ásaussain	781	400	400	400	0	0,0 %
Sámi lágádusat	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi	69 516	74 968	74 677	78 969	4 001	5,3 %

Oassemihttomearri 1:

- Festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Addit sámi festiválaide ovdánanvejolašvuodaid oainnusmahttit, gaskkustit ja ovddidit sámi dáiddáriid ja sámi kultuvrra.
 - Váikkuhit daid festiválaid ruhtadeami njuolgadoarjaga bokte mat erenoamážit ovdánahttet sámi musihka.

Galgá váikkuhit:

- Geasuheaddji sámi festiválaid, mat ovddiduvvojit, ođasmahttojuvvojit ja gos olbmot fitnet.

Doarjja festiválaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15- 14	
15100	Riddu Ridđu	a)	1 042	1 073	1 073	1 102	29	2,7 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála	a)	1 184	1 220	1 220	1 253	33	2,7 %
15102	Markomeannu	a)	719	720	720	740	20	2,8 %
15103	Karášjoga beassášfestivála	a)	477	741	741	761	20	2,7 %
15104	Máttasámi kulturfestivála	a)	80	450	450	85	-365	-81,1 %
15105	Julevsáme vahko – Lulesamisk uke	a)	200	206	206	212	6	2,9 %
15106	Romssa sámi vahku	a)	170	175	175	180	5	2,9 %
Submi			3 872	4 585	4 585	4 333	-252	-5,5 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket festiváldoarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 2:

- Ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet dahkat gierdomátkkiid lávdedáidagiin ja nie addit kulturvásihusaid ja oainnusmahttit sámegielaid.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Addit ásahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuodaid ovdánit dáiddalaččat ja fágalaččat, nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja kulturgaskkustanarenan, ja gos sámegielat geavahuvvojit ja oainnusmahttojuvvojit.
 - Váikkuhit daid sámi teáhteriid ruhtadeami mat buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja dahket gierdomátkkiid lávdedáidagiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi lávdedáidaga ovdiduvvo ja ođasmahttojuvvo ja vai sámi teáhteriidda bohtet geahččit.
- Rekrutterema sihkkarastima teáhterbargui.

Doarjja teáhteriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15- 14	
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	a)	18 128	19 128	19 128	19 644	516	2,7 %
15301	Áarjelhsaemien Teatere AS	a)	1 942	2 000	2 000	2 054	54	2,7 %
15302	Deanu mánnáidteáhter	a)	0	300	300	358	58	19,3 %
Submi			20 070	21 428	21 428	22 056	628	2,9 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket teáhterdoarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Ahte sámi museain lea oktasaš identitehta, ja leat fágalaččat nannosat surggiin nugo hálddašepmi, dutkan, gaskkustepmi ja ođasmahttin.

Láhčit diliid min oktasaš kulturárbbi suodjaleapmái ja gaskkusteapmái, deatalaš oassin Sámedikki barggus. Sámi museat leat áibbas guovddážiis dán barggus. Sámediggái lea deatalaš ahte sámi museaide addojuvvojit ovdánan- ja ođasmahttinvejolašvuodát. Dárbbasuvvojit dohkálaš lokálat ja magariinnat, sihke Bååstede-prošektii ja Saemien Sijtei, Várdobáikái ja Sámi dáiddamuseai.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
 - Váikkuhit njuolgadoarjagiin ruhtadeami museaide.
 - Fuolahit buori gulahallama ja váikkuhit áddejumi Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuide.
 - Bargat dan ala ahte fylkkagiellat ja giellat attášedje eanet doaibmadoarjaga sámi museaide
- Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
 - Doallat jahkásaččat gulahallančoahkkimiid geahčadan dihte museaid dárbbuid ja hástalusaid
- Nannet barggu maid Sámi museasearvi ja Sámi museafierpmádat dahket.
 - Sihkkarastit fásta doaibmadoarjaga Sámi museasearvi
 - Bidjat fokusa Sámi museafierpmádaga dárbbuide ja hástalusaide
- Álggahit barggu dainna áigumušain ahte sámi museat ožžot stuorát ovddasvástádusa ja rolla sámi kulturmuittuid hálldašeamis.
 - Geahčadit movt ovddasvástádusa ja rolla sáhtášii juogadit.
- Joatkit máhčanproseassain mii lea hábmejuvvon Sámedikki čielggadusas Bååste – sámi kulturárbbi máhcaheami.
 - Váikkuhit ruhtadeami sámi kulturárbbi máhcaheami plánemii ja ráhkkaneapmái.

Doarjja museaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15500	Árran Julevsame lulesamisk senter	a)	4 995	5 145	5 145	5 450	305	5,9 %
15501	Saemien Sijte	a)	3 000	3 390	3 390	3 800	410	12,1 %
15503	RidduDuottarMuseat	a) d)	8 830	9 095	9 096	9 960	865	9,5 %
15504	Deanu ja Várjaga museumssiida	a)	6 698	7 328	7 328	8 010	682	9,3 %
15505	Várdobáiki	a)	1 417	1 460	1 460	1 838	378	25,9 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	a)	1 294	1 334	1 334	1 712	378	28,3 %
15507	Sámi museasearvi	a) b)	0	0	0	200	200	-
15508	Bååstede	c)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi			26 234	27 752	27 753	31 970	4 218	15,2 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ovdal lei oassi akt. 56100 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat

c) Guoská Bååstede. Lei ovdal oassi akt. 17300 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat 1000 000 ru

d) Dása gullá maiddáa gov vadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket museadoarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 4:

- Sámi ásaheami leat deatalaš resurssat sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Sámediggái lea deatalaš ahte sámi ášahusat ja arenat váikkuhit oaivillonuhallama, árbedieđuid sihkkarastima ja stuorat gelbbolašvuoda. Sámediggi áigu oččodit buriid rámmaeavttuid sámi ášahusaide, vai dat sáhttet váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami ja gaskkusteami. Dasto áigut mii váikkuhit buori kulturovdáneami julev- ja máttasámi servodagas, ja gulahallat bures sámi kulturášahusaiguin dán guovlluin addin dihte daidda ovdánanvejolašvuodaid.

Ášahusat leat deatalaš arenat báikkálaččat ja regionála dásis sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi ášahusaide addojuvvojit buorit ovdánanvejolašvuodaid.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit sámi ášahusaide rámmaeavttuid viidásetovddideapmái.
 - Váikkuhit sámi ášahusaide ruhtadeami njuolgadoarjaga bokte.
- Sámi ášahusain lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
 - Váikkuhit dan ahte háhkkojuvvojit arenat fierpmádathuksemii ja ovttasbargodoaibmabijuide mat sáhttet váikkuhit sámi ášahusaid ovddideami.
- Váikkuhit buori ovttasbarggu sámi dáiddáriid ja sámi kulturášahusaid gaskka.
 - Váikkuhit arenaid háhkama gulahallama ja ovttasbarggu bokte dáiddáriid ja kulturášahusaid gaskka.
 - Ain doallat gulahallančoahkkimiid ášahusaiguin.
- Bargat dan ala ahte ovddidit sámi filbmainstituhta.
 - Váikkuhit Riikkaidgaskasaš sámi filbmainstituhta doaimma sihkkarastima.
- Bargat viidáseappot sámi ášahusovddidemiin.
 - Álggahit prográmma sámi ášahusovddideami várás man ulbmilin lea earret eará nannet gelbbolašvuoda jodiheamis, ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenmálliin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaibmabijut/-prošeavttat ášahusaid gaskka ja ášahusaid ja dáiddáriid gaskka lassánit.
- Ulbmillaš, doaibmi ja ovddideaddji sámi kulturbargoarenaid.

Doarjja kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15- 14	
15000	Árran lulesanisk senter	a)	1 949	2 007	2 007	2 061	54	2,7 %
15001	Sámi dáiddaguovddáš	a)	3 311	3 811	3 811	3 914	103	2,7 %
15002	Davviálbmotguovddáš	a)	1 426	1 469	1 469	1 509	40	2,7 %
15003	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš	a)	562	579	579	595	16	2,8 %
15004	Sijti Jarng	a)	1 397	1 439	1 439	1 478	39	2,7 %
15005	Várdobáiki	a)	1 046	1 077	1 077	1 106	29	2,7 %
15006	Bihtánsámi viessu	a)	750	773	773	794	21	2,7 %
15007	Oslo sámi viessu	a)	470	550	550	565	15	2,7 %
15008	Lásságámmi	a)	270	280	280	288	8	2,9 %
15009	Villmarksampen i Tolládali	a)	56	60	60	62	2	3,3 %
15010	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	a)	1 078	1 110	1 110	1 140	30	2,7 %
15011	Saemien Sijte	ä)	619	638	638	655	17	2,7 %
15012	Álttá Sámi Siida	a)	350	410	410	421	11	2,7 %
15013	Sjeltie - Sámi kulturpárka	a)	150	155	155	160	5	3,2 %
15015	Vilgesvárri	a)	200	206	206	212	6	2,9 %
15016	Deanu ja Várjaga museasiida	a) b)	0	200	200	206	6	3,0 %
15017	Mearrasámi tun	a)	0	150	150	155	5	3,3 %
Submi			13 634	14 914	14 914	15 321	407	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

b) 100 000 ru sirrejuvvo Vuonnamárkaniidda

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket kulturviesso- ja kulturgaskkustanásahusaid doarjjanjuolggadusat.

Oassemihttomearri 5:

- Sámi ášahusat leat hutkás ja innovatiiva sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteadđjit.

Sámediggi háliida ahte sámi ášahusat doibmet olggos guvlui olbmuid ja sámi dáiddáriid arenan. Sámediggi ádde ahte dán bargui manná guhkes áigi, ja danne vuoruhuvvo ge sámi ášahusaid ovddidanbargu.

Strategiija dasa gullelaš doaimbajiguin:

- Movttiidahttit sámi ášahusaid ovddideami ja ođđa hutkama dáidda- ja kulturgaskkustanarenan.
 - Ruhtadit doaimmaid mat váikkuhit sámi ášahusaid ovddideami guhkes áiggi badjel.
 - Láhčit sámi ášahusaide dárbblaš rievddanmuni.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kulturásahusat ovdánahttet odasteami ja doibmet sámi dáidda- ja kulturgaskkustanarenan.

Doarjja dáidda- ja kulturgaskkusteapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17300	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	a) b)	2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %
Submi			2 175	3 139	2 848	2 139	-1 000	-31,9 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ruhtadeapmi 1000 000 ru B áástede lea válđojuvvon eret dán ortnegis ja lea sirđojuvvon museapostii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válđdi. Muđui gusket dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid doarjjanjuolggadusat.

Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ášahusain

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17400	Doarjja gelbbolašvuoda ovddideapmái sámi ášahusain	a)	781	400	400	400	0	0,0 %
Submi			781	400	400	400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat. Ovdal go hčoduvvui dát doaibmabidju ášahusovddidanprográmmán.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válđdi. Muđui gusket sámi ášahusaid gelbbolašvuoda bajideami doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 6:

- Ahte Sámediggi dan bokte go lea fágalaš eavttuid biddji, lea mielde nannemin sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Hástalit sámi lágádusaid ođđasis hutkamii nu ahte dat váikkuha beroštumi buorideami sámi girjjálašvuhtii ja dan buvttadeapmái.
 - Čuovvolit sámi lágádusaid ruhtademiin, čielgaseappo vuordámušaiiguin ja jeavddalaš oktavuohačoačkimiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Fágalaččat nana sámi lágádusaid mat sáhttet doaibmat buorin infrastruktuvrán sámi girjjálašvuoda ovddideapmái ja almmuheapmái.

Doarjja sámi lágádusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17040	Sámi lágádusat	a)	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi			2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi lágádusdoarjjanjuolggadusat.

5.5 Sámi valáštallan

Mihttomearri

- Mánnggalágan valáštallandoaimmat

Nana sámi valáštallaneallin lea deatalaš mánáid ja nuoraid identitehtii, ja váikkuha nana oktavuoda. Sámediggái lea deatalaš ahte gávdnojit mánnggalágan valáštallandoaimmat. Deatalaš lea ahte gávdnojit arenat gos sámit buot guovlluin Sámis sáhttet deaivvadit valáštallandoaimmaide ja gilvvuide. Sámediggi lea njunnošis addimin sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide vejolašvuodaid bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallanfágalaš áššiiguin. Heargevuodjin lea áidnalunddot valáštallansuorgi, mii maiddái váikkuha nana historjjálaš árbevieruid goziheami álgoálbmogiid gaskkas Ártkisis.

Tabealla 5.5 Čoahkketabealla - Sámi valáštallan

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15- 14	
Sámi valáštallan	1 138	2 427	2 427	2 207	-220	-9,1 %
Submi	1 138	2 427	2 427	2 207	-220	-9,1 %

Oassemihttomearri:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte sihkarastit govdodaga sámi valáštallamis.
 - Váikkuhit sámi valáštallanorganisašuvnnaid ja -servviid ruhtadeami.
 - Váikkuhit dan ahte sámi spábbačiekčandoaimmaid organiseren sihke govdodat ja njunušdásis gozihuvvo buori vuogi mielde.
 - Doarjut FA Sámi mii lea gieskat ásahuvvon sámi spábbačiekčanorganisašuvdna.
- Riikkaidgaskasaš valáštallandoaluide searvama bokte ovddidit gulahallama, fierpmádaga ja áddejumi sámi nuoraid ja eará álgoálbmotnuoraid gaskka.
 - Váikkuhit Arctic Winter Games 2016 doaluide sámi searvama ruhtadeami, mat dollojuvvojit Ruonáeatnamis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnaat sáhttet ovddidit valáštallanfálaldaga sihke govdodat- ja njunušdásis.
- Fysalaš doaibmaarenat mat váikkuhit oktiugullelašvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaskka, ja mat duddjojot identitehta.

Doarjja sámi valáštallamii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15200	Sámi Válašállan Lihttu - Norga (SVL-N)	a) b) c)	1 065	1 100	1 100	1 130	30	2,7 %
15202	Sámi Válašállan Lihttu (SVL-N)-Arctic Winter Games	b) c)	155	1 100	1 100	550	-550	-50,0 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	b)	220	227	227	227	0	0,0 %
15204	FA Sápmi	b)	0	0	0	300	300	-
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund		-302	0	0	0	0	-
Submi			1 138	2 427	2 427	2 207	-220	-9,1 %

a) Sámediggi oaččui 750 000 ru speallanruđain 2014:s. Dát lea addojuvvon SVL-Norgii.

b) Njuolggodoarjagat

c) Juolludusas lea Arctic Winter Games

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi valáštallandoarjjanjuolggadusat.

5.6 Sámi mediat

Mihttomearri:

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Deatlaš lea ahte leat mánggalágan publikašuvnnat ja mediat mat meannudit áššiiguin mat leat áigequovdilát ja váikkuhit oaivillonuhallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami ektui. Dasto lea deatlaš ahte gávdnojit mánggalágan mediat mat geavahit sámegeielaid árrjalaččat.

Tabealla 5.6 Čoahkketabealla - sámi mediafálaldat

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi mediafálaldat	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %
Submi	3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %

Oassemihttomearri:

- Hukset ja ovddidit dakkár sámi mediaid mat váikkuhit servodatánngiruššama.

Sámi mediaid meroštallan ii leat álki. Álgovuolggalaččat oaidná Sámediggi ahte olahusjoavku ja nu maddái sámi mediaid meroštallan ii leat gávppálaš, muhto main válđoáššis lea sámegeiella válđosisdoallun.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama bokte báikkálaš, guovlulaš ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaovddideapmái.
 - Bargat dan ala ahte ekonomalaš rámmat sámi mediaide nannejuvvojit.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte bisuhit ja viidásetovddidit sámi mediafálaldaga buot sámi giellajoavkkuid várás.

- Váikkuhit mánggalágan sámi mediaid ja publikašuvnnaid ruhtadeami mat ovdánahttet ja oainnusmahttet sámegeidaid.
- Álggahit sámi mediadieđáhusa ráhkadeami.
 - Bidjat vuodtu sámi mediadieđáhussii.

Galgá váikkuhit:

- Arenaid gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahtun jietna, ja mat duddjojit identitehta.
- Mánggalágan sámi publikašuvnnaid čálalaš arenan buot golmma sámegillii.

Doarjja sámi mediaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17001	Nuorttanaste	a)	1 015	1 045	1 045	1 073	28	2,7 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	a)	1 391	1 433	1 433	1 472	39	2,7 %
17003	Sámis	a)	328	338	338	347	9	2,7 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	a)	109	218	218	224	6	2,8 %
17005	Bårjås	a)	103	113	113	116	3	2,7 %
17006	Julev Film AS (NuorajTV)	a)	600	618	618	635	17	2,8 %
Submi			3 546	3 765	3 765	3 867	102	2,7 %

a) Njuolggo doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mediafálaldaga doarjjanjuolggadusat.

6 Bibliotekka

Váldomihttomearri:

- Eanet máhttu sámi girjjálašvuoda birra.

Bibliotekkat leat deatalaččat demokratiijai, ja leat kultuvrra ja máhtu deatalaš gaskkustanarenat. Bibliotekkat ja sámi girjebusset leat deatalaččat sámi giela, kultuvrra ja historijá gáldun ja deaivvadanbáikin.

Okta stuorra hástalusain bibliotekain ja sámi girjebussiin leat dat go luoikkaheapmi geahppána. Ođđa mediaid geavaheapmi sáhtá leat dasa okta sivva. Árvjáláš gaskkusteamii ja ovttasbarggu bokte girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotekka buoridat máhtu sámi girjjálašvuoda birra, vai maiddái luoikkaheapmi lassánivččii. Seammás lea deatalaš ahte maiddái sámi girjjálašvuoda čuoovvu digitála ovdáneami, ja ahte geahčadit ođđa gaskkustanvugiid nugo mat sámi e-girjeluoikkaheami.

Sámedikki bibliotekka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmogii. Bibliotekka lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuodaguovddáš, ja Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálddašanbibliotekka.

Sámediggi addá dál njuolgadoarjaga gávccii sámi girjebussii. Doarjjaortnega mihttomearrin lea addit buriid ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomearri dan bokte ahte fokusere čuoovvovaš ángiruššansurggiid 2015:s.

- Gaskkustandoaimma.
- Bibliotekhaovddideami.

6.1 Bibliotekaid váikkuhangaskaoamit

6.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.1.1 Čoahkketabealla - bibliotekha

(1000 ru)

Áŋgiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gaskkustandoaimma	8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %
Bibliotekhaovddideapmi	0	0	0	100	100	-
Submi	8 455	8 711	8 711	9 047	336	3,9 %

6.1.2 Hálldahusdási resurssat

Sámedikki bibliotekha lea oassi Sámedikki hálldahusas. Bibliotekha lea gulahallanossodaga (GUL) juogus. Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Bibliotekhajuogus.

Bibliotekha juhkosa báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuodalokten leat mielde kapihttalit 18 Hálldahusdási doaimmagolot

Bibliotekhajuoksis ledje njeallje jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

6.2 Gaskkustandoaimma

Tabealla 6.2 Čoahkketabealla - formidlingsvirksomhet

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarja sámi girjebussiide	8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %
Submi	8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %

Árjjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekhaiguin ja girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuodas vai luoikkaheapmi lassánivččii. Sámedikki mihttomearrin sámi girjebussiid ektui, leat buorit ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusat olles sámi álbmogii ja earáide. Girjebussiin galgá lea buorre ja mánggalágan sámi girjjálašvuodta sámedigillii ja sámi diliid birra eará gielaid.

Mihttomearri:

- Sámi girjjálašvuodta ja kultuvra lea oahpis ja lea geavaheddiid olámuttus.

Strategiijat dasa gullelaš doaimmabijuiiguin:

- Váikkuhit girjebussiid doaimma sámi guovlluin.
 - Váikkuhit sámi girjebussiid njuolgadoarjagiin ruhtadeami.
 - Juohkit dieđuid sámi girjjálašvuodá birra, ja fállat girjebussiide girjjit luoikama várás.
 - Doallat oktavuodá girjebussiiguin.
 - Evalueret sámi girjebussiid doarjaortnega.

- Árjjalaččat juohkit dieđuid ja buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
 - Bargat ovttas Nasionálabibliotekain dainna áigumušain ahte oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra nasionála ángiruššamiin.
 - Oastit sámi girjjálašvuoda, katalogiseret ja olámuddui buktit čoahtkádusa eará bibliotekaide ja ovttaskas luoikkaheddjiide.

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámattu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.
- Eanet máhtu sámi girjjálašvuoda birra.
- Eanet luoikkaheami.

Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
15400	Karášjohka	a)	609	627	627	644	17	2,7 %
15401	Porsángu	a)	609	627	627	644	17	2,7 %
15402	Guovdageaidnu	a)	274	283	283	291	8	2,8 %
15403	Deatnu/Unjárga	a)	1 679	1 730	1 730	1 777	47	2,7 %
15404	Gáivuotna	a)	776	800	800	822	22	2,8 %
15405	Julevsámi	a)	1 446	1 490	1 490	1 530	40	2,7 %
15406	Máttasámi	a)	1 693	1 744	1 744	1 791	47	2,7 %
15407	Lulli-Romsa	a)	569	586	586	602	16	2,7 %
15408	Lulli-Trøndelaga	a)	800	824	824	846	22	2,7 %
Submi			8 455	8 711	8 711	8 947	236	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi girjebussiid doarjjanjuolggadusat.

6.3 Bibliotekaovddideapmi

Tabealla 6.3 Čoahtketabealla - bibliotekutvikling

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Konferansa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	0	0	0	100	100	-
Submi	0	0	0	100	100	-

Sámedikki bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus gelbbolašvuoda buorideamis sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain ja girjebussiin.

Okta deatlaš váikkuhangaskaoapmi sámi bibliotekabálvalusaid ovddideamis lea sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra ovdánahttindoarjja bibliotekaide.

Sámedikki bibliotekka galgá fuolahit dan ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde iešguđege ángiruššansurggiin nasionála bibliotekaovddideami oktavuodas.

Mihttomearri:

- Sámedikki bibliotekha lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaaguovddáš.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
 - Lágidit jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
 - Váikkuhit sierralágan doaibmabijuid ruhtadeami maid bokte ovddidit ja oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain. Geahča kapihtala 5.3.
 - Plánet ja ásaht sámi e-girjeloikkahanortnega.

Galgá váikkuhit:

- Ahte bibliotekkat ovdánahttet ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.

Konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
17500	Konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra	0	0	0	100	100	-
Submi		0	0	0	100	100	-

7 Mánáidgárddit

Váldomihttomearri:

- Sámi giella, kultuvrra, árbevierut ja vuoddoárvvut oidnosis mánáidgárddis.

Sámedikki mánáidgárdepolitihka mihttomearrin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldat ferte doaibmat dan vuodđoprinsihpa vuodul ahte mánáidgárde lea sámi servodaga heivehuvvon oassi. Sámi etnikkalaš identitehta mii čatnasa sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii lea deatalaš árvovuodđu. Deatalaš lea viidásetovddidit sámi kulturárbbi, sámi giella, kultuvrra, eallinvugiid ja árvvuud gaskkusteamii bokte.

Sámediggi lea ráhkadan sámediggediedáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Diedáhusa duogázin lea ahte Sámediggi háliida hábmet bajimus politihka mánáidgárdesuorggi várás, mas oaivaduvvojit ja čielggaduvvojit sámi mánáidgárdefálaldaga prinsihpalaš áššit. Dasto guorahallojuvvo mánáidgárde-diedáhusas makkár rolla ja politihkalaš váldi Sámedikkis galgá leat mánáidgárdeáššiin. Diedáhusas biddjojuvvo fokus ángiruššansurggiide ja das oainnusmahttojuvvojit dat hástalusat maid Sámediggi oaidná mánáidgárdesuorggis.

Dálá lánkaaddimis ii addojuvvo buohkaide geat háliidit vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii. Mánáin lea vuoigatvuohta dušše mánáidgárdesadjái, muhto ii leat vuoigatvuohta oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggeráđđi áigu vuoruhit ja bargat dan ala ahte lága bokte šattašii riekti oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámedikkis lea okta ovttasteaddji odđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus. Bargu dahkkojuvvo áigodagas 2013-2017. Čuovusjoavku galgá čuovvolit ja árvvoštallat mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu ovdáneami gulahallančoahkkimiid bokte ásausaiguin, čuovvolit mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu mihttomeari odđa rámmaplánas, gelbbolašvuoda ovddideami,

bagadit ja rávvet ásahusaid ja láchčit diliid kvalitehta buorideapmái dan bokte ahte háhkat gaskkustan- ja oaivillonuhallan arenaid. Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sisdoalus galgá maiddáit leat mielde sámi perspektiiva.

Sámediggi háliida ahte ovddiduvvošii sámi mánáidgárdefálaldat buohkaide geat háliidit. Erenoamážit julev- ja máttasámiguovlluin lea dárbu nannet mánáid sámegeiela mánáidgárdefálaldaga bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte juksat sámi mánáidgárdefálaldaga mihttomearri čuovvovaš áŋgiruššansurggiiguin bargamin:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmállet.
- Sámegeielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha mánáidgárddi ja skuvlla gaskka.

7.1 Mánáidgárddiid váikkuhangaskaoamit

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.1.1 Čoahkketabealla - barnehage

(1000 ru)

Innsatsområde	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Mánáidgárddi sisdoallu	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %
Giellamovttiidahttin mánáidgárddis	0	0	0	1 500	1 500	-
Giellalávgunmállet	0	0	0	1 400	1 400	-
Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	0	0	0	1 500	1 500	-
Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka	0	0	0	50	50	-
Submi	9 152	11 405	11 045	11 405	0	0,0 %

7.1.2 Hálldahusdási resurssat – mánáidgárdejuogus

Kapihttalis 18 – hálldahuslaš dási doaimmagolut – leat mánáidgárdejuhkosa ja vuoddooahpahusjuhkosa bargiid báikkát, mátkkít ja gelbbolašvuoda lokten.

Mánáidgárdejuogus lea bajásšaddan- ja oahpahusossodaga oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuoddooahpahusjuogus.
- Alit oahpu ja dutkama juogus.

Ossodat lea sámediggerádi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus strategiijaid álgaheamis fágasurggiin mánáidgárddi, vuoddooahpahus ja alit oahppu ja dutkan. Barggut čatnasit beaivválaš politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaide, lassin juhkosiid doaimmaide fágasurggiineaset. Juhkosa barggut bohtet ovdan lagabuidda áŋgiruššansurggiid vuolde. Ossodagas lea maiddáit ovddasvástádus Sámedikki oahpponeavvuoovddáža doaimmas.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

7.2 Mánáidgárddi sisdoallu

Mihttomearri:

- Mánáidgárddis lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta ahtanuššama, oahppama ja oahppahábmema ovttasbarguin ja áddejumiin máná ruovttuin.

Tabealla 7.2 Čoahkketabealla - Mánáidgárddi sisdoallu

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %
Submi	9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %

Mánáidgárddi sisdoalus lea kulturgaskkusteapmi beaivválaš doaibman. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto seammás bajásdoallamis, duddjomis ja ođasmahttimis. Sámi kultuvra galgá báidnit sámi mánáidgárdefálaldaga, ja heivehuvvot buot mánáide. Sámedikki oaivila mielde galget mánáidgárddiin leat sámi objeavttat ja dovdomearkkat oidnosis. Sámi kultuvrra visualiseren, muhto maiddái giella, mitalit movt mánáidgárddi deattuha sámi sisdoalu. Go sámevuotta lea oidnosis, de addá dat mánáide gullelašvuodadovddu ja dohkkejumi, ja dat sáhtta leat mielde nannemin sámi identitehta.

Sámi servodaga stuorra mánáidgárdebealatvuotta dagaha ahte iešguđege mánáidgárddit fertejit bargat báikkálaš kultuvrra vuodul mánáidgárddisteaset. Dat gáibida ahte bargit dovdet báikkálaš ja árbevirolaš máhtu. Seammás galget mánát oažžut vejolašvuoda oahppat árvvusatnima ja oažžut oktasašvuodadovddu olles sámi mánáidgárdebealatvuotii, ja mánáidgárdebealatvuotii oppalaččat.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Sihkkarastit máhtu sámi gielas ja kultuvrras.
 - Gulahallat, ovttasbargat ja čuovvolit mánáidgárdeaiiggáduiguin ovttas sámi mánáidgárdefálaldaga.
 - Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu heiveheapmi. Dát dahkkojuvvo čuovvunjovkui searvama bokte mii galgá čuovvut oahpu jagiin 2013-2017.
 - Diehtujuohkin ja pedagogalaš bagadus gulahallama ja ovttasbarggu bokte mánáidgárddiid bargiiguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Kvalitehtaovddideapmi, gelbbolašvuoda bajideapmi ja vásihusaid lonuhallan seminára lágideami bokte mánáidgárddiid bargiide.
 - Prošeavtta “Kvalitehta mánáidgárddis” resursajovkui searvan Oahpahusdirektoráhta olis áigodagas 2013-2017.
 - Addit rávvagiid mánáidgárdesuorggi vejolaš rievdadusaide nationála stivrendokumeanttain.
 - Váikkuhit sámi mánáidgárddiid ja daid mánáidgárddiid main lea sámi ossodat, ruhtadeami.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddiin bargiiguin lea fágalaš gelbbolašvuotta sámi gielas ja kultuvrras, ja ahte dat deattuhuvvo mánáidgárddis.
- Ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea buoret kvalitehta.

Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21200	Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat	9 152	11 405	11 045	6 905	-4 500	-39,5 %
22500	Seminára mánáidgárde bargiide	0	0	0	50	50	-
Submi		9 152	11 405	11 045	6 955	-4 450	-39,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ortne lea 2015 rájes juogaduvvon ná: sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit main lea sámi ossodat, sámi giellaoahpahas, proševttat ja ovddidanbargu ja pedagogaš ávdnasat ja duhkorasat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.3 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Mihttomearri:

- Mánáid giellahtanuššan davvi-, julev- ja máttasámegielain movttiidahttojuvvo.

Tabealla 7.3 Čoahkketabealla - giellamovttiidahttin mánáidgárddis

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámi giellaoahpahas	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi	0	0	0	1 500	1 500	-

Sámediggi áigu ovdánahttit dakkár politihka man olis boahtteáiggis šaddet eanet sámegeiela geavaheadđjit. Danne lea deaŋalaš ahte mánát ohppet giela ruovttus, ja mánáidgárddi ja skuvlla bokte. Nu áigu ge Sámediggi árrjalaččat nanosmahttit ja láchit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohta.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiuin:

- Láchit diliid árra giellamovttiidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
 - Váikkuhit giellaoahpahusa ruhtadeami mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddiid bargiin lea gelbbolašvuohta sámegeielas.
- Ahte mánát ožžot sámegeiellaoahpahusa.

Sámi giellaoahpahas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21210	Sámi giellaoahpahas	a)	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi			0	0	0	1 500	1 500	-

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.4 Giellalávgunmállet

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin main lea sámi fálaldat ožžot buriid giellaoahpahasmálliid.

Tabealla 7.4 Čoahkketabealla - giellalávgunmállet

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbarguide mánáidgárddiin	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi	0	0	0	1 400	1 400	-

Sámediggi háliida ahte mánáidgárddiin livččii buorre metoda giellaoahpahussii, ja áigu ge danne ángiruššat giellalávgunmálliiguin ja giellamovttidahttindoaimbajuiiguin mánáidgárddiin main lea fálaldat sámegeilas. Giellalávgunmetodihkka vuođđuduvvá prinsihppii ahte mánát ohppet sámegeila go servet doaimmaide, ja gos rávisolbmot servet ja sáhttet addit gielaláš rávvagiid mánáide.

Vásihusat čájehit ahte ollu sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke dárogiella ja sámegeilla beaivválaš giellan, ja giellaoahpahas mihttomearit rievddadit guovllus guvlui. Nu dárbbasit ge mánáidgárddit ovddidanmodeallaid ja giellamovttidahttindoaimbajuid mat čatnasit ovttaskas máná gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalussan lea ahte bargiin lea oktasaš vuođđu giellaoahpahas. Giellalávgunmálliid ángiruššama bokte ahtanuššá giella bures ja máhttu giellaoahpahas buorrána. Sámediggi háliida bidjat fokusa julev- ja máttasámegeilaide.

Strategiijat dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Váikkuhit dan ahte gávdnojit dohkálaš giellaoahpahas mállet boahhteáiggi hástalusaiiguin deaivideapmái.
 - Dieđuid ja máhtu juohkin giellalávguniidd birra mánáidgárddiid barguide.
 - Ovttasbargat guoskevaš aktevrraiguin giellalávguniidda álggaheamis mánáidgárddiin.
- Váikkuhit vuogádagaidda sihkkarastima vai mánáidgárddiid eaiggádat sáhttet geavahišgohtit giellalávgunmálliid ja giellamovttidahttindoaimbajuid mat leat geahččaluvvon, ja maid bokte giella ovdána bures.
 - Váikkuhit giellalávgunprošeavttaid ruhtadeami mánáidgárddiin.
 - Váikkuhit báikkálaš ovddidanprošeavttaid ruhtadeami mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte mánáidgárddit geahččalit ja geavahišgohtet giellalávgunmálliid.

Doarjja proševttaide ja ovddidanbargguide mánáidgárddiin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Doarjja proševttaide ja						
21220	ovddidanbargguide mánáidgárddiin a)	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi		0	0	0	1 400	1 400	-

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.5 Sámegielat bargiid rekrutteren

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegielat bargit.

Sámediggi áigu politihkas bokte váikkuhit dan ahte sámegielat bargit lassánivčče ja váilivuohta nie unnošii. Mii áigut bargat dan ala ahte šattašii álkit rekrutteret ja bisuhit sihke sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas, eará allaskuvllain ja universitehtain lea guovddáš rolla alit ohppui rekrutteremis. Sámedikki rolla lea earret eará váikkuhit rekrutterema stipeandaortnegiid ja ovttasbarggu bokte allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.

Sámediggi áigu ovttasbargguin guovddáš eiseválddiiguin ja nationála doaibmabijuid bokte bargat dan ala ahte mánáidgárdeoahpaheaddji stáhtus loktejuvvo, eanet almmáiolbmot rekrutterejuvvojit ámmáhii ja váikkuhit dan ahte sámegielat bargit bisošedje mánáidgárdedoaimmas.

Sámediggi oaidná hástalussan rekrutteret dakkár sámegielat bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuohta. Dárbbasjuvvojit bargit geain lea kulturáddejupmi, kulturgelbbolašvuohta ja máhttu árbevirolaš sámi barggus. Sámediggi oaidná ahte mánáidgárdesuorggis lea dáhphuvvamin buolvamolsun. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárddis ii leat seamma buorre kultuvrralaš gelbbolašvuohta go ovddit buolvvain lei.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Sihkkarastit sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
 - Ovttasbarggu guovddáš eiseválddiiguin earret eará GLØD proševtta bokte.
 - Searvat Finnmárkku mánáidgárddiid dásseárvoteamii.
 - GLØD-prošakta ovttasbargguin Finnmárkku fylkkamánniin ja Davvi-Norgga Gielddaid Guovddášlihtuin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte rekrutterejuvvojit eanet sámegielat mánáidgárdebargit.
- Ahte mánáidgárddiin leat eanet almmáiolbmot.
- Ahte sihkkarastojuvvojit buorit bargodilit ja ovdánanvejolašvuodát sámegielat bargiid várás vai sii bisošedje mánáidgárddis.

7.6 Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat daid dárbbu várás.

Tabealla 7.6 Čoahkketabealla - Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
	Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

Deatalaš lea ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat. Danne vai mánát besset oahppat, ovddidit ja bisuhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat mat leat heivehuvvon daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámifálaldat. Mánáidgárddiin galget leat ávdnasat mat nannejit mánáid oahppama sihke formála ja eahpeformála oahppanoktavuođain. Diehtujuohkinteknologiija sáhtta dievasmahttit mánáidgárddi bargovugiid, doarjut mánáid ovdáneami ja oahppama ja fállat ođđa ilbmadvugiid. Deatalaš lea ahte maiddái mánáidgárddit čuvvot teknologalaš ovdáneami, ja ahte neahttavuđot oahppanresurssat nugo spealat ja applikašuvnnat boadášedje sámegeilli.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddidanrámmat nannejuvvojit.
 - Ráhkadit doaibmaplána pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái main vuolggasadjin lea sámi giella ja kultuvra.
- Sihkkarastit ahte ovddiduvvojit pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat.
 - Váikkuhit dakkár pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid, ja maiddái applikašuvnnaid ráhkadeami ruhtadeami main lea oktavuohta sámi kultuvrii ja árbevieruide.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovddiduvvojit ávdnasat ja duhkorasat daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi mánáidgárdefálaldat.

Doarjja pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21230	Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat a)	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

a) Ohcanvuđot do arjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi mánáidgárdefálaldaga doarjjanjuolggadusat.

7.7 Ovttasbargu ja oktavuohta ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaska

Mihttomearri:

- Oktavuohta ja progreshuvdna oahppansidoalus mánáidgárddi rájes skuvlii vai oktilašvuohta barggus sámi gielain ja kultuvrrain sihkkarastojuvvo.

Tabealla 7.7 Čoahkketabealla - ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla
(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras	0	0	0	50	50	-
Submi	0	0	0	50	50	-

Sámediggi áigu politihkas bokte láchčit diliid nu ahte buot mánáin lea ollislaš ja individuála láchčojuvvon oahppomannolat mánáidgárddis skuvlii. Go mánát dovdet oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaska de movttiidahtta dat viidáset oahppami. Sámediggi oaidná ahte deatalaš hástalus lea duddjot oktávašvuoda oahppomannolagas viidásetovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit ovttasbarggu mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiid gaska mánáidgárddis skuvlii sirdima oktavuodas.
 - Lágidit seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birra dainna áigumušain ahte sihkkarastit oktávašvuoda barggus sámi gielain ja kultuvrrain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ollislaš ja individuála oahppomannolaga mánáidgárddis skuvlii.

Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
22501	Seminára mánáidgárddis skuvlii sirdima birras	0	0	0	50	50	-
Submi		0	0	0	50	50	-

8 Vuodđooahpahus

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuoha ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta gáhttet ja ovddidit sámi servodagaid.

Sámedikki oahpahus- ja oahppopolitihka lea vuodđuduvvon dan vuodđoektui ahte sámi skuvlla kvalitehtalaš sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahpahus- ja oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ráhkadeamis. Ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddideamiin, ja sámi oahpponeavvuid váilivuoha lea skuvlapolitihkalaš hástalus. Dán hástalus čuovvleapmái lea Sámediggi ráhkadan odđa doaibmaplána sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái áigodahki 2015 – 2018.

Sámediggi lea geatnegahttojuvvon bargat čuovvovaš áššiiguin oahpahušlaga 6. kapihttala vuodul ja departemeantta juolludusreivve vuodul:

- Oahppoplánat sámeielas.
- Sámi sisdoallu nationála ja buohtalas, ovttáárvosaš oahppoplánain.

- Oahppoplánat sierra sámi fágain joatkaoahpahas.
- Oahpponeavvuid ráhkadeapmi.

Deatalaš lea ahte nationála oahpahas- ja oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategiijat dan várás ahte sihkkarastit kvalitatiivva buori skuvlafálaldaga sámi ohppiide ja ahte álgoálbmotrievttálaš uhčimus standárddat čuvvojuvvojit. Sámediggi joatká ovttasbarggu departemeanttain dan ollašuttima dihti.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahasuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan ovttasbarggu rájaid rastá go guoská sámegeala nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpahasu oktavuodas daid vásihusaid vuodul mat dahkkojuvvojit giellaovttasbarggu ektui.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpahasu ja oahpu oktavuodas čuovvovaš áŋgiruššansurggiin áŋgiruššamiin:

- Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Oadjebas oahppanbiras.

8.1 Vuodđooahpahasu váikkuhangaskaoamit

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.1.1 Čoahkketabealla - vuodđooahpahas

Áŋgiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	28 308	24 248	24 248	25 325	1 077	4,4 %
Submi	28 308	24 248	24 248	25 325	1 077	4,4 %

(1000 ru)

8.1.2 Hálddahasdási resurssat – vuodđooahpahasjuogus

18. kapihtalis– hálddahaslaš dási doaimmagolut - leat mánáidgárde- ja vuodđooahpahasjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Vuodđooahpahasjuogus lea oassi bajásšaddan- ja oahpahasossodagas. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahasjuogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Bajásšaddan- ja oahpahasossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid fágasurggiin mánáidgárdi, vuodđooahpahasu ja alit oahppu ja dutkan. Barggut mat gusket vuodđooahpahasjuhkosiid čatnasit oktilis politihkalaš ja hálddahaslaš doaimmaide, lassin daid juhkosiid bargamušaide mat gullet sin fágasurggiide. Juhkosiid barggut bohtet ovdan áŋgiruššansurggiid čuoggáin. Ossodagas lea maid ovddasvástádus Sámedikki oahpponeavvuoovddáža doaimmas.

Vuodđooahpahasjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

8.2 Sámi oahppi vuoigatvuodát ja skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Mihttomearri:

- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuolta oážžut kvalitehta dáfus buori oahpahusa sámegeielas ja sámegillii ja sámi kulturárvvuid vuodul.

Tabealla 8.2 Čoahkketabealla - den samiske elevens rettigheter og skolens innhold og verdigrunnlag

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Oahppoplánaid ođasmahttin	0	0	0	500	500	-
Fierpmádat sámegeioahpahusa várás	0	300	300	300	0	0,0 %
Doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái	20 540	17 625	17 625	21 025	3 400	19,3 %
Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogeielas sámegillii	3 224	3 323	3 323	0	-3 323	-100,0 %
Lullisámi terminologija- ja oahpponeavvoráhkadeapmi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Sámi oahpponeavvoportála - Ovttas - Aktan - Aktesne	2 864	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Doarjja árbedihtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas	680	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	28 308	24 248	24 248	25 325	1 077	4,4 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi ohppiin, beroškeahhtá orrunbáikkis, galgá leat vuoigatvuolta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii, ja sin kultuvrra vuodul.

Sámi ohppiin vuodđo- ja joatkkaskuvllain lea oahpahuslága mielde individuála vuoigatvuolta oahpahussii sámegeielas beroškeahhtá das gos Norggas sis leš ássanbáiki. Muhto vuoigatvuolta oahpahussii sámegillii lea dan duohken gos oahppi orru. Buot vuodđoskuvlaohppiin sámi guovlluin lea oahpahuslága § 6-2 mielde vuoigatvuolta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii. Olggobealde sámi guovlluid lea vuodđoskuvlla ohppiin vuoigatvuolta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii jos unnimusat 10 oahppi gielddas háliidit dákkár oahpahusa ja nu guhká go vel leat báhcán guhitta oahppi jovkui. § 6-3 mielde lea sámiin joatkkaohpahusas vuoigatvuolta oahpahussii sámegeielas. Sis ii leat láhkii čadnojuvvon vuoigatvuolta oážžut oahpahusa sámegillii.

Nannen ja čielggasmahttin dihtii sámi mánáid vuoigatvuodaid oahpahussii sámegeielas ja sámegillii ja sámi árvvuid vuodul, oaidná Sámediggi dárbbu ođasmahttit oahpahuslága ja priváhtaskuvllalága.

Sámedikkis lea ovddasvástádus vuodđooahpahusa (vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla) oahppoplánain sámegeielas, erenoamáš sámi fágain joatkkaskuvllas, ja nationála ja sámi buohtalas dásseárvosaš oahppoplánaid sámi sisdoalus. Dát riekti lea oahpahuslága paragrafa 6-4 mielde. Stuorradiggedieđáhus 20 (2012-13) “På rett vei” álggaha muhtun strukturievdadusaid earret eará joatkkaohpahusa várás. Das sáhttet leat váikkuhusat oahppoplánaid sisdoallui.

Strategiija dasa gullevaš doaimbajuiiguin:

- Váikkuhit dasa ahte oahpahušláhka ja priváhtaskuvlalahka ja eará stivrendokumeanttat fuolahit sámi ohppiid vuoigatvuođaid oahpahušsii sámegeiela ja sámegeilli ja sámi kulturárvvuid vuodul.
 - Vuolgahit Oahpahušlága guđat kapihttala ja priváhtaskuvlalahka reviderenbarggu.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain ja dan vuollásaš eiseválddeorgánaiguin.
 - Fuolahit ahte sámi ohppiid vuoigatvuođat ja dárbbut gozihuvvojit láhka- ja láhkaásahušrievdadusain.
- Joatkit sámi oahppoplánaid ođasmahttinbargguin.
 - Ođasmahttit oktasaš oahppoplána prográmmasuorggis Design ja duodji Jo2:is ja oahppoplána oktasaš prográmmafágas Jo2:is boazodoallu.
 - Ovttasbargat Oahpahušdirektoráhtain oahppoplánaid ođasmahttimis ja sámi sisdoalu mearrideamis nátionála oahppoplánain.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáid vuoigatvuođat čielggasmahttojuvvojit ja nannejuvvojit oahpahuš- ja priváhtaskuvlalahkas.

Oahppoplánaid ođasmahttin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
22600	Oahppoplánaid ođasmahttin	a)	0	0	0	500	500	-
Submi			0	0	0	500	500	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi oahpahušas leat rámmaeavttut mat sihkkarastet kvalitehta dáfus buori oahpahušas sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Sámi allaskuvla ášahii 2013:s sierra sámi oahpaheaddjierpmádaga. Fierpmádat lea jurddašuvvon máhtu ovddideami gaskaoapmin sámi skuvllas, ja dasa galget gullat olahusjoavkku oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaggádat sámi guovlluid sámi skuvllain. Fierpmádat lea máhttoovddideami gaskaoapmi sámi skuvllas, ja das galget leat mielde sámi guovlluid sámi skuvllaid oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaggádat, ja dan oktiordne Sámi lohanguovddáš.

Oahppit geat eai sáhte oazžut sámegeiela oahpahušas iežaset skuvllas, ožžot oahpahušas gáiddusoahpahušas bokte. Skuvlaeaggát galgá máksit gáiddusoahpahušgoluid. Stáhta máksá ruovttoluotta sámegeiela oahpahušas goluid.

- Joatkkaskuvlla oahppit geat välljejit sámegeiela nubbingiellan sáhttet välljet golbma sierra variántta gaska;
- Sámegeiella 2 (čadačuovvu fága vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahušas),
- Sámegeiella 3 (álkibuš variánta čadačuovvu fágas vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahušas), ja
- Sámegeiella 4 (variánta ohppiide geat álggahit sámegeielain easka joatkkaoahpahušas).

Sámegeiella 4 bođii oahppoplánaid ođasmahttima oktavuodas sámegeiela 2014:s, maŋŋá go evalueremat čájehedje ahte ohppiin geat váldigohte sámegeiela easka joatkkaskuvllas, lei váttis váldit eksámena oahppoplána sámegeiella 3 variántta mielde. Ođastusas 94 ledje oahppoplánat 4 variántta várás sámegeiela fágas mat buot gulle sámegeiela oahpahušas ruhtadanortnega vuollái: sámegeiella vuosttaš giellan, sámegeiella nubbingiellan, sámegeiella amasgiellan B-giella, sámegeiella amasgiellan C-giella.

Departemeanta sihkkui ruhtadanortnega sámegeillií amasgiellan Máhttoloktema atnui váldima oktavuodas. Ohppiin lea vuoigatvuohta váldigoahtit sámegeiela joatkkaoahpahusas, gč. skuvlalága § 6.3. Dattetge ii leat leamaš oahppoplána ja makkárga ruhtadanortnet mii livččii heivehuvvon dán jovkui. Dál lea dán jovkui mearriduvvon oahppoplána, ja ruhtadanortnet ferte boahit sadjái nugo dat lei Odastusas 94.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuiht dan ahte skuvlaeaggádiin ja oahpaheddjiin lea fierpmádat diehtojuohtin- ja vásáhuslonohallama várás sámi oahpahusa birra.
 - Leat mielde ruhtadeamen fierpmádaga sámegeielloahpahusa várás.
- Bargat dan ala ahte nannet ruhtadeami sámegeiela oahpahusa várás.
 - Bargat dainna ulbmiliin ahte sámi gáiddusoahpahus oážžu buriid rámmaeavttuid.
- Bargat dan ala ahte oahpaheaddjit ožžot lasseoahpu/joatkkaoahpu nubbingielloahpahusas. Gulahallan nátionála eiseválddiiguin ja áigegeovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.
- Váikkuiht dan ahte addojuvvojit dieđut ja bagadus vuoigatvuođaid birra sámegeielloahpahussii, oahppoplánaid, fága- ja diibmojuogu, oahpahusa lágideami ja oahpponeavvuid birra.
 - Addit dieđuid ja bagadusa guoskevaš forain ja guoskevaš aktevrraide.

Galgá váikkuiht dan ahte:

- Sihkkarastit eavttuid dasa ahte skuvlaeaggádat sáhttet addit oahpahusa sámegeielas ja sámegeillií sámi kulturárvvuid vuodul.

Fierpmádat sámegeielloahpahusa várás

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
		a)						
22400	Sámi allaskuvla Samisk høgskole	b)	0	300	300	300	0	0,0 %
Submi			0	300	300	300	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ovdal lei dán namma Sámi oahppo fierpmádat

Ortnega hálddaša sámediggeráddi dahje dat orgána masa sámediggeráddi fápmuda válddi. Muđui gusket sámegeielloahpahusa fierpmádaga doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuođa geavahit sámi oahpponeavvuid, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot golmma gillii ja buot fágain vuodđooahpahusas.

Mihttomearit Sámedikki ovddit strategalaš plánas oahpponeavvoráhkadeami várás eai leat measta oppage ollašuttjuovvon. Ain váilot ollu oahpponeavvut vuodđooahpahusas. Sámediggi lea dan čuovvolan dainna lágiin ahte lea ráhkadan doaibmaplána oahpponeavvoráhkadeami várás áigodahki 2015 -2018 ja lea maid vuhtiváldán ahte eanet oahppoplánat Máhttoloktema vuodul - sámi leat odasmahattojuovvon 2012/2013.

Doaibmaplána lea vuodđun daid vuoruhemiide mat dahkkojuvvojit 2015:s.

Sámediggi searvá bargojovkui mii galgá buktit konkrehta evttohosa buoret ovttasbarggu birra davviriiikkaid gaskka, vuosttažettiin sámi oahpponeavvuid ja oahpaheaddjigelbbolašvuođa ektui. Bargu galgá leat čađahuvvon geassemánu lohpii 2015.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ráhkadit ja vuoruhit sámi oahpponeavvuid Sámedikki áigodaga 2015 -2018 oahpponeavvoráhkadeami doaibmaplána vuodul.
 - Mielde ruhtadeamen oahpponeavvoráhkadeami vuoddoahpahusa várás.
 - Mielde ruhtadeamen oahpponeavvoráhkadeami dakkár mánáid ja nuoraid várás geain leat erenoamáš dárbbut.
 - Árvvoštallat doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái.
- Bargat dan ala ahte nannet ovttasbarggu davviriikkaid gaska go guoská sámi oahpponeavvuide ja oahpaheaddjigelbbolašvuhtii.
 - Searvat bargojovkui mas leat mielde Oahpahusdirektoráhta ja Sámediggi ja dasto skuvlapolitihkalaš aktevrrat Ruota ja Suoma bealde.

Galgá váikkuhit:

- Ulbmillaš ja ollislaš oahpponeavvoráhkadeami.

Doarjagiid oahpponeavvoráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus 0
	Doarjagiid							
21000	oahpponeavvoráhkadeapmái	a)	20 540	17 625	17 625	21 025	3 400	19,3 %
Submi			20 540	17 625	17 625	21 025	3 400	19,3 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi. Muđui gusket doarjjanjuolggadusat oahpponeavvoráhkadeapmái.

Oassemihhtomearri 4:

- Sámi mánáin leat oahpponeavvut matematihkas, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot golmma gillii vuoddoahpahusas.

Bargu odđa matematihkkaneavvuin sámegillii vuoddoskuvlla várás álggahuvvui 2010:s maŋŋá fálddagaid viežžama, mas välljejuvvui jorgalit dálá oahpponeavvu dárogielas buot golmma sámegillii. Dát bargu čuovvoluvvo várrejuvnon ruđaiguin ollašuttit 1.-4. ceahki oahppodahkosa davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit sámi matematihkkaohpponeavvu ráhkadeami vuoddoskuvlla várás.
 - Mielde ruhtadeamen matematihkkaohpponeavvu jorgaleami ja heiveheami 1.- 4. jahkecehkiide davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Oahpponeavvut matematihkas sámegillii leat fidnemis.

Oassemihhtomearri 5:

- Lullisámi terminologiija ja oahpponeavvoovddidanbargu jotkojuvvo ja ovddiduvvo viidáseappot.

Sámediggi dagai 2013:s golbma jagáš šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát šiehtadus geatnegahtta goappašiid beliid váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, šiehtadusas namuhuvvnon Engerdal suohkana Elgá-

prošeakta, galgá jotkojuvvot ja dasa galget sihkkarastojuvvot rámmaeavttut boahtteáiggi doibmii ja ovdáneapmái. Sámediggi ruhtada proševtta sierra ruhtasirdimiid bokte stáhtabušehtas.

Ortnet evaluerejuvvo maŋŋá go proševttaáigodat nohká.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain máttasámi terminologiija- ja oahpponeavvoráhkadeamiin.
 - Mielde ruhtadeamen proševtta čuovvoleami.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Lullisámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-proševtta bokte, bisuhuvvo ja dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut vai gelbbolašvuodabiras sáhtta ovddidit máttasámi terminologiija, ja váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit máttasámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.

Lullisámi terminologiija- ja oahpponeavvoráhkadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
20200	Sámi allaskuvla	a)	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gusket doarjjanjuolggadusat lullisámi terminologiija- ja oahpponeavvoráhkadeapmái.

Oassemihhtomearri 6:

- Buorre diehtajuohkin sámi oahpponeavvuid birra ja gaskaoamit digitála oahpponeavvuid almmuheapmái ja sámi oahpponeavvuid juohkimii.
- Oahpponeavvoportálas sáhtta geahččat makkár sámi oahppanressat gávdnojit, mii lea arena gos juohkit oahppanressaid ja mii lea ovddidan almmuhanreaiddu oahppanressaid ovddideapmái. Mihhtomearriin lea ahte buot mii almmuhuvvo neahttaportálas almmuhuvvo davvi-julev- ja máttasámegilli.

Oahpponeavvoportála huksenbargu álggahuvvui 2010:s ja dat jođihuvvui proševktan gitta 01.07.2013 rádjai, dál proševtta lea bissovaš ja lea sirdojuvvon Sámi allaskuvlii.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid oahpponeavvuid hálldašeami várás.
 - Leat mielde ruhtadeamen neahttabáikki Ovttas - Aktan – Aktesne.
 - Dahkat sámi oahpponeavvuid olahattin ja juohkit dieđuid daid birra.
 - Diehtajuohkin daid sámi oahpponeavvuid luoikamis mat gávdnojit Sámedikki oahpponeavvuoovddázis.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Joatkit ja viidáseappot ovddidit neahttabáikki Ovttas - Aktan – Aktesne, mii juohká dieđuid oahpponeavvuid birra ja ovddida juogadanarena oahpponeavvuid várás.

Sámi oahpponeavvoportála - Ovttas - Aktan - Aktesne

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
22000	Sámi allaskuvla	a)	2 864	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi			2 864	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gustojit sámi oahpponeavvoportála Ovttas - Aktan - Aktesne doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 7:

- Heivehit sámi árbedieđuid oahpahas ja báikkálaš oahppoplánain, ja fievrridit árbedieđuid buolvvas bulvii nannen ja suodjalan dihte kultuvrralaš identitehta.

Árbedieđuin lea stuorra árvu iešalddis, ja árbedieđuid fievrrideapmi sohka buolvvaid gaska lea deatalaš oassi kultuvrralaš identitehta nannemis ja suodjaleamis. Oahpahas bokte ohppet oahppit ávkkástallat luondduressaiguin dan ektui maid luondu gierdá, ja ožžot máhtu sámi duojis. Dát lea mielde gaskkusteamen viidáseappot árbedieđuid. Prošeaktadoarjja sáhtta addojuvvot doaibmabijuide meahccegeavaheamis dahje duojis, dahje lotnolas meahcce- ja duodjedoaimmain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte álggahuvvojit prošeavttat vuodđoskuvllas mat ovdánahttet sámi giela, identitehta ja árbedieđuid fievrrideami.
 - Leat mielde ruhtadeamen oahpahasprošeavttaid mat gusket luondduressaid árbevirolaš sámi ávkkástallamii ja eará duodjeprošeavttaide maid ulbmilin lea fievrridit árbedieđuid ja nannet sáme giela.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Ahte vuodđoskuvlla oahppit ožžot oahpahas sámi árbedieđuin.
- Ahte sámi árbedieđut heivehuvvojit skuvlla báikkálaš oahppoplánain

Doarjja árbediehtui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
	Doarjja árbediehtui ja sámi meahccegeavaheapmái							
21130	vuodđoskuvllas	a)	680	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			680	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat. Ruđat váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat árbedieđu ja sámi meahcásteami várás vuodđoskuvllas.

8.3 Oadjebas oahppanbiras

Mihttomearri:

- Sámi ohppiin lea čáhkkilis ja oadjebas oahppanbiras.

Sámediggái lea deatalaš ahte ohppiin galgá leat oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppanbiras mii movttiidahtta bures ovdánit oahppamis, ja ahte lea biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Searvat ovddidanbargui mii sihkkarastá buori ja oadjebas oahppanbirrasa.
 - Bargat dan ala ahte eastadit vealaheami ja givssideami
 - Benjamin-bálkkašumi čuovvoleapmi.
 - Dronnet Sonja skuvlabálkkašumi čuovvoleapmi.
- Doarjut ovttasbarggu skuvlla ja ruovttu gaskka, ja skuvlla ja báikegotti gaskka.
 - Ovttasbargu vuodđoskuvlla vánhenváiddegottiin/FUG.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu ovttasbargošiehtadusat guoskevaš gielddaiguin.
- Váikkuhit dan ahte oahpahusas láchčojuvvo gelbbolašvuoda ovddideapmi searvama várás mánggagielat ja mánggakultuvrralaš servodagaide.
 - Nammadit lahtuid sierra ráđiide, orgánaide ja juryaide, ja daid čuovvoleapmi.
 - Fága-, referánša- ja stivrenjoavkkuid čuovvoleapmi doppe gos Sámedikkis lea ovddastus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Oahppit leat oadjebasat sin skuvlaárgabeaivvis ja sin sámi identitehtas.

9 Alit oahppu ja dutkan

Váldomihttomearri:

- Dakkár oahppofálaldat ja dutkan mii duhtada sámi servodaga dárbbuid ja mii váikkuha servodatovddideami Sámis nugo mii háliidit.

Sámedikki áigumuššan lea váikkuhit ahte šaddet eanet fágaolbmot geain lea gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras, ja ahte gávdno relevánta dutkan vuodđun politihkalaš välljejumiide ja mearrádusaide. Dasa lassin áigu Sámediggi bargat dan ala ahte nationála dutkan- ja oahppopolitihkas gozihuvvo sámi perspektiiva.

Sámi servodagas leat ovddabealde stuorra hástalusat das movt oazžut bargiid geain lea sámi giella- ja/dahje kulturgelbbolašvuolta eanaš surggiide. Ná lea dilli sihke almmolaš hálddašeamis ja priváhta ealáhuseallimis. Sámediggi oaidná ahte ovttasbargu rekruiterendoaibmabijuid ektui sámi alit ohppui lea hui deatalaš boahteáiggis.

Sámediggi julggašta ahte davviguovlluide eanet fuomášumi ja deattu geažil lea dárbu bidjat strategiijaid movt láchit sámi servodaga gelbbolašvuoda- ja dutkanhástalusaid.

Sámi árbedieđuiguin ávkástallan lea deatalaš árvoháhkamii ja odđa bargosajiide, dalle go odđaáigásaš ealáhuseallin sámi guovlluin ovddiduvvo.

Odđaset dutkan čájeha ahte sámit Norggas vealahuvvojit. Dan vuostá sáhtta váikkuhit dat go buoriduvvo oppalaš gelbbolašvuolta sámiid ja sámi servodatdiliid birra álbmoga gaskkas. Sámediggi bargá danne dan ala ahte alit oahpus ja dutkamis oppalaččat gozihuvvo sámi perspektiivva.

Sámi alit oahppu ja dutkan daidda gullevaš mihttomeriiguin ja doarjjaortneggiiguin, lea maiddá oassi kapihttaliin ealáhus, areálat ja biras, dearvvašvuolta ja sosiála, giella ja mánáidgárddit.

Sámediggi lea bargagohtán sámediggediedáhusain alit oahpu ja dutkama birra. Sámediggediedáhusa mihttomearrin lea earret eará váikkuhit refleksuvnna ja gulahallama sámi servodaga dutkandárbbu ja alit oahppofálaldaga birra. Oahppofálaldagas ja dutkamis mii dávista sámi servodaga dárbbuide, livččii nana váikkuhus sávvojuvvon servodatovddideapmái Sámis. Dan oktavuodas lea mihttomearrin

maiddái čilget mii lea Sámedikki ja eará aktevrraid rolla, ovddasvástádus ja válđi suorggi siskkobealde. Sámediggi lea álgán bargat sámediggediedáhusain alit oahpu ja dutkama birra.

Sámedikki áigumuššan livččii juksat alit oahpu ja dutkama váldomihttomeari bargguiguin čuovvovaš ángiruššansurggiid siskkobealde:

- Sámi alit oahppu.
- Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis.
- Sámi dutkan.
- Studeanttaid rekrutteren sámi alit ohppui.

9.1 Váikkuhangaskaoamit alit ohppui ja dutkamii

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.1.1 Čoahketabealla - høyere utdanning og forskning

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus
Sámi dutkan	2 245	1 150	1 150	1 150	0	0,0 %
Sámi servodaga gelbbolašvuodádarbbu nannen	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi	5 555	4 000	4 000	4 000	0	0,0 %

9.1.2 Hálldahusdási resurssat – alit oahpu ja dutkanjuhkosis

Kapihttalís 18 – hálldahuslaš dási doaibmagolut – leat alit oahpu ja dutkanjuhkosa bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Alit oahpu ja dutkanjuogus lea bajásšaddan ja oahppoossodaga oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahusa juogus.
- Alit oahpu ja dutkanjuogus.

Ossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus strategiijaid álggaheamis fágasurggiin mánáidgárđi, vuodđooahpahusa ja alit oahppu ja dutkan. Dan bargun lea beaivválaš politihkalaš ja hálldahusdási doaimma čadaheapmi, lassin juhkosiid doaimmaide fágasurggiineaset. Juhkosiid barggut bohtet ovdan lagabuidda ángiruššansurggiid vuolde. Ossodagas lea maiddái ovddasvástádus Sámi oahpponeavvoguovddáža doaimmas.

Alit oahpu ja dutkanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma geavahusas 1.10.2014 muttus.

9.2 Sámi alit oahppu

Mihttomeari:

- Buoret gelbbolašvuolta sámi gielain ja sámi servodatdiliid birra.

Sámi alit oahppun lohkkovuvvojit buot kursat ja oahppoprográmmat main lea oktavohta sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide, mat addet oahppočuoggáid alit oahpus.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ásahusat fáallet dakkár sámi alit oahpu maid sámi servodat jearrá.
 - Gulahallat áigeuovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Buori oahppofálaldaga sámi giela ja kultuvrra vuodul.

9.3 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Láhkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain nationála dási alit oahpu várás gozihuvvo sámi perspektiiva.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Váikkuhit dan ahte sámi perspektiiva heivehuvvo alit oahpus.
 - Áicit oahpaheaddjioahpu nationála rádis.
 - Mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovusjoavkkus lahttut.
 - Gulahallan nationála eiseválddiuin.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi perspektiiva lea heivehuvvon dutkamis ja alit oahpus Norggas.

9.4 Sámi dutkan

Tabealla 9.4 Čoahkketabealla samisk forskning

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasmanniprošeakta						
Árbediehtoguoovddáš	a)	2 245	1 150	1 150	1 150	0 0,0 %
Seminára sámediggediedáhusa						
ráhkadeami oktavuodas alit oahpu ja dutkana birra		0	0	0	0	0
Submi		2 245	1 150	1 150	1 150	0 0,0 %

Mihttomearri:

- Sámi dutkamin lohkkjuvvo dutkan/FoU-doaibma mii lea dutkan juogo sámi diliid ja/dahje sámi ulbmiliid birra dutkan.

Oassemihhtomearri 1:

- Relevánta dutkan gávdno vuodđun välljejuumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideamis.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiuin:

- Oččodit formaliserejuvvon ovttasbarggu Sámedikki ja Dutkanrádi gaska.
 - Áicit Dutkanrádi sámi prográmmastivrras.
 - Álggahit proseassa Sámedikki nammadan lahtuid ovddastusa viiddideamis Dutkanrádi orgánain.

Galgá váikkuhit:

- Välljejuumiid ja mearrádusaid relevánta máhttovuodu vuodul.

Oassemihhtomearri 2:

- Metodalaš vuodu ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártemii.

Sámedikki 2012 bušehtas juolluduvvui vuosttaš gearddi ruhta ovddasmanniprošektii

Árbediehtoguovddáš. Prošeakta váldá vuolggasaji Sámedikki čuovvoleamis ja Árbediehtoproševtta bohtosiid konkretiseremis, árbedieđuid vuogádatlaš kártemis. Mihttomearrin lei háhkat ja geavahit máhtu sámi luonddudoalu birra resursan luondduresurssaid hálddašeamis. Prošeakta galggai evaluerejuvvot golmma jagi maŋŋá.

Jagi 2013 bušehtas lea lagabuidda dárkilastojuvvon ahte prošeakta galgá maiddá bidjat vuodu Árbediehtoguovddáža ásahepmái.

Sámedikki 2014 bušehtas viiddiduvvui proševtta perspektiiva nu ahte ii šat guoskka dušše luonduhálddašepmái muhto guoská maiddá árbedieđuid viidáseappot gaskkustandimenšuvdnii mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa ja alit oahpu bokte. Árbedieđut galget maiddá buktojuvvot olámuddui vuodđun dutkamii.

Váldoprošeakta Árbediehtu – árbedieđuid vuogádatlaš kárten, 2012 – 2015, loahpahuvvo 2015:s. Jurddašuvvon lea ahte Ovddasmanniprošeakta ja váldoproševtta bohtosat, leat oassin vejolaš Árbediehtoguovddáža sisdoalus.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi árbedieđut ožžot lunddolaš saji dutkamis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi árbedieđut gaskkustuvvojit viidáset boahhtevaš buolvvaide oahpahusa bokte mánáidgárddiin, vuodđooahpahas ja alit oahpus.
- Ahte sámi árbedieđut leat olámuttus máhttovuodđun dutkamii.
- Árbediehtoguovddáža ásaheami.
- Luondduvalldatlága § 8 čuovvoleami ja álbmotrievttálaš standárddaid goziheami ja ovddideami álgoálbmogiid árbedieđuid goziheami várás hálddašeamis ja servodateallimis.
- Metodalaš vuogi ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártemii.

Ovddasmanniprošeakta Árbediehtoguovddáš

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
		a)						
22300	Sámi allaskuvla Samisk høgskole	b)	1 150	1 150	1 150	1 150	0	0,0 %
Submi			1 150	1 150	1 150	1 150	0	0,0 %

a) Njuolggodo arjagat. Kr 450 000 dekket av samefolkets fond

b) Ovddasmanniprošeakta Árbediehtoguovddáš ja árbedieđuid vuogádatlaš kárten lea biddojuvvon oktii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gustojit Ovddasmanniproševtta Árbediehtoguovddáža doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámedikki rolla alit oahpus ja dutkamis čilgejuvvo.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámedikki politihkka alit oahpus ja dutkamis gaskkustuvvo dieđáhusa bokte.
 - Čuovvolit alit oahpu ja dutkama čilgehusa dieđáhusain.
 - Lágidit seminára alit oahpu ja dutkama birra, vuodđun dieđáhusbargui.

Galgá váikkuhit:

- Čilget makkár rolla, ovddasvástádus ja váldi Sámedikkis ja eará aktevrrain lea alit oahpu ja dutkama oktavuodas.

9.5 Sámi servodaga gelbbolašvuodadárbbu nannen

Tabealla 9.5 Čoahkketabealla - sámi servodaga gelbbolašvuodadárbbu nannen

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
21110	Stipeanda alit ohppui	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi		3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Sámi servodat dárbbasa fágaolbmuid geain lea máhtolašvuoha sámi gielas ja kultuvrras buot servodatsurggiin, sihke almmolaš ja priváhta surggiin.

Deatalaš lea ahte sii geat eai hála sáme giela ožžot oahpahušvejolašvuodaid sáme gielas ja dieinna lágiin besset háhkat dohkálašvuoda sámi alit ohppui. Sámediggi doarju allaskuvllaid ja universitehtaid daid barggus sáhttit fállat oahpahuša sámi fáttáid birra ja sáme gielain mángga dásis alit oahpus.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Rekrutterehit sáme giela giid buot dásiin alit ohppui ja dutkamii.
 - Gulahallan Máhtodepartemeanttain master- ja doavttergrádistipeandaid ásaheamis sáme gielain.
 - Gulahallan Máhtodepartemeanttain rámmaid birra sámi alit ohppui rekrutteremis.
 - Gulahallan áige guovdilis allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin.
- Bargat dan ala ahte sihkarastit ahte álbmot sáhtta gulahallat sáme gielat bargiiguin mánáidgárdiin, skuvllas ja dearvvašvuodabálvalusain.
 - Váikkuhit stipeandda studeanttaide geat váldet alit oahpu sáme gielain.

Galgá váikkuhit:

- Eanet fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha eanaš fágasurggiid siskkobealde.

Stipeanda alit ohppui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus	
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14		
21110	Stipeanda alit ohppui	a)	3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi			3 310	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat. 2015:s geavahuvvo 492 000 ru sáme álbmo tfoanddas.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi. Muđui gusket alit oahpu stipeandanjuolggadusat.

10 Dearvvašvuoha ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, maid vuolggasadjin leat sámi giella ja kultuvra. Bálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun ovttárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea, ahte buot dásiin lea máhtolašvuotta ja gelbbolašvuotta mánggakultuvrralaš áddejumis, ja sámegeielas ja sámi kultuvrras.

Sámediggi áigu bargat dearvvašvuoda ja sosiála váldomihttomeari juksamis čuovvovaš ángiruššansurggiin:

- Ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus.
- Ovttárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus.
- Ovttárvosaš heahdedieđihanbálvalus.
- Sámi humána biologalaš ávdnasat.
- Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas.

10.1 Dearvvašvuoda ja sosiála váikkuhangaskaoamit

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 10.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuotta ja sosiála

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Ovttárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalus	2 869	3 531	3 531	3 246	-285	-8,1 %
Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	0	0	0	450	450	-
Submi	2 869	3 531	3 531	3 696	165	4,7 %

10.1.2 Hálddahusdási resurssat – dearvvašvuotta ja sosiálajuogus

Kapihttalis 18 – hálddahusdási doaibmagolut – leat dearvvašvuotta ja sosiála juhkosa bargiid bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Dearvvašvuotta ja sosiála juogus lea ealáhus- kultur- ja dearvvašvuotta ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuotta ja sosiála juogus.

Dearvvašvuotta ja sosiála juogus doaibmá sámediggeráđi politihkalaš čállingodđin ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid fágasuorggis dearvvašvuotta ja sosiála. Dat boahtá ovdan hálddahusdási kapihttaliin ovdalis.

Juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus:

- Dearvvašvuoda ja sosiála prošeaktadoarjaga hálddašeamis.

Dearvvašvuotta ja sosiála juhkosis ledje 3 jahkedoaimma 01.10.2014 muttus.

10.2 Ovttárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalus

Mihttomearri:

- Ovttárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka vuodđun leat ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun ovttárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea ahte buot dásiin lea máhtolašvuolta ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis, ja sámegielas ja sámi kultuvrras.

Tabealla 10.2 Čoahkketabealla - en likeverdig helse- og sosialtjeneste

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Geavaheaddjivuđot fáladat sámi vuorrasiidda	531	547	547	562	15	2,7 %
Sámi doavttersearvi	150	150	150	150	0	0,0 %
Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %
Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi	550	0	0	0	0	-
Submi	2 869	3 531	3 531	3 246	-285	-8,1 %

Oassemihhtomeari 1:

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbu ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.

Strategiijat dasa gullevaž doaimbajjuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čađaheapmi sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit ovttasdoaimmanodastusas.
 - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimus dási ángiruššamat álggahuvvojit.
 - Formálalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut jerrojuvvojit, oainnusmahttojuvvojit ja gozihuvvojit bajimus dási ángiruššamiin ja láidestusain.
 - Ohcalit duodástuvvon máhtu sámi servodaga ovdánandovdomearkkaid ja dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat heivehuvvojit sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Oassemihhtomeari 2:

- Buot dási dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta.

Strategiija dasa gullevaž doaimbajjuiguin:

- Movttiidahtit eanet sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gaskkas buot dásiin.
 - Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte movttiidahtit prošeavttaid maid ulbmilin lea buoridit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte šaddet eanet sámegielat dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargit.

Oassemihttomearri 3:

Buoret máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain buot dásiin.

Strategiijat dasa gullevaž doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala ahte máhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodatdiliin heivehuvvo fágaohppui joatkkaskuvllain ja alit oahpahusas.
 - Hástalit oahppoásahusaid heivehit sámi giela ja kulturgelbbolašvuoda ja ohcalit dan.
- Váikkuhit dan ahte ášahusat mat dutket dearvvašvuoda- ja sosiála diliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidásetovddiduvvojit.
 - Oktavuoda bokte guovddáš eiseválddiiguin jearrat álbmotdearvvašvuoda dieđuid sámi servodaga birra.
 - Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii buktá ovdan dutkanbohtosiid sámi servodaga dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalansurggiid dili birra.
 - Ovttas bargat sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuoda- ja sosiála máhttoovddideami ektui.
 - Ruhtadit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid mat fokuserejit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid nannema ja ovddideami main vuolggasadji lea sámi gielas ja kultuvrras.

Galgá váikkuhit:

- Sámegielat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi pasieanttaide ja geavaheddiide.

Oassemihttomearri 4:

Sámi pasieanttat ožžot dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusa mii lea heivehuvvon sámi giela ja kultuvrra mielde.

Strategiija dasa gullevaž doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodabálvalusaid hábmemii ja čadaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttaide.
 - Čuovvolut spesialistadearvvašvuodabálvalusa bálvalusfálaldaga organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás.
 - Čuovvolut sámi dearvvašvuodapárkka ásahanbarggu.
 - Váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid ruhtadeami main fokus lea dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusaid nannemis ja ovddideamis maid vuolggasadjin lea sámi giella ja kultuvra.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit buriid reaidduid spesialistadearvvašvuodabálvalusa kvalitehta mihtideapmái ja sihkkarastimii sámi álbmoga várás.
 - Čuovvolut NAČ 2014:8 Dulkoma birra almmolaš suorggis ja Dearvvašvuoha Davvin dulkaprošeavtta viidáseappot Dearvvašvuoha Finnmárku siskkobealde.
 - Čuovvolut giela ja gulahallama mihtidanindikáhtoriid ovddidanbarggu kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaid várás.

Oassemihttomearri 5:

- Sámi geavaheaddit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa gielddain.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte gielddaiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat láchčojuvvon gielddearvvašvuodabálvalusa sámi álbmoga várás.
 - Ovttasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid dárbu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid láchimii gozihuvvo.
 - Ovttasbargguin guoskevaš giellaguovddážiiguin bidjat fuomášumi sámi pasieanttaid ja geavaheddjiid dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid heiveheapmái.
 - Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dakkár metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit sámi pasieanttaid bálvalusfálaldaga.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ovddidit bissovaččat láchčojuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid.
- Buoridit gielddearvvašvuodabálvalusa bargiid máhtu sámi gielas ja kultuvrras.
 - Oktavuoda bokte dutkanbirrasiguin ja fuolahusovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahttit eanet dutkat gielddaid bálvalusfálaldaga sámi geavaheddjiid várás.
 - Stipeandda bokte alit ohppui váikkuhit dárbbaslaččat sámi fágaolbmuid rekruutterema.
 - Váikkuhit dakkár proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit máhtu sámi gielas ja kultuvrras gielddearvvašvuodabálvalusas.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheaddjit gielddain ožžot dakkár dearvvašvuoda ja fuolahusbálvalusa mii vuodđuduvvo sámi gillii, árvvuide ja árbevieruide.

Oassemihhtomearri 6:

- Buoridit sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid mielváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen dearvvašvuoda- ja sosiála bálvalusfálaldaga plánema ja barggu, ja ožžot dasa váikkuhanfámu.
 - Ovttasbargu daid geavaheaddjiorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis maid áigumuššan lea buoridit sámi geavaheddjiid mielváikkuheami ja geavaheaddjistivrema dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.
- Joatkit ja viidásetovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámiid várás deavddan almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ásahtit deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuid várás, main deattuhuvvo sámi giella ja kultuvra.
 - Njuolgadoarjja Várdobáikái vai sáhtta bagadit ja rávvet earáid geat háliidit ovdánahttit eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorraset sámi várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid vuoigatvuoda nannema beassat leat mielde váikkuheamen.

Geavaheaddjivuđot fálaldat sámi vuorrasiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
25000	Várdobáiki SA	a)	531	547	547	562	15	2,7 %
Submi			531	547	547	562	15	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket vuoras sápmelaččaid geavaheaddjivuđot fálaldaga doarjjanjuolggadusat.

Sámi doavttersearvi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
25100	Sámi doavttersearvi	a)	150	150	150	150	0	0,0 %
Submi			150	150	150	150	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket Sámi doavttersearvi doarjjanjuolggadusat.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
26000	Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	a)	1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %
Submi			1 638	2 834	2 834	2 534	-300	-10,6 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid doarjjanjuolggadusat.

10.3 Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámi mánáin leat vuoigatvuodát mat leat regulerejuvvon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sin rievtti geavahit kultuvrra, giela ja oskku. Máhttu sámi gielas ja kultuvrras lea deatlaš eaktu dasa ahte mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidna dakkár fálaldaga masa sis lea vuoigatvuohta.

Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oázžut ollesárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga mii váldá vuolggasaji sin gielas ja kultuvrras, ja ahte dohkálaččat vuhtii válđojuvvo sin etnikkalaš, oskku, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea mánáid iešheanalis vuoigatvuohta, mii guoská maiddái sámi mánáide geat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, gč. Mánáidkonvenšuvnna artihkkaliid 2, 20 ja 30.

Oassemihttomearri:

- Sámi mánáid vuoigatvuodát ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuodaid ja dárbbuid bajimuš mearridan- ja stivrenaskaomiin.
 - Konsultašuvnnat guovddáš eiseválddiiguin lágaid, lánkaásahusaid ja stivrendokumeanttaid ektui.
 - Ovttas fylkkamanniin ja eará aktevrraiguin váikkuhit dan ahte Mánáidkonvenšuvnna artihkkalat mat gusket álgoálbmogiid mánáide gozihuvvojit.
 - Ohcalit sámi mánáid vuoigatvuodaid ja dárbbuid Stáhta mánáidviesu konsepttas.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuodaid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
 - Ovttasbargat Norgga Biebmománáidserviin sámi biebmománáid hárrái.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid mihttomearrin lea heivehit ja ovddidit dakkár mánáidsuodjalanbálvalusa mii goziha sámi mánáid giella- ja kulturvuoigatvuodaid.
 - Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
 - Ohcalit duodaštuvvon máhtu sámi doaimmashehttejuvvon dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
 - Ohcalit ja vuolggahit duodaštuvvon máhtu, daid sámi mánáid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra, geat leat leamaš mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo dalle go mánát leat almmolaš fuolahusas.

10.4 Ovttaárvosaš heahdedieđihanbálvalus

Oassemihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahdedieđihanbálvalusas.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Stivret sámi beroštumiid goziheami heahdedieđihanbarggus.
 - Árijalaččat ohcalit movt sámi geavaheaddjit gozihuvvojit heahdedieđihanbarggus.
 - Ovttasbargat guoskevaš heahteguovddážiiguin ja gielddaiguin sámi geavaheddjiid vuoigatvuodaid ja dárbbuid goziheamis heahdedieđihanbarggus.
 - Joatkit konsultašuvnnaid guovddáš eiseválddiiguin heahdedieđiheami ja almmuheami birra.

Galgá váikkuhit:

- Heahdedieđihan- ja almmuhanvuogádaga mii sáhhtá vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegeilli, ja mii maiddái goziha sámi servodaga dárbbuid.

10.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Oassemihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuodát humána biologalaš ávdnasiid hálldašemi ja geavaheami oktavuodas gozihuvvojit.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit Girkonjárggajulggastusa mii guoská sámi humána biologalaš ávdnasiid vuoigatvuodaide ja hálldašepmái.
 - Ovttas sámi fágaolbmuiguin ovddidit njuolggadusaid sámi humána biologalaš ávdnasiid hálldašepmái ja geavahepmái.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi álbmoga vuoigatvuodát gozihuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálddašeamis ja geavaheamis.

10.6 Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

Tabealla 10.6 Čoahkketabealla - veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Čielggadus veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas	0	0	0	450	450	-
Submi	0	0	0	450	450	-

Oassemihhtomearri:

- Máhttu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuguin:

- Buoret máhttovuodđu das man geažil šaddá veahkaváldi lagaš oktavuodain.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Veahkaválddi eastadeami lagaš oktavuodain sámi servodagas.

Čielggadus veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
27100	Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas	a)	0	0	0	450	450	-
Submi			0	0	0	450	450	-

a) Prošeakta iežamet hálldus

11 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

- Guoddilis luonddu ja resursavuoddu hálddašeamis vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Guoddilis ovddideamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis. Sámediggi deattuha barggustis sihkkarastit sámi oassálastima geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluid luondduresurssaid.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálddašepmái lea guovddáš hástalussan dat ahte váikkuhit dásseidis ássanovdáneami.

Sápmelaččain lea dárbu suddjet árbevirolaš eallinvugiid ja vuoigatvuodaid guovlluide mat leat huksejvnon guhkesáiggi geavaheami bokte, dan dihte go kulturbarggu ja árbevirolaš ealáhusbarggu gaskavuolta lea earenoamáš nanus.

Resursaguovllut, luondduvaljivohta, kulturmuittut ja kultureanadat leat sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturvuodu dehálaš oasis. Areálahálddašepmi, luondduresurssat, luondduvaljivohta ja movt mii dustet dálkkádatrievdama lea dasto deatlaš vuodđun sámi kultuvrra ja servodateallima sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis. Álgoálbmogiidda čuhcet dálkkádatrievdamiid váikkuhusat ovddimusat. Danne lea biraspolitihkka nu deatlaš dasa ahte min kultuvra ja min servodagat seilot boahtteáigái. Danin lea deatlaš ahte Sámediggi berošta ja oassálastá arenain gos biras- ja dálkkádatpolitihkka hábmejuvvo, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Gustovaš areála- ja birasdieđáhus ođasmahttojuvvo 2015:s. Dasa lassin plánejuvvo ráhkaduvvot bagadus buoret ovttasdoaimmama várás sámi riekteoamasteddjiid ja energiijaserviid gaska, ja dasto plánejuvvo Sámedikki minerálabagadusa ođasmahttin.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš ángiruššansurggiid:

- Areálat.
- Luondduresurssat.
- Luondduvaljivohta.
- Dálkkádat.

11.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.1.1 Čoahkketabealla - Areálat ja biras

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ovddasvástáduš ja rámmaevttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis	2 000	2 000	2 000	3 100	1 100	55,0 %
Submi	2 000	2 000	2 000	3 100	1 100	55,0 %

11.1.2 Hálldahusdási resurssat – Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gealboháhkkan lea biddjojuvvon 18. kapihttalii Hálldahusdási doaimmagolut.

Juogus lea kulturmuhto-, areála ja birasossodaga (KAB) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Vistegáhtten- ja kultureanadatjuogus.
- Kulturmuhtujuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástáduš álggahit strategiijaid siskkoalbe areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálldašanovddasvástáduš fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašanovddasvástáduš dáin surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

11.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deatlaš eaktoláguideaddji sámi guovlluid areálaid ja resurssaid hálddašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu ja sihkkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálddašeamis. Sámi árbediehtu addá máhtu ja ipmárdusa seammá láhkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá ovttas mánga áššeoasálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea deatlaš rolla, dat seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá. Sámedikkis lea geatnegahtti ovttasbargošiehtadus muhtumiiguin dáin. Muđui muddejuvvo ovttasdoaimma stáhtain 2005 konsultašuvdnašiehtadusa mielde, dalle go stáhta lea geatnegahtton ráđđádallat Sámedikkiin buot áššiiguin mat goskkahit sámi beroštumiid.

Plána- ja huksenláhka, luondduvalljodatláhka ja Finnmárkoláhka leat guovddážis dán oktavuodas. Sámediggi lea hábmen plánabagadusa sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuđđosa sihkkarastima dihte plána- ja huksenlága plánaoasi vuodul. Sámedikki areála- ja birasdiedáhus lea maid deatlaš dokumeanta areála- ja resursahálddašeamis sámi guovlluin.

Tabella 11.2 Čoahkketabealla - Ovddasvástádus ja rámmaeavttut areálaid ja resurssaid hálddašeamis

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Areála- ja birasdiedáhus	0	0	0	450	450	-
Bargu álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuodááššiiguin	2 000	2 000	2 000	2 650	650	32,5 %
Submi	2 000	2 000	2 000	3 100	1 100	55,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuodđu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka dovddahuvvo čielgasit.
 - Ođasmahttit areála- ja birasdiedáhusa.
- Árbediehtu areálaáššiin.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka lea čielgasit ovdanbuktojuvvon ja váldojuvvo eanet ja eanet vuhtii.

Areála- ja birasdiedáhus, seminára ja čielggadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
31000	Areála- ja birasdiedáhus, rahpanseminára	a)	0	0	0	200	200	-
31001	Areála- ja birasdiedáhus, olggobeale čielggadus	a)	0	0	0	250	250	-
Submi			0	0	0	450	450	-

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi eana- ja resursavuoigatvuodát gozihuvvojit sámi guovlluid areálaid geavaheames.

Protect Sápmi vuodđudus galgá váikkuhit dan ahte sámi riekteomasteaddjit sáhttet addit friija ja ovdagihtii diedihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš, njuolggadusaddi rolla eiseválddiide ja ealahusoassálastiide barggusteaset dahje doaimmasteaset sámi guovlluin.

Vuodđun lea dat ahte Protect Sápmi vuodđudusa vuodđoruhtadeapmi ferte boahit dađistaga eanet eará almmolaš ja/dahje eahpealmmolaš eiseválddiin, nu ahte Sámedikki ruhtadanoassi dađistaga sáhtta unniduvvot.

Sámediggeráđdi áigu árvvoštallat movt sáhtášii láchit nu ahte sáhtášii addojuvvot juridihkalaš veahkki sámi vuoigatvuodaoamasteddjiide geaid mielas sin vuoigatvuodát eai árvvus adnojuvvo eana- ja resursa geavaheami ja hálldašeami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaž doaimbabiiguin:

- Ásahit bagadallanortnega sámi vuoigatvuodaeiggiid geat áigot ovddidit vuoigatvuodagáibádusa Finnmárkkukommišuvdnii.
- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiiguin, erenoamážit sámi vuoigatvuodaoamasteddjiiguin, sihkkarastin dihte sámi areála- ja birassuodjaleami.
 - Searvat áigeguovdilis ovttasbargoforaide.
 - Ráhkadit bagadusa dan birra movt buorebut ovttasdoaimmat sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid ja energiijaserviid gaska.
 - Ráhkadit strategiijaid áššiid identifiseremii ja čuovvoleapmái, mat heivejit sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid vejolaš rievttálaš čielggadeapmái.
 - Ođasmahttit Sámediggi minerálabagadusa mii ráhkaduvvui 2010:s.
- Oktavuodaid huksen vuoigatvuodaoamasteddjiiguin ja/dahje organisašuvnnaide mat dorjot barggu sámi eana- ja resursavuoigatvuodaiiguin.
 - Vuoigatvuoda áššiid čuovvoleapmi riikkaidgaskasaš orgánaid guovdu.
 - Veahkehit organisašuvnnaid mat barget álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuodaáššiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámeáššit eanet oidnosis ja lea stuorát váikkuhanfápmu areálaid geavaheapmái ja suodjaleapmái boahhteáiggi guoddilis hálldašeami sihkkarastima dihte.
- Sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid gaskkas stuorát dihtomielalašvuohta areála ja resursavuoigatvuodaid goziheamis ja daid čadaheamis.
- Sámi vuoigatvuodaid čilgen mariidnaresurssaide.

Bargu álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuodaáššiiguin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
30000	Protect Sápmi vuodđudus	a)	2 000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
	Sámi areála- ja resursavuoigatvuodaid							
30500	eará čuovvoleapmi	b)	0	0	0	650	650	-
Submi			2 000	2 000	2 000	2 650	650	32,5 %

a) Njuolggodoarjagat

b) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit Protect Sápmi vuodđudusa doarjjanjuolggadusat, ja sámi areála- ja resursavuoigatvuodaid eará čuovvoleami doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Fitnodagain main lea doaibma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide iežaset CSR:in (CorporateSocialResponsibility)

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš belliiguin, earenomážit sámi vuoigatvuodaomasteddjiiguin, sámi areála- ja birasgáhttema sihkkarastima birra.
 - Guoskevaš ovttasbargoforaide oassálastit.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vejolašvuohta oazžut doarjaga sámi beroštumiide go lea sáhka álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra sámi guovlluin.

Oassemihhtomearri 4:

- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttut ja ipmárdusat leat areálaid hálddašemi mearrádusvuodđun.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo areálaplánamearrádusaid mearrádusvuodđun.
 - Ovddasmanniprošeakta mas lea fokus árbevirolaš luondduvuodđosa geavaheapmái Sámedikki plánabagadusa doaibmaguovllus.
 - Ovdánahttit vugiid movt gozihit árbedieđuidd luondduresurssaid duohtadeami ja ávkkástallama oktavuodas.
- Bargat dan ala ahte mearrádusproseassain dađistaga buorebut láchčojuvvo árjjalaš báikkálaš searvan.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deaddu sámi árbediehtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága mielde.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvama ja duohta váikkuheami plánaproseassain.

11.3 Areálahálddašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuođus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi sihkkarastojuvvo buot areála- ja resursahálddašeamis.

Strategiija guoskevaš doaibmabijuiuin:

- Sámi beroštumiide, oassálastiide ja servodahkii láchit dili nu ahte besset searvat ja duohta váikkuhit areála- ja resursaáššiin dalle go ášši guoská daidda.

Galgá váikkuhit:

- Sámi beroštumit, aktevrat ja servodat besset eanet searvat doppe gos duohta váikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon. Dát mielddisbuktá ahte sámi oasálaččat guldaluvvojit areála ja resursaáššiin ja dain lea vejolašvuohta oazžut dieđihuvvon ja čálalaš miehtama.

Oassemihttomearri 2:

- Areálahálddašeapmi sihkkarastá sámi ealáhusdoaimmaide einnostanvejolašvuođa ja ovdánanvejolašvuođa.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuiuin:

- Areálahálddašeapmi galgá láchit dili nu ahte sámi ealáhusdoaimma oazžu doarvá areálaid ja doaibmamuni bargat sin ealáhusa ovdánahttimiin guoddilis vuogi mielde.
- Berre vuoruhuvvot nu ahte árrat ja viidát beassat searvat areálaáššiin main leat sámi beroštumit.

Galgá váikkuhit:

- Sihkkarastit ahte guovlluide dahje areálaide gos lea sámi ealáhusdoaimma addojuvvo vejolašvuohta ovdánit ja doaibmasadji guoddilis perspektiivvas.
- Oainnusmahttit suohkana ovddasvástádusa sámi kultuvrra ja ealáhusdoaimma goziheamis.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus leat areálahálddašeami mearrádušvuođđun.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvovlit hálddašangazaldaga plána- ja huksenlága, Finnmárolága, luossa- ja sáivaguollebivdolága, luondduvalljodatlága ja eará guoskevaš láchkačohkiid vuođul.
 - Bargat dan ala ahte mearrádušproseassain láchčojuvvo árrjaleappot báikkálaš searvan.
 - Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo relevánta máhttun areálaplánemis.
 - Ovddasmanniprošeakta mas deattuhuvvo árbediehtu Sámedikki plánabagadusa doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Buriid báikkálaš plánaproseassaid mat gozihit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimma ja servodateallima luondduvuođosa geavaheami.
- Ovddasmannisuohkaniin deattuhuvvo árbediehtu positiivvalaččat.

11.4 Luondduresursat

Mihttomearri:

- Resursa- ja energiijaávkástallan mii nanne sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi guovlluid luondduresurssaid iskan ja roggan dáhpáhuvvá dakkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuođaid, ja dávista riikkaidgaskasaš álbmotriektái.

Strategiija:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi vuoigatvuođaoamasteaddjiid ja báikegottiid beroštumit ja vuoigatvuođat eanet vuhtii váldojuvvojit.

Oassemihhtomearri 2:

- Árbediehtu ja báikkálaš máhttu, dás maid nissonolbmuid máhttu ja ipmárdus, dohkkehuvvo ja geavahuvvo luondduriggodagaid hálldašeamis.

Strategiija guoskevaš doaimmaiguin:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo mearrádusvuodđun luondduriggodagaid geavaheamis.
 - Álggahit proševtta mii ovddida vugiid movt váldit vára árbedieđu ja vásáhusaid dan ektui mii guoská luondduriggodagaid duohtadeapmái ja ávkkástallamii.
 - Konkrehta huksendoaimmaid fágalaččat árvoštallet olggobeale olbmot, SP art. 27 vuodul.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbedieđuid eanet deattuheami, maiddá sámi nissonolbmuid máhttu ja ipmárdusa mii guoská luondduriggodagaid ávkkástallamii.

11.5 Luondduvalljodat

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealáhuseallima luondduvuodđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo luondduvalljodaga hálldašeamis álo.

Oassemihhtomearri 1:

- Luondduvalljodaga áimmahuššan fuolahuvvo sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.

Strategiijat:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš valljodaga konvenšuvnna ja luondduvalljodatlága mielde.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Váikkuhit ahte mearrádusproseassaide mat gusket luondduvalljodahkii, láchčojuvvo árijalaleappo báikkálaš searvan.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuođaoamasteddjiid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luondduvalljodaga gáhttema oktavuodas.

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi árbediehtu, dás maiddá nissonolbmuid máhttu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo go luondduvalljodaga geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.

Strategiija:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo vuodđun movt luondduvalljodaga geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbediehtui, dás maiddái sámi nisssonolbmuid máhttu, biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luondduvalljodaga geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.

Oassemihttomearri 3:

- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkkaraston luondduvalljodaga geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuin:

- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddášat ásahuvvojit dálá sámi ásahusaid oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálldašeamis.
 - Čuovvolit suodjalan- ja hálldašanguovlluid suodjalanguovlostivrraid ja bargolávdegottiid sámi ovddasteddjiid.

Galgá váikkuhit:

- Eanet sámi báikkálaš oassálastima ja mielváikkuheami luondduvalljodaga geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis.

11.6 Dálkkádat

Sámedikki 2009 biras- ja areáladieđáhusa viđa váldohástalusaid gaskkas leat máilmmiviidosas birashástalusat. Das deattuhuvvo sihke dálkkádat ja birasmirkkot. Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui gullá 10. kapihttali Dearvvašvuođa ja sosiála, muhto dálkkádat gieđahallojuvvo dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oassemihttomearri:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuođat deattuhuvvojit go váidudeaddji doaibmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.

Strategiijat guoskevaš doaibmabijuiuin:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
 - Árktaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš arenaide.
- Ovddidit posiitiiva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat gievrudahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja gaskkustit daid relevánta oktavuodain.
 - Čuovvolit Dálkkádatdieđáhusa.
 - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu ja báikkálaš máhttu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun posiitiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.
 - Bargat dan ala ahte dálkkádatrievdamiid váikkuhusa dutkamis davviguovlluin ja báikkálaš birasváikkuhusaid čuvvosiid ektui gozihuvvo sámi perspektiiva ja sohkaalperspektiiva.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaibmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon posiitiiva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiiva ja sohkaalperspektiiva.

- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

12 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri:

- Duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieđuid vássánáiggis boahhteáiggi várás, maid sámii kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámii kulturmuittuid suodjaleapmi ja hálddašeapmi lea deatalaš oassi Sámedikki doaimmas. Sámediggi galgá hálddašit sámii kulturmuittuid ja kulturbirrašiid dakkár vugiin mii lea mielde nannemin ja viidáseappot fievrredeamen sámii kultuvrra.

Sámii kulturmuittut leat dat mearkkat mat čájehit movt min máttut leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvuogiid, resursageavaheami ja oskku birra ja mo sii leat heivehan iežaset lundui. Dat eanadat gaskkusta maiddá máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđuin leat ain geavahusas sámii servodagas, bálddalagaid odđaset máhtuin ja guottuiguin. Kulturmuittuid sihkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sisttisoallá, lea deatalaš dasa ahte sihkarastit ja viidáseappot fievrredit sámii kultuvrra. Máhtus dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámii kulturbirrasis, lea árvu maiddá mealgat olggobeallái sámii servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearkka dihtii áigeuovdil čujuhit go dálkkádatrievdamat digaštallojuvvojit.

Sámedikkis, sápmelaččaid bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálddašanoavddasvástádus sámii kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddá álbmotrievttis ja dávista dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sámii álbmogii.

Sámii vistesuodjaleapmi lea sámii kulturmuittosuodjalusa deatalaš oassi. Sámediggi atná deatalaš bargun gáhttet sámii huksenárbbi. Dan geažil lea ain stuorra dárbu dovddidahttit ja registreret sámii visttiid. Mis eai leat vel doarvái dieđut, man geažil hálddahas váilu deatalaš reaidu dahkat ulbmillaš hálddašanbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámii visttiid identifiseremii.

Kulturmuittolága §4 nuppi ladđasa vuodul leat buot sámii kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddá sámii visttit. Sámediggái lea lánkaásahusa vuodul fápmuduvvon váldi kulturmuittolága bokte. Sámediggi galgá hálddašit sámii kulturmuittuid kulturmuittolága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddá plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámii kulturmuittofuolahusa plána- ja huksenlága mielde.

Dála dilis lea Sámedikki kulturmuittobargiin oktavuoha 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš riikaoassemuseain, sámii museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat mánga eará báikkálaš, regionála ja stáhta oassálastit geat buohkat háliidit oažžut Sámedikki searvat guoskevaš guovlluide.

Sámedikkis leat ollu kulturhistorjjálaš ávdnasat nu go registreremat, báikediđoštallanraporttat ja jearahallamat, ja lassin hui ollu govaide. Sámedikki kulturmuittosuodjalusbargiin lea buoremus máhttu sámii kulturmuittosuodjaleami ja sámii kulturhistorjjá birra riikkas.

Stáhta oassi hálddahasdási resurssain sámii kulturmuittosuodjalusbargui ii leat baljo lassánan 1999 rájes.

Jagis 2015 áigu Sámediggi ovddidit dieđáhusa kulturmuittosuodjaleami birra. Dieđáhusas ságastuvvo sámii kulturmuittosuodjaleami rámmaeavttuid birra, Sámedikki hálddašanoavddasvástádusa birra ja gažaldagat mat čatnasit ráfáiduhttimii ja suodjaleapmái. Dieđáhusas válđojuvvo ovdan maiddá sámii kulturmuittuid mearkkašupmi ja daid sadii sámii servodathukseamis. Dat galgá leat vuodđun mihttomeriid, strategijaid ja doaibmabijuid aiddostahttimii vel eanet.

Sámediggi áigu juksat kulturmuittopolitiikka váldomihtomeari dakko bokte ahte deattuhit čuovvovaš surggiid.:

- Sámi kulturmuittosuodjaleapmi
- Kulturmuittuid hálldašeapmi
- Oainnusmahttin

12.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmuittosuodjalussii

12.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 12.1.1 Čoahkketabealla - kulturminnevern

(1000 ru)

Innsatsområde	RR 2013	Bud 2014	Rev 2014	Bud 2015	Erohus Bud 15 - 14	% erohus 0
Sámi kulturmuittosuodjalusa rámmaeavttut	0	0	0	250	250	-
Kulturmuittuid hálldašeapmi	2 442	2 900	2 900	2 900	0	0,0 %
Submi	2 442	2 900	2 900	3 150	250	8,6 %

12.1.2 Hálldahusdási resurssat - kulturmuittosuodjalusjuogus

Kulturmuittosuodjalusa juhkosa bálkkát, mátkegolut ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 18 Hálldahusdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmuitt-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat golbma juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuittujuogus
- Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuogus.

Kulturmuittujuogus lea sámediggeráđi politiikkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturmuittosuodjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálldašanoovddasvástádus fágasuorggi siskkobealde.

Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis lea vástideaddji ovddasvástádus vistesuodjalusas erenoamážit. Bajimus bargu kultureanadagain, masa sihke kulturmuittosuodjalus ja vistesuodjalus gullet lunddolaččat, gullá maiddái dán juhkosii. Prošeakta "Sámi vástideaddji dovdiiidahttin ja registreren" gullá maid dán juhkosii. Juogus lea ođas 01.01.2015 rájes, ja lea áhahuvvon dannego ovddeš kulturmuittujuhkosa sturrodat ii lean vuogas.

Vuordimis lea ahte juogadeapmi nanne sihke politiikkaovddideami ja dien guovtti váldofágasuorggi ovddideami, namalassii arkeologalaš sámi kulturmuittuid ja sámi vástideaddji suodjaleami ja hálldašeami. Dasa lassin dat veahkeha Sámedikki buorebut váldit dan ovddasvástádusa mii čuovvu visterregistrerenprošeavtta. Lunddolaš lea vuordit stuorát oasi vistesuodjalusáššiid boahhte jagiid.

Juhkosiin lea hálldašanoovddasvástádus dán surggiin:

- Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi, das maiddái sámi vástideaddji, kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid vuodul.

Kulturmuittujuhkosis leat 9 bastevas jahkedoaimma 1.10.2014 muttus. Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuhkosis leat 3,5 bastevas jahkedoaimma 1.10.2014 muttus. Dasa lassin leat juhkosis 2 jahkedoaimma sámi vástideaddji registrerenprošeavttas.

12.2 Sámi kulturmuitosuodjalusa rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deaŋaleamos sámi kulturmuitosuodjalusa eavttuid bidjamis.

Tabealla 12.2 Čoahkketabealla - sámi kulturmuitosuodjalusa rámmaeavttut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Kulturmuítokonferánssa	0	0	0	250	250	-
Submi	0	0	0	250	250	-

Sámedikki rolla kulturmuitosuodjalusas ii leat formálalaččat čielggaduvvon. Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuítolága vuodul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvo njuolga kulturmuítolágas. Dat mearkkaša ahte kulturmuítolága ferte rievdadit.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deaŋalaččat sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuohta čadahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmuitosuodjalussii.

Eanet máhttu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra buktá eanet ovddasvástádusa Sámedikki kulturmuítójuhkossii. Dán geažil dárbbasuvvojit eanet hálddahuslaš ja ekonomalaš resursat.

Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddái ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuitosuodjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagiellaiguin, dán ovttasbarggus lea ávki buohkaide.

Sámi kulturmuittuid hálddašeami oktavuodas Opplándda fylkkas lea Sámedikkis leamaš ovttasbargošiehtadus Opplándda fylkkasuohkaniin áigodagas 2009 - 2013. Ovttasbargu lea leamaš hui ávkkálaš. Das lea stuorra ávki kulturmuítóhálddašeapmái oppalaččat ja sámi kulturmuittuide Opplánddas erenoamážit go sáhttit oktiordnet strategiijaid ja ávkkástallat guđet guimmiideamet vásáhusaiguin. Danne berre Sámedikki mielas dát ovttasbargu bisuhuvvot.

Sámediggi lea mielde barggus kulturmuitosuodjalusa regionála plánain Finnmárkkus, ovttas Finnmárkku fylkkagielladain. Bargu álggahuvvui 2009:s, muhto bargiide guoski sivaide geažil lea bargu ádjánan guhká ii ge plána leat vel gárvvus. Fylkkagiella jotkkii barggu dán jagi, ja lea virgádan prošektajođiheadđi olles virgái. Sámediggi buvttii fágalaš árvalusaid álggahančoahkkimis, ja dieđihii ahte mii áigut joatkit dáinna. Plána völdomihttomearriin lea oainnusmahttit ávnnaslaš kulturárbbi Finnmárkkus ja dan historjjá maid dat ovddasta, nu ahte dan sáhtta gáhttet buoremus láhkai beaivválaš hálddašeamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámedikkis lea formálalaš hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuítolága vuodul.

Strategiija oktan dasa gulli doaimbabiiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka buktujuvvo ovdan dieđáhusas.
 - Čuovvot sámi kulturmuitosuodjalusčilgehusa dieđáhusain.
 - Lágidit konferánssa sámi kulturmuitosuodjalusa birra, vuodđun dieđáhusbargui.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi kulturmuittuid hálldašánváldi kulturmuittolága vuodul čielggaduvvo.

Kulturmuittokonferánsa

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
36100	Kulturmuittokonferánsa	0	0	0	250	250	-
Submi		0	0	0	250	250	-

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi perspektiiva gozihuvvo nationála ja regionála kulturmuittosuodjalusas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte nationála eiseválddit váldet badjelasaset ovddasvástádusa sámi kulturmuittosuodjalusas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árrjalaččat.
 - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturmuittosuodjalusas.
- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagiieldaiguin suodjalan dihtii sámi kulturmuittuid.
 - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikediđoštallamiid oktavuodas fylkkagiieldaiguin.
 - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánda fylkkasuohkaniin.
 - Searvat ráhkadit regionála kulturmuittosuodjalusplána Finnmárkkus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámedikki oaidnu kulturmuittopolitihkas váldojuvvo vuhtii.
- Sámi kulturmuittut hálldašuvvojit beaktilit.

12.3 Kulturmuittuid hálldašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálldašuvvojit sámiid iežaset historjjá ja árvvuid vuodul.

Beaivválaš hálldašeapmi lea váldooassi kulturmuittojuhkosa barggus. Bargui gullet almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikediđoštallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešgudege áššiin maidda Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul. Hálldašeapmái gullet maiddái doarjjameannudeapmi ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturbirrasa ja sierra prošeavttaid čuoovoleapmi main válddahuvvojit sámi kulturmuittuid registreren, seailluheapmi, sihkkarastin ja láchin, dása gullet maiddái sámi vistit. Sámediggi háliida nannet dán barggu.

Tabella 12.3 Čoahkketabealla - kulturmuittuid hálldašeapmi

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
Doarjja kulturmuittosuodjalussii	2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis	16	500	500	500	0	0,0 %
Submi	2 442	2 900	2 900	2 900	0	0,0 %

Oassemihhtomearri 1:

- Doaibmi ja einnostahtti hálddašeammi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra prošavtta bokte, "Sámi visttiid identifiseren ja registreren". Prošavtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
 - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid miehtá Norgga.
 - Váikkuhit seailuhanplánaid ráhkaduvvon seailuhanplánaid rámmaid siskkobeaide, doppe gos dakkár plánat leat sámi kulturbirrasiid várás.
- Váikkuhit dan ahte sámi visttit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.
 - Joatkit prošavtta "Sámi visttiid identifiseren ja registreren" ovttas Riikkaantikvárain.
 - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaibmabijuuid beaktilis áššemeannudeapmái.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
 - Čadahit báikediđoštallamiid huksenguovlluin.
- Eahpeávnnašlaš kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašánvuđđui.
 - Eahpeávnnašlaš kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
 - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu eahpeávnnašlaš sámi kulturmuittuid birra.
 - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja eahpeávnnašlaš kulturmuittuid.
- Olbmobázahusat Báhcaveaji sámi hávddiin hálddašuvvojit gutnalaš vugiin.
 - Ovttas guoskevaš beliiguin váikkuhit dan ahte ođđasis hávdáduvvojit dat dákerikkat mat leat dolvojuvvon eret sámi hávddiin ovdalis vearddaguid oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan sámi báikegottiide.
- Eanet máhtu gielddain, eará doaibmabidjooamasteddjiid ja eará kulturmuittohálddašeamis gaskkas ávnnaskeahces sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuoda gielddain ja eará doaibmabidjooamasteddjiin plánaprošessain.
- Automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiid visogovva lea hálddašeamis ja almmolašvuoda olámuttus.
- Álggahuvvon kulturmuittoprošavttat ožžot stuorát báikkálaš čatnaseami gielddain ja sámi báikegottiin.

Oassemihhtomearri 2:

- Nannet máhtu sámi árbevieruid ja historijá birra, ja dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Árijjalaš váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte visttit registrerejuvvojit, duodaštuvvojit ja divvojuvvojit.
 - Veahkehit ruhtadit antikváralaš ovdeštanplánaid ráhkadeami automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiide.
 - Veahkehit ruhtadit automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanárvosas sámi visttiid ovdešteami.
- Árijjalaš váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja duodaštuvvojit:
 - Veahkehit ruhtadit automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registrerema. Dat guovllut vuoruhuvvojit, gos leat uhccán iskkaduvvon sámi kulturmuittut.

- Veahkehit ruhtadit sámi ávnnaskeahces kulturmuittuid čohkkema ja duodašteami luonddus.
- Veahkehit ruhtadit daid njálmmálaš muitalusaid ja muittuid čohkkema mat čatnasit nuppi máilmmisoahtái sámi guovlluin.
- Veahkehit ruhtadit árbevieruid duodašteami ovddeš sámi geavahusain ja ássamiin dálá orohagaid olggobealde.
- Árrjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte sámi vistit ja eará sámi kulturmuittut dikšojuvvojit ja láchčojuvvojit:
 - Veahkehit ruhtadit áitojuvvon sámi kulturbirrasiid dikšunplánaid ráhkadeami.
 - Veahkehit ruhtadit dikšundoaibmabijuid ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkobealde doppe gos dakkárat leat ráhkaduvvon sámi kulturbirrasiid várás.
 - Veahkehit ruhtadit 4-5 válljejuvvon sámi kulturmuittu divvuma BARK-programma bokte jahkásaččat.
- Árrjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte váikkuhit dan ahte máhttu sámi árbevieruid ja historjjá birra nannejuvvo ja ahte máhttu nannejuvvo dan birra manne gáhttet ja suodjalit sámi kulturmuittuid.
 - Veahkehit ruhtadit prošeavttaid Riiikaantikvára árvoháhkkanprogramma siskkobealde, masa gullet soahtemuittut Divttasvuona suohkanis oassin mátkaaláhusángeruššamis.
 - Veahkehit ruhtadit árbevieruid duodašteami ovddeš sámi geavahusa ja ássama birra dálá orohagaid olggobealde.

Galgá váikkuhit:

- Dat máhttu mii boahá ovdan prošeavttain maidda ohccojuvvo doarjja, fievrriduvvo ruovttoluotta báikegottiide.
- Kulturprošeavttain stuorát báikkálaš čatnaseapmi.

Doarjja kulturmuittosuodjalussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
35000	Doarjja kulturmuittosuodjalussii	a)	2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi			2 426	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit kulturmuittosuodjalusa doarjjanjuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Nuortasámi kulturbiras hálddašuvvo ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa dán áidnalunddot birrasa nannemis ja ovddideamis. Sámediggi čađahii 2014:s buollineastandoaibmabijuid St. Georg kapeallas, divvui Hallonen-vistti ja plánegođii movt buoredit almmolaš beassama Njávdáma goržži oaggunsadjái. 2015:s joatkit barggu Njávdan goržžiin ja joatkit Hallonen-vistti divvuma, ja čađahit muhtun smávit doaimbajuid Nuortasámi gili oktavuodas.

Strategiija dasa gullelaš doaimbajuiiguin:

- Nuortalaš gili kulturbirrasa hálddašepmi ja dikšun dáhpáhuvvá ovttas báikkálaš ásausaiguin ja servviiguin.
 - Čađahit olgogovllu dikšuma.
 - Sihkkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjjoavkkuide.

- Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš teknihkalaš dássi.

Galgá váikkuhit:

- Bures suodjaluvvon kulturbirrasa mii čájeha oasi nuortasámi kultuvrras árvvolaččat ja gudnejahttimiin.

Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	0
36000	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis	a)	16	500	500	500	0	0,0 %
Submi			16	500	500	500	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

12.4 Oainnusindahkan

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhttobuvttadeamis ja árvoháhkamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštit máhtu resurssaid ja eanadaga heiveheami birra.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámedikki vuoruheamit dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot diedáhhusbarggus. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
 - Vuoruhit iežas prošeavttaid, dahje prošeavttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuittosudjalusa.
 - Vuoruhit prošeavttaid luonddudiehtaga vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuittosudjalusas, dasa gullet maiddái earret eará ¹⁴C-áigemeroštallamat, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnen – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššama ja suodjaleami vuodu nannema, ja álkidahttit hálddašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea váldoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteampi dáhpáhuvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, ja kulturmuittuid divodeami ja láchčima bokte ja daid geavaheami bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte Várjjat siida Ceavccagedggiin ja eará gullelaš guovllut bohtet máilmmiárbelistii. Sámedikki evttohus máilmmiárbebbáikin sáddejuvvui 2013:s Riikaantikvárii viidáseappot meannudeapmái. Dievasmahtti gieddebargu lea čadahuvvon 2014:s, ja jáhkkit ahte dat dál lea loahpahunvonn.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Duodaštit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
 - Joatkit álggahunvonn sámi kulturmuittuid gaskkustanbargguin, madda Sámediggi lea juolludan ruđaid ja resurssaid sihkkarastimii, dikšumii ja láchčimii.

- Searvat sámi historjjá ja ovdahistorjjá gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruid bokte relevánta forain.
- Ráhkadit seailuhanplánaid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás.
- Kulturmuittuid ja kulturbirrasiid seailuhandoaimbajut ja daid láchin man oktavuodas vuoruhuvvo erenoamážit Riikaantikvára arkeologalaš kulturmuittuid ja kulturbirrasa suodjalanprográmma BARK prográmma siskkoabealde.
- Bargat dan ala ahte Várjjat siida oktan Ceavccagedggiin ja eará dasa gullelaš guovlluiguin bohtet mielde máilmmiárbelistui.
 - Čuovvolit ohcamušbarggu čoahkkimiiguin ja ovddastemiiguin relevánta dásis ja relevánta mearrádusdahkkiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid buorebut oainnusmahttima.
- Lassi dieđuid sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

13 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodđuduvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamit čájehit ahte ealáhuseovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittoeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievdá bálvalusealáhusaidda guvlui ja vuodđoealáhusstruktuvra rievdá nu ahte doaluid lohku uhccu muhto ovttadagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhusheivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuotta ja erenoamážit láchit bargosajiid nissonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuodtu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvohákanpolitihkka vuodđuduvvo máhttovuđot ealáhuseovdaneapmái, mas eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovttas árbedieđuin, galgá leat vuodđun boahpteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddážin.

Sámedikki iežas hástalusat lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmajui dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusat dat go politihkka ja doaibmajut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuha sámi guovlluid ovdaneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manna áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihkka ja doaibmajut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii sáhttit juksat mihttomeriid maid leat bidjan alceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oazžut vástádusa dasa ahte lea go min politihkka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri.

Go ekonomalaš resurssat ealáhuseovddideapmái leat geahppánan, de lea Sámedikki mielas dárbu vuđolaččat árvvoštallat váikkuhangaskaomiid geavaheami ja daid sisdoalu. Dán oktavuodas lea dárbu bidjat váikkuhangaskaomiide buoret mihttomeriid, ja geahčadit maiddái SED-guovllu.

Sámediggi vuorjašuvvá demográfalaš ovdaneami geažil, mii maŋimuš lea duodaštuvvon girjjiis Sámi logut 7 mitalit, mii almmuhuvvui golggotmánus 2014. Das oaidnit ahte árbevirolaš sámi guovlluide báhcet eanaš vuorasolbmot ja nuorat fárrejit stuorát gávpogiidda. Seammás go sámi guovlluin lassána

bargofápmodarbu áiggis ovddas guvlui. Oktübuot go geahččá de bágge dát Sámedikki geahčedit ortnegiid váikkuhangaskaomiid geavaheami ja mihttomeriid.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari dakko bokte ahte áŋgiruššat čuovvovaš surggiiguin:

- Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut.
- Geasuheadji báikegottit.
- Kulturealáhusat.
- Árvohákan ja ođđaálggaheamit.

13.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

Tabealla 13.1.1 Čoahkketabealla ealáhusat

(1000 ru)

Áŋgiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut	15 991	8 100	7 212	6 000	-2 100	-25,9 %
Geasuheadji báikegottit	8 054	11 000	10 369	10 000	-1 000	-9,1 %
Kulturealáhusat	10 618	17 584	17 284	16 431	-1 153	-6,6 %
Árvohákan ja ođđaálggaheamit	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	35 663	37 684	35 865	33 431	-4 253	-11,3 %

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtta lassin SED-guvlui addit sámi kulturealáhusaide ja ealáhusprošeavttaide mat láchet boazodollui miehtá riikka. Jos áiggit geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet SED-guvlui, de geahča kapihttala 13.6.

Eanadoallo- ja boazodoallošiehtadallamiin leat šiehtadallanbealit soahpan loahpahit ruhtasirdimiid Sámediggái bušeahhtajagis 2015. Dat mielddisbukta 4 miljon ru uhcit eanadoalloáigumušaide ja 2 miljon ru boazodoalu uhcit lassealáhusaide.

13.1.2 Hálldahusdási resurssat – ealáhusjuogus

Kapihttali 18 hálldahusa doaibmagolut gullet ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid mat leat ealáhusfágasuorggis. Dat bohtá ovdan hálldahusdási doaimmain kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálldašnovddasvástádus dán surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálldašeapmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálldašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

13.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatlaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Vuodđoealáhusat leat deatlaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohkáii. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 037 bargosaji 2012:s, de lea ealáhus massán 256 bargosaji jagi 2008 rájes. Dat go bargosajit ealáhusas oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas ahkit, ja danne lea ge biddjojuvvon ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Árktalaš eanadoallu lea dehálaš sámi kulturguoddi, árktalaš eanadoallu dárbbasa erenoamáš váikkuhangaskaomiid vai sáhtta sihkkarastit gánnáhahttivuođa das. Sámediggi áigu nannet rekruterensa ja árvoháhkandoaimmaid eanadoalus sámi guovlluin. Sámediggi lea dehálaš premissaaddi sámi meahcástanealáhusaide, boazodollui ja eanadollui.

Tabella 13.2 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doarja vuodđoealáhusaide	15 991	8 100	7 212	6 000	-2 100	-25,9 %
Submi	15 991	8 100	7 212	6 000	-2 100	-25,9 %

Oassemihttomearri 1:

- Sihkkarastit dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssalaš rámmaeavttuid vuodđoealáhusaide ja nannet daid vuoigatvuođavuođu.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanandollui ja meahcceaaláhusaide.
 - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árrjalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassaide, dieđáhusaide, lálkaásahusaide ja sullasaččaide mat gusket vuodđoealáhusaid ovddideapmái.
 - Addit buriid rávvagiid boazodoallo- ja eanandoallošiehtadusaide ja ovddidit dáid proseassaid.
 - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama vuodđoealáhusorganisašuvnnaiguin sihkkarastin dihte Sámediggái áigečovdilis máhtu ja oktiordnen dihte politihka.
 - Čuovvolit mearrasámi strategiijaid álbmotčoahkkimiid doallama bokte.
- Doarjut aktiivvalaččat sámi lotnolasealáhusaid, ja nannet lotnolasealáhusaid rámmaeavttuid.
- Veahkehit ásaht doaimmaid mat ožžot nuoraid ja nissonolbmuid háliidit eanadoaluin ja lotnolasealáhusaiguin eallit.
- Doarjut doaibmarusttegiid oktiinvesteremiid eanadoalus sámi guovlluin.
- Sihkkarastit areálaid, bivdoeriid ja resurssaid vuodđoealáhusaide mat addet vuodđoealáhusaide ovdánanvejolašvuodaid.
 - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid bivdoeriid reguleremiidda ja searvat deataleamos arenaide gos bivdoearit mearriduvvojit.
 - Čuovvolit Vuotnaguolástuslávdegotti árrjalaččat ja gulahallat dainna lágga.
 - Čuovvolit boazoprográmma, regionála gulahallanfora ja Sámedikki nammadan boazodoallostivrra ja gulahallat lágga eará boazodoalloeiseválddiiguin.
 - Vuoruhit vuodđoealáhusaid areálasuodjalanbarggu.

- Váikkuhit nationála boraspirepolitihka ja regionála boraspirehálldašeami.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doalahit čavgadet oktavuoda guovddáš oassálastiiguin.
 - Váikkuhit dan ahte biddjojuvvo stuorát deaddu álbmotriektái boraspirepolitihkas ja hálldašeamis.
 - Váikkuhit dan ahte báikkálaš máhttu deattuhuvvo hálldašeamis ja dutkamis.
 - Láhčit dili nu ahte Sámedikki nammadan regionála boraspirelávdegottiin lea ollislaš máhttovuođđu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
 - Váikkuhit dan ahte uražáččaid jávkadeapmái sihkkarastojuvvojit buorit ekonomalaš evtuttut.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Barggolašvuohta vuodđoealáhusain bisuhuvvo.
- Bivdoearrevuođđu mearrasámi guovlluin bisuhuvvo.
- Doallostruktuvra eanandoalus bisuhuvvo.
- Vuodđoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu ja einnostanvejolaš areálageavaheapmi.
- Vahátlohku sávza- ja boazodoalus njiedjá.

Oassemihhtomearri 2:

- Vuodđoealáhusain buoret gánnáhahttivuohta.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

- Oččodit stuorát ovddidanproševttaid vuodđoealáhusaide main lea regionála ruhtadeapmi.
 - Leat mielde ruhtadeamen lámčči eanadoalloproševttaid mat leat erenoamážit jurddašuvvon ovddideapmái ja rekrutteremii eanadoalus SED-guovllus.
 - Leat mielde ruhtadeamen lámčči boazodoalloproševttaid mat leat mielde sihkkarastimin boazodoalu areálavuodđu ja ekonomalaš ovdáneami miehtá riikka.
 - Váikkuhit árvoháhkama riddo- ja vuotnaservodagas dan bokte ahte doarjut lámčči doaibmabijuid mat buoridit mariidna ráhkadanávdnasiid vuostáiváldima ja viidáset ráhkadeami SED-guovllus.
 - Váikkuhit rekrutterema guolástussii dainna lágiin ahte leat mielde ruhtadeamen vuosttasgeardde fanasoastima.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahtti doaimmat.
- Ođasmahttojuvnon doaibmaapparáhta addá buoret gánnáhahttivuođa.

Doarjja vuodđoealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
40000	Doarjja vuodđoealáhusaide	15 991	8 100	7 212	6 000	-2 100	-25,9 %
Submi		15 991	8 100	7 212	6 000	-2 100	-25,9 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi. Muđui gusket vuodđoealáhusaid doarjjanjuolggadusat.

13.3 Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit main leat juohkelágan priváhta ealáhusat.

Analysat čájejit ahte sámi báikegottiin lea olmmošlohku njiedjan mañimus áiggiid ja bargosajiid lohku lea njiedjan. Seammás orru vuhttom in ahte ássanbáikkít geasuhit buorebut, go sisafárren sámi guovlluide lei posiitiiva 2012:s. Sámedikki ulbmilin lea buoridit geasuheami sámi báikegottiide.

Tabealla 13.3 Čoahkketabealla - geasuheaddji báikegottit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %
Doarjja meahcásteapmái, viidáset ráhkadeapmái ja sámi mátkeealáhusaide	2 148	4 000	4 000	3 000	-1 000	-25,0 %
Submi	8 054	11 000	10 369	10 000	-1 000	-9,1 %

Oassemihhtomearri 1:

- Go olbmot eanet fárrejit sámi guovlluide de ealáskit báikegottit.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
 - Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaopmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu árjjalaččat čuovvut ovttasbargošiehtadusa mii lea Innovašuvdna Norggain.
 - SIVA lea váikkuhangaskaopmeaktevra mii investere industriija ja innovašuvdnaprošeavttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oazžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuodabargosajiid.
 - Fylkkagiielddat ožžot jahkásaččat juolludusaid gieldda- ja guovlodepartemeanttas maiguin láchit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árjjalaččat čuovvut välljejuvvon dihto fylkkagiielddaid regionála ovddidanprográmmaid, ja dasto ovttasbargošiehtadusaid.
- Ovttasdoaimat gielddaiguin ja muittuhit mii lea gielddaidda ovddasvástádus ealáhusaid ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit gulahallančoahkkimiid dihto gielddaiguin deaivvadan dihte ealáhusaiguin, gelbbolašvuodabirrasiguin ja gielddaiguin ja juohkin dihte dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
 - Bisuhit ovttasbarggu Gielddaidda Guovddášlihtuin ja váikkuhit gielddaidda ángirušsama ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.
 - Ovddidit ja joatkit ovttasbarggu gielddaiguin nannen dihtii servodat- ja ealáhuseallima mii lea vuodđuduvvon sámi gilli, kultuvrii ja árbevieruide.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Olmmošlohku laskkašii.

Oassemihhtomearri 2:

- Mánggalágan ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Nuppástuhttimat ja innovašuvnna mat nannejit priváhta ealáhusaid.
 - Váikkuhit daid ovddidandoaimabijuid ja investeremiid ruhtadeapmái mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái.

- Váikkuhit ovttasbargoproševttaid ja láchčči doaibmabijuid ruhtadeapmái mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideami.
- Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu ealáhusaiguin dakko bokte ahte ruhtadit birrasiid, fitnodagaid ja organisašuvnnaid mat leat mielde árjjalaččat ovddideamen sámi guovlluid, dás mielde maiddái ealáhusgárddit, ovddidansearvvit, gealbobirrasat jna.
- Ovddidit meahcceealáhusaid ja viidáset ráhkadeami, sámi mátkeeallima ja sámi kulturealáhusaid.
 - Veahkehit ruhtadit álggahanstipeanddaid lotnolas- ja meahcceealáhusain ja sámi mátkeealáhusain, ja sámi kulturealáhusain.
 - Veahkehit ruhtadit investeremiid mat addet báikkálaš viidáset ráhkadeami ja enet ráhkadanávdnasiid vuovdima sámi guovlluin.
 - Veahkehit ruhtadit sámi mátkeealáhusfitnodagaid ja vásáhusvuđot mátkeealáhusdoaimmaid, mas eaktivuohta ja jáhkchahttivuohta leat guovddázis.
 - Veahkehit ruhtadit ja árjjalaččat čuovvolit proševtta Sámi mátkeealáhusat.
 - Veahkehit ruhtadit fitnodagaid mat ángiruššet kulturealáhusaiguin, maid doaimmas lea sámi kulturovdanbuktin guovddázis.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Priváhta fitnodagat lassánit.
- Šaddá enet barggolašvuohta bálvalusealáhusain ja smávvaindustriijas.
- Šaddet mánggalágan ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkaelliid várás sámi guovlluin.
- Šaddet enet gelbbolašvuođa bargosajit nuoraid várás.
- Šaddet geasuheaddji sámi ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaid.

Doarjja ealáhuseallimii ja fitnodatovddideapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
40510	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	a)	5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %
Submi			5 906	7 000	6 369	7 000	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi. Muđui gusket ealáhus- ja fitnodatovddideami doarjjanjuolggadusat.

Doarjja meahcásteapmái, viidáset ráhkadeapmái ja sámi mátkeealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41010	Meahcástanealáhusat ja viidásetbuvttadeapmi	a) b)	2 148	4 000	4 000	2 000	-2 000	-50,0 %
41011	Sámi mátkkoštanealáhusat	a) b)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi			2 148	4 000	4 000	3 000	-1 000	-25,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat.

b) Ovdal lei dán namma Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi. Muđui gusket meahcásteami, viidáset ráhkadeami ja sámi mátkeealáhusaid doarjjanjuolggadusat.

13.4 Kulturealáhusat

Mihttomearri:

- Sámi kulturealáhusaide eanet bargosajit.

Sámi kulturealáhusas leat stuorra vejolašvuodát šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahhteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot maŋimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Sámediggi almmuhii 2013:s sierra golmmajagáš doaibmaplána sámi kulturealáhusaid várás. Sámediggi joatká áŋgiruššama 2015:s. Áŋgiruššan dujiin galgá vuoruhuvvot dainna áigumušain ahte nannet fitnodagaid ekonomalaš ceavzima.

Tabealla 13.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámedikki kulturealáhusprošeakta	657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %
Doarja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii	2 500	2 578	2 578	2 648	70	2,7 %
Duodjeinstituhtta	2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %
Duoji ealáhusšiehtadus	5 079	9 400	9 400	8 100	-1 300	-13,8 %
Submi	10 618	17 584	17 284	16 431	-1 153	-6,6 %

Oassemihttomearri 1:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Nannet sámi kulturealáhusfitnodagaid ealáhusoassálastin.
 - Sámedikki kulturealáhusprošeakta jotkojuvvo 2015:s. Das lea earret eará mielde gealbolokten, fierpmáduksen ja fokus gánnáhahttivuhtii sámi kulturealáhusain.
 - Álggahit ortnegiid dakkár ásahuvvon kulturealáhusdoaimmaheddjiide geain lea gánnáhahttivuođa vejolašvuohta riikka dásis ja riikkaidgaskaččat.
 - Lávgađeappot bargat ovttas sámi gielddaiguin ja deattuhit erenoamážit kultuvrra, ealáhusa ja ealáhushtkama.
 - Bargat dan ala ahte fállat sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiide mat ožžot almmolaš doarjaga, govdađeappo gelbbolašvuođabáhka mas lea mielde stuorát fokus ealáhusovddideapmái.
 - Veahkehit ruhtadit sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiid álggahanstipeanddaid ja fitnodatovddidandoarjagiid bokte (13.3 Geasuheaddji báikegottit). Sámedikki áŋgiruššan kulturealáhusaiguin lea lasáhus dan govda áŋgiruššamii mii lea sámi dáidagiin ja kultuvrrain. (Kap 5)

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Šaddet eanet kulturealáhusfitnodagat main lea eanet gávpejohtu ja dienas.
- Juksat ođđa márkaniid sámi buktagiiguin.

Oassemihttomearri 2:

- Kulturealáhus gelbbolašvuođa vuodul.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit ámmátlašvuođa ja gelbbolašvuođa sámi kulturealáhusain.

- Sámediggi joatká Dáhttu - gealbo- ja fierpmádatprográmma sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiid várás mat galget váikkuhit eanet ámmátlašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhussuorggis.
- Bargat dan ala ahte ásahit regionála kulturealáhusfierpmádagaid mat galget čuovvolit ja nannet Dáhttu-prográmma.
- Oažžut álggahuvvot sámi kulturealáhusaid ovdaoahpu.
- Lágidit jahkásaš konferánssa sámi kulturealáhusaid birra ja várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- 12 kulturealáhusfitnodaga leat vuolláičállán šiehtadusa ahte ovddidit gánnáhahttivuoda ja eanet ámmátlašvuoda Dáhttu bokte.
- Háhkát buoriid ja bistevaš deaivvadansajiid sámi kulturealáhusdoaimmaheddjiide.

Sámedikki kulturealáhusprošeakta

(1000 ru)

Čilgehus			RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41000	Sámedikki kulturealáhusprošeakta	a)	657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %
Submi			657	2 750	2 450	2 750	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus. Bušeahtas 2014 juogaduvvon Gánnáhahtti kulturealáhusaid ovddideapmi ja gelbbolašvuođavuođot kulturealáhusaid ovddideapmi. Prošeavttat leat biddjojuvvon oktii ja lea okta prošeakta 2015:s.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet vuovdit iežas duddjon duoji ja eará dáidda- ja kulturbuktagiid.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit sámi design ja eará dáiddaillmademiid lunddolaš oassin sámi kulturealáhusain.
 - Váikkuhit arenaid ruhtadeami mat ovdánahttet sámi design ja eará dáiddaillmademiid.
- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkoabealde.
 - Njuolga doarjaga bokte ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
 - Váikkuhit ahte ásahuvvojit, ruhtaduvvojit ja ovddiduvvojit bagadusvirggit ja regionála ovddidanprošeakta mii váikkuha duoji viidáseappot ovddideami ealáhusan.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhusii.
 - Ruhtadit oahpahuskantuvrra fidnooahppiortnega.
- Ovddidit ealáhusšiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhusan.
 - Ealáhusšiehtadussii gullet ollu váikkuhangaskaoamit, doaibmabijut ja ortnegat maid birra šiehtaduvvo Sámedikki ja duoji ealáhusorganisašuvnnaid gaskka.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuoda duojis.
- Buoret gávpejođu iežas duddjon duojis.
- Rekrutterema duodjeealáhusii nu ahte leat gitta 10 fidnooahppi duodjeealáhusas.

Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41020	Duodjeinstituhtta	a)	1 000	1 031	1 031	1 059	28	2,7 %
41020	Boazodoalu oahpahuskantuvra	a)	1 500	1 547	1 547	1 589	42	2,7 %
Submi			2 500	2 578	2 578	2 648	70	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi. Muđui gusket duodjeealáhusa ovddideami ja rekrutterema doarjjanjuolggadusat.

Doarjja Duodjeinstituhttii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41030	Duodjeinstituhtta	a)	2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %
Submi			2 382	2 856	2 856	2 933	77	2,7 %

a) Njuolggodoarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi. Muđui gusket Duodjeinstituhta doarjjanjuolggadusat.

Duoji ealáhusšiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
41050	Doaibmadoarjja - Ohcanvuđot doarjagat		1 587	2 700	2 700	1 600	-1 100	-40,7 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - Ohcanvuđot doarjagat		1 254	4 100	4 100	1 800	-2 300	-56,1 %
41052	Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjagat		110	200	200	200	0	0,0 %
41053	Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjagat		57	100	100	100	0	0,0 %
41054	Gelbbolašvuotta, oahpahus, kurssat		138	0	0	300	300	-
41055	Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - ohcanvuđot doarjagat		346	350	350	350	0	0,0 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi - njuolggodoarjagat		468	600	600	600	0	0,0 %
41057	Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjagat		1 092	1 250	1 250	1 250	0	0,0 %
41058	Faga- ja ekonomijjalávdegoddi - prošeakta iežamet hálldus		27	100	100	100	0	0,0 %
41059	Ealáhusšiehtadusa árvvoštallan		0	0	0	500	500	-
41060	Ealáhusšiehtadusa golut		0	0	0	100	100	-
41061	Hospiteren		0	0	0	300	300	-
41062	Rehketdoallokurssa čuovvoleapmi		0	0	0	400	400	-
41063	Vuovdin, vuovdaleapmi		0	0	0	500	500	-
Submi			5 079	9 400	9 400	8 100	-1 300	-13,8 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gusket ortnegii dat njuolggadusat mas leat duoji ealáhusšiehtadusa vuolde, ja dat maid bealit leat šiehtadan ealáhusšiehtadusas.

13.5 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Mihttomearri:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi mátkeealáhusain buorránit.

Ásahandávjodat ja oahppodási sámi guovlluin lea hui unni. Árvoháhkkan ja innovašuvnnat leat vuodđun buot ealáhusovddidemiide. Ođđa doaimmaid ásaheapmi eaktuda sihke fágalaš gelbbolašvuoda ja ásahangelbbolašvuoda. Danne áigu Sámediggi ain áŋgiruššat ođđaálggaheddjiid ja ásahuvvon doaimmaid čuovvolemiin.

Tabealla 13.5 Čoahkketabealla - árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gealbolokten ja čuovvoleapmi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

Oassemihttomearri 1:

- Eanet FoU-doaimma sámi guovlluid ealáhuseallimis.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajiguin:

- Movttiidahttit ovddidanbirrasiid sámi guovlluin árjjalaččat geavahit eanet FoU-doaimma.
 - Čuovvolit fágalaš foruma ja ovddidanforuma rávan Sámedikki bargui oazžut eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Ovttasbargat relevánta máhtto- ja dutkanbirrasiiguin eanet FoU-doaimma birra ealáhuseallimis.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámi nuoraid gaskkas.
 - Ovttasbargat Nuorra Ealáhushutkamiin ja vástideaddji fokus ealáhushutkamii skuvllas.
- Fokus nissonolbmuid ealáhushutkamii.
 - Álggahit jodiheaddjiovddidanprográmma sámi nissonolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet FoU-doaimma ealáhuseallimis..
- Eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Árjjalaš ovddidanbirrasa sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 2:

- Eanet ođđaásaheamit ja eanet ealáhushutkan.

Strategiija:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuoda ja ámmátlašvuoda ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid bokte dáláš fitnodagain.
 - Álggahit ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid dáláš fitnodagain. 2015:s vuoruhuvvojit fitnodagat mat ráhkadit viidáseappot ráhkadanávdnasiid báikkálaččat sámi guovlluin ja mat álggahit gealboproševttaid ja fierpmádagaid fitnodagaid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ásahandávjodaga.
- Buoret gelbbolašvuoda ásaheddjiid ja fitnodagaid gaskkas.
- Eanet nuoraidfitnodagaid sámiguoskevaš gávpejurdagiiguin.

Gealbolokten ja čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
42020	Gealbolokten ja čuovvoleapmi	a)	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

13.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
	0103 Dáigevuotna
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0104 Gihppovuotna
0101 Stierdná	0105 Dorskkašvuotna/Beahkkervuotna
0102 Sievju	0106 Davvesiida
0103 Uhcça Liidnevuotna	0107 Idjavuotna
0104 Stuora Liidnevuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0105 Gámavuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0106 Fielvuotna	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0107 Nyvoll	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0108 (Stuora) Girenjárga	0112 Gappatvárri
0110 Latni	0113 Eretoaivvit
0201 Lákkonjárgeahči	0114 Vuonjalrásšá
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	
0203 Lákkovuonbahta	2023 Gárgaviika
0204 Dálbmeluokta	
0205 Vasbotnelv	2025 Deatnu
2014 Láhppi	2027 Unjárga
2017 Fálesnuorri	2030 Máttá-Várjjet, čuovvovaš vuodđobiirret:
	0101 Buođgáibeaski
2018 Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret	0102 Reais(a)vuonna
0119 Muorral(vuotna)	0103 Spurvnes /Sállam
0120 Vuotkevuotna (Uhcça-vuonaš)	0104 Njávdam
0121 Muotki	0402 Lávvonjárga
0122 Gunnarnes	0403 Juranjohka
0123 Tufjord	0404 Ruovdevuonna
0124 Fávle-lžžát	0405 Vuorjám(johka)
	0503 Čoalbmějávri
2019 Nordkapp, fólgende grunnkretser:	0504 Máiddet/Skrotnes
0113 Oarjjábealli-Vuotnabađaguovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0114 Nuortaváhkeguovlu	
0115 Goaskinvákke - Ráktionjár-guovlu	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117 Skuohttanjárga	3301 Čie(k)ñalluokta
0118 Mannskarvik-Reaipvákki (Ráivákki)	3302 Leaibedievvá
0119 Spierrtanjárga (Spierta)	3303 Moskaluokta
0200 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0201 Geaissavearra	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0202 Kniskkárnjárga	3306 Suortu (davit/siskit)
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3307 Várpenjárga
0204 Magerøystua	3308 Su(o)rgomohkki
0205 Finnvik	3309 Guohcavuopmi
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3310 Ullsfjordmoane -
Bygda sarnes	
2020 Porsáŋgu	1913 Skánit
2021 Kárašjohka	1919 Rivttát
	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

14 Báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu

Váldomihttomearri:

- Árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul livččii vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

14.1 Váikkuhangaskaoamit báikkálaš ja regionála ovttasbargui

14.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 14.1.1 Čoahkketabealla - báikkálaš ja guovlulaš ovttasbargu

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Regionála ovttasbargu	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Báikkálaš ovttasbargu	0	0	0	350	350	-
Submi	3 714	2 500	2 500	2 350	-150	-6,0 %

14.2 Regionála ovttasbargu

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála eiseválddiiguin.

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagiieldain, Romssa fylkkasuohkaniin, Norlánda fylkkasuohkaniin, ja fylkkagiieldaiguin máttasámeguovllus (Norlánda, Davvi- ja Máttá Trøndeláhka ja Hedemárku). Dasa lassin lea dahkkojuvvon šiehtadus kulturmuutosuodjaleamis Opplánda fylkkasuohkaniin.

Sámediggi lea sorjaveš ovttasbarggus eará oasálaččaiguin jos galgat juksat min barggus bohtosiid. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagiieldaiguin šiehtaduvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin lea go guoská sámi gillii, birrasii, ealáhussii ja servodatovddideapmái.

Dát šiehtadusat čuovvovuojujot doaibmabijuid bokte sierra fágakapihttaliid siskkoalbealde bušeahtas.

Tabealla 14.2 Čoahkketabealla - regionalt samarbeid

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Regionálaovddidanprošeavttat	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Submi	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %

Strategiijat dasa gulleveš doaibmabijuiguin:

- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.

- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiielddaiguin.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.
 - Váikkuhit ovttasbargoprošeavttaid ruhtadeami daid fylkkagiielddaiguin ja giielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.
 - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid mihttomeriid ja oktasašángiruššamiid.
 - Váikkuhit sámi deaivvadanbáikkiide ovttasbargošiehtadusaid mielde.

Galgá váikkuhit:

- Oktasašángiruššamiid boktet nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima dain surggiin mat leat ovttasbargošiehtadusas.

Regionálaovddidanprošeavttat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
45000	Regionálaovddidanprošeavttat	a)	3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %
Submi			3 714	2 500	2 500	2 000	-500	-20,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket regionálaovddideami doarjjanjuolggadusat.

14.3 Báikkálaš ovttasbargu

Mihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámediggi lea vuolláičállán ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Ovttasbargošiehtadusa áigumuššan lea suodjalit sámi giela ja kultuvrra Romssa sámi álbmogii. Dasto láchá ovttasbargošiehtadus diliid eanet rabas ja luohhtevaš gulahallamii Romssa suohkana ja Sámedikki gaskka áššiin mat gusket sámiide. Šiehtadus čuovvoluvvo doaibmabijuid bokte mat leat sierra fágakapihttaliid vuolde bušeahtas.

Sámediggi lea álgán ságastallat gávpotgiielddaiguin Áltá, Bådådđjo ja Oslo. Dáid ságastallamiid vuodul galggašedje šaddat sierra ovttasbargošiehtadusat oasálaččaid gaskka. Ovttasbargošiehtadusaid bokte galgá sámi giella ja kultuvra nannejuvvot ja gozihuvvot namuhuvvon gávpotgielddain. Ovttasbargošiehtadusat galget maiddái váikkuhit árjjalaš gulahallama oasálaččaid ja sámiid gaskka guoskevaš gávpogiin.

Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat buot giielddaiguin ja fylkkagiielddaiguin mat leat sáme giela hálddašanguovllus. Dát válddahuvvojit kapihttalis 4 Giella.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Árjjalaš rolla giielddaid guovdu.
 - Ovttasbargošiehtadusa čuovvoleapmi Romssa suohkaniin. Joatkit gulahallama gávpotgiielddaiguin Áltá, Bådådđjo ja Oslo ovttasbargošiehtadusaid birra

Galgá váikkuhit:

- Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima goziheami giielddaid sámi álbmoga várás.

14.4 Gielddastus

Mihttomearri:

- Stáhta sámepolitihkkii dávistettiin, mearriduvvon vuodđolágas, sihkkarastit ahte sámi vuoigatvuodát gozihuvvojit ja ahte sámi giella, kultuvra ja servodateallin ovddiduvvojit ráđđehusa gielddastusproseassas.

Gielddastusa áigumuššan lea ovttahttit gielddaid. Stuorát gielddain mat eai leat nu ollu, galggašii leat buoret kapasitehta gozihit ja viidásetovddidit láhkageatnegahttojuvvon doaimmaid, addit buoret vejolašvuodaid báikegottiide ceavzit ja gozihit deatlaš eaktodáhtolaš doaimmaid. Dasto háliida Ráđđehus ahte ođastus galgá addit buoriid ja ovttárvosaš bálvalusaid ássiide, ollislaš ja oktiordnejuvvon servodatevddideami, ceavzilis ja ekonomalaš gievrras gielddaid ja nannoset báikkálaš demokratiija. Gielddastusas leat váikkuhusat sámi vuoigatvuodaide mat čatnasit gillii, bajásšaddamii ja oahpahussii, dearvvašvuhtii ja sosiálii, ja kultuvrii ja ealáhussii.

Sámedikki rolla gulahallamis ja ovttasbargobeallin proseassain sámi sisdoalu ovddideamis boahhteáiggi doaimmačoaivdimiin stuorát gielddain, lea deatlaš. Deatlaš lea maiddá ahte Sámediggi searvá árrjalaččat proseassii ja lea oidnosis bealušteamen sámi beroštumiid dán proseassas sihke nátionála, regionála ja báikkálaš eiseválddiide. Sámedikki bargu gielddastusain lea čuovvut ráđđehusa áššedovdilávdegotti proseassaid, proseassaid fylkkamánniiguin ja gielddaiguin. Dárbbášuvvo bagadeapmi ja ráđdeaddin gielddaide, sihke daidda mat leat siskkoibealde sámegeala hálddašanguovllu ja mat leat olggobealde dan. Dát siskkilda čoačkimiid gielddaid ja Sámedikki gaskka. Gielddastusa olis áigu Sámediggi lágideat konferánsa man fáddán lea earret eará gielddastus ja vuodđudit olggobeale joavkku masa sámegeala hálddašanguovllu gielddat servet. Danne vai sihkkarasttášeimmet buori gulahallama gielddaiguin.

Bargu gáibida nana hálldahuslaš čuovvolemii, sihke go guoská barggu oktiordnemii ossodagaid gaskka ja barggu oktiordnemii olggobealde.

Tabealla 14.4 Čoačketabealla - gielddastus

(1000 ru)

Ángiruššansurgit	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Gielddastusa čuovvoleapmi	0	0	0	350	350	-
Submi	0	0	0	350	350	-

Strategiijat dasa gullevaš doaimbabiiguin:

- Árrjalaččat searvat gielddastusproseassii sihke guovddáš eiseválddiiguin ja regionála ja gielddalaš dásis.
 - Ásahit olggobeale joavkku masa sámegeala hálddašanguovllu gielddat ja gielddat main leat ráját dáid gielddaide servet.
 - Searvat regionála resursajoavkkuide maid fylkkamánni jođiha.
 - Veahkehit rávvagiiguin ja bagadusain gielddaid ja fylkkagielddaid.
 - Lágideat gielddakonferánsa man fáddán lea earret eará gielddastus.

Galgá váikkuhit:

- Buori gulahallama sihkkarastima gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegeala hálddašanguovlui.
- Sámi vuoigatvuodaid goziheami sihkkarastima gielddastusproseassas.
- Sámi giela, kultuvra ja servodateallima goziheami sihkkarastima gielddastusas.

Gielddaostusa čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
45500	Gielddaostusa čuovvoleapmi	a)	0	0	0	350	350	-
Submi			0	0	0	350	350	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

15 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš oainnu ja beroštumiid mat ovdánahttojuvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenas. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna gozihuvvo nationála ja riikkaidgaskasaš forain, ja ahte áššit mat leat deatalaččat ovdánahttojuvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Rájárastideaddji bargu dáhpáhuvvá nationála ja riikkaidgaskasaš forain ja arenain, ja dat leat ON, Árktalaš ráđđi ja davviguovlopolitihkka, Sámi parlamentáralaš ráđđi, Barentsovttasbargu, davvirikkalaš ovttasbargu, árktalaš ovttasbargu, Interreg, NASCO ja EU.

Sámi álbmogis leat guhkes árbevierut doaibmat árijalaččat riikkaidgaskasaš orgánain, erenoamážit Ovttašuvvan našuvnnain (ON), álbmotrievttálaš konvenšuvnnaid, julggaštasaid ja eará instrumeanttaid ovddideamis ja čuovvoleamis máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaid nannema dihte. Dát bargu čadahuvvo ovttasbargguin ja solidaritehtain eará álgoálbmogiiguin.

Go mii leat álgoálbmot ovtta máilmmi riggámus riikkain, de lea mis solidáralaš geatnegasvuohta veahkehit buoridit eará álgoálbmogiid dili. Seammás lea riikkaidgaskasaš láhka ja riekti mearrideaddji deatalaš min iežamet vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimis ja suodjaleamis.

Sámediggi lea bidjan stuorra resurssaid álgoálbmogiid máilmmikonferánsii ráhkkaneapmái, mii dollojuvvui čakčamánu 2014, erenoamážit dan bokte go lágidii ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsa Álttás 2013:s. Deatalaš lea buorre evalueren, čuovvoleapmi ja mielde váikkuheapmi, sihkkarastin dihte ahte doaibmabijut mat leat mearriduvvon WCIP2014 loahppadokumeanttas čuovvoluvvojit.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu gusket buot fágasurggiide Sámedikki doaimmas. Danne leat strategiijat ja doaibmabijut dán fágasuorgái bušeahta eará fágakapihttalain.

Sámediggi áigu ráhkadit dieđáhusa Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra jagis 2015. Das biddjo vuoddu dasa movt eanet dárkilastit mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid.

15.1 Váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui

15.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 15.1.1 Čoahkketabealla - sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Innsatsområde	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Riikkaidgaskasaš bargu	8 908	1 486	1 486	2 009	523	35,2 %
Submi	8 908	1 486	1 486	2 009	523	35,2 %

15.1.2 Hálldahusdási resurssat – Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodat

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda bajideapmi leat mielde kapihttalis 18 Hálldahusdási doaibmagolut.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas (VUOR) lea ovddasvástádus čuovvovaččain:

- Vuoigatvuohta- ja láhkabargu.
- Veahkki ja bagadeapmi politihkkaovddideamis ja láhkabarggus buot fágasurggiin.
- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas mii lea stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.
- Politihka ovddideapmi, sámediggeválggat.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuohta- ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas ledje 10 jahkedoaimma 1.10.2014 nammii.

15.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Tabealla 15.2 Čoahkketabealla - internasjonalt arbeid

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	%erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Riikkaidgaskasaš bargu	888	986	986	1 009	23	2,3 %
WCIP 2014 čuovvoleapmi	7 460	500	500	1 000	500	100,0 %
Riikkaidgaskasaš doaibmabijut	a)	560	0	0	0	-
Submi	8 908	1 486	1 486	2 009	523	35,2 %

a) Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui leat vuoruhuvvon kulturdoaibmabijuid vuolde

Oassemihhtomearri 1:

- Álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš riekteovddideami buorideapmi.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuigin:

- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttas earáiguin riikkaidgaskasaš barggus.
 - Bargat davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat nannen dihte sámi iešmearrideami.
 - Ráhkadit diedáhusa Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra.
 - Nissonolbmuid vuoigatvuodát galget heivehuvvot lunddolaš oassin barggus álgoálbmogiid vuoigatvuodaiguin.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

- Searvat riikkaidgaskasaš proseassaide ja váikkuhit norgga delegašuvnna mielde.
- Oainnusmahttit ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa prinsihpaid (ON álgoálbmotjulggaštus).
 - Heivehit ON álgoálbmotjulggaštusa prinsihpaid láhkačohtiin ja geavatalš politihkas mat váikkuhit sámiid ja eará álgoálbmogiid árgabeaivvi.
- Searvat prosessii mii čatnasa ON álgoálbmotbargui.
 - Čuovvolut doaibmabijuid mat leat WCIP2014 loahppadokumeanttas.
 - Váikkuhit davviguovloovddideami mii nanne sámi ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga.
 - Váikkuhit ruhtadeami vai álgoálbmogiin leat vejolašvuođat árjjalaččat searvat Barentsovttasbargui.
- Álgoálbmogiin galget leat vejolašvuođat árjjalaččat searvat riikkaidgaskasaš proseassaide.
 - Váikkuhit ruhtadeami vai organisašuvnnat sáhttet bargat sámi áššiid ovdánahttimiin riikkaidgaskasaččat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte stáhtat čuovvolut geatnegasvuođaideaset álbmotrievtti mielde.
- Ovttáárvosáš ovttaseallima ja vai buot álgoálbmogiin leat ovddidanvejolašvuođat.

Doarjja riikkaidgaskasaš bargui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
50000	Barentssekretariatet IKS	a)	316	350	350	359	9	2,6 %
50100	Sámiráđđi - Norgga juogus	a)	372	383	383	393	10	2,6 %
50200	Mama Sara Education Foundation	a)	100	153	153	157	4	2,6 %
50300	doCip	a)	100	100	100	100	0	0,0 %
Submi			888	986	986	1 009	23	2,3 %

a) Njuolggodo arjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket riikkaidgaskasašbarggu doarjjanjuolggadusat.

WCIP 2014 čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
50000	WCIP 2014 čuovvoleapmi	a)	7 460	500	500	1 000	500	100,0 %
Submi			7 460	500	500	1 000	500	100,0 %

a) Pro šeakta iežamet hálldus. Doaibmabidju lea válldahuvvon WCIP2014 loahppadokumeanttas, ja ráđi riikkaidgaskasaš ovdastusas.

Oassemihhtomearri 2:

- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájaid rastá.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuguin:

- Láhčit diliid ovttasbarggu nannemii rastá riikarájaid Sámi parlamentáralaš ráđi bokte.
 - Ovddidit ja nannet Sámi parlamentáralaš ráđi.

- Doarjut Ruošša beale sámiid sin ovddidanbarggu buorideamis.

Galgá váikkuhit:

- Sámi parlamentáralaš ráđđái buiid rámmaeavttuid sin bargui.
- Ahte Ruošša beale sámit sáhttet čadáhut sin politihkalaš barggu.

16 Eará doaibmabijut

16.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaibmabijuide

Tabealla 16.1 16 Eará doaibmabijut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Doarjja sámi válldoorganisašuvnnaide	2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %
Organisašuvnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	500	515	515	529	14	2,7 %
dásseárvoorganisašuvnnaide	300	310	310	330	20	6,5 %
Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	52	125	125	0	-125	-100,0 %
Sámedikki konferánsat a)	1 801	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Čielggadeamit ja árvvoštallamat b)	831	1 052	1 052	0	-1 052	-100,0 %
Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	677	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Ávvudeapmi Troanddimis 2017	0	0	0	300	300	-
Submi	7 052	6 902	6 902	4 127	-2 775	-40,2 %

a) Konferánsat leat 2015:s biddjovuvvon doaibmabidjun fágakapihttaliin

b) Čielggadusat ja evalueremat leat 2015:s biddjovuvvon doaibmabidjun fágakapihttaliin

16.2 Sámiguoski statistihka Norggas

Tabealla 16.2 Sámiide guoski statistihka Norggas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
80100	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddážiin sámiguoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet publikašuvnna buvttadeapmái, ja Sámi statistihka almmuhuvvo juohke nuppi jagi. Dat almmuhuvvo boahhte háve 2015:s.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta kapihttalis 1500, poasttas Erenoamáš doaibmagolut Sámedikki ulbmiliidda lea biddjovuvvon 350 000 ru. Šiehtadusa mielde Statistihkalaš guovddážiin várre Sámediggi 375 000 ru sámiguoski statistihka buvttadeapmái Norggas.

16.3 Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide

Tabealla 16.3 Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
55000	Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide	2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %
Submi		2 516	2 525	2 525	2 593	68	2,7 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Sámi válдоorganisašuvdna lea riikaviidosáš organisašuvdna mas leat doaimmat viidát. Dat mearkkaša dan ahte doaimma ii leat ráddjejuvvon dihto servodatsuorgái. Organisašuvnna leat sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaimma.

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit juohkelágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomaláš vuodu.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Norgga Sámiid Riikasearvi.
- Sámi álbmotlihttu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi válдоorganisašuvnnaid doarjjanjuolggadusat.

16.4 Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

Tabealla 16.4 Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
56000	Organisašuvdnadoarjja bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	500	515	515	529	14	2,7 %
Submi		500	515	515	529	14	2,7 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sihkkarastit ruhtavuodu bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide main lea ovddastus Sámedikkis.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá váikkuhit:

- Ruhtavuodu sihkkarastima bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide main lea ovddastus Sámedikkis.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gusket organisašuvdnadoarjjanjuolggadusat mat leat bellodagaid ja joavkkuid várás main lea ovddastus Sámedikkis.

16.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

Tabealla 16.5 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Avvik	Avvik
			2013	2014	2014	2015	15-Rev 14	i %
56200	Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum	a)	155	160	160	170	10	6,3 %
56200	Norgga Sáráhká Samisk kvinneorganisasjon	a)	145	150	150	160	10	6,7 %
Submi			300	310	310	330	20	6,5 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit juohkelágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi. Muđui gusket sámi dásseárvoorganisašuvnnaid doarjjanjuolggadusat.

16.6 Ávvudeapmi Troanddimis 2017

Tabealla 16.6 Ávvudeapmi Troanddimis 2017

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
			2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
86501	Ávvudeapmi Troanddimis 2017	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			0	0	0	300	300	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

2017:s lea gollan 100 jagi das go vuosttaš sámi riikačoahkkin dollojuvvui Troanddimis. Ovttas Troanddima gielddain, Mátta-Trøndelága fylkkagielddain ja báikkálaš sámi birrasiguin pláne Sámediggi čalmmustit dán ávvudeami. Dán čalmmusteamis galgá maiddái rájárastideaddji perspektiiva gozihuvvot.

17 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 17.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Politihkalaš dási doaibmagolut	25 831	22 991	22 491	25 039	2 048	8,9 %
Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	9 004	5 036	5 036	5 174	138	-
Submi	34 835	28 027	27 527	30 213	2 186	7,8 %

17.1 Politihkalaš dási doaimmagolut

Tabealla 17.1 Politihkalaš dási doaimmagolut

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Sámedikki dievasčoahkkin	10 364	9 136	9 136	11 500	2 364	25,9 %
Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	2 699	2 150	2 150	2 208	58	2,7 %
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	542	900	900	900	0	0,0 %
Sámi parlamentáralaš ráđđi	259	900	900	900	0	0,0 %
Sámediggeráđđi	11 058	9 000	8 500	8 500	-500	-5,6 %
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	217	350	350	360	10	2,9 %
Sámedikki vuorrasiidráđđi	574	400	400	411	11	2,8 %
Sámedikki váiddalávdegoddi	118	155	155	260	105	67,7 %
Submi	25 831	22 991	22 491	25 039	2 048	8,9 %

Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágalávdegottiide ja joavkkuide.

Ovddit jagiid rehketdoallogut čájehit ahte lea dárbu lasihit ruđa Sámedikki dievasčoahkkimii.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtti várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkimiidda, ja dievasčoahkkinjođiheaddji mátkegoluide go lea eará doaimmas Sámedikki ovddas. Dievasčoahkkinjođiheaddji buhtadus lea 80 % presideantta bálkkás.

Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágalávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda 600 000 ru, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikki politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat várrejuvnon dievasčoahkkinjođihangotti várás lea 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddi.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušehta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkereketoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čadahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnna dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediedáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokátafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastimis Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti

njuolggadusaid vuodu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtjuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešguđege sámedikkid mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii, njealji ráđđelahttui ja politihkalaš Ráđđeaddái, ja das lea ruhta sámediggeráđi mátkegoluide ráđđečoahkkimiid ja eará doaimmaid ovddas Sámedikki ovddas.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđđehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNuL)

SáNuL áhahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi lea áhahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SáNuL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SáNuL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámedikki vuorasiidráđđi

Vuorasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđđeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorasiidpolitihka. Vuorasiidráđdis lea govda geográfalaš ovddastus.

Sámedikki váiddalávdegoddi

Sámediggi áhahii 2011:s Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálldašepmi doahttala hálldašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

17.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

Tabealla 17.2 Čoahkketabealla - váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
		2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 181	3 316	3 316	3 407	91	2,7 %
62100	Opposišuvnna bargoeavttu	1 013	1 720	1 720	1 767	47	2,7 %
62200	Doarjja 2013 sámediggeválgga listtaide	2 111	0	0	0	0	-
62300	Sámediggeválgga 2013	2 699	0	0	0	0	-
Submi		9 004	5 036	5 036	5 174	138	2,7 %

17.2.1 Hálldahusdási resurssat - dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjodihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikkis meannuduvvojit áššit Sámedikki čoahkkinnortnega ja eará njuolggadusaid vuodul, mat stivrejit áššemeannudeami Sámedikkis ja Sámedikki buhtadusnjuolggadusaid. Dasa gullá maiddái Sámedikki jienastuslogu hálldašepmi oktan

sis- ja olggoščálihemiiiguin ja ohcamat beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čađaheamis ja odđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđdi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaibmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš ja jorgaladdá áššiid gaskal dárogiela ja sámegeiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

17.2.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide
Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvvon politihkalaš joavkkuid Sámedikkis.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide
Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievadan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

18 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabealla 18.0 Driftsutgifter administrasjon

(1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	% erohus
	2013	2014	2014	2015	Bud 15 - 14	
Doaibmagolut	98 170	103 372	102 372	105 958	2 586	2,5 %
Kapasitetsøkning behandling av energisaker	0	0	0	1 000	1 000	-
Nybygg Karasjok 3 mnd. husleie	0	0	0	1 050	1 050	-
Nybygg Karasjok investering	0	0	0	2 000	2 000	-
SUM	98 170	103 372	102 372	110 008	6 636	6,4 %

18.1 Sámedikki hálddahus

Postii gullet:

- Sámedikki hálddahusa báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.
- Hálddahusa ja politihkalaš jođiheddjiid oktasáš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejuvpmi sámediggevistti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahki ja dievasčoahkkinstábii. Váldooassi goluin leat báلكkát ja bargiidgolut. Buohkanassii leat Sámedikkis 2014:s sullii 140 jahkedoaimma.

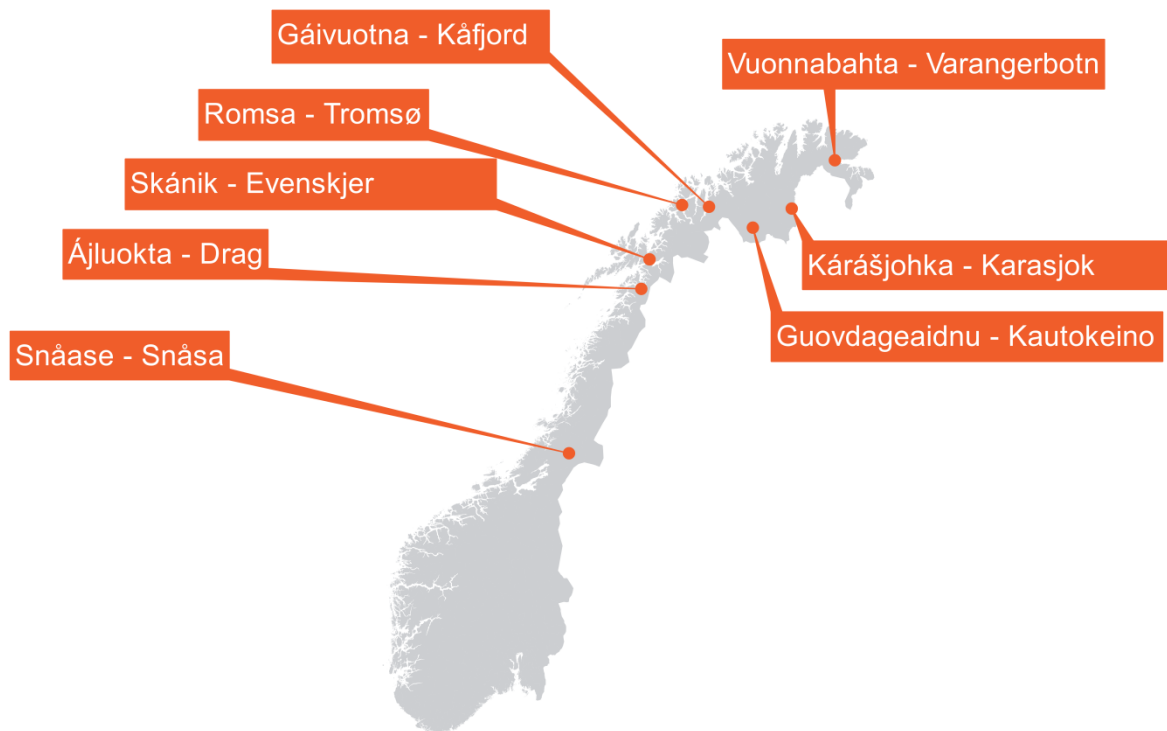
Oktiibuot juolluduvvo 110 008 000 ru hálddahusa doaibmagoluide. Bušehttalassáneamis lea árvoštallojuvvon 2,5 % báلكá- ja haddelassáneapmi. Dasto lea váldojuvvon mielde lassáneapmi 3 050 000 ru odđa vistái Kárášjogas, ja lea várrejuvvon 1 000 000 ru bargguide elfápmojođas ja eará energiija áššuide.

Sámedikkis leat gáibideaddji elfápmolinjááššit ja eará energiijaáššit mat galget meannuduvvot lagamus jagiin. Jagi 2015 stáhtabušehtas lea Oljo- ja energiijadepartemeanta bidjan 1 000 000 ru Sámediggái. Dát galgá buoridahttit Sámedikki kapasitehta energiijaáššiid meannudeamis ja addá Sámediggái buoret vejolašvuoda dustet hástalusaid go mii vuordit ahte energiijaáššit lassánit elfápmojođasneahta ja odđa elfápmoohcamiid huksema geažil.

Báلكá- ja haddegoargnun leat golut maid jahkásaččat ferte bidjat hálddahusa bušehttii. Jahkásaš báلكášiehtadallamat leat liigegolut maidda hálddahus ii sáhte váikkuhit. Vásihuslogut čájehit ahte báلكá- ja bargiidgolut váldet dađistaga stuorát oasi ollislaš hálddahusbušehtas. Jos eat bija báلكá- ja haddegoargnuma hálddahusa bušehttii, de mielddisbukta dat duohta unnideami. Doaimma ja resurssaid ferte odđasis vuoruhit.

18.1.1 Sámedikki kánturstruktuvra

Sámedikki kánturmáalle lea geográfalaččat lávdan 8 iešguđet báikái mat leat dát:

Sámedikkis lea dan rájes go dat ásahuvvui leamaš lávdahálddahuš ja váldohálddahuš lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Sámedikki kantuvrrat leat deatalaš sámi guovlluin. Dat lea veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid viehka smávva bargomárkaniin.

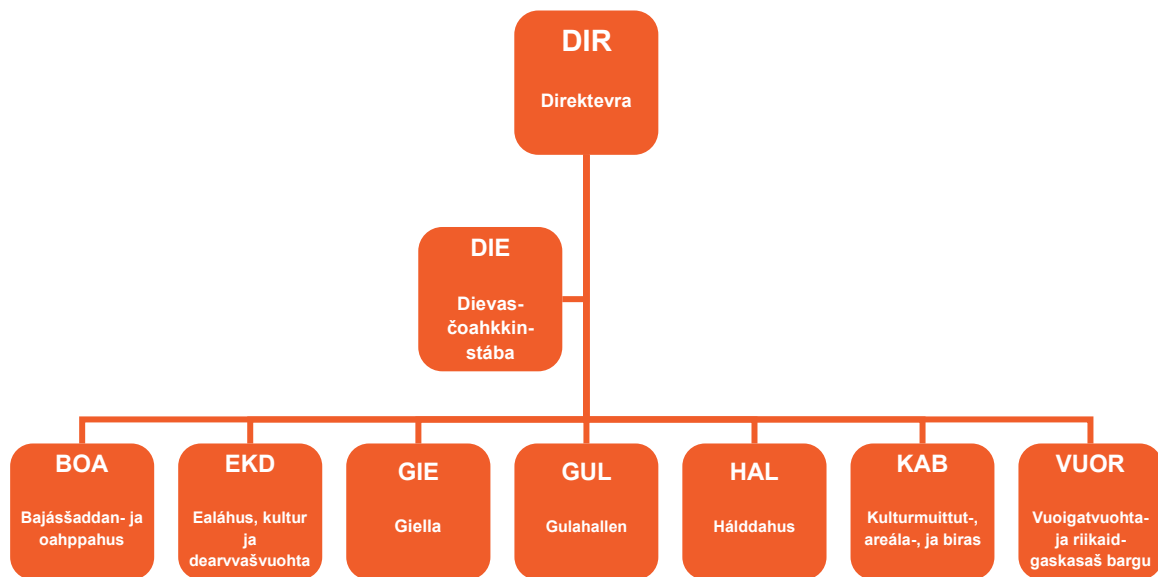
Mis lea vuodđun dat ahte buot min kánturbáikkít galget bisuhuvvot ja viidáseappot ovddiduvvot. Ain lea nu ahte guhkit áiggi vuollái mii háliidit ahte min kánturbáikkiin leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttidahtti ja girjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáđđáset bargoveaga, geasuheadđji bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiidasamet. Min mihttomearri lea ásahtit nana ja geasuheadđji kantuvrraid mat leat sullii dán sturrosaččat buot min kánturbáikkiin.

Sámediggi lea lihkestuvvan oažžut dakkár lávdaduvvon kánturmálla mas gealbobargosajit eai leat sorjavaččat báikkis. Báikkálaš kantuvrraide eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dán geažil sáhttet buot bargit bargat iežaset fágasuorggis dan kánturbáikkis gos háliidit. Spiehkastahkan sáhttet leat virggit main lea báikečatnaseapmi, erenoamážit ovdakánturbálvalusat ja regiovdni čadnojuvvon kulturmuutosuodjalusvirggit.

Dakkár kánturmálla mas kánturbáikkít leat lávdaduvvon geografalaččat, mielddisbukta muhtun hástalusaid mángga dáfus. Mii fertet earret eará bearráigeahččat ahte mis leat buorit doaibmabijut mat sihkkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtjuohkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi mángga eará sámi ja dáža ásahusaiguin seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit almmuhuvvojit friija kánturbáikeválljemiin jos lea sadji. Mis eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid rabas virggiide ja kánturbáikki friijaválljen lea čájehan ahte mis lea stuorát válljenmunni go galgat virgádit gelbolaš ohcciid iešgudet virggiide.

Ovttasbargu isitgielddaguin ferte ovddiduvvot vai min virggit márkanfievrriduvvojit báikkálaččat ja ahte isitgielddat sáhttet lágádit ovdamearkka dihti láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

18.1.2 Organisašuvdnakárta

Sámedikki ossodagaid ja juhkosiid bargamušat leat válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

18.1.3 Hálddahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat vihtta juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Ekonomijajuogus, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Bušeahtta- ja ovttahttinjuogus, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

18.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.
- Girjerádjojuogus, mii hálddašii 4 jahkedoaimma 1.10.2014 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinnláhčimis. Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuohkima ja máhtu Sámedikki doaimma ja doarjjahálddašeami birra sámi servodagas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.14 dii. 13.55.

Ášši/Sak DC 045/14

Sámedikki 2016 bušeahttadárbu

Arkiivaáššnr.
14/6084

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámediggeráđdi	6.11.14	SR
Plána- ja finánsalávdegoddi	1. – 2.12.14	PFL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 5.12.14	DC 45/14

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.14 dii. 13.55.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Álggahus

Sámediggi lea našunála parlameanta Norgga sámi álbmoga várás. Dan čađa sihkkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin iežamet giela, kultuvrra ja iežamet servodaga.

Sámediggi lea demokrátalaš ávnnas sámi iešmearrideapmái ja ávkálaš ja dárbbalaš bálvalusaid ja fáldagaid ovddideapmái sámi álbmogii. Sámediggi lea sápmelaččaid jietna riikkas ja riikkaidgaskasaččat.

Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnama nala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mielddisbuktá ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodagas galget prinsihpalaččat leat seamma vejolašvuodát ovdáneapmái ja suddjemii go dárogielas ja dáža kultuvrras. Mii galgat ieža defineret min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahhteáiggi. Jus mis leat dát vuoigatvuodát ja vejolašvuodát mat dáža servodagas leat, de lea dát iešmearrideapmi duohtavuodas. Iešmearrideapmi mii galgá hálddašuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámedikki bušeahtta lea jahkásaččat lassánan 1989 rájes. Muhto oassi stáhtabušehtas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda unnit ja unnit go buohtastahtá juolludemii eará servodatulbmiliidda. Danin lea vuodđu navdit ahte rámmaeavttut sámi servodatovdánahttimii šaddet ain heajubut go dat mii lea stuoraservodagas ja majoritehtakultuvrras.

Álbmogin leat mis ain dat seamma vuordámušat ovdánahttimii sámi servodagas, go servodagas muđui leat vuordámušat Norgga stuoraservodahkii ja dáža kultuvrii ja gillii. Dat máksá ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuohta ovdanbuktit čovdosiid ja doaibmajuvvuid mat leat heivehuvvon sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jus dát ii rievdda.

Bušeahthaprosedyrat

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid álgoálbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis ferte leat friddjavuohta bidjat eavttuid, hábmet ja hálddašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasbargoprosedyrat gaskal Stuoradikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget sihkkarastit ahte Sámediggi sáhtta vuhtiiváldit dán rolla.

Sámediggi lea odne áidna álbmotválljejuvvon orgána Norggas mas ii leat sierra sisabohtovuogádat. 2015:s juolluduvvui stáhtabušehta bokte 889 miljovvna sámi ulbmiliidda. Sámedikkis, mii lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána, beassá geavahit 421 miljovvna dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearidanváldi sturrodagas ii ge ruđaid várremis mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Dál dili sáhtta gohčodit garrasis sisabahkkemin iešmearrideamis mii sápmelaččaid galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja siehtadusaid mielde.

Sámediggi hábme dál oalle viiddis listtu mas leat bušeahthadárbbut. Dát lea muhtin muddui boađusin dat go juolludusoassi sámi ulbmiliidda sihke go geahččá ollislaš stáhtabušehta ja juolludemiid eará ulbmiliidda, lea unnon 1998 rájes. Muhto lea maid boađus das go juolludeamit sámi ulbmiliidda unnán digaštallojuvvot Sámedikkiin.

Boađusin dás lea ahte šaddá jođánit nu ahte ráđđehus čalmmustahtta ekonomalaš ánggiruššama man Sámediggi ii ieš ge dovdda. Sámedikkiin lea oavvilduvvon ahte das galgá leat guovddáš rolla sámi kultuvrra ja servodaga hábmemis ja ovdánahttimis. Sihke ráđđehussii ja Sámediggái livččii eanemus ávki jus biddjojit vuoruheamit mat lámčet dili dasa ahte sámpolitiikka ovdána Sámedikki bokte. Dát lámkoneapmi gáibida gulahallama ja ovttasbarggu mii buktá čovdosiid gaskal ráđđehusa ja Sámedikki, ovdalii dárbbasmeahtun gilvvohallama ja čájeheami.

Dálá vuogádat mas lea rámmabušehta Sámediggái ja boahhá guđa departemeanttas, ja bušehta sámi ulbmiliidda boahhá logi departemeanttas, mielddisbuktá hástalusaid dasa ahte olahit ollislaš sámpolitiikka, ja veahttuda maid Sámedikki dohkkejumi ja ovddasvástádusa.

Sámediggi oavvilda danin ahte livččii buorre jus mii ovttas sáhttit guorahallat ja veardádallat rievdademiid bušeahthavuogádagas nu ahte boađášii okta áidna bušeahthapoastta Sámediggái. Mii jáhkkit ahte dát mielddisbuktá:

- Beaktilit bušeahthabarggu ja vuoruhemiid sámpolitiikkas.
- Dilli lámččojuvvo eanet čoavddusvuđot ovttasbargui gaskal ráđđehusa ja Sámedikki ekonomalaš dahkosii sámi ulbmiliidda.
- Buorida oktiordnema ollislaš sámpolitiikkas ráđđehusas.
- Buoret rollačielggadeami gaskal ráđđehusa ja Sámedikki ja buktá ovdan čielgasa stáhtaráđi konstitueren ja parlamentáralaš ovddasvástádusa Sámediggái/ čielggada Sámedikki formálalaš ámmáha.

Sámediggi lea čoahkkimiin ruhtadanministariin ja gieldda- ja ođasmahttinministariin bivdán ahte Sámediggi ja departemeanta ovttas ráđđádallaba ja guorahallaba vejolašvuođaid čohkket juolludemiid mat juolluduvvojit Sámediggái, ovtta bušeahthapoastan. Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta lea Stuoradiggediedáhusas no. 6 (2014–2015) Sámedikki 2013 doaibma addán dieđu ahte sii háliidit guorahallat gažaldaga ovttasbarggus Sámedikkiin ja áššáiguoski fágadepartemeantaiguin.

2016 bušeahttadárbu

Stuoradikki mearrádusa eavttuin lea Sámedikki 2015 bušeahtta 425 876 000 ruvnno. Go buohtastahtta 2014 stáhtabušeahtain, de lassána 2015 stáhtabušeahta evttohuvvon juolludus Sámediggái 8 377 000 ruvnnuin.

Sámediggi vuordá ahte jagi 2016 bušeahtta lassánivččii nationála ángiruššamiidda dávistettiin ja ahte bušeahtas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđdehus beales vuoruheapmin.

Sámedikki 2016 bušeahttadárbbut čájehit ahte bušeahta fertesi lasihit 190 500 000 ruvnnuin jagi 2015 bušeahta ektui. Sámediggi bisuha hui ollu daid bušeahttadárbbuid mat ledje 2015:s danne go juolludusat jagi 2015 stáhtabušeahtas lassánedje dušše muhtin muddui bálká- ja haddegoargnumii.

Bušeahttadárbbus leat sihke ulbmilat Sámedikki bušeahtas ja sámi ulbmilat olggobealde Sámedikki bušeahta.

Sámediggeráđdi áigu lagabuidda vuoruhit bušeahttadárbbuid jahkái 2016 kapasitehta ektui servodagas.

Válddahus	Lasáhusdárbu 2016
Giella	19 500 000
Kultuvra	62 000 000
Bibliotehka	3 000 000
Mánáidgárddit	3 500 000
Vuodđoahpahuš	59 000 000
Alit oahppu ja dutkan	3 000 000
Dearvvašvuohta ja sosiála	1 500 000
Areálat ja biras	15 000 000
Kulturmuutosuodjalus	4 000 000
Ealáhusat	15 500 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	3 000 000
Ávvujahki 2017	1 500 000
Submi	190 500 000

Giella

Sámedikki váldomihttu sámegeiela ovddideami oktavuodas lea lasihit giellageavaheddjiid logu. Sámegeiella lea okta dain deatalemos vuodđogedggiin sámi servodagain. Sámedikkis galgá lea bajimuš ovddasvástádus das movt sámi giellabargu galgá organiserejuvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldodoaimmain lea bargat dan ala ahte sámi giella bisuhuvvo eallin ja nannejuvvo boahhteáiggis. Buot sámiide galgá sihkkarastojuvvot vejolašvuohta geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuođat geavahit iežamet giela.

Sámiid riekti oahppat ja geavahit ja ovddidit iežas eatnigiela lea vuodđovuogiatvuohta, mii ii vel ge leat ollašuhthtojuvvon.

Okta dain dehálemos eavttuin sámegeiela boahhteáiggi sihkkarastimis lea ahte giella geavahuvvo. Geavaheddjiid ahkečoahkkádus lea hui guovddáš ášši, ja lea dehálaš ahte mánáidlohku geat ožžot sámegeiel oahpahuš lassána. Dát mielddisbuktá ahte giellasirdin buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Eanebut fertejit välljet sámegeiela ruovttugiellan, váhnemat fertejit välljet sámegeiela mánáid vuosttašgiellan skuvllas, ja dasto fertejit buohkat geat háliidit oažžut vejolašvuođa oahppat sámegeiela. Dát mielddisbuktá ahte maiddáii sii geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat sámegeiela.

Buohkaide geat máhttet sámegeiela, lea stuora árvu beassat sámástit nu olu oktavuodain go vejolaš maiddá bearraša ja lagasbirrasa olggobealde, nu go ovdamearkka dihte almmolaš kantuvrraiguin, dearvvašvuodabálvalusain, skuvllain, girkuin ja riektedoaimmahagain. Deatalaš lea geavahit sámegeiela ollu eanet buot servodatsurggiin. Dát lea dehálaš sihke sihkkarastin dihte ovttaskas olbmuid giellavuoigatvuodaid, muhto maiddá čalmmustahttin ja árvvus atnin dihte sámegeiela Norggas. Stuora hástalussan lea dat go váilot duohta vejolašvuodát geavahit ja oahppat sámegeiela.

Sámelága giellanjuolggadusat sihkkarastet ovttaskas olbmo vuoigatvuoda geavahit ja oahppat sámegeiela dihto geográfalaš guovlluid siskkobealde. Dát mielddisbuktá dan ahte sámi álbmogis eai leat seamma vuoigatvuodát geavahit sámegeiela, ja lea dan duohken gos sii orrot. Dákkár vealahepmi ii leat dohkálaš. Servodatovdaneapmi gos dađistaga eanebut fárrejit gávpogiidda dagaha ahte ain eanet sápmelaččat fárrejit olggobeallái sámegeiela hálddašanguovllu. Danne lea dárbu guorahallat hálddašanmodealla dainna áigumušain ahte sihkkarastit ovttaskas olbmo vuoigatvuoda geavahit sámegeiela go deaivvada almmolaš hálddahusain juohke sajis Norggas.

Sámegeiela geavaheami nannema oktavuodas lea dárbu juohkit čielgasit masa geas lea ovddasvástáduš, buorebut oktiiveivehit doaimbajuid, ja dárbbasit buriid reaiduid boahttevaš giellavouheami várás. Sámedikki duohta váikkuheapmi giellaáššiin lea dehálaš sámegeiela boahtteáigái.

Sámedikkis leat danin stuora vuordámušat sámi giellalávdegoddái mii galgá čielggadit Norgga sámegeielaid ortnegiid, doaimbajuid ja njuolggadusaid mat mis leat odne. Lávdegoddi galgá guorahallat movt dáid sáhttá heivehit dálá organiseremi almmolaš suorggis ja sihkkarastit doaimbi ja ovttdássaš almmolaš bálvalusaid sámegeilli.

Sámegeiella lea deatalaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella mángga eará kapihttalis dán dokumeanttas.

Guovttegielalašvuodadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ruvno

Mañimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat háliidit ángiruššat sámegeielain. Sámegeiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda. Dát dárbbasit buriid ekonomalaš vejolašvuodaid čadahit buori barggu. Deatalaš lea ahte sámegeiella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatalaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaide. Dalle lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu.

Guovttegielalašvuodadoarjja lea lassánan dušše dalle go odđa gielddat leat boahán mielde sámegeiela hálddašanguovlui, muđui ii leat doarjja lassánan 2008 rájes. Giellaikkadeapmi 2012:s ja Gielddaide sámi perspektiivva kártema raporttat maid Norut Alta-Álta lea almmuhan, čájehit goappašagat ahte aktiivva suohkanat leat erenoamáš dehálaččat sámegeiela nannemis ja sámegeiela ovddideamis. Sin dehálaš sajádaga dihte lea áibbas dohkketmeahtun ahte guovttegielatvuodadoarjja ii leat lassánan 2008 rájes. Dárbu lea nannet guovttegielatvuoda doarjaga gielddaide ja fylkkagielddaide 5 miljon ruvnuin.

Sámi giellaguovddážit: 4 miljon ruvno

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámi gielaid ovddideami oktavuodas. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagaš birrasii ja buvttihit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddážit leat Sámedikki deatalemos ovttasbargoguoimmit iešguđege giellaguovlluin. Giellaguovddážiin lea hástalussan dat go dain eai leat einnostanvejolaš rámmaeavttut. Sámedikki mihttun lea maiddá ásahtit eanet giellaguovddážiid, maiddá guovlluide gos eanetlohku árbevirolaččat lea geavahan sámegeiela. Giellaguovddážiid dárbbuide ferte poastta nannet 4 miljon ruvnuin.

Giellaarenat 1 miljon ruvno

2012 Giellaikkadeapmi man Norut Áltá ja Nordlandsforskning čadahedje čájeha ahte ain váilot sámegeiela geavahanarenat servodagas. Dát guoská maiddá suohkaniidda mat leat sámegeiela hálddašanguovllus. Hástalussan giellaoahpahussii, ja erenoamážit nubbingiellaoahpahussii, lea go váilu

gielalaš doarjja lagasbirrasis. Giellafálaldagat olggobealde oahpahusa mánáide ja nuoraide addá vejolašvuoda geavahit sámegiela olggobealde luohkkálanja ja dan bokte buoridit ovttaskas olbmo giellačehppodaga. Danin lea dehálaš ahte ášahuvvojit giellaarenat suohkaniidda mat leat heivehuvvon mánáide ja nuoraide. Sámediggi háliida bidjat johtui prošeavtta gos suohkaniidda addo ráđđi ja bagadallan das movt álkis vugiin sáhtta ovdánahttit giellafálaldaga. Prošeavttas galget maid leat fálaldagat nugo giellastohkosat ja lágideamit mánáide ja nuoraide iešguđet ge suohkaniin. 2016 bušehtadárbu lea 1 miljon ruvno.

Giellamovttiidahttindeavvadeapmi joatkkaskuvllaohppiide: 1,5 miljon ruvno

Sámediggi lea mánggaid jagiid juolludan giellamovttiidanstipeandda joatkkaskuvllaohppiide. Dán stipeandda ožžot joatkkaskuvllaohppit geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas. Dát oahppit leat sámi servodaga boahhteáiggi fágaolbmot. Dehálaš lea ahte sii leat movttegat iežaset giellamáhtuin ja ahte sii oidnet man dehálaččat sii leat sámi servodahki. Dan dihte háliida Sámediggi lágidit giellamovttiidahttindeavvadeami ohppiide geat ožžot stipeandda. Jurdda dákkár deavvademiin lea boktit nuoraid beroštumi árvvus atnit, dikšut ja ovdánahttit iežaset sámegiela.

2014:s leat 470 oahppi geat ožžot stipeandda Sámedikkis. Sin čohkkemii gielladeavvadeapmái dárbbášuvvo 1,5 miljon ru.

Ohcanvuđot doarjja giellaprošeavttaide: 2 miljon ruvno

Sámediggi lea mánggaid jagiid almmuhan ruđaid giellaprošeavttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s evalueren ohcanvuđot giellaprošeavttaid doarjjaortnega Sámedikki ovddas. Evalueren čájeha ahte giellaprošeaktaruđaid doarjjaortnet doaibmá bures ja doarju sámi giellabarggu. Giellaiskkadeapmi 2012 maid Norut Alta-Áltá ja Nordlandsforskning čadahedje Sámedikki ovddas čájeha maid ahte lea stuora dárbu sámegiela álgooahpahussii rávisolbmuid várás. Giellaiskkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahppat iežaset báikkálaš birrasis. Dasa lassin berrejit ášahuvvot hupmanjoavkkut dahje sámastanarenat. Sámediggi lea 2013.s bidjan johtui sámi giellakampánja. Okta kampánja mihtuin lea oazžut eambbogiid oahppat sámegiela ja dihtomielalaččat välljet sámegiela iežaset árgabeaivvis. Sámedikkis leat stuora vuordámušat kampánjii ja ferte lea gearggus dustet daid dárbbuid mat servodagas šaddet oahpahit eambbogiidda sámegiela. Sámediggi háliida ain vuoruhit gielladoaimmaid doarjuma. Dan dihte lea dárbu lasihit ohcanvuđot doarjjaortnegii doarjaga. Dát poasta nannejuvvo 2 miljon ruvnuin.

Terminologijja: 3 miljon ruvno

Terminologijabarggu ferte nannet buot sámegiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2014:s bušehtas várren ruđaid ollu terminologijaprošeavttaide:

Divvun ja Sámi Giellatekno Romssa universitehtas leat ovttas Sámedikkiin almmuhan 2014:s ođđa digítála sátnovuorkká Sáni – báhko – baakoe. Lea ain dárbu viidasit kapasitehtii nu ahte sáhtta bidjat sisa ođđa sániid ja terminologijaid, ja maid áimmahuššat vuogádaga.

Sámi hállansyntesa lea dihtorprográmma mii ádestallá olbmo hállama. Sámi hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámegiela divvunprográmmii, ja maiddá čállindoarjjareaidun olbmuide geain lea čállinváttisvuohka ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hállanváltisvuodát. Davvisámi veršuvdna lea gárvvis. Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddá lulli- ja julevsámegiela várás.

Sámi servodagas lea deatalaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuohka vuoddoaláhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešguđege sámi servodagas. Terminologijabargu galgá nannejuvvot buot sámi giellaguovlluin. 2016:s mii dárbbášit 3 miljon ruvnu lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ruvno

Sámi báikenamain lea hui stuorra mearkkašupmi báikkálaš historjái ja sámi oahpahussii. Sámediggi

dárbbáša eanet ruđaid báikenammaproševttaid joatkimii julevsámi ja máttasámi guovllus, ja eará guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkkojuvvo ovttasráđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagain. Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ruvnno.

Davvisámegiela grammatihkkadárkkistanreaidu: 2 miljon ruvnno

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut sihke giellageavaheamis ja – oahppamis. Buorit giellateknologalaš reaidut leat dehálaččat sámegeala nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologiija hui eatnat, ja viidodat digitála reaiduin ja prográmmain leat olu. Dát váikkuha máná giellageavaheapmái, ja lea danin dehálaš ahte maiddái sámegealat giellateknologiijačovdosat gávdnojit.

Divvun-joavku Norgga Árktaš universitehtas UiT galgá ráhkadit čállindoarjjareaiddu, davvisámi grammatihkkadárkkistanreaiddu. Prográmma galgá gávdnat grammatihkalaš boasttuvuođaid, ja addit dieđu geavaheadjái makkár feaila sáhtta leat, ja maid buktá árvalusaid movt čállosa sáhtta divvut vai šaddá riektá. Prográmma lea oavvvilduvvon lassin čállindárkkisteapmái buohkaide geat geavahit sámegeala čálalaččat, sihke profesunáldásis ja maiddái ruovttu geavahas. Prográmma galgá leat nuvttá geavahit buohkaide. 2016 bušeahtadárbu lea 2 miljon ruvnno.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2015 bušeahtas lea Sámediggi várren 78 514 000 ru sámegeala várás. Jagis 2016 dárbbáša Sámediggi 19 500 000 ru lasi dán fágasuorgái.

Kultuvra

Sámedikki ulbmilin lea ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea buohkaid olámuttus.

Sámi kultuvra lea ealli ja rievddada, ja ilbmá dađistaga ođđa hámiiguin, ođđa vugiiguin ja ođđa aktevraraid beales. Nugo giella, de ii leat kultuvra ge báikái čadnojuvvon, dat mearkkaša dan ahte sámi kultuvrra sáhtta vásihit ja vurdojuvvo ahte dan sáhtta vásihit gos ihkinassii Norggas.

Sámediggi lea deataleamos aktevra sámi dáidaga ja kultuvrra ruhtadeami oktavuodas. Sámediggái bohtet dađistaga eanet ohcamat ohcanvuodot ortnegiidda maid ulbmilin lea ovdánahttit sámi dáidaga ja kultuvrra, nugo musihka, girjjálašvuoda, girječállima, lávdedáidaga, visuála dáidaga dahje eará kulturproševttaid. Sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami heađušta dál dat go Sámedikkis eai leat doarvái váikkuhangaskaoamit.

Sámi servodagas dáhphuvvet stuorra demográfalaš rievdadusat. Gávpogat ahtanuššet ja boaittobealbáikkit bázahallet. Erenoamážit nuorat fárrejit gávpogiidda ja boaittobealbáikkiide báhcet boares olbmot. Dađistaga stuorát oassi sámi álbmogis ássá gávpogiin nugo Álttás, Romssas, Bádádjos ja Oslos ja sii háliidit ja vurdet beassat vásihit sámi kultuvrra maiddái doppe.

Sámi lágádusfidnosuorgi: 2 miljon ruvnno

Sámi lágádusfidnosuorgi lea dehálaš oassi sámi oahpponeavvuid ja sámegealat girjjálašvuoda buvttadeamis. Sámi oahpponeavvut leat dehálaččat go galgá sihkkarastit ja lasihit sámi giellaguddiid logu. Seammás leat ođđa digitála reaidut duodaštan iežas saji servodagas. Mii oaidnit dárbbu nannet ekonomalaš rámmaeavttuid fágalaš digitála gelbbolašvuodaloktemis sámi lágádusain. Dákkár fágalaš ovdáneapmi addá maiddái eanet buriid váikkuhemiid gillii ja oahpahussii. Lea dárbu lasihit lágádusfidnosuorggi rámmaeavttuid 2 000 000 ruvnnuin.

Musihka ja girjjálašvuoha: 3 miljon ruvnno

Sámi musihka ja girjjálašvuoda almmuheamit leat deatalaš sámi kultuvrra čájehanvuogit. Seammás lea sámi girjjálašvuoda ja publikašuvnnaid dárbu lassánan mealgat mañimuš jagiid, erenoamážit giellaovddideami ja giellaohpahusa oassin olles sámi álbmoga várás. Sámediggi oaidná ahte

beroštupmi sámi musihkkii ja girjjálašvuhtii lassána, seammás go háliidus buvttadit eanet musihka ja girjjálašvuoda maiddá lassána. Sámediggi háliida doarjut positiivvalaš ovdáneami ja váikkuhit dan ahte musihka ja girjjálašvuolta main lea buorre kvalitehta boahdá eambbogiid olámuddui. Dainna mihtuin ahte girjjálašvuhtii šaddá buoret kvalitehta, de háliida Sámediggi doarjut buriid girjjálašvuodaproševttaid, sihke girjehámis ja digitála hámis. Girjjálašvuoda máilbmi lea rievdamme, ja hásttuha Sámedikki, girječálliid ja girjefidnosuorggi. Ođđa digitála čovdosat mielddisbuktet ahte girjjálašvuolta buvttaduvvo, gaskkustuvvo ja lohkkovuvvo eará ládje. Ulbmil lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit girjealmmuheapmái ja girjjálašvuodaalmmuheapmái ođđa digitála vuogádagain. Ohcanvuodot ortnegiid rámmat sámi musihka ja girjjálašvuoda várás ohccojuvvo danin lasihuvvot 3 miljon ruvnnuin 2016:s.

Sámediggi lea jođus proševttain mii movttiidahtá eanet sámegeielat almmuhemiide čáppagirjjálašvuodas nuoraid várás. Prošeakta rekrutere nuorra girječálliid ja easkaálgán girječálliid geat čállet sámegilli. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte oassálastit ožžot duohta vejolašvuoda ovddidit mánusa bagadallama bokte oahppan fágolbmuin/ mentoriin, gelbbolašvuodaloktema, ja fierpmádatčoahkkanemiid. Dása lea virgáibiddjon prošektajodiheddji. Dán prošektii lea dárbu 1 miljon ruvdnui 2016:s.

Sámediggi oaidná dárbbu nanu fágabirrasii mii sáhtá áimmahuššat luoddi erenoamáš árbevieru ja mearkkašumi sámi kulturárba, ja sámi musihkkariid beroštumi buot osiin suorggis. Fágalaš nanu doaimmaheaddjit, ja fágalaš nanu sámi musihkkasuorgi, váikkuhit buoret birrasii ja ovddideapmái sámi luodis ja musihkas. Nanu fágabiras lea dehálaš ovddideapmái, gaskkusteapmái, diehtujuohkimii, vuovdaleapmái ja gaskkusteapmái dáin olbmuin. Sámediggi oaidná dárbbu 3 miljovnnas 2016:s sámi juoigan- ja musihkkabirrasa huksemii.

Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Sámi ásaahusat leat deatalaš aktevrrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Dat leat maiddá deatalaš infrastruktuvran sámi dáiddáriid várás. Dat galget leat arenan ođđaháhkamii, gaskkusteapmái ja ovddideapmái, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddážis. Sámediggái lea deatalaš ovddidit gulahallama sámi ásaahusaiguin ja láhčit diliid nu ahte ásaahusat ožžot vejolašvuodaid ovdánit nana fágalaš ásaahussan.

Kulturviesut ja kulturgaskkustanásaahusat: 11 miljon ruvno

Sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásaahusaid doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuodas ja sámi almmolašvuodas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđuduvvon dihto ásaahusaide dihto erohusaiguin. Ásaahusat addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuolta vejolašvuoda ásaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ásaahusat áibbas guovddážis go galgá juksat nana, doaimbii ja ovddideaddji servodaga mii goziha sámi giella, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga huksen ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ásaahit ja viidáset ovddidit iežas ásaahusaid. Dárbu lea maiddá várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenaššiiide, nugo Várdobáiki vistti prošekteremii.

Dárbu lea lasihit 11 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásaahusaide.

Várdobáiki sámi guovddáš: 2 miljon ruvno

Várdobáiki sámi guovddáš Evenášis lea márkosámi guovddáš mii doaimmaha musea, giellaguovddáža, mánáidgárddi ja sámi dearvvašvuodadoaimmaid bargguid. Guovddáš lea dađi bahábut dál sajis láigovisttis. Lanjat leat hejot heivehuvvon sámi kulturdoaimmaide. Várdobáiki lea áidna sámi kulturásahus márkosámi guovllus, ja guovllus eai gávdno eará kulturvisttit. Várdobáiki lea loahpageahčen proseassas rievdaduvvot oasusearvin, juoga mii lea leamaš eaktun beassat álggahit sámi kulturvistti Várdobáiki prošekteremii. Dál lea čielggas álggahit vistti prošekteremiin.

Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet leat arenan sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteamis. Stuorit ja stuorit oassi sámi álbmogis fárrejit stuorit čoahkkebáikkiide ja gávpogiidda, ja Sámediggi vásiha ahte eambbogat dán joavkkus háliidit sámi

deavvadanbáikkiid gos maid leat kulturdoaimmat. Gávogat leat iešguđet láganat, ja sápmelaččain dáin gávpogiin leat iešguđet lágan dárbbut. Sámediggi áigu ovttasbarggus suohkaniiguin láchit sáji sámi deavvadanbáikkiide gávpogiin.

2016 dárbu guoská latnja- ja doaibmaplánema čielggadeapmái, oktiibuot 2 miljon ruvnno.

Saemien Sijte: 1 miljon ruvnno

Sámedikkis vurddiimet ahte Saemien Sijte huksen livččii álggahuvvon juo stáhtabušehtas mü ovddiduvvui čakčat 2014. Nu ii dáháhuvvan ja Sámedikkis leat vuordámušat ahte dát čielggášii jagi 2015 áigge ja ahte stáhtabušehtas 2016 addojuvvošii ruhta Saemien Sijte huksemii. Huksen lea máilmmi deatalaš Saemien Sijte áсахussii ja máttasámi giela ja kultuvrra ovddideapmái. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijti vai sáhtta hukset organisašuvnna dainna jurdagiin ahte ođđa visttis šaddet doaimmat. Dáinna áigu Sámediggi joatkit maiddái 2016:s ja dárbu lea oázžut 1 miljon ruvnno stuorát rámma Saemien Sijtei.

Sámi teáhterat: 5 miljon ruvnno

Sámedikki ulbmilin lea addit áсахuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuodaid ovddidit iežaset dáiddalašvuoda ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámegiela geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddái nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset ođđa teáhtervisti alcceseaset. Sámediggi lea maŋimuš jagiin lasihan juolludusa Beaivvážiiv jеavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuoda ráhkkanit lasihit doaimmaid dassážiiv go teáhtervisti gárvána. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđđehus dál vuoruha vistti huksema teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo 2015:s. Sámediggi oaidná ahte lea dárбу ain lasihit juolludusa Beaivvážiiv vai dat sáhttet váldit bargiid ja buoridit gelbbolašvuoda nu ahte sáhttet nannet doaimma maŋŋá go ođđa visti lea gárvvis. Ođđa sámi neavttáriid rekrutteren lea vuoruhuvvon doaimmaid gaskkas. 2016:s lea dárбу lasihit 5 miljovvna ruvnno sámi teáhteriidda.

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš: 1 miljon ruvnno

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš lea guhkkit áiggi badjel geahččalan oázžut sadjái doaibmaruhtadeami guovddáš ja regionála aktevrrain, muhto ii leat ožžon doarjaga earáin go Sámedikkis. Sámediggi lea 2015:s evttohan njuolga doarjaga 1140 000 ruvnno. Sámedikki ruđat okto eai leat doarvái dán filbmaguovddáša doaibmadárbbuide. Kulturdepartemeanta lea dáhtton ohcat eará regionála ruhtadeami fylkkagielddain, muhto fylkkagielddat fas leat bivdán ohcat nationála ruhtadeami. Nu guhká go fylkkagielddat ii ge Kulturdepartemeanta oainne vejolašvuoda veahkehit doaibmaruhtadeapmái, de lea Sámedikkis dárбу lasihit 1 miljovvna ruvnno rámmaruđa guovddáša doaimmaheapmái.

Sámi museat: 15 miljon ruvnno

Sámi museat leat deatalaš áсахusat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid arenat boahhte buolvvaid várás. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanovddasvástádus guđa konsoliderejuvvon sámi museas. Ii sáhte dadjat ahte sámi museat livčče beassan searvat dan ekonomalaš loktemii maid norgalaš museat leat ožžon maŋŋá museaodastusa. Dárбу lea vuoruhit sámi museaide stuorát rámmaid ja čielga vuordámušaid museaid ovddideami ektui ja museaid servodatovddasvástádusa goziheami ektui. Sámi museaide lea dárбу lasihit 15 miljovvna ruvdnosaš rámma.

Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta: 10 miljon ruvnno

Sámedikki ulbmilin lea sihkkarastit sámi museaide rámmaevvttuid viidáseappot ovddideami várás. Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta lea hui vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea deatalaš ja guovddáš strategiija sámi kultuvrra ja historjја ovddideamis. Prošeavtta rámmán lea meroštallojuvvon 17 miljon ruvnno ieš prosessii, ja 20 miljon ruvnno dávvirmagasiinnaid buorideapmái ja huksemii daid

dávviirid várás mat galget ruovttoluotta fievrividuvvot sámi servodahkii. Jagis 2016 lea dárbu 5 miljon ruvdnui prossesii ja 5 miljon ruvdnui magariinnaid huksemii ja buorideapmái, oktiibuot 10 miljon ruvnno.

Sámi valáštallan : 2 miljon ruvnno

Valáštallamis lea guovddáš sadi sámi servodagas. Deatalaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatalaš lea maidá ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuoda searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuoda ja oktiigulleašvuoda eará álgoálbmot nuoraiguin ja árttalaš álbmotjoavkkuiguin.

2016:s lea dárbu 2 miljon ruvdnosáš lasáhussii sámi valáštallama várás.

Mediat: 6 miljon ruvnno

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nationála dásis. Ferte fálljuvvot dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovlluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuorajTV mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegielat neahhta TV maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuorajTV pláne viiddidit fálaldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigegeuvdil ásahtit máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut mitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii ođđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámiin olggobealde guovdileamos guovlluid lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit ođđaáigasaš mediaid. Dárbbášuvvo ođđa sámi mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fálaldat sámi álbmoga várás, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá ođđaáigasaš mediagovvii.

Kulturdepartemeanta lea vuolidan 4 miljon ruvnno sámi aviissaide. Dát lea heaittiheapmi sámi mediain.

2016:s lea dárbu lasihit 4 miljon ruvnno sámi mediai.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2015 bušeahtas lea Sámediggi várren 105 693 000 ru sámi kultuvrii. Oktiibuot dárbbáša Sámediggi 62 miljon ruvnno eanet dán fágasuorgái

Girjerájus

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusaid oktavuodas lea ahte olles sámi álbmot oažžu buori bibliotekafálaldaga.

Bibliotekkat leat deatalaš arenat demokratiija, kultuvrra ja máhtu gaskkusteapmái. Ollu báikkiin doaibmá bibliotekka dego dat livččii kulturguovddáš ja deaivvadanbáiki. Bibliotekkat ja sámi girjebusset leat sámi giela, kultuvrra ja historijá deatalaš gáldut.

Luoikkaheapmi ja bibliotekain fitnan sámi guovlluin lea geahppánan. Árrjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekkaiguin ja girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotekka buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda birra vai luoikkaheapmi lassánivččii.

Álbmot- ja fylkkabibliotehkat leat sávvan ahte Sámedikki bibliotehkas galggašii leat stuorát rolla go guoská diehtjuohkimii sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotehkadoaimma ovddideami birra.

Sámedikki girjerájus 1 miljon ruvno

Ovdeš Sámi sierrabibliotehka biddjojuvvui Sámedikki vuollásažžan 2000:s. Sámedikki bibliotehka galgá nannet ja ovddidit bibliotehkafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotehka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotehkabálvalusa gelbbolašvuodaguovddáš, ja galgá doaibmat hálddašانبibliotehkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás. Bibliotehkii eai leat biddjojuvnon eanet resurssat vaikko das leat ollu ođđa barggut, nugo earret eará ođđa hálddašandoaimmat. Sámedikki bibliotehka dárbbasa eanet bibliotehkafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin ja ovddidemiin bibliotehkain ja nationála ángiruššamiid oktavuodas bibliotehkasuorggi siskkobalbe. Dása dárbbášuvvo 1 miljon ruvno lasi.

Lullisámi gelbbolašvuodagirjerájus: 2 miljon ruvno

Sámediggi áigu ásahit lullisámi gelbbolašvuodagirjerádjosa Sijti Jarnge:ii Aarbortes, gč. lullisámi girjerájusplána mas lea bušeahhtadárbu 2 miljon ruvno.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2015 bušeahas lea Sámediggi várren 9 447 000 miljon ru sámi bibliotehkabálvalusaide. 2016:s dárbbasa Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Mánáidgárddit

Sámedikki ulbmilin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte.

Mánáidgárdesuorggi deatalaš sisdoallu lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis. Sámi mánáidgárdefálaldagas galgá sámi kultuvra leat guovddážiš, ja heivehuvvot buot mánáide. Nana girjái vuohka sámi servodagas dagaha ahte iešgudege mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárddis. Seammás fertejit mánát oahppat árvvus atnit sámevuoda, ja oazžut oktasašvuoda dovddu olles sámi mánggabealatvuhtii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Giellalávgunmánáidgárddit: 1,5 miljon ruvno

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii váikkuha dan ahte boahhteáiggis leat eanet sámi giellageavaheaddjit. Sámegielat leat sorjaváččat das ahte mánát ohppet giela ruovttus ja mánáidgárddiin ja skuvllas. Danne áigu ge Sámediggi árijalaččat bargat dan ala ahte nannet ja láhčit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohka.

Okta vuohki movt oazžut eambbogiid hállat sámegiela, lea giellalávgunmánáidgárddiid bokte. Jos dán galgá leat vejolaš álggahit, de fertejit mánáidgárddit oazžut eanet prošeaktaruđaid. Sámediggi lea juolludan ruđaid Runggugierraga mánáidgárdái Loabágis mii lea šaddan giellalávgunmánáidgárdin mas leat leamaš buorit bohtosat. Sávvat beassat joatkit dáinna maiddái eará mánáidgárddiide, erenoamážit julev- ja máttasámi guovlluin.

Giellačeahppi-ortnet mánáidgárddiide: 1 miljon ruvno

Vásihusat čájehit ahte eanet sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke sámi- ja dárogiella beaivválaš giellan, ja giellaoahppama mihtut rievddadit guovllus guvlui. Danin lea mánáidgárddiin dárbu ovddidanmodellii mii lea heivehuvvon ovttaskas olbmo gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalus lea oazžut oktasaš vuodu bargiide geat doaimmahit giellaoahpahusa. Jus váldá atnui giellalávgunmodeallaid, de sáhtá dat mielddisbuktit buori ovdáneami ja máhttoovddideami giellaoahppamis.

Sámediggi áigu erenoamážit bálkestet čalmmiid julev- ja lullisámegielaiide. Metoda giellaoahpahusas sáhtá leat ahte mánáidgárddit váldet atnui resursaolbmuid geat sáhttet doaibmat

giellamovttiideaddjin. Dát mielddisbukta ahte ovtta dahje eanet olbmui lea ovddasvástádus erenoamážit bargat dan nala ahte giella geavahuvvo, nannejuvvo ja ovddiduvvo mánáidgárddiin.

Našunála áŋgiruššama čuovvoleapmi mánáidgárdesuorggis: 1 miljon ruvnno

Dál dáhpuhuvvá ollu mánáidgárdesuorggis našunála dásis. Mánáidgárdeláhka galgá ođastuvvot ja Mánáidgárddiid rámmafálaldat leat rievdaduvvome. Leat stuorit našunála prošeavttat jođus. Nu go GLØD, “Kvalitehta mánáidgárddiin”, čuovvolanjoavku ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus, ovttdássásašvuohta mánáidgárddiin ja “Manifest mot mobbing”. Mánaga prošeavtta bistet njeallje jagi, 2013-2017. Buot dain lea Sámedikkis ovddasteapmi. Viidáset leat biddjon johtui doaibmabijjut sámegiela doaibmafálaldat. Jus Sámediggi galgá čuovvut ovdáneami našunála dásis ja seammás nagodit čuollat sámi profiila beali ja ovddidit mánáidgárddiid mat báikkálaččat fállet sámegielfálaldaga, de lea dárbu buoridit resursadili dán fágasuorggis Sámedikkis.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 6 955 000 ruvnno mánáidgárddiide. 2016:s lea Sámedikkis dárbu 3,5 miljon ruvnno lasáhusa dán fágasuorgái.

Vuodđooahpamus

Sámi oahppis galgá leat kvalitatiiva dáfus buorre oahpamusfálaldat. Dat mearkaša dan ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá láhčit dili nu ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpahusa sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Dasto lea deatalaš ahte nationála oahpamus- ja oahppopolitiikka leat dakkár mihttemearit ja strategijat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Sámi oahpponeavvuid váilon lea skuvlapolitiikkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu áŋgiruššat oahpporesurssaid ráhkadeamiin.

Oahpponeavvut: 50 miljon ruvnno

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Mii juolludit doarjaga buvttadit ođđa oahpponeavvuid, ja heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasisprentemii oahpponeavvuin mat juo gávdnojit. Mis váilot oahpponeavvut mat leat dálá oahppoplánaid mielde.

Mii leat ollu bázahallan, dan geažil go ollu jagiid leat váilon ruđat dárbbuide. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat mis leat dál ii nagot Sámediggi fuolahit ollislaš oahpporesurssaid buot fágain, ja oahpporesurssaid ohppiide geaidda lea sierra láhččojuvvon oahpamus ja mánáidgárddis.

Oahpporesursadilli lea vearrámus julev- ja máttasámi oahpporesurssaid ektui. Oahpporesurssat fágaide mat eai leat guovddášfágat váilot oalát. Joatkkaskuvllaide measta eai oppa gávdnoge sámi oahpporesurssat.

Digitála oahpporesurssat šaddet dađistaga deataleapport skuvllaide. Digitála sámi oahpporesurssat leat dávjá eanet miellagiddevaččat ja movttiidahttet eanet oahppama go deaddiluvvon ávdnasat. Dasa lassin oahpahuvo sámegiela dávjá gáiddusoahpahusa bokte. Dalle duođai dárbbášuvvojit buorit digitála oahpporesurssat. Eai dáikko ge leat čuvvon sámi oahpporesurssat dárbbuid. Sámedikki hástalus lea dat go daid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea ge fas álkít ja hálbbit ođasmahttit go lea dárbu.

Oahpporesurssaid ráhkadeami lea dárbu nannet, sihke mánáidgárddiid ja vuodđoskuvllaide várás. Ođđa oahppoplánaid ja digitála oahpporesurssaid vuoruheami geažil, ja go muđui ge leat bázahallan, lea dárbu 50 miljon ruvnno lasi.

Oahppoplánabargu: 2 miljon ruvnno

Sámedikkis lea oahpamuslága mielde ovddasvástádus oahppoplánaid ráhkadeames fágaide sámegiella, ja dasto sámi sisdoalus eará oahppoplánain. Juolludemii mat bohtet departemeanttas bohtá ovdan ahte sin fievrrideami galget eará geavahuvvot oahppoplánabargui. Dattetge lea nu divrras

ođasmahttit oahppoplánaid, erenoamážit daid plánaid main Sámedikkis lea váldoovddasvástádus, ahte ferte bidjat liigeruđaid dán bargui.

Sámegeiloahpahas vuodđoskuvllas: 1 miljon ruvnno

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa geiela doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja ahte leat ollu hástalusat sámegeiloahpahusa oktavuodas. Dán duodaštit raporttat “Sámi logut muitalit”.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttain gessojuvvo ovdan, lea dat go oahpahasas geavahuvvo boasttu oahpahasuálggahit. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vanhemat leat garrasit moaitán mále mii geavahuvvo sámegeiela oahpahasas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duodaštuvvon raporttas “Sámegeiela oahpahas nubbingiellan”, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvvoštallamis. Aŋkke ii leat nubbingiela oahpahasuálggahit rievdan Máhttoloktema - sámi atnui váldima dihte 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddá ahte dat mále mii geavahuvvo sámegeiella nubbingiellan oahpahasas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mállen.

Sámedikkis lea dárbu eanet ruđaide nana oahpahasuálggahit ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Lohkanguovddáš: 6 miljon ruvnno

Lohkanguovddáš lea našunála resursaguovddáš mii lea oahpahasvuogádaheivehuvvon, mánáidgárdedásis alit oahpu dássái. Guovddášis lea ovddasvástádus davvi-, julev- ja lullisámi geielaide, ja lea danin stuora fágalaš suorgi maid galgá gokčat. Bistevaš doaibma oahpponeavvoportálas Ovttas-Aktan-Aktesne lea maid dokta guovddáša doaimmain.

Norggas leat logi našunála guovddáša, main iešguđet ángiruššansuorggis lea váldorolla ovddidit oahpahasuálggahit. Lohkanguovddáš ii leat oktage dán logi guovddášis. Lea dehálaš ahte Lohkanguovddáš oažžu seamma rámmaeavttuid go našunála guovddášiiin lea iežaset rollas. Sámediggi oaidná dárbbu Lohkanguovddáša ruhtadeapmi loktejuvvo seamma dássái mas dat eará guovddášat leat.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 26 825 000 ruvnno vuodđooahpahasuálggahit. 2016:s lea Sámedikkis dárbu 59 miljon ruvnno lasáhussii dán fágasuorggis.

Alit oahppu ja dutkan

Máhttu lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sámit go lea álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis lea dárbu ovddidit máhtto- ja dutkanpolitihka áiggis ovddasgavlui. Sámediggi áigu 2015:s ovddidit diedáhusa alit oahpu ja dutkama birra. Diedáhus soaitá buvttihit stuorát bušehtadárbbu 2016:s.

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren: 3 miljon ruvnno

Sámi servodagas lassána dárbu oažžut sámegeielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas. Erenoamážit guoská dát daid gielddaide mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Maiddá eará gielddain lea stuorra dárbu oažžut sámegeielagiid sihke mánáidgárdiide, skuvllaide ja dearvvašvuodaásahusaide. Dasa lassin dárbašit allaskuvllat ja universitehtat eambbogiid geat váldet alit oahpu sámegeielas. Árjjalaš ozadeaddji bargui dárbašuvvojit eanet resurssat nugo hálddahuskapasitehta álggahit, ovddidit ja čuovvolit ovttasbargodoaibmabijuid sámi guovlluin mat sáhttet váikkuhit dan ahte gielddat oččošedje eanet bargiid geain lea sámi alit oahppu, sierra ámmáhiidda maid sámi servodat dárbaša.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 3 750 000 ruvnnu alit ohppui ja dutkamii. 2016:s lea Sámedikkis dárbu lassu 3 miljovna ruvdnu dán fágasuorgái.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámediggi vásiha ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuodát čalmmustahttojuvvojit eanet fágasuorggis dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka. Sámedikki bajimus mihttomearri lea dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi geavaheddjiide seamma láhkai go dáža álbmogii.

Sámediggi oaidná ahte ovttasdoaimmanodastus lea hástalus sámi buhcciide go guoská sámi gillii ja kultuvrii. Dán proseassas lea min oktavuoha guovddáš eiseválddiiguin deatalaš, ja mii fertet várret resurssaid dása.

Ráđđehus lea maid dieđihan ahte áigot viidát guorahallat mánáidsuodjalussuorggi organiseremis ja daid lágaid mat gusket dasa. Dát buktá hástalusaid Sámediggái. Min mihttomearri lea doaimmat sámi mánáid jietnaguoddiin norgga eiseválddiid ektui, ja mii oaidnit dárbbu váldit mielde álgoálbmotvuoigatvuodaid láhkaásahusaide ja doaimbadijohábmemiidda mánáidsuodjalussuorggis.

Sámi servodahkii leat maid hástalusat bioteknologalaš ovddideamis. Sámi genaávdnasiid hálldašepmi ja eaiggáduššan buktá midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuođa dáfus. Sámediggi oaidná dárbbu leat mielde ráđđehusa barggus ođđa strategijain bioteknologalaš ovddideamis. Das lea duodaid sáhka strategija hábmemis.

Ráđđehusa bargu gárrensurggiin gáibida hálldahuslaš resurssaid Sámedikki bealis. Sámi geavaheddjiid dárbbuid ja vuoigatvuodaid fuolaheapmi lea deatalaš Sámediggái, ja danne mii fertet searvat aktiivvalaččat dán prosessii.

Sámediggi dárbbasa 2016:s eanet hálldahuslaš resurssaid ovttasdoaimmanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvleapmái.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 3 996 000 ruvnnu dearvvašvuhtii ja sosiálii. 2016:s dárbbášuvvo 1,5 miljon ru lassáncapmi dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá dan ala ahte areálaid ja resurssaid guoddilis ávkkástallama, seailuheami ja hálldašepmi vuodul sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmama ja servodateallima.

Plána- ja huksenlága čuovvleapmi: 3 miljon ruvnnu

Sámedikki barggus areálaáššiiiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit galget fuolahuvvot go mearrádušat areálageavaheami oktavuodas dahkkojuvvojit. Vurdojuvvo ahte Sámediggi searvá aktiivvalaččat regionála ja gielddalaš plánaproseassaide, ja dan mii leat dieđihan ahte mii áigut dahkat. Ođđa gáibádušaid geažil plána- ja huksenlágas mii vuordit mealgat lassáneami dán bargosuorgái.

Eará areálaáššit: 7 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná eanet ja eanet sisabahkkemiid sámi guovlluid areálaid geavaheapmái, earret eará energiijahuksema, suodjaleami ja resursaávkkestallama bokte. Sámediggi lea dasto leamaš posiitiiva dasa ahte searvat eanet aktiivvalaččat eurohpalaš eanadatkonvenšuvnna čuovvleapmái. Sámediggi lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte geatnegahttojuvvon čuovvolit suodjalanproseassaid ja stuorra huksenáššiid.

Dan barggu čuovvleapmi ahte sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide: 3 miljon ruvnnu

Sámediggi dárbbáša resurssaid čuovvolit dan barggu ahte sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide. Prinsihppa ahte dohkkehit historjjálaš vuoigatvuoda ja oassálastima guolástushálddašeapmái, galgá čuovvuluvvot sihke našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvleapmi: 2 miljon ruvnnu

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssa fylkkas máttás guvlui lea oassi Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvleamis. Sámi vuoigatvuodaeaggádiin, báikegottiin ja ásašusain fertejit leat návccat ráhkkanahhtit ja čuovvolit dán proseassa.

Finnmárkkukommišuvdna

Finnmárkkukommišuvdnii fertejit sihkkarastojuvvot ruđat čadahit dan mandáhta maid kommišuvdna lea addán almmá dárbbášmeahtun maŋŋoneami haga. Juolludus Finnmárkkukommišuvdnii ferte sierra várrejuvvo stáhtabušehtas.

Juridihkalaš veahkki sámi vuoigatvuodaeaggádiidda.

Sámi guovlluid areálegeavaheamis lea deatalaš ahte sámi eana- ja resursavuoigatvuodát fuolahuvvojit. Ferte láhčit dasa ahte dat sámi vuoigatvuodaeaggádat ožžot juridihkalaš veahki, geat vásihit ahte sin vuoigatvuodát eai válđojuvvo vuhtii eana- ja resursageavaheami ja -hálddašeami oktavuodas.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 2 450 000 ruvnnu areálii ja birrasii. 2016:s dárbbášuvvo 15 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Kulturmitosuodjalus

Sámediggi áigu duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieđuid vássánaiggis boahteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit. Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrašiid, oktan daid iešvuodain ja variašuvnnain, lea deatalaš oassi min kulturárbbis ja identitehtas ja oassi sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Kulturmitobarggus lea Sámediggi gulaskuddanásašus plánaáššiin ja stuorát huksemiin. Dan oktavuodas registrerejuvvojit hui ollu sámi kulturmuittut. Danne lea Sámedikki bargu kulturmitosuodjalemiin deatalaš vuodđun dasa ahte čalmmustahttit sámi historjjá ja gos sápmelaččat leat leamaš.

Sámediggi áigu 2015:s bargagoahtit dieđáhusain kulturmitosuodjaleami birra. Mii oaidnit ahte dárbbášuvvojit máŋga prinsihpalaš čielggadeami das mii guoská sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dieđáhus sáhtta mielddisbuktit stuorát bušehtadárbbu 2016 várás.

Sámi kulturmitohálddašeapmi: 2,5 miljon ruvnnu

Sámi kulturmitosuodjalusas, dás maiddá sámi vistesuodjalusas, lea maŋimus jagiid lassánan áššehivvodat eanet ja eanet. Dat dáhpáhuvvá seammás go resurssat geavadis eai leat lassánan 1999 rájes. Dat lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturmitosuorggis.

Dálá dilis lea kulturmitojuhkosis oktavuodas 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš regiovdnamuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat máŋga eará báikkálaš, regionála ja stáhtalaš oassálastit mat háliidit Sámedikki searvat iešguđet proševttaide. Stuorámuš deaddu lea vistesuodjalusas mas 1 virgi galgá gokčat sámi vistesuodjalusa dárbbu olles Norggas. Dat ii govčča dálá dárbbu. Viidáseappot lea várra nu ahte dálá sámi vistiid registrerenprošeakta boahteáiggis mielddisbukta eanet deattu go guoská sámi vistiid ovdeštemiide, ja nu maiddá eanet dárbbu fágalaš bagadeapmái ja detáljaregistreremi. Dárbbášuvvojit maid eanet

resurssat sámi kulturmuittuid láchimii, dikšumii ja sihkkarastimii. Ovdamearkka dihtii lea fylkkagiielddain seamma guovllus dál juo mealgat stuorát resurssat dákkár kulturmuittobargui.

Sámediggi oaivvilda ahte eanet olmmošlaš resurssat sámi kulturmuittosuodjalusas bohtet buorrin sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaibmabidjoeaigáidii. Jus Sámedikkis lea vejolaš leat ovddabealde plánaproseassain, de lea álkit eastadit vejolaš riidduid. Sámi álbmogis galgá maid leat duohta vuoigatvuohta hálddašit ja dulkot iežas historjjá. Sámi kulturmuittosuodjalus váikkuha das buori láchkai.

Ohcanvuđot doarjagat kulturmuittosuodjalussii: 1 miljon ruvnnu

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta man ulbmil lei registreret automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon visttiid. Prošeakta lea oassi Riikkaantikvára máhttoloktemis ja vuolgá das go riikkarevišuvdna lea moaitán váilevaš visogova dán kulturmuittosuorggis.

Lea stuorra vejolašvuohta dasa ahte prošeakta dagaha eanet beroštumi sámi visttiid ovdešteapmái ja eanet deattu váikkuhangaskaoapmeortnegii mas leat doarjagat sámi kulturmuittosuodjaleapmái. Danne berre váikkuhangaskaoapmeortnet viiddiduvvot dađistaga, vuos miljon ruvnnuin 2016:s gokčan dihtii čuovvoleami ja eará heahtedárbbuid sámi kulturmuittuid registrerema oktavuodas maid báikkálaš fámut buoremusat sáhttet áimmahuššat. Juoga maid mii eaneda máhtu ja beroštumi báikkálaččat sámi historjái ja vuđđui áimmahuššat sámi kulturmuittuid ja historjjá.

Kulturmuittuid ja sámi visttiid hálddašeapmi: 500 000 ruvnnu

Sámediggi háliida álggahit prošeavtta geahčadan dihtii vejolašvuođaid nannet báikkálaš ja regionála ovddasvástádusa sámi kulturmuittuid ja ráfáiduhthuvvon ja suodjalanveara sámi visttiid hálddašeamis.

Sámediggi juohká jahkásaččat 4,4 miljon ruvnnu sámi kulturmuittuid, das maiddái sámi visttiid, registreremii, dikšumii ja bajásdoallamii (su. 2,4 miljovna poastta 50 bokte ja su. 2 miljovna poastta 72 bokte). Bargui gullá buot dan rájes ahte ráhkadit vuoruhánplánaid kulturmuittuid válljemii, dan rádjai ahte ohcamiid meannudit, rádđeaddimii ja bagademiide barggu vuolde ja čadahuvvon barggu bearráigeahččat.

Osiid dán barggus sáhttet várra báikkálaš museat čadahit. Dat nannešii báikkálaš árjja, oanidivččii ohcci ja áššemeannudeaddji gaskka ja guhkut áiggi vuollái loktešii báikkálaš gelbbolašvuođa, ja nu nannešii báikkálaš museaid.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 3 150 000 ruvnnu kulturmuittosuodjalussii. 2016:s dárbbášuvvo 4 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Ealáhuspolitihkas deattuha Sámediggi báikkálaš servodagaid ovddideami, ođđahutkama, doaibmajuid mat loktejit gelbbolašvuođa ja ealáhushutkama. Vuodđoealáhuseain galgá rámmaeavttuid buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, gávpejurdat ja ealáhusealáhuseain galget aktiivvalaččat duddjot sámi ealáhuseallima gilvovhallannávccaid. Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte háhkat lagat ovttasbarggu gielddaiguin, FoU-ásahusaid ja eanet váikkuhusa guovddáš ealáhuspolitihkkii riikkas.

Ain leat ollu hástalusat sámi servodagas negatiiva veahkadatovdáneami, rievdan ássanmálle, rievdan ealáhusstruktuvrra ja uhccán vuodđudemiid geažil.

Sámediggi áigu 2016:s deattuhtit čuovvovaš surggiid nannen dihtii sámi ealáhuseallima vuodđun dasa ahte olbmui galgá leat bargu ja ahte sii galget loaktit sámi guovlluin:

Vuodđoealáhusat: 6 miljon ruvnnu

Ráđđehus ja eanadoalu ja boazodoalu šiehtadallit leat soahpan čuohppat sirdimii Sámediggái 2015 rájes – oktiibuot 6 miljon ruvnnu.

Eanadollui boahtá 2 miljon ruvnnu uhcit, maid Sámediggi lea geavahan dábaláš investeremiidda eanadoalus ja eanadoalloprošeavttaide. 2013:s geavahii Sámediggi olles 11 miljovna doaibmavestiveremiidda ja ovddidanprošeavttaide. Ovddit jagiid lea Sámediggi juolludan sullii 4-5 miljon ruvnnu dakkár áigumušaide.

Dasa lassin lea čuhppojuvvon 2 miljon ruvnnu maid Sámediggi lea ožžon juolluduvvot árktalaš eanadoalu ángiruššama čuovvoleapmái. Sámediggi lea ožžon dáid ruđaid jagiin 2012, 2013 ja 2014. Árktalaš eanadoallu lea ángiruššan maid olles riikkaoassi doarju, sihke eanadoalloealáhus, golmma davimus fylkkaid eanadoalloossodagat ja boandaorganisašuvnnat. Dát ángiruššan ii sáhte jotkojuvvot. Ollu dain prošeavttain maid árktalaš eanadoalu juolludanjoavku lea juohkán ruđaid, eai oaččo makkárga viidásat čuovvoleami dahje viidásat ruhtadeami dán čuohppama geažil.

2 miljon ruvnnu boazodoallošiehtadusas leat geavahuvvon lasseealáhusaide boazodoalus. Dát ruđat leat eanaš geavahuvvon duojáriidda geat barget lotnolasat boazodoaluin. Duodjeealáhusas leat badjel 70 % nissonat ja dát geahpádus čuohcá nissonolbmuid bargosajjide duojs.

6 miljon ruvdnoš geahpádus dagaha ahte Sámediggi ferte geahpedit iežas bušehta ealáhusáigumušaide 37 miljon ruvnnus 2014:s 31 miljon ruvdnui 2015:s. Juolludusa geahpádusas leat maid váikkuhusat Sámedikki eará ealáhusovddidanbargui.

Guorahallamat maid Sámediggi čadaha juohke jagi, čájehit ahte ealáhuseallin sámi guovlluin lea heajut dilis go eará guovlluin riikkas. Álggahemiid lohku lea uhcci, gánnáhahttivuohta lea uhcci ja guovlluid mihtilmasvuohta lea ahte nuorat fárrerit stuorat guovddážiidda. Dát ovdáneapmi nannejuvvo vel eanet go juolludeamit eanadollui ja boazodollui geahpeduvvojit nu ollu go dan maid Ráđđehus evttoha 2015 várás.

Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte sihkkarastit vuodđoealáhusaid rámmaeavttuid, ja dan lágai váikkuhit ealli sámi birrasiid ja ealli giliid. Buorre guovlopolitihkka lea maid buorre guovlopolitihkka sámi guovlluin. Eanadoalloeiseválddit fertjit čadáhut máŋga doaibmabiju maid ulbmil lea erenoamážit nannet vuodđoealáhusaid vejolašvuodaid sámi guovlluin. Eanadoallu ja boazodoallu mearkkašit ollu dasa ahte bisuhit ja ovddidit sámi kultuvrra. Eanadoalus ja boazodoalus lea stuorra mearkkašupmi vuodđun bargolašvuhtii, árvoháhkami, fuodđar- ja biebmobuvttadeapmái ja vuodđun ássami sámi guovlluin. Dat leat maid deatalaččat dasa ahte gaskkustit sámi giela ja kulturárbevieruid. Sámediggái lea deatalaš ahte vuodđoealáhusain leat buorit rámmaeavttut dan doaibmamii ja ovdáneapmái. Jagi 2016 bušehtadárbu lea 6 000 000 ruvnnu.

Boazodoallu: 2 miljon ruvnnu

Rievdadusat boazodoallogas leat hástalan Sámedikki váldit badjelasat čielgasat rolla barggus boazodoalloássiiguin. Eaktun dasa ahte buorebut fuolahit boazodoalu vuodđosa ealáhussan ja kultuvran lea ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja ovtasbargá stuorra ássiin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosápmelaččaid riikkaserviin, ja váikkuhit dasa ahte dat sáhttet nannejuvvot organisašuvdnan 2) nannet Sámedikki návccaid ja gelbbolašvuoda boazodoalloássiin ja 3) nannet oktavuoda ja gulahallama Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain deatalaš eaktudeaddjin boazodoalopolitihkas. Sámediggi áigu nannet ángiruššama boazodoaluin sihke fágasuorggis ealáhus ja fágasuorggis areála.

Kulturealáhusat: 3,5 miljon ruvnnu

Sámediggi álggahii 2012:s sierra prošeavtta sámi kulturealáhusaid várás. 2013:s virgáduvvui prošeaktajodiheddji ja sierra doaibmaplána kulturealáhusaid várás ráhkaduvvui ja dohkkehuvvui. Sámediggi lea 2014:s dahkan rámmašiehtadusa viidásat ovddideami várás sámi kulturealáhusaid mat deattuhit kreatiiva proseassaid, bagadeami, fierpmáduhuksema, fitnodatovddidanprográmmaid, riikkaidgaskasaš áŋgiruššama jna. Rámmaeavttut leat fámus 2014 rájes 2016 rádjai. 2016 várás dárbbasuvvo 1 miljon ruvnnu sierra prošeavtta viidásat fievrrideapmái, 1,5 miljon ruvnnu doaibmaplána čuovvleapmái ja 1 miljon ruvnnu váikkuhangaskaoapmin nationála ja riikkaidgaskasaš áŋgiruššamii. Oktiibuot 3,5 miljon ruvnnu.

Ealáhushutkan ja innovašuvnnat: 2 miljon ruvnnu

Sámediggi áigu eanet áŋgiruššat ovttasbargoprošeavttaiguin, gealboloktemiin ja doaibmabijuiguin mat eanedit álggahemiid. Mii áigut árjjalačča ohcalit ja álggahit ovttasbarggu FoU-birrasiguin mat sáhttet leat mielde eanedeamen innovašuvnnaid sámi guovlluin. Innovašuvnnat dárbbasuvvojit sihke makrodásis, nappo olles sámi guovllus, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihtii duojis, vásáhusain ja biepmus. Oppalaččat dárbbasuvvo ealáhushutkan ovddidan dihtii eanet odđáálggahemiid sámi guovlluin. 2015 bušehtadárbu lea 2 miljon ruvnnu.

Árjjalaš čuovvleapmi háhkat geasuheaddji báikegottiid: 2 miljon ruvnnu

Sámedikki váikkuhangaskaoapmegeavaheapmi lea buori muddui gitta jearus ja nu dat lea deatalaš ollu fitnodagaide ja álggaheddjiide. Sámediggi oaidná dárbbu aktiivvalaččat stivret váikkuhangaskaoapmegeavaheami dáhttojuvvo ealáhuspolitihka vuodul. Danne áigu Sámediggi eanet deattuhit ovttasbarggu nannema välljejuvvo gielddaiguin mat ovttas Sámedikkiin áŋgiruššet eanebuš dainna ahte nannet báikegottiid geasuheaddji ássanbáikin ja bargosadjin. 2016 bušehtadárbu lea 2 miljon ruvnnu oktasaš áŋgiruššamii ovttas välljejuvvo gielddaiguin háhkat geasuheaddji báikegottiid.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 31 531 000 ruvnnu ealáhusaide. 2016:s dárbbasuvvo 15,5 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte álgoálbmogat galget mearridit iežaset ovdáneami ja ahte dain galgá leat vejolašvuohta áimmahuššat iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Sámedikkis leat bargamušat maid mii háliidit čadahit riikkaidgaskasaš arenas, seammás go leat vuordamušat Sámedikki oassálastimii ja áŋgiruššamii. Dát guoská sihke dan riikkaidgaskasaš bargui mii guoská álgoálbmogiidda iešguđet arenain, nu go ON:s, EU:s, Árktalaš rádis ja Barentsovttasbarggu. Ráđđehusa áŋgiruššan davviguovlluin gáibida eanet doaimmaid ja čuovvleami Sámedikki bealis. Viidáseappot háliida Sámediggi leat mielde váikkuheamen riikkaidgaskasaš arenas.

Sámediggi lea geavahan ollu resurssaid álgoálbmogiid máilmmikonferánssa ráhkkaneapmái čakčamánu 2014, erenoamážit dakko bokte ahte lágidity álgoálbmogiid ráhkkaneaddji konferánssa Álttás 2013:s. Deatalaš lea čadahit buori evaluerema ja čuovvleami ja leat mielde sihkkarastimin ahte WCIP2014 loahppadokumeantta mearrádusat čuovvoluvvojit.

Sámediggi lea maid árjjalaččat mielde dakkár riikkaidgaskasaš arenain go ON álgoálbmogiid áššedovdimekanismmas, mii ásahuvvui dan olis go ON álgoálbmotvuoigatvuodaid julggaštus mearriduvvui 2007. Viidáseappot oassálastá Sámediggi eará forain nu go ON álgoálbmotáššiid bistevas foras ja olmmošvuoigatvuodasešuvnnain, Barents álgoálbmotkongreassas ja konferánssas ja eará guoskevaš riikkaidgaskasaš čoahkkanemiin main álgoálbmotáššit ja olmmošvuoigatvuodat digaštallojuvvojit. Sámediggi rávvejuvvo joatkit dán áŋgiruššama ja searvat digaštallamiidda álgoálbmotjulggaštusa birra dakkár arenain.

Bušehttarámma ferte lasihuvvot vai Sámedikkis lea doaibmanvejolašvuohta nu ahte ieš sáhtta vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi sáhtta čadáhít daid bargamušaid mat čuvvot dain konvenšuvnnain maid Norgga eiseválddit leat vuolláicállán álgoálbmogiid oassálastima oktavuodas dain proseassain mat gusket sidjiide.

Sámedikkis leat ráddjejuvnon ruđat iežas bušehtas riikkaidgaskasaš suorgái. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas ruhtadit Barentsovttasbarggu vuollásaš álgoálbmotkantuvrra Ruoššas.

Sámedikkis lea dál 1 miljon ruvdnosaš rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta duodai fievrída ruđaid 50-poastta bokte amas leat dárbu rámmašiehtadussii. Dát juolludeapmi ferte maid lasihuvvot eanet riikkaidgaskasaš áŋgiruššama geažil Sámedikki bealis.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahuslávdegoddi) ja CERD buktá rávvagiid das mo Norga buoremusat sáhtta dan čuovvolit vealahuslága ektui. Sámedikkis lea deatalaš rolla riikkaidgaskasaš barggus eastadit álgoálbmogiid ja minoritehtaid vealaheami. Mii ráhkadit iežamet raporttaid das mo iešguđet doaibmabijut čuovvoluvvojit sápmelaččaid ektui. Dát proseassat leat resursagáibideadjit. Dárbu lea buoridit bargovugiid ja proseassaid mat čatnasit ruovttoluottadieđihemiide ja reporteremiid gaskal Sámedikki ja ráđdehusa Mánáid-, ja dáseárvo- ja searvalahttindepertemeantta (MDD) bokte. Dárbbášuvvojit liige resurssat dasa ahte optimaliseret dán barggu ja searvvahit nu stuorra osiid sámi servodagas go vejolaš.

Davveguovlopolitihkka

Dárbbášuvvo ollu eanet máhttu ja čalmmustahttin davveguovloáŋgiruššama sosiála ja dearvvašvuođa váikkuhusaid birra. Ovdamearkka dihtii gáibida davveguovvluid árbevirolaš ealáhusaid vuoigatvuodaid ja birgenvuođu áimmahuššan eanet dutkanvuđot máhtu minerálaroggamiid váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte čalmmustahttojuvvojit erenoamážit dakkár sámi ealáhusat go boazodoallu, eanadoallu, guolásteapmi ja meahcásteapmi. Dan oktavuodas ferte kártegoahtit ja dutkat eanet mo hálldašanorgánat fuolahit daid álgoálbmotvuoigatvuodaid mat bohtet ovdan nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja julggaštusain, ja gelbbolašvuohta ferte loktejuvnot dan ektui mo hálldašeapmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuodaid.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 2 509 000 ruvnnu sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2016:s dárbbášuvvo 3 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Regionála ovttasbargu

Sámediggi lea fuolastuvvan go ráđdehus lea geahpedan regionálaovddidandoarjaga fylkkagielddaide. Boađusin lea ahte šaddet uhcit Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargoprošeavttat.

Ávvudeapmi Troandimis 2017

Sámediggi háliida álggahit barggu dánna visotsámi jagi 2017 100-jagiávvudeami čalmmustemiin, čalmmusteapmi mii fátmasta buot sámi guovlluid ja iešguđet sámi ášahusaid. Ovttasbargoprošeakta lea álggahuvvon gaskal earret eará Sámedikki ja Troandima suohkana jagi 2017 100-jagiávvudeami.

2016:s lea dárbu várret 1,5 miljon ruvnnu dán bargui.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámedikki dievasčoahkkima mearrádus jagi 2016 bušehtadárbbuid ektui lea vuodđun gulahallamii ráđđehusa ja sámediggeráđi gaskka Sámedikki ekonomalaš ovdáneami ektui erenoamážit ja sámi servodaga ovddidandárbbuid ektui oppalaččat.

Mearkkašumit

Lávdegotti, Norgga Sámiid Ríikasearvvi (NSR) lahtut Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera, Heika Muotka ja Beaska Niillas, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb) lahtut Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Arja lahttu Laila Susanne Vars, Nordkalottfolket lahttu Toril Bakken Kåven, Olgesbellodaga lahttu Ellen Kristine Saba, Áarjel-Saemiej Giel lahttu Jovna Z. Dunfjell ja Ovddádusbellodaga lahttu Geir Are Winther ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Lávdegoddi addá Sámediggeráđđái fápmudusa áigádit lohkoávdnasiid referánssaid mat čuvvot Sámedikki bušehtamearrádusa áššis 44/14 Sámedikki 2015 bušehtta.

Evttohus

Norgga Sámiid Ríikasearvvi (NSR) evttohus:

Evttohus 1

Bibliotehka čoahkkáigeasus ferte jahkeloguid divvut 2015:s 2016:ii.

Evttohus teavstta sirdimis:

Čujuhit váldotekstii: **Kultuvra.**

Teakstaoassi 2, Vardobáiki sámi guovddáža vuolde: 2 miljon ru, mii álgá ná: «Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet ...» sirdojuvvo ja biddjojuvvo teakstaoassin 2 bajilčállaga vuolde: Kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat: 11 miljon ru.

Dát teakstaoassi biddjojuvvo ovddabeallái cealkaga: Dárbu lea lasihit 11 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide.

Evttohus teavstta rievdeamis:

Teakstaoassi: **Dearvašvuohta ja sosiála**, goalmát teakstaoassi, goalmát cealkka evttohuvo leat ná:

Sámedikki mihttomearrin lea doaibmat mánáidsuodjalusmánáid jietnaguoddin norgga eiseválddiid ektui álgoálbmogiid rivttiid heiveheami nannema bokte dutkamis ja doaibmabijuid hábmemis mánáidsuodjalussuorggis.

Evttohus rievdadit teavstta ja várrejuvvon ruđaid:

Teakstaoassi: **Ealáhusat**, vuollekap:

Vuodđoealáhusat: 6 miljon lasihuvvo 10 miljon ruvdui.

Dasa lassin odđa teakstaoassi:

Meahccealáhusat: 4 miljon ru. Sámediggi háliida viidáset ovddidit meahccealáhusaid. Ruđat várrejuvvojit nu ahte Sámediggi sáhtta searvat dán bargui ja dieinna lágiin buoridit sin stáhtusa geat barget meahccealáhusain. Odne leat ollu čoavddetkeahces vejolašvuodát vuodđoealáhusain man oktavuodas erenoamážit meahccealáhusaid berre vuoruhit.

Evttohuvvo odđa teakstaoassi:

Vuorasolbmuid politihkka ja seniorpolitihkalaš doaibmabijut: 500.000 ru.

Sámedikki vuorasolbmuidráđđi ja Stáhta seniorráđđi leat dássálaga ja leat nationála ráđit main lea oktavuoha goabbat guimmiin oktasaš beroštumiid ektui go guoská boarrásiid áššide. Vuorasolbmuid ráđđi bargá Norlándda fylkka vuorasolbmuidráđiin ja bargojuvvo viidáseappot oktavuodain fylkkavuorasolbmuid ráđiiguin Mátta -Trøndelága rájes gitta Finnmárkku fylkka vuorasolbmuidráđi rádjai. Dasa lassin váldet regionála ja gielddalaš vuorasolbmuidráđit oktavuoda ovttasbargodoaibmabijuid ektui. Buorre vuorasolbmuid politihkka mas boarrásat árijalaččat besset váikkuhit otnáš ja boahhteáiggi vuorasolbmuid politihkkii lea deatalaš. Ferte bidjat doarvái ruđa vai vuorasolbmuidráđđi sáhtta searvat ja hábmet boahhteáiggi vuorasolbmuidpolitihka árvvolaš vuogi mielde. Boarrásiid ferte atnit resursan ja deatalaš kulturguoddin sámi servodagas. Vuorasolbmuidráđđi lea hábmegoahtán politihkalaš prográmma 2014-2017 muhto bargu lea bisánan dan geažil go váilot ruđat.

Sámediggi oaivvilda ahte lea deatalaš doaibmabijuiiguin nannet vuorasolbmuid politihka sámi servodagas.

Árja ja Olgešbellodaga evttohus:

Evttohus 2

Giellaarenat: 2 miljon ru

Teakstalasáhus, odđa nubbin mañimuš cealkka: Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásahit eanet giellaguovddážiid sámiid várás geat ássat stuorát gávppiin, dát guoská erenoamážit mánáide ja nuoraide ja sámegeilat vuorasolbmuid. Sámi deaivvadanbáikki ásaheapmi gávppiin lea deatalaš giella- ja kulturdoaibmabidju mii váikkuha ahte sámegeilla lea eanet oidnosis ja geavahuvvo eanet gávppiin.

Ohcanvuodot doarjja giellaprošeavttaide

Teakstalasáhus, odđa guđat cealkka:

Sámediggi háliida ahte sámegeilat boarrásiin galgá leat buorre gielalaš fáilaldat, ja oaidná ahte lea dárbu ásahit eanet sámegeilat deaivvadanbáikkiid vuorasolbmuid várás.

Báikenamat:

Odđa mañimuš teakstaoassi:

Sámediggi oaidná ahte Finnmárkkukommišuvnna barggu oktavuodas lea dárbu lasihit doarjaga sámi báikenammaprošeavttaide Finnmárkkus. Báikenamaiguin lea deatalaš duodaštit báikkálaš sámi árbevirolaš geavaheami ja ávkástallanguovlluid. Sámediggi háliida váikkuhit dan ahte sámi álbmot go ovddida gáibádusa Finnmárkkukommišuvnna galgá sáhttit oazžut doarjaga báikenammaprošeavttaid čadaheapmái kommišuvnna barggu oktavuodas.

Čoahkkáigeassu:

Mañimuš cealkaga rievdadeapmi:

2016:s dárbbasá Sámediggi lasábusa 20 500 000 ru dán fágasuorggi várás.

Musihkka ja girjjálašvuohta:

Ođđa njealját teakstaoassi:

Sámediggi háliida erenoamážit doarjut nuorra sámi artisttaid ásahanmuttus.

Sámi valáštallan:

Ođđa nubbin mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná abte lea dárbu ásahit valáštallanarenaid mat leat heivehuvvon sámi valáštallamii ja kultuvrii, nugo nátionála sámi beargevuodjinarena.

Lohkanguovddáš:

Ođđa njealgát cealkka:

Sámediggi oaihvilda abte sámi oahpponeavvoportálii orttas.no ferte sibekekarastit dárbbaslaš ja einmostan vejolaš ruhtadeami vai portála sáhtá ovddidit viidáseappot deatalaš doaibmabidjun davvi-, julev- ja máttasámegielat oahpponeavvuid ovddideamis ja olámuddui buktimis.

Alit oahppu ja dutkan:

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren:

Ođđa mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná abte lea dárbu doarjut plánaid sámi árbediehtoguovddáša ásabeamis, deatalaš lađasin barggus dan ektui abte duođastit ja suodjalit sámi árbedieđuid ođđa sobkabuohvvaide. Sámediggi oaidná maiddá abte lea deatalaš ásahit alit oahppofálaldaga sámi árbedieđuid várás.

Finnmárkkukommišuvdna:

Ođđa mañimuš cealkka:

Sámediggi áigu váikkubít gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bagadanfálaldaga ásabeami sidjüide geat háliidit ovddidit eanavuoigatvuođa gáibádusaid Finnemárkkukommišuvdnii. Diehtujuohkima kommišuvnna barggu birra ferte nannet mealgat, ja Sámediggi háliida abte Justisadepartemeanta ja Duopmostuollobálddabus váikkubít dan.

Ođđa teakstaoassi mañná, Boazodoalu: 2 miljon ru

Meahcceealáhusat: 2 miljon ru.

Sámediggi čujuha abte sámi meahcceealáhusat ja lotnolasealáhusat deatalaš kulturguoddin sámi servodagas dárbbasit ain doarjjaortnegiid dárbbuideaset várás. Sámediggi áigu viidásetovddidit doarjjaortnegiid lotnolasealáhusaid várás ealáhusaktevrraiguin ja organisašuvnnaiguin gulahallama bokte mat barget sámi meahcceealáhusášiguin.

Ovddádusbellodaga evttohus:

Evttohus 3

Sápmelaččat leat dážat ja oassálastet servodagas seamma dásis go eará norgalaččat, seamma vuoigatvuođaiguin oahpahussii, bargui ja dearvvasvuodabálvalusaide, ja seamma vejolašvuođaiguin kultuvrralaš doaimmaide ja sosiála deaivvadanbáikkiide. Buot riikka olbmui lea vuoigatvuohta jienastit iežaset suohkanstivrraide, fylkkadiggái ja Stueradiggái. Dát leat álbmotválljejuvvon orgánat mat bures vuhtiváldet rámmaeavttuid norgga álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneamis.

Dán vuodul ii oainne Sámediggi dárbbu nannet Sámedikki váikkuheami ja ekonomija. Ášši hilgojuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

Evttohus 4: Áirras Anita Ravna, Árja, Olgeš bellodat ja NSR/NSR-SaB

Bibliotheka **čoahkkáigeasus** ferte jahkeloguid divvut 2015:s 2016:ii.

Evttohus teavstta sirdimis:

Čujuhit váldotektii: **Kultuvra**.

Teakstaoassi 2, Vardobáiki sámi guovddáža vuolde:

2 miljon ru, mii álgá ná: «Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet ...» sirdojuvvo ja biddjojuvvo teakstaoassin 2 bajilčállaga vuolde: *Kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat: 11 miljon ru.*

Dát teakstaoassi biddjojuvvo ovddabeallái cealkaga:

Dárbu lea lasihit 11 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide.

Evttohus teavstta rievdadeamis:

Teakstaoassi: **Dearvvašvuohta ja sosiála**, goalmát teakstaoassi, goalmát cealkka evttohuvo leat ná:

Sámedikki mihttomearrin lea doaibmat mánáidsuodjalusmánáid jietnaguoddin norgga eiseválddiid ektui álgoálbmogiid rivttiid heiveheami nannema bokte dutkamis ja doaibmabijuid hábmemis mánáidsuodjalussuorggis.

Evttohuvo odđa teakstaoassi:

Vuorasolbmuid politihka ja seniorpolitihkalaš doaibmabijut: 500.000 ru.

Sámedikki vuorasolbmuidráđdi ja Stáhta seniorráđdi leat dássálaga ja leat nátionála rádit main lea oktavuoha goabbat guimmiin oktasaš beroštumiid ektui go guoská boarrásiid áššiide. Vuorasolbmuid ráđdi bargá Norlánda fylkka vuorasolbmuidráđiin ja bargojuvvo viidáseappot oktavuodain fylkkavuorasolbmuid ráđiiguin Máttá -Trøndelága rájes gitta Finnmárku fylkka vuorasolbmuidráđi ráđjai. Dasa lassin váldet regionála ja gielddalaš vuorasolbmuidrádit oktavuoda ovtasbargodoaibmabijuid ektui. Buorre vuorasolbmuid politihka mas boarrásat árrjalaččat besset váikkuhit otnáš ja boahhteáiggi vuorasolbmuid politihkkii lea deatalaš. Ferte bidjat doarvái ruđa vai vuorasolbmuidráđdi sáhtta searvat ja hábmet boahhteáiggi vuorasolbmuidpolitihka árvvolaš vuogi mielde. Boarrásiid ferte atnit resursan ja deatalaš kulturguoddin sámi servodagas. Vuorasolbmuidráđdi lea hábmegoahtán politihkalaš prográmma 2014-2017 muhto bargu lea bisánan dan geažil go váilot ruđat. Sámediggi oaivvilda ahte lea deatalaš doaibmabijuiiguin nannet vuorasolbmuid politihka sámi servodagas.

Giellaarenat: 2 miljon ru

Teakstalasáhus, odđa nubbin mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásahit eanet giellaguovddážiid sámiid várás geat ássat stuorát gávpogiin, dát guoská erenoamážit mánáide ja nuoraide ja sámeielat vuorasolbmuide. Sámi deaivvadanbáikki ásaheapmi gávpogiin lea deatalaš giella- ja kulturdoaibmabidju mii váikkuha ahte sáme giella lea eanet oidnosis ja geavahuvvo eanet gávpogiin.

Ohcavudot doarjja giellaproševttaide

Teakstalasáhus, odđa gudát cealkka:

Sámediggi háliida ahte sámegielat boarrásiin galgá leat buorre gielalaš fáldat, ja oaidná ahte lea dárbu ásaht eanet sámegielat deaivvadanbáikkiid vuorasolbmuid várás.

Báikenamat:

Sámediggi oaidná ahte Finnmárkkukommišuvnna barggu oktavuodas lea dárbu lasihit doarjaga sámi báikenammaproševttaide Finnmárkkus. Báikenamaiguin lea deatalaš duodaštit báikkálaš sámi árbevirolaš geavaheami ja ávkkástallanguovlluid. Sámediggi háliida váikkuhit dan ahte sámi álbmot go ovddida gáibádusa Finnmárkkukommišuvdnii galgá sáhttit oažžut doarjaga báikenammaproševttaid čadaheapmái kommišuvnna barggu oktavuodas.

Čoahkkáigeassu

2016:s dárbbasa Sámediggi lasáhusa 20 500 000 ru dán fágasuorggi várás.

Musihkka ja girjjálašvuohta:

Odđa viđát cealkka:

Sámediggi háliida erenoamážit doarjut nuorra sámi artisttaid ásahanmutter.

Sámi valáštallan:

Odđa nubbin mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásaht valáštallanarenaid mat leat heivehuvvon sámi valáštallamii ja kultuvrii, nugo nationála sámi heargevuodjinarena.

Lohkanguovddáš:

Odđa njealját cealkka:

Sámediggi oaihvilda ahte sámi oahpponeavvoportáliei ovttas.no ferte sihkkarastit dárbbaslaš ja einnoston vejolaš ruhtadeami vai portála sáhtta ovddidit viidáseappot deatalaš doaibmabidjun davvi-, julev- ja máttasámegielat oahppaneavvuid ovddideamis ja olámuddui buktimis.

Alit oahppu ja dutkan:

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren:

Odđa mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu doarjut plánaid sámi árbediehtoguovddáza ásaheamis, deatalaš ladasin barggus dan ektui ahte duodaštit ja suodjalit sámi árbedieđuid odđa sohkaolvvuide. Sámediggi oaidná maiddái ahte lea deatalaš ásaht alit oahppofáldaga sámi árbedieđuid várás.

Finnmárkkukommišuvdna:

Odđa mañimuš cealkka:

Sámediggi áigu váikkuhit gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bagadanfáldaga ásaheami sidjiide geat háliidit ovddidit eanavuoigatvuoda gáibádusaid Finnmárkkukommišuvdnii.

Diehtujuohkima kommišuvnna barggu birra ferte nannet mealgat, ja Sámediggi háliida ahte Justiisadepartemeanta ja Duopmostuollohálldahus váikkuhit dan.

Evttohus rievdadit teavstta ja várrejuvvon ruđaid: Teakstaoasis: **Ealáhusat, vuollekap:**

Vuoddoealáhusat: 6 miljovna lasihuvvojit 12 miljovnan.

Lassin dasa lasihuvvo odđa teakstaoassi: **Meahccealáhusat: 6** miljon ruvnu. Sámediggi čujuha dasa ahte sámi meahccealáhusat ja lotnolasealáhusat deatalaš kulturguoddin sámi servodagas, ain dárbbasit doarjjaortnegiid mat leat heivehuvvon sin dárbbuide. Várrejuvvojit ruđat nu ahte Sámediggi sáhtta váikkuhit dán bargui ja nu loktet stáhtusa. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit doarjjaortnegiid lotnolasealáhusaide gulahaladettiin daid ealáhusdoaimmaheddjiiguin ja organisašuvnnaiguin, mat barget sámi meahccealáhusáššiiguin. Dál lea stuorra potenciála vuoddoealáhusain mii ii leat geavahuvvon, mas erenoamážit meahccealáhusat berrejit vuoruhuvvot.

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finansalávdegotti evttohus 3 hilgojuvvui 3 jienain 32 jiena vuostá.
- Evttohus 4 mearriduvvui 30 jienain 5 jiena vuostá.
- Plána- ja finansalávdegotti evttohus 1 gessojuvvui
- Plána- ja finansalávdegotti evttohus 2 gessojuvvui
- Plána- ja finansalávdegotti ráva mearriduvvui 33 jienain 2 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Láilá Susanne Vars, áššejođiheadđji	
2	Geir Are Winther	
3	Kirsti Guvsám	
4	Per Andersen Bæhr	
5	Vibeke Larsen	
6	Láilá Susanne Vars	
7	Ellen Kristina Saba	
8	Piera Heaika Muotka	
	Láilá Susanne Vars, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Sámediggi lea našunála parlameanta Norgga sámi álbmoga várás. Dan čađa sihkkarastit ja ovddidit mii álbmogin ja álgoálbmogin iežamet giela, kultuvrra ja iežamet servodaga.

Sámediggi lea demokrátalaš ávnnas sámi iešmearrideapmái ja ávkkálaš ja dárbbaslaš bálvalusaid ja fálddagaid ovddideapmái sámi álbmogii. Sámediggi lea sápmelaččaid jietna riikkas ja riikkaidgaskasaččat.

Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnama nala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mielddisbuktá ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodagas galget prinsihpalaččat leat seamma vejolašvuodát ovdáneapmái ja suddjemii go dárogielas ja dáža kultuvrras. Mii galgat ieža defineret min vássán áiggi, dálá áiggi ja boahhteáiggi. Jus mis leat dat vuoigatvuodát ja vejolašvuodát mat dáža servodagas leat, de lea dat iešmearrideapmi duohtavuodas. Iešmearrideapmi mii galgá hálddašuvvot gulahallama ja ovttasbarggu bokte servodagain min birra.

Sámedikki bušeahhta lea jahkásaččat lassánan 1989 rájes. Muhto oassi stáhtabušehtas mii juolluduvvo sámi ulbmiliidda unnit ja unnit go buohtastahtá juolludemiide eará servodatulbmiliidda. Danin lea vuoddu navdit ahte rámmaeavttut sámi servodatovdánahttimii šaddet ain heajubut go dat mii lea stuoraservodagas ja majoritehtakultuvrras.

Álbmogin leat mis ain dat seamma vuordámušat ovdánahttimii sámi servodagas, go servodagas muđui leat vuordámušat Norgga stuoraservodahkii ja dáža kultuvrii ja gillii. Dat máksá ahte Sámedikkis áiggi mielde lea unnit ja unnit vejolašvuolta ovdanbuktit čovdosiid ja doaibmabijuid mat leat heivehuvvon sámi servodaga dárbbuide ja vuordámušaide, jus dát ii rievdda.

Bušeahttaprosedyrat

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid álgoálbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis ferte leat friddjavuohta bidjat eavttuid, hábmets ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasbargoprosedyrat gaskal Stuoradikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget sihkkarastit ahte Sámediggi sáhtá vuhtiváldit dán rolla.

Sámediggi lea odne áidna álbmotválljejuvvon orgána Norggas mas ii leat sierra sisabohtovuogádat. 2015:s juolluduvvui stáhtabušehta bokte 889 miljovna sámi ulbmiliidda. Sámedikkis, mii lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána, beassá geavahit 421 miljovna dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearidanváldi sturrodagas ii ge ruđaid várremis mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Dál dili sáhtá gohčodit garrasis sisabahkkemin iešmearrideamis mii sápmelaččaid galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Sámediggi hábme dál oalle viiddis listtu mas leat bušehtadárbbut. Dát lea muhtin muddui boađusin dat go juolludusoassi sámi ulbmiliidda sihke go geahččá ollislaš stáhtabušehta ja juolludemiid eará ulbmiliidda, lea unnon 1998 rájes. Muhto lea maid boađus das go juolludeamit sámi ulbmiliidda unnán digaštallojuvvot Sámedikkiin.

Boađusin dás lea ahte šaddá jođánit nu ahte ráđđehus čalmmustahtá ekonomalaš ánggiruššama man Sámediggi ii ieš ge dovdda. Sámedikkiin lea oaiivilduvvon ahte das galgá leat guovddáš rolla sámi kultuvrra ja servodaga hábmemis ja ovdánahttimis. Sihke ráđđehussii ja Sámediggái livččii eanemus ávki jus biddjojit vuoruheamit mat lámčēt dili dasa ahte sámpolitiikka ovdána Sámedikki bokte. Dát lámkoneapmi gáibida gulahallama ja ovttasbarggu mii buktá čovdosiid gaskal ráđđehusa ja Sámedikki, ovdalii dárbbasmeahtun gilvvohallama ja čájeheami.

Dálá vuogádat mas lea rámmabušeahhta Sámediggái ja boahotá guđa departemeanttas, ja bušeahhta sámi ulbmiliidda boahotá logi departemeanttas, mielddisbuktá hástalusaid dasa ahte olahit ollislaš sámpolitiikka, ja veahttuda maid Sámedikki dohkkejumi ja ovddasvástádusa.

Sámediggi oaiivilda danin ahte livččii buorre jus mii ovttas sáhttit guorahallat ja veardádallat rievdademiid bušeahttavuogádagas nu ahte boadášii okta áidna bušeahttapoastta Sámediggái. Mii jáhkkit ahte dát mielddisbuktá:

- Beaktilit bušeahttabarggu ja vuoruhemiid sámpolitiikkas.
- Dilli lámččojuvvo eanet čoavddusvuodot ovttasbargui gaskal ráđđehusa ja Sámedikki ekonomalaš dahkosii sámi ulbmiliidda.
- Buorida oktiordnema ollislaš sámpolitiikkas ráđđehusas.

- Buoret rollačielggadeami gaskal ráđđehusa ja Sámedikki ja buktá ovdan čielgasa stáhtaráđi konstitueren ja parlamentáralaš ovddasvástádusa Sámediggái/ čielggada Sámedikki formálalaš ámmáha.

Sámediggi lea čoahkkimiin ruhtadanministariin ja gieldda- ja ođasmahttinministariin bivdán ahte Sámediggi ja departemeanta ovtta ráđđádallaba ja guorahallaba vejolašvuodaid čohkket juolludemiid mat juolluduvvojit Sámediggái, ovtta bušehttaoastan. Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta lea Stuoradiggedieđáhusas no. 6 (2014–2015) Sámedikki 2013 doaibma addán dieđu ahte sii háliidit guorahallat gažaldaga ovttasbarggus Sámedikkiin ja áššáiguoski fágadepartemeanttaiguin.

2016 bušehtadárbu

Stuoradikki mearrádusa eavttuin lea Sámedikki 2015 bušehtta 425 876 000 ruvnno. Go buohtastahtta 2014 stáhtabušehtain, de lassána 2015 stáhtabušehta evttohuvvon juolludus Sámediggái 8 377 000 ruvnnuin.

Sámediggi vuordá ahte jagi 2016 bušehtta lassánivččii nationála áŋgiruššamiidda dávistettiin ja ahte bušehtas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđđehus beales vuorueapmin.

Sámedikki 2016 bušehtadárbbut čájehit ahte bušehta fertešii lasihit 190 500 000 ruvnnuin jagi 2015 bušehta ektui. Sámediggi bisuha hui ollu daid bušehtadárbbuid mat ledje 2015:s danne go juolludusat jagi 2015 stáhtabušehtas lassánedje dušše muhtin muddui bálká- ja haddegoargnumii.

Bušehtadárbbus leat sihke ulbmilat Sámedikki bušehtas ja sámi ulbmilat olggobealde Sámedikki bušehta.

Sámediggeráđđi áigu lagabuidda vuoruhit bušehtadárbbuid jahkái 2016 kapasitehta ektui servodagas.

Válddahus	Lasáhusdárbu 2016
Giella	19 500 000
Kultuvra	62 000 000
Bibliotehka	3 000 000
Mánáidgárddit	3 500 000
Vuodđoahpahuš	59 000 000
Alit oahppu ja dutkan	3 000 000
Dearvvašvuolta ja sosiála	1 500 000
Areálat ja biras	15 000 000
Kulturmuhtosuođjalus	4 000 000
Ealáhusat	15 500 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	3 000 000
Ávvujahki 2017	1 500 000
Submi	190 500 000

Giella

Sámedikki váldomihttu sámegeiela ovddideami oktavuodas lea lasihit giellageavaheddjiid logu. Sámegeiella lea okta dain deataleamos vuodđogedggiin sámi servodagain. Sámedikkis galgá lea bajimuš ovddasvástádus das movt sámi giellabargu galgá organiserejuvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldodoaimmain lea bargat dan ala ahte sámi giella bisuhuvvo eallin ja nannejuvvo boahhteáiggis. Buot sámiide galgá sihkkarastojuvvot vejolašvuolta geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodat geavahit iežamet giela.

Sámiid riekti oahppat ja geavahit ja ovddidit iežas eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta, mii ii vel ge leat ollašuhthtojuvvo.

Okta dain deháleamos eavttuin sámegiela boahhteáiggi sihkkarastimis lea ahte giella geavahuvvo. Geavaheddjiid ahkečoahkkádus lea hui guovddáš ášši, ja lea dehálaš ahte mánáidlohku geat ožžot sámegiel oahpahusa lassána. Dát mielddisbuktá ahte giellasirdin buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Eanebut fertejit válljet sámegiela ruovttugiellan, váhnemat fertejit válljet sámegiela mánáid vuosttašgiellan skuvllas, ja dasto fertejit buohkat geat háliidit oažžut vejolašvuođa oahppat sámegiela. Dát mielddisbuktá ahte maiddáii sii geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat sámegiela.

Buohkaide geat máhttet sámegiela, lea stuora árvu beassat sámástit nu olu oktavuodain go vejolaš maiddáii bearraša ja lagasbirrasa olggobealde, nu go ovdamearkka dihte almmolaš kantuvrraiguin, dearvvašvuođabálvalusain, skuvllain, girkuin ja riektedoaimmahagain. Deatlaš lea geavahit sámegiela ollu eanet buot servodatsurggiin. Dát lea dehálaš sihke sihkkarastin dihte ovttaskas olbmuid giellavuoigatvuođaid, muhto maiddáii čalmmustahttin ja árvvus atnin dihte sámegiela Norggas. Stuora hástalussan lea dat go váilot duohta vejolašvuođat geavahit ja oahppat sámegiela.

Sámelága giellanjuolggadusat sihkkarastet ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit ja oahppat sámegiela dihto geográfalaš guovlluid siskkobealde. Dát mielddisbuktá dan ahte sámi álbmogis eai leat seamma vuoigatvuođat geavahit sámegiela, ja lea dan duohken gos sii orrot. Dákkár vealaheapmi ii leat dohkálaš. Servodatovdáneapmi gos dađistaga eanebut fárrerit gávpogiidda dagaha ahte ain eanet sápmelaččat fárrerit olggobeallái sámegiela hálddašanguovllu. Danne lea dárbu guorahallat hálddašánmodealla dainna áigumušain ahte sihkkarastit ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš hálddahasain juohke sajis Norggas.

Sámegiela geavaheami nannema oktavuodas lea dárbu juohkit čielgasit masa geas lea ovddasvástádus, buorebut oktiivevehit doaibmabijuid, ja dárbbasit buriid reaidduid boahttevaš giellavuoheami várás. Sámedikki duohta váikkuheapmi giellaáššiin lea dehálaš sámegiela boahhteáigái.

Sámedikkis leat danin stuora vuordámušat sámi giellalávdegoddáii mii galgá čielggadit Norgga sámegielaid ortnegiid, doaibmabijuid ja njuolggadusaid mat mis leat odne. Lávdegoddi galgá guorahallat movt dáid sáhttá heivehit dálá organiseremii almmolaš suorggis ja sihkkarastit doaibmi ja ovtadássásaš almmolaš bálvalusaid sámegillii.

Sámegiella lea deatlaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella mángga eará kapihttalas dán dokumeanttas.

Guovttegielalašvuođadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ruvno

Mañimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat háliidit ángiruššat sámegielain. Sámegiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda. Dát dárbbasit buriid ekonomalaš vejolašvuođaid čađahit buori barggu. Deatlaš lea ahte sámegiella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatlaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaide. Dalle lea deatlaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu.

Guovttegielalašvuođadoarjja lea lassánan dušše dalle go ođđa gielddat leat boahán mielde sámegiela hálddašanguvlui, muđui ii leat doarjja lassánan 2008 rájes. Giellaiskkadeapmi 2012:s ja Gielddaide sámi perspektiivva kártema raporttat maid Norut Alta-Álta lea almmuhan, čájehit goappašagat ahte aktiivva suohkanat leat erenoamáš dehálaččat sámegiela nannemis ja sámegiela ovddideamis. Sin dehálaš sajádaga dihte lea áibbas dohkketmeahtun ahte guovttegielatvuođadoarjja ii leat lassánan 2008 rájes. Dárbu lea nannet guovttegielatvuođa doarjaga gielddaide ja fylkkagielddaide 5 miljon ruvnuin.

Sámi giellaguovddážat: 4 miljon ruvno

Sámi giellaguovddážiin lea deatlaš rolla sámi gielaid ovddideami oktavuodas. Dat leat erenoamáš deatálaččat lagaš birrasii ja buvttihit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddážat leat Sámedikki

deataleamos ovttasbargoguoimmit iešgudege giellaguovlluin. Giellaguovddážiin lea hástalussan dat go dain eai leat einnostanvejolaš rámmaeavttut. Sámedikki mihttun lea maiddái ásaht eanet giellaguovddážiid, maiddái guovlluide gos eanetlohku árbevirolaččat lea geavahan sámegiela. Giellaguovddážiid dárbbuide ferte poastta nannet 4 miljon ruvnnuin.

Giellaarenat 2 miljon ruvno

2012 Giellaikkadeapmi man Norut Áltá ja Nordlandsforskning čadáhede čájeha ahte ain váilot sámegiela geavahanarenat servodagas. Dát guoská maiddá suohkaniidda mat leat sámegiela hálddašanguovllus. Hástalussan giellaoahpahussii, ja erenoamážit nubbingiellaoahpahussii, lea go váilu gielalaš doarjja lagasberrasis. Giellafálaldagat olggobealde oahpahusa mánáide ja nuoraide addá vejolašvuoda geavahit sámegiela olggobealde luohkkálanja ja dan bokte buoridit ovttaskas olbmo giellačehppodaga. Danin lea dehálaš ahte ásahtuvvojit giellaarenat suohkaniidda mat leat heivehuvvon mánáide ja nuoraide. Sámediggi háliida bidjat johtui proševtta gos suohkaniidda addo ráđđi ja bagadallan das movt álkis vugiin sáhtá ovdánahttit giellafálaldaga. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásaht eanet giellaguovddážiid sámiiid várás geat ássat stuorát gávpogiin, dát guoská erenoamážit mánáide ja nuoraide ja sámegiela vuorasolbmuid. Sámi deaivvadanbáikki ásaheapmi gávpogiin lea deatalaš giella- ja kulturdoaimbaidju mii váikkuha ahte sámegiella lea eanet oidnosis ja geavahuvvo eanet gávpogiin. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásaht eanet giellaguovddážiid sámiiid várás geat ássat stuorát gávpogiin, dát guoská erenoamážit mánáide ja nuoraide ja sámegiela vuorasolbmuid. Sámi deaivvadanbáikki ásaheapmi gávpogiin lea deatalaš giella- ja kulturdoaimbaidju mii váikkuha ahte sámegiella lea eanet oidnosis ja geavahuvvo eanet gávpogiin. 2016 bušeahtadárbu lea 1 miljon ruvno.

Giellamovttiidahtindeaivvadeapmi joatkkaskuvllaohppiide: 1,5 miljon ruvno

Sámediggi lea mánggaid jagiid juolludan giellamovttiidanstipeandda joatkkaskuvllaohppiide. Dán stipeandda ožžot joatkkaskuvllaohppit geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas. Dát oahppit leat sámi servodaga boahhteáiggi fágaolbmot. Dehálaš lea ahte sii leat movttegat iežaset giellamáhtuin ja ahte sii oidnet man dehálaččat sii leat sámi servodahkii. Dan dihte háliida Sámediggi lágídit giellamovttiidahtindeaivvadeami ohppiide geat ožžot stipeandda. Jurdda dákkár deaivvadeamiin lea boktit nuoraid beroštumi árvvus atnit, dikšut ja ovdánahttit iežaset sámegiela.

2014:s leat 470 oahppi geat ožžot stipeandda Sámedikkis. Sin čohkkemii gielladeaivvadeapmái dárbbasuvvo 1,5 miljon ru.

Ohcanvuđot doarjja giellaproševttaide: 2 miljon ruvno

Sámediggi lea mánggaid jagiid almmuhan ruđaid giellaproševttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s evalueren ohcanvuđot giellaproševttaid doarjjaortnega Sámedikki ovddas. Evalueren čájeha ahte giellaprošektaruđaid doarjjaortnet doaimbá bures ja doarju sámi giellabarggu. Giellaikkadeapmi 2012 maid Norut Alta-Áltá ja Nordlandsforskning čadáhede Sámedikki ovddas čájeha maid ahte lea stuora dárbu sámegiela álgooahpahussii rávisolbmuid várás. Giellaikkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahppat iežaset báikkálaš berrasis. Sámediggi háliida ahte sámegiela boarrásiin galgá leat buorre gielalaš fálaldat, ja oaidná ahte lea dárbu ásaht eanet sámegiela deaivvadanbáikkiid vuorasolbmuid várás. Dasa lassín berrejit ásahtuvvot hupmanjoavkkut dahje sámastanarenat. Sámediggi lea 2013:s bidjan johtui sámi giellakampánja. Okta kampánja mihtuin lea oazžut eambbogiid oahppat sámegiela ja dihtomielalaččat válljet sámegiela iežaset árgabeaivvis. Sámedikkis leat stuora vuordamušat kampánjii ja ferte lea gearggus dustet daid dárbbuid mat servodagas šaddet oahpahit eambbogiidda sámegiela. Sámediggi háliida ain vuoruhit gielladoaimmaid doarjuma. Dan dihte lea dárbu lasihit ohcanvuđot doarjjaortnegii doarjaga. Dát poasta nannejuvvo 2 miljon ruvnnuin.

Terminologijija: 3 miljon ruvno

Terminologijabarggu ferte nannet buot sámegiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2014:s bušeahas várren ruđaid ollu terminologijaproševttaide:

Divvun ja Sámi Giellatekno Romssa universitehtas leat ovttas Sámedikkiin almmuhan 2014:s ođđa digitála sátneguorkká Sáni – báhko – baakoe. Lea ain dárbu viidásit kapasitehtii nu ahte sáhtta bidjat sisa ođđa sániid ja terminologijaid, ja maid áimmahuššat vuogádaga.

Sámi hállansyntesa lea dihtorprográmma mii áddehallá olbmoma hállama. Sámi hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámegiela divvunprográmmii, ja maiddái čállindoarjjareaidun olbmuide geain lea čállinváttisvuohta ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hállinváttisvuođat. Davvisámi veršuvdna lea gárvvis. Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddái lulli- ja julevsámegiela várás.

Sámi servodagas lea deatlaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuoha vuoddoaláhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešgudege sámi servodagas. Terminologijabarggu galgá nannejuvvot buot sámi giellaguovlluin. 2016:s mii dárbašit 3 miljon ruvno lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ruvno

Sámi báikenamain lea hui stuorra mearkkašupmi báikkálaš historjái ja sámi oahppahussii. Sámediggi dárbaša eanet ruđaid báikenammaproševttaid joatkimii julevsámi ja máttasámi guovllus, ja eará guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkkojuvvo ovttasráđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagáin. Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ruvno.

Sámediggi oaidná ahte Finnmárkkukommišuvnna barggu oktavuodas lea dárbu lasihit doarjaga sámi báikenammaproševttaide Finnmárkkus. Báikenamaiguin lea deatlaš duodaštit báikkálaš sámi árbevirolaš geavaheami ja ávkkástallanguovlluid. Sámediggi háliida váikkuhit dan ahte sámi álbmot go ovddida gáibádusa Finnmárkkukommišuvdnii galgá sáhttit oazžut doarjaga báikenammaproševttaid čadaheapmái kommišuvnna barggu oktavuodas.

Davvisámegiela grammatihkkadárkkistanreaidu: 2 miljon ruvno

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut sihke giellageavaheamis ja – oahppamis. Buorit giellateknologalaš reaidut leat dehálaččat sámegiela nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologijija hui eatnat, ja viidodat digitála reaidduin ja prográmmain leat olu. Dát váikkuha máná giellageavaheapmái, ja lea danin dehálaš ahte maiddái sámegiela giellateknologijijačovdosat gávdnojit.

Divvun-joavku Norgga Árktalaš universitehtas UiT galgá ráhkadit čállindoarjjareaiddu, davvisámi grammatihkkadárkkistanreaiddu. Prográmma galgá gávdnat grammatihkalaš boasttuvuođaid, ja addit dieđu geavaheaddjái makkár feaila sáhtta leat, ja maid buktá árvalusaid movt čállosa sáhtta divvut vai šaddá riektá. Prográmma lea oaivvilduvvon lassin čállindárkkisteapmái buohkaide geat geavahit sámegiela čálalaččat, sihke profesunáldásis ja maiddái ruovttu geavahusas. Prográmma galgá leat nuvtá geavahit buohkaide. 2016 bušeahttadárbu lea 2 miljon ruvno.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2015 bušeahas lea Sámediggi várren 78 514 000 ru sámegiela várás. Jagis 2016 dárbaša Sámediggi 19 500 000 ru lasi dán fágasuorgái. 2016:s dárbaša Sámediggi lasáhusa 20 500 000 ru dán fágasuorggi várás.

Kultuvra

Sámedikki ulbmilin lea ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea buohkaid olámuttus.

Sámi kultuvra lea ealli ja rievddada, ja ilbmá dađistaga ođđa hámiiguin, ođđa vugiiguin ja ođđa aktevrraid beales. Nugo giella, de ii leat kultuvra ge báikái čadnojuvvon, dat mearkkaša dan ahte sámi kultuvrra sáhtta vásihit ja vurdojuvvo ahte dan sáhtta vásihit gos ihkinassii Norggas.

Sámediggi lea deataleamos aktevra sámi dáidaga ja kultuvrra ruhtadeami oktavuodas. Sámediggái bohtet dađistaga eanet ohcamat ohcanvuđot ortnegiidda maid ulbmilin lea ovdánahttit sámi dáidaga ja kultuvrra, nugo musihka, girjjálašvuoda, girječállima, lávdedáidaga, visuála dáidaga dahje eará kulturprošeavttaid. Sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami heađušta dál dat go Sámedikkis eai leat doarvái váikkuhangaskaoamit.

Sámi servodagas dáhpáhuvet stuorra demográfalaš rievdadusat. Gávpogat ahtanuššet ja boaittobealbáikkít bázahallet. Erenoamážit nuorat fárrejit gávpogiidda ja boaittobealbáikkiide báhcet boares olbmot. Dađistaga stuorát oassi sámi álbmogis ássá gávpogiin nugo Álttás, Romssas, Bádádjos ja Oslos ja sii háliidit ja vurdet beassat vásihit sámi kultuvrra maiddái doppe.

Sámi lágádusfidnosuorgi: 2 miljon ruvno

Sámi lágádusfidnosuorgi lea dehálaš oassi sámi oahpponeavvuid ja sámegielat girjjálašvuoda buvttadeamis. Sámi oahpponeavvut leat dehálaččat go galgá sihkkarastit ja lasihit sámi giellaguddiid logu. Seammás leat ođđa digitála reaidut duodástan iežas saji servodagas. Mii oaidnit dárbbu nannet ekonomalaš rámmaeavttuid fágalaš digitála gelbbolašvuodaloktemis sámi lágádusain. Dákkár fágalaš ovdáneapmi addá maiddái eanet buriid váikkuhemiid gillii ja oahpahussii. Lea dárbu lasihit lágádusfidnosuorggi rámmaeavttuid 2 000 000 ruvnuin.

Musihka ja girjjálašvuodta: 3 miljon ruvno

Sámi musihka ja girjjálašvuoda almmuheamit leat deatalaš sámi kultuvrra čájehanvuogit. Seammás lea sámi girjjálašvuoda ja publikašuvnnaid dárbu lassánan mealgat maŋimuš jagiid, erenoamážit giellaovddideami ja giellaohpahusa oassin olles sámi álbmoga várás. Sámediggi oaidná ahte beroštupmi sámi musihkkii ja girjjálašvuodtii lassána, seammás go háliidus buvttadit eanet musihka ja girjjálašvuoda maiddái lassána. Sámediggi háliida doarjut posiitivlaš ovdáneami ja váikkuhit dan ahte musihka ja girjjálašvuodta main lea buorre kvalitehta boahká eambbogiid olámuddui. Sámediggi háliida erenoamážit doarjut nuorra sámi artisttaid ásahanmuttus. Girjjálašvuoda máilbmi lea rievdamme, ja hásttuha Sámedikki, girječálliid ja girjefidnosuorggi. Ođđa digitála čovdosat mielddisbuktet ahte girjjálašvuodta buvttaduvvo, gaskkustuvvo ja lohkkujuvvo eará ládje. Ulbmil lea ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit galget sihke váikkuhit girjealmmuheapmái ja girjjálašvuodaalmmuheapmái ođđa digitála vuogádagain. Ohcanvuđot ortnegiid rámmat sámi musihka ja girjjálašvuoda várás ohccojuvvo danin lasihuvvot 3 miljon ruvnuin 2016:s.

Sámediggi lea jođus prošeavttain mii movttiidahtta eanet sámegielat almmuhemiide čáppagirjjálašvuodas nuoraid várás. Prošeakta rekrutere nuorra girječálliid ja easkaalgán girječálliid geat čallet sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte oassálastit ožžot duohta vejolašvuoda ovddidit mánusa bagadallama bokte oahppan fágaolbmui/ mentoriin, gelbbolašvuodaloktema, ja fierpmádatčoahkkanemiid. Dása lea virgáibiddjon prošeaktajođiheaddji. Dán prošeaktii lea dárbu 1 miljon ruvnuin 2016:s.

Sámediggi oaidná dárbbu nanu fágabirrasii mii sáhtta áimmahuššet luodi erenoamáš árbevieru ja mearkkašumi sámi kulturárbaí, ja sámi musihkkariid beroštumi buot osiin suorggis. Fágalaš nanu doaimmaheaddjit, ja fágalaš nanu sámi musihkkasuorgi, váikkuhit buoret birrasii ja ovddideapmái sámi luodis ja musihkas. Nanu fágabiras lea dehálaš ovddideapmái, gaskkusteapmái, diehtujoahkimi, vuovdaleapmái ja gaskkusteapmái dáin olbmui. Sámediggi oaidná dárbbu 3 miljovnnas 2016:s sámi juoigan- ja musihkkabirrasa huksemii.

Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Sámi ásaahasat leat deatalaš aktevrrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Dat leat maiddá deatalaš infrastruktuvran sámi dáiddáriid várás. Dat galget leat arenan odđaháhkami, gaskkusteapmái ja ovddideapmái, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddázis. Sámediggái lea deatalaš ovddidit gulahallama sámi ásaahasuiguin ja láchit diliid nu ahte ásaahasat ožžot vejolašvuodaid ovdánit nana fágalaš ásaahussan.

Kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat: 11 miljon ruvno

Sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaid doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuodas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđuduvvon dihto ásaahasuide dihto erohusaiguin. Ásaahasat addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuodta vejolašvuodá ásaaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ásaahasat áibbas guovddázis go galgá juksat nana, doaimmi ja ovddideaddji servodaga mii goziha sámi giella, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga huksen ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ásaahit ja viidáset ovddidit iežas ásaahasuaid. Dárbu lea maiddá várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenaššuide, nugo Várdobáiki vисти prošekteremii.

Sámediggi oaidná dárbbu sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin, mat maid sáhttet leat arenan sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteamis. Stuorit ja stuorit oassi sámi álbmogis fárrejit stuorit čoahkkebáikkiide ja gávpogiidda, ja Sámediggi vásiha ahte eambbogat dán joavkkus háliidit sámi deaivvadanbáikkiid gos maid leat kulturdoaimmat. Gávpogat leat iešguđet láganat, ja sápmelaččain dán gávpogiin leat iešguđet lágan dárbbut. Sámediggi áigu ovttasbargus suohkaniiguin láchit saji sámi deaivvadanbáikkiide gávpogiin.

Dárbu lea lasihit 11 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahasuide.

Várdobáiki sámi guovddáš: 2 miljon ruvno

Várdobáiki sámi guovddáš Evenášis lea márkosámi guovddáš mii doaimmaha musea, giellaguovddáža, mánáidgárddi ja sámi dearvvašvuodadoaimmaid barguid. Guovddáš lea dađi bahábut dál sajis láigovisttis. Lanjat leat hejot heivehuvvon sámi kulturdoaimmaide. Várdobáiki lea áidna sámi kulturásahus márkosámi guovllus, ja guovllus eai gávdno eará kulturvistit. Várdobáiki lea loahpageahčen proseassas rievdaduvvot oasussearvin, juoga mii lea leamaš eaktun beassat álggahit sámi kulturvistti Várdobáiki prošekteremii. Dál lea čielggas álggahit vисти prošekteremii.

2016 dárbu guoská latnja- ja doaimmaplánema čielggadeapmái, oktiibuot 2 miljon ruvno.

Saemien Sijte: 1 miljon ruvno

Sámedikkis vurddiimet ahte Saemien Sijte huksen livččii álggahuvvon juo stáhtabušehtas mii ovddiduvvui čakčat 2014. Nu ii dáhpáhuvvan ja Sámedikkis leat vuordámušat ahte dát čielggášii jagi 2015 áigge ja ahte stáhtabušehtas 2016 addojuvvošii ruhta Saemien Sijte huksemii. Huksen lea máilmmi deatalaš Saemien Sijte ásaahussii ja máttasámi giella ja kultuvrra ovddideapmái. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijti vai sáhttá hukset organisašuvnna dainna jurdagiin ahte odđa visttis šaddet doaimmat. Dáinna áigu Sámediggi joatkit maiddá 2016:s ja dárbu lea ožžut 1 miljon ruvno stuorát rámma Saemien Sijtei.

Sámi teáhterat: 5 miljon ruvno

Sámedikki ulbmilin lea addit ásaahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuodaid ovddidit iežaset dáiddalašvuodá ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámeziela geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddá nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset odđa teáhtervistti alcceseaset. Sámediggi lea mañimuš jagiin lasihan juolludusa Beaivváži jeavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuodá ráhkanit lasihit doaimmaid

dassáži go teáhtervisti gárvána. Sámediggái lea deatlaš ahte ráđđehus dál vuoruhá vástti huksema teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo 2015:s. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ain lasihit juolludusa Beivváži vai dat sáhttet váldit bargiid ja buoridit gelbbolašvuoda nu ahte sáhttet nannet doaimma maŋŋá go ođđa vástti lea gárvvis. Ođđa sámi neavttáriid rekrutteren lea vuoruhuvvon doaimmaid gaskkas. 2016:s lea dárbu lasihit 5 miljovna ruvno sámi teáhteriida.

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš: 1 miljon ruvno

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš lea guhkkit áiggi badjel geahččalan oážžut sadji doaimmaruhtadeami guovddáš ja regionála aktevrrain, muhto ii leat ožžon doarjaga earáin go Sámedikkis. Sámediggi lea 2015:s evttohan njuolga doarjaga 1140 000 ruvno. Sámedikki ruđat okto eará leat doarvái dán filbmaguovddáša doaimmadárbbuide. Kulturdepartemeanta lea dáhtton ohcat eará regionála ruhtadeami fylkkagielddain, muhto fylkkagielddat fas leat bivdán ohcat nationála ruhtadeami. Nu guhká go fylkkagielddat ii ge Kulturdepartemeanta oainne vejolašvuoda veahkehit doaimmaruhtadeapmái, de lea Sámedikkis dárbu lasihit 1 miljovna ruvno rámmaruđa guovddáša doaimmaheapmái.

Sámi museat: 15 miljon ruvno

Sámi museat leat deatlaš ásašusat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid arenat bohte buolvvaid várás. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanoavddasvástáduš guđa konsoliderejuvvon sámi museas. Ii sáhte dadjat ahte sámi museat livčče beassan searvat dan ekonomalaš loktemii maid norgalaš museat leat ožžon maŋŋá museaođastusa. Dárbu lea vuoruhit sámi museaide stuorat rámmaid ja čielga vuordamušaid museaid ovddideami ektui ja museaid servodatovddasvástádusa goziheami ektui. Sámi museaide lea dárbu lasihit 15 miljovna ruvdnosáš rámma.

Báástede ruovttoluotta fievrridanprošeakta: 10 miljon ruvno

Sámedikki ulbmilin lea sihkkarastit sámi museaide rámmaevttuid viidáseappot ovddideami várás. Báástede ruovttoluotta fievrridanprošeakta lea hui vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea deatlaš ja guovddáš strategiija sámi kultuvrra ja historjja ovddideamis. Prošeavtta rámmán lea meroštallojuvvon 17 miljon ruvno ieš prosessii, ja 20 miljon ruvno dávvirmagasiinnaid buorideapmái ja huksemii daid dávviriid várás mat galget ruovttoluotta fievrriduvvot sámi servodahkii. Jagis 2016 lea dárbu 5 miljon ruvdnui prosessii ja 5 miljon ruvdnui magariinnaid huksemii ja buorideapmái, oktiibuot 10 miljon ruvno.

Sámi valáštallan : 2 miljon ruvno

Valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Deatlaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatlaš lea maid sámi nuorat ožžot vejolašvuoda searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuoda ja oktiigullelašvuoda eará álgoálbmot nuoraiguin ja ártkalaš álbmotjoavkkuiguin. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ásašit valáštallanarenaid mat leat heivehuvvon sámi valáštallamii ja kultuvrii, nugo nationála sámi heargevuodjinarena.

2016:s lea dárbu 2 miljon ruvdnosáš lasáhussii sámi valáštallama várás.

Mediat: 6 miljon ruvno

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nationála dásis. Ferte fállujuvvo dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovvluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuorajTV mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegeielat neahhta TV maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuorajTV pláne viiddidit fálaldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi

guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigeiguovdil ásahit máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut mitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii ođđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámiin olggobealde guovdileamos guovlluid lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit ođđaáigásaš mediaid. Dárbbasuvvo ođđa sámi mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fálaldat sámi álbmoga várás, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá ođđaáigásaš mediagovvii.

Kulturdepartemeanta lea vuolidan 4 miljon ruvnno sámi aviissaide. Dát lea heaittiheapmi sámi mediain.

2016:s lea dárbu lasihit 4 miljon ruvnno sámi mediai.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2015 bušeahtas lea Sámediggi várren 105 693 000 ru sámi kultuvrii. Oktii buot dárbbasa Sámediggi 62 miljon ruvnno eanet dán fágasuorgái

Girjerájus

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusaid oktavuodas lea ahte olles sámi álbmot oažžu buori bibliotekafálaldaga.

Bibliotekkat leat deatalaš arenat demokratijja, kultuvrra ja máhtu gaskkusteapmái. Ollu báikkiin doaibmá bibliotekka dego dat livččii kulturguovddáš ja deaivvadanbáiki. Bibliotekkat ja sámi girjebusset leat sámi giela, kultuvrra ja historijja deatalaš gáldut.

Luoikkaheapmi ja bibliotekain fitnan sámi guovlluin lea geahppánan. Árjjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekkaiguin ja girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotekka buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda birra vai luoikkaheapmi lassánivččii.

Álbmot- ja fylkkabibliotekkat leat sávvan ahte Sámedikki bibliotekkas galggašii leat stuorát rolla go guoská diehtujuohkimii sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Sámedikki girjerájus 1 miljon ruvnno

Ovdeš Sámi sierrabibliotekka biddjojuvvui Sámedikki vuollásažžan 2000:s. Sámedikki bibliotekka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotekka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaguovddáš, ja galgá doaibmat hálddašانبibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás. Bibliotekki ei leat biddjojuvnon eanet resurssat vaikko das leat ollu ođđa barggut, nugo earret eará ođđa hálddašandoaimmat. Sámedikki bibliotekka dárbbasa eanet bibliotekafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin ja ovddideamiin bibliotekain ja nationála ángiruššamiid oktavuodas bibliotekkasuorggi siskkobeaide. Dása dárbbasuvvo 1 miljon ruvdno lasi.

Lullisámi gelbbolašvuodagirjerájus: 2 miljon ruvnno

Sámediggi áigu ásahit lullisámi gelbbolašvuodagirjerádjosa Sijti Jarnege:ii Aarbortes, gč. lullisámi girjerájusplána mas lea bušeahtadárbu 2 miljon ruvnno.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2016 bušeahtas lea Sámediggi várren 9 447 000 miljon ru sámi bibliotekabálvalusaide. 2016:s dárbbasa Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Mánáidgárddit

Sámedikki ulbmilin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte.

Mánáidgárdesuorggi deatlaš sisdoallu lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis. Sámi mánáidgárdefálaldagas galgá sámi kultuvra leat guovddážis, ja heivehuvvot buot mánáide. Nana girjáivuohta sámi servodagas dagaha ahte iešguđege mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárddis. Seammás fertejit mánát oahppat árvvus atnit sámevuoda, ja oažžut oktasašvuoda dovddu olles sámi mánggabealatvuhtii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Giellalávgunmánáidgárddit: 1,5 miljon ruvnno

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii váikkuha dan ahte boahhteáiggis leat eanet sámi giellageavaheaddjit. Sámegeielat leat sorjavaččat das ahte mánát ohppet giela ruovttus ja mánáidgárddiin ja skuvllas. Danne áigu ge Sámediggi árijalaččat bargat dan ala ahte nannet ja lámhit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuoha.

Okta vuohki movt oažžut eambbogiid hállat sámegeiela, lea giellalávgunmánáidgárddiid bokte. Jos dán galgá leat vejolaš álggahit, de fertejit mánáidgárddit oažžut eanet prošeaktaruđaid. Sámediggi lea juolludan ruđaid Runggugierraga mánáidgárdái Loabágis mii lea šaddan giellalávgunmánáidgárdin mas leat leamaš buorit bohtosat. Sávvat beassat joatkit dáinna maiddá eará mánáidgárddiide, erenoamážit julev- ja máttasámi guovlluin.

Giellačeahppi-ortnet mánáidgárddiide: 1 miljon ruvnno

Vásihusat čájehit ahte eanet sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke sámi- ja dárogiella beaivválaš giellan, ja giellaoahppama mihtut rievddadit guovllus guvlui. Danin lea mánáidgárddiin dárbu ovddidanmodellii mii lea heivehuvvon ovttaskas olbmo gielladillái já báikkálaš diliide. Hástalus lea oažžut oktasaš vuodu bargiide geat doaimmahit giellaoahpahusa. Jus váldá atnui giellalávgunmodeallaid, de sáhtá dat mielddisbuktit buori ovdáneami ja máhttoovddideami giellaoahppamis.

Sámediggi áigu erenoamážit bálkestet čalmmiid julev- ja lullisámegeielaide. Metoda giellaoahpahasas sáhtá leat ahte mánáidgárddit váldet atnui resursaolbmuid geat sáhttet doaibmat giellamovttiideaddjin. Dát mielddisbukta ahte ovttá dahje eanet olbmui lea ovddasvástádus erenoamážit bargat dan nala ahte giella geavahuvvo, nannejuvvo ja ovddiduvvo mánáidgárddiin.

Našunála ángiruššama čuovvoleapmi mánáidgárdesuorggis: 1 miljon ruvnno

Dál dáhpáhuvvá ollu mánáidgárdesuorggis našunála dásis. Mánáidgárdeláhka galgá ođastuvvot ja Mánáidgárddiid rámmafálaldaga leat rievdaduvvome. Leat stuorit našunála proševttat jođus. Nu go GLØD, “Kvalitehta mánáidgárddiin”, čuovvolanjoavku ođđa mánáidgárdeohpaheaddjioahpus, ovtadássásašvuoha mánáidgárddiin ja “Manifest mot mobbing”. Mánaga proševtta bistet njeallje jagi, 2013-2017. Buot dán lea Sámedikkis ovddasteapmi. Viidáset leat biddjon johtui doaibmajut sámegeiela doaibmafálaldaga. Jus Sámediggi galgá čuovvut ovdáneami našunála dásis ja seammás nagodit čuollat sámi profiila beali ja ovddidit mánáidgárddiid mat báikkálaččat fáallet sámegeielfálaldaga, de lea dárbu buoridit resursadili dán fágasuorggis Sámedikkis.

Čeahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 6 955 000 ruvnno mánáidgárddiide. 2016:s lea Sámedikkis dárbu 3,5 miljon ruvnno lasáhusa dán fágasuorgái.

Vuodđooahpus

Sámi oahppis galgá leat kvalitatiiva dáfus buorre oahpahasfálaldat. Dat mearkkaša dan ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá lámhit dili nu ahte oahppit/fidnoahppit ožžot buori oahpahas sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Dasto lea deatlaš ahte nationála oahpahas- ja

oahppopolitihkas leat dakkár mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Sámi oahpponeavvuid váilun lea skuvlapolitihkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ráhkadeamiin.

Oahpponeavvut: 50 miljon ruvnno

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Mii juolludit doarjaga buvttadit ođđa oahpponeavvuid, ja heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasisprentemii oahpponeavvuin mat juo gávdnojit. Mis váilot oahpponeavvut mat leat dálá oahppoplánaid mielde.

Mii leat ollu bázahallan, dan geažil go ollu jagiid leat váilon ruđat dárbbuide. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat mis leat dál ii nagot Sámediggi fuolahit ollislaš oahpporesurssaid buot fágain, ja oahpporesurssaid ohppiide geaidda lea sierra láchčojuvvon oahpahus ja mánáidgárddis. Oahpporesursadilli lea vearrámus julev- ja máttasámi oahpporesurssaid ektui. Oahpporesurssat fágaide mat eai leat guovddášfágat váilot oalát. Joatkkaskuvllaide measta eai oppa gávdnoge sámi oahpporesurssat.

Digitála oahpporesurssat šaddet dađistaga deatleappot skuvllaide. Digitála sámi oahpporesurssat leat dávjá eanet miellagiddevaččat ja movttiidahttet eanet oahppama go deaddiluvvon ávdnasat. Dasa lassin oahpahuvvo sámegeielas dávjá gáiddusoahpahusa bokte. Dalle duodái dárbbášuvvojit buorit digitála oahpporesurssat. Eai dákko ge leat čuvvon sámi oahpporesurssat dárbbuid. Sámedikki hástalus lea dat go daid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea ge fas álkit ja hálbbit ođasmahttit go lea dárbu.

Oahpporesurssaid ráhkadeami lea dárbu nannet, sihke mánáidgárddiid ja vuodđoskuvllaid várás. Ođđa oahppoplánaid ja digitála oahpporesurssaid vuoruheami geažil, ja go muđui ge leat bázahallan, lea dárbu 50 miljon ruvnno lasi.

Oahppoplánabargu: 2 miljon ruvnno

Sámedikkis lea oahpahuslága mielde ovddasvástádus oahppoplánaid ráhkadeames fágaide sámegeiella, ja dasto sámi sisdoalus eará oahppoplánain. Juolludemiin mat bohtet departemeanttas bohtá ovdan ahte sin fievrrideamat galget earret eará geavahuvvot oahppoplánabargui. Dattetge lea nu divrras ođasmahttit oahppoplánaid, erenoamážit daid plánaid main Sámedikkis lea váldoovddasvástádus, ahte ferte bidjat liigeruđaid dán bargui.

Sámegeieloahpahus vuodđoskuvllas: 1 miljon ruvnno

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa giela doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja ahte leat ollu hástalusat sámegeieloahpahusa oktavuodas. Dán duodáštit raporttat “Sámi logut muitalit”.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttain gessojuvvo ovdan, lea dat go oahpahusas geavahuvvo boasttu oahpahusmálle. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vanhemat leat garrasit moaitán málle mii geavahuvvo sámegeiela oahpahusas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duodáštuvvon raporttas “Sámegeiela oahpahus nubbingiellan”, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvvoštallamis. An̄kke ii leat nubbingiela oahpahusmálle rievdan Máhttoloktema - sámi atnui váldima dihte 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddái ahte dat málle mii geavahuvvo sámegeiella nubbingiellan oahpahusas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mállen.

Sámedikkis lea dárbu eanet ruđaide nana oahpahusmálle ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Lohkanguovddáš: 6 miljon ruvnno

Lohkanguovddáš lea našunála resursaguovddáš mii lea oahpahuovuogá dahkii heivehuvvon, mánáidgárdeásis alit oahpu dássái. Guovddášis lea ovddasvástáduš davvi-, julev- ja lullisámi gielaide, ja lea danin stuora fágalaš suorgi maid galgá gokčat. Bistevaš doaibma oahpponeavvoportálas Ovttas-Aktan-Aktesne lea maid dokta guovddáža doaimmain. Sámediggi oaihvilda ahte sámi oahpponeavvoportálii ovttas.no ferte sihkkarastit dárbbaslaš ja einnostan vejolaš ruhtadeami vai portála sáhtta ovddidit viidáseappot deatalaš doaibmabidjun davvi-, julev- ja máttasámegiela oahpponeavvuid ovddideamis ja olámuddui buktimis.

Norggas leat logi našunála guovddáža, main iešguđet ángiruššansuorggis lea váldorolla ovddidit oahpahuša kvalitehta. Lohkanguovddáš ii leat oktage dán logi guovddášis. Lea dehálaš ahte Lohkanguovddáš oažžu seamma rámmaeavttuid go našunála guovddážiin lea iežaset rollas. Sámediggi oaidná dárbbu Lohkanguovddáža ruhtadeapmi loktejuvvo seamma dássái mas dat eará guovddážit leat.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 26 825 000 ruvnno vuodđooahpahušii. 2016:s lea Sámedikkis dárbu 59 miljon ruvnno lasáhussii dán fágasuorggis.

Alit oahppu ja dutkan

Máhttu lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sámii go lea álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis lea dárbu ovddidit máhtto- ja dutkanpolitihka áiggis ovddasguvlui. Sámediggi áigu 2015:s ovddidit dieđáhusa alit oahpu ja dutkama birra. Dieđáhus soaitá buvttihit stuorát bušehtadárbbu 2016:s.

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren: 3 miljon ruvnno

Sámi servodagas lassána dárbu oažžut sámegielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas. Erenoamážit guoská dát daid gielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguvlui. Maiddái eará gielddain lea stuorra dárbu oažžut sámegielagiid sihke mánáidgárddiide, skuvllaide ja dearvvašvuodaásahusaide. Dasa lassin dárbbasit allaskuvllat ja universitehtat eambbogiid geat váldet alit oahpu sámegielas. Árijalaš ozadeaddji bargui dárbbasuvvojit eanet resurssat nugo hálddahuskapasitehta álggahit, ovddidit ja čuovvolit ovttasbargodoaibmabijuid sámi guovlluin mat sáhttet váikkuhit dan ahte gielddat oččošedje eanet bargiid geain lea sámi alit oahppu, sierra ámmáhiidda maid sámi servodat dárbbasá. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu doarjut plánaid sámi árbediehtoguovddáža ásaheamis, deatalaš lađasin barggus dan ektui ahte duođastit ja suodjalit sámi árbedieđuid odđa sohkaolvvuode. Sámediggi oaidná maiddái ahte lea deatalaš ásahtit alit oahppofálaldaga sámi árbedieđuid várás.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 3 750 000 ruvnno alit ohppui ja dutkamii. 2016:s lea Sámedikkis dárbu lassi 3 miljon ruvnno dán fágasuorgái.

Dearvvašvuotta ja sosiála

Sámediggi vásiha ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuodát čalmmustahttojuvvojit eanet fágasuorggis dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka. Sámedikki bajimus mihttomearri lea dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi geavaheddjiide seamma láhkai go dáža álbmogii.

Sámediggi oaidná ahte ovttasdoaibmanodastus lea hástalus sámi buhcciide go guoská sámi gillii ja kultuvrii. Dán proseassas lea min oktavuotta guovddáš eiseválddiiguin deatalaš, ja mii fertet várret resurssaid dása.

Ráđdehus lea maid dieđihan ahte áigot viidát guorahallat mánáidsuodjalussuorggi organiseremis ja daid lágaid mat gusket dasa. Dát buktá hástalusaid Sámediggái. Sámedikki mihttomearriin lea doaibmat mánáidsuodjalusmánáid jietnaguoddin norgga eiseválddiid ektui álgoálbmogiid rivttiid heiveheami

nannema bokte dutkamis ja doaibmabijuid hábmemis mánáidsuodjalussuorggis. Min mihttomearri lea doaibmat sámi mánáid jietnaguoddin norgga eiseválddiid ektui, ja mii oaidnit dárbbu váldit mielde álgoálbmotvuoigatvuođaid lánkaásahusaide ja doaibmabidjohábmemiidda mánáidsuodjalussuorggis.

Vuorasolbmuid politihkka ja seniorpolitihkalaš doaibmabijut: 500.000 ru.

Sámedikki vuorasolbmuidráđđi ja Stáhta seniorráđđi leat dássálaga ja leat nátionála ráđit main lea oktavuoha goabbat guimmiin oktasaš beroštumiid ektui go guoská boarrásiid áššide. Vuorasolbmuid ráđđi bargá Norlándda fylkka vuorasolbmuidráđiin ja bargojuvvo viidáseappot oktavuodain fylkkavuorasolbmuid ráđiiguin Mátta -Trøndelága rájes gitta Finnmárkku fylkka vuorasolbmuidráđi ráđjai. Dasa lassin váldet regionála ja gielddalaš vuorasolbmuidráđit oktavuoda ovtasbargodoaibmabijuid ektui. Buorre vuorasolbmuid politihkka mas boarrásat árijalaččat besset váikkuhit otnáš ja boahhteáiggi vuorasolbmuid politihkkii lea deatalaš. Ferte bidjat doarvái ruđa vai vuorasolbmuidráđđi sáhtta searvat ja hábmet boahhteáiggi vuorasolbmuidpolitihka árvvolaš vuogi mielde. Boarrásiid ferte atnit resursan ja deatalaš kulturguoddin sámi servodagas. Vuorasolbmuidráđđi lea hábmegoahtán politihkalaš prográmma 2014-2017 muhto bargu lea bisánan dan geažil go váilot ruđat. Sámediggi oaiuvilda ahte lea deatalaš doaibmabijuiiguin nannet vuorasolbmuid politihka sámi servodagas.

Sámi servodahkii leat maid hástalusat bioteknologalaš ovddideamis. Sámi genaávdnasiid hálddašepmi ja eaiggáduššan buktá midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuođa dáfus. Sámediggi oaidná dárbbu leat mielde ráđdehusa barggus ođđa strategiijain bioteknologalaš ovddideamis. Das lea duođaid sáhka strategiija hábmemis.

Ráđdehusa bargu gárrensurggiin gáibida hálddahaslaš resurssaid Sámedikki bealis. Sámi geavaheddjiid dárbbuid ja vuoigatvuođaid fuolaheapmi lea deatalaš Sámediggái, ja danne mii fertet searvat aktiivvalaččat dán prosessii.

Sámediggi dárbbasa 2016:s eanet hálddahaslaš resurssaid ovtasdoaibmanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvoleapmái.

Čoahkkáigeassu

2015 bušeahtas lea Sámediggi várren 3 996 000 ruvnnu dearvvašvuhtii ja sosiálii. 2016:s dárbbasuvvo 1,5 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá dan ala ahte areálaid ja resurssaid guoddilis ávkkástallama, seailuheami ja hálddašepmi vuodul sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaibmama ja servodateallima.

Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi: 3 miljon ruvnnu

Sámedikki barggus areálaáššiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit galget fuolahuvvot go mearrádušat areálageavaheami oktavuodas dahkkojuvvojit. Vurdojuvvo ahte Sámediggi searvá aktiivvalaččat regionála ja gielddalaš plánaproseassaide, ja dan mii leat dieđihan ahte mii áigut dahkat. Ođđa gáibádusaid geažil plána- ja huksenlágas mii vuordit mealgat lassáneami dán bargosuorgái.

Eará areálaáššit: 7 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná eanet ja eanet sisabahkkemiid sámi guovlluid areálaid geavaheapmái, earret eará energiijahuksema, suodjaleami ja resursaávkástallama bokte. Sámediggi lea dasto leamaš posiitiiva dasa ahte searvat eanet aktiivvalaččat eurohpalaš eanadatkonvenšuvnna čuovvoleapmái. Sámediggi lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte geatnegahttojuvvon čuovvolit suodjalanproseassaide ja stuorra huksenáššiid.

Dan barggu čuovvleapmi ahte sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide: 3 miljon ruvnu

Sámediggi dárbbáša resurssaid čuovvolut dan barggu ahte sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide. Prinsihppa ahte dohkkehit historjjálaš vuoigatvuoda ja oassálastima guolástushálddašeapmái, galgá čuovvolutvot sihke našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvleapmi: 2 miljon ruvnu

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssa fylkkas máttás guvlui lea oassi Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvleamis. Sámi vuoigatvuodaeaggáid, báikegottiin ja ášahusain fertejit leat návccat ráhkkanahhtit ja čuovvolut dán proseassa.

Finnmárkkukommišuvdna

Finnmárkkukommišuvdnii fertejit sihkkarastojuvvot ruđat čadahit dan mandáhta maid kommišuvdna lea addán almmá dárbbášmeahtun maŋŋoneami haga. Juolludus Finnmárkkukommišuvdnii ferte sierra várrejuvot stáhtabušehtas. Sámediggi áigu váikkuhit gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bagadanfálaldaga ásaheami sidjiide geat háliidit ovddidit eanavuoigatvuoda gáibádusaid Finnmárkkukommišuvdnii. Diehtujuohkima kommišuvdna barggu birra ferte nannet mealgat, ja Sámediggi háliida ahte Justisdepartemeanta ja Duopmostuollohálddahus váikkuhit dan.

Juridihkalaš veahki sámi vuoigatvuodaeaggáidida.

Sámi guovvluid areálageavaheamis lea deatalaš ahte sámi eana- ja resursavuoigatvuodát fuolahuvvojit. Ferte láhčit dasa ahte dat sámi vuoigatvuodaeaggádat ožžot juridihkalaš veahki, geat vásihit ahte sin vuoigatvuodát eai váldojuvvo vuhtii eana- ja resursageavaheami ja -hálddašeami oktavuodas.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 2 450 000 ruvnu areálii ja birrasii. 2016:s dárbbášuvvo 15 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Kulturमितosudjalus

Sámediggi áigu duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieđuid vássánaiggis boahteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit. Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid, oktan daid iešvuodain ja variašuvnnain, lea deatalaš oassi min kulturárbbis ja identitehtas ja oassi sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Kulturमितobarggus lea Sámediggi gulaskuddanáshus plánaáššiin ja stuorát huksemiin. Dan oktavuodas registrerejuvvojit hui ollu sámi kulturmuittut. Danne lea Sámedikki bargu kulturमितosudjalemiin deatalaš vuodđun dasa ahte čalmmustahttit sámi historjjá ja gos sápmelaččat leat leamaš.

Sámediggi áigu 2015:s bargagoahhtit dieđáhusain kulturमितosudjaleami birra. Mii oaidnit ahte dárbbášuvvojit máŋga prinsihpalaš čielggadeami das mii guoská sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dieđáhus sáhtta mielddisbuktit stuorát bušehtadárbbu 2016 várás.

Sámi kulturमितohálddašeapmi: 2,5 miljon ruvnu

Sámi kulturमितosudjalusas, dás maiddái sámi vistesudjalusas, lea maŋimus jagiid lassánan áššehivvodat eanet ja eanet. Dat dáhpáhuvá seammás go resurssat geavadis eai leat lassánan 1999 rájes. Dat lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturमितosuorggis.

Dálá dilis lea kulturमितojuhkosis oktavuoha 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš regiovdnamuseain, sámi museaguin ja eará museaguin guovllus. Dasa lassin leat máŋga eará báikkálaš, regionála ja stáhtalaš oassálastit mat háliidit Sámedikki searvat iešguđet proševttaide. Stuorámuš deaddu lea vistesudjalusas mas 1 virgi galgá gokčat sámi vistesudjalusa dárbbu olles

Norggas. Dat ii govčča dálá dárbbu. Viidáseappot lea várra nu ahte dálá sámi visttiid registrerenprošeakta boahhteáiggis mielddisbuktá eanet deattu go guoská sámi visttiid ovddeštemiide, ja nu maiddá eanet dárbbu fágalaš bagadeapmái ja detáljaregistreremii. Dárbbášuvvojit maid eanet resurssat sámi kulturmuittuid láchimii, dikšumii ja sihkkarastimii. Ovdamearkka dihtii lea fylkkagiielddain seamma guovllus dál juo mealgat stuorát resurssat dákkár kulturमितobargui.

Sámediggi oaivvilda ahte eanet olmmošlaš resurssat sámi kulturमितosuodjalusas bohtet buorrin sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaibmabidjoeaiggádi. Jus Sámedikkis lea vejolaš leat ovddabealde plánaproseassain, de lea álkit eastadit vejolaš riidduid. Sámi álbmogis galgá maid leat duohta vuogiatvuohtha hálldašit ja dulkot iežas historjja. Sámi kulturमितosuodjalus váikkuha das buori láchkai.

Ohcanvuđot doarjagat kulturमितosuodjalussii: 1 miljon ruvnnu

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta man ulbmil lei registreret automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon visttiid. Prošeakta lea oassi Riikkaantikvára máhttoloktemis ja vuolgá das go riikkarevišuvdna lea moaitán váilevaš visogova dán kulturमितosuorggis.

Lea stuorra vejolašvuohtha dasa ahte prošeakta dagaha eanet beroštumi sámi visttiid ovddešteapmái ja eanet deattu váikkuhangaskaoapmeortnegii mas leat doarjagat sámi kulturमितosuodjaleapmái. Danne berre váikkuhangaskaoapmeortnet viiddiduvvot dađistaga, vuos miljon ruvnnuin 2016:s gokčan dihtii čuovvoleami ja eará heahthedárbbuid sámi kulturmuittuid registrerema oktavuodas maid báikkálaš fámot buoremusat sáhttet áimmahuššat. Juoga maid mii eaneda máhtu ja beroštumi báikkálaččat sámi historjái ja vuđđui áimmahuššat sámi kulturmuittuid ja historjja.

Kulturmuittuid ja sámi visttiid hálldašeapmi: 500 000 ruvnnu

Sámediggi háliida álggahit prošeavtta geahčadan dihtii vejolašvuodaid nannet báikkálaš ja regionála ovddasvástádusa sámi kulturmuittuid ja ráfáiduhthuvvon ja suodjalanveara sámi visttiid hálldašeamis.

Sámediggi juohká jahkásaččat 4,4 miljon ruvnnu sámi kulturmuittuid, das maiddá sámi visttiid, registreremii, dikšumii ja bajásdoallamii (su. 2,4 miljovna poastta 50 bokte ja su. 2 miljovna poastta 72 bokte). Bargui gullá buot dan rájes ahte ráhkadit vuoruhánplánaid kulturmuittuid válljemii, dan rádjai ahte ohcamiid meannudit, rádđeaddimii ja bagadeamiide barggu vuolde ja čađahuvvon barggu bearráigeahččat.

Osiid dán barggus sáhttet várra báikkálaš museat čađahit. Dat nannešii báikkálaš árjja, oanidivččii ohcci ja áššemeannudeaddji gaska ja guhkit áiggi vuollái loktešii báikkálaš gelbbolašvuoda, ja nu nannešii báikkálaš museaid.

Čoahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 3 150 000 ruvnnu kulturमितosuodjalussii. 2016:s dárbbášuvvo 4 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Ealáhuspolitihkas deattuha Sámediggi báikkálaš servodagaid ovddideami, odđahutkama, doaibmabijuid mat loktejit gelbbolašvuoda ja ealáhushutkama. Vuodđoealáhuseain galgá rámmaeavttuid buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, gávpejurdagat ja ealáhuseadoaibmabijut galget aktiivvalaččat duddjot sámi ealáhuseallima gilvovhallannávccaid. Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte háhkat lagat ovttasbarggu gielddaiguin, FoU-ásahusaid ja eanet váikkuhusa guovddáš ealáhuspolitihkkii riikkas.

Ain leat ollu hástalusat sámi servodagas negatiiva veahkadatovdáneami, rievdan ássanmálle, rievdan ealáhusstruktuvrra ja uhccán vuodđudemiid geažil.

Sámediggi áigu 2016:s deattuhit čuovvovaš surggiid nannen dihtii sámi ealáhuseallima vuodđun dasa ahte olbmui galgá leat bargu ja ahte sii galget loaktit sámi guovlluin:

Vuodđoealáhusat: 12 miljon ruvnnu

Ráđđehus ja eanadoalu ja boazodoalu šiehtadallit leat soahpan čuohppat sirdimii Sámediggái 2015 rájes – oktiibuot 6 miljon ruvnnu.

Eanadollui boahtá 2 miljon ruvnnu uhcit, maid Sámediggi lea geavahan dábálaš investeremiidda eanadoalus ja eanadoalloprošeavttaide. 2013:s geavahii Sámediggi olles 11 miljovna doaibmavesteinvesteremiidda ja ovddidanprošeavttaide. Ovddit jagiid lea Sámediggi juolludan sulli 4-5 miljon ruvnnu dakkár áigumušaide.

Dasa lassin lea čuhppojuvvon 2 miljon ruvnnu maid Sámediggi lea ožžon juolluduvvot árktalaš eanadoalu ángiruššama čuovvoleapmái. Sámediggi lea ožžon dáid ruđaid jagiin 2012, 2013 ja 2014. Árktalaš eanadoallu lea ángiruššan maid olles riikkaoassi doarju, sihke eanadoalloealáhus, golmma davimus fylkkaid eanadoalloossodagat ja boandaorganisašuvnnat. Dát ángiruššan ii sáhte jotkojuvvot. Ollu dain prošeavttain maid árktalaš eanadoalu juolludanjoavku lea juohkán ruđaid, eai oaččo makkárge viidásat čuovvoleami dahje viidásat ruhtadeami dán čuohppama geažil.

2 miljon ruvnnu boazodoallošiehtadusas leat geavahuvvon lasseealáhusaide boazodoalus. Dát ruđat leat eanaš geavahuvvon duojáriidda geat barget lotnolasat boazodoaluin. Duodjeealáhusat leat badjel 70 % nissonat ja dát geahpádus čuohcá nissonolbmuid bargosajiide duojis.

6 miljon ruvdnosáš geahpádus dagaha ahte Sámediggi ferte geahpedit iežas bušehta ealáhusáigumušaide 37 miljon ruvnnus 2014:s 31 miljon ruvdnui 2015:s. Juolludusa geahpádusas leat maid váikkuhusat Sámedikki eará ealáhusovddidanbargui.

Guorahallamat maid Sámediggi čađaha juohke jagi, čájehit ahte ealáhuseallin sámi guovlluin lea heajut dilis go eará guovlluin riikkas. Álggahemiid lohku lea uhcci, gánnáhahttivuohta lea uhcci ja guovlluid mihtilmasvuohta lea ahte nuorat fárrejit stuorát guovddážiidda. Dát ovdáneapmi nannejuvvo vel eanet go juolludeamit eanadollui ja boazodollui geahpeduvvojit nu ollu go dan maid Ráđđehus evttoha 2015 várás.

Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte sihkarastit vuodđoealáhusaid rámmaeavttuid, ja dan láhkai váikkuhit ealli sámi birrasiid ja ealli giliid. Buorre guovlopolitihkka lea maiddá buorre guovlopolitihkka sámi guovlluin. Eanadoalloeiseválddit fertejit čađahit mánga doaibmabiju maid ulbmil lea erenoamážit nannet vuodđoealáhusaid vejolašvuodaid sámi guovlluin. Eanadoallu ja boazodoallu mearkkašit ollu dasa ahte bisuhit ja ovddidit sámi kultuvrra. Eanadoalus ja boazodoalus lea stuorra mearkkašupmi vuodđun barggolašvuhtii, árvoháhkamii, fuodđar- ja biebmobuvttadeapmái ja vuodđun ássamii sámi guovlluin. Dat leat maid deatalaččat dasa ahte gaskkustit sámi giela ja kulturárbevieruid. Sámediggái lea deatalaš ahte vuodđoealáhusain leat buorit rámmaeavttut dan doaibmamii ja ovdáneapmái. Jagi 2016 bušeahhtadárbu lea 6 000 000 ruvnnu.

Boazodoallu: 2 miljon ruvnnu

Rievdadusat boazodoallolágas leat hástalan Sámedikki váldit badjelasat čielgasat rolla barggus boazodoalloássiiguin. Eaktun dasa ahte buorebut fuolahit boazodoalu vuodđosa ealáhussan ja kultuvran lea ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja ovtasbargá stuorra ássiin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosápmelaččaid riikkaservviin, ja váikkuhit dasa ahte dat sáhttet nannejuvvot organisašuvdnan 2) nannet Sámedikki návccaid ja gelbbolašvuoda boazodoalloássiin ja 3) nannet oktavuoda ja

gulahallama Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttain deatlaš eaktudeaddjin boazodoallopolitihkas. Sámediggi áigu nannet áŋgiruššama boazodoaluin sihke fágasuorggis ealáhus ja fágasuorggis areála.

Meahcceealáhusat: 6 miljon ruvnnu.

Sámediggi čujuha dasa ahte sámi meahcceealáhusat ja lotnolasealáhusat deatlaš kulturguoddin sámi servodagas, ain dárbbasit doarjjaortnegiid mat leat heivehuvvon sin dárbbuide. Várrejuvvojit ruđat nu ahte Sámediggi sáhtta váikkuhit dán bargui ja nu loktet stáhtusa. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit doarjjaortnegiid lotnolasealáhusaide gulahaladettiin daid ealáhusdoaimmaheddjiiguin ja organisašuvnnaiguin, mat barget sámi meahcceealáhusáššiguin. Dál lea stuorra potensála vuoddoealáhusain mii ii leat geavahuvvon, mas erenoamážit meahcceealáhusat berrejit vuoruhuvvot.

Kulturealáhusat: 3,5 miljon ruvnnu

Sámediggi álggahii 2012:s sierra prošeavtta sámi kulturealáhusaid várás. 2013:s virgáduvvui prošeaktajodiheaddji ja sierra doaibmaplána kulturealáhusaid várás ráhkaduvvui ja dohkkehuvvui. Sámediggi lea 2014:s dahkan rámmašiehtadusa viidásat ovddideami várás sámi kulturealáhusaid mat deattuhit kreatiiva proseassaid, bagadeami, fierpmádathuksema, fitnodatovddidanprográmmaid, riikkaidgaskasaš áŋgiruššama jna. Rámmaeavttut leat fámus 2014 rájes 2016 rádjai. 2016 várás dárbbášuvvo 1 miljon ruvnnu sierra prošeavtta viidásat fievrredeapmái, 1,5 miljon ruvnnu doaibmaplána čuovvoleapmái ja 1 miljon ruvnnu váikkuhangaskaoapmin nationála ja riikkaidgaskasaš áŋgiruššamii. Oktiibuot 3,5 miljon ruvnnu.

Ealáhusutkan ja innovašuvnnat: 2 miljon ruvnnu

Sámediggi áigu eanet áŋgiruššat ovttasbargoprošeavttaiguin, gealboloktemiin ja doaibmabijuiguin mat eanedit álggahemiid. Mii áigut árrjalačča ohcalit ja álggahit ovttasbarggu FoU-birrasiguin mat sáhttet leat mielde eanedeamen innovašuvnnaid sámi guovlluin. Innovašuvnnat dárbbášuvvojit sihke makrodásis, nappo olles sámi guovllus, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihtii duojsis, vásáhusain ja biepmus. Oppalaččat dárbbášuvvo ealáhusutkan ovddidan dihtii eanet odđáálggahemiid sámi guovlluin. 2015 bušeahtadárbu lea 2 miljon ruvnnu.

Árrjalaš čuovvoleapmi háhkat geasuheaddji báikegottiid: 2 miljon ruvnnu

Sámedikki váikkuhangaskaoapmegeavaheapmi lea buori muddui gitta jearus ja nu dat lea deatlaš ollu fitnodagaide ja álggaheddjiide. Sámediggi oaidná dárbbu aktiivvalaččat stivret váikkuhangaskaoapmegeavaheami dáhttojuvvon ealáhuspolitihka vuodul. Danne áigu Sámediggi eanet deattuhit ovttasbarggu nannema välljejuvvon gielddaiguin mat ovttas Sámedikkiin áŋgiruššet eanebuš dainna ahte nannet báikegottiid geasuheaddji ássanbáikin ja bargosadjin. 2016 bušeahtadárbu lea 2 miljon ruvnnu oktasaš áŋgiruššamii ovttas välljejuvvon gielddaiguin háhkat geasuheaddji báikegottiid.

Čoahkkáigeassu

2015 bušeahtas lea Sámediggi várren 31 531 000 ruvnnu ealáhusaide. 2016:s dárbbášuvvo 15,5 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte álgoálbmogat galget mearridit iežaset ovdáneami ja ahte dain galgá leat vejolašvuolta áimmahuššat iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Sámedikkis leat bargamušat maid mii háliidit čađahit riikkaidgaskasaš arenas, seammás go leat vuordamušat Sámedikki oassálastimii ja áŋgiruššamii. Dát guoská sihke dan riikkaidgaskasaš bargui mii guoská álgoálbmogiidda iešguđet arenain, nu go ON:s, EU:s, Árktalaš ráđis ja Barentsovttasbarggus. Ráđdehusa áŋgiruššan davviguovlluin gáibida eanet doaimmaid ja čuovvoleami Sámedikki bealis. Viidáseappot háliida Sámediggi leat mielde váikkuheamen riikkaidgaskasaš arenas.

Sámediggi lea geavahan ollu resurssaid álgoálbmogiid máilmmikonferánssa ráhkkaneapmái čakčamánu 2014, erenoamážit dakko bokte ahte lágidit álgoálbmogiid ráhkkaneaddji konferánssa

Álttás 2013:s. Deatalaš lea čađahit buori evaluerema ja čuovvoleami ja leat mielde sihkkarastimin ahte WCIP2014 loahppadokumeantta mearráduusat čuovvoluvvojit.

Sámediggi lea maid árjjalaččat mielde dakkár riikkaidgaskasaš arenain go ON álgoálbmogiid áššedovdimekanismmas, mii ásahuvvui dan olis go ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus mearriduvvui 2007. Viidáseappot oassálastá Sámediggi eará forain nu go ON álgoálbmotáššiid bistevas foras ja olmmošvuoigatvuođasešuvnnain, Barents álgoálbmotkongreassas ja konferánsas ja eará guoskevas riikkaidgaskasaš čeahkkanemiin main álgoálbmotáššit ja olmmošvuoigatvuođat digaštallovvojit. Sámediggi rávvejuvvo joatkit dán ángiruššama ja searvat digaštallamiidda álgoálbmotjulggaštusa birra dakkár arenain.

Bušehttarámma ferte lasihuvvot vai Sámedikkis lea doaibmanvejolašvuohta nu ahte ieš sáhtá vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi sáhtá čađahit daid bargamušaid mat čuvvot dain konvenšuvnnain maid Norgga eiseválddit leat vuolláičállán álgoálbmogiid oassálastima oktavuodas dain proseassain mat gusket sidjiide.

Sámedikkis leat ráddjejuvvon ruđat iežas bušehtas riikkaidgaskasaš suorgái. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas ruhtadit Barentsovttasbarggu vuollášaš álgoálbmotkantuvrra Ruoššas.

Sámedikkis lea dál 1 miljon ruvdnosaš rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta duodai fievrriid ruđaid 50-poastta bokte amas leat dárbu rámmašiehtadussii. Dát juolludeapmi ferte maid lasihuvvot eanet riikkaidgaskasaš ángiruššama geažil Sámedikki bealis.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahuslávdegoddi) ja CERD buktá rávvagiid das mo Norga buoremusat sáhtá dan čuovvolit vealahuslága ektui. Sámedikkis lea deatalaš rolla riikkaidgaskasaš barggus eastadit álgoálbmogiid ja minoritehtaid vealaheami. Mii ráhkadit iežamet raporttaid das mo iešguđet doaibmabijut čuovvoluvvojit sápmelaččaid ektui. Dát proseassat leat resursagáibideaddjit. Dárbu lea buoridit bargovugiid ja proseassaid mat čatnasit ruovttoluottadieđihemiide ja reporteremiid gaskal Sámedikki ja ráđdehusa Mánáid-, ja dásseárvo- ja searvalahttindepertemeantta (MDD) bokte. Dárbbášuvvojit liige resurssat dasa ahte optimaliseret dán barggu ja searvvahit nu stuorra osiid sámi servodagas go vejolaš.

Davveguovlopolitihkka

Dárbbášuvvo ollu eanet máhttu ja čalmmustahttin davveguovloángiruššama sosiála ja dearvvašvuođa váikkuhusaid birra. Ovdamearkka dihtii gáibida davveguovvluid árbevirolaš ealahusaid vuoigatvuođaid ja birgenvuođu áimmahuššan eanet dutkanvuđot máhtu minerálaroggamiid váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte čalmmustahttojuvvojit erenoamážit dakkár sámi ealahusat go boazodoallu, eanadoallu, guolásteapmi ja meahcásteapmi. Dan oktavuodas ferte kártegoahtit ja dutkat eanet mo hálddašanorgánat fuolahit daid álgoálbmotvuoigatvuođaid mat bohtet ovdan nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja julggaštusain, ja gelbbolašvuohta ferte loktejuvvo dan ektui mo hálddašeapmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuođaid.

Čeahkkáigeassu

2015 bušehtas lea Sámediggi várren 2 509 000 ruvnnu sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2016:s dárbbášuvvo 3 miljon ru lassáneapmi dán fágasuorgái.

Regionála ovttasbargu

Sámediggi lea fuolastuvvan go ráđdehus lea geahpedan regionálaovddidandoarjaga fylkkagielddaide. Boađusin lea ahte šaddet uhcit Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargoproševttat.

Ávvudeapmi Troandimis 2017

Sámediggi háliida álggahit barggu dáinna visotsámi jagi 2017 100-jagiávvudeami čalmmustemiin, čalmmusteapmi mi fáttmasta buot sámi guovlluid ja iešguđet sámi ásašusaid. Ovttasbargoprošeakta lea álggahuvvon gaskal earret eará Sámedikki ja Troandima suohkana jagi 2017 100-jagiávvudeami.

2016:s lea dárbu várret 1,5 miljon ruvnnu dán bargui.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.14 dii. 14.20.

Vuđđogiella:

Ášši/Sak DC 046/14

Boazologu heiveheapmi Finnmarkkus

Arkiivaášsenr.
14/3603

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššsenr.
Sámedikki dievasčoahkkin	03. – 05.12.14	DC

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.14 dii. 20.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Bargolávdegotti árvalus Mathis N. Eira (NSR), Per A. Bær (Johttisápmelaččaid listu), Marit Kirsten A. Gaup (BB), Lars Filip Paulsen (Olgešbellodat), Torbjørg Leirbakken (Árja) ja Ida Marie Brandsfjell (Årjel-Saemiej Gielh) bokte:

Sámedikki cealkámuš boazologu heiveheapmái Finnmarkkus

Sámediggi lea ovdal, áššis SP 059/12 meannudan boazologu heiveheami Finnmarkkus. Sámediggi bivddii mearrádušas ahte proseassa gorálaš boazologuheiveheamiin ja bággodoaimmaiguin mañiduvvojit gitta dat vuhtiiváldet orohagaid iežaset veardádallamiid. Dalle bivddiimet ahte fertejit biddjot johtui váikkuhangaskaoamit mat movttiidahttet eaktodáhtolaš vuolideapmái dahje heaitimii, ja ahte fertejit dahkkot vuđolaš váikkuhusguorahallamat ovdal vejolaš mearráduš vuolideami ektui dahkko. Sámediggi oaidná ahte dát ii leat čuovvuluvvon.

Boazologu heiveheapmi mii dál lea jođus osiin Finnmarkkus lea lossa proseassa boazodolliide geaidda dát čuohtá. Lea stuora eahpesihkarvuotta boazodoalus váikkuhusaid ektui ja viidáset čuovvoleami ektui maññil vuolidanáiggi.

Sámedikki mielas lea váidalahtti go siidaossosiid boazologut Finnmarkkus leat almmuhuvvon. Dákkár almmuheapmi lea sámi riekteipmárdusa vuostá. Dát dovdo gutnehuhttimin sidjiide geaidda dat guoská, ja Sámedikki mielas ii leat dohkálaš ahte Boazodoallolága 18. § ja Hálddašanlága 13. §§ a-e rihkkojuvvojit. Sámediggi vuordá ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta bidjá johtui doaimbajuid mat hehttejit ahte ná sáhttá dáhpáhuvvat.

Boazologut leat leamaš oahpisin boazodoalloeiseválddiide. Logut čájehit ahte boazolohku lea lassánan muhtin boazodolliin, nu ahte sidjiide lea dat ávkin maññil gorálaš vuolideami 60. § goalmát lađđasa mielde. Boazodoallit geat eai lasihan boazologu seamma áigodagas šaddet vuolidit lihka olu, ja dát dovdo kollektiivlaš ránggástussan.

Boazodoalus lea stuora eahpesihkarvuotta dan ektui ahte mii boahdá dáhpáhuvvat maŋŋil vuolidanáigodaga, ja mánggas ballet ahte álggahuvvojit ođđa vuorut vuolidemiiguin.

Boazodoalloeiseválddit fertejit gulahallat boazodoaluin ja gávdnat luohtehatti metodaidda boazologu vuolideapmái. Buorre hálddašeapmi lea dan duohken ahte boazodoallit váldojit mielde gulahallamii. 2007 Boazodoallolága áigumuš lei ahte boazodoallu galgai oažžut eanet iešstivrejumi, muhto Sámedikki mielas ii leat dat doarvái ollašuvvon.

Sámediggi bivdá ahte biddjojit johtui einnostahtti proseassat mat sáhttet buoret čovdosiid boazologu váttisvuodaide, árbevirolaš máhtu atnuiváldimiin. Sámediggi oaidná ahte boazodoallolágas leat heajut bealit ja ahte earret eará 60. § ferte rievdaduvvot.

Sámediggái lea erenoamáš dehálaš ahte boazodoallit geat leat vuolidan boazologu mearrádusaid mielde, eai ránggáštuvvo viidáset proseassas. Dat boazodoallit maid eai galgga bággehuvvot vel eanet vuolidit jus čájehuvvo ahte siiddas obbalaččat ii leat doarvái vuoliduvvon boazolohku.

Boazologu mearrideapmái fertejit buot jagi guohtumat biddjot vuodđun. Sámediggi áigu maid deattuhit ahte vuoigatvuodadilli dálveorohagain guoskevaš guovlluin ii leat čielggaduvvon, ja ahte dákkár čielggadeamis lea vealtameahtun dadjamuš dasa ahte oažžut bistevas ja einnostahtti eavttuid boazodollui.

Sámediggi bivdá ahte boazodoalloeiseválddit jođánit árvoštallet boazologu heivehanproseassa, mannet čađa juohke ovttá boazodoalli boazologu ovdáneami ja dahket dárbbaslaš doaimmaid nu ahte olbmot dán guovlluin sáhttet bisuhit boazodoalu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš gánnáhahtti ealáhusa.

Evttohus 1, áirrás Torill Bakken Kåven, Nordkalottfolket

Sámediggái lea erenoamáš deatalaš ahte dat boazodoallit geat leat geahpedan boazologu mearrádusaid vuodul, eai ránggáštuvvo boazologu heiveheami viidáset proseassas, ahte ránggáštusat eai čuoza sidjiide. Eai ge galgga dat boazodoallit gohččojuvvot geahpedit ain eanet jus čájehuvvo ahte siida oppalaččat ii leat geahpedan doarvái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 29 jienain 5 jiena vuostá
- Bargolávddegotti evttohus mearriduvvui 29 jienain 5 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Per Andersen Bæhr, áššejođiheaddji	
2	Toril Bakken Kåven	Jørn Are Gaski
3	Marit Kirsten Anti Gaup	
4	Inger Eline Eriksen	
5	Mathis Nilsen Eira	
6	Per Andersen Bæhr	Jørn Are Gaski
	Marit Kirsten Anti Gaup,	

	čoahkkinnortnegii	
	Mathis Nilsen Eira, čoahkkinnortnegii	
7	Arthur Johan Tørfoss	
8	Toril Bakken Kåven	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki cealkámuš boazologu heiveheapmái Finnmarkkus

Sámediggi lea ovdal, áššis SP 059/12 meannudan boazologu heiveheami Finnmarkkus. Sámediggi bivddii mearrádusas ahte proseassa gorálaš boazologuheiveheamiin ja bággoaimmaiguin mañiduvvojit gitta dat vuhtiváldet orohagaid iežaset veardádallamiid. Dalle bivddimet ahte fertejit biddjot johtui váikkuhangaskaoamit mat movttiidahttet eaktodáhtolaš vuolideapmái dahje heaitimii, ja ahte fertejit dahkkot vuđolaš váikkuhusguorahallamat ovdal vejolaš mearrádus vuolideami ektui dahkko. Sámediggi oaidná ahte dát ii leat čuovvovuvvon.

Boazologu heiveheapmi mii dál lea jođus osiin Finnmarkkus lea lossa proseassa boazodolliide geaidda dát čuočá. Lea stuora eahpesihkarvuotta boazodoalus váikkuhusaid ektui ja viidáset čuovvovoleami ektui maññil vuolidanáiggi.

Sámedikki mielas lea váidalahtti go siidaossosiid boazologut Finnmarkkus leat almmuhuvvon. Dákkár almmuheapmi lea sámi riekteipmárdusa vuostá. Dát dovdo gutnehuhttimin sidjiide geaidda dat guoská, ja Sámedikki mielas ii leat dohkálaš ahte Boazodoallolága 18. § ja Hálddašanlága 13. §§ a-e rihkkojuvvojit. Sámediggi vuordá ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta bidjá johtui doaimbabiuid mat hehtejit ahte ná sáhtta dáhpáhuvat.

Boazologut leat leamaš oahpisin boazodoalloeiseválddiide. Logut čájehit ahte boazolohku lea lassánan muhtin boazodolliin, nu ahte sidjiide lea dat ávkin maññil gorálaš vuolideami 60. § goalmát lađđasa mielde. Boazodoallit geat eai lasihan boazologu seamma áigodagas šaddet vuolidit lihka olu, ja dát dovdo kollektiivvaláš ránggáštussan.

Boazodoalus lea stuora eahpesihkarvuotta dan ektui ahte mii boahká dáhpáhuvat maññil vuolidanáigodaga, ja mánggas ballet ahte álggahuvvojit ođđa vuorut vuolidemiiguin.

Boazodoalloeiseválddit fertejit gulahallat boazodoaluin ja gávdnat luohtehatti metodaide boazologu vuolideapmái. Buorre hálldašeapmi lea dan duohken ahte boazodoallit váldojit mielde gulahallamii. 2007 Boazodoallolága áigumuš lei ahte boazodoallu galggai oažžut eanet iešstivrejumi, muhto Sámedikki mielas ii leat dát doarvái ollašuvvon.

Sámediggi bivdá ahte biddjojit johtui einnostahtti proseassat mat sáhttet buktit buoret čovdosiid boazologu váttisvuodaide, árbevirolaš máhtu atnuiváldimiin. Sámediggi oaidná ahte boazodoallolágas leat heajut bealit ja ahte earret eará 60. § ferte rievdaduvvot.

Sámediggái lea erenoamáš dehálaš ahte boazodoallit geat leat vuolidan boazologu mearrádusaid mielde, eai ránggáštuvvo viidáset proseassas. Dát boazodoallit maid eai galgga bággehuvvot vel eanet vuolidit jus čájehuvvo ahte siiddas obbalaččat ii leat doarvái vuoliduvvon boazolohku.

Boazologu mearrideapmái fertejit buot jagi guohtumat biddjot vuodđun. Sámediggi áigu maid deattuhit ahte vuoigatvuodadilli dálveorohagain guoskevaš guovlluin ii leat čielggaduvvon, ja ahte dákkár čielggadeamis lea vealtameahtun dadjamaš dasa ahte oažžut bastevaš ja einnostahtti eavttuid boazodollii.

Sámediggi bivdá ahte boazodoalloeiseválddit jođánit árvoštallet boazologu heivehanproseassa, mannet čađa juohke ovtta boazodoalli boazologu ovdáneami ja dahket dárbbaslaš doaimmaid nu ahte olbmot dain guovlluin sáhttet bisuhit boazodoalu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš gánnáhahti ealahusa.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.14 dii. 20.35.